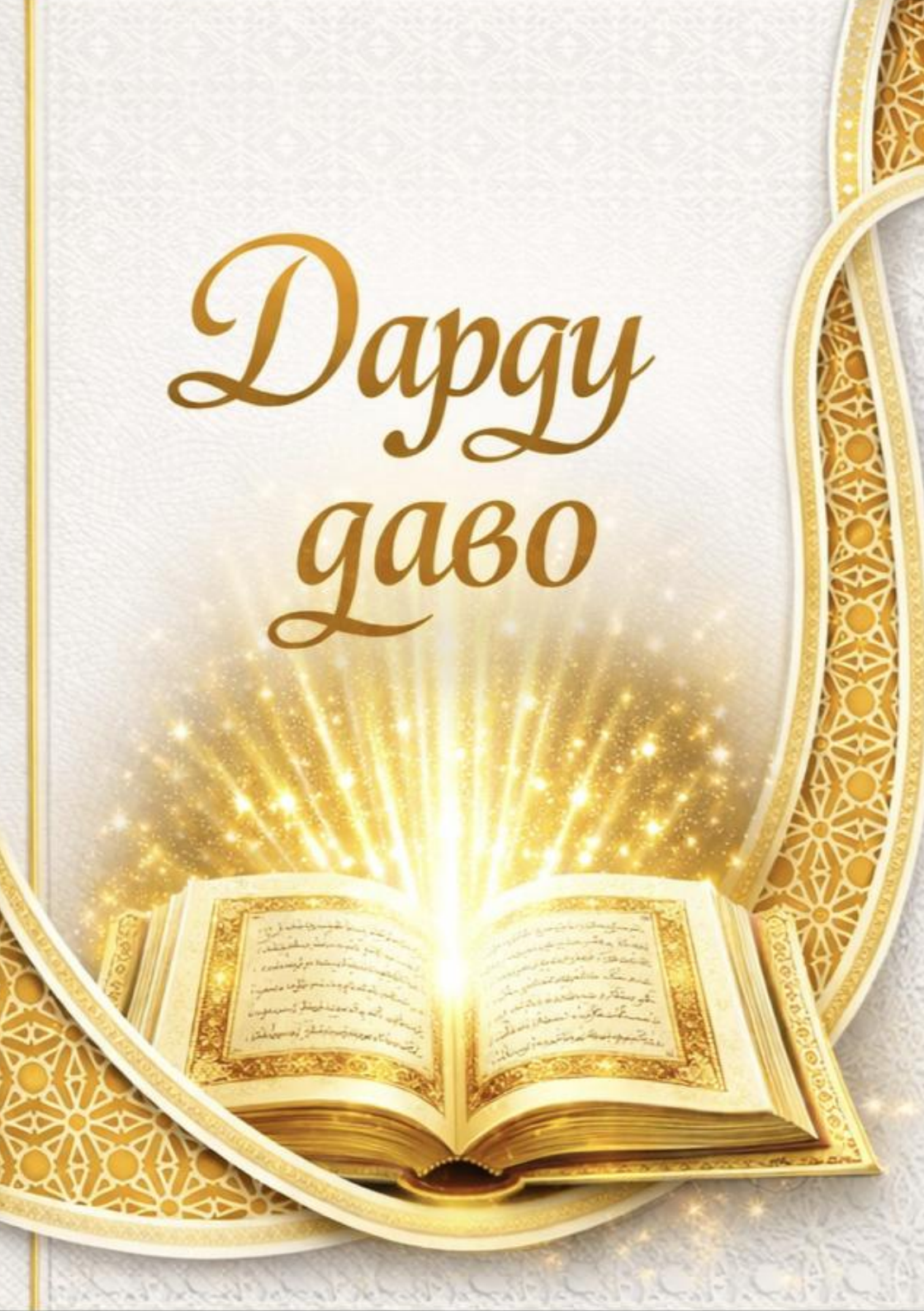
Дарду даво

ИМОМ ИБНИ ҚАЙЙИМИ ҶАВЗИЯ
(раҳматуллоҳи алайҳ)

ДАРДУ ДАВО

(Ал-Ҷавобу-л-кофӣ лиман саала ъани-д-даваи-ш-шофӣ
Ҷавоби кофӣ ба касе, ки аз давои шофӣ суол кардааст)

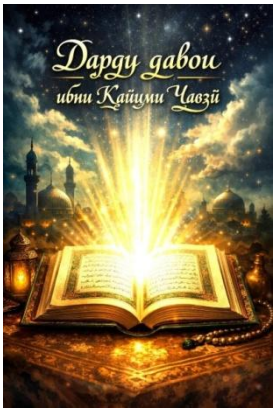
Китоб барои муолиҷаи бемориҳои қалб, ислоҳи нафс, аҳамияти дуо ва оқибатҳои шӯми гуноҳон

Таҳиякунанда: Вориси Муҳаммад

Душанбе — 2026

ПЕШГУФТОР
РОҲИ НАҶОТ АЗ БУНБАСТҲОИ РӮҲӢ: ДАР ПАРТАВИ «ДАРДУ ДАВО»

Оё эҳсос мекунед, ки гоҳе бо вуҷуди талошҳои зиёд, мушкилоти рӯҳӣ ё ахлоқӣ шуморо раҳо намекунанд? Имом Ибни Қайими Ҷавзия дар асари безаволи худ «Дард ва Даво», ки бо номи «Ҷавоби кофӣ» низ машҳур аст, роҳи воқеии шифоро нишон медиҳад. Ин китоб танҳо як маҷмӯаи панду андарз нест, балки як дастури дақиқи ташхиси бемориҳои қалб ва дармони онҳо тавассути Қуръон ва суннат аст.

Мо дар ин силсила кӯшиш кардем, ки ин ганҷинаи илмиро бо забони содда ва фаҳмо пешкаши шумо намоем, то нуктаҳои нозуки шаръӣ ва ахлоқии он барои ҳар як ҷӯяндаи ҳақиқат дастрас бошад. Биёед бо ҳам биомӯзем, ки чаро гоҳе дуоҳои мо мустаҷоб намешаванд ва чӣ гуна метавон бо покии луқма ва ҳузури қалб ба оромиши воқеӣ расид.

Бисмиллоҳир-раҳмонир-раҳим

Алҳамду лиллоҳи раббил-ъоламин. Вассалоту вассалому ало Расулиллоҳ ва ало олиҳи ва саҳбиҳи аҷмаъин.

Аммо баъд...

ФАСЛ: БАРОИ ҲАР ДАРДЕ ДАВОЕСТ

Ба номи Худованди Бахшандаи Меҳрубон

Ва аз Ӯ ёрӣ металабем.

«Ҳеҷ дигаргунӣ (чораву тадбире барои дурӣ аз бадиҳо) ва ҳеҷ нерӯе (барои анҷоми корҳои нек) нест, магар ба василаи Худованди баландмартабаву боазамат.»

Чӣ мегӯянд сарони уламо ва пешвоёни дин **(разияллоҳу анҳум)** дар бораи марде, ки ба балое гирифтор шудааст ва медонад, ки агар ин бало дар ӯ идома ёбад, дунё ва охираташро фосид (вайрон ва табоҳ) мекунад? Ӯ барои дафъ кардани ин бало аз худ бо тамоми роҳҳо талош ва кӯшиш намуд, аммо он бало ҷуз шиддат ва шӯълаварӣ чизе наафзуд. Чораи дафъи он чист? Ва роҳи кушоиши он кадом аст? Худованд раҳм кунад бар касе, ки ба гирифторе ёрӣ расонад ва Худованд дар ёрии банда аст, то вақте ки банда дар ёрии бародари худ бошад. Ба мо фатво диҳед, ки Худованд ба шумо аҷру подош диҳад ва раҳматашро бар шумо фурӯ резад.

Пас, шайх, имом, олим, шайхулислом, муфтии мусулмонон, Шамсуддин Абу Абдуллоҳ ибни Абубакр Айюб, имоми мадрасаи Ҷавзия — раҳматуллоҳи алайҳ — чунин ҷавоб дод:

БАРОИ ҲАР ДАРДЕ ДАВОЕСТ

Ҳамд барои Худост.

Аммо баъд: Дар «Саҳеҳи Бухорӣ» аз ҳадиси Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) собит шудааст, ки фармуданд: «*Худованд ҳеҷ дардеро фуруд наовардааст, магар ин ки барои он шифоеро низ нозил кардааст*».

Ва дар «Саҳеҳи Муслим» аз ҳадиси Ҷобир ибни Абдуллоҳ (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: «*Барои ҳар дарде давоест. Пас, агар даво ба дард мувофиқ ояд, ба изни Худованд шифо меёбад*».

Ва дар «Муснади Имом Аҳмад» аз ҳадиси Усома ибни Шарик аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) омадааст, ки фармуданд: «*Ҳамоно Худованд ҳеҷ дардеро нафиристодааст, магар ин ки барои он шифое нозил кардааст; Ҳар кӣ илмашро дошт, онро донист (кашф кард) ва ҳар кӣ надонист, аз он бехабар монд*». Ва дар лафзи дигар омадааст: «*Ҳамоно Худованд ҳеҷ дардеро қарор надодааст, магар ин ки барои он шифое ё давое қарор додааст, ба ҷуз як дард*». Гуфтанд: «*Эй Расули Худо, он чист?*». Фармуданд: «*Дарди пирӣ (фарсудагӣ, ки давояш марг аст)*». Тирмизӣ гуфтааст: «*Ин ҳадиси саҳеҳ аст*».

ФАСЛ:ДАВОИ НОДОНӢ ПУРСИШ АСТ

Ва ин (ҳадисҳо) тамоми дардҳои қалб, рӯҳ ва бадан ва давоҳои онҳоро дар бар мегирад. Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҷаҳлро дард ва пурсиш аз уламоро давои он қарор доданд.

Абудовуд дар «Сунан»-и худ аз ҳадиси Ҷобир ибни Абдуллоҳ ривоят кардааст, ки гуфт: «Ба сафаре баромадем ва ба сари яке аз мо санге бархӯрда, онро захмӣ кард. Сипас он мард эҳтилом шуд (ниёз ба ғусл пайдо кард) ва аз ҳамроҳонаш пурсид: «Оё барои ман иҷозати таяммумро раво мебинед?». Гуфтанд: «Барои ту иҷозате (дар таяммум) намебинем, дар ҳоле ки тавоноии истифодаи обро дорӣ». Пас он мард ғусл кард ва (бар асари бад шудани захмаш) вафот намуд. Вақте ба назди Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) омадем, аз ин ҳодиса хабардор шуданд ва фармуданд: «Ӯро куштанд, Худо онҳоро бикушад! Чаро вақте намедонистанд, напурсиданд? Ҳамоно шифои нодонӣ пурсиш аст. Барояш кофӣ буд, ки таяммум кунад ва бар захми худ матоъеро бибандад, сипас бар он масҳ кашад ва боқимондаи баданашро бишӯяд».

Пас (Паёмбар) хабар доданд, ки ҷаҳл ва нодонӣ дард аст ва давои он пурсиш мебошад.

ФАСЛ: ҚУРЪОН ШИФО АСТ

Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таъоло хабар додааст, ки Қуръон шифо аст. Худованди Мутаъол мефармояд: **«Ва агар Мо онро Қуръоне ба забони ғайриарабӣ (аҷамӣ) мегардонидем, ҳамоно мегуфтанд: «Чаро оятҳои он ба рӯшанӣ баён нашудаанд? Оё (китобе) аҷамӣ барои (паёмбар ва мардуми) араб?!» Бигӯ: «Ин (Китоб) барои касоне, ки имон овардаанд, ҳидоят ва шифост...»** (сураи Фуссилат: 44). Ва фармуд: **«Ва аз Қуръон он чиро нозил мекунем, ки барои мӯъминон шифо ва раҳмат аст»** (сураи Исро: 82).

Калимаи «мин» (аз) дар ин ҷо барои баёни ҷинс (навъ) аст, на барои табъиз (қисмбандӣ); зеро тамоми Қуръон шифо аст, чуноне ки дар ояти қаблӣ зикр шуд. Пас он шифои қалбҳо аз дарди ҷаҳл, шак (шубҳа) ва тардид (дудилагӣ) аст. Худованди Субҳон (Поку муназзаҳ) аз осмон ҳеҷ гоҳ шифоеро нозил накардааст, ки нисбат ба Қуръон фарогиртар, нафъбахштар, бузургтар ва дар нест кардани дард муассиртар бошад.

Дар «Саҳеҳайн» (Бухорӣ ва Муслим) аз ҳадиси Абусаиди Худрӣ (разияллоҳу анҳу) собит шудааст, ки гуфт: «Гурӯҳе аз асҳоби Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба сафаре баромаданд ва дар назди қабилае аз қабилаҳои араб фуруд омада,

меҳмонӣ хостанд. Онҳо аз меҳмондорӣ (кардани ба инҳо) худдорӣ карданд. Сипас саравари он қабиларо (мор ё каждум ё ҳашарот) неш зад. Барои (дармони) ӯ аз ҳар роҳе талош карданд, аммо ҳеҷ чизе суде набахшид. Баъзе аз онҳо гуфтанд: «Кош назди ин гурӯҳе, ки ин ҷо фуруд омадаанд, мерафтед, шояд назди кадоме аз онҳо чизе (давое) бошад». Пас назди онҳо омада, гуфтанд: «Эй ҷамоат, саравари мо неш зада шудааст ва мо барои ӯ аз ҳар роҳе кӯшиш кардем, аммо ҳеҷ чизе нафъ надод. Оё назди кадоме аз шумо чизе (аз даво) ҳаст?». Яке аз саҳобагон гуфт: «Ба Худо савганд, ман руқия (дам) мекунам, вале ба Худо савганд, мо аз шумо меҳмонӣ хостем ва шумо моро меҳмондорӣ накардед. Ман руқия намекунам, то он даме, ки барои мо музде таъйин кунед». Пас бар сари рамае аз гӯсфандон мувофиқа карданд. Ӯ рафта, бар он (сарвар) туф мекард (нафаси бо рутубат ва намӣ дошта медамид) ва сураи «Алҳамду лиллоҳи раббил оламин»-ро мехонд. Гӯё он мард аз банд раҳо шуда бошад, ба по хеста, роҳ гашт ва ҳеҷ дарде дар ӯ намонд. Пас он муздеро, ки бар он мувофиқа карда буданд, ба онҳо пардохтанд. Баъзе аз саҳобагон гуфтанд: «(Ин гӯсфандонро) тақсим кунед». Аммо он касе, ки руқия карда буд, гуфт: «Ин корро намекунем, то он даме, ки назди Паёмбар

(саллаллоҳу алайҳи ва саллам) биравем ва воқеаро барояш зикр кунем, то бубинем, ки ба мо чӣ амр мефармояд». Пас назди Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) омаданд ва онро барояшон зикр карданд. Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: «Ту аз куҷо донистӣ, ки он (сураи Фотиҳа) руқия (дам) аст?». Сипас фармуданд: «Кори дуруст кардед. Онро тақсим кунед ва барои ман ҳам саҳме гузоред».

Пас ин даво дар ин дард таъсир кард ва онро чунон аз байн бурд, ки гӯё ҳеҷ набуд. Ин осонтарин ва соддатарин давост. Ва агар банда табобат бо сураи «Фотиҳа»-ро ба хубӣ анҷом диҳад, дар шифоёбӣ таъсири аҷиби онро хоҳад дид.

Ман муддате дар Макка мондам ва ба бемориҳое гирифтор мешудам, дар ҳоле ки на табибе меёфтам ва на давое. Пас худро бо сураи «Фотиҳа» табобат мекардам ва таъсири аҷиберо медидам. Инро ба ҳар касе, ки аз дарде шикоят мекард, тавсия медодам ва бисёре аз онҳо зуд шифо меёфтанд.

Вале дар ин ҷо нуктае ҳаст, ки бояд ба он диққат дод: зикрҳо, оятҳо ва дуоҳое, ки барои шифо ва руқия истифода мешаванд, дар зоти худ судманд ва шифобахшанд, вале онҳо қабули маҳал (яъне омодагии бемор) ва қуввату таъсири ҳиммати фоил (дамкунанда)-ро тақозо мекунанд. Пас ҳар гоҳ

шифо ба таъхир афтад, ин ё аз заъфи таъсири фоил аст, ё аз сабаби адами қабули мунфаил (бемор) ва ё аз мавҷудияти як монеаи қавӣ дар ӯ, ки намегузорад даво таъсир кунад. Ин дақиқан ба монанди давоҳо ва дардҳои ҳиссӣ (ҷисмонӣ) аст; зеро таъсир накардани давои ҷисмонӣ гоҳе аз сабаби қабул накардани табиати бадан он даворост ва гоҳе аз мавҷудияти монеаи қавие мебошад, ки аз расидани таъсири он ҷилавгирӣ (пешгирӣ) мекунад. Зеро агар табиати бадан даворо бо қабули комил бипазирад, нафъи бадан аз он ба андозаи ҳамон қабул хоҳад буд. Ба ҳамин тартиб, агар қалб руқия ва таъвизҳоро бо қабули комил бипазирад ва дамкунанда низ дорои нафси фаъол ва ҳиммати таъсирбахш бошад, дар нест кардани дард таъсир мебахшад (ба изни Худованд шифо ҳосил мегардад).

ФАСЛ: ДУО БАЛОВУ НОХУШИҲОРО ДАФЪ МЕКУНАД

Ва ҳамчунин дуо. Ҳамоно дуо яке аз қавитарин сабабҳо дар дафъи нохушиҳо ва ба даст овардани матлуб (чизи хосташуда) аст. Вале баъзан таъсири он ба таъхир меафтад. Ин ё аз сабаби заъфи худи дуо аст — ба ин маъно, ки дуое бошад, ки Худо онро дӯст надорад, чун дар он таҷовуз (аз ҳад гузаштан ё **«ноҳаққӣ»**) бошад — ва ё аз сабаби заъфи қалб ва адами рӯ овардани он ба Худо ва ҷамъ намудани таваҷҷӯҳ дар вақти дуо кардан. Ин қалб ба монанди камонест, ки хеле нарм (суст) бошад, ки тир аз он ба гунаи заиф берун меояд. Ва ё аз сабаби мавҷудияти монеае барои иҷобат: аз хӯрдани ҳаром, зулм ва занги гуноҳон бар қалбҳо ва ғолиб омадани ғафлат, шаҳват ва беҳудагӣ ва бозиҳо.

Чуноне ки дар «Мустадраки Ҳоким» аз ҳадиси Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) омадааст: «Аз Худованд дар ҳоле талаби ҳоҷат кунед (дуо кунед), ки ба иҷобат шудани он боварии комил (яқин) дошта бошед».

ФАСЛ: ДУОИ ШАХСИ ҒОФИЛ

Ва бидонед, ки ҳамоно Худованд дуоро аз қалби ғофил ва парешоне, ки машғули чизҳои беҳуда аст, намепазирад. Пас ин (дуо) давои судмандест, ки дардро аз байн мебарад, вале ғофил будани қалб аз Худованд қувваи онро ботил месозад; ва ҳамчунин хӯрдани ҳаром қувваи онро аз байн мебарад ва заиф мегардонад.

Чуноне ки дар «Саҳеҳи Муслим» аз ҳадиси Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Эй мардум! Ҳамоно Худованд пок аст ва чуз покро намепазирад. Ва Худованд ба мӯъминон ҳамон чизеро амр кард, ки ба паёмбарон амр карда буд. Пас фармуд: «Эй паёмбарон! Аз чизҳои поку ҳалол бихӯред ва кори шоиста кунед, ки Ман ба он чӣ анҷом медиҳед, доноям» (сураи Мӯъминун: 51). Ва фармуд: «Эй касоне, ки имон овардаед! Аз чизҳои поку ҳалоле, ки рӯзии шумо кардаем, бихӯред» (сураи Бақара: 172). Сипас Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дар бораи марде зикр карданд, ки сафари тӯлоние дорад ва бо мӯйҳои парешону ғуборолуд дастҳояшро ба сӯи осмон дароз карда мегӯяд: «Эй Парвардигори ман! Эй Парвардигори ман!», дар ҳоле ки хӯрокаш**

ҳаром, нӯшокаш ҳаром, пӯшокаш ҳаром аст ва бо ҳаром парвариш ёфтааст; пас чӣ гуна дуои чунин шахс мустаҷоб гардад?!

Абдуллоҳ ибни Аҳмад дар китоби «Зуҳд»-и падараш (Имом Аҳмад) ривоят кардааст: Ба Банӣ Исроил балое расид ва онҳо (барои дуо) ба саҳро баромаданд. Пас Худованди Азза ва Ҷалла ба паёмбарашон ваҳй фиристод, ки ба онҳо бигӯ: «Шумо бо баданҳои нопок ба сӯи саҳро баромадаед ва дастҳоеро ба сӯи Ман бардоштаед, ки бо онҳо хунҳо рехтаед ва хонаҳоятонро бо онҳо аз моли ҳаром пур кардаед. Оё акнун, ки хашми Ман бар шумо шиддат гирифт (ба дуо омадаед)? Шумо бо ин кор ҷуз дурӣ аз Ман чизеро зиёд нахоҳед кард».

Абузар (разияллоҳу анҳу) фармудааст: «**Дуое, ки бо некӯкорӣ ҳамроҳ бошад, ба ҳамон андозае ки намак барои таом кофист, кифоят мекунад**».

ФАСЛ: ДУО АЗ СУДМАНДТАРИН ДОРУҲОСТ

Ва дуо аз нафъбахштарин (судмандтарин) доруҳост ва он душмани балову гирифторист; онро дафъ мекунад ва ба муолиҷааш мепардозад, аз фуруд омадани он монеа мешавад ва агар нозил шуда бошад, онро бардошта ё сабук мегардонад. Дуо силоҳи мӯъмин аст.

Чуноне ки Ҳоким дар «Саҳеҳ»-и худ аз ҳадиси Алӣ ибни Абутолиб (разияллоҳу анҳу) ривоят кардааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: «Дуо силоҳи мӯъмин, сутуни дин ва нури осмону замин аст».

Дуоро дар баробари бало (ва мусибат) ҳолатҳои гуногун аст

Дуоро бо бало се ҳолат (мақом) аст:

Якум: Ин ки дуо аз бало қавитар бошад ва онро дафъ мекунад.

Дувум: Ин ки дуо аз бало заифтар бошад, пас бало бар он ғолиб меояд ва банда ба он гирифтор мешавад, вале гоҳе бо вуҷуди заифиаш балоро сабук мегардонад.

Сеюм: Ин ки бо ҳам даргир шаванд (муқовимат мекунанд) ва ҳар яке монеи дигаре мегардад.

Ва Ҳоким дар «Саҳеҳ»-и худ аз ҳадиси Оиша (разияллоҳу анҳо) ривоят кардааст, ки гуфт: Расули

Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: «**Эҳтиёткорӣ (ҳазар) дар баробари тақдир (қадар) суде намебахшад, вале дуо дар мавриди он чизе, ки нозил шуда ва он чизе, ки ҳанӯз нозил нагаштааст, нафъ мерасонад. Ба дурустӣ ки бало нозил мешавад ва дуо бо он рӯ ба рӯ мегардад, пас то рӯзи қиёмат бо ҳам дар набард (яъне кашмакашу даргирӣ) мемонанд**».

Ва ҳамчунин дар он (китоби Ҳоким) аз ҳадиси Ибни Умар аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) омадааст, ки фармуданд: «**Дуо дар мавриди он чизе, ки нозил шуда ва он чизе, ки ҳанӯз нозил нагаштааст, нафъ мерасонад, пас бар шумост, эй бандагони Худо, ки дуоро лозим гиред**».

Ва боз дар он аз ҳадиси Савбон аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят шудааст: «**Қазоро чизе ба ҷуз дуо рад намекунад ва умрро чизе ба ҷуз накукорӣ (бирр) зиёд намесозад. Ва ба дурустӣ ки шахс ба сабаби гуноҳе, ки анҷом медиҳад, аз ризқ махрум мегардад**».

ФАСЛ: ПОФИШОРӢ (ИЛҲОҲ) ДАР ДУО

Аз судбахштарин (нафъбахштарин) давоҳо — исрор ва пофишорӣ намудан дар дуо аст. Ибни Моҷа дар «Сунан»-и худ аз ҳадиси Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) ривоят кардааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳар кас аз Худо талаб (хоҳиш) накунад, Худованд бар ӯ хашм мегирад»**.

Дар «Саҳеҳ»-и Ҳоким аз ҳадиси Анас (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Дар дуо кардан оҷизӣ (сустӣ) накунед, зеро ҳеҷ кас бо вуҷуди дуо кардан ҳалок намешавад»**.

Авзоӣ аз Зуҳрӣ, ӯ аз Урва ва ӯ аз Оиша (разияллоҳу анҳо) ривоят кардааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳамоно Худованд касонеро, ки дар дуо бо исрор ва пофишорӣ (илҳоҳ) талаб мекунанд, дӯст медорад»**.

Дар китоби «Зуҳд»-и Имом Аҳмад аз Қатода ривоят шудааст, ки Муварриқи Иҷлӣ гуфт: **«Барои мӯъмин мисоле наёфтам, магар монанди марде, ки дар миёни дарё бар рӯйи тахтачӯбе қарор дорад ва пайваста нидо мекунад: «Ё Раб, ё Раб!», ба умеди он ки Худованди Азза ва Ҷалла ӯро наҷот диҳад»**.

ФАСЛ: АЗ ОФАТҲОИ (МОНЕАҲОИ) ДУО

Аз ҷумлаи офатҳое, ки монеи ба вуҷуд омадани асари дуо мегарданд, ин аст, ки банда шитобзадагӣ кунад ва иҷобати дуоро дер пиндорад. Дар натиҷа, ӯ дилгиру хаста (маҳзун) шуда, дуоро тарк мекунад. Ҳоли чунин шахс ба монанди касест, ки тухмеро кошта ё ниҳолеро шинондааст ва пайваста аз он хабар мегирад ва обаш медиҳад, аммо вақте дид, ки нашъунамо ва расидани (ҳосили) он ба таъхир афтод, онро раҳо карда, беэътиноӣ менамояд.

Дар «Саҳеҳ»-и Бухорӣ аз ҳадиси Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Дуои ҳар кадоми шумо иҷобат мешавад, то вақте ки шитобзадагӣ (аҷала) накунад ва нагӯяд: «Дуо кардам, вале иҷобат нашуд»**.

Ва дар «Саҳеҳ»-и Муслим аз ӯ (Абуҳурайра) ривоят аст, ки: **«Ҳамеша дуои банда мустаҷоб мегардад, модоме ки барои гуноҳ ё қатъи силаи раҳм (буридани хешутаборӣ) дуо накунад ва то вақте ки шитобзадагӣ нанамояд»**. Гуфта шуд: «Ё Расулаллоҳ, шитобзадагӣ чист?».

Фармуданд: **«Мегӯяд: «Чандин бор дуо кардам ва боз ҳам дуо кардам, аммо надидам, ки иҷобат шавад», пас дар ин ҳолат дилсард гашта, дуоро тарк мекунад»**.

Дар «Муснад»-и Имом Аҳмад аз ҳадиси Анас (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Банда ҳамеша дар хайру некӣ аст, то вақте ки шитобзадагӣ накунад»**. Гуфтанд: «Ё Расулаллоҳ, чӣ гуна шитобзадагӣ мекунад?». Фармуданд: **«Мегӯяд: «Парвардигорамро дуо кардам, вале иҷобат накард»**.

ФАСЛ: ЗАМОНҲО ВА ОДОБИ ИҶОБАТИ ДУО

Агар дар дуо **ҳузури қалб** ва тамаркузи комил бар матлаб ҷамъ шавад ва он бо яке аз шаш замони иҷобат мувофиқ ояд, ки иборатанд аз:

1. **Сеяки охири шаб.**
2. **Ҳангоми азон.**
3. **Байни азон ва иқомат.**
4. **Паси намозҳои фарзӣ.**
5. **Ҳангоми боло шудани имом ба минбар дар рӯзи ҷумъа то поёни намози он рӯз.**
6. **Соати охири баъд аз аср (дар рӯзи ҷумъа).**

Ва агар ин ҳолат бо **хушӯъ** дар қалб, **шикастагӣ** (фурӯтанӣ ва изтирору дармондагӣ) дар пешгоҳи Парвардигор ва хориву изҳори ниёз дар баробари Ӯ ва зорӣ кардан (тазарруъ) ва нармдилӣ ҳамроҳ гардад;

ва дуокунанда **рӯ ба қибла** истад;
дар ҳолати **таҳорат** бошад;
дастҳояшро ба сӯйи Худо бардорад;
дуоро бо **ҳамду санои Илоҳӣ** оғоз кунад;

Сипас бо **дуруду салом** бар Муҳаммад банда ва расули Ӯ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) идома диҳад;

Ва пеш аз арзи ҳоҷат, **тавба ва истиғфорро** пешкаш намояд;

Сипас ба даргоҳи (раҳмати) Худо ворид шуда, дар талаби ҳоҷати худ **пофишорӣ (илҳоҳ)** кунад ва бо зориву тавалло ва хушомадгӯӣ аз Ӯ дархост намуда ва аз рӯйи **рағбат (умед)** ва **раҳбат (тарс)** Ӯро бихонад;

Ва бо **асмо (номҳо) ва сифоти Худованд** ва тавҳиди Ӯ тавассул ҷӯяд;

Ва пеш аз дуояш **садақае** тақдим намояд...

Пас, чунин дуое қариб аст, ки ҳеҷ гоҳ рад карда намешавад. Бахусус агар бо он дуоҳое мувофиқ ояд, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) аз иҷобат шудани онҳо хабар додаанд ё дар онҳо **Исми Аъзам** зикр шуда бошад.

ФАСЛ: ДУОҲОИ РИВОЯТШУДА (МАЪСУР)

Аз ҷумлаи онҳо (дуоҳо) он чизест, ки дар «Сунан» ва «Саҳеҳ»-и Ибни Ҳиббон аз ҳадиси Абдуллоҳ ибни Бурайда, аз падараш ривоят шудааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) “шуниданд, ки марде мегӯяд: **«Бор Илоҳо! Ман аз Ту дархост мекунам ба воситаи он ки шаҳодат медиҳам, ки Ҳамоно Туӣ Аллоҳ, ки ҳеҷ маъбуде (барҳақ) ҷуз Ту нест; Он Ягонаи Бениёз, ки назод ва зода нашуд ва касе ҳамтои Ӯ нест»**. Пас Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳақиқатан, ӯ Худоро бо номе хонд, ки агар ба он ном аз Ӯ талаб карда шавад, ато мекунад ва агар бо он дуо карда шавад, иҷобат менамояд»**. Ва дар лафзи дигаре омадааст: **«Худоро бо Исми Аъзамаш (бузургтарин номаш) талаб намуди»**.

Инчунин дар «Сунан» ва «Саҳеҳ»-и Ибни Ҳиббон аз ҳадиси Анас ибни Молик ривоят аст, ки ӯ бо Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) нишаста буд ва марде намоз мегузорид. Сипас он мард дуо карда гуфт: **«Бор Илоҳо! Ман аз Ту дархост мекунам ба воситаи он ки ҳамду сипос махсуси Туст; Ҳеҷ маъбуде ҷуз Ту нест; Ту бисёр неъматбахш (Маннон) ва офарандаи осмонҳову заминӣ; Эй Соҳиби ҷалолу шукӯҳ ва караму**

бахшиш; Эй Зиндаву Поянда (Ҳайю Қайюм)». Пас Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Худоро бо номи бузургаш дуо кард, ки агар бо он дуо карда шавад, иҷобат мекунад ва агар бо он талаб карда шавад, ато менамояд»**. (Имом Аҳмад ҳарду ҳадисро дар «Муснад»-и худ овардааст).

Ва дар «Ҷомеъ»-и Тирмизӣ аз ҳадиси Асмоа духти Язид ривоят аст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Исми Аъзами Худованд дар ин ду оят аст: "Ва маъбуди шумо Худои ягона аст, ҳеҷ маъбуде (барҳақ) ҷуз Ӯ нест, ки бахшояндаву меҳрубон аст" (Сураи Бақара, 163) ва оғози сураи Оли Имрон: "Алиф, Лом, Мим. Аллоҳ аст, ки ҳеҷ маъбуде ҷуз Ӯ нест, ки Зинда ва Поянда аст"»**. Тирмизӣ гуфтааст: «Ин ҳадиси ҳасани саҳеҳ аст».

Ва дар «Муснад»-и Аҳмад ва «Саҳеҳ»-и Ҳоким аз ҳадиси Абуҳурайра, Анас ибни Молик ва Рабеъа ибни Омир аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят шудааст, ки фармуданд: **«Ба (зикри) "Ё Зал-ҷалоли ва-л-икром" чанг занед»**, яъне: ба он вобаста бошед, онро тарк накунед ва бар он мудовамат (пайвастагӣ) намоед.

Дар «Ҷомеъ»-и Тирмизӣ аз ҳадиси Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) ривоят аст: **«Ҳар гоҳ барои**

Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) коре муҳим (ва душвор) пеш меомад, сарашонро ба сӯйи осмон мебардоштанд ва вақте дар дуо саъю кӯшиши зиёд (иҷтиҳод) мекарданд, мегуфтанд: «Эй Зинда ва эй Поянда (Ё Ҳайю ё Қайюм)».

Ва боз дар ҳамон китоб (Тирмизӣ) аз ҳадиси Анас ибни Молик (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки гуфт: **«Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳар гоҳ бо амри душвор ё андӯҳе рӯбарӯ мешуданд, мегуфтанд: «Эй Зинда ва эй Поянда! Ба раҳмати Ту мадад меҷӯям (ва фарёдрасӣ мехоҳам), (Ё Ҳайю ё Қайюм, бираҳматика астағис)»**.

Дар «Саҳеҳ»-и Ҳоким аз ҳадиси Абуумома (разияллоҳу анҳу) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят шудааст, ки фармуданд: **«Исми Аъзами Худованд дар се сураи Қуръон аст: «Бақара», «Оли Имрон» ва «Тоҳо»**. Қосим (ровии ҳадис) мегӯяд: «Ман онҳоро ҷустуҷӯ кардам ва ёфтам, ки он (Исми Аъзам) ибораи **«Ал-Ҳайю-л-Қайюм»** (Зинда ва Поянда) мебошад».

Ва дар «Ҷомеъ»-и Тирмизӣ ва «Саҳеҳ»-и Ҳоким аз ҳадиси Саъд ибни Абуваққос (разияллоҳу анҳу) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармуданд: **«Дуои Зиннун (Юнус алайҳиссалом), вақте ки дар шиками моҳӣ (Худоро) дуо**

кард, ин буд: «Ло илоҳа илло анта субҳонака иннӣ кунту мина-з-золимин». (Сураи Анбиё: 87). (Ҳеҷ маъбуде ҷуз Ту нест, Ту пок ҳастӣ ва ҳамоно ман аз ситамгорон будам). Ҳеҷ мусалмоне нест, ки ба ин (дуо) дар бораи ягон чизе дуо кунад, магар ин ки Худованд дуои ӯро иҷобат менамояд». Тирмизӣ гуфтааст: «Ин ҳадиси саҳеҳ аст».

Инчунин дар «Мустадрак»-и Ҳоким аз ҳадиси Саъд (разияллоҳу анҳу) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст: **«Оё шуморо аз чизе хабардор накунам, ки ҳар гоҳ ба яке аз шумо амри муҳим (ё сахтии дунёӣ бирасад) ва бо он дуо кунад, Худованд мушкили ӯро кушоиш медиҳад? Он дуои Зиннун (Юнус) аст»**.

Дар «Саҳеҳ»-и Ҳоким боз аз Саъд (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки ӯ шунид Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) мефармуданд: **«Оё шуморо ба Исми Аъзами Худованд роҳнамоӣ накунам? Он дуои Юнус аст»**. Марде пурсид: «Ё Расулаллоҳ, оё он (дуо) танҳо барои Юнус хос буд?». Фармуданд: **«Оё ин сухани Худоро нашнидаӣ: "Пас (дуои) ӯро иҷобат кардем ва ӯро аз ғам наҷот додем ва Мо инчунин мӯъминонро наҷот медиҳем" (Сураи Анбиё, 88). Ҳар мусалмоне, ки онро дар ҳоли бемориаш чиҳил бор бихонад ва дар он бе-**

морӣ бимирад, ба ӯ ачри шаҳид дода мешавад ва агар шифо ёбад, дар ҳоле шифо меёбад, ки гуноҳонаш бахшида шудаанд».

Дар «Саҳеҳайн» (Бухорӣ ва Муслим) аз ҳадиси Ибни Аббос ривоят аст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳангоми сахтиву андӯҳ (карб) мегуфтанд: **«Ҳеҷ маъбуде ҷуз Аллоҳи Бузургу Бурдбор (Азиму Ҳалим) нест. Ҳеҷ маъбуде ҷуз Аллоҳ — Парвардигори Арши Бузург нест. Ҳеҷ маъбуде ҷуз Аллоҳ — Парвардигори осмонҳои ҳафтгона, Парвардигори замин ва Парвардигори Арши Карим нест»**.

Дар «Муснад»-и Имом Аҳмад аз ҳадиси Алӣ ибни Абутолиб (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки гуфт: «Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба ман омӯхтанд, ки ҳангоми расидани сахтӣ бигӯям: **«Ҳеҷ маъбуде ҷуз Аллоҳи Бурдбору Карим нест. Пок аст Аллоҳ ва бобаракат аст Аллоҳ — Парвардигори Арши Бузург ва ҳамду сипос махсуси Аллоҳ — Парвардигори ҷаҳониён аст»**.

Дар ҳамон китоб («Муснад») аз ҳадиси Абдуллоҳ ибни Масъуд ривоят аст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳеҷ касе нест, ки ба ӯ ғам ё андӯҳе расад ва бигӯяд: "Бор Илоҳо! Ман бандаи Ту, фарзанди бандаи Ту ва фарзанди канизи Ту ҳастам. Ихтиёри ман (пе-**

шонии ман) дар дасти Туст. Ҳукми Ту дар ҳаққи ман ҷорист ва қазову қадари Ту дар бораи ман айни адолат аст. Аз Ту мехоҳам ба ҳаққи ҳар номе, аз они Туст, худро бо он номидаӣ, ё ба касе аз махлуқонат омӯхтаӣ, ё дар китобат нозил кардаӣ, ё онро дар илми ғайб барои Худ ихтисос додаӣ, ин ки Қуръони Бузургро баҳори қалби ман, нури синаи ман, дуркунандаи андӯҳи ман ва барандаи ғамҳои ман бигардонӣ", магар ин ки Худованд ғам ва андӯҳи ӯро дур мекунад ва ба ҷойи он шодӣ мебахшад». Гуфта шуд: «Ё Расулаллоҳ, оё онро наомӯзем?». Фармуданд: **«Бале, барои ҳар касе, ки онро мешунавад, лозим аст, ки онро биомӯзад»**.

Ибни Масъуд (разияллоҳу анҳу) гуфтааст: **«Ҳеҷ паёмбаре аз паёмбарон ба сахтӣ дучор нашуд, магар ин ки бо "тасбеҳ" (пок донистани Худо) талаби мадад кард»**.

Ибни Абуддунё дар китоби «Муҷобин» (Иҷобатшудагон) ва дар «Дуо» аз Ҳасан ривоят кардааст, ки гуфт: «Марде аз асҳоби Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) аз миёни Ансор буд, ки кунияаш (лақабаш) **Абумуаллақ** буд. Ӯ тоҷир буд ва бо моли худ ва дигарон тиҷорат мекард ва ба гӯшаву канори олам сафар менамуд. Ӯ марди бисёр обид ва парҳезгор (вараъ) буд.

Боре ба сафар баромад ва бо дузде рӯбарӯ шуд, ки ва саропо мусаллаҳ ва рӯйпӯш (ниқобпӯш) буд. Дузд ба ӯ гуфт: «Ҳар чӣ дорӣ, бигузор, зеро ман туро хоҳам кушт!». Абумуаллақ гуфт: «Чаро хуни маро мехоҳӣ? Шаъни ту ин мол (яъне ту бо мол кор дори)? (Яъне молро бигиру маро раҳо кун)».

Дузд гуфт: «Мол, ки аллакай аз они ман аст, вале ман ҷуз хуни ту чизеро намехоҳам!».

Абумуаллақ гуфт: «Акнун, ки аз куштани ман даст намекашӣ, пас иҷозат деҳ, ки чор ракаат намоз бигузорам».

Дузд гуфт: «Ҳар чӣ мехоҳӣ, намоз бихон».

Пас (Абумуаллақ) таҳорат кард ва чор ракаат намоз хонд. Аз ҷумлаи дуоҳое, ки дар саҷдаи охиринаш кард, ин буд: **«Ё Вадуд! Ё Вадуд! Эй Соҳиби Арши бошаҳомат! Эй Анҷомдиҳандаи ҳар он чӣ ирода мекунӣ! Аз Ту дархост мекунам ба ҳаққи иззати Ту, ки дастнорас аст ва ба ҳаққи подшоҳии Ту, ки мавриди ситам қарор намегирад ва ба ҳаққи нури Ту, ки аркони Арши Туро пур кардааст, ки маро аз шарри ин дузд кифоят кунӣ (наҷот диҳӣ). Эй Фарёдрас, ба фарёдам рас!»** (се бор инро такрор кард).

Ногаҳон саворе пайдо шуд, ки дар даст найзае дошт ва онро миёни ду гӯши аспи худ гузошта буд.

Чун дузд ӯро дид, ба сӯяш ҳамла кард, вале он савор бо найза ба ӯ зада, ӯро кушт. Сипас ба назди ӯ (Абумуаллақ) омад ва гуфт: «Бархез!». Абумуаллақ гуфт: «Падару модарам фидоят бод, ту кистӣ? Имрӯз Худованд маро ба воситаи ту наҷот дод!?».

Савор гуфт: **«Ман фариштае аз аҳли осмони чаҳорум ҳастам. Вақте бори аввал дуо кардӣ, садои ҷарангосзании дарҳои осмонро шунидам. Вақте бори дуюм дуо кардӣ, садои шӯру ғавғои аҳли осмонро шунидам. Сипас вақте бори сеюм дуо кардӣ, гуфта шуд: «Ин дуои шахси ғамзадаву дармонда (макруб) аст!». Пас ман аз Худованд хостам, ки куштани он дуздро ба ман вогузор кунад».**

Ҳасан гуфтааст: «Ҳар кас таҳорат кунаду чор ракаат намоз бихонад ва бо ин дуо талаб намояд, дуояш мустаҷоб мегардад, хоҳ ғамзада бошад ва хоҳ ғайри он».

ФАСЛ: ШАРОИТ ВА ЗАМИНАҲОИ ДУО

Бисёр вақт мебинӣ, ки мардуме бо дуоҳое Худоро хондаанд ва дуои онҳо мустаҷоб шудааст. Ин ба он хотир аст, ки бо он дуо ё ҳолати дармондагии (изтирори) дуокунанда ва рӯй овардани комили ӯ ба сӯйи Худо ҳамроҳ будааст ва ё ба сабаби кори неке (ҳасанае) буда, ки қаблан анҷом дода буд ва Худованди Субҳон иҷобати дуояшро ҳамчун шукронаи он амали некаш қарор додааст ва ё он дуо бо вақти иҷобат мувофиқ омадааст ва амсоли инҳо. Пас дуояш мустаҷоб мешавад, вале шахси гумонбаре (ноогоҳе) чунин мепиндорад, ки сирри иҷобат танҳо дар лафзу калимаҳои он дуо аст. Бинобар ин, он лафзҳоро бидуни он ҳолатҳову шароите, ки бо дуокунандаи аввал ҳамроҳ буд, истифода мебарад.

Ин ба он мемонад, ки марде як давои судмандро дар вақти муносиб ва ба тариқи дурусташ истифода бурда, аз он нафъ мегирад. Пас шахси дигаре гумон мекунад, ки танҳо истифодаи ин даво ба худи худ барои расидан ба мақсад кофист, ки ин хатои маҳз аст. Ва ин ҷоест, ки бисёре аз мардум дар он ба хато роҳ медиҳанд.

Аз ҳамин ҷумла аст, ки гоҳе дуои шахсе аз рӯйи дармондагӣ ва изтирор дар канори қабре сурат

мегирад ва мустаҷоб мешавад. Пас шахси ҷоҳил гумон мекунад, ки сирри иҷобат дар он қабр аст, дар ҳоле ки намедонад сирри аслӣ дар он дармондагӣ (изтирор) ва сидқи илтиҷо ба сӯйи Худо будааст. Ва агар ин ҳолат дар яке аз хонаҳои Худо (масоҷид) сурат мегирифт, албатта афзалтару назди Худованд маҳбубтар мебуд.

ФАСЛ: ШАРТҲОИ ДУОИ МУСТАҶОБ

Дуоҳо ва талаби паноҳандагӣ (таъаввузот - **зикру дуоҳои муҳофизаткунанда**) ба манзилаи силоҳ ҳастанд. Силоҳ бошад, ба воситаи шахси истифодабаранда (зананда)-и он таъсир мекунад, на танҳо бо тезии дами худаш.

Пас, ҳар гоҳ:

1. Силоҳ дар худаш комилу бенуқсон бошад;
2. Бозу (даст)-е, ки онро мезанад, қавӣ бошад;
3. Ва монеае дар миён набошад;

Танҳо дар ҳамин ҳолат зарба ба душман асар мекунад. Аммо агар яке аз ин се шарт мавҷуд набошад, таъсир низ ба вуҷуд намеояд.

Ҳамчунин, агар:

- Худи дуо дар зоти худ солеҳ (дуруст) набошад;
- Ва ё дуокунанда ҳангоми дуо миёни қалб ва забонаш ҷамъ накарда бошад (яъне қалбаш ғофил бошад, фикру андешаашро ба ончи дуо мекунад ҷамъ накарда бошад);
- Ва ё монеае аз монеаҳои иҷобат (дар миён) бошад;

Дар ин сурат асар ва натиҷа ҳосил намешавад.

ФАСЛ: ДУО ВА ТАҚДИР (ҚАДАР)

Дар ин ҷо як саволи машҳур вуҷуд дорад ва он чунин аст:

«Агар он чизе, ки дархост мешавад (матлуби дуо), аллакай дар тақдир муқаддар шуда бошад, пас он ҳатман воқеъ хоҳад шуд — хоҳ банда дуо кунад ва хоҳ накунад. Ва агар он дар тақдир муқаддар нашуда бошад, пас воқеъ нахоҳад шуд — хоҳ банда онро талаб кунад ва хоҳ накунад».

Як гурӯҳ (тоифа) ин саволро дуруст пиндошта, дуоро тарк карданд ва гуфтанд: «**Дар он ҳеҷ фоидае нест**». Инҳо дар канори ҷаҳли зиёд ва гумроҳиашон, боз ҳам дучори таноқуз (зидду нақизгӯӣ) ҳастанд. Зеро агар мазҳаби онҳоро то ба охир пайравӣ кунем, бояд ҳамаи сабабҳо ба таътил кашонида (аз байн бурда) шаванд.

Пас ба яке аз онҳо гуфта мешавад: «Агар серӣ (аз хӯрок) ва серобӣ (аз об) бароят муқаддар шуда бошад, пас онҳо ҳатман ҳосил мешаванд — хоҳ бихӯрӣ ва хоҳ нахӯрӣ. Ва агар муқаддар нашуда бошанд, воқеъ намешаванд — хоҳ бихӯрӣ ва хоҳ нахӯрӣ.

Ва агар фарзанддор шудан бароят муқаддар шуда бошад, пас он ҳатман мешавад — хоҳ бо ҳамсарат ё канизат ҳамхобагӣ кунӣ ва хоҳ накунӣ. Ва агар

муқаддар нашуда бошад, фарзанд намешавад, пас ҳеҷ ниёзе ба издивоҷ ва каниздорӣ нест». Ва ҳамин тавр дар ҳама корҳо...

Оё ягон инсони оқил ё одамизод ҳатто инро мегӯяд? Балки ҳайвони безабон низ бар фитрате офарида шудааст, ки ба сабабҳое, ки боиси пойдории ҳаёт ва зиндагии ӯст, даст бизанад. Пас, ҳайвонот оқилтар ва фаҳмидатар аз ин гурӯҳ ҳастанд, ки онҳо мисли чорпоёнанд, балки гумроҳтар аз онҳоянд.

Ва баъзе аз онҳо худро зирак нишон дода гуфтанд: Машғул шудан ба дуо танҳо як навъи ибодати маҳз аст, ки Худованд ба дуокунанда барои он савоб медиҳад, бидуни он ки ин дуо дар расидани шахс ба мақсадаш ягон таъсире дошта бошад. Дар назди ин "зиракнамоҳо", байни дуо кардан ва накардан (хоҳ бо дил бошад ва хоҳ бо забон) дар ҳосил шудани мақсад ҳеҷ фарқе нест; ба гумони онҳо, робитаи дуо бо натиҷа мисли робитаи хомӯшӣ бо натиҷа аст ва ҳеҷ фарқе байни онҳо вуҷуд надорад.»

Гурӯҳи дигаре, ки аз инҳо «зиракtар» буданд, гуфтанд: «Балки дуо танҳо як нишонаи холис аст, ки Худованди Субҳон онро ҳамчун аломат барои бароварда шудани ҳоҷат қарор додааст. Пас ҳар гоҳ банда ба дуо кардан тавфиқ ёбад, ин барояш

нишона ва аломати он аст, ки ҳоҷаташ бароварда шудааст». Ин (назди онҳо) ба он мемонад, ки вақте дар фасли зимистон абри сиёҳу сардро бинӣ, ин далел ва нишонаи он аст, ки борон меборад.

Гуфтанд: «Ҳукми тоатҳо бо савоб ва куфру гуноҳон бо иқоб (ҷазо) низ ҳамин гуна аст; онҳо танҳо нишонаҳои маҳз барои вуқӯи савобу иқобанд, на ин ки сабаби он бошанд». Ва инчунин назди онҳо шикастан бо шикаста шудан, сӯхтан бо сӯзонидан ва ҷон додан бо куштан — ҳеҷ кадоме аз инҳо аслан сабаб нестанд ва миёни онҳо ва натиҷаҳояшон ҳеҷ иртиботе нест, магар танҳо як ҳамроҳии оддӣ (иқтирони оддӣ), на таъсири сабабӣ. Бо ин суханашон онҳо бар хилофи ҳис (мушоҳида), ақл, шариат, фитрат ва тамоми гурӯҳҳои оқилон амал карданд, балки оқилонро бар худ хандонидаанд.

Аммо ҳақиқат ин аст, ки дар ин ҷо қисми сеюме вуҷуд дорад, ки ғайр аз он чизест, ки саволдиҳанда зикр кард: Ин ки матлаби муқаддаршуда (тақдир) **ба воситаи сабабҳо** муқаддар шудааст ва аз ҷумлаи сабабҳои он — **дуо** аст. Пас он матлаб бидуни сабабаш муқаддар нашудааст, балки бо сабабаш муқаддар гаштааст. Пас ҳар гоҳ банда сабабро иҷро кунад, он чизе, ки дар тақдир буд,

воқеъ мешавад ва ҳар гоҳ сабабро тарк кунад, он натиҷа (муқаддаршуда) ҳам аз байн меравад.

Ин ба он мемонад, ки серӣ ва серобӣ бо хӯрдану нӯшидан муқаддар шудааст ва фарзанд бо ҳамхобагӣ ва ҳосили зироат бо коштани дона ва баромадани ҷони ҳайвон бо забҳ кардани он муқаддар гаштааст. Инчунин ворид шудан ба ҷаннат бо амалҳо ва ворид шудан ба дӯзах низ бо амалҳо муқаддар шудааст. Ва ин қисм ҳамон ҳақиқат аст, ки саволдиҳанда аз он маҳрум гашта ва ба фаҳми он тавфиқ наёфтааст (муваффақ нашудааст).

ДУО АЗ ПУРҚУВВАТТАРИН САБАБҲОСТ

Дар ин сурат, дуо аз қавитарин сабабҳо ба шумор меравад. Пас агар вуқӯи як матлаб ба воситаи дуо муқаддар шуда бошад, дигар дуруст нест, ки гуфта шавад: «Дуо кардан фоида надорад», ҳамон тавре ки гуфта намешавад: «Хӯрдану нӯшидан ва тамоми ҳаракату амалҳо фоида надоранд». Дар миёни сабабҳо ҳеҷ чизе судмандтар ва дар расидан ба мақсад расотар аз дуо нест.

УМАР (разияллоҳу анҳу) БО ДУО ТАЛАБИ МАДАД МЕКАРД

Азбаски саҳобагон (разияллоҳу анҳум) дар миёни уммат донотарин касон ба Худо ва Расули Ӯ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ва фақеҳтарин (бофаҳмтарин) дар дини Ӯ буданд, онҳо нисбат ба дигарон ба ин сабаб (дуо) ва шарту одобҳояш пойбандтар буданд.

Умар ибни Хаттоб (разияллоҳу анҳу) ба воситаи дуо бар душманаш нусрат меҷуст ва он (дуо) яке аз бузургтарин лашкари ӯ буд. Ӯ ба ёронаш мегуфт: «Шумо ба сабаби бисёр будани шумораатон пирӯз намешавед, балки шумо аз ҷониби осмон мададу нусрат меёбед». Ва мефармуд: **«Ман ғами иҷобатро намехӯрам, балки ғами дуоро мехӯрам. Пас ҳар гоҳ ба шумо илҳоми дуо кардан дода шуд, иҷобат низ бо он аст»**. Шоире ин маъноро гирифта, ба назм дароварда ва гуфтааст:

«Агар намехостӣ маро ба он чи умеду талаб дорам бирасонӣ,

Аз ҷуди дастонат ба ман тарзи талаб карданро намеомӯхтӣ».

Пас ба ҳар касе, ки илҳоми дуо дода шуд, пас барои ӯ иҷобат хоста шудааст. Зеро Худованди Субҳон мефармояд: **«Маро бихонед, то шуморо иҷобат кунам»** (Ғофир, 60) ва фармуд: **«Ва ҳар гоҳ**

бандагони Ман аз ту дар бораи Ман бипурсанд, пас (бигӯ) Ман наздикам, дуои дуокунандаро, вақте Маро бихонад, иҷобат мекунам».

Дар «Сунан»-и Ибни Моҷа аз ҳадиси Абуҳурайра омадааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳар кас аз Худо талаб накунад, Худо бар ӯ хашм (ғазаб) мегирад»**.

Ин далели он аст, ки ризояти Худо дар талаб кардан аз Ӯ ва тоати Ӯст. Ва ҳар гоҳ Парвардигори Таборак ва Таъоло розӣ шавад, тамоми хайрҳо дар ризои Ӯст, ҳамон тавре ки тамоми балову мусибатҳо дар хашму ғазаби Ӯст.

Имом Аҳмад дар китоби «Зуҳд» асареро (ривоятеро) зикр кардааст, ки Худованд мефармояд: **«Ман Аллоҳ ҳастам, ки ҳеҷ маъбуде ҷуз Ман нест. Ҳар гоҳ розӣ шавам, баракат медиҳам ва баракати Ман интиҳо надорад. Ва ҳар гоҳ хашм гирам, лаънат мекунам ва лаънати Ман то ҳафтум пушти фарзанд мерасад»**.

Ақл, нақл (нусӯси динӣ), фитрат ва таҷрибаи миллатҳо — бо вуҷуди гуногунии нажод ва дину мазҳабҳояшон — бар ин далолат мекунанд, ки наздик шудан ба Парвардигори ҷаҳониён, талаби ризои Ӯ ва некиву эҳсон ба махлуқоти Ӯ аз бузургтарин сабабҳои ҷалбкунандаи ҳар гуна хайр мебошанд ва зидди инҳо (дурӣ аз Худо ва бадӣ ба мар-

дум) аз бузургтарин сабабҳои ҷалбкунандаи ҳар гуна шарранд. Ҳеҷ гоҳ неъматҳои Худо ҷалб нашудаанд ва ниқматҳои (азобҳои) Ӯ Таъоло дафъ нашудаанд ба монанди тоати Ӯ ва тақарруб ҷустан ба Ӯ ва ба махлуқоташ эҳсон намудан.

ФАСЛ: ПАЙВАНДУ АЛОҚАМАНДИИ ХАЙРУ ШАР БА АМАЛ

Худованди Субҳон дар Китоби Худ ба даст омадани хайрот ва шодмониро дар дунёву охират ба «амалҳо» вобаста (мураттаб) кардааст; ҳамон гуна ки ҷазо (натиҷа) ба шарт, маълул ба иллат ва мусаббаб ба сабаб вобаста аст. Ин мавзӯъ дар Қуръон дар беш аз ҳазор мавзеъ (ҷой) омадааст.

Гоҳе Худованд ҳукми хабарии кавнӣ (воқеияти олам) ва амри шаръиро бар як сифати муносиби он мураттаб месозад, монанди ин сухани Ӯ Таъоло: **«Ва чун аз он чизе, ки аз он наҳй шуда буданд, сарпечӣ (саркашӣ) карданд, ба онҳо гуфтем: Маймунҳои рондашуда бошед!».** (Сураи Аъроф, 166).

Ва сухани Ӯ Таъоло: **«Пас чун моро ба хашм оварданд (осафӯно), аз онҳо интиқом гирифтем».** (Сураи Зухруф, 55).

Ва сухани Ӯ Таъоло: **«Марди дузд ва зани дуздро — ба ҷазои амале, ки кардаанд, дастҳояшонро бибурред».** (Сураи Моида, 38).

Ва сухани Ӯ Таъоло: **«Ҳамоно мардони мусалмон ва занони мусалмон, мардони мӯъмин ва занони мӯъмин, мардони мутеъ (фармонбардор) ва занони мутеъ, мардони ростгӯ ва занони ростгӯ, мардони собир**

(сабркунанда) ва занони собир, мардони фурӯтан ва занони фурӯтан, мардони хайркунанда ва занони хайркунанда, мардони рӯзадор ва занони рӯзадор, мардони покдоман ва занони покдоман (*ва мардоне, ки шармгоҳҳои худро ҳифз мекунанд ва заноне, ки (шармгоҳҳои худро) ҳифз мекунанд***) ва мардону заноне, ки Худоро бисёр ёд мекунанд — Худованд барои ҳамаи онҳо мағфират ва аҷри бузурге омода кардааст»** (Сураи Аҳзоб, 35).

Ва ин гуна мисолҳо дар Қуръон бисёр зиёданд.

Ва гоҳе Худованд ҳукмро бар асоси сиғаи (шакли) шарт ва ҷазо мураттаб месозад, чуноне ки мефармояд: **«Агар аз Худо битарсед (тақво пеша кунед), барои шумо нуре (барои шинохти ҳақ аз ботил) падид меорад ва гуноҳонатонро мезудояд ва шуморо меомурзад».** (Сураи Анфол, 29).

Ва мефармояд: **«Пас агар тавба кунанд ва намоз барпо доранд ва закот диҳанд, пас бародарони динии шумо ҳастанд».** (Сураи Тавба, 11).

Ва боз мефармояд: **«Ва агар бар тариқаи рост устувор мемонданд, албатта ба онҳо об (ва ризқи) фаровон менӯшондем».** (Сураи Ҷин, 16) ва мисоли инҳо.

Ва гоҳе бо «лом»-и таълил (ломе, ки барои баёни сабаб аст) меояд, чуноне ки мефармояд: **«То дар**

оятҳои он тадаббур кунанд ва то хирадмандон панд гиранд». (Сураи Сод, 29).

Ва мефармояд: **«То бар мардум гувоҳ бошед ва паёмбар бар шумо гувоҳ бошад».** (Сураи Бақара, 143).

Ва гоҳе бо адоти (*пайвандаки сабабӣ*) «кай» (ки маънои «то» ё **«то ки»** ва барои баёни сабаб аст) меояд, чуноне ки мефармояд: **«...то (ин амвол) дар миёни сарватмандони шумо даст ба даст нагардад (инҳисор нашавад)...».** (Сураи Ҳашр, 7).

Ва гоҳе бо «бо»-и сабабият меояд, чуноне ки мефармояд: **«Ин ба хотири он чизест, ки дастҳои шумо пеш аз ин фиристодааст».** (Сураи Оли Имрон, 182).

Ва мефармояд: **«Ба сабаби он чизе, ки анҷом медодед».** (Сураи Моида, 105).».

Ва сухани Ӯ Таъоло: **«Ба сабаби он чизе, ки ба даст меовардед»** ва сухани Ӯ Таъоло: **«Ин ба он сабаб аст, ки онҳо ба оёти Худо куфр меварзиданд».** (Сураи Оли Имрон, 112).

Ва гоҳе бо «**мафъулун лиаҷлиҳи (лаҳу)**» (исме, ки барои баёни иллат меояд) меояд, ки ё ошкор аст ва ё дар тақдир (пинҳон), чуноне ки мефармояд: **«Пас як мард ва ду зан аз касоне, ки ба гувоҳии онҳо ризоят доред (интихоб кунед), то**

агар яке аз он ду зан фаромӯш кунад, зани дигар ба ӯ ёдрас намояд». (Сураи Бақара, 282).

Ва мисли фармудаи Аллоҳ Таъоло: **«(Ин иқрорро аз шумо гирифтем) то рӯзи қиёмат нагӯед, ки мо аз ин (тавҳид) ғофил будем».** (Сураи Аъроф, 172) .

Ва сухани Ӯ Таъоло: **«(Мо Китобро нозил кардем) мабодо бигӯед, ки китоб танҳо бар ду гурӯҳи пеш аз мо нозил шудааст».** (Сураи Анъом, 156), яъне: барои он ки аз гуфтани ин сухан кароҳат доштем (пешгирӣ кардем).

Ва гоҳе бо «**фо**»-и сабабият (ҳарфи «пас») меояд, чуноне ки мефармояд: **«Пас ӯро такзиб карданд (дурӯғгӯ баровардand) ва он (шутур)-ро пай карданд (куштанд), пас Парвардигорашон ба сабаби гуноҳашон бар сари онҳо азоб овард ва он (шаҳр)-ро бо хок яксон кард».** (Сураи Шамс, 14).

Ва мефармояд: **«Пас аз фармони паёмбари Парвардигорашон сарпечӣ карданд, пас Худо онҳоро ба азоби сахте гирифтор кард».** (Сураи Ҳоққа, 10).

Ва мефармояд: **«Пас он дуро такзиб карданд ва аз зумраи ҳалокшудагон гаштанд».** (Сураи Муъминун, 48).

Ва гоҳе бо адоти (пайвандаки) «ламмо» (чун, вақте ки) меояд, ки бар ҷазо (натиҷа) далолат

мекунад, чуноне ки мефармояд: **«Ва чун Моро ба хашм оварданд, аз онҳо интиқом гирифтем».** (Сураи Зухруф, 55) ва мисоли инҳо.

Ва гоҳе бо «**инна**» (ҳамоно) ва таъсири он (бар исму хабар) меояд, чуноне ки мефармояд: **«Ҳамоно онҳо дар корҳои хайр шитоб мекарданд».** (Сураи Анбиё, 90).

Ва гуфтаи Ӯ Таъоло дар партави инҳо, (дар бораи қавми Нуҳ) мефармояд: **«Ҳамоно онҳо қавми баде буданд, пас ҳамаи онҳоро ғарқ кардем».** (Сураи Анбиё, 77).

Ва гоҳе бо адоти (пайвандаки) «**лавло**» (агар намебуд) меояд, ки бар иртиботу алоқамандӣ доштани матлаби пеш аз худ бо баъд аз худ далолат мекунад, чуноне ки мефармояд: **«Пас агар ӯ (Юнус) аз зумраи тасбеҳгӯяндагон намебуд, албатта то рӯзи қиёмат дар шиками он (моҳӣ) мемонд».** (Сураи Соффот, 143-144).

Ва гоҳе бо «**лав**» (агар) меояд, ки бар шарт далолат мекунад, чуноне ки Ӯ Таъоло мефармояд: **«Ва агар онҳо ба он чизе, ки панд дода мешаванд, амал мекарданд, албатта барои онҳо беҳтар буд».** (Сураи Нисо, 66).

Хулосаи калом, Қуръон аз ибтидо то интиҳояш сареҳан баён медорад, ки тартиби ҷазои хайру шар ва аҳкоми таквинӣ (офариниш) ва ташреӣ (амру

наҳй) бар пояи сабабҳост; балки тартиби аҳкоми дунёву охират ва масолеҳу (манофеу, манфиатҳову) мафосиди (зарарҳои) онҳо бар асоси сабабҳо ва амалҳо бино шудааст.».

«Ҳар кас дар ин масъала дониши амиқ пайдо кунад ва ончунон ки шоиста аст, дар он бияндешад, баҳраи фаровоне аз он хоҳад бурд ва дигар аз рӯи ҷаҳлу нотавонӣ ва кӯтоҳиву тафрит (сустӣ) ба тақдир такя намекунад, то таваккулаш айни нотавонӣ ва нотавониаш айни таваккул гардад. Балки фақиҳу донои ҳақиқӣ он касест, ки тақдирро бо тақдир рад мекунад ва тақдирро бо тақдир дафъ менамояд ва бо тақдир ба тақдир муқобала мекунад. Аслан барои инсон зиндагӣ кардан бидуни ин кор имкон надорад; зеро гуруснагӣ, ташнагӣ, сармо ва анвои тарсҳову хатарҳо ҳама аз тақдири илоҳиянд.

Ва тамоми мардум пайваста дар ҳоли дафъ кардани ин тақдирҳо бо тақдири дигар (масалан, дафъи гуруснагӣ бо хӯрок) саргарму машғуланд. Ба ҳамин тартиб, ҳар кас, ки Худованд ӯро тавфиқ дода ва роҳи дурустро ба ӯ илҳом карда бошад, тақдири уқубати охиратро бо тақдири тавба, имон ва амалҳои солеҳ дафъ мекунад. Ин маҳз ба монанди муқоисаи тақдирҳои тарсноки дунё ва зидҳои онҳост. Зеро Парвардигори ҳар ду олам якест ва ҳикмати Ӯ низ ягона аст; бахше аз он бо

бахши дигар танокуз надорад ва яке дигареро ботил намесозад. Ин масъала барои касе, ки қадри онро бидонад ва ҳаққи онро риоя кунад, аз шарифтарин масъалаҳост. Ва танҳо аз Худованд бояд мадад ҷуст.

Вале барои инсон ду амри дигар боқӣ мемонад, ки саодат ва растагории ӯ бо онҳо комил мешавад:

Нахуст: Ин ки тафсилоти сабабҳои бадиву некиро бишиносад ва дар ин бора бар асоси он чӣ дар олам мушоҳида мекунад, он чӣ дар вуҷуди худ ва дигарон таҷриба карда ва он чӣ аз ахбори уммathҳои гузаштаву имрӯза шунидааст, басирату биниш (яъне дарку фаҳмиш) дошта бошад.

Таърих — тафсири он чизест, ки аз ҷониби Худо омадааст

Аз судмандтарин чизҳо дар ин роҳ, тадаббур (амиқ андешидан) дар Қуръон аст, зеро он ба комилтарин ваҷҳ ин шинохтро кафолат медиҳад. Дар Қуръон тамоми сабабҳои хайру шар ба таври муфассал ва равшан баён шудааст. Сипас (тадаббур дар) Суннат, ки ҳамзоди (пора ва нимаи ҷудоинопазири) Қуръон ва ваҳйи дувум аст. Ҳар кас таваҷҷуҳи худро ба ин ду масраф кунад, ӯро аз ҳар чизи дигар бениёз месозанд. Ин ду манбаъ хайру шар ва сабабҳои онҳоро чунон ба ту нишон

медиҳанд, ки гӯё онҳоро бо чашми худ мебинӣ. Пас аз он, агар дар ахбори умматҳо ва муомилаи Худо бо аҳли тоату маъсият андеша кунӣ, онро бо он чӣ аз Қуръону Суннат омӯхтаӣ, мутобиқ меёбӣ ва тафсилоти он чизеро, ки Худо хабар додаву ваъда карда буд, дар воқеият мебинӣ. Он гоҳ аз нишонаҳои Худо дар офоқу олам ба ҳақиқате даст меёбӣ, ки ба ту собит мекунад: Қуръон ҳақ аст, Паёмбар ҳақ аст ва Худованд ҳатман ваъдаашро амалӣ мекунад. Пас, таърих дар воқеъ тафсилоти ҷузъиёти ҳамон сабабҳои куллии хайру шар аст, ки Худо ва паёмбараш ба мо шиносондаанд.».

ФАСЛ: ФИРЕБ ХЎРДАНИ НАФС ДАР МАВРИДИ САБАБҲО

«Амри дувум ин аст, ки инсон бояд аз фиреб додани нафсаш дар мавриди ин сабабҳо ҳазар кунад ва ин аз муҳимтарин умур аст. Зеро банда медонад, ки маъсият (гуноҳ) ва ғафлат ҳатман аз сабабҳои зиёновар барои дунё ва охирати ӯ ҳастанд, вале нафсаш ӯро ба иштибоҳ меандозад (фиреб медиҳад). Гоҳе бо такя кардан бар авфу мағфирати илоҳӣ, гоҳе бо тасвиф (таъхир кардан ва ба фардо гузоштан)-и тавба, гоҳе бо истиғфори забонӣ (бидуни ҳузури дил), гоҳе бо анҷом додани мандубот (корҳои мустаҳаб ва нофила), гоҳе бо такя ба илм (дониши беамал), гоҳе бо эҳтиҷоҷ (баҳонаву далел овардан) ба тақдир, гоҳе бо эҳтиҷоҷ ба аъмоли амсол ва назоир (ҳамсонону ҳамрадифон, яъне муқоиса кунондан) ва гоҳе дигар бо иқтидо (пайравӣ) ба бузургон.».

ХАТО ДАР ФАҲМИ ИСТИҒФОР

Бисёре аз мардум гумон мекунанд, ки агар ҳар гуноҳе анҷом диҳанд ва сипас бигӯянд: «Астағфируллоҳ» (аз Худо омурзиш мехоҳам), асари он гуноҳ аз байн меравад ва ин (истиғфор) он (гуноҳ)-ро маҳв мекунад. Шахсе аз касоне, ки худро

ба фиқҳ нисбат медод, ба ман гуфт: «Ман ҳар амале (гуноҳе), ки бихоҳам, анҷом медиҳам ва сипас сад бор мегӯям: «Субҳоналлоҳи ва биҳамдиҳи» ва ҳамаи он гуноҳон бахшида мешаванд; зеро аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба таври саҳеҳ ривоят шудааст, ки фармуданд: **«Ҳар кас дар як рӯз сад бор бигӯяд: «Субҳоналлоҳи ва биҳамдиҳи», гуноҳонаш маҳв мешаванд, агарчи монанди кафки дарё бошанд»**.

Дигаре аз аҳли Макка ба ман гуфт: «Мо ҳар гоҳ кадоме аз мо ҳар чӣ (гуноҳе) анҷом диҳад, ғусл мекунад ва як ҳафтӣ (ҳафт бор, яъне як тавофи комил) гирди Байтуллоҳ тавоф мекунад ва он гуноҳ аз ӯ пок мешавад».

Шахси дигаре ба ман гуфт: «Аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба таври саҳеҳ ривоят шудааст, ки фармуданд: **«Бандае гуноҳе кард ва гуфт: Эй Парвардигори ман, гуноҳе кардам, маро бибахш. Пас Худо гуноҳашро бахшид. Сипас муддате, ки Худо хост, даранг кард ва боз гуноҳи дигаре кард ва гуфт: Эй Парвардигори ман, гуноҳе кардам, маро бибахш. Пас Худованди Азза ва Ҷалла фармуд: Бандаи Ман донист, ки ӯро Парвардигорест, ки гуноҳро мебахшад ва ба сабаби он бозхост мекунад; бандаамро бахшидам, пас ҳар чӣ мехоҳад,**

бикунад». Он шахс гуфт: «Ман шак надорам, ки Парвардигоре дорам, ки гуноҳро мебахшад ва ба сабаби он бозхост мекунад».

Ин гурӯҳ аз мардум ба нусус (матнҳо яъне оятҳо ва ҳадисҳо ва далелҳои шаръӣ)-и рачо (умедворӣ, умедворкунанда) даст задаанд ва бар онҳо такя карда, бо ҳар ду дасти худ ба онҳо чанг задаанд. Ва ҳар гоҳ барои хатоҳо ва ғарқ шудан дар гуноҳонашон сарзаниш шаванд, он чӣ аз вусъати раҳмати Худо, мағфирати Ӯ ва нусуси (матнҳои) рачову умедворӣ дар ёд доранд, бароят қатор мекунанд (пай дар пай мегӯянд). Барои чоҳилон аз ин гурӯҳи мардум дар ин боб корҳои ачибу ғарибе ҳаст, монанди сухани баъзе аз онҳо, ки мегӯянд: ...».

«(Яке аз онҳо мегӯяд):

То метавонӣ, бар гуноҳонат биафзой... зеро қарор аст бар Кариме (Худованди бахшандае) ворид шавӣ!.

Ва дигаре мегӯяд: Покдоманӣ ва парҳез аз гуноҳон, нишонаи чаҳлу нодонӣ ба вусъату фарохии авфи илоҳист.

Ва дигаре гуфтааст: Тарки гуноҳон навъе часорат бар мағфирати Худо ва кӯчак шумурдани он аст.

Муҳаммад ибни Ҳазм гуфтааст: Баъзе аз инҳоро дидам, ки дар дуои худ мегуфт: «Бор Илоҳо! Ман аз

исмат (покӣ ва дурӣ аз гуноҳ, бегуноҳӣ) ба Ту паноҳ мебарам».

ТАКЯ КАРДАН БАР ҶАБР

Ва аз ҷумлаи ин фиребхӯрдагон касоне ҳастанд, ки ба масъалаи ҷабр (маҷбур будани инсон) чанг мезананд; бо ин иддао, ки бандаро аслан аз худ феълу ихтиёре нест, балки ӯ бар анҷоми маъсиятҳо маҷбур аст.

ТАКЯ КАРДАН БАР ИРҶОЪ

Ва аз ҷумлаи онҳо касоне ҳастанд, ки ба масъалаи ирҷоъ (ақидаи мурҷиа) фирефта шудаанд; бо ин бовар, ки имон танҳо тасдиқи қалбист ва амалҳо ҷузъи имон нестанд ва имони фосиқтарин мардум монанди имони Ҷибриил ва Микоил аст..

ХАТО ДАР МУҲАББАТ

Ва аз ҷумлаи инҳо касоне ҳастанд, ки ба муҳаббати фуқаро (дарвешон), машойих (шайхону пирон) ва солеҳон ва рафтуомади зиёд ба зиёрати қабрҳои онҳо фирефта шудаанд; Ҳамчунин, ба тазарруъу зорӣ дар назди онҳо, талаби шафоъат ва тавассул кардан ба воситаи онҳо ба сӯйи Аллоҳ Таъоло ва талаби ҳоҷат аз Худованд ба ҳаққе, ки онҳо бар Ӯ Таъоло доранд ва ба эҳтирому манзалате, ки дар назди Ӯ Таъоло дороянд.

Ва аз ҷумлаи онҳо касоне ҳастанд, ки ба (бузургии) падарон ва гузаштагони худ мағрур

гаштаанд; бо ин гумон, ки онҳо назди Худо ҷойгоҳ ва салоҳияте доранд, пас (он гузаштагон) онҳоро вонамегузоранд, балки наҷоташон медиҳанд, ҳамон гуна ки дар дарбори подшоҳон дида мешавад; зеро подшоҳон гуноҳони фарзандону наздикони хоси худро ба онҳо мебахшанд ва агар яке аз онҳо ба кори зиште даст занад, падар ё бобояш ӯро бо обрӯ ва манзалате, ки дорад, халос мекунад (раҳояш менамояд).

ФИРЕФТА ШУДАН БА (ҒИНОВАТИ) АЛЛОҲ

Ва аз ҷумлаи онҳо касоне ҳастанд, ки ба ин фирефта шудаанд, ки Аллоҳ Азза ва Ҷалла аз азоб додани ӯ бениёз аст ва азоби ӯ дар мулку подшоҳии Аллоҳ Таъоло чизеро зиёд намекунад ва раҳмат карданаш аз мулки Ӯ Таъоло чизеро намекоҳад. Пас мегӯяд: «Ман ба раҳмати Ӯ ниёзмандам ва Ӯ бениёзтарини бениёзон аст. Агар фақири бенавое ба як қулт об ниёз дошта бошад ва дар хонаи шахсе бошад, ки наҳри обе дар он ҷорист, ҳаргиз ӯро аз он об маҳрум намекунад. Пас Худо каримтар ва бахшандатар аст; мағфират аз Ӯ чизеро кам намекунад ва уқубат дар мулкаш чизеро намеафзояд».

ФИРЕФТА ШУДАН БА ФАҲМИ ФОСИД (вайрону нодуруст) АЗ ҚУРЪОНУ СУННАТ

Ва аз ҷумлаи инҳо касоне ҳастанд, ки ба фаҳми фосиде (нодурусте), ки худаш ва амсоли ӯ аз нусуси (матнҳои) Қуръону Суннат бардошт кардаанд, фирефта шудаанд. Пас ба он такя карданд, монанди такя кардани баъзеи онҳо бар ин сухани Аллоҳ Таъоло: **«Ва ба зудӣ Парвардигорат ба ту (чунон) ато кунад, ки хушнуд шавӣ».** (Сураи Зуҳо, 5).

Он шахс гуфт: «Ва Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) розӣ намешавад, ки ҳатто як нафар аз умматаш дар оташ бошад». Ва ин аз зишттарин ҷаҳолатҳо ва ошкортарин дурӯғҳо бар он Ҳазрат аст; зеро ӯ ба он чизе розӣ мешавад, ки Парвардигораш ба он розӣ аст. Ва Худованди Таъолоро азоб додани золимон, фосиқон, хоинон ва исроркунандагон бар гуноҳони кабира хушнуд месозад (зеро айни адолат аст). Пас ҳошо (дур бод!) аз Расули Худо, ки ба чизе розӣ шавад, ки Парвардигори Таборак ва Таъоло ба он розӣ намешуда бошад.

Ва монанди такя кардани баъзеи дигар бар ин сухани Аллоҳ Таъоло: **«Ҳамоно Худованд ҳамаи гуноҳонро мебахшад»** (Зумар, 53).

Ва ин низ аз зишттарин ҷаҳолатҳост; зеро ширк (низ) дар ин оят дохил аст, дар ҳоле ки он саромади

гуноҳон ва асоси онҳост (ва Худо онро бидуни тавба намебахшад). Ва ҳеҷ ихтилофе нест, ки ин оят дар ҳаққи тавбакунандагон аст; зеро Худо гуноҳи ҳар тавбакунандаро аз ҳар гуноҳе, ки бошад, мебахшад. Ва агар оят дар ҳаққи ғайри тавбакунандагон мебуд, тамоми нусуси ваъид (оятҳо ва аҳодиси таҳдид ба азоб) ботил ва бекор мешуданд.».

«Ва (ҳамчунин такя кардан ба) аҳодиси берун овардани гурӯҳе аз муваҳҳидон (яктопарастон) аз оташ ба воситаи шафоъат.

Ин (гуна бардоштҳо) танҳо аз камии илму фаҳми соҳибаш сар мезанад; зеро Худованди Субҳон дар ин ҷо (дар сураи Зумар) ҳукмро ом (умумӣ) ва мутлақ баён кардааст, пас дониста мешавад, ки мақсуди Ӯ тавбакунандагон аст. Аммо дар сураи Нисо ҳукмро хос ва муқайяд (маҳдуд) карда, фармудааст: **«Ҳамоно Худованд инро, ки ба Ӯ ширк оварда шавад, намебахшад ва пойинтар аз онро барои ҳар кас, ки бихоҳад, мебахшад»** (Нисо, 48). Пас Худованди Субҳон хабар додааст, ки ширкро намебахшад ва хабар додааст, ки пасттар аз онро мебахшад. Ва агар ин оят (дар сураи Нисо) дар ҳаққи тавбакунанда мебуд, миёни ширк ва ғайри он фарқе намегузошт (зеро Худо ширкро ҳам дар сурати тавба мебахшад).

Ва монанди фирефта шудани баъзе ҷоҳилон ба ин сухани Аллоҳ Таъоло: **«Эй инсон! Чӣ чиз туро дар баробари Парвардигори Каримат фиреб дода (мағрур карда) аст?»** (Инфитор, 6). Пас (он ҷоҳил) мегӯяд: «Карами Ӯ (маро фиреб дод)». Ва баъзе аз онҳо мегӯянд: «Худованд бо ин лафз ҳуҷҷату баҳонаро ба даҳони шахси фиребхӯрда гузоштааст». Ва ин ҷаҳолате зишт аст! Балки ӯро дар баробари Парвардигораш ҳамон «Ғарур» (бисёр фиребанда), яъне шайтон ва нафси аммораи ӯ ва ҷаҳлу ҳавову ҳавасаш фиреб додааст. Ва Худованди Субҳон лафзи «Карим»-ро овард ва Ӯст он Сарвари азиму мутоъ (фармонраво), ки набояд ба Ӯ мағрур шуд ва набояд ҳаққи Ӯро зоеъ кард. Вале ин шахси фиребхӯрда, ин фиребро дар ғайри ҷояш қарор дод ва ба касе мағрур шуд, ки набояд ба Ӯ мағрур мешуд.».

Ва монанди фирефта шудани баъзеи онҳо ба ин сухани Аллоҳ Таъоло дар бораи оташ: **«Ба он (оташ) ворид намешавад (намесӯзад), магар бадбахттарин кас; он ки (ҳақро) дурӯғ шумурд ва рӯй гардонд»** (Лайл, 15-16). Ва ин сухани Ӯ: **«(Оташе, ки) барои кофирон омода шудааст»** (Бақара, 24).

Ин шахси фиребхӯрда намедонад, ки фармудаи Худо: **«Пас шуморо аз оташе, ки забона мезанад,**

бим додам», ишора ба як оташи махсус аз ҷумлаи дараҷот ва табақоти ҷаҳаннам аст. Ва агар мақсад тамоми ҷаҳаннам ҳам бошад, Худованди Субҳон нафармудааст, ки «ба он дохил намешавад», балки фармудааст: **«ба он намесӯзад (намегудозад), магар бадбахттарин кас»**. Ва аз насӯхтан (ба он сурати хос), адами вуруд (дохил нашудан) ба он лозим намеояд; зеро «салй» (сӯхтану гудохтан) хостарин (аз назари маъно маҳдудтар) аз «духул» (дохил шудан) аст ва нафйи (инкори) амри хос, ҳатман ба маънои нафйи амри ом (умумӣ) нест.

Сипас ин шахси фиребхӯрда агар дар ояти баъдӣ таъаммул (диққат) мекард, медонист, ки ӯ дар зумраи касоне нест, ки дохили он (ояти баъдӣ) бошанд, пас кафолате барояш нест, ки аз оташ дур нигоҳ дошта шавад.

Аммо дар мавриди фармудаи Ӯ дар бораи оташ, ки **«барои кофирон омода шудааст»**, пас дар мавриди биҳишт низ фармудааст: **«барои парҳезгорон омода шудааст»** (Оли Имрон, 133). Омода шудани оташ барои кофирон зиддияте бо он надорад, ки фосиқон ва золимон низ ба он дохил шаванд. Ҳамон гуна ки омода шудани биҳишт барои парҳезгорон зиддияте бо он надорад, ки ҳар кас дар қалбаш ҳатто ба андозаи заррае имон дошта

бошад — агарчи ҳеҷ кори хайре накарда бошад — ба он дохил гардад.».

«Ва монанди фиреfта шудани баъзеи онҳо ба рӯзаи рӯзи Ошуро ё рӯзи Арафа, то ҷое ки яке аз онҳо мегӯяд: «Рӯзаи Ошуро гуноҳони тамоми солро мебахшад ва рӯзаи Арафа ҳамчун зиёдатии аҷру савоб боқӣ мемонад». Ин шахси фиребхӯрда намедонад, ки рӯзаи моҳи Рамазон ва намозҳои панҷгона аз рӯзаи рӯзи Арафа ва Ошуро бамаротиб бузургтару болотаранд ва инҳо (намозу Рамазон) танҳо дар сурате гуноҳони миёни худро мебахшанд, ки аз гуноҳони кабира (бузург) парҳез шавад.

Пас Рамазон то Рамазон ва ҷумъа то ҷумъа қудрати бахшидани гуноҳони сағира (хурд)-ро надоранд, магар дар сурати зам шудани (ҳамроҳ гаштани) тарки гуноҳони кабира ба онҳо; он гоҳ маҷмӯи ин ду амр (анҷоми ибодат ва тарки кабира) бар такфири (бахшидани) сағираҳо тавоно мегардад.

Пас чӣ гуна як рӯзаи нафл (мустаҳаб) тамоми гуноҳони кабираеро, ки банда анҷом дода ва бар онҳо исрор меварзад ва тавба ҳам накардааст, мебахшад? Ин кор муҳол (номумкин) аст. Бо ин ҳол, мамнӯъ нест, ки рӯзаи рӯзи Арафа ва Ошуро ба таври умумӣ бахшандаи тамоми гуноҳони сол бошад, вале он аз ҷумлаи нусуси ваъда (паёмҳои

ваъдадеҳанда) аст, ки шартҳо ва монеа ҳо дорад; ва исрори банда бар гуноҳони кабира аз ин бахшишу мағфират монеа мешавад. Пас агар (банда) бар кабираҳо исрор наварзад, рӯза ва адами исрор бо ҳам кумак мекунанд ва дар бахшиши умумӣ ҳамкорӣ менамоянд. Ҳамон гуна ки Рамазон ва намозҳои панҷгона бо ҳамроҳии иҷтиноб (дурӣ) аз кабираҳо дар бахшидани сағираҳо ҳамкориву ёрӣ мекарданд, дар ҳоле ки Худованди Субҳон фармудааст: **«Агар аз гуноҳони кабирае, ки аз онҳо наҳӣ шудаед, парҳез кунед, гуноҳони (хурди) шуморо мебахшем»** (Нисо, 31).

Пас дониста шуд, ки сабаб қарор додани як чиз барои бахшиш, монеа аз он нест, ки он чиз ва сабаби дигаре дар бахшиши гуноҳ бо ҳам кумак кунанд. Ва бахшиш дар сурати ҷамъ шудани ду сабаб қавитар ва комилтар аз он аст, ки танҳо яке аз онҳо бошад. Ва ҳар қадар сабабҳои бахшиш қавитар гарданд, бахшиш низ қавитар, комилтар ва фарогиртар хоҳад буд.».

ХУШБИНӢ (ҲУСНИ ЗАН Ё ГУМОНИ НЕК) БА ХУДО

«Ва монанди такя кардани баъзеи онҳо бар сухани Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам), ки аз Парвардигораш ҳикоят карда фармудааст: **«Ман назди гумони бандаам ба Худам ҳастам, пас ҳар чӣ мехоҳад, дар бораи Ман гумон кунад»**. Яъне ҳар гумоне, ки дар бораи Ман дошта бошад, Ман бо ӯ ҳамон гуна рафтор мекунам.

Шакке нест, ки гумони нек (ба Худо) танҳо бо некию амали солеҳ ба даст меояд; зеро накӯкор ба Парвардигораш хушбин аст, ки ӯро дар баробари накӯкориаш подош медиҳад, ваъдаашро хилоф намекунад ва тавбаашро мепазирад. Аммо шахси бадкоре, ки бар гуноҳони кабира, зулм ва сарпечиҳо (мухолифатҳо) исрор меварзад, ваҳшату торикии гуноҳон, зулм ва ҳаромкориҳо ӯро аз гумони нек доштан ба Парвардигораш боз медорад. Ин ҳолатро дар ҳаёти воқеӣ низ метавон дид; Зеро ғуломи фирорӣ, ки аз итоати хоҷааш берун шудааст, ҳеҷ гоҳ ба ӯ гумони нек надорад. Тарсу ваҳшати бадкорӣ ҳеҷ гоҳ бо гумони нек якҷоя намешавад, зеро бадкор ба андозаи бадиаш дучори тарсу ваҳшат мегардад. Ва хушбинтарини мардум ба Парвардигораш касест, ки аз ҳама бештар устувори итоати Ӯст.

Чуноне ки Ҳасани Басрӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст: «Мӯъмин ба Парвардигораш хушбин буд, пас амалашро некӯ кард. Ва фоҷир (гунаҳкор) ба Парвардигораш бадбин буд, пас амалашро бад кард».

Чӣ гуна метавонад ба Парвардигораш хушбин бошад касе, ки аз Ӯ гурезон аст ва ҳамеша дар ҳоли ҳаракат ба сӯи чизҳоест, ки боиси хашму ғазаби Ӯ мешаванд ва худро дар маърази лаънати Ӯ қарор медиҳад? Касе, ки ҳаққу фармони Худо дар назараш хору беарзиш гашта ва онро зоеъ кардааст ва наҳйи (боздошти) Ӯ Таъоло барояш аҳамияте надорад, пас ба он даст мезанад ва бар он исрор меварзад? Ва чӣ гуна ба Парвардигораш гумони нек дошта бошад касе, ки ошкоро ба ҷанги Ӯ баромадааст, бо дӯстони Худо душманӣ ва бо душманони Худо дӯстӣ меварзад? Касе, ки сифоти камоли Худоро инкор карда. Ва (чӣ гуна гумони нек дошта бошад касе, ки) ба он чӣ Худо Худашро бо он васф кардааст ва Паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) Ӯро ба он васф намудааст, гумони бад бурдааст?! Ва аз рӯи ҷаҳлу нодонӣ гумон мекунад, ки маънои зоҳирии ин (сифатҳо) гумроҳӣ ва куфр аст? Ва чӣ гуна ба Парвардигораш гумони нек дошта бошад касе, ки гумон мекунад Ӯ

Таъоло сухан намегӯяд, амру наҳй намекунад ва хушнуд (розӣ) ва хашмгин намешавад?!

Худованд дар ҳаққи касоне, ки шак карданд, ки оё шунавоии Ӯ ба баъзе ҷузъиёт, аз ҷумла сухани пинҳонӣ, мерасад ё не, фармудааст: **«Ва ин ҳамон гумони шумо буд, ки дар бораи Парвардигоратон доштед, (ҳамон гумон) шуморо ба ҳалокат афканд, пас аз зиёнкорон гаштед»** (Фуссилат, 23).».

«Пас инҳо чун гумон карданд, ки Худованди Субҳон бисёре аз амалҳои онҳоро намедонад, ин гумонашон бадбинӣ ба Парвардигорашон буд ва ҳамон гумон ҳалокашон кард. Ва ин ҳоли ҳар касест, ки сифоти камоли Ӯ ва авсофи ҷалоли Ӯро инкор кунад ва Худоро ба он чӣ шоистааш нест, васф намояд. Пас агар чунин шахсе гумон кунад, ки Худо ӯро ба биҳишт мебарад, ин танҳо як фиребу найранги нафсаш ва васвасаи шайтон аст, на хушбинӣ ба Парвардигораш.

Дар ин мавқеъ ва шиддати ниёз ба он бияндеш; чӣ гуна дар қалби банда ин яқин ҷамъ мешавад, ки ӯ бо Худо мулоқот хоҳад кард ва Худо ҷои ӯро мебинад, суханашро мешунавад, аз ошкору ниҳони ӯ огоҳ аст ва ҳеҷ чизи пинҳоне аз Ӯ пӯшида нест ва ӯ (банда) дар пешгоҳи Ӯ Таъоло боздошт хоҳад шуд ва аз ҳар чӣ анҷом додааст, бозхост мегардад

(пурсида мешавад), дар ҳоле ки ӯ бар анҷом додани корҳои мавриди хашми Худо исрор меварзад, фармонҳояшро зоеъ мекунад ва ҳуқуқашро ба ҷо намеорад, вале бо ин ҳама боз ҳам ба Ӯ «хушбин» аст яъне чигуна ки мегуянд: гумони нек дорад, ки ӯро мебахшад ва аз ӯ розӣ аст ва ба биҳишт хоҳад комёб гашт? Оё ин ҷуз фиреби нафсҳо ва ғурури орзуҳои ботил чизи дигарест?

Абуумома ибни Саҳл ибни Ҳунайф мегӯяд: «Ман ва Урва ибни Зубайр ба назди Оиша (разияллоҳу анҳо) даромадем. Ӯ гуфт: «Агар шумо Расули Худоро (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дар вақти бемориашон медидед! Дар назди ман шаш ё ҳафт динор буд, пас Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба ман амр карданд, ки онҳоро (дар байни ниёзиён) тақсим кунам. Вале дарди Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) маро чунон машғул кард, ки фурсат наёфтам, то он ки Худо ба Ӯ шифо дод. Сипас аз ман пурсид: «Чӣ кардӣ? Оё он шаш динорро тақсим кардӣ?». Гуфтам: «На, ба Худо савганд, дарди Шумо маро машғул сохт». Оиша (разияллоҳу анҳо)гуфт: «Пас онҳоро талаб кард ва дар кафи дасташ гузошту фармуд: **Гумони Паёмбари Худо чӣ хоҳад буд, агар Худоро мулоқот кунад ва инҳо назди ӯ бошанд?**». Ва дар лафзи дигар: **«Гумони Муҳаммад ба Парвардигораш чӣ**

хоҳад буд, агар Худоро мулоқот кунад ва инҳо назди ӯ бошанд?»».

Пас эй субҳоналлоҳ! Гумони соҳибони гуноҳони кабира ва золимон ба Худо чӣ хоҳад буд, вақте Ӯро мулоқот кунанд, дар ҳоле ки мазолими (ҳаққи) мардум бар гарданашон аст? Агар ин суханашон ба онҳо нафъ диҳад, ки гӯянд: «Мо ба Ту хушбин будем, ки Ту ҳеҷ золиму фосиқеро азоб намекунӣ», пас банда ҳар чӣ мехоҳад, бикунад ва ҳар чиро Худо наҳӣ (манъ) кардааст, содир намояд ва ба Худо «хушбин» бошад, зеро оташ ба ӯ намерасад! Пок аст Худо! Ғуруру фиреб бо банда то куҷо мерасад! Дар ҳоле ки Иброҳим (алайҳиссалом) ба қавмаш гуфт: **«Оё ба ҷои Худо маъбудони дурӯғинро мехоҳед? Пас гумони шумо ба Парвардигори ҷаҳониён чист?»** (Соффот, 86-87). Яъне: чӣ гумон доред, ки Ӯ бо шумо чӣ хоҳад кард, вақте мулоқоташ кунед, дар ҳоле ки ғайри Ӯро парастидаед?».

«Ҳар кас дар ин матлаб ончунон ки ҳаққи он аст, ё ба таври сазовор таъаммул (диққат) кунад, хоҳад донист, ки хушбинӣ (ҳусни зан) ба Худо дар воқеъ ҳамон амали солеҳ ва накукорист. Зеро танҳо чизе, ки бандаро ба некӯ кардани амал бармеангезад, ҳамон гумони ӯ ба Парвардигораш аст, ки ӯро дар баробари аъмолаш подош медиҳад, савоб мебахшад

ва онро аз ӯ мепазирад. Пас он чизе, ки ӯро ба амал водошт, ҳамон хушбинӣ буд; бинобар ин, ҳар қадар гумонаш некӯтар гардад, амалаш низ некӯтар мешавад. Дар ғайри ин сурат, хушбинӣ дар канори пайравӣ аз ҳавову ҳавас, ҷуз нотавонӣ (оҷизӣ) чизи дигаре нест. Чуноне ки дар ҳадиси Тирмизӣ ва Муснад аз Шаддод ибни Авс ривоят шудааст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Зирак (ҳушёр) касест, ки нафси худро муҳосиба кунад (зери фармон орад) ва барои пас аз марг амал намояд; ва нотавон (оҷиз) касест, ки нафсашро пайрави ҳавову ҳавас гардонад ва аз Худо орзуҳои (бечо) дошта бошад»**.

Хулосаи калом, хушбинӣ танҳо дар сурате имконпазир аст, ки сабабҳои наҷот фароҳам бошанд, аммо дар сурати фароҳам будани сабабҳои ҳалокат, хушбинӣ ҳеҷ гоҳ ҳосил намегардад.».

ФАРҚИ МИЁНИ ХУШБИНӢ ВА ҒУРУР

«Агар гуфта шавад: «Балки ин (хушбинӣ дар айни гуноҳ) имкон дорад ва такягоҳи ин гумони нек (дар қалби ӯ) васеъ будани мағфирати Худо, раҳмату авф ва ҷуду карами Ӯст. Ва ин ки раҳмати Худо бар хашмаш пешӣ гирифтааст ва азоб додан ба Офаридгор фоидае намеорад ва авф кардан ба Ӯ зиёне намерасонад».

«Дар ҷавоб гуфта мешавад: Бале, масъала маҳз ҳамин тавр аст ва Худованд аз ин ҳам болотар, бузургвортар, бокарамтар, саховатмандтар ва раҳимтар аст. Вале Ӯ ин (раҳмату мағфиратро) танҳо дар ҷойи муносибу сазовораш мегузорад. Зеро Ӯ Поку Муназзаҳ аст ва (ҳамзамон) бо сифатҳои ҳикмат, иззату қудрат, интиқом, азоби сахт ва ҷазо додани касоне, ки сазовори азобанд, васф шудааст. Агар такягоҳи хушбинӣ танҳо сифоту асмои (номҳои) Ӯ мебуд, пас некӯкору бадкор, мӯъмину кофир ва дӯсту душмани Худо дар он баробар мешуданд. Пас, номҳо ва сифатҳои (раҳмати) Худо ба кадом ҷинояткоре фоида мерасонад, дар ҳоле ки ӯ бо хашму ғазаби Илоҳӣ баргашта, худро дар заминаи лаънати Ӯ қарор додааст, ба корҳои ҳаром даст зада ва ҳарими аҳкоми Худоро шикастааст? Балки хушбинӣ ба касе суд мебахшад, ки тавба ва надомат карда, аз гуноҳ

даст кашида, бадиро ба некӣ табдил дода ва боқимондаи умрашро бо хайру тоат истиқбол намуда бошад; сипас хушбинӣ кунад. Ин аст хушбинии ҳақиқӣ, вале аввалӣ (бидуни тавба) ғуруру фиреб аст. Ва танҳо аз Худо бояд мадад ҷуст.

Ва ин фаслро тӯлонӣ маҳисоб, зеро ниёз ба он барои ҳар касе, ки мехоҳад миёни хушбинӣ (гумони нек) ба Худо ва фиребхӯрдагӣ (ғурур) нисбат ба Ӯ Таъоло фарқ гузорад, хеле зиёд аст. Аллоҳ Таъоло мефармояд: **«Ҳамоно касоне, ки имон оварданд ва касоне, ки ҳичрат карданд ва дар роҳи Худо ҷиҳод намуданд, инҳоянд, ки ба раҳмати Худо умед доранд; ва Худо омурзандаву меҳрубон аст»** (Бақара, 218). Пас Худованд инҳоро аҳли «раҷо» (умед) қарор дод, на бекорону фосиқонро.

Ва боз мефармояд: **«Сипас, ҳамоно Парвардигорат барои касоне, ки пас аз озмуда (шиканҷа) шудан ҳичрат карданд ва сипас ҷиҳод намудаву сабр пеша карданд, ҳамоно Парвардигорат пас аз ин (аъмол) омурзандаву меҳрубон аст»** (Наҳл, 110). Пас Худованди Субҳон хабар дод, ки Ӯ «баъд аз ин корҳо» барои касе, ки онҳоро анҷом диҳад, омурзандаву меҳрубон аст. Пас инсони доно умедро дар ҷои худаш мегузорад ва ҷоҳили фиребхӯрда онро дар ғайри ҷояш қарор медиҳад.».

ФАСЛ: КАСОНЕ, КИ БАР АВФИ ХУДО ТАКЯ КАРДА, АМРУ НАҲЙИ ӮРО ЗОЕЪ НАМУДАНД

«Бисёре аз ҷоҳилон бар раҳмати Худо, авф ва карами Ӯ такя карданд ва дар муқобил, амру наҳйи Ӯро зоеъ (тарк) намуданд. Онҳо фаромӯш карданд, ки Худованд «шадидул-иқоб» (сахтгиркунанда) аст ва хашму азоби Ӯ аз қавми гунаҳкор баргардонида намешавад. Ҳар кас бар авфи Худо такя кунад, дар ҳоле ки бар гуноҳ исрор меварзад, ӯ монанди як шахси муонид (якрав ва саркаш) аст.

Маъруфи Кархӣ гуфтааст: «Умед доштани ту ба раҳмати касе, ки аз ӯ итоат намекунӣ, нишонаи хориву навмедӣ ва аҳмақист».

Баъзе аз уламо гуфтаанд: «Худованде, ки дар ин дунё узве аз туро (дастро) ба хотири дуздидани танҳо се дирҳам қатъ мекунад (эзоҳ: ин миқдор дар мазҳабҳои дигар аст, вале дар мазҳаби ҳанафӣ нисоби дуздӣ даҳ дирҳам мебошад), эмин мабош, ки уқубаташ дар охират низ бар ҳамин минвол ва ҳамин гуна (сахтгирона) бошад».

Ба Ҳасани Басрӣ гуфтанд: «Мо туро ҳамеша дар ҳоли гиряи тӯлонӣ мебинем». Гуфт: «Метарсам, ки маро ба оташ андозад ва парвое накунад (барояш муҳим набошад)».

Ва ӯ (Ҳасан) ҳамеша мегуфт: «Гурӯҳеро орзуҳои (холии) мағфират чунон ғофил кард, ки бидуни тавба аз ин дунё рафтанд. Яке аз онҳо мегӯяд: «Зеро ман ба Парвардигорам хушбинам, гумони нек дорам (ки манро меомурзад)». Ӯ дурӯғ мегӯяд! Агар хушбин мебуд, албатта амалашро некӯ мекард».

Марде аз Ҳасани Басрӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) пурсид: «Эй Абусаъид! Мо бо касоне нишастухез мекунем, ки моро (аз азоби Худо) чунон метарсонанд, ки қариб аст дилҳоямон аз ҷо канда шавад, чӣ кунем?». Гуфт: «Ба Худо савганд, агар бо қавме ҳамнишин шавӣ, ки туро метарсонанд, то ин ки (дар охират) ба амният бирасӣ, бароят беҳтар аз он аст, ки бо қавме ҳамнишин шавӣ, ки туро (бо ваъдаҳои дурӯғин) хотирҷамъ мекунанд, то ин ки (дар охират) ба тарсу хатарҳо гирифтор шавӣ».

«Дар «Саҳеҳайн» (Бухорӣ ва Муслим) аз ҳадиси Усома ибни Зайд собит шудааст, ки гуфт: аз Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) шунидам, ки мефармуданд: **«Рӯзи қиёмат мардеро меоваранд ва дар оташ меандозанд, пас рӯдаҳои шикамаш (аз сӯрохии мақъад ё шикам) берун мерезанд. Ӯ дар оташ чунон гирди рӯдаҳояш мечархад, ки хари осёб гирди санги осёб мечархад. Аҳли дӯзах гирди ӯ ҷамъ шуда, мегӯянд: «Эй фалонӣ, туро чӣ шуд? Оё ту моро ба некӣ амр намекардӣ ва аз**

бадӣ бознамедоштӣ?». Мегӯяд: «Ба некӣ амр мекардам, вале худам онро анҷом намедодам ва аз бадӣ бозмедоштам, вале худам онро анҷом медодам».

Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз ҳадиси Абурофеъ (разияллоҳу анҳу) ривоят кардааст, ки гуфт: **«Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) аз қабристони Бақеъ гузаштанд ва фармуданд: «Уф бар ту!». Ман гумон кардам, ки манзури эшон ман ҳастам. Фармуданд: «На, балки ин қабри фалонист; ӯро барои ҷамъоварии закот ба назди қабилаи фалонӣ фиристода будам, пас ӯ як ҷомаи пашмини рахдорро (аз моли закот) дуздид ва ҳоло монанди ҳамон ҷома аз оташ бар танаш пӯшонида шудааст».** (*Саҳоба Абурофеъ (разияллоҳу анҳу) вақте шунид, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) калимаи танбеҳии «Уф бар ту!»-ро гуфтанд, тарсид, ки мабодо кадом хатое карда бошаду Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ӯро дар назар дошта бошанд. Вале Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фаҳмонданд, ки мақсадашон умуман шахси дигар (соҳиби қабр) аст.*)

Ва дар «Муснад»-и ӯ (Имом Аҳмад) низ аз ҳадиси Анас ибни Молик (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва

саллам) фармуданд: **«Шаби Меъроҷ аз назди қавме гузаштам, ки лабҳояшон бо қайчиҳое аз оташ бурида мешуд. Пурсидам: «Инҳо кистанд?». Гуфтанд: «Инҳо суханварони (хатибони) уммати ту аз аҳли дунё ҳастанд, ки мардумро ба некӣ амр мекарданд ва худашонро фаромӯш менамуданд»**.

Ва боз дар он китоб аз ӯ (Анас (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Вақте ба Меъроҷ бурда шудам, аз назди қавме гузаштам, ки нохунҳое аз мис доштанд ва бо онҳо рӯю синаҳои худро мекандаанд (мехарошиданд). Пурсидам: «Эй Ҷабраил, инҳо кистанд?». Гуфт: «Инҳо касоне ҳастанд, ки гӯшти мардумро мехӯрданд (ғайбат мекарданд) ва ба обрӯи онҳо дастдарозӣ менамуданд»**.

Ва боз дар он китоб аз ӯ (Анас) ривоят аст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) бисёр мегуфтанд: «**Эй Дигаргунсозандаи қалбҳо ва дидаҳо, қалби маро бар дини Худ устувор бигардон!**». Гуфтем: «**Эй Расули Худо, мо ба Шумо ва ба он чӣ овардаед, имон овардем; оё боз ҳам аз мо (инҳирофи мо) метарсед?**». Фармуданд: «**Оре, ҳамоно қалбҳо миёни ду ангушт аз ангуштони Худо** (*бе мислу монанд ва ба сурате, ки*

лоиқи Ӯст) **ҳастанд ва онҳоро ҳар гуна, ки бихоҳад, дигаргун месозад»**.

Ва боз дар он китоб омадааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба Ҷабраил фармуданд: **«Чаро ман ҳеҷ гоҳ Микоилро хандон надидаам?». Гуфт: «Ӯ аз он замон, ки оташи дӯзах офарида шуд, нахандидааст»**.».

Ва дар "Саҳеҳи Муслим" аз ӯ (аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармуданд: **«Дар рӯзи қиёмат шахсеро меоваранд, ки аз аҳли дӯзах аст, вале дар дунё аз ҳама бештар соҳиби неъмату осоиш буд. Пас, ӯро як бор дар оташи дӯзах фурӯ мебаранд (ғӯта медиҳанд). Сипас ба ӯ гуфта мешавад: «Эй фарзанди Одам! Оё ҳеҷ гоҳ некиву хушӣ дидаӣ? Оё ҳеҷ гоҳ неъмате ба ту расидааст?». Ӯ мегӯяд: «На, ба Худо қасам, эй Парвардигори ман! (Ҳеҷ гоҳ надидаам)».**

Ва шахсеро меоваранд, ки аз аҳли биҳишт аст, вале дар дунё сахттарин ва пурмашаққаттарин зиндагиро дошт. Пас, ӯро як бор дар биҳишт фурӯ мебаранд (ғӯта медиҳанд). Сипас ба ӯ гуфта мешавад: «Эй фарзанди Одам! Оё ҳеҷ гоҳ машаққату ранҷе дидаӣ? Оё ҳеҷ гоҳ ба ту сахтие расидааст?». Ӯ мегӯяд: «На, ба Худо қасам, эй

Парвардигори ман! Ҳеҷ гоҳ ба ман машаққате нарсидааст ва ҳеҷ гоҳ сахтиеро надидаам».

«Дар «Муснад» аз ҳадиси Баро ибни Озиб (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки гуфт: «Ҳамроҳи Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) барои ҷанозаи марде аз ансор берун шудем ва ба сари қабр расидем, вале ҳанӯз лаҳад омода нашуда буд. Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) нишастанд ва мо низ дар атрофи Эшон чунон (бо сукуту адаб) нишастем, ки гӯё бар сари мо паррандагон нишастаанд. Дар дасти Эшон чӯбе буд, ки бо он бар замин мезаданд. Сипас сар бардоштанд ва ду ё се бор фармуданд: **«Аз азоби қабр ба Худо паноҳ баред»**.

Сипас фармуданд: **«Ҳамоно бандаи мӯъмин чун дар ҳоли буридан аз дунё ва рӯ овардан ба охират бошад, фариштагоне бо чеҳраҳои сафед, ки гӯё рӯяшон хуршед аст, аз осмон ба наздаш фуруд меоянд. Бо худ кафане аз кафанҳои биҳишт ва хушбӯие (ҳанут) аз хушбӯиҳои биҳишт доранд ва дар фосилаи мадди басар (то ҷое чашм мебинад) аз ӯ менишинанд. Сипас Малакулмавт (фариштаи марг) меояд ва бар болои сараш менишинад ва мегӯяд: «Эй ҷони оромёфта (нафси мутмаинна), ба сӯи омурзиш ва хушнудии (ризомандии) Аллоҳ берун баро!». Пас ҷон чунон**

равон берун меояд, ки як қатра об аз даҳони машк мерезад. Вақте Малакулмавт онро мегирад, фариштагони дигар ба андозаи як мижа задан онро дар дасти ӯ намегузоранд, балки фавран онро мегиранд ва дар он кафану хушбӯии биҳиштӣ қарор медиҳанд. Аз он бӯи хуше чун беҳтарин бӯи мушке, ки бар рӯи замин ёфт мешавад, ба машом мерасад.

Сипас онро ба боло мебаранд ва аз назди ҳеҷ гурӯҳе аз фариштагон намегузаранд, магар ин ки мепурсанд: «Ин рӯҳи пок аз кист?». Мегӯянд: «Рӯҳи фалонӣ писари фалонӣ» ва ӯро бо беҳтарин номҳое, ки дар дунё дошт, ёд мекунанд. То ин ки ба осмони аввал мерасанд ва талаби кушодани дарро мекунанд ва барояшон кушода мешавад. Дар ҳар осмон фариштагони муқарраб онро то осмони баъдӣ ҳамроҳӣ мекунанд, то ин ки ба осмони ҳафтум расонида мешавад. Он гоҳ Худованди Азза ва Ҷалла мефармояд: «Номаи аъмоли бандаамро дар «Иллиййин» бинависед ва ӯро ба замин баргардонед, зеро Ман онҳоро аз замин офаридам ва ба он бармегардонам ва бори дигар аз он берун меоварам».

Пас рӯҳи ӯ ба замин (ба ҷасад) баргардонида мешавад ва ду фариштa (Мункар ва Накир) ба наздаш меоянд ва ӯро мешинонанд ва мепур-

санд: «Парвардигорат кист?». Мегӯяд: «Парвардигорам Аллоҳ Азза ва Ҷалла аст». Мепурсанд: «Динат чист?». Мегӯяд: «Динам Ислом аст». Мепурсанд: «Дар бораи ин марде, ки ба сӯи шумо фиристода шуд, чӣ мегӯӣ?». Мегӯяд: «Ӯ Муҳаммад — Расули Худост». Мепурсанд: «Илми ту чист (аз куҷо донистӣ)?». Мегӯяд: «Китоби Аллоҳ Азза ва Ҷалларо хондам, пас ба он имон овардам ва тасдиқаш кардам». Он гоҳ нидокунандае аз осмон нидо медиҳад: «Бандаам рост гуфт! Пас барои ӯ аз биҳишт фарш биандозед ва ба ӯ либоси биҳиштӣ бипӯшонед ва барояш даре ба сӯи биҳишт бикушоед!». Пас насими хуш ва бӯи биҳишт ба наздаш меояд ва қабраш то ҷое, ки чашм мебинад, фарох мегардад...»».

«Пас (Паёмбар с) фармуданд: **«Ва марде бо чеҳраи зебо, либосҳои покиза ва бӯи хуш ба наздаш меояд ва мегӯяд: «Хушхабар бод туро ба он чӣ шодмонат мекунад; ин ҳамон рӯзест, ки ба ту ваъда дода мешуд». Мӯъмин мепурсад: «Ту кистӣ? Чеҳраи ту ҳамон чеҳраест, ки бо худ хайру некӣ меорад». Мегӯяд: «Ман амали солеҳи ту ҳастам». Он гоҳ мӯъмин мегӯяд: «Парвардигоро! Қиёматро барпо кун, Парвардигоро! Қиёматро барпо кун, то ба назди аҳлу молам (дар биҳишт) баргардам».**

Ва ҳамоно бандаи кофир чун дар ҳоли буридан аз дунё ва рӯ овардан ба охират бошад, фариштагоне бо чеҳраҳои сиёҳ, ки бо худ матоъҳои дурушту забр (мусӯҳ) доранд, аз осмон ба наздаш фуруд меоянд ва дар фосилаи мадди басар (то ҷое чашм мебинад) аз ӯ менишинанд. Сипас Малакулмавт меояд ва бар болои сараш менишинад ва мегӯяд: «Эй ҷони нопок (нафси хабиса), ба сӯи хашму ғазаби Худо берун баро!». Пас он ҷон дар тамоми баданаш пароканда (ва пинҳон) мешавад; Малакулмавт онро чунон бо шиддат берун мекашад, ки гӯё сихи кабобпазиро аз пашми тар берун меоранд. Вақте онро мегирад, фариштагон ба андозаи як мижа задан онро дар дасташ намегузоранд, балки фавран дар он матои дурушт қарор медиҳанд. Аз он бӯи баде чун бадтарин бӯи лошае, ки бар рӯи замин ёфт мешавад, ба машом мерасад.

Сипас онро ба боло мебаранд ва аз назди ҳеҷ гурӯҳе аз фариштагон намегузаранд, магар ин ки мепурсанд: «Ин рӯҳи нопок аз кист?». Мегӯянд: «Рӯҳи фалонӣ писари фалонӣ» ва ӯро бо зишттарин номҳое, ки дар дунё дошт, ёд мекунанд. То ин ки ба осмони аввал мерасанд ва талаби кушодани дарро мекунанд, вале барояш кушода намешавад. Сипас Расули Худо (сал-

лаллоҳу алайҳи ва саллам) ин оятро қироат карданд: «Дарҳои осмон ба рӯяшон кушода намешавад ва ба биҳишт ворид намегарданд, магар ин ки шутур аз сӯрохии сӯзан бигузарад» (Аъроф, 40). Он гоҳ Аллоҳ Азза ва Ҷалла мефармояд: «Номаи ӯро дар «Сиҷҷин» дар замини пасттарин бинависед». Пас рӯҳи ӯро бо шиддат (ба поён) партоб мекунанд. Сипас ин оятро қироат карданд: «Ва ҳар кас ба Худо ширк оварад, гӯё аз осмон суқут карда ва паррандагон (дар ҳаво) ӯро мерабоянд ва ё бод ӯро ба ҷои дуре партоб мекунад» (Ҳаҷ, 31).

Пас рӯҳи ӯ ба ҷасадаш баргардонида мешавад ва ду фариштa ба наздаш меоянд ва ӯро мешинонанд ва мепурсанд: «Парвардигорат кист?». Мегӯяд: «Ҳоҳ, ҳоҳ (оҳу воҳ), намедонам!». Мепурсанд: «Динат чист?». Мегӯяд: «Ҳоҳ, ҳоҳ, намедонам!». Мепурсанд: «Дар бораи ин марде, ки ба сӯи шумо фиристода шуд, чӣ мегӯӣ?». Мегӯяд: «Ҳоҳ, ҳоҳ, намедонам!». Он гоҳ нидокунандае аз осмон нидо медиҳад: «Бандаам дурӯғ гуфт! Пас барои ӯ аз оташ фарш биандозед ва барояш даре ба сӯи оташ бикушоед!». Пас гармӣ ва боди сӯзони (самум) дӯзах ба наздаш меояд ва қабраш бар ӯ чунон танг мешавад, ки

қабурғаҳояш ба ҳам мехаланд (дар ҳам мешикананд).

Ва марде бо чеҳраи зишт, либосҳои касиф ва бӯи бад ба наздаш меояд ва мегӯяд: «Хушхабар бод туро ба он чӣ туро ғамгин (ва бадбахт) мекунад; ин ҳамон рӯзест, ки ба ту ваъда дода мешуд». Мепурсад: «Ту кистӣ? Чеҳраи ту ҳамон чеҳраест, ки бо худ шарру бадӣ меорад». Мегӯяд: «Ман амали нопоки ту ҳастам». Он гоҳ (кофир аз тарсу ҳарос) мегӯяд: «Парвардигоро! Қиёматро барпо накун!».

Ва дар лафзи дигари Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) омадааст: **«Сипас бар ӯ (кофир дар қабр) фариштаи кӯр, кар ва гунге гумошта мешавад, ки дар дасташ гурзе (милла) дорад; агар бо он бар кӯҳе бизанад, хок мегардад. Сипас Худованд ӯро ба ҳолати аввалаш бармегардонад ва он фариштa зарбаи дигаре мезанад, ки аз он чунон фарёде мекашад, ки ҷуз инсу ҷин ҳама мавҷудот онро мешунаванд»**. Барроъ (разияллоҳу анҳу) гуфт: **«Сипас барояш даре ба сӯи оташ кушода мешавад ва аз фарши оташ барояш паҳн мегардад»**.

Ва боз дар «Муснад» аз ӯ ривоят аст, ки гуфт: «Ҳамроҳи Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) будем, ки чашмашон ба ҷамоате афтод.

Пурсиданд: **«Инҳо барои чӣ ҷамъ шудаанд?»**. Гуфта шуд: «Барои кофтани қабре». Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба ҳарос афтоданд ва аз пешопеши саҳобагон шитобон ба сӯи қабр рафтанд ва бар ду зону нишастанд. Ман дар рӯ ба рӯяшон истодам, то бубинам чӣ мекунанд. Эшон чунон гиристанд, ки хок аз ашкҳояшон тар шуд. Сипас ба мо рӯ оварда, фармуданд: **«Эй бародарони ман! Барои чунин рӯзе омодагӣ бинед!»**.

Ва дар «Муснад» аз ҳадиси Бурайда омадааст, ки гуфт: «Рӯзе Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба назди мо баромаданд ва се бор нидо доданд: **«Эй мардум! Оё медонед мисоли ман ва шумо чист?»**. Гуфтанд: «Худо ва Расулаш донотаранд». Фармуданд: **«Мисоли ман ва шумо мисоли қавмест, ки аз омадани душман ҳарос доштанд ва мардеро фиристоданд, то дидбонӣ кунад. Ӯ душманро дид ва ба сӯи қавмаш шитофт, то огоҳашон кунад, вале тарсид, ки мабодо душман пеш аз ӯ бирасад; пас ҷомаашро (дар ҳаво) такон дода, нидо кард: «Эй мардум! (Душман) омад! Эй мардум! Омад!» (се бор)»**.

Ва дар «Саҳеҳи Муслим» аз ҳадиси Ҷобир (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳар мастиовар (масткунанда) ҳаром аст ва ҳамоно Ху-**

дованд паймон бастааст, ки ҳар кас мастиовар бинӯшад, ӯро аз «тинат-ул-хабол» бинӯшонад». Пурсиданд: «Тинатул-хабол чист?». Фармуданд: «Арақ ё чирки (фушурдаи бадани) аҳли дӯзах аст».

Ва боз дар «Муснад» аз ҳадиси Абузар (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ман чизҳоеро мебинам, ки шумо намебинед ва чизҳоеро мешунавам, ки шумо намешунавед. Осмон ба нола (садои фишор) омад ва ҳақ дорад, ки чунин садо диҳад; зеро дар он ҷои чаҳор ангушт нест, магар ин ки фариштае дар он ҷо сар ба саҷда гузоштааст. Агар он чизеро, ки ман медонам, медонистед, албатта кам механдидед ва бисёр мегиристед ва аз занон дар бистарҳо лаззат намебурдед ва ба кӯҳу биёбонҳо мебаромадед ва ба сӯи Худо бо нолаву зориву тазарруъ илтиҷо мекардед»**. Абузар (пас аз шунидани ин) гуфт: «Ба Худо савганд, дӯст медоштам, ки кош дарахте мебудам, ки маро мебуриданд (то ҳисобу китоб намешудам)»».

Дар «Муснад» аз ҳадиси Ҳузайфа (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки гуфт: «Ҳамроҳи Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дар як ҷаноза будем. Вақте ба сари қабр расидем, Эшон бар ду зону

нишастанд ва чашм ба дохили қабр дӯхта, онро такрор ба такрор нигоҳ мекарданд. Сипас фармуданд: **«Мӯъмин дар ин (қабр) чунон фишоре дода мешавад, ки аз шиддати он «ҳамоил»-аш (рагҳои андомҳо махсус (мояҳо) ё пайвандҳои бадан) аз ҷояшон меҷунбанд (ҷудо мешаванд) ва барои кофир (қабр) пур аз оташ мегардад».**

Ва боз дар «Муснад» аз ҳадиси Ҷобир (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки гуфт: «Ҳангоми вафоти Саъд ибни Муоз ҳамроҳи Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) (барои ҷаноза) берун шудем. Вақте Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) бар ӯ намоз хонданд ва ӯро дар қабр гузоштаву хокро бар болояш ҳамвор карданд, Эшон «Субҳоналлоҳ» гуфтанд ва мо низ муддати тӯлонӣ тасбеҳ гуфтем. Сипас «Аллоҳу акбар» гуфтанд ва мо низ такбир гуфтем. Пурсида шуд: «Эй Расули Худо! Чаро аввал тасбеҳ ва сипас такбир гуфтед?». Фармуданд: **«Қабри ин бандаи солеҳ бар ӯ танг шуд, то ин ки Худованд (ба сабаби ин зикрҳо) барояш кушоиш дод».**

Ва дар «Саҳеҳи Бухорӣ» аз ҳадиси Абусаъид (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Вақте ҷанозаро мегузоранд ва мардон онро бар**

китфҳои худ мебардоранд, агар (майит) солеҳ бошад, мегӯяд: «Маро пештар баред, маро пештар баред!». Ва агар солеҳ набошад, мегӯяд: «Эй вой бар вай (ин ҷасад)! Ӯро ба кучо мебаред?». Фарёди ӯро ба ҷуз инсон ҳама махлуқот мешунаванд ва агар инсон онро мешунид, албатта беҳуш мешуд».

Ва дар «Муснад»-и Аҳмад аз ҳадиси Абуумома (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Рӯзи қиёмат хуршед ба андозаи як мил наздик мешавад ва бар ҳарорати он чунон ва чунон афзуда мегардад, ки мағзи сарҳо мисли деги ҷӯшон ба ҷӯш меояд. Мардум ба андозаи гуноҳонашон дар арақ ғӯтавар мешаванд; баъзеро то буҷилаки по, баъзеро то соқи по, баъзеро то камар ва баъзеро арақ лаҷом мегирад (то даҳонашон мерасад)»**.

Ва дар он китоб аз Ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) ривоят аст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Чӣ гуна лаззат барам (ва дар осоиш бошам), дар ҳоле ки Соҳиби Сур (Исрофил) Сурро ба даҳон гирифта ва пешониашро хам кардаву гӯш фаро ниҳодааст, ки кай фармон мерасад, то дар он бидамад?». Саҳобагон пурсиданд: «Мо чӣ бигӯем?». Фармуданд: «Бигӯед: Ҳасбуналлоҳу ва ниъмал-вакил, ъала-**

ллоҳи таваккално (Худо моро кифоя аст ва Ӯ беҳтарин корсоз аст, бар Худо таваккул кардем)».

Ва боз дар «Муснад» аз Ибни Умар (разияллоҳу анҳумо) ривоят аст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳар кас дар дил худро бузург шуморад ё дар роҳ гаштанаш такаббур кунад, МутаъолХудоро дар ҳоле мулоқот хоҳад кард, ки Ӯ бар вай хашмгин аст»**.

«Дар «Саҳеҳайн» аз ӯ (Ибни Умар (разияллоҳу анҳумо) ривоят аст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳамоно суратгарон (онҳое, ки чизҳои рӯҳдорро месозанд ё тасвир мекунанд, то бо офариниши Худо рақобат кунанд) рӯзи қиёмат азоб дода мешаванд ва ба онҳо гуфта мешавад: «Он чиро, ки офаридаед, зинда кунед!»**

Ва дар он ду китоб боз аз ӯ (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳамоно ҳар яке аз шумо чун бимирад, ҷойгоҳи ӯ ҳар субҳу шом барояш арза (намоиш) дода мешавад; агар аз аҳли биҳишт бошад, аз (ҷойгоҳи) аҳли биҳишт ва агар аз аҳли оташ бошад, аз (ҷойгоҳи) аҳли оташ. Пас ба ӯ гуфта мешавад: «Ин ҷойгоҳи туст, то он даме ки Худованд туро рӯзи қиёмат барангезад»**.

Ва боз дар он ду китоб аз ӯ (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Вақте аҳли биҳишт дар биҳишт ва аҳли оташ дар оташ қарор гирифтанд, Мавтро (ки ба сурати гӯсфанде муҷассам шудааст) меоваранд ва миёни биҳишту дӯзах забҳ мекунанд. Сипас нидокунандае нидо медиҳад: «Эй аҳли биҳишт! Ҷовидонагӣ аст ва дигар марге нест! Ва эй аҳли оташ! Ҷовидонагӣ аст ва дигар марге нест!». Пас бар шодии аҳли биҳишт шодии дигаре афзуда мегардад ва бар ғамгинии аҳли оташ ғамгинии дигаре зам мешавад»**.

Ва дар «Муснад» аз ӯ (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки гуфт: **«Ҳар кас ҷомаеро ба даҳ дирҳам бихарад, ки дар он як дирҳами ҳаром бошад, то вақте он ҷома бар танаш аст, Худованд ҳеҷ намозеро аз ӯ намепазирад»**. Сипас (Ибни Умар (разияллоҳу анҳумо) ду ангушташро дар гӯшҳояш гузошта гуфт: **«Кар шаванд ин ду, агар ин суханро аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) нашунида бошам!»**.

Ва дар он китоб аз Абдуллоҳ ибни Амр (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳар кас як бор аз рӯи мастӣ намозро тарк кунад, гӯё тамоми дунё ва он чӣ дар он аст, аз они ӯ буд ва аз вай**

кашида гирифта шуд. Ва ҳар кас чаҳор бор аз рӯи мастӣ намозро тарк кунад, бар Худо ҳақ аст, ки ӯро аз «тинат-ул-хабол» бинӯшонад». Пурсида шуд: «Тинатул-хабол чист, эй Расули Худо?». Фармуданд: «Чирку фушурдаи (бадани) аҳли ҷаҳаннам аст».

Ва боз дар он китоб аз ӯ (разияллоҳу анҳу) ба таври марфуъ омадааст: **«Ҳар кас як бор шароб бинӯшад, то чиҳил рӯз намозаш пазируфта намешавад. Пас агар тавба кунад, Худо тавбаашро мепазирад. Агар боз ба он баргардад, то чиҳил рӯз намозаш пазируфта намешавад. Пас агар тавба кунад, Худо тавбаашро мепазирад. (Ровӣ мегӯяд): Намедонам дар бори севум ё чаҳорум буд, ки фармуданд: «Агар боз ба он баргардад, бар Худо ҳақ аст, ки рӯзи қиёмат ӯро аз «радғат-ул-хабол» (чирки ғализи дӯзахиён) бинӯшонад»**.

Ва боз дар «Муснад» аз ҳадиси Абумӯсо (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳар кас дар ҳоли муътоди шароб будан (яъне ҳамешагӣ шаробхӯр) бимирад, Худо ӯро аз наҳри «Ғӯта» бинӯшонад». Пурсида шуд: «Наҳри Ғӯта чист?». Фармуданд: «Наҳрест, ки аз шармгоҳи занони фоҳиша (занони зинокор (бадкор) ҷорӣ мешавад**

ва бӯи шармгоҳи онҳо аҳли дӯзахро озор медиҳад».

«Дар он китоб (Муснад) боз аз ӯ (Абумусо) (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Рӯзи қиёмат мардум се бор арза (пешкаши доварӣ) мешаванд. Ду бор танҳо ба баҳсу мунозира ва узрхоҳиҳо мегузарад, аммо дар бори севум номаҳои аъмол ба парвоз меоянд ва дар дастҳо қарор мегиранд; пас яке номаашро бо дасти рост мегирад ва дигаре бо дасти чап».**

Дар «Муснад»-и Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз ҳадиси Ибни Масъуд (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Аз гуноҳони кӯчак (ки ночиз шумурда мешаванд) бипарҳезед, зеро онҳо бар сари инсон ҷамъ мешаванд, то ҳалокаш кунанд».** Ва Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) барои онҳо мисоле зада фармуданд: **«Монанди гурӯҳе, ки дар биёбоне фуруд омаданд ва ҳангоми пухтани хӯрок расид; пас яке мерафт ва чӯбе меовард ва дигаре мерафт ва чӯбе меовард, то ин ки тӯдаи бузурге ҷамъ карданд ва оташе афрӯхтанд ва он чиро дар дег доштанд, пухтанд».**

Дар «Саҳеҳ» аз ҳадиси Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Пул (Сирот) бар рӯи ҷаҳаннам кашида мешавад ва ман нахустин касе хоҳам буд, ки аз он мегузарам. Дуои паёмбарон дар он рӯз ин аст: «Бор Илоҳо! Саломат бидор, саломат бидор!». Дар ду тарафи он пул чанголакҳое (калолиб) монанди хорҳои дарахти Саъдон ҳастанд, ки мардумро ба андозаи амалҳояшон мерабоянд. Баъзе ба сабаби амалашон занҷирбанд (ҳалок) мешаванд ва баъзе мачрӯҳ гашта, сипас наҷот меёбанд. То ин ки Худованд аз қазоват миёни бандагон фориғ шавад ва бихоҳад касонеро, ки гувоҳӣ медоданд, ки «Ло илоҳа иллаллоҳ», мавриди раҳмат қарор дода, аз оташ берун кунад. Ба фариштагон амр мекунад, ки онҳоро берун оранд; фариштагон онҳоро аз рӯи асари саҷдаҳояшон мешиносанд, зеро Худованд бар оташ ҳаром кардааст, ки асари саҷдаро аз бадани фарзанди Одам бихӯрад. Пас онҳоро дар ҳоле ки сӯхтаву сиёҳ гаштаанд, берун меоранд ва бар болояшон обе рехта мешавад, ки онро «Оби ҳаёт» мегӯянд; пас онҳо чун донае, ки дар масири сел мерӯяд, дубора мерӯянд».**

Дар «Саҳеҳи Муслим» аз ӯ (Абуҳурайра) (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки гуфт: аз Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) шунидам, ки мефармуданд: **«Нахустин касоне, ки рӯзи қиёмат дар бораи онҳо ҳукм мешавад, се нафаранд: Марде, ки шаҳид шудааст; ӯро меоваранд ва Худо неъматҳои Худро ба ӯ ёдрас мекунад ва ӯ эътироф мекунад. Худо мепурсад: «Дар муқобили ин неъматҳо чӣ кардӣ?». Мегӯяд: «Дар роҳи Ту ҷангидам, то кушта шудам». Худо мефармояд: «Дурӯғ мегӯй! Ту ҷангидӣ, то бигӯянд, ки ӯ марди шуҷоъ аст ва чунин ҳам гуфта шуд (дар дунё шуҳрат ёфтӣ)». Сипас амр мешавад ва ӯро рӯйбазери хок кашида, ба оташ меандозанд. Ва марде, ки илм омӯхта ва омӯзонида ва Қуръон хондааст; ӯро меоваранд ва Худо неъматҳои Худро ба ӯ ёдрас мекунад ва ӯ эътироф мекунад. Худо мепурсад: «Дар муқобили ин неъматҳо чӣ кардӣ?». Мегӯяд: «Барои Ту илм омӯхтам ва омӯзонидам ва Қуръон хондам». Худо мефармояд: «Дурӯғ мегӯй! Ту илм омӯхтӣ, то бигӯянд, ки ӯ олим аст ва чунин ҳам гуфта шуд. Ва Қуръон хондӣ, то бигӯянд, ки ӯ қорӣ аст ва чунин ҳам гуфта шуд». Сипас амр мешавад ва ӯро рӯйбазери хок кашида, ба оташ меандозанд».** Ва дар лафзи дигар омадааст: **«Инҳо нахустин махлуқони**

Худо ҳастанд, ки оташи дӯзах рӯзи қиёмат бо онҳо фурӯзон (шуълавар) мегардад».

Ва аз Шайхулислом ибни Таймия (раҳматуллоҳи алайҳ) шунидам, ки мегуфт: «Ҳамон гуна ки беҳтарини мардум паёмбарон ҳастанд, бадтарини мардум касест, ки худро ба онҳо (паёмбарон) монанд созад ва чунин вонамуд кунад, ки аз онҳост, дар ҳоле ки аз онҳо нест. Ва беҳтарини мардум пас аз паёмбарон — уламо, шуҳадо, сиддиқон ва мухлисон ҳастанд ва бадтарини мардум касест, ки худро ба онҳо монанд созад ва вонамуд кунад, ки аз онҳост, дар ҳоле ки аз онҳо нест».

Дар «Саҳеҳи Бухорӣ» аз ҳадиси Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) омадааст: **«Ҳар кас дар ҳаққи бародари худ зулме дар мол ё обрӯ карда бошад, пас (дар ҳамин дунё) наздаш биравад ва аз ӯ талаби ҳалолият кунад, пеш аз он ки (дар охират) гирифтор шавад ва он ҷо динору дирҳаме нест; агар некиҳое дошта бошад, аз некиҳояш гирифта ба он (мазлум) дода мешавад ва агар некӣ надошта бошад, аз гуноҳони он (мазлум) гирифта бар ӯ (золим) бор карда мешавад ва сипас ба оташ андохта мешавад».**

Дар «Саҳеҳ» боз аз Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам)

омадааст: **«Ҳар кас ба андозаи як вақаб заминро ба ноҳақ бигирад, рӯзи қиёмат то ҳафт табақаи замин ба қаъри он фурӯ бурда мешавад»**.

Дар «Саҳеҳайн» аз ӯ (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ин оташи шумо, ки фарзандони Одам меафрӯзанд, як ҷузъ аз ҳафтод ҷузъи оташи ҷаҳаннам аст». Гуфтанд: «Ба Худо савганд, ҳамин (оташи дунё ҳам барои азоб) кофӣ буд!». Фармуданд: «Вале он (оташи дӯзах) бар ин шасту нӯҳ ҷузъи дигар бартарӣ дорад, ки ҳамаи онҳо ҳарорате мисли ин (оташи дунё) доранд»**.

Дар «Муснад» аз Муъоз (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки гуфт: «Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) маро васият карда фармуданд: **«Ҳеҷ чизро бо Худо шарик масоз, агарчи кушта шавӣ ё сӯзонда шавӣ. Ва ҳаргиз падару модаратро озор мадеҳ (оқ машав), агарчи ба ту амр кунанд, ки аз аҳлу молат даст бикашӣ. Ва ҳаргиз намози фарзро қасдан тарк макун, зеро ҳар кас намози фарзро қасдан тарк кунад, паноҳу амони Худо аз ӯ бардошта мешавад. Ва ҳаргиз шароб нанӯш, зеро он саромади ҳар кори зишт аст. Ва аз маъсият (гуноҳ) бипарҳез, зеро маъсият хашми Худоро фуруд меорад»**.

Аҳодис дар ин боб чандин баробари он чизест, ки мо зикр кардем. Бинобар ин, барои ҳар касе, ки хайрхоҳи худу ҷони худ аст, ҳеҷ гоҳ сазовор нест, ки худро аз ин ҳақиқатҳо ба кӯриву нодонӣ занад, лаҷоми нафси худро дар майдони гуноҳон сар диҳад ва (барои сафед кардани ин амалҳояш) танҳо ба **"умеди бечову содалавҳона ба раҳмати Худо"** ва **"хушбинии бепояву зоҳирӣ нисбат ба бахшиши Офаридгор"** дил бандад.

Абулвафо ибни Ақил гуфтааст: «Аз (азоби) Ӯ Таъоло ҳазар кун ва мағрур машав! Зеро Ӯ Таъоло дастро ба хотири се дирҳам (дар мазҳаби ҳанафӣ даҳ дирҳам) қатъ кард ва барои нӯшидани қатрае шароб (ки ба андозаи нуки сӯзан бошад), ҳукми ҷалд (шалоқ)-ро ҷорӣ намуд. Зане ба хотири (озор додан ва ҳабс намудани) як гурба ба оташ рафт ва он ҷомае, ки шахси хиёнаткор (аз моли ом) дуздида буд, бар тани ӯ шӯълаи оташ гашт, дар ҳоле ки ӯ шаҳид кушта шуда буд».

Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) ривоят кардааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Марде ба хотири як пашша ба биҳишт рафт ва марди дигаре ба хотири як пашша ба оташ дохил шуд». Пурсиданд: «Чӣ гуна, эй Расули Худо?». Фармуданд: «Ду мард аз назди қавме гузаштанд, ки буте доштанд ва ҳеҷ**

кас иҷоза надошт аз он ҷо бигузарад, магар ин ки чизе ба он (бути онҳо) қурбонӣ кунад. Ба яке аз он ду гуфтанд: «Чизе қурбонӣ кун!». Гуфт: «Чизе надорам». Гуфтанд: «Қурбонӣ кун, агарчи як пашша бошад!». Ӯ пашшаеро қурбонӣ кард ва роҳашро кушоданд, пас ӯ (ба сабаби ин ширк) ба оташ рафт. Ба дигаре гуфтанд: «Қурбонӣ кун!». Гуфт: «Ман ҳаргиз барои касе ҷуз Худои Азза ва Ҷалла чизеро қурбонӣ намекунам». Пас гарданашро заданд ва ӯ ба биҳишт рафт.

Ва ҳамоно як суханеро, ки банда ба забон меорад (бе он ки ба паёмадҳояш биандешад), сабаб мешавад, ки дар оташ бештар аз масофаи миёни Машриқу Мағриб суқут кунад.

Ва шояд бархе аз фиребхӯрдагон ба он неъматҳои илоҳӣ, ки дар дунё мебинанд, такя кунанд ва гумон баранд, ки Аллоҳ Таъоло ин ҳоли онҳоро тағйир намедиҳад. Онҳо мепиндоранд, ки ин нишонаи муҳаббати Аллоҳ Таъоло ба онҳост ва Ӯ Таъоло дар охират беҳтар аз инро барояшон хоҳад дод. Ва ин маҳз ғуруру худфиребист.».

Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст: Яҳё ибни Ғайлон ба мо ҳадис гуфт, (ва) Ришдин ибни Саъд аз Ҳармала ибни Имрони Туҷибӣ, ӯ аз Уқба ибни Муслим ва ӯ аз Уқба ибни Омир (разияллоҳу анҳу) ривоят кардааст, ки Паёмбар (саллаллоҳу

алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳар гоҳ дидӣ, ки Худованди Азза ва Ҷалла ба бандае бо вуҷуди гуноҳонаш аз неъматҳои дунё он чиро, ки ӯ дӯст медорад, медиҳад, пас бидон, ки ин танҳо истидроҷ (фурсат додан барои суқути бештар) аст».** Сипас ин оятро қироат карданд: **«Пас чун он чиро, ки ба он панд дода шуда буданд, фаромӯш карданд, дарҳои ҳама чиз (аз неъматҳо)-ро бар рӯяшон кушодем, то он даме ки ба он чӣ дода шуданд, шодмон гаштанд, ногаҳон онҳоро (ба азоб) гирифтем, пас он гоҳ ҳамагӣ навмед гаштанд»** (Анъом, 44).

Ва баъзе аз салаф (гузаштагони солеҳ) гуфтаанд: «Агар дидӣ, ки Худованд пай дар пай ба ту неъмат медиҳад, дар ҳоле ки ту бар гуноҳонат исрор меварзӣ, пас аз Ӯ Таъоло ҳазар кун; зеро ин танҳо истидроҷе аз ҷониби Ӯ Таъолост, ки туро бо он оҳиста-оҳиста (ба сӯи ҳалокат) мебарад». Ва Аллоҳ Таъоло фармудааст: **«Ва агар (тарси он) набуд, ки ҳамаи мардум (дар куфр) якпорча шаванд, албатта барои касоне, ки ба (Худои) Раҳмон кофир мешаванд, сақфҳои хонаҳояшон ва нардбонҳоеро, ки бар он боло мераванд, аз нуқра мегардонидем. Ва барои хонаҳояшон дарҳо ва тахтҳое (қарор медодем), ки бар онҳо такя зананд. Ва зару зеварҳои дигар. Ва ҳамаи инҳо**

ҷуз матои зиндагии дунё нест ва охират назди Парвардигорат барои парҳезгорон аст» (Зухруф, 33-35).

Ва Худованди Субҳон бар касе, ки чунин гумони (ботил) дорад, бо ин суханаш посух додааст: **«Аммо инсон чун Парвардигораш ӯро биозмояд ва гиромиаш дорад ва ба ӯ неъмат диҳад, мегӯяд: «Парвардигорам маро гиромӣ дошт». Ва аммо чун ӯро биозмояд ва ризқашро бар ӯ танг гирад, мегӯяд: «Парвардигорам маро хор кард». Ҳаргиз чун нест!»** (Фаҷр, 15-17). Яъне: чунин нест, ки ҳар касро неъмату ризқи фаровон додам, ҳатман ӯро гиромӣ доштаам ва ҳар касро озмудаму ризқашро танг кардам, ҳатман ӯро хор намудаам. Балки инро бо неъмат меозмоям ва онро бо ибтило (сахтӣ) гиромӣ медорам.

Дар «Ҷомеъ»-и Тирмизӣ аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст: **«Ҳамоно Худованд дунёро ба касе, ки дӯсташ медорад ва ба касе, ки дӯсташ намедорад, медиҳад; вале имонро танҳо ба касе медиҳад, ки ӯро дӯст медорад».**

Ва баъзе аз салаф гуфтаанд: «Чӣ басо шахсе бо неъматҳои Худо мавриди истидроҷ қарор гирифтааст ва худ намедонад; ва чӣ басо шахсе ба сабаби пардапӯшии (сатр)-и Худо мағрур гаштааст ва худ намедонад; ва чӣ басо шахсе ба сабаби

таърифи мардум фирефта шудааст ва худ намедонад».

МУҚАДДИМАИ ФАСЛ:
ФАСЛ: ФИРЕФТА ШУДАН БА ДУНЁ

«Асли худфиребӣ ва мағрур шудан ба дунё аз он ҷо сарчашма мегирад, ки инсон ба нақд (лаззати ҳозир) такя карда, насияро (ваъдаи охиратро) тарк мекунад. Инсон ба таври табиӣ нақдро бар насия тарҷеҳ медиҳад, вале ин тарҷеҳ додани нақд бар насия танҳо дар сурате дуруст аст, ки агар ҳар ду баробар бошанд ё нақд аз насия қавитар бошад. Аммо агар насия (охират) қавитар, боқимондатар ва бузургтар бошад, он гоҳ ҳеҷ оқиле лаззати кӯтоҳу ночиз ва заволпазири нақдро (дунё) бар лаззати абадӣ ва азими насия (охират) тарҷеҳ намедиҳад.».

ФАСЛ: ФИРЕФТА ШУДАН БА ДУНЁ

Фирефташудатарини мардум касест, ки ба дунё ва лаззати зудгузари он мағрур гашта, онро бар охират тарҷеҳ додааст ва ба ҷои охират ба он (дунё) розиву хушнуд шудааст. То ҷое ки баъзе аз инҳо мегӯянд: «Дунё нақд аст ва охират насия; ва нақд беҳтар аз насия аст».

Ва баъзеи дигар мегӯянд: «Як зарраи нақд беҳ аз дурри (марвориди) ваъдагӣ».

Ва дигаре аз онҳо мегӯяд: «Лаззатҳои дунё яқинӣ ҳастанд ва лаззатҳои охират мавриди шакку гумон;

ва ман ҳаргиз яқинро ба хотири шак раҳо намекунам».

Ин аз бузургтарин найрангҳо (талбис) ва васвасаҳои шайтон аст; балки ҳайвоноти лол (безабон) аз инҳо оқилтаранд. Зеро ҳайвон агар аз зиёни чизе битарсад, ҳаргиз ба он иқдом намекунад, агарчи латукӯб шавад. Вале инҳо ба коре даст мезананд, ки ҳалокаташон дар он аст, дар ҳоле ки миёни тасдиқу такзиб (дудилагӣ) қарор доранд.

Пас ин гурӯҳ, агар ба Худо, Паёмбар, мулоқоти Ӯ ва ҷазо имон дошта бошанд, пас ҳасратзадатарини мардум ҳастанд, зеро бо вуҷуди доштани дониш (ба ҳалокат) иқдом кардаанд. Ва агар ба Худо ва Паёмбараш имон надошта бошанд, ки роҳашон аз наҷот боз ҳам дуртар аст.

Ва посух ба ин сухани гӯянда, ки: «Нақд беҳтар аз насия аст», ин аст: «Агар нақду насия аз ҳар ҷиҳат баробар бошанд, он гоҳ нақд беҳтар аст. Аммо агар байни онҳо тафовут (фарқ) бошад ва насия (охират) бузургтару афзалтатар бошад, пас он беҳтар аст. Чӣ гуна бошад, дар ҳоле ки тамоми дунё аз ибтидо то интиҳояш дар баробари охират монанди як нафас аз нафасҳои он аст?

Чуноне ки дар «Муснад»-и Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) ва Тирмизӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) аз ҳадиси Муставрид ибни Шаддод омадааст, ки Расули Худо

(саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Дунё дар баробари охират нест, магар монанди он ки яке аз шумо ангушташро ба дарё фурӯ барад; пас бубинад, ки бо чӣ чиз (чӣ миқдор об) бармегардад?».»**

Пас тарҷеҳ додани ин нақд (лаззати дунё) бар он насия (ваъдаи охират), аз бузургтарин зиёнҳо (ғабн) ва зишттарин ҷаҳолатҳост. Ва агар нисбати тамоми дунё ба охират чунин (мисли як қатра) бошад, пас миқдори умри як инсон дар баробари охират чӣ хоҳад буд? Пас, барои инсони оқил кадом кор авлотар (сазовортар) аст? Оё бартарӣ додани ин ҷаҳони зудгузар дар ин муддати кӯтоҳу ночиз ва маҳрум шудан аз хайру некии ҳамешагӣ дар охират? Ё тарк кардани як чизи ҳақиру кӯчак, ки ба зудӣ қатъ ва тамом мешавад, то чизеро ба даст орад, ки ҳеҷ қимату андозае барои он нест ва ҳеҷ қадру манзалате (ҳадду ҳудуде) барои он вуҷуд надорад ва барои адади он ниҳояте ва барои замони он поёне нест?

Ва аммо гуфтаи он шахси дигар (ки мегӯяд): **"Ман як чизи яқиниро (нақдро) барои чизи шакдор (насия) тарк намекунам",** пас ба ӯ гуфта мешавад: Ту ё дар мавриди ваъда (ба биҳишт) ва ваъиди (таҳдиди) Худованд ва ростгӯии паёмбаронаш дар шак ҳастӣ ва ё дар мавриди он ба

яқин расидаӣ. Пас, агар ту дар яқин бошӣ, (бо ин амалат) ҳеҷ чизеро тарк накардаӣ, магар як зарраи зудгузар, қатъшаванда ва фаношавандаеро, ки ба зудӣ (аз байн) меравад, то ин ки чизеро ба даст орӣ (ё ихтиёр кунӣ), ки он яқин аст, ҳеҷ шакке дар он нест ва ҳеҷ қатъшавие (заволе) барои он вуҷуд надорад**.**

«Ва агар ту дар шак бошӣ, пас ба оёту нишонаҳои Парвардигори Мутаъол, ки далолаткунанда бар вуҷуди Ӯ, қудрати Ӯ, хоҳишу иродаи (машияти) Ӯ, ягонагии Ӯ ва ростгӯии паёмбаронаш дар он чизе, ки аз ҷониби Худо хабар додаанд, мебошанд, руҷӯъ кун (онҳоро бозбинӣ намо). Ва худро (аз таассубу ҳавои нафс) холӣ кун ва барои Худо бархезу андеша намо (тафаккур кун) — хоҳ ба танҳоӣ ва хоҳ бо баҳсу мунозира бо дигарон — то ин ки бароят ошкору равшан шавад, ки он чизе, ки паёмбарон аз ҷониби Худо овардаанд, ҳамон ҳақиқатест, ки ҳеҷ шакке дар он нест. Ва (то бароят равшан шавад, ки) Офаридгори ин олам ва Парвардигори осмонҳову замин волотар, муқаддастар ва поктар аз он аст, ки бархилофи хабари паёмбаронаш дар бораи Ӯ бошад. Ва ҳар кас, ки Ӯро ба ғайр аз ин (сифатҳои камол) нисбат диҳад, пас ба таҳқиқ Ӯро дашном дода, такзиб карда (дурӯғгӯ бароварда) ва рубубият

(парвардигорӣ) ва подшоҳии Ӯро инкор намудааст. Зеро дар назди ҳар як (инсони) соҳиби фитрати солим, ин як чизи маҳол ва ғайриимкон аст, ки Подшоҳи Ҳақиқӣ оҷиз (нотавон) ё ҷоҳил (нодон) бошад, чизеро надонад, нашунавад, набинад ва сухан нагӯяд ва амр накунаду наҳй нанамояд ва савоб (мукофот) надиҳаду уқубат (ҷазо) накунад ва ҳар касро, ки бихоҳад, азиз нагардонад ва ҳар касро, ки бихоҳад, хору залил насозад ва паёмбарони худро ба атрофу навоҳии подшоҳии (мулки) худ нафиристода бошад ва ба аҳволи раияти худ таваҷҷуҳу ғамхорӣ накунад, балки онҳоро беҳудаву беҳадаф тарк намояд ва ба ҳоли худ сарсахт (раҳо) созад. Ва ин (гуна сифатҳо) ҳатто ба подшоҳии ягон нафар аз подшоҳони башар (инсон) латма мезанад ва лоиқи ӯ нест, пас чӣ гуна нисбат додани он ба Подшоҳи Ҳақиқии Ошкор (Худованд) (раво) ҷоиз бошад?.

Ва чун инсон ҳоли худро аз оғози офаринишаш, ки нутфае буд, то замони камол ва эътидоли (ҷисмиву ақлии) худ мавриди тааммуру андеша қарор диҳад, барояш ошкор (ва собит) мегардад, Зоте, ки ба ӯ ин гуна таваҷҷуҳ (ва ғамхорӣ) намуда ва ӯро аз ин ҳолатҳо ба он ҳолатҳо мунтақил сохта ва дар ин марҳилаҳои мухталифи (рушд) гардондааст, ҳаргиз лоиқи Зоти Поки Ӯ Таъоло

нест, ки инсонро беҳадаф (ва беҳуда) раҳо кунад ва ба ҳоли худ вогузорад; ба гунае ки ӯро амру наҳй (фармону боздошт) накунад ва ҳуқуқи Худро бар ӯ барояш шинос нагардонад ва (дар изои амалҳояш) ба ӯ подош (ва савоб) надиҳад ва уқубат (ва ҷазо) накунад.

Ва агар банда он гуна ки ҳаққи андеша кардан (ва тафаккури амиқ) аст, фикр менамуд, ҳатман ҳар он чӣ мебинад ва ҳар он чӣ намебинад, барояш далелу бурҳоне бар Тавҳид (ягонагии Худованд), Нубувват (паёмбарӣ) ва Маод (қиёмат ва бозгашт) мешуд ва ин ки Қуръон каломи Ӯ Таъоло аст. Ва мо ваҷҳи истидлол (ва шеваи ҳуҷҷат овардан) ба ин матлабро дар китоби "Имони Қуръон" дар зайли ин фармудаи Худованд зикр кардаем, ки мефармояд: **«Пас, қасам мехӯрам ба он чӣ мебинед ва он чӣ намебинед, ки ҳамоно ин (Қуръон) сухани расули гиромиқадр аст»** (Сураи Ҳоққа: 38 - 40).

Ва гӯшае (ва бахше) аз ин матлабро дар зайли ин фармудаи Худованд зикр кардем, ки мефармояд: **«Ва дар вуҷуди худатон (низ нишонаҳост), оё намебинед?»** (Сураи Зориёт: 21).

Ва ин ки инсон худаш (ва сохтори вуҷудаш) далелу роҳнамоест бар вуҷуди Офаридгор ва Тавҳид (ягонагӣ)-и Ӯ Таъоло ва бар ростгӯии

паёмбаронаш ва бар исботи сифатҳои камоли Ӯ Таъоло.

Пас, ба таҳқиқ равшан шуд, ки шахси зоеъкунанда (ва табоҳкор, дар ҳар ду сурат) фиребхӯрда (ва гумроҳ) аст: чи дар сурати тасдиқ ва яқинаш (ки бо вуҷуди бовар доштан ба охират амал накарда) ва чи дар сурати такзиб (инкор) ва шакку тардидаш.»

***

Чӣ гуна яқин ба қиёмат бо беамалӣ ҷамъ мешавад?

Агар бипурсӣ: «Чӣ гуна мумкин аст тасдиқи қатъӣ ва бешак ба қиёмат, биҳишт ва дӯзах дар қалб бошад, вале амале сурат нагирад? Оё дар фитрати башарӣ чунин чизе ҳаст, ки банда бидонад фардо ба ҳузури подшоҳе бурда мешавад, то ӯро сахт азоб кунад ё ба таври комил гиромӣ дорад, вале ӯ шабро бо ғафлату бепарвоӣ гузаронад ва ба он мулоқот омодагӣ набинад?

Дар посух гуфта мешавад: Ба Худо савганд, ин суоли дурустест, ки бар ҳоли аксари ин махлуқот ворид мебошад. Ҷамъ шудани ин ду чиз (яқин ва беамалӣ) аз аҷибтарин корҳост ва ин ақибмонии амал чанд сабаб дорад:

Аввалини онҳо (яке аз он сабабҳо): Заъфи илм (сустии дониш) ва нуқсони яқин (камбудии боварии

комил) аст. Ва ҳар кас гумон кунад, ки илму дониш тафовут намекунад (ва дорои дараҷаҳо нест), пас ин гуфтаи ӯ аз фосидтарин ва ботилтарин суханҳост..

Иброҳими Халил (алайҳиссалом) бо вуҷуди он ки ба қудрати Парвардигор илми комил дошт, аз Ӯ Таъоло хост, то зинда кардани мурдагонро ба чашми худ бубинад, то бар оромиши (итминон) қалбаш афзуда шавад ва он чиро, ки ба тариқи ғайб медонист, ба марҳилаи шуҳуд (мушоҳида) бирасонад.

Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) дар «Муснад»-аш аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят кардааст, ки фармуданд: **«Шунидан (хабар) монанди дидан (муояна) нест»**.

Пас, чун дар канори заъфи илм (сустии дониш), ҳузур надоштани он дониш дар зеҳн, (адами тавоҷҷуҳ ба он) ё ғоиб шудани он аз қалб дар бисёре аз вақтҳо ва ё бештари он ба сабаби машғул шудан ба чизҳои зидди он замима гардад ва ба инҳо низ тақозои табиат (хоҳиши нафси аммора), ғолибу чира шудани ҳавову ҳавас, муставлӣ шудани шаҳват (тасаллути хоҳишҳои нафсонӣ), зебо нишон додани нафс (васвасаи он), фиреби шайтон, дер шумурдан (ва дур дидан)-и ваъдаи Илоҳӣ, орзуҳои тӯлонию дароз, хоби ғафлат, дӯст доштани ин дунёи зудгузар (нақд), баҳона ҷустан бо таъвилҳои

ноҷо ва хӯ гирифтан ба одатҳо (ва сунатҳои нораво) ҳамроҳ шавад; дар чунин ҳолате имонро ҳеҷ чизе нигоҳ намедорад, магар Ҳамон Зоте (Аллоҳ Таъоло), ки осмонҳо ва заминро нигоҳ медорад, то аз ҷои худ дур нашаванд (ва аз байн наравванд). Ва бо ҳамин сабаб аст, ки мардум дар имону амалҳояшон бо ҳам тафовут (ва фарқ) мекунанд, то ҷое ки (ин тафовут) ба камтарин миқдори заррае дар қалб мунтаҳӣ мешавад (ва танҳо ҳамин миқдори ночиз дар дил боқӣ мемонад).

Маҷмӯи ин сабабҳо ба ду чиз бармегардад: **заъфи басират (биниш) ва заъфи сабр.** Бинобар ин, Худованди Субҳон аҳли сабр ва яқинро ситоиш намуда, онҳоро пешвоёни дин қарор дода ва фармудааст: **«Ва аз миёни онҳо пешвоёне қарор додем, ки ба фармони Мо ҳидоят мекарданд, чун сабр пеша карданд ва ба оятҳои Мо яқин доштанд»** (Саҷда, 24).».

ФАСЛ: ФАРҚИ МИЁНИ ХУШБИНӢ (*ГУМОНИ НЕК*) ВА ҒУРУР

Акнун фарқ миёни хушбинӣ (ҳусни зан, гумони нек кардан ва некбин будан) ва ғуруру фиреб равшан гашт: Агар хушбинӣ инсонро ба амал водорад, ба он барангезад ва ба сӯи он равона кунад, пас он хушбинии дуруст аст. Аммо агар ба бекорӣ ва ғарқ шудан дар маъсиятҳо (гуноҳон) даъват кунад, пас он ғуруру фиреб аст. Хушбинӣ ҳамон «раҷо» (умед) аст; пас ҳар кӣ умедаш ӯро ба сӯи тоъат ҳидоят кунад ва аз маъсият боздорад, умеди ӯ дуруст аст. Ва ҳар кӣ бекорияшро «умед» ва умедашро «бекориву кӯтоҳӣ» қарор диҳад, ӯ шахси фиребхӯрда (мағрур) аст.

Агар марде замине дошта бошад ва умед бандад, ки аз ҳосили он суде ба даст меорад, вале онро ба ҳоли худ раҳо кунад — на шудгор кунад ва на тухм бипошад — ва бо ин ҳол ба он хушбин бошад, ки ҳосиле монанди ҳосили касе ба даст меорад, ки шудгору кишт карда ва об додаву аз замин муроқибат нигоҳубин намудааст, мардум ӯро аз нодонтарини нодонон (сафеҳтарин суфаҳо) мешуморанд.

Ҳамчунин аст, агар касе хушбин бошад ва сахт умед бандад, ки бидуни ҳамбистарӣ соҳиби фарзанд шавад, ё бидуни талаби илму кӯшиши тамом дар

он, донотарини аҳли замони худ гардад ва амсоли инҳо.

Ба ҳамин тартиб, касе ки ба расидан ба дараҷаҳои олӣ ва неъмати ҷовидон хушбин асту сахт умед дорад, вале бидуни тоат ва наздикӣ ҷустан ба Аллоҳ Таъоло тавассути иҷрои фармонҳо ва дурӣ аз наҳйҳояш, (ӯ низ дар фиреб аст). Ва тавфиқ танҳо аз ҷониби Худост.

Аллоҳ Таъоло фармудааст: **«Ҳамоно касоне, ки имон оварданд ва касоне, ки ҳиҷрат карданд ва дар роҳи Худо ҷиҳод намуданд, инҳоянд, ки ба раҳмати Худо умед доранд»** (Бақара, 218).

Биандеш, ки чӣ гуна Худованд умеди онҳоро ба хотири анҷом додани ин тоатҳо қарор дод?

Вале фиребхӯрдагон мегӯянд: «Ҳамоно касоне, ки кӯтоҳӣ мекунанд, ҳаққи Худоро зоеъ месозанд, фармонҳояшро тарк менамоянд, бар бандагонаш зулм мекунанд ва бар ҳаромиҳояш ҷуръат нишон медиҳанд, маҳз ҳамонҳо ба раҳмати Худо умед доранд!.

Сирри ин масъала дар он аст, ки «умед» ва «хушбинӣ» танҳо дар сурати фароҳам овардани сабабҳое ҳосил мегарданд, ки ҳикмати Худо дар шариат, тақдир, подош ва кароматаш иқтизои (талаби) онҳоро намудааст. Пас банда он сабабҳоро (амалро) анҷом медиҳад ва сипас ба Парвардигораш хушбин

мешавад ва ба Ӯ умед мебандад, ки ӯро ба худи он амалҳо вогузор накунад, балки онҳоро василаи расидан ба чизҳои судмандаш гардонад ва монеаҳои зидди онҳоро дур сохта, асарҳои ботил-кунандаашонро аз байн барад..

ФАСЛ: УМЕД ВА ОРЗУҲОИ ХОЛӢ

Бояд донист, ки ҳар кас ба чизе умед (рағо) дошта бошад, умеди ӯ се чизро талаб мекунад:

Нахуст: **Муҳаббат** ба он чизе, ки умедашро дорад.

Дувум: **Тарси** аз даст додани он.

Севум: **Кӯшиш** барои ба даст овардани он ба қадри имкон.

Ва аммо умеде, ки ҳеҷ чиз аз инҳо (амалҳои солеҳ ва хавф) бо он ҳамроҳ набошад, пас он аз боби орзуҳои пуч (ва хаёлоту таманниёти беасос) аст. Ва умедворӣ як чиз асту орзуҳои пуч чизи дигар. Пас, ҳар умедворе **тарсанда** аст ва равандаи роҳ (мусофир) чун битарсад, аз тарси фавт шудан (ва аз даст рафтани фурсат) сайру ҳаракати худро тезтар мекунад

Дар «Ҷомеъ»-и Тирмизӣ аз ҳадиси Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳар кас (аз ҳамлаи душман дар роҳ) битарсад, аввали шаб ба роҳ меафтад ва ҳар кас аввали шаб ба роҳ афтад, ба манзил (мақсад) мерасад. Огоҳ бошед, ки колои (моли савдоӣ) Аллоҳ гаронбаҳост! Огоҳ бошед, ки колои Аллоҳ биҳишт аст!»**.

Худованди Субҳон ҳамон гуна ки умедро барои аҳли амалҳои солеҳ қарор додааст, тарсро низ барои

аҳли амалҳои солеҳ қарор додааст. Пас дониста шуд, ки умед ва тарси судманд он аст, ки бо амал ҳамроҳ бошад. Аллоҳ Таъоло мефармояд: **«Ҳамоно касоне, ки аз тарси Парвардигорашон ҳаросонанд (ва дар тарсу биманд). Ва касоне, ки ба оятҳои Парвардигорашон имон меоваранд. Ва касоне, ки ба Парвардигорашон ширк намеоваранд (ва ҳеҷ чизеро шарики Ӯ Таъоло намесозанд). Ва касоне, ки он чӣ (аз садақоту амалҳои солеҳ) медиҳанд, дар ҳоле медиҳанд, ки дилҳояшон (аз хавфи ин ки мабодо амалҳояшон қабул нагардад) тарсон аст, зеро медонанд, ки ба сӯи Парвардигори худ бозгардондашавандаанд. Ин гурӯҳанд, ки дар корҳои хайр (ва некӣ) шитоб мекунанд ва эшон дар (анҷом додани) онҳо (аз дигарон) пешдастанд.** (Муъминун, 57-61).

Тирмизӣ дар «Ҷомеъ»-и худ аз Оиша (разияллоҳу анҳо) ривоят кардааст, ки гуфт: «Дар бораи ин оят аз Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) пурсидам: «Оё инҳо касоне ҳастанд, ки шароб менӯшанд, зино мекунанд ва дуздӣ менамоянд?». Фармуданд: **«На, эй духтари Сиддиқ! Балки инҳо касоне ҳастанд, ки рӯза мегиранд, намоз мехонанд ва садақа медиҳанд, вале метарсанд, ки мабодо аз онҳо пазируфта нашавад. Инҳоянд, ки дар корҳои хайр шитоб мекунанд»**. Ва ба

таҳқиқ, (ин матлаб) аз ҳадиси Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) низ ривоят шудааст.

Ва Аллоҳ Таъоло (Субҳонаҳу) хушбахтонро ба некӯкорӣ ҳамроҳ бо тарсу бим ва бадбахтонро ба бадкорӣ ҳамроҳ бо хотирҷамъӣ (ва бебокиву худро эмин донистан аз азоб) васф намудааст..

ТАРСИ САҲОБАГОН АЗ ХУДОВАНД

Ҳар кас дар аҳволи саҳобагон (разияллоҳу анҳум) бияндешад, онҳоро дар авҷи амал кардан ва дар айни ҳол дар авҷи тарсу бим доштан, хоҳад ёфт. Дар ҳоле ки мо ҳамагӣ дар миёни кӯтоҳӣ кардан, балки тафрит (бепарвоии зиёд ва сустӣ намудан) ва эҳсоси амният (эминӣ) қарор дорем. Инак, Сиддиқ (Абубакр) (разияллоҳу анҳу) мегӯяд: «Дӯст медоштам, ки кош мӯе дар тани як бандаи мӯъмин мебудам» (Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) ривоят кардааст).

Инчунин ривоят шудааст, ки ӯ забонашро мегирифт ва мегуфт: «Ин аст он чизе, ки маро ба ҳалокатгоҳҳо кашид!». Ӯ бисёр мегирист ва мегуфт: «Гиря кунед ва агар гиряатон намеояд, худро ба гиря занед». Вақте ба намоз меистод, аз тарси Худованди Азза ва Ҷалла гӯё чӯби хушке буд.

Рӯзе паррандаеро дид, онро чаппаву роста кард ва гуфт: «Ҳеҷ шикоре сайд намешавад ва ҳеҷ

дарахте бурида намегардад, магар ба сабаби он ки дар тасбеҳ гуфтан кӯтоҳӣ кардааст». Вақте лаҳзаи маргаш фаро расид, ба Оиша (разияллоҳу анҳо) гуфт: «Эй духтарчаам, ман аз моли мусулмонон ин ҷома (або), ин зарфи ширдӯшӣ ва ин ғуломро ба даст оварда будам; пас фавран онҳоро ба назди Ибни Хаттоб (Умар) бибар». Ва мегуфт: «Ба Худо савганд, дӯст медоштам, ки кош ин дарахте мебудам, ки онро мехӯрданд ё мебуриданд». Қатода мегӯяд: «Ба ман хабар расид, ки Абубакр мегуфт: «Кош сабзае мебудам, ки чорпоён маро мехӯрданд».

Ва ин Умар ибни Хаттоб (разияллоҳу анҳу) аст; сураи Турро мехонд, то ба ин оят расид: **«Ҳамоно азоби Парвардигорат воқеъшаванда аст»** (Тур, 7). Пас гирист ва гиряаш чунон шиддат гирифт, ки бемор шуд ва мардум ба аёдаташ меомаданд.

Дар лаҳзаи марг ба писараш гуфт: «Вой бар ту, рухсораи маро бар замин бигузор, шояд Ӯ Таъоло бар ман раҳм кунад!». Сипас се бор гуфт: «Вой бар модарам, агар (Худо) маро наомурзад!», то он ки ҷон дод.

Ӯ шабҳо ҳангоми хондани вирди худ ба ояте мерасид, ки ӯро метарсонд; пас чанд рӯз дар хона мемонд ва ба аёдаташ меомаданд, зеро гумон мекар-

данд, ки бемор шудааст. Дар рӯяш ба сабаби гиряи зиёд ду хатти сиёҳ нақш баста буд.

Ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) ба ӯ гуфт: «Худованд ба воситаи ту шаҳрҳоро бино кард ва фатҳҳо насиб намуд ва чунин сохту чунон кард...». Умар (разияллоҳу анҳу) гуфт: «Дӯст медоштам, ки кош наҷот меёфтам — на аҷре медоштам ва на гуноҳе (сарбасар)».

Ва ин Усмон ибни Аффон (разияллоҳу анҳу) аст, ки ҳар гоҳ бар сари қабре меистод, чунон мегирист, ки ришаш аз ашк тар мешуд ва мегуфт: «Агар ман миёни биҳишту дӯзах мебудам ва намедонистам, ки фармон мешавад маро ба кадоме баранд, албатта ихтиёр мекардам, ки пеш аз он ки бидонам ба куҷо меравам, хокистар гардам».

Ва ин Алӣ ибни Абутолиб (разияллоҳу анҳу) ва гиряву тарси ӯст; ӯ аз ду чиз сахт метарсид: **Орзуи дароз (**орзуҳои дурударози дунёӣ**) ва пайравӣ аз ҳавову ҳавас.** Мегуфт: «Аммо орзуи дароз охиратро аз ёд мебарад ва пайравӣ аз ҳавову ҳавас инсонро аз ҳақ бозмедорад. Огоҳ бошед, ки дунё пушт гардонидаву меравад ва охират рӯ овардаву меояд ва ҳар кадоме аз ин ду фарзандоне доранд; пас шумо аз фарзандони охират бошед ва аз фарзандони дунё набошед, зеро имрӯз вақти амал

аст ва ҳисобе нест ва фардо (қиёмат) вақти ҳисоб аст ва амале нест».

Ва ин Абудардо (разияллоҳу анҳу) аст, ки мегуфт: «Сахттарин чизе, ки рӯзи қиёмат бар нафси хеш аз он метарсам, ин аст, ки ба ман гуфта шавад: «Эй Абудардо, ту донистӣ (илм омӯхтӣ), пас дар баробари он чӣ медонистӣ, чӣ амал кардӣ?». Ва мегуфт: «Агар медонистед, ки пас аз марг бо чӣ чиз рӯ ба рӯ мешавед, ҳаргиз таъому нӯшиданиро аз рӯи шаҳват (бо иштиҳо) намехӯрдед ва ба хонае барои истироҳат ворид намешудед, балки ба кӯҳу биёбонҳо мебаромадед ва ба синаҳои худ мезадед ва бар ҳоли худ мегиристед. Дӯст медоштам, ки кош дарахте мебудам, ки маро мебуриданд ва сипас мехӯрданд».

Ва Абдуллоҳ ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) дар зери чашмонаш аз асари гиряи зиёд изҳое (пайҳое) монанди тасмаи кӯҳнаи банди кафш нақш баста буд.

Ва Абузар (разияллоҳу анҳу) мегуфт: «Эй кош дарахте мебудам, ки маро мебуриданд; дӯст медоштам, ки кош аслан офарида намешудам». Вақте ба ӯ нафақае пешниҳод карданд, гуфт: «Мо як буз дорем, ки ширашро медӯшем ва харе дорем, ки борҳоямонро мекашонад ва ходиме (озодшудае) дорем, ки хидматамонро мекунад ва як ҷомаи иловагӣ

(або) дорем; ва ман метарсам, ки барои ҳаминҳо ҳам бозхост шавам».

(*Ӯ бо ин сухан нишон медиҳад, ки ниёзҳои аввалияи зиндагиаш таъминанд ва изофа бар инро қабул намекунад. Ин таърифи ҳақиқии* ***зуҳд ва қаноат*** *дар ислом аст.*

Тарс аз ҳисоби неъматҳои ҳалол

Ҷумлаи охирини ӯ такондиҳанда аст: (Ман аз ҳисоби ҳамин чизи ками доштаам метарсам). Уламо дар шарҳи ин ҳолат мегӯянд: Агар Абузар (разияллоҳу анҳу) барои як бузу як ҷомаи оддӣ аз ҳисоби қиёмат битарсад, ҳоли инсони имрӯза, ки дар байни анвои неъматҳо, хонаҳои боҳашамат ва мошинҳои гаронбаҳо ғарқ аст, чӣ гуна хоҳад буд? Ин матн моро ба худмуҳосиба (ҳисобу китоби нафс) даъват мекунад).

Тамими Дорӣ (разияллоҳу анҳу) шабе сураи Ҷосияро мехонд ва чун ба ин оят расид: **«Оё касоне, ки содиркунандаи гуноҳон шудаанд, гумон кардаанд, ки Мо онҳоро монанди касоне қарор медиҳем, ки имон оварда ва амалҳои солеҳ анҷом додаанд?»** (Ҷосия, 21), онро пай дар пай такрор мекард ва мегирист, то ин ки субҳ шуд.

Ва Абуубайда ибни Ҷарроҳ (разияллоҳу анҳу) мегуфт: «Дӯст медоштам, ки кош гӯсфанде мебудам ва аҳли хонаводаам маро забҳ мекарданд ва

гӯштамро мехӯрданд ва шӯрбоямро менӯшиданд». Ва ин бобест, ки таҳқиқи он тӯлонӣ мешавад.

Имом Бухорӣ дар «Саҳеҳ»-и худ боберо бо номи «**Тарси мӯъмин аз ин ки мабодо амалаш нобуд (ҳабата) гардад ва худ нафаҳмад**» ҷудо кардааст.

Иброҳими Таймӣ гуфтааст: «Ҳеҷ гоҳ сухани худро бо амалам муқоиса накардам, магар ин ки тарсидам, ки мабодо дурӯғгӯ бошам».

Ибни Абумулайка мегӯяд: «Ман сӣ нафар аз саҳобагони Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам)-ро дарк намудам, ки ҳамаи онҳо бар нафси хеш аз нифоқ (дурӯягӣ) метарсиданд. Ҳеҷ яке аз онҳо намегуфт, ки имони ӯ монанди имони Ҷабраил ва Микоил аст».

Аз Ҳасани Басрӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) ривоят шудааст, ки гуфт: «Аз нифоқ танҳо мӯъмин метарсад ва аз он танҳо мунофиқ худро эмин (хотирҷамъ) медонад».

Умар ибни Хаттоб ҳамеша ба Ҳузайфа (разияллоҳу анҳу) (сирдори Паёмбар) мегуфт: «Туро ба Худо савганд медиҳам, оё Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) номи маро ҳам ба ту гуфтааст? (яъне дар зумраи мунофиқон)». Ҳузайфа мегуфт: «На, вале пас аз ту дигар ҳеҷ касро (бо чунин қатъият) тазкия намекунам (пок намебарорам)».

Шунидам, ки шайхамон мегуфт: «Мақсади Ҳузайфа (разияллоҳу анҳу) ин набуд, ки гӯяд дигаронро аз нифоқ пок намедонам, балки мақсадаш ин буд, ки: «Ман ин дарро ба рӯи худ намекушоям; ки ҳар кас биёяд ва аз ман бипурсад, ки оё Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) номи маро ҳам гирифтааст ё не ва ман ӯро пок (тазкия) барорам».

Ман (Ибни Қайюм) мегӯям: Ин монанд аст ба сухани Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба он марде, ки хост дуо кунанд, то аз ҷумлаи он ҳафтод ҳазор нафаре бошад, ки бидуни ҳисоб ба биҳишт мераванд. Эшон фармуданд: **«Укоша аз ту пешӣ гирифт»**. Мақсад ин набуд, ки танҳо Укоша шоистаи ин мақом аст, балки агар барои он мард ҳам дуо мекарданд, дигареву дигаре бармехестанд ва дар боз мешуд ва шояд касе бармегашт, ки мустаҳиққи он набуд. Бинобар ин, худдорӣ кардан беҳтар буд. Ва Худо донотар аст.».

ФАСЛ: ЗИЁНИ ГУНОҲОН БАР ҚАЛБ МОНАНДИ ЗИЁНИ ЗАҲРҲО БАР БАДАН АСТ

Биёед ба мавзӯи асосии худ баргардем ва дар мавриди дармони он дарде (гуноҳ) сухан гӯем, ки агар идома ёбад, дунё ва охирати бандаро фосид мекунад.

Он чӣ донистанаш зарур аст, ин аст, ки гуноҳон ва маъсиятҳо ҳатман зиён мерасонанд ва зиёни онҳо бар қалб монанди зиёни заҳрҳо бар бадан аст, агарчи дараҷаи зиёни онҳо мухталиф бошад.

Оё дар дунёву охират шарру бадӣ ва дарде ҳаст, ки сабабаш гуноҳон ва маъсиятҳо набошанд?

Чӣ чиз падару модари моро (Одаму Ҳаво (алайҳиссалом) аз биҳишт — он диёри лаззату неъмат ва шодиву сурур — берун кард ва ба диёри дарду андӯҳ ва мусибатҳову мушкилот афканд?

Чӣ чиз Иблисро аз малакути осмон берун ронд ва мавриди лаънату тард қарор дод? Чӣ чиз зоҳиру ботини ӯро масх (дигаргун) кард ва сураташро ба зишттарин сурат ва ботинашро аз сураташ ҳам касифтар гардонд? (Чӣ чиз боиси он шуд, ки) наздикӣ ба дурӣ, раҳмат ба лаънат, зебоӣ ба зиштӣ, биҳишт ба оташи сӯзон ва имон ба куфр табдил ёбад? Ва дӯстии Худои Валию Ҳамид ба бузургтарин душманиву мухолифат баргардад? Ва садои тасбеҳу тақдису таҳлил ба садои куфру

ширку дурӯғу бӯҳтону фаҳш табдил шавад? Ва либоси имон ба либоси куфру фисқу исён баргардад?

Пас ӯ (Иблис) назди Худо ба ниҳояти хорӣ афтод ва аз назари илоҳӣ комилан суқут кард ва хашми Парвардигор бар ӯ фуруд омада, ҳалокаш сохт. Ӯ мавриди бузургтарин нафрати Худо гашт ва сарвари ҳар фосиқу ҷинояткор шуд; ӯ баъд аз он ҳама ибодату сарварӣ, ба «қавводӣ» (раҳбарии гунаҳкорон) барои худ розӣ шуд. Бор Илоҳо! Аз мухолифати фармонат ва даст задан ба наҳйҳоят ба Ту паноҳ мебарем!

Ва чӣ чиз аҳли заминро ҳамагӣ ғарқ кард, то ҷое ки об аз болои қуллаи кӯҳҳо гузашт? Ва чӣ чиз боди харобкунандаро (риҳи ақим) бар қавми Од мусаллат кард, то онҳоро мисли танаҳои пӯсидаи хурмо бар замин афканд ва хонаву кишту кор ва чорпоёнашонро несту нобуд сохт, то барои умматҳои дигар то рӯзи қиёмат ибрат шаванд?

Ва чӣ чиз бар қавми Самуд он фарёди даҳшатнокро (сайҳа) фиристод, ки дилҳояшон дар даруни синаҳояшон пора шуд ва ҳамагӣ мурданд?

Ва чӣ чиз шаҳрҳои қавми Лутро (чунон аз замин) бардошт, ки фариштагон садои аккоси сагҳояшонро шуниданд ва сипас онҳоро вожгун кард ва зерашонро забар сохту ҳамаро ҳалок намуд ва дар

пай бар сарашон сангҳое аз осмон борид? Худо бар сари онҳо чунон азобҳоеро ҷамъ кард, ки бар ҳеҷ уммати дигаре ҷамъ накарда буд. Ва ин азоб аз дигар золимон (ки кори онҳоро такрор мекунанд) дур нест.».

Ва чӣ чиз бар қавми Шуайб абри азобро монанди соябоне (зулал) фиристод, ки чун бар болои сарашон қарор гирифт, бар онҳо оташи сӯзон борид?

Ва чӣ чиз Фиръавн ва қавми ӯро дар дарё ғарқ кард ва сипас рӯҳҳояшонро ба ҷаҳаннам интиқол дод, то ҷасадҳояшон насиби ғарқоб ва рӯҳҳояшон насиби сӯхтан гардад?

Ва чӣ чиз Қорунро ҳамроҳи хонаву молу аҳлаш ба қаъри замин фурӯ бурд?

Ва чӣ чиз умматҳои пас аз Нӯҳро бо анвои уқубатҳо ҳалок ва ба куллӣ нобуд сохт?

Ва чӣ чиз қавми «Соҳиби Ёсин»-ро бо он фарёди маргбор (сайҳа) аз байн бурд, то ҳамагӣ хомӯш (ва нобуд) гаштанд?

Ва чӣ чиз бар Бани Исроил қавмеро бо нерӯи сахт мусаллат кард, то даруни хонаҳояшонро ҷустуҷӯ кунанд, мардонро бикушанд, занону фарзандонро ба асирӣ баранд, хонаҳоро бисӯзонанд ва амволро ба ғорат гиранд? Ва сипас бори дувум онҳоро бар Бани Исроил мусаллат сохт, то ҳар чӣ ба

дасташон омад, ҳалок кунанд ва ҳар чиро тасарруф намуданд, комилан вайрон созанд?

Ва чӣ чиз анвои уқубатҳоро бар онҳо (Бани Исроил) мусаллат кард; гоҳе бо қатлу асирӣ ва харобии шаҳрҳо, гоҳе бо зулми подшоҳон ва гоҳе бо масх (дигаргун) кардани сураташон ба маймуну хук? Ва дар охир Парвардигори Таборак ва Таъоло савганд ёд кард: **«Ки ҳатман то рӯзи қиёмат бар онҳо касонеро мегуморад, ки онҳоро ба бадтарин азобҳо дучор кунанд»** (Аъроф, 167).

Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Ҷубайр ибни Нуфайр (разияллоҳу анҳу) ривоят кардааст, ки гуфт:

Чун ҷазираи Қубрус (Кипр) фатҳ шуд ва миёни аҳли он ҷудоӣ афтод ва онҳо бар ҳоли якдигар гиря мекарданд, Абудардо (разияллоҳу анҳу)-ро дидам, ки танҳо нишаста гиря мекунад. Ба ӯ гуфтам: “Эй Абудардо! Чӣ чиз туро дар рӯзе мегирёнад, ки Аллоҳ дар он Ислом ва аҳли онро азизу пирӯз гардонидааст? Абудардо гуфт: Вой бар ту, эй Ҷубайр! Халқ дар назди Аллоҳ чӣ қадар хору беарзиш мешавад, агар онҳо амри Худоро зоеъ кунанд (тарк намоянд)! Инҳо як уммати ғолиб, пирӯз ва соҳиби мулку салтанат буданд, аммо чун амри Аллоҳро тарк карданд, ба ин рӯзе афтоданд, ки мебинӣ”.

Ва Алӣ ибни Ҷаъд гуфт: Шуъба ба мо хабар дод, аз Амр ибни Мурра, ки ӯ гуфт: Аз Абул Бахтарӣ шунидам, ки мегуфт: Ба ман касе хабар дод, ки аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) шунидааст, ки мефармуд: **“Мардум ҳаргиз ҳалок нахоҳанд шуд, то он даме, ки аз ҷониби худашон (барои ҳалокат) узре боқӣ нагузоранд” (яъне мустаҳиққи азоб буданашон собит гардад).**

(*Ибораи «حَتَّى يَعْذِرُوا مِنْ أَنْفُسِهِمْ» аз нигоҳи луғат ва шарҳи ҳадис дорои ду маънои ниҳоят амиқ аст, ки Имом Ибни Қаййим онро дар ин китоб барои баёни ҳуҷҷати илоҳӣ бар бандагон истифода бурдааст:*

1. ***Маънои аввал (Аз байн рафтани узр):*** *Умматҳо ва мардум вақте ҳалок мешаванд, ки гуноҳу маъсият дар байни онҳо чунон зиёд ва ошкор мегардад, ки дигар дар назди Аллоҳ ҳеҷ узру баҳонае барояшон боқӣ наметонад. Яъне, ҳуҷҷати Аллоҳ бар онҳо комил мешавад ва худашон иқрор мешаванд, ки сазовори азобанд.*

2. ***Маънои дувум (Гуноҳе, ки қобили узрхоҳӣ нест):*** *Мардум ҳалок намешаванд, магар ин ки амалҳое аз онҳо сар мезанад, ки дигарон онҳоро маломат мекунанд ва худи гунаҳкорон низ медонанд, ки кориашон хатост, аммо бо вуҷуди ин, бар он исрор меварзанд.*)

Дар «Муснад»-и Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз ҳадиси Умми Салама (разияллоҳу анҳо) ривоят аст, ки гуфт: аз Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) шунидам, ки мефармуданд: **«Ҳар гоҳ гуноҳон дар уммати ман ошкор гардад, Худованд ҳамаи онҳоро ба азобе аз ҷониби Худ фаро мегирад».** Гуфтам: «Эй Расули Худо, оё дар он рӯз миёни онҳо афроди солеҳ нестанд?». Фармуданд: **«Чаро, ҳастанд».** Гуфтам: «Бо онҳо чӣ гуна рафтор мешавад?». Фармуданд: **«Ба онҳо низ ҳамон чизе мерасад, ки ба мардум расидааст (дар азоби дунёӣ шариканд), сипас ба сӯи омурзиш ва ризогию хушнудии Худо мераванд».**

Дар «Маросил»-и Ҳасани Басрӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст: **«Ин уммат ҳамеша зери дасти (ҳимояти) Худо ва дар паноҳи Ӯ хоҳад буд, то он даме ки қориёнаш (олимонаш) ба амирон чоплусӣ накунанд, некӯкоронаш бадкоронро пок (тазкия) набароранд ва некон аз ҷониби бадон мавриди таҳқир қарор нагиранд. Пас чун чунин карданд, Худо дасти ҳимояташро аз онҳо бармедорад ва сипас ситамгаронашонро бар онҳо мусаллат мекунад, то ба бадтарин азобҳо гирифторашон кунанд ва он гоҳ Худованд онҳоро ба эҳтиёҷу фақр дучор месозад».**

Дар «Муснад» аз ҳадиси Савбон (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳамоно инсон ба сабаби гуноҳе, ки анҷом медиҳад, аз рӯзӣ (ризқ) маҳрум мегардад».**

Ва боз аз ӯ (Савбон (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Наздик аст, ки умматҳо (душманон) аз ҳар сӯ бар сари шумо бирезанд, ҳамон гуна ки хӯрандагон бар сари табақи хӯрок ҳуҷум меоранд».** Гуфтем: «Эй Расули Худо, оё он рӯз мо аз камии шуморамон чунин мешавем?». Фармуданд: **«Шумо он рӯз бисёр ҳастед, вале монанди кафи (хасу хошоки) рӯи сел мебошед. Тарсу ҳайбати шумо аз дили душманонатон гирифта мешавад ва дар дилҳои шумо «ваҳн» (сустӣ) ҷой мегирад».** Пурсиданд: «Ваҳн чист?». Фармуданд: **«Дӯст доштани зиндагӣ ва бад дидани марг».**

Дар «Муснад» аз ҳадиси Анас (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Вақте ба Меъроҷ бурда шудам, аз назди қавме гузаштам, ки нохунҳое аз мис доштанд ва рӯю синаҳои худро мекандаанд. Пурсидам: «Эй Ҷабраил, инҳо кистанд?». Гуфт: «Инҳо касоне ҳастанд, ки гӯшти мардумро**

мехӯрданд (ғайбат мекарданд) ва ба обрӯи онҳо дастдарозӣ менамуданд».

Дар «Ҷомеъ»-и Тирмизӣ аз ҳадиси Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Дар охирзамон қавме зуҳур мекунанд, ки дунёро ба воситаи дин шикор мекунанд (фиреб медиҳанд). Барои мардум либосе аз пӯсти гӯсфанд мепӯшанд, то нармхӯ (ва ботақво) намоянд, забонҳояшон аз шакар ширинтар аст, вале дилҳояшон дилҳои гургон аст. Худованди Азза ва Ҷалла мефармояд: «Оё ба Ман мағрур мешаванд? Оё бар Ман ҷуръат мекунанд? Ба Зоти Худ савганд ёд кардам, ки бар онҳо чунон фитнаеро мефиристам, ки ҳатто шахси ботамкин (ҳалим) дар он ҳайрон бимонад»**.

Ибни Абиддунё аз ҳадиси Ҷаъфар ибни Муҳаммад, аз падараш, аз бобояш ривоят кардааст, ки ӯ гуфт: Алӣ (разияллоҳу анҳу) фармуд: **“Бар мардум замон ва рӯзгоре меояд, ки аз Ислом ҷуз номи он ва аз Қуръон ҷуз расму хати он чизе боқӣ наменамонад. Масҷидҳои онҳо дар он рӯз ободу барпоянд, вале аз ҳидояту раҳнамоӣ холӣ ва вайронанд. Донишмандони (уламои) онҳо бадтарин касоне ҳастанд, ки дар зери осмон қарор доранд;**

фитна аз миёни онҳо хориҷ мешавад ва ба худи онҳо бармегардад”

(Ибни Абиддунё) аз ҳадиси Симок ибни Харб, аз Абдурраҳмон ибни Абдуллоҳ ибни Масъуд, аз падараш (Абдуллоҳ ибни Масъуд (разияллоҳу анҳу) ривоят кардааст, ки ӯ гуфт:: **«Ҳар гоҳ дар деҳае (ҷомеае) зино ва рибо ошкор гардад, Худованди Азза ва Ҷалла ба ҳалокати он иҷоза додааст»**.

Ҳасани Басрӣ мегӯяд: **«Ҳар гоҳ мардум илмро ошкор кунанд (фақат лоф зананд) ва амалро зоеъ намоянд, бо забонҳо дӯстӣ кунанд ва дар дилҳо душманӣ дошта бошанд ва пайванди хешутабориро бибуранд, дар он ҳангом Худованди Азза ва Ҷалла онҳоро лаънат мекунад, пас гӯшҳояшонро кар ва чашмҳояшонро кӯр месозад (то ҳақиқатро нафаҳманд)»**.

(Ин ибора гирифташуда аз ҷузъе аз ояти 23-юми Сураи Муҳаммад: *«Пас (эй мунофиқон), оё умед меравад аз шумо, ки агар (аз китобу суннат) рӯй гардонед, дар замин фасод кунед ва пайванди хешовандии худро бибуред? Инҳо касонеанд, ки Аллоҳ лаънаташон карда, пас кару кӯрашон сохтааст».*)

Ва дар “Сунани Ибни Маҷа” аз ҳадиси Абдуллоҳ ибни Умар ибни Хаттоб (разияллоҳу анҳумо)

ривоят аст, ки гуфт: **Ман даҳумини як гурӯҳи даҳнафара аз муҳоҷирон дар назди Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) будам, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) бо чеҳраи мубораки худ ба сӯи мо рӯй оварда, фармуд**: “**Эй ҷамоати муҳоҷирон! Панҷ хислат (уқубат) аст, ки ба Аллоҳ паноҳ мебарам, то шумо ба онҳо гирифтор нагардед:**

1. Ҳеҷ гоҳ фаҳшо (зино ва бадкорӣ) дар қавме ошкор нагардад, то он даме, ки онро эълон кунанд (ва пардадорӣ намоянд), магар ин ки ба тоун (вабо) ва дардҳое гирифтор шаванд, ки дар гузаштагони онҳо, ки рафтаанд, набудааст.

2. Ва ҳеҷ қавме паймона ва тарозуро кам накунанд (дар додугирифт фиреб надиҳанд), магар ин ки ба қаҳтиҳо, сахтии рӯзгор ва зулми подшоҳ (ҳоким) гирифтор шаванд.

3. Ва ҳеҷ қавме закоти молҳои худро манъ накунанд (надиҳанд), магар ин ки аз борони осмон маҳрум шаванд ва агар ба хотири чорпоён (ва ҳайвонот) набуд, ҳаргиз бароямон борон намеборид.

4. Ва ҳеҷ қавме паймону аҳдро нашикананд, магар ин ки Аллоҳ душманеро аз ғайри худ (бегона) бар онҳо мусаллат гардонад, пас он

душманон баъзе аз он чиро, ки дар дасти онҳост, бигиранд.

5. **Ва то он даме, ки пешвоёну раҳбарони онҳо ба он чӣ Аллоҳ дар Китоби Худ нозил кардааст, амал накунанд, магар ин ки Аллоҳ ҷангу хусумати онҳоро дар байни худашон қарор диҳад (ба ҷони ҳам афтонад)** ”.

Дар “Муснад”(-и Имом Аҳмад) ва “Сунан” (-ҳо) аз ҳадиси Амр ибни Мурра, аз Солим ибни Абилҷаъд, аз Абуубайда ибни Абдуллоҳ ибни Масъуд, аз падараш (Абдуллоҳ ибни Масъуд (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки гуфт: Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуд: **«Ҳамоно дар миёни пешиниёни шумо (Бани Исроил) чун касе гуноҳе мекард, шахси боздоранда (наҳйкунанда) наздаш меомад ва танҳо барои рафъи масъулият ӯро манъ мекард. Вале чун фардо мешуд, бо он гунаҳкор ҳамнишин мешуд ва бо ӯ хӯроку нӯшокӣ мехӯрд, гӯё ки дирӯз ӯро дар ҳоли гуноҳ надида бошад. Пас чун Худованди Азза ва Ҷалла ин ҳолро аз онҳо дид, дилҳояшонро бар зидди якдигар зад (нифоқ афканд) ва сипас онҳоро аз забони паёмбаронашон Довуд ва Исо ибни Марям лаънат кард. Ин ба он сабаб буд, ки исён ва зулм мекарданд. Савганд ба Он касе, ки ҷони Муҳам-**

мад дар дасти Ӯст, шумо бояд ба некӣ амр кунед ва аз бадӣ боздоред ва дасти шахси нодонро бигиред ва ӯро бо зӯр ба сӯи ҳақ баргардонед, вагарна Худованд дилҳои шуморо низ бар зидди якдигар мезанад ва шуморо низ лаънат мекунад, чуноне ки онҳоро лаънат кард».

Ибни Абуддунё аз Иброҳим ибни Амри Санъонӣ ривоят кардааст: «Худованд ба Юшаъ ибни Нун ваҳй фиристод: **«Ман аз қавми ту чиҳил ҳазор нафар аз беҳтаринҳо ва шаст ҳазор нафар аз бадтаринҳоро ҳалок хоҳам кард»**. Ӯ гуфт: **«Эй Парвардигори ман! Бадон ҷои худро доранд, вале неконро чаро (ҳалок мекунӣ)?»**. Фармуд: **«Зеро онҳо ба хотири хашми Ман (бар гуноҳкорон) хашм нагирифтанд ва ҳамроҳ бо онҳо хӯроку нӯшокӣ мехӯрданд»**.

Абуумар ибни Абдулбарр аз Абуимрон ривоят мекунад: «Худованд ду фариштаро ба деҳае фиристод, то онро бо тамоми сокинонаш нобуд созанд. Онҳо мардеро ёфтанд, ки дар масҷид ба намоз истода буд. Гуфтанд: **«Эй Парвардигори мо, дар он ҷо бандаи Ту фалонӣ ҳаст, ки намоз мехонад»**. Худованди Азза ва Ҷалла фармуд: **«Он ҷоро ва ӯро ҳам ҳамроҳи онҳо нобуд кунед, зеро чеҳраи ӯ ҳатто як бор ҳам ба хотири Ман (аз дидани гуноҳ) дигаргун нашудааст (чин нахӯрдааст)»**.

(Имом) Ҳумайдӣ аз Суфён ибни Уяйна ривоят кардааст, ки ӯ гуфт: Суфён ибни Саид (яъне Имом Суфёни Саврӣ) аз Мисъар ба ман ҳадис гуфт, ки: **“Ҳамоно ба фариштае амр шуд, то деҳаеро (бо аҳлаш) ба замин фурӯ барад. Пас он фариштa гуфт: Эй Парвардигори ман! Дар он ҷо фалонӣ, ки марди обид (ибодатгӯзор) аст, зиндагӣ мекунад. Аллоҳ ба ӯ ваҳй намуд: Нобудсозиро аз ҳамон обид оғоз кун, зеро чеҳраи ӯ ҳатто як соат (як лаҳза) ҳам ба хотири Ман (аз дидани гуноҳон) дигаргун ва хашмгин нашудааст”**.

Ва Ибни Абид-дунё аз Ваҳб ибни Мунаббеҳ мегӯяд: «Вақте Довуд (алайҳиссалом) ба он хато дучор шуд, гуфт: **«Эй Парвардигори ман, маро бибахш»**. Фармуд: **«Туро бахшидам, вале нангу орашро бар гардани Бани Исроил гузоштам»**. Гуфт: **«Эй Парвардигори ман, чӣ гуна, дар ҳоле ки Ту Довари Одил ҳастӣ ва ба ҳеҷ кас зулм намекунӣ; ман хато кунам ва нангаш бар гардани дигаре бошад?»**. Худо ба ӯ ваҳй кард: **«Зеро вақте ту он хаторо кардӣ, онҳо дар инкор ва манъ кардани ту шитоб накарданд (сукут намуданд)»**.

Ва Ибни Абид-дунё аз Анас ибни Молик ривоят кардааст, ки ӯ ҳамроҳи марди дигаре ба назди Оиша (разияллоҳу анҳо) ворид шуд. Он мард ба ӯ гуфт:

«Эй Уммул-муъминин (модари муъминон), ба мо дар бораи зилзила ҳадис бигӯ (бигӯ, ки чаро зилзила мешавад?)».(Оиша) гуфт: «**Ҳар гоҳ зиноро ҳалол шуморанд, шароб бинӯшанд ва ба асбоби мусиқӣ (навозандагӣ) бикӯбанд (маозифро бинавозанд), Худованди Азза ва Ҷалла дар осмони Хеш ба рашк (ва ғайрат) меояд ва ба замин мефармояд: «Бар онҳо биларз!». Пас агар тавба кунанд ва (аз ин корҳо) даст кашанд (наҷот меёбанд), вагарна заминро бар сарашон вайрон ва зеру забар мекунад**».Он мард гуфт: «Эй Уммул-муъминин, оё ин барояшон азоб аст?». Гуфт: «**Бале, панд ва раҳматест барои муъминон ва уқубат, азоб ва хашму ғазабест бар кофирон**».

Пас Анас гуфт: «Баъд аз Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳеҷ ҳадисеро нашунида будам, ки маро бештар ва шадидтар аз ин ҳадис хушҳол карда бошад».

Инчунин Ибни Абуддунё ҳадиси мурсалеро зикр кардааст: **«Дар замони Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) замин ба ларза омад; Эшон дасти худро бар рӯи он гузоштанд ва фармуданд: «Ором бош, зеро ҳанӯз вақти ту (барои сухан гуфтан ё вайрон кардан) нарасидааст».** Сипас ба сӯи саҳобагон рӯ оварда фармуданд: **«Ҳамоно Парвардигоратон аз шумо**

мехоҳад, ки Ӯро розӣ кунед (тавба кунед), пас Ӯро розӣ созед».

Сипас дар замони Умар ибни Хаттоб (разияллоҳу анҳу) замин ба ларза омад ва ӯ гуфт: **«Эй мардум, ин заминларза танҳо ба сабаби корест, ки шумо анҷом додаед. Савганд ба Он касе, ки ҷонам дар дасти Ӯст, агар бори дигар такрор шавад, ман дигар ҳаргиз бо шумо дар ин ҷо (Мадина) якҷоя зиндагӣ нахоҳам кард».**

Дар китоби «Маноқиби Умар»-и Ибни Абуддунё омадааст: **«Вақте замин дар аҳди Умар (разияллоҳу анҳу) ларзид, ӯ бо дасташ бар он зад ва гуфт: «Туро чӣ шудааст? Туро чӣ шудааст? Огоҳ бошед, ки агар қиёмат мебуд, ҳатман хабарҳои худро бозгӯ мекардӣ; зеро аз Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) шунидам, ки мефармуданд: «Вақте рӯзи қиёмат шавад, ҳеҷ вачаб ва зироъе аз замин нест, магар ин ки ба сухан меояд».**

Инчунин Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Сафия (разияллоҳу анҳо) ривоят кардааст, ки гуфт: «Дар замони Умар (разияллоҳу анҳу) дар Мадина заминларза шуд ва ӯ гуфт: **«Эй мардум, ин чист? Чӣ зуд ба корҳои нав (гуноҳон) даст задед! Агар бори дигар такрор шавад, ман дигар бо шумо ин ҷо наменомам».»**

Каъб (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст: «**Замин танҳо вақте ба ларза меояд, ки дар он маъсият (гуноҳ ва бухл) анҷом дода шавад; пас замин аз тарси он ки мабодо Парвардигори Бузург бар он назар афканад (ва хашм гирад), ба ларза меояд**».

Умар ибни Абдулазиз (раҳматуллоҳи алайҳ) ба шаҳрҳо чунин навишт: «Аммо баъд; ҳамоно ин заминларза чизест, ки Худованди Азза ва Ҷалла ба воситаи он бандагонро сарзаниш мекунад (то ба ҳуш оянд). Ман ба шаҳрҳо навиштам, ки дар фалон рӯзу фалон моҳ (барои тавба) берун оянд; пас ҳар кас чизе дорад, бояд онро садақа кунад, зеро Худованди Азза ва Ҷалла мефармояд: **«Ҳамоно растагор шуд касе, ки худро (аз гуноҳ) пок кард ва номи Парвардигорашро ёд кард, пас намоз гузорид»** (Аъло, 14-15).

Ва (дар дуоҳоятон) ҳамон суханеро бигӯед, ки Одам (алайҳиссалом) гуфта буд: **«Парвардигоро! Мо ба худ зулм кардем ва агар моро наомурзӣ ва бар мо раҳм накунӣ, албатта аз зиёнкорон хоҳем буд»** (Аъроф, 23).

Ва бигӯед ончунон ки Нӯҳ (алайҳиссалом) гуфта буд: **«Ва агар маро наомурзӣ ва бар ман раҳм накунӣ, аз зиёнкорон хоҳам буд»** (Ҳуд, 47).

Ва бигӯед ончунон ки Юнус (алайҳиссалом) гуфта буд: **«Ҳеҷ маъбуде ҷуз Ту нест, Ту пок**

ҳастӣ ва ҳамоно ман аз золимон будам» (Анбиё, 87).

Ва Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст: Асвад ибни Омир (раҳматуллоҳи алайҳ) ба мо ҳадис гуфт, ки Абубакр (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Аъмаш (раҳматуллоҳи алайҳ), аз Ато ибни Абирабоҳ (раҳматуллоҳи алайҳ) ва ӯ аз Ибни Умар (разияллоҳу анҳумо) ривоят кард, ки гуфт: аз Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) шунидам, ки мефармуданд: **«Ҳар гоҳ мардум нисбат ба динору дирҳам бухл варзанд ва бо «ъийна» (навъе аз муомилаи рибоӣ) хариду фурӯш кунанд ва аз пайи думҳои гов раванд (танҳо ба деҳқониву дунё машғул шаванд) ва ҷиҳод дар роҳи Худоро тарк кунанд, Худованд бар онҳо балоеро нозил мекунад, ки онро аз сарашон барнамедорад, то он даме ки ба дини худ баргарданд».** (Абудовуд бо исноди ҳасан ривоят кардааст).

Ибни Абуддунё аз Ибни Умар (разияллоҳу анҳумо) ривоят кардааст, ки гуфт: «**Мо замонҳоеро дидем, ки ҳеҷ кас худро ба динору дирҳамаш аз бародари мусулмонаш мустаҳиқтар намедонист** (яъне саховатманду ҳамдигарфаҳм буданд).

Вале аз Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) шунидам, ки мефармуданд: **«Ҳар гоҳ**

мардум ба динору дирҳам бахилӣ кунанд ва бо «ъийна» муомила намоянд ва ҷиҳод дар роҳи Худоро тарк кунанд ва аз пайи думҳои гов раванд (танҳо ба деҳқониву дунё машғул шаванд), Худованд аз осмон бар онҳо балоеро нозил мекунад, ки онро аз онҳо дур намесозад, то он даме ки ба дини худ баргарданд».».

«Ҳасани Басрӣ гуфтааст: «Ба Худо савганд, фитна (ошӯб ва сахтиҳо) ҷуз уқубате аз ҷониби Худованди Азза ва Ҷалла бар мардум чизи дигаре нест».

Яке аз паёмбарони Бани Исроил ба он чӣ Бухтуннаср (подшоҳи золим) бо онҳо мекард, нигариста гуфт: «Парвардигоро! Ба сабаби он чӣ дастҳои мо (гуноҳон) ба даст оварда, касеро бар мо мусаллат кардӣ, ки на Туро мешиносад ва на бар мо раҳм мекунад».

Бухтуннаср ба Дониёл (алайҳиссалом) гуфт: «Чӣ чиз маро бар қавми ту мусаллат кард?». Гуфт: «Бузургии ҷиноятҳои ту ва зулме, ки қавми ман дар ҳаққи худ (бо гуноҳ) кардаанд».

Ибни Абуддунё (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Аммор ибни Ёсир ва Ҳузайфа аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят кардааст: **«Ҳамоно Худованди Азза ва Ҷалла ҳар гоҳ бихоҳад бар бандагон азобе (интиқоме) бифиристад, кӯдаконро**

мемиронад ва раҳми занонро нозо мегардонад; пас азоб дар ҳоле фуруд меояд, ки дар миёни онҳо касе (кӯдак ё насли нав), ки лоиқи раҳм бошад, боқӣ наmemонад».

Молик ибни Динор мегӯяд: «Дар китобҳои ҳикмат хондам, ки Худованди Азза ва Ҷалла мефармояд: «Ман Аллоҳ, Подшоҳи подшоҳон ҳастам ва дилҳои подшоҳон дар дасти Мананд. Пас ҳар кӣ маро итоат кунад, онҳоро барояш раҳмат мегардонам ва ҳар кӣ маро нофармонӣ кунад, онҳоро барояш азоб месозам. Пас худро ба дашном додани подшоҳон машғул накунед, балки ба сӯи Ман тавба кунед, то дилҳои онҳоро ба шумо меҳрубон созам».

Дар ҳадисҳои мурсали Ҳасан (раҳматуллоҳи алайҳ) омадааст: **«Ҳар гоҳ Худо барои қавме хайр бихоҳад, зимоми кори онҳоро ба дасти ҳалимон (хирадмандон ва бурдборон)-ашон медиҳад ва молу сарваташонро назди саховатмандонашон қарор медиҳад. Ва ҳар гоҳ Худо барои қавме шарр (бадӣ) бихоҳад, зимоми кори онҳоро ба дасти нодонон (суфаҳо)-ашон медиҳад ва сарваташонро назди бахилонашон мегузорад».**

Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) ва дигарон аз Қатода (раҳматуллоҳи алайҳ) ривоят кардаанд, ки гуфт: Мӯсо (алайҳис-салом) гуфт: «Эй Парвардигори ман, Ту дар осмонӣ ва мо дар заминем, пас ни-

шонаи хашми Ту аз ризоияти Ту чист (чи гуна бидонем, ки аз мо розӣ ҳастӣ ё хашмгин)?». (Худованд) фармуд: «**Ҳар гоҳ некон ва беҳтаринҳои шуморо бар шумо коргузор (ҳоким) гардонам, ин нишони ризоияти Ман аз шумост. Ва ҳар гоҳ бадон ва бадтаринҳои шуморо бар шумо коргузор (ҳоким) гардонам, ин нишони хашму ғазаби Ман бар шумост**».

Ибни Абуддунё аз Фузайл ибни Иёз ривоят кардааст, ки гуфт: «Худованд ба яке аз паёмбарон ваҳй фиристод: «Ҳар гоҳ касе, ки Маро мешиносад (мусулмон), нофармонии Маро кунад, касеро бар ӯ мусаллат мекунам, ки Маро намешиносад».

Ва боз аз ҳадиси Ибни Умар (разияллоҳу анҳумо) ба таври марфуъ (аз Паёмбар) ривоят шудааст: **«Савганд ба Он касе, ки ҷонам дар дасти Ӯст, Қиёмат барпо намешавад, то он даме ки Худованд ҳокимони дурӯғгӯ, вазирони бадкор, ёрони хоин, коргузорони золим ва қориёни (олимони) фосиқро барангезад. Зоҳири онҳо мисли ибодатпешагон аст, вале дилҳояшон аз лоша бадбӯтар мебошад. Хоҳишҳои онҳо пароканда аст; пас Худованд ба рӯяшон фитнаи тираву торикеро мекушояд, ки дар он ҳалок мешаванд. Савганд ба Он касе, ки ҷони Муҳаммад дар дасти Ӯст, ҳамоно Ислом ҳалқа-ҳалқа шика-**

ста мешавад, то ҷое ки дигар «Аллоҳ, Аллоҳ» гуфта намешавад. Шумо бояд ба некӣ амр кунед ва аз бадӣ боздоред, вагарна Худованд бадтарини шуморо бар шумо мусаллат мекунад, то шуморо ба бадтарин азобҳо гирифтор кунанд. Он гоҳ некӯкорони шумо дуо мекунанд, вале дуояшон пазируфта намешавад. Шумо бояд ба некӣ амр кунед ва аз бадӣ боздоред, вагарна Худованд касеро бар шумо мегуморад, ки на ба кӯчакатон раҳм кунад ва на бузургатонро эҳтиром намояд».

Ва дар «Муъҷам»-и Табаронӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) ва дигарон аз ҳадиси Саъид ибни Ҷубайр, аз Ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) ривоят аст, ки гуфт: Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд:

«Ҳеҷ қавме дар вазну тарозу камфурӯшӣ накарданд, магар ин ки Худованд онҳоро аз борон маҳрум сохт. Ва дар ҳеҷ қавме зино ошкор нашуд, магар ин ки марг (вабо) дар миёни онҳо паҳн гашт. Ва дар ҳеҷ қавме рибо ошкор (ва маъмул) нашуд, магар ин ки Худованд девонагиро бар онҳо мусаллат кард. Ва дар ҳеҷ қавме куштор — ки якдигарро бикушанд — пайдо нашуд, магар ин ки Худованд душманашонро бар онҳо ҳоким (мусаллат) сохт. Ва дар ҳеҷ қавме амали қавми Лут ошкор нагашт, магар ин ки

ба фурӯ рафтани замин (хасф) дучор шуданд. Ва ҳеҷ қавме амри ба маъруф ва наҳйи аз мункарро тарк накарданд, магар ин ки амалҳояшон (ба осмон) боло нарафт ва дуоҳояшон шунида (мустаҷоб) нашуд» .

Ва ин ҳадисро Ибни Абид-дунё (раҳматуллоҳи алайҳ) аз ҳадиси Иброҳим ибни Ашъас, аз Абдурраҳмон ибни Зайд, аз падараш ва ӯ аз Саъид бо ҳамин матн ривоят кардааст.

Дар «Муснад» ва дигар китобҳо аз Урва аз Оиша (разияллоҳу анҳо) ривоят аст, ки гуфт: «Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) бар ман ворид шуданд, дар ҳоле ки нафасашон танг шуда буд (аз изтироб ва шитоб). Аз чеҳраашон пай бурдам, ки амри муҳиме эшонро ба ҳаракат овардааст. Сухане нагуфтанд, то ин ки вузу (таҳорат) гирифтанд ва берун шуданд. Ман ба девори ҳуҷра часпидам (то садояшонро бишнавам). Эшон бар минбар баромада, ҳамду санои илоҳиро ба ҷо оварданд ва сипас фармуданд: **«Эй мардум! Ҳамоно Худованди Азза ва Ҷалла ба шумо мегӯяд: «Ба некӣ амр кунед ва аз бадӣ боздоред (амри ба маъруф ва наҳйи аз мункар кунед), пеш аз он ки** (вақте бирасад, ки)**, Маро дуо кунеду дуоятонро мустаҷоб накунам,; ва аз Ман талаби ёрӣ намоед ва ёриятон накунам; ва аз Ман чизе бихоҳед ва ба шумо ато нанамоям»**.

Умарии Зоҳид гуфтааст: «Аз ҷумлаи ғафлати ту нисбат ба нафси хеш ва рӯй гардониданат аз Худо ин аст, ки чизеро, ки боиси хашми Худо мешавад, бубинӣ ва аз он бигузарӣ; на ба он (некӣ) амр кунӣ ва на аз он (бадӣ) боздорӣ, танҳо ба хотири тарс аз касе, ки на молики зиёне барои хеш аст ва на суде».

Ва боз гуфтааст: «Ҳар кас ба хотири тарс аз махлуқот амри ба маъруф ва наҳйи аз мункарро тарк кунад, ҳайбату итоат аз ӯ гирифта мешавад; то ҷое ки агар ба фарзанд ё зердасти худ фармоне диҳад, ҳаққи ӯро ночиз шумурда (итоат намекунанд)».

Имом Аҳмад дар «Муснад» аз Қайс ибни Абуҳозим ривоят кардааст, ки Абубакри Сиддиқ (разияллоҳу анҳу) гуфт: «Эй мардум! Шумо ин оятро мехонед ва онро дар ғайри ҷояш мегузоред: **«Эй касоне, ки имон овардаед! Бар шумост (ҳифзи) нафсҳоятон; ҳар гоҳ шумо ҳидоят ёфтед, он ки гумроҳ шудааст, ба шумо зиёне намерасонад»** (Моида, 105). Дар ҳоле ки ман аз Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) шунидам, ки мефармуданд: **«Ҳамоно мардум агар золимеро бубинанд ва дасташро нагиранд (пеши зулмашро нагиранд) — ва дар лафзи дигар: агар мункареро бубинанд ва онро тағйир надиҳанд — наздик аст,**

ки Худованд ҳамаи онҳоро ба уқубате аз ҷониби Худ фаро гирад».

«Ва Авзоӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Яҳё ибни Абикасир, ӯ аз Салама ва ӯ аз Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) ривоят кардааст, ки гуфт: Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳар гоҳ гуноҳ пинҳонӣ бошад, ҷуз ба соҳибаш зиён намеорад, вале чун ошкор гардад ва тағйир дода нашавад, ба оммаи мардум зиён мерасонад»**.

Имом Аҳмад аз Умар ибни Хаттоб (разияллоҳу анҳу) ривоят кардааст: «Наздик аст, ки деҳаҳо (шаҳрҳо) хароб шаванд, дар ҳоле ки ободанд». Пурсида шуд: «Чӣ гуна хароб мешаванд, дар ҳоле ки ободанд?». Гуфт: «Вақте бадкоронашон бар некӯкоронашон даст ёбанд (ғолиб шаванд) ва мунофиқони қабила сарвари онҳо гарданд».

Авзоӣ аз Ҳассон ибни Атия ривоят кардааст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ба зудӣ бадтарини уммати ман бар беҳтарини онҳо ғолиб мешаванд, то ҷое ки мӯъмин дар миёни онҳо пинҳон мешавад, ҳамон гуна ки имрӯз мунофиқ дар миёни мо пинҳон аст».».**

«Ибни Абуддунё аз ҳадиси Ибни Аббос ба таври марфуъ (аз Паёмбар) ривоят кардааст, ки фармуданд: **«Замоне фаро мерасад, ки дар он**

қалби мӯъмин об мешавад, ҳамон гуна ки намак дар об об мегардад». Пурсида шуд: «Эй Расули Худо, сабаби он чист?». Фармуданд: **«Ба сабаби он чи аз мункарот (корҳои зишт) мебинад ва тавони тағйир додани онро надорад».**

Имом Аҳмад аз ҳадиси Ҷарир (разияллоҳу анҳу) ривоят кардааст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳеҷ қавме нест, ки дар миёни онҳо гуноҳон анҷом дода шавад ва онҳо аз назари қудрату шумора аз гуноҳкорон бештар бошанд, вале онро тағйир надиҳанд, магар ин ки Худованд ҳамаи онҳоро ба уқубату азоб гирифтор мекунад».**

Дар «Саҳеҳи Бухорӣ» аз Усома ибни Зайд (разияллоҳу анҳумо) ривоят аст, ки гуфт: аз Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) шунидам, ки мефармуданд: **«Рӯзи қиёмат мардеро меоваранд ва дар оташ меандозанд, пас рӯдаҳои шикамаш дар оташ берун мерезанд. Ӯ дар оташ чунон гирди рӯдаҳояш мечархад, ки хари осёб гирди санги осёб мечархад. Аҳли дӯзах гирди ӯ ҷамъ шуда, мегӯянд: «Эй фалонӣ, туро чӣ шудааст? Оё ту моро ба некӣ амр намекардӣ ва аз бадӣ бознамедоштӣ?». Мегӯяд: «Бале, ба некӣ амр мекардам, вале худам онро анҷом намедодам ва**

аз бадӣ бозмедоштам, вале худам онро анҷом медиҳам».

Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Молик ибни Динор ривоят кардааст, ки гуфт: «Дар миёни донишмандони (аҳбор) Бани Исроил олиме буд, ки мардону занон ба хонааш меомаданд ва ӯ барояшон ваъз мегуфт ва рӯзҳои (шукӯҳу азоби) Худоро ба ёдашон меовард. Рӯзе дид, ки яке аз писаронаш ба занон ишораҳои (ноҷову шаҳватомез) мекунад. Ӯ танҳо гуфт: **«Оҳистатар, эй писаракам! Оҳистатар, эй писаракам! (яъне Ин тавр накун)»**. (Ба сабаби ин бепарвоӣ ва сустии олим) ӯ аз тахти худ афтод ва ҳароммағзаш (нухоъ) қатъ шуд, ҳамсараш кӯдакашро исқот кард ва писаронаш кушта шуданд. Он гоҳ Худованд ба паёмбарашон ваҳй фиристод: **«Ба он олим бигӯ, ки Ман ҳаргиз аз сулби (насли) ту шахси сиддиқеро (ростгӯи комил) берун намеоварам; зеро хашми ту ба хотири Ман ҷуз ҳамин набуд, ки танҳо гуфтӣ: «Оҳистатар, эй писаракам!»** (яъне ғайрати динӣ нишон надодӣ)».

Ва боз Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Абдуллоҳ ибни Масъуд (разияллоҳу анҳу) ривоят кардааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Аз гуноҳони кӯчак (муҳаққарот) бипарҳезед, зеро онҳо бар сари инсон ҷамъ мешаванд, то ҳалокаш кунанд».** Ва

Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) барои онҳо мисоле зада фармуданд: **«Монанди гурӯҳе, ки дар биёбоне фуруд омаданд ва ҳангоми пухтани хӯрок расид; пас яке мерафт ва чӯбе меовард ва дигаре мерафт ва чӯбе меовард, то ин ки тӯдаи бузурге ҷамъ карданд ва оташе афрӯхтанд ва он чиро дар дег доштанд, пухтанд».**

«Дар «Саҳеҳи Бухорӣ» аз Анас ибни Молик (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки гуфт: **«Шумо корҳоеро (гуноҳонеро) анҷом медиҳед, ки дар чашми шумо аз мӯй бориктар (ночизтар) ҳастанд, дар ҳоле ки мо дар замони Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) онҳоро аз ҷумлаи «мубиқот» (гуноҳони ҳалокатбор) мешумурдем»**.

Дар «Саҳеҳайн» аз ҳадиси Абдуллоҳ ибни Умар (разияллоҳу анҳумо) омадааст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Зане ба хотири як гурба азоб дода шуд; ӯро ҳабс кард, то он ки мурд, пас ба оташ дохил шуд. Зеро на ба ӯ хӯрок доду на об ва на раҳояш кард, то аз ҷонварони (хурди) замин бихӯрад»**.

Дар «Ҳилятул-авлиё»-и Абунуайм (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Ҳузайфа (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки аз ӯ пурсиданд: «Оё Бани Исроил дар як рӯз дини худро тарк карданд?». Гуфт: **«На, вале онҳо чунон буданд, ки ҳар гоҳ ба чизе амр мешуданд, онро**

тарк мекарданд ва ҳар гоҳ аз чизе наҳӣ мешуданд, ба он даст мезаданд, то он ки аз дини худ берун шуданд (канда шуданд), ҳамон гуна ки мард ҷомаашро аз тан берун мекунад».

Аз ҳамин ҷост, ки баъзе аз салаф (гузаштагони солеҳ) гуфтаанд: **«Маъсиятҳо қосиди (хабаррасони) куфр ҳастанд, ҳамон гуна ки бӯса қосиди ҳамбистарӣ, мусиқӣ (ғино) қосиди зино, нигоҳ қосиди ишқ ва беморӣ қосиди марг аст»**.

Инчунин дар «Ҳиля» аз Ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) ривоят аст, ки гуфт: **«Эй соҳиби гуноҳ! Аз оқибати бади он эмин мабош; зеро он чӣ дар пайи гуноҳ меояд, аз худи гуноҳе, ки анҷом додай, бузургтар аст. Камии шарму ҳаёи ту аз фариштагони тарафи росту чап дар ҳоле ки бар гуноҳ ҳастӣ, аз худи гуноҳ бузургтар аст. Хандаи ту дар ҳоле ки намедонӣ Худо бо ту чӣ хоҳад кард, аз худи гуноҳ бузургтар аст. Шодмонии ту ба гуноҳ вақте ба он даст меёбӣ, аз худи гуноҳ бузургтар аст. Андӯҳи ту бар гуноҳ вақте фурсаташ аз даст меравад, аз худи гуноҳ бузургтар аст. Тарси ту аз боде, ки пардаи дарро мечунбонад, дар ҳоле ки бар гуноҳ ҳастӣ (мабодо касе бинад), вале наларзидани қалбат аз назари Худо бар ту, аз худи гуноҳ бузургтар аст. Вой бар ту! Оё медонӣ гуноҳи Айюб (алайҳиссалом) чӣ**

буд, ки Худо ӯро ба балои ҷисм ва рафтани мол гирифтор кард? Бенавое аз ӯ дар баробари золиме кумак хост, то зулмро аз ӯ дур кунад, вале ӯ кумакаш накард ва золимро аз зулмаш бознадошт, пас Худованд ӯро озмуд» .

Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) фармудааст: Валид моро ҳадис кард ва гуфт: Аз Авзоъӣ шунидам, ки мегуфт: Аз Билол ибни Саъд шунидам, ки мегуфт...: «Ба хурдии гуноҳ (хато) нигоҳ накун, балки ба бузургии Касе нигоҳ кун, ки нисбат ба Ӯ нофармонӣ кардаӣ».

Фузайл ибни Иёз гуфтааст: «Ҳар қадар гуноҳ дар назари ту хурд намояд, назди Худо бузургтар мешавад ва ҳар қадар дар назари ту бузург намояд, назди Худо хурдтар мегардад».

Ва гуфта шудааст, ки Худованд ба Мусо (алайҳиссалом) ваҳй фиристод: «Эй Мусо! Нахустин касе аз махлуқоти Ман, ки мурд, Иблис буд; зеро ӯ нахустин касе буд, ки Маро нофармонӣ кард. Ва Ман ҳар касеро, ки нофармонии Маро кунад, аз ҷумлаи мурдагон меҳисобам».

Дар «Муснад» ва «Ҷомеъ»-и Тирмизӣ аз ҳадиси Абусолеҳ аз Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳамоно мӯъмин чун гуноҳе кунад, дар қалбаш нуқтаи сиёҳе пайдо мешавад. Пас**

агар тавба кунад ва даст кашад ва истиғфор намояд, қалбаш ҷило дода (пок) мешавад. Аммо агар ба гуноҳ биафзояд, он сиёҳӣ зиёд мешавад, то ин ки тамоми қалбашро фаро мегирад. Ин ҳамон «райн» (парда ва занг) аст, ки Худованд дар китобаш зикр кардааст: «Ҳаргиз чун нест! Балки бар қалбҳои онҳо ба сабаби он чӣ (аз гуноҳ) ба даст меоварданд, занг (парда) нишастааст» (Мутаффифин, 14). Имом Тирмизӣ гуфтааст, ки ин ҳадиси саҳеҳ аст.

Ҳузайфа (разияллоҳу анҳу) гуфтааст: «Вақте банда гуноҳе мекунад, дар қалбаш нуқтаи сиёҳе нақш мебандад, то ҷое ки қалбаш (аз шиддати сиёҳӣ) монанди гӯсфанди абраш (сиёҳу сафед ва тираранг хокистарӣ) мегардад». (Яъне: *Вақте банда гуноҳе содир мекунад, дар дилаш доғи сиёҳе пайдо мешавад ва (бо такрори гуноҳ ин доғҳо зиёд шуда) оқибат дили ӯ монанди гӯсфанди сиёҳу чиркин (хира ва торик) мегардад*).

Ва Имом Аҳмад (раҳ.) гуфт: Яъқуб ба мо ҳадис гуфт, (ӯ гуфт) падарам аз Солеҳ, аз Ибни Шиҳоб ба мо ҳадис гуфт, (ки ӯ гуфт): Убайдуллоҳ ибни Абдуллоҳ ибни Утба аз Абдуллоҳ ибни Масъуд (раз.) ба ман ҳадис гуфт, ки Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Аммо баъд; эй гурӯҳи Қурайш! Шумо шоистаи ин амр**

(ҳилофату сарварӣ) ҳастед, то вақте ки нофармонии Худоро накунед. Пас чун нофармонӣ кунед, Худованд касеро бар шумо мегуморад, ки пӯсти шуморо ба шиддат биканад (хору залилатон кунад), ҳамон гуна ки ин чӯб пӯст канда мешавад». Сипас Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) чӯберо, ки дар даст доштанд, пӯст канданд, то ҷое ки сафедии дурахшонаш намудор шуд.

Ва Имом Аҳмад (раҳ.) зикр намудан, ки Ваҳб ибни Мунаббеҳ ривоят мекунад, ки Парвардигори Азза ва Ҷалла дар баъзе аз хитобҳояш ба Бани Исроил фармудааст: **«Ҳамоно Ман чун итоат шавам, хушнуд мегардам ва чун хушнуд шавам, баракат медиҳам ва баракати Маро интиҳое нест. Ва чун нофармонӣ шавам, хашм мегирам ва чун хашм гирам, лаънат мекунам ва лаънати Ман то ҳафтум пушти фарзанд мерасад».**

МУҚАДДИМАИ ФАСЛ:
ФАСЛ: АЗ ПАЁМАДҲОИ ГУНОҲОН

«Бояд донист, ки гуноҳон ва маъсиятҳо дорои асарҳои бисёр зишт, зараровар ва паёмадҳои нохуше ҳастанд, ки ба қалбу ҷисм ва дунёву охирати инсон осеб мерасонанд ва шумораи онҳоро ҷуз Худованд каси дигар намедонад.».

***

ФАСЛ: АЗ ПАЁМАДҲОИ ГУНОҲОН

Гуноҳон дорои асарҳои зишт, мазмум ва зарароваре ҳастанд, ки ба қалбу ҷисм дар дунёву охират осеб мерасонанд ва шумораи онҳоро ҷуз Худованд каси дигар намедонад.

Аз ҷумлаи онҳо: **Маҳрумият аз илм аст.** Зеро илм нурест, ки Худованд онро дар қалб меандозад ва маъсият (гуноҳ) он нурро хомӯш мекунад.

Вақте Имом Шофеъӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) дар назди Имом Молик (раҳматуллоҳи алайҳ) нишаст ва барояш (китоб) хонд, Имом Молик (раҳматуллоҳи алайҳ) аз заковати фаровон, зеҳни тобон ва фаҳми комили ӯ ба шигифт омад ва гуфт: «Ман мебинам, ки Худованд бар қалби ту нуре афкандааст, пас онро бо зулмати (торикии) маъсият хомӯш макун».

Имом Шофеъӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) дар ин бора фармудааст:

Назди Вакеъ (устодаш) аз сустии ҳофизаам шикоят кардам,

Пас маро ба тарки маъсиятҳо роҳнамоӣ намуд.

Ва гуфт: Бидон, ки илм фазлу бахшиши илоҳист,

Ва фазли Худо ба гунаҳкор дода намешавад.

Аз дигар паёмадҳо: **Маҳрумият аз рӯзӣ (ризқ) аст.** Дар «Муснад» омадааст: **«Ҳамоно банда ба сабаби гуноҳе, ки анҷом медиҳад, аз рӯзӣ маҳрум мегардад»**. Ва ҳамон гуна ки тақвои илоҳӣ сабаби ҷалби рӯзист, тарки тақво низ сабаби ҷалби фақр мебошад. Пас рӯзии Худоро бо чизе монанди тарки маъсиятҳо наметавон ба даст овард.

Аз дигар паёмадҳо: **Ваҳшате (тарсу дурие) аст, ки гунаҳкор дар қалбаш миёни худ ва Худо эҳсос мекунад.** Ҳеҷ лаззате дар ҷаҳон бо ин ваҳшат баробарӣ ва рақобат карда наметавонад; агар тамоми лаззатҳои дунё якҷоя барои ӯ фароҳам шаванд, ҳаргиз бо он ваҳшат баробар шуда наметавонанд (ва онро ҷуброн намекунанд). Ин ҳақиқатро (*амрро*) танҳо касе эҳсос мекунад, ки дар қалбаш ҳаёту зиндагӣ бошад, зеро *"Мурдаро захм задан дарде намебахшад"*. Агар гуноҳон танҳо ба хотири тарсу ҳазар аз гирифтор шудан ба ҳамин ваҳшат тарк карда мешуданд, боз ҳам барои инсони оқил лоиқу сазовор буд, ки аз онҳо даст бикашад

Марде назди яке аз орифон аз ваҳшате, ки дар нафси худ меёфт, шикоят кард, пас ӯ ба вай гуфт:

Агар гуноҳон туро ба ваҳшат (танҳоӣ ва тарс) афкандаанд,

Пас агар хоҳӣ, онҳоро раҳо кун ва (бо Худо) унс бигир.

Ва барои қалб чизе талхтар аз ваҳшати пай дар пайи гуноҳон нест. Ва танҳо аз Худо бояд мадад ҷуст.».

Ва аз ҷумлаи паёмадҳо: **Ваҳшате (тарсу бегонагие) аст, ки миёни ӯ ва мардум ҳосил мешавад**, бахусус бо некӯкорони онҳо. Ӯ дар худ миёни худ ва онҳо эҳсоси дурӣ мекунад ва ҳар қадар ин ваҳшат қавитар гардад, аз онҳо ва ҳамнишинӣ бо эшон дуртар мешавад. Дар натиҷа аз баракати баҳра бурдан аз онҳо маҳрум гашта, ба андозаи дурияш аз ҳизби Раҳмон, ба ҳизби шайтон наздик мешавад. Ин ваҳшат то ҷое шиддат меёбад, ки ҳатто миёни ӯ ва ҳамсару фарзандону наздиконаш ва ҳатто миёни ӯ ва худи ӯ (дар ботинаш) ҷудоӣ меафканад, то ҷое ки мебинӣ ӯ аз худаш ҳам дар ҳарос ва нороҳат аст.

Ва ҳамчунин (муаллиф) аз Вакеъ нақл кардааст, ки гуфт: Закариё аз Омир ривоят намуд, ки у гуфт: Оиша (разияллоҳу анҳо) ба Муовия чунин навишт: *"Аммо баъд: Ба рости, ҳар гоҳ бандае ба*

нофармонӣ ва гуноҳи Аллоҳ даст занад, касоне аз мардум, ки пештар ӯро ситоиш мекарданд, ба мазаммату бадгӯии ӯ бармехезанд".

Абунуайм (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Солим ибни Абуҷаъд аз Абудардо (разияллоҳу анҳу) ривоят кардааст, ки гуфт: «*Инсон бояд ҳазар кунад аз ин ки дилҳои мӯъминон ӯро лаънат кунанд, дар ҳоле ки худаш намефаҳмад*». Сипас пурсид: «*Медонӣ ин аз чист*?». Гуфтам: «*На*». Гуфт: «*Банда дар хилват ба гуноҳон даст мезанад, пас Худованд бадбинии ӯро дар дилҳои мӯъминон меандозад, ба тавре ки худаш пай намебарад*».

Абдуллоҳ ибни Аҳмад дар китоби Зуҳди падараш аз Муҳаммад ибни Сирин (раҳматуллоҳи алайҳ), зикр намуд, ки вақте ба қарзи зиёд гирифтор шуд ва андӯҳгин гашт, гуфт: «*Ман медонам, ки ин андӯҳ ба сабаби гуноҳест, ки чиҳил сол пеш анҷом дода будам*».

БАЪЗАН ГУНОҲ ШОЯД ФАВРАН ТАЪСИР НАКУНАД

Дар ин ҷо як нуктаи нозуке ҳаст, ки мардум дар мавриди гуноҳ дар он ба иштибоҳ меафтанд ва он ин аст, ки таъсири гуноҳро фавран намебинанд. Гоҳе таъсири он ба таъхир меафтад ва гуноҳ аз ёд меравад. Банда гумон мекунад, ки дигар ин амал паёмад ва гарду ғуборе надорад ва ҳол чунон аст, ки шоире гуфтааст:

«Агар девор ҳангоми афтоданаш гарде нахезонад,

Пас аз афтодан ҳам дигар гарду ғуборе нахоҳад дошт».

Субҳоналлоҳ! Ин андеша чӣ қадар мардумро ба ҳалокат афканд? Чӣ қадар неъматҳоро бо гарди завол нест кард ва чӣ қадар хашму азобҳоро ба бор овард? Чӣ бисёранд олимон ва фозилоне, ки ба ин нукта фирефта шудаанд, чӣ расад ба ҷоҳилон. ...Ва он инсони фирефташуда намедонад, ки гуноҳ асар ва ҷазои худро ҳатман нишон медиҳад, агарчи пас аз гузашти замон бошад; маҳз ба монанди заҳре, ки (дер ё зуд) таъсир мекунад ва ё мисли захме, ки дар зоҳир беҳбуд ёфта, аммо дар ботин бо чирку уфунат пушида шудааст, (дубора сар боз менамояд.».)

Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Абудардо (разияллоҳу анҳу) ривоят кардааст, ки гуфт:

«Худоро чунон ибодат кунед, ки гӯё Ӯро мебинед ва худро дар зумраи мурдагон биҳисобед (омодаи марг бошед). Бидонед, ки моли андаке, ки шуморо бениёз созад, беҳтар аз моли бисёрест, ки шуморо (аз Худо) ғофил гардонад. Ва бидонед, ки некӣ ҳаргиз куҳна намешавад ва гуноҳ ҳаргиз фаромӯш намегардад».

Яке аз обидон ба навҷавоне нигарист ва дар зебоии ӯ таъаммул (андеша ва диққати шаҳватомез) кард; пас дар хоб ба наздаш омаданд ва ба ӯ гуфта шуд: «Ҳатман уқубат ва оқибати ин нигоҳатро (ин коратро) пас аз чиҳил сол хоҳӣ дид».

Ин дар ҳолест, ки гуноҳ гоҳе нақд ва фаврӣ ҷазо дорад ва ба таъхир намеафтад. Сулаймони Таймӣ гуфтааст: «Ҳамоно мард дар пинҳонӣ ба гуноҳе даст мезанад, вале субҳ дар ҳоле бармехезад, ки хориву зиллати он гуноҳ бар чеҳрааш намудор аст».

Яҳё ибни Муози Розӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст: «Дар ҳайратам аз соҳибақле, ки дар дуояш мегӯяд: «Бор Илоҳо! Маро мавриди шодмонии душманон (шумотат) қарор мадеҳ», вале худаш бо дасти худ ҳар душманеро бар зидди хеш шод месозад». Пурсиданд: «Чӣ гунааст ин?». Гуфт: «Нофармонии Худоро мекунад ва рӯзи қиёмат ҳар душманаш аз ҳоли ӯ шод мегардад».

Зуннуни Мисрӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст: «Ҳар кас дар пинҳонӣ ба Худо хиёнат кунад, Худованд пардаи ӯро дар ошкоро медарад».

Баъзе аз салаф гуфтаанд: «Ман ҳар гоҳ нофармонии Худоро кунам, асари онро дар бадрафтории маркаб (асп ё хар)-ам ва ҳамсарам мебинам».

Ва аз ҷумлаи паёмадҳо: **Душвор шудани корҳо бар ӯст.** Ба ҳар коре рӯ меоварад, онро ба рӯи худ баста ё сахту душвор меёбад. Ин маҳз ба монанди он аст, ки ҳар кас тақвои илоҳӣ пеша кунад, Худо барояш дар корҳо кушоиш (юср) медиҳад; пас ҳар кас тақворо канор гузорад, Худо корҳояшро душвор (ъуср) мегардонад. Эй аҷабо! Чӣ гуна банда мебинад, ки дарҳои хайру масолеҳ ба рӯяш баста ва роҳҳо барояш сахт гаштаанд, вале намедонад, ки ин зарба аз куҷо ба ӯ расидааст?».

Ва аз ҷумлаи (осори гуноҳ): **Торикист, ки инсон онро воқеан дар қалби худ меёбад ва онро эҳсос мекунад**, ҳамон гуна ки торикии шаби сиёҳу тираро ҳангоми фаро расиданаш эҳсос менамояд. Пас торикии маъсият барои қалби ӯ монанди торикии ҳиссӣ барои чашмонаш мегардад. Зеро тоат нур аст ва маъсият торикӣ. Ва ҳар қадар ин торикӣ қавӣ шавад, ҳайрат ва саргаштагии ӯ бештар мегардад, то ҷое ки ноогоҳона ва бе ин ки ҳис намояд, ба

бидъатҳо, гумроҳиҳо ва корҳои ҳалокатбор гирифтор мешавад; монанди нобиное, ки дар торикии шаб берун омада (ё бароварда шуда) ва танҳо роҳ меравад. Ин торикӣ он қадар қувват мегирад, ки дар чашмҳо намоён мешавад ва сипас чунон қувват мегирад, ки бар чеҳра соя меафканад ва ба сиёҳие дар рӯй табдил меёбад, ки ҳар кас онро мебинад.

Абдуллоҳ ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) фармудааст: «Ҳамоно некӣ ва ҳасанаро дурахшише дар чеҳра, нуре дар қалб, кушоише дар ризқ, қуввате дар бадан ва маҳбубияте дар дилҳои мардум аст. Ва ҳамоно бадиро сиёҳие дар чеҳра, торикие дар қабру қалб, сустие дар бадан, нуқсоне дар ризқ ва кинаву адовате дар дилҳои мардум аст».

Ва аз ҷумлаи (осори он): **Маъсиятҳо қалб ва баданро заифу нотавон месозанд**. **Аммо заиф сохтани қалб** амрест ошкор, балки маъсият пайваста қалбро заиф мекунад, то он ки ҳаёти онро ба куллӣ аз байн мебарад.

Аммо заиф сохтани бадан: Пас ҳамоно қуввати мӯъмин аз қалби ӯст ва ҳар қадар қалбаш қавӣ гардад, баданаш қавӣ мешавад. Аммо фоҷир ва гунаҳкор, агарчи баданаш қавӣ бошад ҳам, дар вақти ниёз заифтарин мавҷуд аст ва қувваташ дар лаҳзае, ки беш аз ҳама ба он ниёз дорад, ба ӯ хиёнат

мекунад. Пас дар қуввати баданҳои мардуми Форс ва Рум биандеш, ки чӣ гуна дар лаҳзае ки бештар аз ҳама вақт ба он ниёз доштанд, ба онҳо хиёнат кард ва аҳли имон бо қуввати баданҳо ва қалбҳояшон бар онҳо пирӯз шуданд.

Ва аз ҷумлаи (осори он): **Маҳрум шудан аз тоат аст**. Агар гуноҳ ҳеҷ уқубате надошта бошад ҳам, ҳамин ки роҳи тоатеро ба рӯи инсон мебандад ва роҳи тоати дигареро қатъ мекунад ва ба сабаби он гуноҳ роҳи севуму чаҳорум ва ғайра баста мешавад, кифоя аст. Пас ба сабаби як гуноҳ тоатҳои зиёде аз ӯ қатъ мегардад, ки ҳар яке аз онҳо барояш аз дунё ва он чӣ дар он аст, беҳтар буд. Ва ин монанди мардест, ки луқмаеро мехӯрад, ки боиси бемории тӯлониаш гашта, ӯро аз хӯрдани луқмаҳои зиёди лазизтар маҳрум месозад. Ва Аллоҳ мададгор аст».

ДАРОЗИИ УМР ВА КӮТОҲИИ ОН

Ва аз ҷумлаи (осори гуноҳ): Ин аст, ки **маъсиятҳо ҳатман умрро кӯтоҳ мекунанд ва баракати онро аз байн мебаранд**. Зеро ҳамон гуна ки накукорӣ (бирр) умрро зиёд мекунад, бадкорӣ ва гуноҳ низ умрро кӯтоҳ менамояд.

Дар ин масъала мардум ихтилофи назар намуданд:

Гурӯҳе гуфтаанд: **Кӯтоҳ шудани умри гунаҳкор ҳамон аз байн рафтани баракати умри ӯст**. Ин сухан ҳақ аст, вале ин танҳо бахше аз таъсири маъсиятҳо мебошад.

Гурӯҳи дигар гуфтаанд: **Балки гуноҳ воқеан ва дар ҳақиқат умрро кам мекунад**, ҳамон гуна ки ризқро кам месозад. Аллоҳ Таъоло барои баракат дар ризқ сабабҳои зиёде гузоштааст, ки онро афзун мекунанд ва барои баракат дар умр низ сабабҳое қарор додааст, ки боиси зиёд шудани он мегарданд.

Гуфтанд: Ҳеҷ монеае нест, ки умр бо сабабҳое зиёд ва бо сабабҳои дигаре кам шавад. Пас ризқҳо, аҷалҳо (мӯҳлатҳо), саодату шақоват, сиҳату беморӣ ва тавонгариву фақр, агарчи ҳама бо қазои Парвардигор (азза ва ҷалла) ҳастанд, вале Ӯ Таъоло он чиро бихоҳад, бо сабабҳое муқаддар мекунад, ки он сабабҳо боиси пайдоиши натиҷаҳо мегарданд.

Гурӯҳи дигар гуфтаанд: **Таъсири маъсият дар нобуд кардани умр ба ин хотир аст, ки ҳақиқати зиндагӣ ҳамон ҳаёти қалб аст**. Бинобар ин, Худованди субҳон кофирро мурдаи ғайри зинда номидааст, чунончи мефармояд: **«Мурдагонанд, на зиндагон»** (сураи Наҳл, 21).

Пас ҳаёт дар ҳақиқат ҳаёти қалб аст ва умри инсон муддати зиндагии ӯст. Умри ӯ чизе ҷуз он лаҳзаҳое нест, ки бо Аллоҳ гузаштааст. Ҳамон соатҳои умри ӯянд. Бинобар ин, накукорӣ, тақво ва тоат ин вақтҳоро, ки ҳақиқати умри ӯ ҳастанд, зиёд мекунанд ва ӯро ҷуз инҳо умри дигаре нест.

Хулоса, банда вақте аз Худо рӯй мегардонад ва ба маъсиятҳо машғул мешавад, рӯзҳои зиндагии ҳақиқиашро зоеъ мекунад. Ӯ оқибати ин зоеъкорӣ ва ҳасрати онро рӯзе меёбад, ки мегӯяд: **«Эй кош, барои зиндагии худ (амали солеҳе) пеш мефиристодам!»** (сураи Фаҷр, 24).

Дар ин ҳолат ё ӯ дар канори гуноҳ ба масолеҳи дунявӣ ва ухравии худ таваҷҷуҳ дорад ва ё надорад. Агар таваҷҷуҳе надошта бошад, пас тамоми умраш зоеъ шуда ва зиндагиаш ба ботил рафтааст. Ва агар таваҷҷуҳе ҳам ба он дошта бошад, ба сабаби монеаҳо (гуноҳон) роҳаш тӯлонӣ мешавад ва сабабҳои хайр барояш мушкил мегарданд (ба

андозаи машғул шуданаш ба зидди онҳо) ва ин нуқсони воқеии умри ӯст.

Сирри масъала ин аст, ки умри инсон муддати зиндагии ӯст ва барои ӯ зиндагие нест, магар бо рӯ овардан ба Парвардигораш, лаззат бурдан аз муҳаббату зикри Ӯ Таъоло ва тарҷеҳ додани ризоияти Ҳақ Таъоло бар ҳама чиз».

ФАСЛ: ТАВАЛЛУДИ ГУНОҲОН АЗ ЯКДИГАР

Аз ҷумлаи (осори маъсият) ин аст, ки: **Гуноҳон ҳамсони худро мекоранд ва якдигарро тавлид мекунанд**, то он даме ки ҷудоӣ аз онҳо ва берун шудан аз доираашон бар банда душвор мегардад. Ҳамон гуна ки бархе аз гузаштагони солеҳ (салаф) гуфтаанд: «Ҳамоно аз ҷумлаи уқубатҳои бадӣ он аст, ки бадии дигареро ба дунбол меорад ва аз ҷумлаи подошҳои некӣ он аст, ки некии дигареро пас аз худ меорад». Пас банда вақте кори некеро анҷом медиҳад, некии дигаре дар канораш мегӯяд: «Маро низ анҷом деҳ!». Ва чун онро анҷом дод, се-вумӣ ҳаминро мегӯяд ва ин раванд идома меёбад, то фоида (суд) дучанд шавад ва некиҳо афзун гарданд.

Дар мавриди гуноҳон низ кор ҳамин гуна аст, то ҷое ки тоатҳо ва маъсиятҳо ба «ҳайат» (сурат ва ҳолат)-ҳои решадор, сифатҳои лозим ва малакаҳои устувор табдил меёбанд. Пас агар накукор тоатро тарк кунад, ҷонаш ба танг меояд ва замин бо тамоми паҳновариаш бар ӯ танг мешавад ва худро монанди моҳие эҳсос мекунад, ки аз об ҷудо шудааст, то он даме ки дубора ба тоат баргардад; он гоҳ ҷонаш ором мегирад ва чашмаш равшан мешавад.

Ва агар ҷинояткор (гунаҳкор) маъсиятро тарк кунад ва ба тоат рӯ орад, ҷонаш ба танг меояд, синааш танг мешавад ва роҳҳои зиндагӣ бар ӯ душвор мегардад, то он даме ки ба гуноҳ баргардад. То ҷое ки бисёре аз фосиқон гуноҳро анҷом медиҳанд, бе он ки аз он лаззате баранд ё ангезае (иштиҳое) ба он дошта бошанд; балки ин корро танҳо ба хотири дард ва ранҷе анҷом медиҳанд, ки ҳангоми ҷудоӣ аз гуноҳ эҳсос мекунанд.

Чуноне ки пешвои ин гурӯҳ, Ҳасан ибни Ҳонӣ (Абунувос) (раҳматуллоҳи алайҳ) ошкоро гуфтааст: *«Чӣ басо ҷоме, ки барои лаззат нӯшидам,*

Ва ҷоми дигаре, ки бо он худро (аз дарди ҷоми аввал) даво кардам».

Дигаре гуфтааст:

«Пас он (шароб) ҳам давои ман буд ва ҳам айни дарди ман,

Ҳамон гуна ки шаробхор худро бо шароб табобат мекунад».

Банда пайваста тоатро бар дӯш мегирад ва бо он унс мегирад, дӯсташ медорад ва онро бармегузинад, то он ки Худованди субҳон аз раҳмати хеш фариштагонро бар ӯ мефиристад, то ӯро ба сӯи тоат барангезанд ва ташвиқ кунанд ва ӯро аз бистари хобу ҷои нишасташ ба сӯи ибодат бедор намоянд.

Ва (гунаҳкор низ) пайваста бо маъсиятҳо унс мегирад, онҳоро дӯст медорад ва бармегузинад, то он ки Худованд шаётинро ба сӯи ӯ мефиристад, то ӯро ба сӯи гуноҳ тела диҳанд як тела додане.

Пас аввалӣ (накукор) неруманд аст, зеро лашкари тоатро бо мадади худ қавӣ кард ва онҳо бузургтарин ёварони ӯ шуданд. Ва ин (гунаҳкор) низ лашкари маъсиятро бо мадади худ неруманд сохт ва онҳо бар зидди худи ӯ ёвар гаштанд».

ФАСЛ: МАЪСИЯТ ИРОДАИ ХАЙРРО ЗАИФ МЕСОЗАД

Ва аз ҷумлаи (осори гуноҳ) — ки тарснoктарин асар барои банда аст — ин аст, ки: **Маъсият қалбро аз иродаву хосташ заиф месозад**. Дар натиҷа, иродаи гуноҳро қавӣ ва иродаи тавбаро зина ба зина заиф мекунад, то он даме ки иродаи тавба ба куллӣ аз қалби ӯ канда шавад. Пас (кори ӯ ба ҷое мерасад, ки) агар нисфи баданаш бимирад ҳам, ба сӯи Аллоҳ Таъоло тавба намекунад (бар намегардад). Ӯ бо забонаш истиғфор ва «тавбаи дурӯғгӯён»-ро бисёр такрор мекунад, дар ҳоле ки қалбаш бо гуноҳ гирех хӯрда, бар идомаи он пофишорӣ дорад ва ҷазм кардааст, ки ҳар гоҳ имкон ёфт, онро боз анҷом диҳад. Ва ин аз бузургтарин бемориҳо ва наздиктарин роҳ ба сӯи ҳалокат аст».

ФАСЛ: ОДАТ КАРДАН БА МАЪСИЯТ

Ва аз ҷумлаи (осори гуноҳ) ин аст, ки: **Зиштии он аз қалб канда мешавад ва ба як одат табдил меёбад**. Пас гунаҳкор дигар аз ин ки мардум ӯро дар ҳоли гуноҳ бубинанд ё дар борааш сухан гӯянд, эҳсоси зиштӣ намекунад.

Ин ҳолат назди аҳли фисқ нишонаи авҷи бешармӣ (таҳаттук) ва камоли лаззат аст, то ҷое ки яке аз онҳо ба гуноҳаш ифтихор мекунад ва онро барои касе, ки намедонад онро анҷом додааст, нақл мекунад, ки: «Эй фалонӣ, ман чунин ва чунон кардам».

Ин гурӯҳи мардум бахшида намешаванд ва роҳи тавба бар рӯяшон баста мешавад ва дарҳои он ғолибан ба рӯяшон маҳкам мегардад. Чуноне ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: «**Ҳамаи уммати ман дар амон ва бахшидашудаанд, магар муҷоҳирон (ошкоро гуноҳкунандагон). Ва аз ҷумлаи ошкор кардани гуноҳ он аст, ки Худованд бандаро (шаб) мепӯшонад, вале ӯ субҳ худро расво карда, мегӯяд: Эй фалонӣ, ман фалон рӯз чунин ва чунон кардам. Пас ӯ пардаи худро даррид, дар ҳоле ки Парвардигораш шаб ӯро пӯшонида буд**».

Маъсиятҳо мерос ҳастанд

Ва аз ҷумлаи (осори гуноҳ) ин аст, ки: **Ҳар маъсияте меросе аз умматҳоест, ки Худованд онҳоро ҳалок кардааст**.

Пас, ливота (ҳамҷинсгароӣ) меросе аз қавми Лут аст.

Гирифтани ҳақ бо зиёдат ва додани он бо нуқсон (камфурӯшӣ) меросе аз қавми Шуайб аст.

Бартариҷӯӣ дар замин бо фасод меросе аз қавми Фиръавн аст.

Кибру такаббур ва ҷабборият меросе аз қавми Ҳуд аст.

Пас гунаҳкор либоси баъзе аз ин умматҳоро ба тан кардааст, ки онҳо душманони Худо буданд.

Абдуллоҳ ибни Аҳмад дар китоби Зуҳди падараш аз Малик ибни Динор ривоят кардааст, ки: Худованд ба паёмбаре аз паёмбарони Бани Исроил ваҳй фиристод: «Ба қавми худ бигӯ: Ба ҷойҳои рафтуомади душманони ман наравед, либоси душманони маро напӯшед, бар маркабҳои душманони ман савор нашавед ва аз таомҳои душманони ман нахӯред, ки (дар он сурат) шумо низ душмани ман мешавед, ҳамон гуна ки онҳо душманони манданд».

Ва дар Муснади Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз ҳадиси Абдуллоҳ ибни Умар (разияллоҳу анҳумо)

омадааст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: «**Ман дар остонаи Қиёмат бо шамшер фиристода шудам, то он даме, ки Аллоҳи ягона ва бешарик парастиш карда шавад ва рӯзии ман дар зери сояи найзаам қарор дода шуд ва хорию зиллат бар касе қарор дода шуд, ки бо амри ман мухолафату зиддият кунад ва ҳар кас худро ба қавме шабеҳу монанд созад, аз онҳост**».

ФАСЛ: ХОР ШУДАНИ ГУНАҲКОР ДАР НАЗДИ ПАРВАРДИГОРАШ

Ва аз ҷумлаи (осори гуноҳ) ин аст, ки: **Маъсият боиси хории банда дар назди Парвардигораш ва афтодани ӯ аз назари (чашми) Худо мегардад**.

Ҳасани Басрӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) фармудааст: «Онҳо дар назди Худо хору беарзиш шуданд, ки даст ба маъсият заданд; агар дар назди Ӯ азизу гиромӣ мебуданд, ҳатман Худо онҳоро (аз гуноҳ) нигоҳ медошт». Ва ҳар гоҳ банда дар назди Худо хор шуд, ҳеҷ кас ӯро гиромӣ нахоҳад дошт, чуноне ки Худованд мефармояд: **«Ва ҳар касеро, ки Худо хор созад, пас ҳеҷ икромкунандае (эҳтиромкунандае) барои ӯ нест»** (сураи Ҳаҷ, ояти 18). Ва агарчи мардум дар зоҳир ба хотири ниёзашон ба онҳо ва ё аз тарси шаррашон ба онҳо эҳтиром гузоранд ҳам, вале дар асли дилҳояшон онҳо пасттарин ва хортарин мавҷудотанд.

Хор шудани гуноҳ дар назари пофишорӣ-кунандагон.

Ва аз ҷумлаи (осори он) ин аст, ки: **Банда пайваста даст ба гуноҳ мезанад, то он ки гуноҳ дар назараш сабук гашта, дар қалбаш хурд мешавад; ва ин нишонаи ҳалокат аст**. Зеро гуноҳ

ҳар қадар дар чашми банда хурд намояд, дар назди Худо бузург мегардад.

Бухорӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) дар «Саҳеҳ»-и худ аз Ибни Масъуд (разияллоҳу анҳу) ривоят кардааст, ки гуфт: «Мӯъмин гуноҳони худро чунон мебинад, ки гӯё дар зери кӯҳе нишастааст ва метарсад, ки бар сараш фурояд. Ва ҳамоно фоҷир (гунаҳкор) гуноҳони худро монанди магасе мебинад, ки бар биниаш нишастааст ва бо дасташ чунин карду он парид».

ФАСЛ: НАҲСИИ (ШУМИИ) ГУНОҲОН

Ва аз ҷумлаи (осори гуноҳ) ин аст, ки: **Наҳсии (шумии) гуноҳи гунаҳкор ба ғайри ӯ аз мардум ва ҷонварон низ мерасад**. Пас ӯ ва дигарон дар оташи шумии гуноҳон ва зулм месӯзанд.

Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) фармудааст: «Ҳамоно мурғи ҳуборо ((الْحُبَارَى) дурроҷ) дар лонаи худ аз зулми золим мемирад».

Муҷоҳид (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст: «Ҳамоно чорпоён гунаҳкорони Бани Одамро лаънат мекунанд; он гоҳ ки хушксолӣ сахт шавад ва борон бознадошта шавад, онҳо мегӯянд: Ин ба сабаби шумии маъсияти фарзанди Одам аст».

Икрима (разияллоҳу анҳу) гуфтааст: «Ҷонварони замин ва ҳашарот, ҳатто гамбӯскҳо ва каждумҳо мегӯянд: Ба сабаби гуноҳони Бани (фарзандони) Одам аз борон маҳрум шудем».

Пас (гунаҳкорро) танҳо уқубати гуноҳаш кифоя намекунад, то ҷое ки ҳатто мавҷудоти бегуноҳ низ ӯро лаънат мегӯянд».

ФАСЛ: МАЪСИЯТ ХОРӢ МЕОРАД

Ва аз ҷумлаи (осори гуноҳ) ин аст, ки: **Маъсият ҳатман хорӣ ба мерос меорад**; зеро иззат ва сарбаландӣ ба тамоми маъноияш танҳо дар тоати Худованди Мутаъол аст. Худованд мефармояд: **«Ҳар кас хоҳони иззат аст, пас иззат ҳамагӣ аз они Худост»** (сураи Фотир, ояти 10). Яъне, ҳар кас иззат мехоҳад, бояд онро дар тоати Худо биҷӯяд, зеро онро ҷуз дар тоати Ӯ нахоҳад ёфт.

Дар дуои бархе аз гузаштагони солеҳ (салаф) омадааст: «**Бор Илоҳо! Маро бо тоати Худ азиз гардон ва бо маъсияти Худ хор масоз»**.

Ҳасани Басрӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) фармудааст: «Онҳо (гунаҳкорон) агарчи қачирҳо (хачирҳо) зери пояшон так-так садо диҳанд ва аспҳои хушхиром онҳоро бар пушти худ битозонанд (яъне дар авҷи шукӯҳи зоҳирӣ бошанд ҳам), вале хории маъсият ҳаргиз аз қалбҳояшон ҷудо намешавад. Худованд намехоҳад, магар ин ки ҳар касеро, ки аз Ӯ нофармонӣ кунад, хор созад».

Ва Абдуллоҳ ибни Муборак фармудааст:

Дидам, ки гуноҳон қалбҳоро мемиронанд,

Ва даст задани пайваста ба онҳо хориро ба мерос меорад.

Тарки гуноҳон ҳаёти қалбҳост,

Ва барои нафси ту беҳтар он аст, ки бо он (бо нафсат) мухолифат кунӣ (фармони нафсро набардорӣ).

Оё динро касе ҷуз подшоҳон,

Ва олимони бад ва обидони гумроҳ фосид кардааст?».

ФАСЛ: МАЪСИЯТ АҚЛРО ФОСИД МЕКУНАД

Ва аз ҷумлаи (осори гуноҳ) ин аст, ки: **Маъсиятҳо ақлро фосид (вайрон) месозанд**. Зеро барои ақл нурест ва гуноҳ, албатта, нури ақлро хомӯш месозад. Ва ҳангоме ки нури он хомӯш шуд, ақл заиф ва ноқис мегардад.

Ва баъзе аз гузаштагони солеҳ (салаф) гуфтаанд: Ҳеҷ кас нисбат ба Аллоҳ Таъоло гуноҳ ва маъсият намекунад, магар ин ки ақлаш ғоиб (пинҳон ва бетаъсир) мегардад. Ва ин як амри ошкору равшан аст, зеро агар ақли ӯ ҳузур медошт (ва кор мекард), албатта, ӯро аз гуноҳ бозмедошт. Дар ҳоле ки ӯ (ҳангоми гуноҳ кардан) дар қабзаи (зери қудрату тасарруфи) Парвардигори Мутаъол ё зери қаҳру ғалабаи мутлақи Ӯ Таъолост ва Ӯ бар ин банда бино ва огоҳ аст. Ва ӯ (банда) дар хонаи Худо (дар рӯи замин) ва бар рӯи гилеми саховати Ӯ Таъоло қарор дорад ва фариштагонаш шоҳидони ӯ буда, ба ӯ менигаранд. Ҳамчунин, пандгӯи Қуръон ӯро (аз гуноҳ) манъ мекунад, пандгӯи марг ӯро манъ мекунад ва пандгӯи оташи дӯзах ӯро манъ мекунад. Ва он хайру баракати дунё ва охират, ки ба сабаби гуноҳ аз дасти банда меравад, чандин баробар бештар аз он шодӣ ва лаззатест, ки аз аъмоли гуноҳ ба банда даст медиҳад. Пас, оё ҳеҷ соҳиби ақли

салиме (солим ва дурусткоре) ҳаст, ки даст ба чунин беэътиноӣ (беҳурматӣ) ва сабукшумории ин ҳама (ҳушдорҳо) бизанад?.

ФАСЛ: ГУНОҲОН БАР ҚАЛБҲО МӮҲР МЕЗАНАНД

Ва аз ҷумлаи (осори гуноҳ) ин аст, ки: **Чун гуноҳон афзун шаванд, бар қалби соҳибаш мӯҳр зада мешавад ва ӯ дар зумраи ғофилон қарор мегирад**.

Чуноне ки бархе аз гузаштагони солеҳ (салаф) дар бораи ин ояти Худованд: **«Ҳаргиз чун нест! Балки он чӣ анҷом медоданд (гуноҳон), бар қалбҳояшон занг (рон) бастааст»** (сураи Мутаффифин, 14), гуфтаанд: «Ин гуноҳест пас аз гуноҳи дигар».

Ҳасани Басрӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) фармудааст: «Он (рон) гуноҳ болои гуноҳ аст, то он даме ки қалбро кӯр созад».

Ва дигаре гуфтааст: «Чун гуноҳон ва маъсиятҳояшон бисёр шуд, қалбҳояшонро аз ҳар сӯ иҳота кард (фаро гирифт)».

Асли ин масъала чунин аст: Қалб аз маъсият занг мезанад ва чун гуноҳ зиёд шуд, занг бар он ғолиб меояд, то ба «рон» (пардаи тира) табдил ёбад. Сипас боз ҳам ғалаба мекунад, то ба «табъ» (мӯҳр), «қуфл» ва «хатм» (баста шудан) табдил гардад; он гоҳ қалб дар зери парда ва ғилофе қарор мегирад. Вақте ин ҳолат пас аз ҳидоят ва басират (биноӣ) ба сари инсон ояд, қалбаш чаппа мешавад, чунон ки

болояш поён мегардад. Дар ин лаҳза душманаш (шайтон) бар ӯ тасаллут меёбад ва ӯро ба ҳар куҷое бихоҳад, мекашонад».

ФАСЛ: ГУНОҲОН БАНДАРО ЗЕРИ ЛАЪНАТИ РАСУЛИ ХУДО (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) МЕКАШАНД

Ва аз ҷумлаи (осори гуноҳ) ин аст, ки: **Маъсиятҳо бандаро дохили лаънати Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) месозанд**. Зеро он Ҳазрат (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) бар бархе аз гуноҳон лаънат хондаанд ва гуноҳони дигаре, ки аз онҳо бузургтаранд, ба тариқи авло (ҳатмӣ) соҳибашонро зери лаънат мебаранд.

Пас, лаънат хондаанд бар:

- Зане, ки хол мекӯбад ва он ки хоҳиши хол-кӯбӣ мекунад; зане, ки мӯй пайванд мекунад ва он ки хоҳиши пайванд дорад; зане, ки абрӯ мечинад ва он ки хоҳиши чидани онро дорад; зане, ки байни дандонҳоро (барои зебоӣ) фосила мегузорад ва он ки хоҳиши ин корро дорад.
- Хӯрандаи рибо (суд), диҳандаи он, нависанда ва шоҳидони онро лаънат кардааст.
- «Муҳаллил» (касе, ки зани сеталоқаро барои шавҳари аввалаш ҳалол мекунад) ва «муҳаллалу лаҳу» (шавҳари аввал), лаънат кардааст.
- Дуздро лаънат кардааст.
- Нӯшандаи шароб (май), соқии (резанда) он, фишорандаи ангур (барои шароб), фармоишгари он,

фурӯшанда, харидор ва хӯрандаи пули он, ҳамлкунандаи он ва касе, ки барояш шароб мебаранд.

- Касе, ки нишонаҳо ва ҳудуди заминро (барои ғасб) тағйир медиҳад.
- Касе, ки волидайни худро лаънат мекунад.
- Касе, ки мавҷуди зиндаеро ҳадафи тир қарор медиҳад.
- Мардони заннамо (муханнас) ва занони марднамо.
- Касе, ки барои ғайри Худо забҳ (қурбонӣ) мекунад.
- Касе, ки бидъате эҷод мекунад ё ба бидъаткоре паноҳ медиҳад.
- Сураткашон (касоне, ки расми махлуқоти ҷондорро расм мекашанд, онҳое, ки худро шабеҳи Холиқ мегиранд).
- Касе, ки амали қавми Лутро анҷом медиҳад.
- Касе, ки падар ва модарашро дашном медиҳад.
- Касе, ки нобиноеро аз роҳ гумроҳ мекунад.
- Касе, ки бо ҳайвон наздикӣ мекунад.
- Касе, ки бар рӯи ҷонварон нишони доғ мегузорад.
- Касе, ки ба мусулмоне зарар мерасонад ё бо ӯ макр мекунад.

- Заноне, ки пайваста ба зиёрати қабрҳо мераванд ва онҳое, ки бар қабрҳо масҷид ва чароғ месозанд.
- Касе, ки занеро аз шавҳараш ё ғуломеро аз хоҷааш дилсард ва фосид мекунад.
- Касе, ки бо зан аз роҳи ақиб наздикӣ мекунад.
- Ва хабар додаанд, ки ҳар зане, ки аз бистари шавҳараш (бидуни узр) дурӣ ҷӯяд, фариштагон то субҳ ӯро лаънат мекунанд.
- Касе, ки худро ба ғайри падари аслиаш нисбат медиҳад.
- Ва хабар додаанд, ки ҳар касе ба сӯи бародари (мусулмони) худ бо оҳане (аслиҳае) ишора кунад, фариштагон ӯро лаънат мекунанд.
- Ва лаънат кардаанд касеро, ки саҳобагонро дашном медиҳад».

Касоне, ки Худо онҳоро лаънат кардааст:

Ва ба таҳқиқ, Худованд лаънат кардааст касеро, ки дар замин фасод мекунад ва пайванди хешовандиро (силаи раҳм) қатъ менамояд ва онҳоеро, ки Худо ва Расулашро (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) озор медиҳанд.

Ва лаънат кардааст касеро, ки он чӣ Худованд аз далоили равшан ва ҳидоят нозил кардааст, пинҳон медорад.

Ва лаънат кардааст касонеро, ки ба занони покдоман, боимон ва бехабар (аз фаҳшо) тӯҳмати зино мезананд.

Ва лаънат кардааст касеро, ки роҳи кофирро аз роҳи мусулмон ҳидоятёфтатар медонад.

Ва Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) лаънат кардаанд мардеро, ки либоси занона мепӯшад ва занеро, ки либоси мардона ба тан мекунад.

Ва лаънат кардаанд ришватдиҳанда (рошӣ), ришватгиранда (мурташӣ) ва миёнарав дар ришваро (роиш).

Ва (Худову Расулаш) бар чизҳои дигаре ғайр аз инҳо низ лаънат хондаанд.

Пас, агар дар анҷом додани ин гуноҳон ҳеҷ (зараре) набошад ҳам, магар ҳамин ки анҷомдиҳандааш розӣ мешавад, ки аз ҷумлаи лаънатшудагони Худо, Расул ва фариштагонаш бошад, ҳатман ҳамин чиз барои тарк кардани онҳо кифоя буд».

ФАСЛ: МАҲРУМИЯТ АЗ ДУОИ РАСУЛИ ХУДО (саллаллоҳу алайҳи ва саллам)

Ва аз ҷумлаи (осори гуноҳ): **Маҳрум шудан аз дуои Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ва дуои фариштагон аст**. Зеро Худованди субҳон ба паёмбараш фармон додааст, ки барои мардону занони мӯъмин омурзиш (истиғфор) бихоҳад. Ва Худованди Мутаъол (дар мавриди фариштагон) мефармояд: **«Касоне, ки Аршро мебардоранд ва онҳое, ки дар гирдогирди он ҳастанд, бо ситоиши Парвардигорашон тасбеҳ мегӯянд ва ба Ӯ имон доранд ва барои касоне, ки имон овардаанд, омурзиш мехоҳанд (ва мегӯянд): Парвардигоро! Раҳмату илми Ту ҳама чизро фаро гирифтааст, пас касонеро, ки тавба кардаанд ва роҳи Туро пайравӣ намудаанд, биёмурз ва онҳоро аз азоби дӯзах нигоҳ дор. Парвардигоро! Онҳоро ба боғҳои ҷовидони Адн, ки барояшон ваъда додаӣ, дохил кун ва инчунин ҳар касе аз падарон, ҳамсарон ва фарзандонашонро, ки солеҳ бошанд, (дохил кун), зеро Тӯӣ Тавонои Шикастнопазир ва Боҳикмат! Ва онҳоро аз бадиҳо** (ва уқубати онҳо) **нигоҳ дор; ва ҳар касеро, ки дар он рӯз аз бадиҳо нигоҳ дорӣ, пас ба таҳқиқ, бар ӯ раҳм кардаӣ ва ин ҳамон комёбии бузург аст»** (сураи Ғофир, оятҳои 7-9).

Пас ин дуои фариштагон аст барои мӯъминони тавбакор ва пайравони Китоби Худо ва суннати Паёмбараш — онҳое, ки ҷуз ин ду роҳи дигаре надоранд. Бинобар ин, касе ғайр аз инҳо набояд тамаъи иҷобати ин дуоро дошта бошад, зеро ӯ бо сифатҳои касе, ки барояш дуо мешавад, ороста нест. Ва Худо мададгор аст».

ФАСЛ: ОН ЧӢ ПАЁМБАР (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) АЗ УҚУБАТҲОИ ГУНАҲКОРОН ДИДААНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳо (ва пасомадҳои зиллатбори) гуноҳон он ҳадисест, ки Имом Бухорӣ дар китоби «Саҳеҳ»-и худ аз ривояти Самура ибни Ҷундуб (разияллоҳу анҳу) нақл кардааст, ки гуфт:

Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) бештар ба саҳобагони худ мегуфтанд: «**Оё касе аз шумо дишаб хобе дидааст?**» Пас, ҳар касеро, ки Аллоҳ мехост, хоби худро барои ӯ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) нақл мекард. Ва як бомдод (саҳаргоҳон) ӯ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба мо фармуданд: «**Дишаб ду нафар (ду фариштa) назди ман омаданд ва маро барангехтанд (бо худ бурданд) ва ба ман гуфтанд: «Биё, биравем!». Ман ҳамроҳи онҳо ба роҳ афтодам, то ин ки ба назди марде расидем, ки ба пушт дароз кашида хобида буд. Ва марди дигаре бо санги бузурге (дар даст) бар болои сари ӯ истода буд. Ӯ он санги бузургро бо қувват бар сари он марди хобида мезад ва сарашро майдаю мачрӯҳ мекард. Санг ба ин сӯ меғелиду дур мерафт. Он мард рафта, сангро мегирифт ва ҳанӯз ба назди ӯ барнашта, сари он мард дубора ба ҳолати аввалаш (солим) бармегашт. Сипас он мард дубора ба назди ӯ омада,**

ҳамон кореро мекард, ки дафъаи аввал карда буд».

Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: «**Ба он ду нафар гуфтам: СУБҲОНАЛЛОҲ! (Поку муназзаҳ аст Аллоҳ!) Ин ду нафар кистанд (ва ин чӣ ҳодиса аст)?» Он ду ба ман гуфтанд: «Биё, биравем! Биё, биравем! (Ба роҳат давом бидеҳ!)»**.

Пас рафтем ва ба назди марде расидем, ки ба пушт хобида буд ва марди дигаре бо анбӯри (чанголи) оҳанин бар болои сараш истода буд. Ӯ ба як тарафи рӯи он мард меомад ва бо он анбӯр гӯшаи даҳонашро то пушти гарданаш, сӯрохии биниашро то пушти гарданаш ва чашмашро то пушти гарданаш пора мекард. Сипас ба тарафи дигари рӯяш мегузашт ва ҳамон кореро, ки бо тарафи аввал карда буд, анҷом медиҳад. Ҳанӯз аз ин тараф фориғ нашуда, тарафи дигар ба ҳолати аввалаш бармегашт ва ӯ дубора ҳамон кореро, ки дар бори аввал карда буд анҷом медиҳад. Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: Гуфтам: «**Субҳоналлоҳ! Инҳо чистанд?**». Гуфтанд: «**Бирав, бирав**!».

Пас рафтем ва ба чизе монанди **танӯр** расидем, ки аз даруни он садоҳои нофаҳмо ва фарёдҳо ба гӯш мерасид. Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **Ба даруни он нигаристем ва дар он**

ҷо мардону занони урёнро дидем. Аз зери пойи онҳо шӯълаҳои оташ боло меомад ва чун оташ ба онҳо мерасид, аз шиддати дард фарёд мекашиданд. Пурсидам: «**Инҳо кистанд?**». Гуфтанд: «**Бирав, бирав!**».

Пас ба роҳ афтодем (ҳаракат кардем) ва ба **наҳре (дарёе) расидем, ки мисли хун сурх буд**. Ва ногаҳон (дидем, ки) дар он наҳр марде шинокунон шино мекард ва дар лаби наҳр марди дигаре буд, ки дар наздаш сангҳои зиёдеро ҷамъ оварда буд. Ва он марди шинокунанда ҳар қадар, ки Аллоҳ хоста буд, шино мекард, сипас ба назди он марде, ки дар наздаш сангҳоро ҷамъ карда буд, меомад ва даҳони худро (барои гирифтани санг) калон боз мекард (мекушод) ва он мард **сангеро дар ба даҳонаш меандохт**. Сипас он мард боз ба роҳ афтода, ба шино кардан давом медод. Ва ҳар дафъае, ки ба назди ӯ бармегашт, даҳони худро (боз ҳам) калон боз мекард ва он мард сангеро дар даҳони ӯ мегузошт. Ба он ду нафар гуфтам: Ин ду кистанд (ва ин чӣ ҳодиса аст)? Он ду ба ман гуфтанд: Бирав, бирав! (Давом бидеҳ, биравем!).

Пас ба роҳ афтодем (ҳаракат кардем) ва ба назди марде расидем, ки намуди зоҳириаш бисёр бадвоҳима (кароҳатомез ва зишт) буд, ё (ба таъбири дигар) бадшаклтар аз ҳар марди бадшакле буд, ки

то ҳол дидаӣ. Ва ногаҳон (дидем, ки) дар назди ӯ оташе буд, ки худи ӯ онро меафрӯхт ва дар гирдогирди он медавид. (Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: Ба он ду нафар гуфтам: Ин чӣ чиз аст? Фармуданд: Он ду ба ман гуфтанд: Бирав, бирав! (Давом бидеҳ, биравем!).

Пас ба роҳ афтодем ва ба боғи сабзу хурраме (пурпечутоб аз анбӯҳи гиёҳон) расидем, ки дар он аз ҳар гуна гулҳои баҳорӣ шукуфта буд. Ва ногаҳон (дидем, ки) дар миёни он боғ марди бисёр қоматбаланде истодааст, ки аз шиддати баландиаш наздик буд, ки сарашро дар осмон набинам. Ва дар гирдогирди он мард чунон кӯдакони зиёде буданд, ки ҳаргиз (то кунун) ин қадар кӯдакро якҷоя надида будам. (Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: Гуфтам: Ин кист ва инҳо кистанд? Фармуданд: Он ду ба ман гуфтанд: Бирав, бирав! (Давом бидеҳ, биравем!)».

Пас ба роҳ афтодем (ҳаракат кардем) ва ба назди дарахти бисёр бузургу шохавубаргдоре расидем, ки ҳаргиз дарахте аз он бузургтар ва зеботар надида будам. (Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: Он ду (фариштa) ба ман гуфтанд: «Бар болои он баро (боло рав)!» Пас, мо бар болои он баромадем, то ин ки ба шаҳре расидем, ки аз хиштҳои тилло ва хиштҳои нуқра сохта шуда буд. Фарму-

данд: Ба дари шаҳр омадем ва хоҳиш кардем, ки дарро бикушоянд, пас дари шаҳр барои мо кушода шуд ва мо ба он дохил шудем. Дар он ҷо мардоне ба пешвози мо баромаданд, ки як қисми (ними) хилқату андоми онҳо мисли зеботарин чизе буд, ки то ҳол дидаӣ ва қисми дигари (ними дигари) онҳо мисли зишттарин чизе буд, ки то ҳол дидаӣ. Фармуданд: Он ду (фариштa) ба он мардон гуфтанд: «Биравед ва ба даруни он наҳр (дарё) дароед (худро биандозед)!» Фармуданд: Ва ногаҳон (дидем, ки) наҳре дар он ҷо ҷорӣ буд, ки гӯё оби он аз шиддати сафедӣ шири холис буд. Пас, онҳо рафтанд ва ба даруни он наҳр даромаданд ва сипас ба назди мо баргаштанд, дар ҳоле ки он зиштӣ (ва айб) аз онҳо комилан рафта буд (пок шуда буд). Фармуданд: Он ду ба ман гуфтанд: «Ин боғи ҷовидони Адн (Ҷаннату Адн) аст ва ин ҷо манзили (хонаи) туст!».

(Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: Пас, нигоҳи ман ба сӯи боло баланд шуд ва ногаҳон қасреро дидам, ки (дар сафедию бузургӣ) мисли абри сафед буд. Фармуданд: Он ду (фариштa) ба ман гуфтанд: «Ин манзили (хонаи) туст». Ба он ду нафар гуфтам: «Аллоҳ ба шумо баракат диҳад, маро бигузоред, то ба дохили он дароям!» Он ду гуфтанд: «Аммо ҳоло (дар ин дунё) на, вале ту (дар оянда) албатта ба он дохил хоҳӣ шуд».

Гуфтам: «Ман аз аввали ин шаб чизҳои аҷибе дидам, пас ин чизҳое, ки дидам, чӣ буданд?» Фармуданд: Он ду ба ман гуфтанд: «Огоҳ бош, ки мо ба зудӣ туро (аз ҳақиқати онҳо) бохабар хоҳем кард:

- Аммо он марди аввале, ки ба наздаш омадӣ ва сараш бо санг майдаю маҷрӯҳ мешуд, ӯ мардест, ки Қуръонро фаро мегирад (ёд мегирад), вале онро тарк мекунад (ба он амал намекунад) ва фарзу воҷиботи онро намепазирад ва аз хондани намози мактуба (намозҳои панҷвақтаи фарзӣ) дар хоб мемонад (ва онҳоро қазо мекунад).
- Ва аммо он марде, ки ба наздаш омадӣ ва гӯшаи даҳонаш то пушти гарданаш, сӯрохии биниаш то пушти гарданаш ва чашмаш то пушти гарданаш чок (пора-пора) карда мешуд, ӯ мардест, ки субҳгоҳон аз хонааш берун меравад ва дурӯғеро мегӯяд, ки он дурӯғ ба офоқ (ба тамоми гӯшаву канори ҷаҳон) мерасад».
- Ва аммо он мардон ва занони бараҳна (лухту урён), ки дар сохторе шабеҳи танӯр қарор доштанд, пас ба таҳқиқ, онҳо мардони зинокор ва занони зинокор ҳастанд.
- Ва аммо он марде, ки ба наздаш омадӣ ва дар наҳр (дарёи хун) шино мекард ва санг ба даҳонаш андохта мешуд, пас ба таҳқиқ, ӯ рибохӯр (судхӯр) аст.

- Ва аммо он марди бадшакл (зиштрӯй ва ваҳшатбор), ки дар назди оташ буд ва онро меафрӯхт (шӯълавар мекард) ва дар гирдогирди он медавид, пас ба таҳқиқ, ӯ Молик — нигаҳбони (хазинадори) дӯзах аст.
- Ва аммо он марди қоматбаланде, ки дар боғ (сабзазор) буд, пас ба таҳқиқ, ӯ Иброҳим (алайҳиссалом) аст.
- Ва аммо он кӯдаконе, ки дар гирдогирди ӯ буданд, пас онҳо ҳар тифли навзоде ҳастанд, ки дар ҳолати фитрат (имони пок ва зотии исломӣ) вафот кардаанд — ва дар ривояти Барқонӣ омадааст: (ҳар тифле, ки) бар фитрат таваллуд шудааст —. Дар ин лаҳза баъзе аз мусалмонон гуфтанд: «Эй Расули Худо, оё фарзандони мушрикон ҳам (дар он ҷоянд)?» Пас, Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: «Ва фарзандони мушрикон низ (дар он ҷоянд)».
- Ва аммо он қавме (гурӯҳи одамоне), ки як қисми (ними) онҳо зебо ва қисми дигари (ними дигари) онҳо зишт буд, пас ба таҳқиқ, онҳо қавме ҳастанд, ки амали солеҳро бо амали дигари бад махлут (омехта) карда буданд, ки Аллоҳ аз онҳо гузашт (гуноҳҳояшонро авф кард).».

ФАСЛ: ГУНОҲОН БОИСИ ФАСОД ДАР ЗАМИН МЕШАВАНД

Ва аз ҷумлаи осори гуноҳу маъсият ин аст, ки дар замин навъҳои гуногуни фасодро дар обҳо, ҳаво, кишту кор, меваҷот ва масканҳо ба вуҷуд меоранд. Худованди Мутаъол мефармояд: **«Ба сабаби он чи дастони мардум (аз гуноҳон) касб кардааст, фасод дар хушкӣ ва дарё ошкор шуд, то (Худованд) уқубати баъзе аз амалҳояшонро ба онҳо бичашонад, шояд ки онҳо (ба сӯи ҳақ) бозгарданд»** *(сураи Рум, ояти 41)*.

Муҷоҳид (яке аз бузургони тобеин ва муфассирон) гуфтааст: «Ҳангоме ки золим ҳукумату вилоятро ба даст мегирад, бо зулму фасодкорӣ талош мекунад. Пас Худованд ба сабаби ин (кирдори ӯ) қатраҳои боронро медорад (намеборонад). Дар натиҷа, киштукор (зироат) ва насли (ҳайвоноту инсонҳо) нобуд мешаванд ва Аллоҳ фасодро дӯст намедорад». Сипас ин оятро қироат кард: **«Ба сабаби он чи дастони мардум (аз гуноҳон) касб кардааст, фасод дар хушкӣ ва дарё ошкор шуд, то (Худованд) уқубати баъзе аз амалҳояшонро ба онҳо бичашонад, шояд ки онҳо (ба сӯи ҳақ) бозгарданд»** *(сураи Рум, ояти 41)*.

Сипас (Муҷоҳид) гуфт: «Огоҳ бошед, ба Худо қасам, ки мақсад аз он, ин баҳри (шӯри) шумо нест,

балки ҳар деҳау шаҳре, ки дар канори оби ҷорӣ қарор дорад, он баҳр (дарё) аст».

Ва Икрима (муфассири дигари тобеин дар шарҳи ояти) «Фасод дар хушкӣ ва дарё ошкор шуд» гуфтааст: «Огоҳ бошед, ман ба шумо намегӯям, ки мақсад ин баҳри шумост, балки мақсад ҳар деҳаест, ки дар канори об ҷойгир мебошад».

Ва Қатода гуфтааст: «Аммо хушкӣ (барр) мақсад аҳли амуд (бодиянишиноне, ки дар зери хаймаҳо бо сутунҳои чӯбӣ зиндагӣ мекунанд) ҳастанд ва аммо дарё (баҳр) мақсад аҳли деҳот ва кишоварзон (ё шаҳрвандоне, ки дар канори обҳо зиндагӣ доранд) мебошанд». Ман (Ибни Қаййим) мегӯям: Худованди Мутаъол оби ширинро низ баҳр номидааст, чуноне ки мефармояд: **«Ва он ду баҳр бо ҳам баробар нестанд: ин яке ширин, гуворо ва нӯшиданаш осон аст ва он дигаре шӯру талх ва гулӯсӯз аст»** *(сураи Фотир, ояти 12)*.

Ва дар ҷаҳон ҳеҷ баҳри (дарёи) ширини истода (беҳаракат) мавҷуд нест, балки онҳо танҳо наҳрҳои (дарёҳои) ҷорӣ мебошанд. Ва баҳри шӯр ҳамон оби сокин ва истода аст. Пас, (салаф) он деҳаҳоеро, ки дар канори обҳои ҷорӣ қарор доранд, ба номи ҳамон обҳо (яъне баҳр) номидаанд.

Ва Ибни Зайд дар шарҳи ояти (Фасод дар хушкӣ ва дарё ошкор шуд) гуфтааст: «(Мақсад аз фасод) гуноҳон аст».

Ман (Ибни Қаййим) мегӯям: Мақсади ӯ ин буд, ки гуноҳон худашон сабаби он фасоди ошкоршуда мебошанд. Ва агар мақсадаш ин бошад, ки худи он фасоди ошкоргардида айнан ҳамон гуноҳон аст, пас ҳарфи «лом» дар фармудаи Худованд: (то уқубати баъзе аз амалҳояшонро ба онҳо бичашонад), «ломи оқибат ва таълил» (ломе, ки барои баёни сабаб ва саранҷоми кор меояд) хоҳад буд. Аммо бинобар дидгоҳи аввал, мақсад аз фасод: он нуқсон, бадӣ ва дардҳое аст, ки Худованд онҳоро дар замин ҳангоми маъсияту гуноҳи бандагон ба вуҷуд меорад. Пас, ҳар вақте ки бандагон гуноҳи наверо содир кунанд, Худованд барои онҳо уқубату ҷазои наверо ба вуҷуд меорад. Чуноне ки баъзе аз гузаштагони нек гуфтаанд: «Ҳар вақте гуноҳи наве содир кунед, Худованд аз қудрату подшоҳии худ барои шумо уқубати наверо падид меорад».

Ва ошкору равшантар — ва Аллоҳ донотар аст — ин аст, ки мақсад аз фасод ҳам худи гуноҳон ва ҳам пасомадҳо (уқубатҳо)-и лозимии онҳо мебошад. Ва бар ин матлаб фармудаи Худованди Мутаъол далолат мекунад, ки: (то уқубати баъзе аз амалҳояшонро ба онҳо бичашонад). Пас ин ҳолу

рӯзи мост; ва дар ҳақиқат Худованд танҳо чизи бисёр андаке аз пасомади амалҳоямонро ба мо чашонидааст ва агар ӯ уқубати тамоми амалҳоямонро ба мо мечашонид, ҳеҷ ҷунбандаеро бар рӯи замин боқӣ намегузошт».

Гуноҳон ва маъсиятҳо сабаби фурӯравӣ (фурӯ нишастани замин) ва заминларзаҳо ҳастанд

Ва аз ҷумлаи таъсироти маъсияту нофармонии Аллоҳ Таъоло дар замин, он уқубатҳоест, ки аз фурӯравии замин ва заминларзаҳо бар он ворид мешавад ва баракати заминро несту нобуд (маҳв) месозад. Ва ба таҳқиқ, «Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) аз диёри қавми Самуд гузар карданд, пас (саҳобагонро) аз ворид шудан ба диёри онҳо манъ намуданд, магар ин ки гирёну бонаво бошанд ва (инчунин) аз нӯшидани обҳои онҳо ва об кашидан аз чоҳҳояшон манъ фармуданд. Ҳатто дастур доданд хамире, ки бо оби онҳо хамир шуда буд, ба шутурони обкаш дода нашавад».

Ин ба хотири таъсири шумӣ ва наҳсии гуноҳ дар об аст. Ва инчунин, таъсири шумии гуноҳон дар камшавии меваҳо ва он офатҳое, ки дар онҳо мебинӣ, зоҳир мегардад.

Ва Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) дар китоби «Муснад»-и худ дар зимни ҳадисе зикр кардааст, ки гуфт: «Дар хазинаҳои баъзе аз

подшоҳони Бани Умайя гандуме пайдо шуд, ки ҳар як донаи он ба андозаи донаки хурмо буд. Он гандум дар даруни ҳамёне (халтачае) қарор дошт, ки бар рӯи он навишта шуда буд: «Ин (ғалла) дар замони адлу дод месабзид»». Ва бисёре аз ин офатҳоро Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таъоло ба сабаби гуноҳони нави содиркардаи бандагон падид овардааст.

Ва гурӯҳе аз шайхону бузургони саҳро (бодия) ба ман хабар доданд, ки онҳо меваҳоро дар гузашта бисёр бузургтар аз он чи ки имрӯз ҳаст, дарёфта буданд. Ва бисёре аз ин офатҳое, ки имрӯз ба меваҳо мерасад, дар гузашта умуман намедонистанд ва онҳоро намешинохтанд, балки инҳо танҳо дар ин авохир (наздикӣ) ба вуҷуд омадаанд».

Таъсири гуноҳон дар сурат (намуди зоҳирӣ) ва ҷисми инсон

Ва аммо таъсири гуноҳон дар сурат (чеҳра) ва хилқати (ҷисми инсонҳо ба ин гуна аст, ки) Имом Тирмизӣ дар китоби «Ҷомеъ»-и худ аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) нақл кардааст, ки фармуданд: **«Худованд Одамро офарид, дар ҳоле ки баландии қомати ӯ дар осмон шаст зироъ (тақрибан 30 метр) буд ва хилқату қомати (ин-**

сонҳо) аз он замон то кунун ҳамеша дар ҳоли камшавию кӯтоҳ шудан аст».

Пас, ҳар вақте ки Худованд бихоҳад заминро аз ситамгарон, хоинон ва фоҷирон (гуноҳкорони бадкор) пок созад, бандае аз бандагони худро аз аҳли байти Паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) (яъне Маҳди (р)-ро) берун меорад, пас ӯ заминро аз адлу дод пур месозад, ҳамон гуна ки аз зулму ситам пур шуда буд. Ва Масеҳ (Ҳазрати Исо (алайҳиссалом) яҳудиён ва насрониёнро (ки бар куфру зулми худ исрор меварзанд) ба қатл мерасонад ва ҳамон динеро барпо медорад, ки Худованд Расули худро бо он фиристода буд. Ва (дар он замон) замин баракатҳои худро берун меорад ва ба ҳамон ҳолати аввалини худ (аз назари фаровонӣ) бармегардад, то ҷое ки як гурӯҳи калоне аз мардум танҳо аз як дона анор мехӯранд (ва сер мешаванд) ва дар сояи пӯчоқи (пӯсти) он соябон мегиранд. Ва як хӯшаи ангур ба андозаи бори як шутур мешавад ва шири як шутури навзоида (ширдеҳ) барои як ҷамоати бузурге аз мардум кифоят мекунад. Ва ин ба он хотир аст, ки чун замин аз гуноҳон пок гардид, асарҳои баракати Худованди Мутаъол дар он зоҳир мешаванд; ҳамон баракате, ки гуноҳон ва куфр онро несту нобуд сохта буданд. Ва ҳеҷ шакке нест, ки он уқубатҳое, ки Худованд бар замин нозил

карда буд, асарҳои онҳо (ҳамчунон) дар замин боқӣ ва ҷорӣ мемонанд ва он гуноҳонеро талаб мекунанд, ки шабеҳи худашон бошанд; ҳамон гуноҳоне, ки асарҳои он ҷиноятҳои пешинаанд ва умматҳои гузашта ба сабаби онҳо азоб дода шуда буданд. Пас, ин асарҳо (ва офатҳо) дар замин аз нишонаҳои он уқубатҳои гузашта мебошанд, ҳамон гуна ки ин маъсиятҳо аз асарҳои он ҷиноятҳост. Дар натиҷа, каломи Худо ва ҳукми таквинии Ӯ дар аввалу охир бо ҳам мутаносиб омадаанд. Ва уқубати бузург барои ҷинояти бузург ва уқубати сабуктар барои ҷинояти сабуктар муқаррар гардид. Ва Худованди Поку Муназзаҳ дар миёни махлуқоти худ дар олами барзах ва дар диёри ҷазо (қиёмат) низ ҳамин гуна ҳукм меронад».

Ва дар ҳамнишинию ҳамроҳии шайтон ва ҷойгоҳу хонаи ӯ бияндеш; зеро ҳангоме ки ӯ бо банда ҳамроҳ мешавад ва бар ӯ тасаллут (ғалаба) меёбад, баракат аз умр, амал, гуфтор ва рӯзии он банда гирифта (салаб) мешавад. Ва ҳангоме ки фармонбардорӣ аз шайтон дар замин чунин таъсироти (бад)-ро гузошт, баракат аз ҳар маконе, ки тоати ӯ дар он зоҳир гашт, барканда шуд. Ва ҳамин гуна аст маскани ӯ (шайтон); азбаски ҷойгоҳи ӯ ҷаҳаннам аст, дар он ҷо ҳеҷ чизе аз осоиш (рӯҳ), раҳмат ва баракат вуҷуд надорад».

ФАСЛ: ГУНОҲОН ОТАШИ ҒАЙРАТРО ХОМӮШ МЕКУНАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки онҳо оташи ғайратро дар қалб хомӯш месозанд; ҳамон ғайрате, ки барои ҳаёту салоҳи қалб созгор аст, маҳз ба монанди ҳарорати ғаризӣ (ҳарорати табиии бадан), ки барои зинда мондани тамоми ҷисм зарур мебошад. Пас, ғайрат ҳамон ҳарорат ва оташи қалб аст, ки чиркиниҳо (хабосатҳо) ва сифатҳои мазаммматшударо (бадро) аз даруни он берун мекунад, ҳамон гуна ки кӯраи оҳангарӣ чиркинии тилло, нуқра ва оҳанро берун месозад. Ва шарифтарин соҳибҳимматтарин мардум касоне ҳастанд, ки ғайрати шадидтаре нисбат ба худ, наздикони худ (аҳлу аёл, модару хоҳар, зану фарзанд...) ва умуми мардум доранд. Ва аз ҳамин ҷост, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) боғайраттарин махлуқ нисбат ба уммати худ буданд ва Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таъоло аз Ӯ ҳам боғайраттар аст. Чуноне ки дар ҳадиси саҳеҳ аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) собит шудааст, ки фармуданд: **«Оё аз ғайрати Саъд (ибни Убода) ба ачаб меоед? Қасам ба Худо, ки ман аз ӯ боғайраттарам ва Аллоҳ аз ман ҳам боғайраттар аст»**.

Ва инчунин дар китоби «Саҳеҳ» аз Ӯ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки дар хутбаи кусуф (хутбаи намози офтобгирӣ) фармуданд: **«Эй уммати Муҳаммад! Ҳеҷ кас аз Аллоҳ боғайраттар нест, вақте ки бандаи мард ё бандаи зани Ӯ даст ба зино мезанад»**.

Ва боз дар китоби «Саҳеҳ» аз Ӯ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) омадааст, ки фармуданд: **«Ҳеҷ кас аз Аллоҳ боғайраттар нест ва аз ҳамин сабаб аст, ки Ӯ корҳои зишту фаҳшро — чӣ ошкоро ва чӣ пинҳониашро — ҳаром гардонидааст. Ва ҳеҷ кас ба андозаи Аллоҳ узрпазиру баҳонапазирро дӯст намедорад ва аз ҳамин сабаб аст, ки Ӯ паёмбаронро муждадиҳанда ва бимдиҳанда фиристодааст. Ва ҳеҷ кас ба андозаи Аллоҳ ситоишу мадҳро дӯст намедорад ва аз ҳамин сабаб аст, ки Ӯ Худро ситоиш намудааст»»**.

Пас, (Худованд) дар ин ҳадис байни ғайрат — ки аслу решаи он бад дидан ва бадбинӣ нисбат ба корҳои зишт аст — ва байни дӯст доштани узр (баҳонапазирӣ) — ки боиси камоли адлу раҳмат ва эҳсону некӣ мегардад — ҷамъ намудааст. Ва Аллоҳ Субҳонаҳу бо вуҷуди шадид будани ғайрataш, дӯст медорад, ки бандааш ба назди Ӯ узрхоҳӣ кунад ва узри касеро, ки барояш узр овардааст, мепазирад. Ва Ӯ Таъоло бандагонашро барои содир кардани он

корҳое, ки нисбат ба содир шуданашон ғайрат дорад, ба уқубат намекашад, то он даме, ки ҳуҷҷатро бар онҳо тамом кунад (ва ҳеҷ узре барояшон боқӣ намонад). Ва аз ҳамин сабаб аст, ки Ӯ Таъоло паёмбаронашро фиристод ва китобҳояшро нозил кард, то итмоми ҳуҷҷат (эъзор) ва бимдиҳанда (инзор) бошанд. Ва ин ниҳояти бузургию эҳсон ва ғояти камоли Илоҳӣ аст.

Зеро бисёре аз маҳлуқон, ки ғайраташон шадид аст, шиддати ғайрат онҳоро ба шитобзадагӣ дар интиқом ва уқубат (ҷазо додан) мекашонад, бе он ки ҳуҷҷатро тамом кунанд ва бе он ки узри узрхоҳонро бипазиранд. Ва ҳатто чӣ басо он шахси хатокор дар асли кор барои худ узри воқеӣ ҳам дошта бошад, вале шиддати ғайрати он соҳибғайрат намегузорад, ки узри ӯро бипазирад. Аз тарафи дигар, бисёре аз онҳое, ки узрҳоро мепазиранд, камбуд ва надоштани ғайрат онҳоро ба ин кор водор месозад; то ҷое ки дар роҳҳои узрхоҳӣ исроф (зиёдравӣ) мекунанд ва чизеро узр мебинанд, ки аслан узр нест ва ҳатто бисёре аз онҳо ба **тақдир** узр меоранд (гуноҳи худро ба гардани тақдир меандозанд). Ва ҳеҷ кадом аз ин ду гурӯҳ ба таври мутлақ мавриди ситоиш нестанд.

Ва ба таҳқиқ, аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) саҳеҳ собит шудааст, ки фармуданд:

«Ҳамоно баъзе аз ғайратҳо ҳастанд, ки Аллоҳ онҳоро дӯст медорад ва баъзе аз онҳо ҳастанд, ки Аллоҳ онҳоро бад мебинад. Пас он ғайрате, ки Аллоҳ онҳоро бад мебинад, ғайрат кардан (бадгумонӣ) бе мавҷудияти ҳеҷ гуна шакку шубҳаи ошкор (райб) аст» ва давоми ҳадисро зикр кард.

Ва танҳо он чизе мавриди ситоиш аст, ки ғайрат бо узрпазирию инсоф ҳамроҳ бошад. Пас инсон дар ҷои ғайрат, ғайрат нишон медиҳад ва дар мавқеи узр, узрро мепазирад. Ва ҳар касе, ки ин гуна бошад, ӯ дар ҳақиқат сазовори ситоиш аст.

Ва азбаски Он Зоти Поки Муназзаҳ тамоми сифатҳои камолро дар Худаш ҷамъ кардааст, Ӯ аз ҳар каси дигар ба ситоишу мадҳ сазовортар аст. Ва ҳеҷ кас наметавонад Ӯро он гуна ки шоистаи Ӯст, ситоиш кунад, балки Ӯ ҳамон гуна аст, ки Худаш Хешро ситоиш намуда ва бар Нафси Худ сано гуфтааст. Пас, инсони боғайрат ба таҳқиқ, бо Парвардигори Поки худ дар яке аз сифатҳояш мувофиқату ҳамоҳангӣ кардааст. Ва ҳар касе, ки бо Аллоҳ Таъоло дар яке аз сифатҳояш мувофиқат кунад, он сифат лаҷоми ӯро гирифта, ба сӯи Ӯ (Худованд) мекашонад ва ӯро бар Парвардигораш ворид месозад ва ба Ӯ наздик мекунад ва ба раҳматаш наздик мегардонад ва ӯро маҳбуби Худо

месозад. Зеро Он Зоти Поки Муназзаҳ Раҳим (бисёр бораҳм) аст ва раҳмдилонро дӯст медорад; Карим (бахшанда) аст ва саховатмандонро дӯст медорад; Алим (доно) аст ва олимонро дӯст медорад; Қавӣ (боқувват) аст ва мӯъмини қавиро дӯст медорад — ва мӯъмини қавӣ назди Ӯ Таъоло аз мӯъмини заиф маҳбубтар аст —; (Ӯ Саттор ва Ҳайий аст), ҳатто соҳибони шарму ҳаёро дӯст медорад; Ҷамил (зебо) аст ва соҳибони зебоиро дӯст медорад; Ватр (ягона ва тоқ) аст ва аҳли ватрро (касоне, ки корҳои худро тоқ ва холис мекунанд) дӯст медорад.

Ва агар дар гуноҳон ва маъсиятҳо ҳеҷ зарару пасомаде намебуд, магар ҳамин ки онҳо соҳиби худро ба зидди ин сифатҳои (илоҳӣ) гирифтор мекунанд ва ӯро аз ороиш ёфтан бо ин сифатҳо маҳрум месозанд, ҳамин худаш ҳамчун уқубату ҷазо кифоя буд. Зеро як хаёли кӯтоҳи гуноҳ (хатра) ба васваса табдил меёбад ва васваса ба хоҳишу ирода мубаддал мегардад ва ирода қувват гирифта, ба қасду азимати ҷиддӣ табдил меёбад, сипас ба амалу кор мубаддал мешавад ва дар ниҳоят, ба як сифати лозимӣ (одаткарда, омӯхташуда) ва як ҳолати устувору росих (одати доимӣ) дар вуҷуди инсон табдил меёбад. Ва дар он вақт, берун шудан аз ин гуноҳу сифати бад чунон душвору номумкин

мегардад, ки гӯё берун шудан аз сифатҳои аслию зотии худи инсон номумкин аст».

Ва мақсад (аз ин баҳс) ин аст, ки банда ҳар қадар бештар ба гуноҳон олуда шавад (дасту панҷа нарм кунад), он гуноҳон оташи ғайратро нисбат ба худаш, аҳлу аёлаш ва умуми мардум аз қалбаш берун месозанд. Ва чӣ басо ин ғайрат дар қалб чунон заифу нотавон мегардад, ки пас аз он, инсон дигар корҳои зишту қабеҳро на аз ҷониби худаш ва на аз ҷониби дигарон зишт намебинад. Ва ҳангоме ки банда ба ин ҳадду марҳала расид, ба таҳқиқ, ба дарвозаи ҳалокату нобудӣ ворид шудааст.

Бисёре аз ин гуна одамон танҳо бо зишт надидани гуноҳ маҳдуд намешаванд, балки корҳои фаҳш (зинову беҳаёӣ) ва зулму ситамро барои дигарон неку зебо нишон медиҳанд, онро дар назарашон меороянд, онҳоро ба ин корҳо даъват мекунанд ва бар он бармеангезанд ва ҳатто барои ба даст овардани он гуноҳҳо барояшон талош менамоянд. Аз ҳамин ҷост, ки «дайюс» (марди беғайрате, ки зиштиро дар аҳли худ мебинаду хомӯш мемонад) хабистарин (палидтарин, пасттарин) маҳлуқи Аллоҳ Таъолост ва ҷаннат бар ӯ ҳаром мебошад. Ва инчунин аст ҳоли касе, ки зулму таҷовузро барои дигарон раво медорад (ҳалол мешуморад) ва онро барояшон зебо ҷилва медиҳад.

Пас бингар, ки камбудӣ ва набудани ғайрат инсонро ба куҷоҳо мекашонад!

Ва ин матлаб ба ту нишон медиҳад, ки аслу решаи дин, ҳамон ғайрат аст ва ҳар касе, ки ғайрат надорад, дин (ва имони комил) надорад. Пас, ғайрат қалбро ҳимоя мекунад ва ба сабаби ҳимояи қалб, узвҳои бадан низ (аз гуноҳ) ҳифз мешаванд ва дар натиҷа бадиҳо ва фаҳшоро дафъ месозад. Аммо набудани ғайрат қалбро мемиронад ва бо марги қалб, узвҳои бадан низ мемиранд, то ҷое ки дар вуҷуди онҳо ҳеҷ қудрати дафъ кардани гуноҳ боқӣ наемонад.

Ва мисоли ғайрат дар қалб, маҳз ба монанди он қувваи мудофиавии (бадан) (иммунитет) аст, ки бемориро дафъ мекунад ва бо он меҷангад. Пас, ҳангоме ки он қувва (иммунитет) аз байн рафт, дард (беморӣ) маконро **омодаи қабул (пазиро)** меёбад ва чун ҳеҷ дафъкунандаеро намебинад, дар он ҷо устувор мегардад ва ҳалокат фаро мерасад. Ва инчунин, мисоли ғайрат ба монанди шоҳҳои **чангии (тезу маҳками)** говмеш аст, ки бо онҳо аз худ ва фарзандаш ҳимоя мекунад; пас ҳангоме ки он шоҳҳо бишикананд, душманаш ба ӯ тамаъ менамояд (ва ба осонӣ ӯро шикор мекунад).

ФАСЛ: ГУНОҲОН ВА МАЪСИЯТҲО ШАРМУ ҲАЁРО АЗ БАЙН МЕБАРАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Онҳо шарму ҳаёро аз байн мебаранд**; ҳамон ҳаёе, ки маддаи ҳаёту зиндагии қалб аст ва он аслу решаи ҳар як хайру некӣ мебошад. Ва аз байн рафтани ҳаё, ба маънои аз байн рафтани тамоми хайру баракат аст.

Ва дар ҳадиси саҳеҳ аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) собит шудааст, ки фармуданд: **«Шарму ҳаё, тамоми он хайру некӣ аст»**.

Ва боз фармуданд: **«Ҳамоно аз ҷумлаи он чи ки мардум аз каломи нубуввати аввалин (паёмбарони пешин) дарёфтаанд, ин аст: «Ҳар вақте шарм (ҳаё) накунӣ, пас ҳар чи мехоҳӣ, анҷом бидеҳ»»**.

Ва дар тафсири ин ҳадис ду дидгоҳ вуҷуд дорад:

Яке аз онҳо ин аст, ки ҳадис бар ваҷҳи таҳдид ва ҳушдор (ваъид) омадааст; ва маънояш ин аст, ки ҳар кас шарм (ҳаё) надошта бошад, пас ӯ ҳар кадом аз корҳои зишту қабеҳро, ки бихоҳад, анҷом медиҳад, зеро он чи инсонро ба тарк кардани корҳои зишт водор месозад, маҳз шарму ҳаё аст. Пас ҳангоме ки дар он ҷо ҳаёе набошад, ки ӯро аз корҳои зишт боздорад (радъ кунад), ӯ ба он гуноҳон олуда мегардад. Ва ин тафсири Абуубайда (яке аз уламои

бузурги луғат ва адаб) аст. (*Олим ва забоншиноси бузурги Ислом Абуубайда Маъмар ибни Мусанно (вафоташ соли 209 ҳичрӣ) мебошад. Вай яке аз пешвоёни илми луғат, наҳв, адаб ва тафсири Қуръон дар асри дуюми ҳичрӣ буд.*)

Ва дидгоҳи дуввум ин аст, ки: «Ҳар вақте аз анҷом додани амале дар назди Аллоҳ Таъоло шарм надошта бошӣ (яъне он амал гуноҳ набошад), пас онро анҷом бидеҳ. Ва танҳо он амале, ки тарк кардаш лозим ва шоиста аст, ҳамон чизе мебошад, ки инсон аз содир кардани он дар назди Аллоҳ шарм медорад». Ва ин тафсири Имом Аҳмад (ибни Ҳанбал) дар ривояти Ибни Ҳонӣ мебошад.

Бинобар ин, мувофиқи **дидгоҳи аввал**: ҳадис як навъ **таҳдид** аст, маҳз ба монанди ин фармудаи Худованд, ки: (Ҳар чи мехоҳед, анҷом бидиҳед) *(сураи Фуссилат, ояти 40)*.

Ва мувофиқи **дидгоҳи дуввум**: ҳадис ба маънои **иҷозат ва мубоҳ** будани кор аст.

Пас агар гуфта шавад: «Оё роҳе ҳаст, ки ҳадисро бар ҳарду маъно ҳамал кунем (ҳарду маъноро аз он бардошт кунем)?»

Ман (Ибни Қаййим) мегӯям: На, (ҳамзамон бар ҳарду маъно ҳамл кардан дуруст нест) ва ҳатто бинобар қавли онҳое, ки лафзи муштаракро (калимаи чандмаъноиро) бар тамоми маъноҳояш ҳамал меку-

нанд, боз ҳам дуруст нест, зеро дар байни мубоҳ будан ва таҳдид кардан зиддияту мунофот вуҷуд дорад. Вале бо ин вуҷуд, ба эътибор гирифтани яке аз ин ду маъно, ба эътибор гирифтани маънои дигарро низ лозим мегардонад (зеро ҳарду ба як ҳақиқат ишора мекунанд, ки асли кор ҳаё аст)».

Ва мақсад (аз ин баҳс) ин аст, ки гуноҳон шарму ҳаёро дар вуҷуди банда заифу нотавон месозанд, то ҷое ки чӣ басо ҳаё комилан аз вуҷуди ӯ канда (салаб) мешавад. Ҳатто ба ҳадде мерасад, ки ӯ аз огоҳии мардум нисбат ба ҳоли бадаш ва аз дидани онҳо ҳеҷ таъсире намекунад (парвое надорад, ки аз ҳоли ӯ огоҳанд). Балки бисёре аз ин гуна одамон худашон аз ҳоли бад ва зиштии амали содирнамудаашон ба дигарон хабар медиҳанд. Ва он чи инсонро ба ин кор водор месозад, маҳз канда шудани шарму ҳаё аз вуҷуди ӯст. Ва ҳангоме ки банда ба ин ҳолат бирасад, дигар ба ислоҳу салоҳи ӯ ҳеҷ умед (тамаъ) боқӣ намемонад.

Ва (чуноне ки шоир дар бораи ин гуна шахси беҳаё мегӯяд):

Ҳар гоҳ Иблис чеҳраи ӯро бубинад…

Салом диҳад ва гӯяд: Фидои касе шавам, ки ҳаргиз растагор (наҷотёфта) намешавад!».

Ва калимаи «ҳаё» (шарм) аз вожаи «ҳаёт» (зиндагӣ) гирифта шудааст (муштақ аст). Ва борони

раҳматро низ «ҳаё» — бо алифи кӯтоҳ (мақсур) — мемонанд, зеро ба воситаи он ҳаёту зиндагии замин, гиёҳон ва ҷунбандагон барқарор мегардад. Ва ҳамин гуна, ҳаёти дунё ва охират низ ба шарму ҳаё номгузорӣ шудааст. Пас, ҳар касе, ки дар вуҷудаш шарму ҳаё нест, ӯ дар дунё як мурдаи (мутаҳаррик) аст ва дар охират як бадбахти (зиёндида) аст. Ва дар байни гуноҳон ва камбудии ҳаёву надоштани ғайрат, як робитаи зичи дутарафа (талозум) мавҷуд аст; ҳар кадом аз онҳо дигариро ба сӯи худ мехонад ва онро бо шитоб талаб мекунад. Ва ҳар касе, ки ҳангоми содир кардани гуноҳ аз Аллоҳ Таъоло шарм дорад, Худованди Мутаъол низ дар рӯзи мулоқот (қиёмат) аз азоб додани ӯ шарм медорад. Ва ҳар касе, ки аз гуноҳи худ шарм надошта бошад, Худованди Мутаъол низ аз уқубату ҷазо додани ӯ шарм нахоҳад кард.

ФАСЛ: ГУНОҲОН ВА МАЪСИЯТҲО БУЗУРГДОШТИ ПАРВАРДИГОРРО ДАР ҚАЛБ ЗАИФ МЕКУНАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Онҳо бузургдошт (таъзим)-и Парвардигори Ҷалла Ҷалолуҳро дар қалб заиф месозанд** ва албатта, виқору ҳайбати Ӯ Таъолоро дар дили банда кам мекунанд; чи банда бихоҳад ва чи нахоҳад. Ва агар ҳайбату бузургии Аллоҳ Таъоло дар қалби банда устувору ҷойгир мебуд, ӯ ҳаргиз ба содир кардани маъсиятҳои Ӯ Таъоло ҷасорат намекард. Ва чӣ басо шахси фирефташуда худро фиреб дода бигӯяд: «Маро танҳо умеди нек доштан (ба раҳмати Худо) ва тамаъ дар авфи Ӯ ба гуноҳон водор месозад, на заъиф шудани бузургии Ӯ Таъоло дар қалбам». Дар ҳоле ки ин аз мағлатаҳо (худфиребиҳо ва хатоҳои равонии) нафс аст; зеро мавҷудияти бузургию ҷалоли Аллоҳи Мутаъол дар қалби банда, бузург доштани ҳаромҳои Ӯ (чизҳои ҳаромкардааш)-ро тақозо мекунад ва бузургдошти ҳаромҳои Илоҳӣ, худаш дар байни банда ва гуноҳон парда (монеа) мегардад. Ва онҳое, ки ба содир кардани маъсияту гуноҳҳо ҷасорат меоранд, Аллоҳро он гуна ки шоистаи қадри Ӯст, нашинохтаанд (бузург надоштаанд). Ва чӣ гуна қадру манзалати Ӯро он тавр ки шоиста аст, медонад, ё Ӯро бузургу олӣ

мешуморад ва виқору ҷалоли Ӯро умед дорад касе, ки амру наҳйи (фармону манъкардаи) Ӯ дар назараш сабуку беарзиш аст? Ин аз номумкинтарини номумкинҳо (муҳоли маҳз) ва ошкортарини ботилҳост. Ва барои бандаи гуноҳкор ҳамин уқубату ҷазо кифоя аст, ки бузургдошти Аллоҳи Ҷалла Ҷалолуҳу ва таъзими ҳаромҳои Ӯ аз қалбаш несту нобуд (маҳв) мегардад ва ҳаққи Худованд дар назараш сабуку ночиз мешавад».

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои ин (беҳурматӣ) он аст, ки Аллоҳи Азза ва Ҷалла ҳайбату эҳтироми ин бандаро аз қалби махлуқот бармедорад ва ӯ дар назари мардум хору беарзиш мегардад ва ӯро сабуку ночиз мешуморанд, маҳз ҳамон гуна ки фармони Худованд дар назари ӯ хору сабук гашта буд. Пас, ба андозаи муҳаббати банда нисбат ба Аллоҳ Таъоло, мардум низ ӯро дӯст медоранд ва ба андозаи тарси ӯ аз Аллоҳ, махлуқот низ аз ӯ метарсанд (ҳайбат мебаранд) ва ба андозаи бузургдошти ӯ нисбат ба Аллоҳ ва ҳаромҳои Ӯ Таъоло, мардум низ ӯро бузург медоранд. Ва чӣ гуна бандае ҳаромҳои Аллоҳро поймол месозад ва (боз) тамаъ мекунад, ки мардум ҳаромҳои (маҳрамоту обрӯи) ӯро поймол накунанд?! Ё чӣ гуна ҳаққи Аллоҳ дар назари ӯ осону сабук мешавад ва (боз интизор дорад, ки) Худованд ӯро дар назари

мардум хору сабук нагардонад?! Ё чӣ гуна ӯ маъсиятҳои Аллоҳро сабук мешуморад ва (интизор дорад, ки) махлуқот ӯро сабук накунанд?!

Ва Он Зоти Поку Муназзаҳ дар Китоби Худ ҳангоми зикри уқубатҳои гуноҳон ба ин матлаб ишора карда, баён доштааст, ки Ӯ соҳибони гуноҳро ба сабаби он чи касб карда буданд, сарнагун (сарзер) сохт ва бар қалбҳояшон парда кашид ва ба сабаби гуноҳҳояшон бар онҳо мӯҳр зад. Ва ҳамоно Ӯ онҳоро фаромӯш кард (ба ҳоли худ гузошт), ҳамон гуна ки онҳо Ӯро фаромӯш карда буданд; ва онҳоро хору зиллатзада кард, ҳамон гуна ки онҳо дини Ӯро хор дошта буданд; ва онҳоро зоеъ сохт, ҳамон гуна ки онҳо фармони Ӯро зоеъ карда буданд. Ва аз ҳамин ҷост, ки Худованди Мутаъол дар ояти суҷуди махлуқот барои Ӯ Таъоло, мефармояд: (Ва ҳар касеро, ки Аллоҳ хор созад, пас ҳеҷ гиромидорандае (эҳтиромкунандае) барои ӯ нест) *(сураи Ҳаҷ, ояти 18)*. Зеро ҳангоме ки суҷуд кардан барои Худованд дар назари онҳо хору сабук гашт ва онро сабук шумурда, анҷом надоданд, Худованд низ онҳоро хор гардонид. Пас, баъд аз он ки Худованд онҳоро хор сохт, дигар ҳеҷ эҳтиромкунандае барои онҳо боқӣ намонд. Ва кист, ки хоркардаи Худоро эҳтиром кунад?! Ё кист, ки азизкардаи Худоро хор созад?!».

ФАСЛ: ГУНОҲОН БОИСИ ФАРОМӮШ КАРДАНИ АЛЛОҲ МЕШАВАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки онҳо фаромӯш кардани Аллоҳ бандаашро тақозо мекунанд (ба вуҷуд меоранд) ва боиси он мешаванд, ки Худованд бандаро тарк кунад ва ӯро бо нафсу шайтонаш танҳо бигузорад. Ва дар он ҷо ҳалокату нобудиест, ки ҳеҷ умеде ба наҷот бо он карда намешавад. Худованд мефармояд: **«Эй касоне, ки имон овардаед! Аз Аллоҳ битарсед ва ҳар кас бояд бингарад, ки барои фардо (қиёмат) чӣ пешкаш кардааст (пеш аз рафтан (вафот кардан) фиристодааст); ва аз Аллоҳ битарсед, ҳамоно Аллоҳ ба он чи анҷом медиҳед, огоҳ аст. Ва мононди касоне набошед, ки Аллоҳро фаромӯш карданд, пас (Худованд низ) худашонро аз ёдашон бурд; онҳо ҳамон фосиқон (нофармонон) ҳастанд»** *(сураи Ҳашр, оятҳои 18-19).*

Пас, Худованд ба тақвову парҳезгорӣ дастур дод ва бандагони мӯъминашро аз ин ки ба касони фаромӯшкардаи Ӯ — бо тарк намудани тақво — шабеҳ шаванд, манъ кард. Ва хабар дод, ки Ӯ таркқунандаи тақворо бо ин ҷазо дод, ки нафсашро (худашро) аз ёдаш бурд; яъне масолеҳ (хайру манфиатҳо)-и нафсашро ва он чиро, ки ӯро аз азоби Илоҳӣ наҷот медиҳад ва он чиро, ки боиси ҳаёти

ҷовидона ва камоли лаззату шодмонӣ ва неъматҳояш мегардад, аз ёдаш бурд. Пас, Аллоҳ Таъоло ин ҳамаро ба унвони ҷазои он ки банда бузургию тарси Худо ва барпо доштани фармонашро фаромӯш карда буд, аз ёди ӯ бурд. Аз ин рӯ, бандаи гуноҳкорро мебинӣ, ки нисбат ба манфиатҳои нафси худ бепарво ва онҳоро зоеъкунанда аст. Худованд қалби ӯро аз зикри Худ ғофил сохта, ӯ аз паи ҳавову ҳаваси худ рафтааст ва кораш аз ҳад гузашта (табоҳ шуда) аст. Манфиатҳои дунё ва охирататаш аз дасташ рафтаанд ва ӯ дар саодати ҷовидонаи худ кӯтоҳӣ (саҳлангорӣ) карда, онро бо пасттарин лаззати зудгузар иваз намудааст. Ин лаззат танҳо мисли як пора абри тобистона (баҳорӣ) ё хаёли як сояи шабгард аст, чуноне ки гуфтаанд:

Ин лаззатҳо хобҳои шабанд ё мисли сояи зудгузар…

Ҳамоно инсони оқилу доно ба монанди инҳо фирефта намешавад.

Ва бузургтарин уқубату ҷазоҳо ин фаромӯш кардани банда нафси худро ва бепарвои намуданаш (муҳмал гузоштанаш) нисбат ба он ва зоеъ сохтани баҳраву насиби худаш аз Аллоҳ Таъоло мебошад. Ва инчунин, ба савдо задану фурӯхтани он (насиби илоҳӣ) бо зиёни ошкор (ғабн), хорӣ ва ночизтарин баҳо (арзонтарин нарх) аст. Пас, (банда бо сабаби

гуноҳ кардан) Зотеро аз даст дод (зоеъ сохт), ки ҳаргиз аз Ӯ бениёз нест ва ҳеҷ ҷойгузине (бадале) барои Ӯ Таъоло надорад. Ва ба ҷои Ӯ (яъне ба ҷои Худо) чизҳоеро ихтиёр кард (иваз намуд), ки инсон комилан аз онҳо бениёз аст ё онҳо ҳеҷ гоҳ ҷойгузини Худо шуда наметавонанд:

Аз ҳар чизе, ки онро зоеъ созӣ, бадал ва ҷойгузине ҳаст…

Вале агар Аллоҳро зоеъ кунӣ, ҳеҷ бадалу ҷойгузине аз Ӯ нест.

Пас, Аллоҳ Субҳонаҳу ҷойгузини ҳар чизи дигар мешавад, вале ҳеҷ чизе ҷойгузини Ӯ Таъоло шуда наметавонад. Ва Ӯ Таъоло аз ҳар чизе бениёз месозад, вале ҳеҷ чизе аз Ӯ Таъоло бениёз карда наметавонад. Ва Ӯ аз ҳар чизе паноҳ медиҳад, вале ҳеҷ чизе аз (азоби) Ӯ паноҳ дода наметавонад. Ва Ӯ аз ҳар чизе манъ мекунад (наҷот медиҳад), вале ҳеҷ чизе аз Ӯ манъ карда наметавонад. Пас, чӣ гуна банда метавонад аз тоату фармонбардории Зоте, ки шаъну мақомаш ин аст, ба андозаи як мижа задан (тарфатулайн) бениёз гардад?! Ва чӣ гуна зикри Ӯро фаромӯш ва фармонашро зоеъ мекунад, то ҷое ки Худованд нафсашро аз ёдаш мебарад ва дар натиҷа онро зиёндида ва ба он бузургтарин зулмро раво мебинад?! Пас, банда ба Парвардигораш зулм накардааст, балки ба нафси худ зулм намудааст; ва

Парвардигораш низ ба ӯ зулм накардааст, балки худи ӯст, ки ба нафсаш зулм кардааст..

ФАСЛ: ГУНОҲОН БАНДАРО АЗ ДОИРАИ ЭҲСОН БЕРУН МЕКУНАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки онҳо бандаро аз доираи эҳсон (мақоми олии бандагӣ) берун месозанд ва ӯро аз савобу мукофоти накукорон (муҳсинин) маҳрум мекунанд. Зеро агар эҳсон бо қалб махлуту омехта гардад (ба он сироят кунад), албатта, онро аз гуноҳон бозмедорад. Ҳамоно касе, ки Аллоҳро чунон парастиш мекунад, ки гӯё Ӯро мебинад, ин ҳолат барояш муяссар намегардад, магар ба сабаби ғолибу устувор шудани зикр, муҳаббат, тарс ва умеди Худованд дар қалбаш; ба гунае ки гӯё Ӯро бо чашмони худ мушоҳида мекунад. Ва ин ҳолат (дар назди банда) дар байни ӯ ва хоҳиши гуноҳ кардан парда (монеа) мешавад, чӣ расад ба ин ки ба он олуда шавад. Пас, ҳар гоҳ банда аз доираи эҳсон берун шуд, ҳамнишинии ҳамроҳони хоси ин мақом ва зиндагии гуворову неъмати комили онҳо аз дасташ меравад. Сипас, агар Худованд ба ин банда хайре бихоҳад, ӯро дар доираи умумии мӯъминон нигоҳ медорад (қарор медиҳад). Аммо агар банда ба сабаби содир кардани он гуноҳоне, ки ӯро аз доираи имон низ берун мекунанд, ба нофармонӣ давом диҳад — чуноне ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: **«Зинокор дар лаҳзае, ки зино мекунад, мӯъмин нест (имо-**

ни комил надорад); ва шаробхор дар лаҳзае, ки шароб менӯшад, мӯъмин нест; ва дузд дар лаҳзае, ки дуздӣ мекунад, мӯъмин нест; ва касе, ки моли пуразришеро ба ғорат (яғмо) мебарад ва мардум (бо ҳайрат) ба ӯ чашм медӯзанд, дар лаҳзаи ғоратгариаш мӯъмин нест» — пас худро бисёр эҳтиёт кунед, худро бисёр эҳтиёт кунед! (Барҳазар бошед! Барҳазар бошед!) (Зеро ин хатари бузург аст), вале бо ин вуҷуд, дарвозаи тавба ҳамоно (ба рӯи шумо, пас аз ин ҳама) кушода (пешкаш) аст».

(*Ин баҳси амиқ дараҷаҳои диндорӣ (**эҳсон, имон ва ислом**) ва таъсири харобиовари гуноҳонро бар онҳо нишон медиҳад. Ибораи охир («ва-т-тавбату маърузатун баъду») паёми умедбахш аст, ки роҳи бозгашт ҳамеша боз мебошад*).

ФАСЛ: ГУНОҲКОР АЗ САВОБУ МУКОФОТИ МЎЪМИНОН МАҲРУМ МЕГАРДАД

Ҳар касе, ки ҳамроҳии (ҳамнишинии) мўъминон ва ҳимояи некиву зебои Худованд аз онҳоро аз даст бидиҳад — зеро ҳамоно Аллоҳ аз касоне, ки имон овардаанд, ҳимоя мекунад — пас ӯ тамоми он хайру некиҳоеро, ки Худованд дар Китоби Худ бар имон вобаста (мураттаб) кардааст, аз даст додааст. Ва он хайру некиҳо тақрибан сад хислату вижагӣ ҳастанд, ки ҳар як хислати он аз дунё ва он чи дар он аст, беҳтару болотар мебошад.

Пас, аз ҷумлаи онҳо (он сад хислат): **Ачру мукофоти бузург аст**: **(Ва ба зудӣ Аллоҳ ба мўъминон аҷру мукофоти бузурге хоҳад дод)** *(сураи Нисо, ояти 146)*.

Ва аз ҷумлаи онҳо: **Дафъ кардани бадиҳову шурўри дунё ва охират аз онҳост**: **(Ҳамоно Аллоҳ аз касоне, ки имон овардаанд, ҳимоя мекунад (бадиҳоро аз онҳо дафъ месозад)** *(сураи Ҳаҷ, ояти 38)*.

Ва аз ҷумлаи онҳо: **Омурзиш (истиғфор) хостани ҳомилони Арш барои онҳост**: **(Касоне, ки Аршро мебардоранд ва онон, ки дар гирдогирди он ҳастанд, бо ситоиши Парвардигорашон тасбеҳ мегўянд ва ба Ӯ имон**

доранд ва барои касоне, ки имон овардаанд, омурзиш мехоҳанд) *(сураи Ғофир, ояти 7)*.

Ва аз ҷумлаи онҳо: **Дӯстию сарпарастии (муволооти) Худованд барои онҳост** ва касеро, ки Аллоҳ дӯст ва сарпарасти ӯ бошад, ҳаргиз хору зиллатзада намегардад. Худованди Мутаъол мефармояд: **(Аллоҳ дӯст ва сарпарасти касонест, ки имон овардаанд)** *(сураи Бақара, ояти 257)*.

Ва аз ҷумлаи онҳо: **Дастури Худованд ба фариштагонаш барои устувор сохтани мӯъминон аст**: **(Он гоҳро (ба ёд ор), ки Парвардигорат ба фариштагон ваҳй мекард, ки: «Ҳамоно Ман бо шумоям, пас касонеро, ки имон овардаанд, устувор бидоред»)** *(сураи Анфол, ояти 12)*.

Ва аз ҷумлаи онҳо: Ин аст, ки **барои онҳо дар назди Парвардигорашон дараҷаҳои баланд, омурзиш ва рӯзии неку гаронбаҳо (ризки карим) ҳаст**.

Ва аз ҷумлаи онҳо: **Иззату сарбаландӣ аст**: **(Ва иззату сарбаландӣ танҳо аз они Аллоҳ, Паёмбараш ва мӯъминон аст, вале мунофиқон (инро) намедонанд)** *(сураи Мунофиқун, ояти 8)*.

Ва аз ҷумлаи онҳо: **Ҳамроҳии (маъияти) махсуси Худованд бо аҳли имон аст**: (Ва ин ки ҳамоно Аллоҳ бо мӯъминон аст) *(сураи Анфол, ояти 19)*».

Ва аз ҷумлаи онҳо (он сад хислат): **Баланд-мақомию рифъат дар дунё ва охират аст**: (**Аллоҳ касонеро аз шумо, ки имон овардаанд ва касонеро, ки ба онҳо илм дода шудааст, ба дараҷаҳое баланд мебардорад**) *(сураи Муҷодала, ояти 11)*.

Ва аз ҷумлаи онҳо: **Ба онҳо дода шудани ду ҳисса (насиби дучанд) аз раҳмати Худованд ва** бароямон дода шудани **нуре, ки бо он роҳ мераванд ва** (инчунин) **омурзиши гуноҳҳояшон мебошад**.

Ва аз ҷумлаи онҳо: **Он дӯстию муҳаббате (вудд) аст**, ки Он Зоти Поки Муназзаҳ барои онҳо қарор медиҳад; ва он ин аст, ки Худованд худаш онҳоро дӯст медорад ва онҳоро дар назди фариштагонаш, паёмбаронаш ва бандагони солеҳаш маҳбуб мегардонад.

Ва аз ҷумлаи онҳо: **Амон мондани онҳо аз тарсу ваҳшат аст дар он рӯзе, ки тарси сахте ҳукмфармост**: (**Пас, ҳар кас, ки имон овард ва (амали худро) ислоҳ намуд, пас ҳеҷ тарсе бар онҳо нест ва онҳо андӯҳгин намешаванд**) *(сураи Анъом, ояти 48)*.

Ва аз ҷумлаи онҳо: Ин аст, ки **онҳо ҳамон неъматдодашудагоне (мунъам-алайҳим) ҳастанд**, ки мо дастур гирифтаем, то дар ҳар шабонарӯз ҳабдаҳ маротиба (дар ракаатҳои намоз) аз Худованд бихоҳем, то моро ба роҳи онҳо ҳидоят кунад.

Ва аз ҷумлаи онҳо: Ин аст, ки **Қуръон танҳо барои онҳо мояи ҳидоят ва шифо (дармон) аст**: (**Бигӯ: «Он (Қуръон) барои касоне, ки имон овардаанд, ҳидоят ва шифост; ва касоне, ки имон намеоранд, дар гӯшҳояшон вазниние (гаронӣ) аст ва он (Қуръон) бар онҳо мояи кӯрӣ аст; онҳо (гӯё) аз макони дуре садо дода мешаванд**») *(сураи Фуссилат, ояти 44)*.

Ва мақсад (аз ин баҳс) ин аст, ки имон сабаби ҷалбкунандаи ҳар як хайру некӣ мебошад; пас, ҳар як хайру баракате, ки дар дунё ва охират аст, сабабаш имон мебошад ва ҳар як бадию шарре, ки дар дунё ва охират аст, сабабаш надоштани имон аст. Пас, чӣ гуна барои банда осону сабук мешавад, ки чизеро содир кунад, ки ӯро аз доираи (хоси) имон берун месозад ва дар байни ӯ ва имон парда мегардад, ҳарчанд ки ӯ аз доираи умумии мусалмонон берун намеравад?! Вале агар банда ба гуноҳон давом диҳад ва бар онҳо исрор варзад, хавфи он меравад, ки зангори гуноҳ (райн) бар қалбаш бишинад, пас ӯро ба куллӣ аз Ислом берун созад. Ва аз ҳамин ҷо буд, ки тарси салафи солеҳ (аз оқибати гуноҳон) бисёр шадид буд, чуноне ки яке аз онҳо гуфтааст: «Шумо аз гуноҳон метарсед, вале ман аз куфр метарсам (ки мабодо гуноҳон маро дар лаҳзаи марг ба

куфр бикашанд)». **«Шумо аз гуноҳон метарсед, вале ман аз куфр метарсам»**».

ФАСЛ: ГУНОҲОН ҚАЛБРО ЗАИФ МЕКУНАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Онҳо ҳаракату сайри қалбро ба сӯи Аллоҳ ва диёри охират заиф месозанд**, ё онро ба монеа дучор мекунанд, ё онро комилан боздошта, аз ҳаракат маҳрум месозанд, то ҷое ки намегузоранд қалб ҳатто як қадам ба сӯи Аллоҳ Таъоло пеш равад. Ин дар ҳолест, ки агар гуноҳон қалбро аз мақсадаш ба сӯи ақиб барнагардонанд (ки агар баргардонанд, хатар боз ҳам бузургтар аст). Пас, гуноҳ барои шахси ба мақсад расида, парда (ҳиҷоб) мегардад, роҳи сайркунандаро мебурад ва шахси талабкунандаро сарнагун месозад. Ва қалб танҳо ба воситаи қуввату нерӯи худ ба сӯи Аллоҳ Таъоло ҳаракат мекунад, пас ҳар гоҳ ба сабаби гуноҳон бемор шавад, он қувва ва нерӯе, ки ӯро ба ҳаракат меовард, заиф мегардад. Ва агар он қувва ба куллӣ аз байни биравад, робитаи қалб бо Аллоҳ чунон канда мешавад, ки ҷуброн кардан ва дарёфтани он бисёр дур (ва душвор) хоҳад буд; ва Аллоҳ ёрирасон (мустаъон) аст.

Пас, гуноҳ ё қалбро мемиронад, ё онро ба бемории ваҳшатборе гирифтор мекунад ва ё албатта, қувваи онро заиф месозад, то ин ки заифии он ба ҳашт чизе мунтаҳӣ шавад (биёрад), ки

Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) аз онҳо ба Аллоҳ Таъоло паноҳ бурда буданд ва онҳо инҳоянд: **«(Андӯҳи оянда (ҳамм), ғуссаи гузашта (ҳазан), нотавонӣ (ачз), танбалӣ (касал), тарсуӣ (ҷубн), бахилӣ (буҳл), гаронии қарз (залаъи дайн) ва мағлубияти мардон (ғалабаи риҷол)»**. Ва ҳар дутои инҳо бо ҳам ҳамнишину қарин мебошанд.

Пас, андӯҳ (ҳамм) ва ғусса (ҳазан) бо ҳам қаринанд: Зеро он нохушие, ки бар қалб ворид мешавад, агар аз як амри оянда бошад, ки инсон интизорашро дорад, «ҳамм» (андӯҳу ташвиш)-ро ба вуҷуд меорад ва агар аз як амри гузашта бошад, ки содир шудааст, «ҳазан» (ғуссаву ғам)-ро падид меорад.

Ва нотавонӣ (ачз) ва танбалӣ (касал) бо ҳам қаринанд: Пас агар банда аз сабабҳои хайру растагорӣ ақиб монад, агар ин ақибмонӣ аз рӯи надоштани қудрату тавоноии ӯ бошад, онро «ачз» (нотавонӣ) мегӯянд ва агар аз рӯи надоштани хоҳишу иродаи ӯ бошад, онро «касал» (танбалӣ) меноманд.

Ва тарсуӣ (ҷубн) ва бахилӣ (буҳл) бо ҳам қаринанд: Пас агар фоида нарасондани инсон (ба дигарон) ба воситаи ҷисму баданаш бошад, он «ҷубн» (тарсуӣ ва беғайратӣ) аст ва агар ба воситаи молу амволаш бошад, он «бухл» (бахилӣ) мебошад.

Ва гаронии қарз (залаъи дайн) ва мағлубияти мардон (қаҳри ричол) бо ҳам қаринанд: Пас агар бартарият ва зери даст кардани дигарон бар инсон аз рӯи ҳақ бошад (мисли ҳаққи қарзхоҳ), он аз «залаъи дайн» (гаронии қарз) аст ва агар аз рӯи ботилу зулм бошад, он аз «қаҳри ричол» (таҳти зулму фишори мардони золим мондан) мебошад.

Ва мақсад (аз ин баҳс) ин аст, ки гуноҳон аз қавитарин (зӯртарин) сабабҳое мебошанд, ки ин ҳашт хислати бадро ҷалб мекунанд (ба вуҷуд меоранд), ҳамон гуна ки онҳо аз қавитарин сабабҳо барои ворид шудани сахтии бало (ҷаҳди бало), бадбахтии саранҷом (дарки шақо), қазову тақдири бад (суи қазо) ва шодшавии душманон (аз мусибати инсон) (шамотати аъдо) мебошанд. Ва инчунин, гуноҳон аз қавитарин сабабҳо барои аз байн рафтани неъматҳои Аллоҳ, ба уқубат табдил ёфтани офияти Ӯ ва ҷалбкунандаи тамоми хашму ғазаби Илоҳӣ ҳастанд».

ФАСЛ: ГУНОҲОН НЕЪМАТҲОРО АЗ БАЙН МЕБАРДОРАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Он неъматҳоро аз байн мебаранд ва азобу уқубатҳоро (ниқам) ҷойгузин месозанд**. Пас, ҳеҷ неъмате аз банда гирифта нашуд, магар ба сабаби гуноҳе ва ҳеҷ уқубату балое бар ӯ фуруд наомад, магар ба сабаби гуноҳе. Чуноне ки Алӣ ибни Абутолиб (разияллоҳу анҳу) гуфтааст: «Ҳеҷ балое фуруд наомад, магар ба сабаби гуноҳе ва аз байни нарафт (бардошта нашуд), магар ба воситаи тавбае».

Ва ба таҳқиқ, Худованди Мутаъол мефармояд: **«Ва ҳар мусибате, ки ба шумо расад, пас ба сабаби он чи дастони худатон касб кардааст, мебошад ва (Худованд) аз бисёре (аз хатоҳоятон) мегузарад (авф мекунад)»** *(сураи Шӯро, ояти 30)*.

Ва боз мефармояд: **«Ин ба он сабаб аст, ки Аллоҳ ҳаргиз неъматеро, ки ба қавме арзонӣ доштааст, тағйир намедиҳад, то он даме ки онҳо он чиро, ки дар вуҷуди худашон аст, тағйир диҳанд»** *(сураи Анфол, ояти 53)*.

Пас, Аллоҳи Мутаъол хабар дод, ки Ӯ он неъматҳоеро, ки ба касе арзонӣ доштааст, ҳаргиз тағйир намедиҳад (намегирад), то ин ки худи он шахс он чиро, ки дар нафсу вуҷуди худаш аст,

тағйир диҳад; яъне тоати Аллоҳро ба маъсияту гуноҳ, шукри Ӯро ба куфрону носипосӣ ва сабабҳои хушнудии Ӯро ба сабабҳои хашму ғазабаш иваз намояд. Пас, ҳар гоҳ банда (ҳоли худро) тағйир диҳад, Худованд низ (ҳоли ӯро) тағйир медиҳад, ки ин як ҷазои муносибу одилона (ҷазоан вифоқо) аст ва Парвардигорат ҳаргиз ба бандагон зулмкунанда нест.

Ва агар банда маъсиятро ба тоат тағйир диҳад, Худованд низ уқубатро ба офияту саломатӣ ва хориро ба иззату сарбаландӣ тағйир медиҳад.

Худованди Мутаъол мефармояд: **«Ҳамоно Аллоҳ ҳоли ҳеҷ қавмеро тағйир намедиҳад, то он даме ки онҳо он чиро, ки дар вуҷуди худашон аст, тағйир диҳанд. Ва ҳар гоҳ Аллоҳ барои қавме бадӣ (уқубат) бихоҳад, пас ҳеҷ баргардкунандае барои он нест ва барояшон ҷуз Ӯ ҳеҷ дӯсту сарпарасте (волие) намебошад»** *(сураи Раъд, ояти 11)*.

Ва дар баъзе аз асарҳои илоҳӣ (ҳадиси қудсӣ) аз Парвардигори Таборак ва Таоло риост аст, ки фармуд: «Қасам ба иззат ва ҷалоли Ман, ҳеҷ бандае аз бандагонам нест, ки бар он чи Ман дӯст медорам (тоат) устувор бошад, сипас аз он ба сӯи он чи Ман бад мебинам (маъсият) рӯй орад, магар ин ки Ман низ ӯро аз он чи дӯст медорад (неъмату офият) ба

сӯи он чи бад мебинад (мусибату азоб) мекашонам. Ва ҳеҷ бандае аз бандагонам нест, ки бар он чи Ман бад мебинам (гуноҳ) қарор дошта бошад, сипас аз он ба сӯи он чи Ман дӯст медорам (тавбаву тоат) рӯй орад, магар ин ки Ман низ ӯро аз он чи бад мебинад, ба сӯи он чи дӯст медорад, мебарам».

Ва шоир чӣ қадар зебо гуфтааст:

Агар дар неъмате қарор дорӣ, пас онро нигаҳбонӣ кун (муроқибат намо),

Зеро ҳамоно гуноҳон неъматҳоро аз байн мебаранд.

Ва онро бо тоату фармонбардории Парвардигори бандагон ҳифз намо,

Зеро Парвардигори бандагон босуръат уқубат кунанда (сариъу-л-ниқам) аст.

Ва то метавонӣ, худро аз зулму ситам кардан дур нигоҳ дор,

Зеро зулм кардан ба бандагон оқибати бисёр вазнину ҳалокатбор (шадиду-л-вахам) дорад.

Ва бо қалби худ дар миёни мардум (ва таърих) сафар кун,

То асарҳои касонеро, ки зулм карда буданд, бо чашми худ бибинӣ.

Пас, он хонаву масканҳои онҳост, ки баъд аз худашон

Ҳамчун гувоҳ бар зидди онҳо истодаанд ва (дар ин матлаб ҳеҷ шакке нест ва) ту касеро муттаҳам накун.

Ва ҳеҷ чизе барои онҳо зиёнбортар аз зулм набуд;

Ва маҳз ҳамон зулм буд, ки пушти онҳоро шикаст (нобудашон кард).

Пас, чӣ қадар боғҳову қасрҳоро аз худ боқӣ гузоштанд

Ва чӣ қасрҳои дигаре, ки барояшон ба вайронаҳову гӯрҳо (утум) табдил гаштанд.

Худашон ба оташи ҷаҳаннам ворид шуданд (сӯхтанд) ва неъматҳои ҷаннат аз дасташон рафт;

Ва он чи барояшон расид, гӯё мисли як хоби кӯтоҳ (хулм) буд.

ФАСЛ: ГУНОҲОН ДАР ҚАЛБҲО ТАРСУ ВАҲШАТ (РУЪБ) МЕАНДОЗАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон: **Он тарсу ваҳшате (руъбе) аст, ки Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таъоло дар қалби бандаи гуноҳкор меандозад**, пас ӯро ҳеҷ гоҳ намебинӣ, магар ин ки ҳамеша тарсону ваҳшатзада аст.

Зеро ҳамоно тоату бандагӣ бузургтарин қалъаву ҳисори Илоҳӣ аст; ҳар касе, ки ба он ворид шавад, аз уқубатҳои дунё ва охират дар амнияту осоиш хоҳад буд. Ва ҳар касе, ки аз ин қалъа берун равад, тарсу хатарҳо аз ҳар ҷониб ӯро иҳота мекунанд. Пас, ҳар кас, ки Аллоҳ Таъолоро тоат кунад, тарсу хатарҳо дар ҳаққи ӯ ба амнияту осоиш табдил меёбанд. Ва ҳар кас, ки Ӯро нофармонӣ кунад, амнияту осоишҳояш ба тарсу хатарҳо мубаддал мегарданд. Аз ин рӯ, бандаи гуноҳкорро намеёбӣ, магар ин ки қалбаш (аз шиддати парешониву тарс) гӯё дар байни ду боли паррандае қарор дорад (ҳамеша дар ларзиш аст). Агар шамол дарро такон диҳад, мегӯяд: «Маро талаб карда омаданд (маъмурон омаданд)!». Ва агар садои қадамеро бишнавад, метарсад, ки мабодо ин муждадиҳандаи ҳалокату нобудии ӯ бошад. Мепиндорад, ки ҳар як фарёду садое бар зидди ӯст ва ҳар як нохушие маҳз ба сӯи ӯ нигаронида шудааст. Пас, ҳар кас, ки аз Аллоҳ би-

тарсад, Худованд ӯро аз ҳар чизе дар амн медорад ва ҳар кас, ки аз Аллоҳ натарсад, Худованд ӯро аз ҳар чизе тарсон месозад:

Аллоҳ дар миёни махлуқот аз ҳамон рӯзи офаринишашон чунин ҳукм (қазо) кардааст…

Ки ҳамоно тарсу хатарҳо ва гуноҳон (ачром) бо ҳам пайваста ва ҳамнишинанд.

ГУНОҲОН ИНСОНРО БА ТАНҲОИВУ ВАҲШАТИ ҚАЛБӢ ГИРИФТОР МЕКУНАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Онҳо ваҳшату танҳоии бисёр бузургеро дар қалб падид меоранд**. Дар натиҷа, шахси гуноҳкор худро танҳову ваҳшатзада меёбад, зеро дар байни ӯ ва Парвардигораш ва дар байни ӯ ва махлуқот ва ҳатто дар байни ӯ ва нафси худаш ваҳшату дурӣ афтидааст. Ва ҳар қадар, ки гуноҳон зиёдтар шаванд, он ваҳшату дурӣ (он танҳоӣ) шадидтар мегардад. Ва талхтарин зиндагӣ, зиндагии ваҳшатзадагони тарсон аст ва ширинарину поктарин зиндагӣ, зиндагии касонест, ки (бо зикри Худо) унсу оромӣ ёфтаанд. Пас, агар инсони оқил бияндешад ва лаззати (зудгузари) гуноҳро бо он тарсу ваҳшате, ки дар қалб падид меорад, муқоиса (бисанҷад ва вазн) кунад, албатта, ба бадии ҳоли худ ва зиёни бисёр бузурги (ғабни) хеш пай хоҳад

бурд; зеро ӯ оромию унси тоат, амният ва ширинии онро ба ваҳшати гуноҳ ва он тарсу зарарҳои лозимие, ки гуноҳ барояш меорад, фурӯхтааст.

Чуноне ки (дар ин мазмун) гуфта шудааст:

Агар гуноҳон туро ба танҳоиву ваҳшат гирифтор кардаанд…

Пас, агар бихоҳӣ, онҳоро тарк кун ва (бо Парвардигорат) оромию унс бигир.

Ва асли ниҳонии (сирри) ин матлаб дар ин аст: Ҳамоно тоату бандагӣ боиси наздикӣ ба Парвардигори Поку Муназзаҳ мегардад, пас ҳар қадар ки наздикӣ сахттар шавад, оромию унси қалб низ қувват мегирад. Ва маъсияту гуноҳ боиси дурӣ аз Парвардигор мегардад ва ҳар қадар ки дурӣ зиёдтар шавад, танҳоиву ваҳшати қалб низ қавитар мешавад.

Ва аз ҳамин сабаб аст, ки банда дар байни худ ва душманаш ба хотири он дурие, ки дар миёнашон ҳаст, ҳисси ваҳшату бегонагӣ мекунад, ҳатто агар бо ӯ омехта ва дар канори ӯ (наздикаш) бошад. Ва (баръакс), дар байни худ ва касе, ки дӯсташ медорад, ҳисси унсу оромии қавие мекунад, ҳатто агар аз ӯ бисёр дур бошад.

Ва сабаби асосии ваҳшату танҳоӣ, мавҷудияти парда (ҳиҷоб) аст; ва ҳар қадар ки ин парда ғафстар шавад, ваҳшат низ зиёдтар мегардад. Пас, ғафлат

боиси ваҳшат мешавад ва аз он сахттар, ваҳшати маъсияту гуноҳ аст ва боз сахттар аз он, ваҳшати ширк ва куфр мебошад. Ва ту ҳеҷ касро намеёбӣ, ки ба чизе аз инҳо (гуноҳ ё куфр) олуда бошад, магар ин ки ба андозаи олудагияш, ваҳшат бар ӯ ғолиб меояд. Дар натиҷа, ин ваҳшат бар чеҳра ва қалби ӯ соя меафканад; пас, ҳам худаш дар ботин ваҳшатзада мегардад ва ҳам дигарон аз дидани ӯ ваҳшат мебаранд (аз ӯ дурӣ меҷӯянд)».

ФАСЛ: ГУНОҲОН ҚАЛБҲОРО БЕМОР МЕКУНАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Он қалбро аз саломатӣ ва устувории (истиқомату дар роҳи рост будани) он ба сӯи беморӣ ва инҳироф (каҷравӣ) мекашонанд**. Пас қалб ҳамеша бемору маҷрӯҳу ранҷур боқӣ мемонад ва аз он ғизоҳое, ки ҳаёту салоҳи он вобаста ба онҳост, ҳеҷ манфиате намебинад. Зеро ҳамоно таъсири гуноҳон дар қалбҳо, маҳз ба монанди таъсири бемориҳо дар ҷисму баданҳо аст; балки гуноҳон худашон бемориҳо ва дарди қалбҳо мебошанд ва ҳеҷ давое барои онҳо ҷуз тарк карданашон (гуноҳон) нест.

Ва ба таҳқиқ, тамоми сайркунандагон (уламо ва орифоне, ки) ба сӯи Аллоҳ ҳаракат мекунанд, бар ин матлаб иҷмоъ (иттифоқи назар) доранд, ки ба қалбҳо орзуву мақсудашон дода намешавад, то он даме ки ба назди Мавлои худ (Аллоҳ) бирасанд. Ва ба назди Мавлои худ намерасанд, то он даме ки солим ва дуруст (саҳеҳу салим) бошанд. Ва солим ва дуруст намешаванд, то он даме ки дарди онҳо баръакс гашта, айнан ба давои онҳо табдил ёбад. Ва ин ҳолат барои қалб муяссар намегардад, магар бо мухолифат кардан бо ҳавову ҳаваси (хоҳишоти) нафс. Пас ҳавову ҳаваси нафс, бемории қалб аст ва шифои он дар мухолифат бо он (ҳавову ҳавас) ме-

бошад; ва агар беморӣ устувору решадор (истеҳком) шавад, қалбро мемиронад ё наздик аст, ки бикушад.

Ва ҳамон гуна ки ҳар кас нафси худро аз ҳавову ҳавас боздорад, ҷаннат ҷойгоҳи ӯ хоҳад буд, маҳз ба ҳамин шакл, қалби ӯ низ дар ин дунё дар як ҷаннати зудгузар (нақд) қарор мегирад, ки неъмату ҳаловати аҳли он ба ҳеҷ як неъмати дигари (зоҳирии ин дунё) аслан шабоҳат надорад. Балки он тафовуте, ки дар байни ин ду неъмат (неъмати ботинии қалб ва лаззати зоҳирии дунё) ҳаст, маҳз ба монанди тафовути байни неъматҳои дунё ва охират мебошад. Ва ин матлабро ҳеҷ кас тасдиқ намекунад (намефаҳмад), магар касе, ки қалбаш ҳам ин (лаззати имон)-ро ва ҳам он (лаззати дунё)-ро бевосита чашида (ламс карда) бошад.

Ва ҳаргиз гумон накун, ки ин фармудаи Худованди Мутаъол: (Ҳамоно накукорон дар неъмат қарор доранд ва ба таҳқиқ, бадкорон дар ҷаҳаннаманд) *(сураи Инфитор, оятҳои 13-14)* танҳо бо неъмат ва ҷаҳаннами охират маҳдуд (мақсур) мебошад. Балки ин ҳукм дар ҳар се хонаи онҳо низ ҷорӣ аст — мақсадам хонаи дунё, хонаи барзах ва хонаи қарор (охират) аст —. Пас инҳо (накукорон дар ҳар се олам) дар неъматанд ва онҳо (бадкорон дар ҳар се олам) дар ҷаҳаннаманд. Ва оё неъмати

ҳақиқӣ ҷуз неъмату оромии қалб чизи дигаре ҳаст? Ва оё азоби ҳақиқӣ ҷуз азобу парешонии қалб чизи дигаре ҳаст? Ва кадом азоб сахттар аз тарс, андӯҳ (ҳамм), ғусса (ҳазан), танг шудани сина (зиқии дил), рӯйгардонии он аз Аллоҳ ва диёри охират, дилбастагии он ба ғайри Аллоҳ ва канда шудани робитааш аз Аллоҳ мебошад, ки дар ҳар як водии он (дилбастагии ғайри Худо) барои инсон як бахши парешонӣ ҳаст? Ва ҳар чизе, ки инсон ба он дил бандад ва онро ба ҷои Аллоҳ дӯст бидорад, ҳамоно он чиз ӯро ба сахттарин азобҳо гирифтор хоҳад кард.

Пас, ҳар касе, ки чизеро ба ҷои Аллоҳ дӯст бидорад, ба сабаби он чиз дар ин дунё се маротиба азоб дода мешавад:

1. Ӯ пеш аз ба даст овардани он чиз (дар ҳасрату талош) азоб мекашад, то он ки онро ба даст орад.

2. Пас ҳангоме ки онро ба даст овард, дар аснои доштани он ба сабаби тарси гирифта шудан (салаб шудан) ва аз даст рафтани он ва инчунин ба сабаби талхшавию тирагии рӯзгор ва намудҳои гуногуни азоб дар ин кашмакашҳо азоб мебинад.

3. Ва ҳангоме ки он чиз аз ӯ гирифта шавад, азоби ӯ (аз сӯзи ҷудоӣ) шадидтар мегардад. Пас инҳо се намуди азоб дар ин дунё мебошанд.

Аммо дар олами барзах (гӯр): Пас ӯ ба азобе гирифтор мешавад, ки бо дарди ҷудоии ҳамешагӣ — ки ҳеҷ умеде ба бозгашти он надорад — ва бо дарди аз даст рафтани он неъмати бузурги (ухравӣ) — ки ба сабаби машғул шудан ба зидди он (яъне ба дунё) аз дасташ рафта буд — ва бо дарди маҳрумият (ҳиҷоб) аз Аллоҳ ва бо дарди ҳасрате, ки ҷигарҳоро пора-пора мекунад, ҳамроҳ аст. Пас, андӯҳ (ҳамм), ғусса (ғамм) ва ғам (ҳазан) дар рӯҳи онҳо маҳз ҳамон кореро анҷом медиҳанд, ки ҷонварон ва кирмҳо дар ҷисми онҳо мекунанд; балки кори ин ғамҳо дар рӯҳҳо доимӣ ва ҳамешагӣ аст, то он даме ки Худованд он рӯҳҳоро ба ҷисмҳояшон баргардонад. Ва дар он вақт, азоб ба як намуди дигаре мунтақил мешавад, ки бисёр даҳшатбор ва талхтар аст.

Пас, ин (ҳоли бадбахтон) куҷову неъмати он касе куҷо, ки қалбаш аз шиддати шодӣ, сурур, унс бо Парвардигораш, шавқи мулоқоти Ӯ ва оромиш ба муҳаббату зикри Ӯ ба рақс меояд?! То ҷое ки баъзе аз онҳо дар лаҳзаи ҷон додан (назъ) мегӯянд: «Оҳ, чӣ шодмонии бузурге!».

Ва дигаре мегӯяд: «Бечорагони аҳли дунё! Аз ин дунё берун рафтанд, дар ҳоле ки лазизтарин тарзи зиндагӣ ва поктарин (ширинтарин) чизи даруни онро умуман начашиданд (лаззати имонро)».

Ва дигаре мегӯяд: «Агар подшоҳон ва шоҳзодагон медонистанд, ки мо дар чӣ (лаззату оромие) қарор дорем, албатта бар сари он бо шамшерҳо бо мо меҷангиданд».

Ва дигаре мегӯяд: «Ҳамоно дар дунё биҳиште ҳаст, ки ҳар кас ба он ворид нашавад, ба биҳишти охират низ ворид нахоҳад шуд (он биҳишт, оромии қалб бо зикри Худост)».

Пас, эй касе, ки насиби гаронбаҳои худро ба ночизтарин баҳо фурӯхтӣ ва дар ин муомила (ақд) ба куллӣ зиён дидӣ, дар ҳоле ки худат мебинӣ, ки зиён дидаӣ! Агар ту ба арзишу қимати ин коло (матоъ) таҷриба (хибра) надошта бошӣ, пас аз нархгузорон (муқаввимин) бипурс. Пас, чӣ қадар ҷои тааҷҷуб аст аз колову сармояе, ки ҳамроҳи туст, ки харидори он Худованд аст ва баҳои он ҷаннатулмаъво мебошад ва он сафире (миёнарав)-е, ки ин шартномаи додугирифтро (хариду фурӯшро) бар дасти ӯ ҷорӣ сохт ва баҳоро аз ҷониби Харидор кафолат дод, ҳамон Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) мебошад, вале ту онро дар ниҳояти хорию беарзишӣ фурӯхтӣ! Чуноне ки шоир гуфтааст:

Агар ин кори бандае нисбат ба нафси худаш бошад…

Пас кист, ки баъд аз ин ӯро эҳтирому икром кунад?!

(Ва ҳар касеро, ки Аллоҳ хор созад, пас ҳеҷ гиромидорандае (эҳтиромкунандае) барои ӯ нест; ҳамоно Аллоҳ ҳар чиро, ки бихоҳад, анҷом медиҳад) *(сураи Ҳаҷ, ояти 18)*».

ФАСЛ: ГУНОҲОН БАСИРАТРО КӮР МЕКУНАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Он басирати (чашми ботинии) қалбро кӯр месозанд**, нури онро маҳв (нобуд) мекунанд, роҳҳои илму донишро мебанданд ва маддаҳои ҳидоятро (аз ворид шудан ба қалб) маҳрум месозанд.

Ва ба таҳқиқ, Имом Молик (раҳматуллоҳи алайҳ) ба Имом Шофеъӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) ҳангоми мулоқоташон — вақте он нишонаҳои заковату бузургиро (махоил) дар ӯ дид — гуфта буд: «*Ҳамоно ман мебинам, ки Аллоҳи Мутаъол дар қалби ту нуреро андохтааст, пас онро бо зулмати (торикии) маъсияту гуноҳ хомӯш нагардон*».

Ва ин нур (дар вуҷуди гуноҳкор) ҳамеша заиф гашта, аз байн меравад ва торикии гуноҳ қувват мегирад, то ҷое ки қалб маҳз ба монанди шаби ниҳоят торику зулмонӣ (шаби баҳим, торики бе ситора) мегардад. Пас, чӣ қадар чоҳҳои ҳалокатбор ҳастанд, ки қалб дар онҳо меафтад ва худаш намебинад; маҳз ба монанди кӯре, ки дар шаб ба роҳе баромадааст, ки пур аз хатарҳо ва ҷойҳои ҳалокатбор мебошад. Пас, чӣ қадар саломат мондан дар ин ҳолат камёфт (азиз) аст ва чӣ қадар нобуд шудан тез (босуръат) мебошад! Сипас, он торикиҳо боз ҳам қавитар мешаванд ва аз қалб ба узвҳои

бадан лабрез шуда, паҳн мешаванд (сирорят мекунанд). Дар натиҷа, ба андозаи қувват ва зиёдшавии он торикиҳо, чеҳраро сиёҳӣ фаро мегирад. Пас ҳангоме ки лаҳзаи марг фаро расид, он торикӣ дар олами барзах (гӯр) зоҳир мешавад ва қабр аз торикӣ пур мегардад, чуноне ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: **«Ҳамоно ин қабрҳо бар аҳли худашон пур аз зулмату торикӣ ҳастанд ва ба таҳқиқ, Аллоҳ онҳоро ба воситаи дуруду салавоти ман (**дуо ва талаби раҳмати ман**) бар онҳо мунаввар (нуронӣ ва равшан) месозад»**.

Пас ҳангоме ки рӯзи қиёмат (маод) шавад ва бандагон маҳшур гарданд, он торикӣ бар чеҳраҳо ба таври ошкоро боло мебарояд, ки онро ҳар як кас мебинад, то ҷое ки чеҳра мисли як пора ангишти сиёҳ мегардад. Пас, оҳ аз ин уқубате, ки тамоми лаззатҳои дунё аз аввал то охираш бо он баробар шуда наметавонад! Пас чӣ гуна баробар шавад бо он насиби (андаки) банда, ки дар як замони бисёр кӯтоҳ — ки он танҳо соате аз як хоб аст — бо тирагӣ, талхӣ ва хастагӣ омехта гаштааст?! Ва Аллоҳ ёрирасон (мустаъон) аст».

ФАСЛ: ГУНОҲОН НАФСРО КӮЧАКУ ХОР МЕКУНАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Онҳо нафсро кӯчак (ҳақир) месозанд**, онро саркӯб мекунанд, ба пастию олудагӣ мекашонанд (хилофи покӣ) ва беарзиш мегардонанд, то ҷое ки аз ҳар чизе кӯчактар ва хортар мешавад. Маҳз ба ҳамин шакл, тоату бандагӣ нафсро рушд (намо) медиҳад, онро пок (тазкия) месозад ва бузург мегардонад. Худованди Мутаъол мефармояд: **«Ба таҳқиқ, растагор (наҷотёфта) шуд касе, ки нафсро пок кард; ва ба таҳқиқ, зиён дид касе, ки онро ба пастию олудагӣ кашонд»** *(сураи Шамс, оятҳои 9-10)*. Ва маънояш ин аст: Ба таҳқиқ, растагор шуд касе, ки нафси худро бо тоати Аллоҳ бузургу баландмақом сохт ва онро ошкору намоён гардонид; ва ба таҳқиқ, зиён дид касе, ки нафси худро бо маъсияту гуноҳи Аллоҳ пинҳон, хору кӯчак сохт.

Ва аслу решаи вожаи «тадсия» (تَدْسِيَة - ба пастию олудагӣ кашондан) ба маънои «пинҳон кардан» аст. Ва аз ҷумлаи он, ин фармудаи Худованди Мутаъол аст, ки: (Ё ин ки он (тифли духтар)-ро дар зери хок пинҳон созад (зинда ба гӯр кунад) *(сураи Наҳл, оятӣ 59)*.

Пас, бандаи гуноҳкор нафси худро дар даруни маъсияту гуноҳ пинҳон месозад ва ҷойгоҳи онро

мепӯшонад. Ӯ ба хотири бадии он амале, ки анҷом медиҳад, худро аз махлуқот паноҳ (пинҳон) мекунад. Ва ӯ дар назди нафси худаш саркӯб ва хор гаштааст ва дар назди Аллоҳ Таъоло саркӯбу хор шудааст ва дар назди махлуқот низ саркӯб ва беэътибор гардидааст. Аммо тоату накукорӣ нафсро бузург месозад, ба он иззат медиҳад ва онро баланд мебардорад, то ҷое ки шарифтарин, бузургтарин, поктарин ва баландтарин чиз мегардад. Ва бо ин ҳама (бузургиву шарофат), он нафс дар назди Аллоҳи Мутаъол хортарин, таслимтарин ва кӯчактар чиз мебошад. Ва маҳз ба воситаи ҳамин хорию таслимшавӣ дар назди Худованди Мутаъол, барои он нафс ин иззат, шарофат ва рушду намо ҳосил гаштааст. Пас, ҳеҷ чизе нафсҳоро ба монанди маъсияту гуноҳи Аллоҳ кӯчаку хор намесозад ва ҳеҷ чизе онҳоро ба монанди тоату бандагии Аллоҳ бузург, шариф ва баландмақом намегардонад».

ФАСЛ: ГУНОҲОН ДАР ЗИНДОНИ ШАЙТОН ҚАРОР ДОРАНД

(Шарҳи мафҳуми асосӣ: Муаллиф дар ин ҷо гуноҳонро ба зиндоне шабеҳ кардааст, ки худи онҳо даруни сиёсат ва зиндони шайтон мебошанд ва ҳар кас вориди гуноҳ шавад, ба он зиндон меафтад). (Вале шояд гуноҳкору осӣ бошад ва на гуноҳон ва маъосӣ, бинобар ин мо онро ба маънои осӣ гирифтем, ки дар ибораи дохили фасл ҳам осӣ ва гуноҳкор омадааст).

ФАСЛ: ГУНОҲКОР ДАР ЗИНДОНИ ШАЙТОН АСТ

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Бандаи гуноҳкор ҳамеша дар асирии шайтони худ, дар зиндони шаҳватҳои хеш ва дар бандҳои (занҷирҳои) ҳавову ҳаваси худ қарор дорад**. Пас, ӯ як асири зиндонӣ ва бандшуда аст. Ва ҳеҷ асире бадҳолтар аз он асире нест, ки сахттарин душманаш ӯро асир гирифта бошад; ва ҳеҷ зиндоне тангтар аз зиндони ҳавову ҳавас нест; ва ҳеҷ банде (занҷире) душвортар аз банди шаҳват нест. Пас, чӣ гуна қалбе, ки асир, зиндонӣ ва бандшуда аст, метавонад ба сӯи Аллоҳ Таъоло ва диёри охират сайр намояд ва ҳаракат кунад? Ва чӣ гуна метавонад ҳатто як қадам пеш гузорад?

Ва ҳангоме ки қалб ба банд кашида шуд, офатҳо ба андозаи он бандҳо аз ҳар ҷониб ба сӯи ӯ ҳуҷум мекунанд. Ва мисоли қалб, маҳз ба монанди парранда аст: Ҳар қадар ба боло парвоз кунад, аз офатҳо дур мешавад ва ҳар қадар ба поён фурояд, офатҳо ӯро ба ваҳшату коми ҳалокат мекашанд.

Ва дар ҳадис омадааст: **«Шайтон барои инсон маҳз ба монанди гург аст»**.

Ва ҳамон гуна ки гӯсфанди бенигоҳбон (чӯпон) дар миёни гургҳо босуръат нобуд (ҳалок) мешавад, маҳз ба ҳамин шакл, агар барои банда ҳофизу нигоҳбоне (ҳифзкунандае) аз ҷониби Аллоҳ набошад, гурги ӯ (яъне шайтон) албатта ӯро пора-пора хоҳад кард. Ва танҳо ба воситаи тақвову парҳезгорӣ аст, ки барои банда аз ҷониби Аллоҳ нигоҳбоне (ҳифзкунандае) ҳосил мегардад. Пас тақво як сипару ҳимоятгари маҳкаме дар байни банда ва гурги ӯ мебошад, ҳамон гуна ки он сипаре дар байни ӯ ва уқубатҳои дунёву охират аст. Ва ҳар қадар гӯсфанд ба чӯпон наздиктар бошад, аз гург солимтар (дар амнтар) хоҳад буд ва ҳар қадар аз чӯпон дур шавад, ба ҳалокат наздиктар мегардад. Пас, солимтарин ҳолати гӯсфанд вақтест, ки ба чӯпон наздик бошад; ва ҳамоно гург танҳо он гӯсфандеро мегирад (мехӯрад), ки аз рама дур афтода ва аз чӯпон дар масофаи дуртарин қарор дорад.

Ва аслу решаи ин ҳама дар он аст: Қалб ҳар қадар аз Аллоҳ Таъоло дуртар бошад, офатҳо ба сӯи ӯ босуръаттар мешитобанд ва ҳар қадар ба Аллоҳ Таъоло наздиктар гардад, офатҳо аз ӯ дур мешаванд.

Ва дурӣ аз Аллоҳ Таъоло дорои мартабаҳову дараҷаҳое (зинаҳое) аст, ки баъзе аз онҳо аз баъзеи дигар сахттар мебошанд. Пас, ғафлат қалбро аз Аллоҳ Таъоло дур месозад ва дурии бархоста аз гуноҳ (маъсият) аз дурии ғафлат бузургтар аст ва дурии бидъат аз дурии гуноҳ бузургтар мебошад ва дурии нифоқу ширк аз ҳамаи инҳо бузургтару ваҳшатбортар аст».

ФАСЛ: ГУНОҲОН ИЗЗАТУ КАРОМАТРО АЗ БАЙН МЕБАРДОРАНД (ФУРӮ МЕАНДОЗАНД)

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Онҳо боиси афтодану аз байн рафтани ҷоҳ, манзалат ва каромати (эҳтироми) инсон дар назди Аллоҳ ва дар назди махлуқоти Ӯ мегарданд**. Зеро ҳамоно гиромитарин (боиззаттарину муҳтарамтарин) махлуқ дар назди Аллоҳ Таъоло тақводортарини онҳост ва наздиктарин шахс аз назари мақому манзалат ба Ӯ, фармонбардортарини онҳо барои Ӯ мебошад. Пас, мақому манзалати банда дар назди Худованд маҳз ба андозаи тоату бандагии ӯст. Ва ҳар гоҳ банда Худоро нофармонӣ кунад ва бо фармонаш мухолифат намояд, аз чашми (назари) Худованд меафтад ва дар натиҷа Худованд ӯро аз қалбҳои бандагонаш низ меафканад. Ва ҳангоме ки барои банда ҳеҷ ҷоҳу эҳтироме дар назди махлуқот боқӣ намонад ва ӯ дар назарашон хору беарзиш гардад, мардум низ бо ӯ мувофиқи ҳамон ҳолаташ рафтор мекунанд. Дар натиҷа, ӯ дар миёни онҳо дар бадтарин шароити зиндагӣ, гумном (беному нишон), бекадру қиммат ва бо ҳоли парешону бад (зарийю-л-ҳол) ҳаёт мегузаронад, ки на барояш ҳурмату эҳтироме ҳаст ва на хотирҷамъиву шодмоние. Зеро ҳамоно гумномӣ, афтодани қадру манзалат ва аз даст рафтани ҷоҳу эҳтиром, ҳамеша бо

худ тамоми ғам, андӯҳ ва ғуссаҳоро ба ҳамроҳ дорад ва ҳеҷ суруру шодмоние бо он боқӣ наменомонад. Ва агар мастии шаҳват намебуд, инсони гуноҳкор дармеёфт, ки ин дарду парешонӣ куҷову он лаззати (зудгузари) гуноҳ куҷо?!

Ва аз бузургтарин неъматҳои Аллоҳ Таъоло бар банда ин аст, ки: Номи ӯро дар миёни ҷаҳониён ба некӣ баланд гардонад ва қадру манзалаташро олӣ кунад. Ва аз ҳамин сабаб аст, ки Худованд паёмбарон ва расулони Худро ба ин неъмат чунон хос гардонидааст, ки барои дигарон нест, чуноне ки Аллоҳи Мутаъол мефармояд: **«Ва ба ёд ор бандагони Мо Иброҳим ва Исҳоқ ва Яъқубро, ки соҳибони қудрату тавоноӣ ва басиратҳо буданд. Ҳамоно Мо онҳоро бо як хислати хос (ва поке) баргузидем, ки он ёд кардани он сарои (охират) буд»** *(сураи Сод, оятҳои 45-46)*.

Яъне: Онҳоро ба як вижагии хос нишон кардем ва он ҳамон номи неке (зикри ҷамил) аст, ки ба воситаи он дар ин дунё ёд мешаванд. Ва ин ҳамон «лисони сидқ» (номи нек дар миёни ояндагон) аст, ки Иброҳими Халил (алайҳиссалом) онро аз Худо хоста ва гуфта буд: (**Ва барои ман дар миёни ояндагон номи неке қарор бидеҳ**) *(сураи Шуаро, ояти 84)*.

Ва Худованди Поку Муназзаҳ дар бораи ӯ ва фарзандонаш мефармояд: **(Ва аз раҳмати Худ ба онҳо бахшидем ва барои онҳо номи неки баланде қарор додем)** *(сураи Марям, ояти 50)*.

Ва ба Паёмбари худ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуд: **(Ва ному ёди туро барои ту баланд гардонидем)** *(сураи Шарҳ, ояти 4)*.

Пас, пайравони паёмбарон низ ба андозаи меросе, ки аз тоат ва пайравии онҳо ба даст овардаанд, аз ин неъмати номи нек ва иззат насибае доранд. Ва ҳар касе, ки бо онҳо мухолифат кунад, ба андозаи мухолифат ва маъсияти худ, аз ин иззату номи нек дур хоҳад буд. .

ФАСЛ: ГУНОҲОН БОИСИ МАЛОМАТУ САРЗАНИШ МЕГАРДАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Онҳо аз соҳиби худ номҳои ситоиш (мадҳ) ва шарофатро мегиранд ва ба тани ӯ либосе аз номҳои маломат (замм) ва хориву кӯчакиро мепӯшонанд.** Пас, гуноҳон номҳои мӯъмин, накукор (барр), муҳсин, тақводор, фармонбардор (мутеъ), тавбакунанда (муниб), дӯсти Худо (валӣ), парҳезгор (вареъ), солеҳ, обид, тарсон (аз Худо), ҳамеша ба сӯи Худо баргардонда (аввоб), пок (таййиб) ва писандида (марзӣ, мавриди ризоият) ва амсоли инҳоро аз ӯ мегиранд.

Ва ба ҷои онҳо, ба тани ӯ номҳои фоҷир (бадкор), гуноҳкор (осӣ), мухолифаткунанда, бадкор, муфсид (фасодкунанда), палид (хабис), мавриди хашм қароргирифта (масхут), зинокор, дузд, қотил, дурӯғгӯ, хоин, ливотакор, қатъкунандаи раҳм (силаи раҳмро буранда), паймоншикан (ғодир) ва монанди инҳоро мепӯшонанд.

Пас, инҳо номҳои фисқу бадкорӣ ҳастанд ва: (Чӣ бад аст номи фисқу бадкорӣ баъд аз имон овардан!) *(сураи Ҳуҷурот, ояти 11)*; ҳамон номҳое, ки боиси хашми Дайён (Худованди ҷазодиҳандаву додгар), ворид шудан ба оташи ҷаҳаннам ва зиндагии пур аз шармандагиву хорӣ мегарданд.

Ва онҳо (номҳои гурӯҳи аввал) номҳое ҳастанд, ки боиси хушнудии Раҳмон, ворид шудан ба биҳиштҳо ва шарафмандии соҳиби он номҳо бар тамоми намудҳои дигари инсонҳо мешаванд. Пас, агар дар уқубати гуноҳ ҳеҷ чизе ҷуз сазовор шудан ба он номҳои бад ва пасомадҳои онҳо намебуд, албатта дар ақли инсон боздоранда ва манъкунандае (нигаҳдорандае) аз гуноҳ вуҷуд медошт. Ва агар дар савоби тоату бандагӣ ҳеҷ чизе ҷуз расидан ба он номҳои нек ва пасомадҳои онҳо намебуд, албатта дар ақли инсон амркунанда ва ташвиқкунандае ба он (тоат) вуҷуд медошт. Вале ҳеҷ манъкунандае барои он чи Аллоҳ ато кардааст, нест ва ҳеҷ атокунандае барои он чи Ӯ манъ кардааст, нест; ва ҳеҷ наздиккунандае барои касе, ки Ӯ дур сохтааст, нест ва ҳеҷ дуркунандае барои касе, ки Ӯ наздик сохтаааст, намебошад: (Ва ҳар касеро, ки Аллоҳ хор созад, пас ҳеҷ гиромидорандае (эҳтиромкунандае) барои ӯ нест; ҳамоно Аллоҳ ҳар чиро, ки бихоҳад, анҷом медиҳад) *(сураи Ҳаҷ, ояти 18)*» .

ФАСЛ: ГУНОҲОН БАР АҚЛ ТАЪСИР МЕГУЗОРАНД (ОНРО ЗАИФ МЕКУНАНД)

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Онҳо ба таври хос (хусусан) дар кам ва заиф шудани ақл таъсир мегузоранд**. Аз ин рӯ, ту ҳеҷ гоҳ ду инсони оқилро намеёбӣ, ки яке аз онҳо фармонбардори (мутеи) Аллоҳ ва дигаре гуноҳкор (осӣ) бошад, магар ин ки албатта ақли он шахси фармонбардор аз онҳо бештару комилтар, андешааш саҳеҳтар, раъю назараш устувортар ва роҳи дурусту савоб ҳамеша ҳамроҳи ӯ мебошад.

Ва аз ҳамин сабаб аст, ки ту хитобҳои Қуръонро меёбӣ, ки танҳо бо соҳибони ақл ва хирадмандон (улу-л-албоб) сурат гирифтаанд, маҳз ба монанди ин фармудаи Худованд, ки: **«Ва аз Ман битарсед, эй хирадмандон!»** *(сураи Бақара, ояти 197)* ва ин фармудааш, ки: **«Пас, аз Аллоҳ битарсед, эй хирадмандон, то бошад, ки растагор (наҷотёфта) шавед!»** *(сураи Моида, ояти 100)* ва боз ин фармудааш, ки: **«Ва ҷуз хирадмандон касе панд намегирад (ёд намекунад)»** *(сураи Бақара, ояти 269)* ва намунаҳои монанди ин бисёр зиёданд.

Ва чӣ гуна метавонад инсони оқил ва соҳиби ақли комил бошад касе, ки Зотеро нофармонӣ мекунад, ки худи ӯ дар қабзаи (ихтиёри) Ӯ Таъоло ва дар сарои (мулки) Ӯ қарор дорад ва ӯ хуб медонад,

ки Худованд ӯро мебинад ва шоҳиди ҳоли ӯст, вале бо ин вуҷуд, дар пеши чашми (бе мислу монанди) Ӯ Таъоло ва дар ҳоле ки аз Ӯ пинҳон нест, нофармонӣ мекунад?! Ва ӯ аз неъматҳои Худованд барои анҷом додани корҳое, ки боиси хашми Худованд аст, ёриву истифода мечӯяд ва дар ҳар лаҳза хашму ғазаби Ӯ Таъоло, лаънати Ӯ ва дур сохтани ӯро аз наздикии Худ, рондани ӯро аз даргаҳаш, рӯйгардонии Ӯ аз ӯ ва беёвару мададгор раҳо кардани (хизлони) ӯро ба сӯи худ ҷалб мекунад. Ва инчунин боиси он мегардад, ки Худованд ӯро дар байни нафсаш ва душманаш (шайтон) танҳо (беёвару мададгор) раҳо кунад ва ӯ аз чашми Худованд биафтад ва аз рӯҳу ҳаловати хушнудӣ ва муҳаббати Ӯ ва аз равшании чашм (оромиши дил ва ризомандӣ) ба воситаи наздикӣ ба Ӯ ва аз растагорӣ дар канори Ӯ ва аз назар кардан ба Чеҳраи Поки Ӯ Таъоло дар канори гурӯҳи дӯстонаш (авлиёяш) маҳрум гардад. Дар ҳоле ки маҳрум шудан аз ин неъматҳо боиси аз даст рафтани **чандин баробар зиёдтар** аз он карамотҳое аст, ки ба аҳли тоат дода мешавад ва (инчунин боиси гирифтор шудан ба) **чандин баробар бештар** аз он уқубатҳое мебошад, ки ба аҳли маъсият мерасад.

Пас, кадом ақл барои касе боқӣ мемонад, ки лаззати як соат, ё як рӯз, ё як замонро — ки сипас маҳз ба монанди як хоби кӯтоҳе, ки гӯё аслан набуд, ба

охир мерасад — бар ин неъмати ҷовидон (муқим) ва растагории бузург ихтиёр мекунаду тарҷеҳ медиҳад?! Балки он (тоат) саодати дунё ва охират аст. Ва агар он ақле намебуд, ки ба воситаи он ҳуҷҷат бар зидди инсон устувор мегардад, албатта ӯ дар мақоми девонагон (маҷонин) қарор медошт; балки чӣ басо девонагон ҳолати бисёр беҳтар аз ӯ ва саранҷоми солимтар (дар амнтар) аз ӯ дошта бошанд. Пас, ин (заифии ақл) аз ин ҷиҳат ва равзана мебошад.

Аммо таъсири гуноҳ дар кам ва заиф шудани ақли маош (ақли рӯзгордорӣ ва зиндагӣ) бошад; пас агар шарик будани умумӣ дар ин камбудӣ намебуд, албатта барои шахси фармонбардори мо, камбудии ақли шахси гуноҳкори мо ошкору намоён мешуд, вале ин офату мусибат умумӣ аст ва девонагӣ ҳам намудҳои гуногун (фунун) дорад.

Ва чӣ ҷои тааҷҷуб аст! Агар ақлҳо солим мебуданд, албатта медонистанд, ки роҳи ба даст овардани лаззат, шодӣ, сурур ва покрозии зиндагӣ танҳо дар хушнудии Зоте аст, ки тамоми неъматҳо дар хушнудии Ӯст ва тамоми дард ва азобҳо дар хашму ғазаби Ӯ Таъоло мебошад. Пасон, дар хушнудии Ӯ Таъоло равшании чашмҳо, шодии рӯҳҳо, ҳаёти қалбҳо, лаззати ҷонҳо, покизагии ҳаёт, ҳаловати зиндагӣ ва **ширинтарин неъматҳо** қарор

дорад. Ва агар мисқоли заррае аз ин (лаззати маънавӣ) бо тамоми неъмати дунё вазн карда шавад, неъмати дунё бо он баробарӣ карда наметавонад; балки ҳар гоҳ барои қалб ҳатто андактар насибе аз он ҳосил гардад, ҳаргиз ба дунё ва он чи дар он аст, ба унвони ҷойгузини он рози нахоҳад шуд. Ва бо ин ҳама, ӯ (шахси мутеъ) аз насиби худ аз дунё боз ҳам бузургтар аз баҳрамандии аҳли айшу ишрат (мутрафин) лаззат мебарад. Ва баҳрамандии ӯро аз он насиби андак, он андӯҳҳо, ғамҳо, ғуссаҳо ва кашмакашҳое, ки баҳрамандии аҳли айшу ишратро хира месозанд, аслан тира намекунад. Балки ӯ ба ҳар ду неъмат (неъмати имон ва насиби ҳалоли дунё) расидааст ва дар айни замон интизори ду неъмати дигари аз онҳо бузургтар (дар охират) мебошад. Ва он чи аз дардҳо ва сахтиҳо дар ин байн ба ӯ мерасад, пас амр маҳз ҳамон гуна аст, ки Аллоҳи Мутаъол мефармояд: **«Агар шумо дард мекашед, пас ҳамоно онҳо низ дард мекашанд, ҳамон гуна ки шумо дард мекашед, вале шумо аз Аллоҳ чизеро (ачру биҳиштро) умед доред, ки онҳо умед надоранд»** *(сураи Нисо, ояти 104)*.

Пас, ҳеҷ маъбуде барҳақ ҷуз Аллоҳ нест! Чӣ қадар кам ва заиф аст ақли касе, ки дурри гаронбаҳоро ба саргин (пашколи ҳайвон) ва мушкро

ба наҷосат (ахлоти бадан) иваз мекунад! Ва ҳамроҳии касонеро, ки Аллоҳ ба онҳо неъмат додааст — аз паёмбарон, сиддиқон, шаҳидон ва солеҳон — ба ҳамроҳии касоне иваз месозад, ки Аллоҳ бар онҳо хашм гирифта, лаънаташон карда ва барояшон ҷаҳаннамро омода сохтааст, ки он бадтарин саранҷом аст» .

ФАСЛ: ГУНОҲОН БОИСИ ҚАТЪ ШУДАНИ РОБИТАИ БАЙНИ БАНДА ВА ПАРВАРДИГОР МЕГАРДАНД

Аз бузургтарин уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Он боиси қатъ шудани робита (қатиат) дар байни банда ва Парвардигораш Таборак ва Таоло мегарданд**. Ва ҳар гоҳ ин ҷудоиву қатъи робита воқеъ шавад, тамоми сабабҳои хайру некӣ аз банда канда мешаванд ва дар муқобил, тамоми сабабҳои бадию шарр ба ӯ пайваст мегарданд.

Пас, чӣ растагорию наҷот, чӣ умедворие ва чӣ зиндагие боқӣ мемонад барои касе, ки сабабҳои хайр аз ӯ канда шудаанд ва робитаи байни худ ва Сарпарасту Мавлояшро қатъ кардааст?! Зоте, ки банда ҳатто ба андозаи як мижжа задан аз Ӯ бениёз нест ва ҳеҷ бадалу ҷойгузине барои Ӯ надорад. Ва (дар айни замон) сабабҳои шарру бадӣ ба ӯ пайваст гаштаанд ва робитаи байни худ ва сахттарин душманашро устувор сохтааст; дар натиҷа душманаш сарпарасти ӯ гашта ва Дӯсту Сарпарасти ҳақиқиаш (Худованд) вайро раҳо кардааст. Пас, ҳеҷ кас намедонад, ки дар ин канда шудан (аз Худо) ва пайваст шудан (ба шайтон) чӣ намудҳои дарду парешонӣ ва чӣ азияту азобҳо ниҳон аст.

Баъзе аз салафи солеҳ гуфтаанд: «Ман бандаро чунон дидам, ки гӯё дар миёни Аллоҳ Субҳонаҳу ва

шайтон партофта шудааст; пас агар Аллоҳ аз ӯ рӯй гардонад, шайтон сарпарастии вайро ба ӯҳда мегирад ва агар Аллоҳ сарпарастии ӯро бикунад, шайтон ҳаргиз ба ӯ қудрату тавоноӣ намеёбад». Ва ба таҳқиқ, Худованди Мутаъол мефармояд: (Ва (ба ёд ор) он гоҳро, ки ба фариштагон гуфтем: «Барои Одам саҷда кунед!», пас (ҳама) саҷда карданд, ҷуз Иблис, ки аз ҷин буд, пас аз фармони Парвардигораш берун шуд (фисқ кард). Оё пас, бо вуҷуди ин, ӯ ва фарзандонашро ба ҷои Ман дӯсту сарпараст мегиред, дар ҳоле ки онҳо душмани шумо ҳастанд?! Чӣ бадал ва ҷойгузини баде аст (ин интихоби шайтон) барои золимон!) (сураи Каҳф, ояти 50).

Худованди Поку Муназзаҳ ба бандагонаш (дар ин оят гӯё чунин) мегӯяд: «Ман падари шуморо гиромӣ доштам, қадру манзалаташро баланд кардам ва вайро бар дигарон бартарӣ додам, пас ба тамоми фариштагонам дастур додам, то ба хотири бузургдошт ва шарафмандии ӯ, барояш саҷда кунанд. Онҳо маро итоат карданд, вале душмани Ман ва душмани шумо (Иблис) сарпечӣ намуд, фармони Маро нофармонӣ кард ва аз тоати Ман берун шуд. Пас чӣ гуна баъд аз ин барои шумо лоиқу зебо мешавад, ки ӯ ва фарзандонашро ба ҷои Ман дӯсту сарпараст бигиред? Баъд шумо вайро дар

роҳи маъсияту гуноҳи Ман итоат кунед ва дар роҳи мухолифат бо хушнудии Ман бо ӯ дӯстӣ (муволоот) намоед, дар ҳоле ки онҳо сахттарин душман барои шумо ҳастанд?! Шумо бо душмани Ман дӯстӣ кардед, дар ҳоле ки Ман ба шумо дастури душманӣ бо вайро дода будам. Ва ҳар кас бо душманони подшоҳ дӯстӣ кунад, ӯ ва душманонаш дар назди подшоҳ баробар ва яксон хоҳанд буд. Зеро ҳамоно муҳаббат ва тоату бандагӣ комил намегардад, магар бо душманӣ кардан бо душманони шахси мавриди итоат ва бо дӯстӣ кардан бо дӯстони ӯ. Аммо ин ки ту бо душманони подшоҳ дӯстӣ кунӣ ва сипас даъво намоӣ, ки подшоҳро дӯст медорӣ, ин як чизи маҳол ва ношуданист.

Ин (зиштии муомила бо душмани подшоҳ) дар ҳолест, ки агар он душмани подшоҳ душмани худи шумо намебуд. Пас, чӣ гуна хоҳад буд ҳол, вақте ки ӯ дар ҳақиқат душмани худи шумост ва он душмание, ки дар байни шумо ва ӯ вуҷуд дорад, аз душмании байни гӯсфанд ва гург ҳам бузургтар аст?! Пас, чӣ гуна барои инсони оқил лоиқу зебо мешавад, ки бо душмани худ — ки айни замон душмани Дӯст ва Сарпарасту Мавлои ӯст ва ҳеҷ мавлое ҷуз Ӯ надорад — дӯстӣ намояд?! Ва Худованди Поку Муназзаҳ бо ин фармудаи Худ: (дар ҳоле ки онҳо душмани шумо ҳастанд) *(сураи Каҳф, ояти 50)* бар

зиштии ин дӯстӣ огоҳӣ (танбеҳ) додааст, ҳамон гуна ки бо ин фармудаи Аллоҳи Мутаъол низ: (Пас, аз фармони Парвардигораш берун шуд) *(сураи Каҳф, ояти 50)* бар зиштии он таваҷҷӯҳ намудааст. Пас, ба таври возеҳ маълум гашт, ки душмании Иблис бо Парвардигораш ва душмании ӯ бо мо, ҳар кадоми инҳо ба танҳоӣ сабабест, ки инсонро ба душманӣ бо ӯ фаро мехонад. Пас, ин чӣ гуна дӯстӣ ва ин чӣ гуна иваз кардан (истибдол) аст?! Чӣ бадал ва ҷойгузини баде аст (ин интихоби шайтон) барои золимон!

Ва чунин ба назар мерасад, ки дар зери ин хитоби Илоҳӣ як намуд итоб ва гилаи ниҳоят латиф ва аҷибе ниҳон аст, ки (гӯё Худованд мегӯяд): «Ман бо Иблис маҳз ба он сабаб душманӣ кардам, ки ӯ ҳамроҳи фариштагонам ба падари шумо Одам саҷда накард. Пас, душмании Ман бо ӯ танҳо ба хотири шумо ва барои (ҳурмати) шумо буд. Вале дар ниҳоят, оқибати ин душмании Ман ин шуд, ки шумо рафта, дар байни худ ва ӯ шартномаи сулҳу оштӣ бастед (ақди мусолаҳа кардед)!» .

ФАСЛ: ГУНОҲОН БАРАКАТРО АЗ БАЙН МЕБАРДОРАНД (МАҲВ МЕКУНАНД)

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Он баракати умр, баракати рӯзӣ, баракати илм, баракати амал ва баракати тоату бандагиро аз байни мебарад** (маҳв месозад).

Ва дар маҷмӯъ (хулоса), гуноҳ баракати дин ва дунёро нест мекунад. Аз ин рӯ, ту дар умр, дин ва дунёи ҳеҷ кас камбаракаттар аз он шахсеро намеёбӣ, ки Аллоҳро нофармонӣ кардааст. Ва баракат аз рӯи замин танҳо ба сабаби гуноҳу маъсияти махлуқот бардошта (маҳв) шудааст. Худованди Мутаъол мефармояд: (Ва агар аҳли шаҳрҳову деҳот имон меоварданд ва тақво мекарданд, албатта бар онҳо дарҳои баракатҳоро аз осмону замин мекушодем) *(сураи Аъроф, ояти 96)*.

Ва боз Аллоҳи Мутаъол мефармояд: (Ва ин ки агар онҳо дар он роҳ (роҳи ҳақ ва Ислом) устувор мемонданд, албатта ба онҳо оби бисёр ва фаровоне менӯшондем, то онҳоро дар он биозмоем) *(сураи Ҷин, оятҳои 16-17)*.

Ва ба таҳқиқ, банда ба сабаби гуноҳе, ки анҷом медиҳад, аз рӯзию неъмат маҳрум мегардад.

Ва дар ҳадиси шариф омадааст: **«Ҳамоно Рӯҳулқудус (Ҷабраил алайҳиссалом) дар қалби ман чунин дамид (ваҳй кард), ки ҳеҷ ҷоне ҳаргиз**

намемирад, то он даме ки рӯзии худро комил ва пурра ба даст орад. Пас, аз Аллоҳ битарсед ва дар талаби рӯзӣ роҳи зебову ҳалолро пеш гиред (аз ҳад нагузаред). Зеро ба он чизе, ки дар назди Аллоҳ аст, танҳо бо тоату бандагии Ӯ метавон расид. Ва ба таҳқиқ, Аллоҳ осоиш (равҳ) ва шодиро дар ризомандию яқин қарор додааст ва андӯҳу ғуссаро дар шакку норозигӣ гузоштааст».

Ва пештар он асаре (ҳадиси қудсие), ки Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) дар китоби «Аз-зуҳд» зикр кардааст, баён шуд, ки (Худованд мефармояд): «Ман Аллоҳ ҳастам. Ҳар гоҳ розӣ ва хушнуд шавам, баракат медиҳам ва барои баракати Ман ҳеҷ интиҳое нест. Ва ҳар гоҳ хашм гирам, лаънат мекунам ва лаънати Ман то ҳафтумин фарзандро (наслро) дармеёбад (мерасад)».

Ва фаровонии рӯзӣ ва амал ба зиёдии он (аз назари миқдор) нест. Инчунин, дарозии умр низ ба зиёдии моҳҳо ва солҳо намебошад. Вале фаровонии рӯзӣ ва дарозии умр танҳо ба воситаи баракатест, ки дар онҳо қарор дорад.

Ва пештар собит шуд, ки умри аслии банда, ҳамон муддати ҳаёти (маънавии) ӯст. Ва ҳеҷ ҳаёту зиндагие нест барои касе, ки аз Аллоҳ рӯй гардонида ва ба ғайри Ӯ Таъоло машғул гаштааст; балки зиндагии чорпоён (баҳоим) аз зиндагии вай беҳтар

аст. Зеро ҳамоно ҳаёти инсон ба ҳаёти қалб ва рӯҳи ӯ вобаста мебошад. Ва ҳеҷ ҳаёте барои қалби ӯ нест, магар бо шинохти Офаридгораш (Фотираш) ва бо муҳаббату бандагии танҳо Ӯ ва бо бозгашт ба сӯи Ӯ ва бо оромиш ёфтан ба зикри Ӯ ва бо унс гирифтан ба наздикии Ӯ Таъоло. Ва ҳар кас ин ҳаёти (маънавиро) аз даст диҳад, тамоми хайру некиро аз даст додааст; ҳатто агар дар ивази он, ҳар чизеро аз ин дунё ба даст оварда бошад. Балки тамоми дунё бо ҳамаи он чи дарунаш ҳаст, ҳаргиз ҷойгузин ва бадали ин ҳаёти қалбӣ шуда наметавонад. Пас, барои ҳар чизе, ки аз дасти банда меравад, бадалу ҷойгузине ҳаст, вале ҳар гоҳ Аллоҳ аз дасти банда биравад (робитааш канда шавад), ҳеҷ чизе аслан ҷойгузини Ӯ шуда наметавонад.

Ва чӣ гуна метавонад як мӯҳтоҷи зотӣ (зотан фақир, ниёзманд) ҷойгузини як Бениёзи зотӣ (ғанӣ би-з-зот) гардад? Ва як нотавони зотӣ ҷойгузини як Тавонои зотӣ шавад? Ва як мурда ҷойгузини он Зиндае гардад, ки ҳаргиз намемирад? Ва як махлуқ ҷойгузини Холиқу Офаридгор шавад? Ва чӣ гуна ҷойгузин шавад касе, ки аз худаш ҳеҷ вуҷуд ва ҳеҷ чизе аслан надорад, ба ҷои Зоте, ки бениёзӣ, ҳаёт, камол, вуҷуд ва раҳмат аз лавозими зоти Поки Ӯст?! Ва чӣ гуна ҷойгузин мешавад касе, ки ҳатто

соҳиби мисқоли заррае нест, ба ҷои Зоте, ки подшоҳии осмону замин танҳо аз они Ӯ мебошад?!

Ва ҳамоно нофармонии Аллоҳ Таъоло ба он сабаб боиси аз байн рафтани (маҳви) баракати рӯзӣ ва умр мегардад, ки шайтон бар ин гуноҳон ва соҳибони онҳо вобаставу муваккал карда шудааст. Пас, қудрату султони шайтон бар онҳост ва ӯҳдадории (ҳаволаи) вай бар ин дафтар (девон) ва аҳлу соҳибони он мебошад. Ва ҳар чизе, ки шайтон ба он пайваст шавад ва ҳамроҳаш гардад, баракати он чиз албатта маҳв ва нобуд мешавад. Ва аз ҳамин ҷост, ки зикри номи Аллоҳи Мутаъол дар вақти хӯрдан, нӯшидан, либос пӯшидан, савор шудан ва ҷимоъ (ҳамхобагӣ) машруъ гардидааст, зеро дар ҳамроҳ будани номи Аллоҳ баракати бузурге ниҳон аст. Ва ёд кардани номи Ӯ Таъоло шайтонро меронад, ки дар натиҷа баракат ҳосил мегардад ва ҳеҷ монеае барои он боқӣ наmemонад. Ва ҳар чизе, ки барои Аллоҳ набошад, баракати он кандаву гирифта мешавад. Зеро танҳо Парвардигор аст, ки Худаш ба танҳоӣ баракат медиҳад ва тамоми баракатҳо аз ҷониби Ӯст.

Ва ҳар чизе, ки ба Худованд нисбат дода шавад, муборак аст. Пас, каломи Ӯ муборак аст, паёмбари Ӯ муборак аст ва бандаи мӯъмини Ӯ, ки барои махлуқоташ фоидарасон аст, муборак мебошад. Ва

инчунин, Байтуллоҳи Ҳаром муборак аст ва қисмати баргузида аз заминаш, ки ҳамон Шом аст, замини баракат мебошад; Худованд вайро дар шаш ояти Китоби Худ бо баракат васф кардааст. Пас, ҳеҷ баракатдиҳандае ҷуз Худи Ӯ ба танҳоӣ нест ва ҳеҷ чизи мубораке вуҷуд надорад, магар он чи ки ба Ӯ нисбат дода шавад — мақсадам нисбат додан ба улуҳияти Ӯ, муҳаббати Ӯ ва хушнудии Ӯст — вагарна тамоми коинот ба рубубияти Ӯ ва офариниши Ӯ нисбат дорад. Ва ҳар як аз ашё, гуфтор ва кирдорҳое, ки инсонро аз Худованд дур созанд, ҳеҷ баракат ва ҳеҷ хайре дар онҳо нест. Ва баръакси он, ҳар чизе ки ба Худованд наздик бошад, ба андозаи наздикияш ба Ӯ, дорои баракат мебошад.

Ва зидди баракат, лаънат аст. Пас, замине, ки Аллоҳ вайро лаънат кардааст, ё шахсе, ки Аллоҳ вайро лаънат намудааст ва ё амале, ки Аллоҳ вайро лаънат кардааст, дуртарин чиз аз хайру баракат мебошад. Ва ҳар чизе, ки ба он (лаънат) пайваст шавад, ба он вобаста гардад ва ба роҳи он биравад, ҳеҷ баракате аслан дар он чиз нахоҳад буд.

Ва ба таҳқиқ, Худованд душмани Худ Иблисро лаънат кард ва вайро дуртарин маҳлуқаш аз даргоҳи Худ қарор дод. Пас, ҳар чизе, ки ба ҷониби вай (шайтон) бошад, ба андозаи наздикӣ ва робитааш бо вай, аз лаънати Аллоҳ насибае дорад. Ва аз ҳамин

ҷо буд, ки гуноҳон бузургтарин таъсирро дар аз байн бурдани (маҳви) баракати умр, рӯзӣ, илм ва амал доранд. Ва ҳар вақту соате, ки ту дар он Аллоҳро нофармонӣ кардӣ, ё ҳар моле, ки бо он Аллоҳ нофармонӣ шуд ва ё ҳар бадан, ҷоҳ, илм ва амале (дар роҳи гуноҳ истифода гашт), пас он чиз бар зидди соҳибаш мебошад ва барои ӯ (ба манфиат ва фоидаи ӯ) нест. Аз ин рӯ, барои инсон аз умр, мол, қувват, ҷоҳ, илм ва амалаш ҳеҷ чизе боқӣ намемонад, магар он чи ки бо он Аллоҳро итоат карда бошад.

Ва аз ҳамин сабаб аст, ки дар миёни мардум касе ҳаст, ки дар ин дунё сад сол ё каму беш аз он зиндагӣ мекунад, вале умри (ҳақиқию маънавии) ӯ ҳатто ба бист сол ё мисли он намерасад. Ҳамон гуна ки дар миёни онҳо касе ҳаст, ки соҳиби тӯдаҳои бисёр ва гаронбаҳо (қанотири муқантара) аз тиллову нуқра мебошад, вале молу сарвати ӯ дар ҳақиқат ҳатто ба ҳазор дирҳам ё каму беш аз он намерасад. Ва маҳз ба ҳамин шакл аст ҳоли ҷоҳу мақомот ва илму дониш низ.

Ва дар китоби «Сунан»-и Имом Тирмизӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармудаанд: **«Дунё лаънатшуда (малъуна) аст ва ҳар чӣ даруни он аст, низ лаънатшуда мебошад, магар**

ёди Аллоҳ ва он чӣ ки ба он пайвастааст (мисли тоату бандагӣ) ва ё олиму донишманде ва ё донишҷӯву таълимгирандае».

Ва дар асари (ривояти) дигаре омадааст: **«Дунё лаънатшуда аст ва ҳар чӣ даруни он аст, низ лаънатшуда мебошад, магар он чизе ки холис барои Аллоҳ бошад»**. Пас, танҳо ҳамин бахш (он чи барои Худост) аст, ки ба таври хос дорои баракат мебошад; ва Аллоҳ ёрирасон (мустаъон) аст».

ФАСЛ: ГУНОҲОН СОҲИБИ ХУДРО АЗ ЗУМРАИ АФРОДИ СИФЛА ВА ПАСТҚАДР МЕГАРДОНАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Онҳо соҳиби худро аз зумраи афроди сифла ва пастқадр (сафала) мегардонанд**; баъд аз он ки вай омода ва шоистаи он буд, ки аз ҷумлаи афроди валомақом ва болоқадр бошад. Зеро ҳамоно Аллоҳ махлуқоти худро ба ду гурӯҳ офаридааст: валомақомон ва пастқадрон. Ва Зоти Поки Ӯ «Иллийин»-ро қароргоҳи валомақомон ва «Асфала софилин»-ро қароргоҳи пастқадрон сохт. Ва аҳли тоату бандагии Худро дар дунё ва охират аз ҷумлаи валомақомону сарбаландон гардонд ва аҳли маъсияту гуноҳро дар дунё ва охират аз зумраи пасттарину хоршудагон қарор дод. Ҳамон гуна ки аҳли тоатро гиромитарини махлуқот дар назди Худ сохт ва аҳли маъсиятро хортарину беарзиштарини махлуқот дар назди Худ гардонд. Ва Зоти Поки Ӯ иззату сарфарозиро барои инҳо (аҳли тоат) ва хориву кӯчакиро барои онҳо (аҳли гуноҳ) қарор дод; маҳз ҳамон гуна ки дар китоби «Муснад»-и Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз ҳадиси Абдуллоҳ ибни Амр аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят шудааст, ки фармудаанд: **«Ман дар остонаи қиёмат бо шамшер фиристода**

шудам ва рӯзии ман дар зери сояи найзаам қарор дода шуд ва хориву кӯчакӣ бар касе бор гашт, ки бо фармони ман мухолифат кунад».

Пас, ҳар вақте ки банда гуноҳе анҷом диҳад, як зина (дараҷа) ба сӯи пастӣ фуруд меояд. Ва вай ҳамеша дар ҳамин ҳоли фуруд омадан хоҳад буд, то он даме ки аз ҷумлаи пасттаринҳо гардад. Ва дар муқобил, ҳар вақте ки банда тоату бандагие анҷом диҳад, як зина ба сӯи боло боло меравад. Ва вай ҳамеша дар ҳамин ҳоли боло рафтан хоҳад буд, то он даме ки аз зумраи валомақомону сарбаландон гардад.

Ва чӣ басо барои банда дар рӯзҳои зиндагияш чунин пеш ояд, ки аз як ҷиҳат дар ҳоли боло рафтан ва аз ҷиҳати дигар дар ҳоли фуруд омадан бошад. Ва ҳар кадоме аз ин ду ҳолат, ки бар вай ғолиб ояд, банда аз аҳли ҳамон хоҳад буд. Пас, касе, ки сад зина боло рафта ва танҳо як зина фуруд омадааст, ҳаргиз мисли касе нест, ки ҳолаш баръакси ин бошад.

Вале дар ин ҷо барои нафсҳо як хатои бисёр бузург пеш меояд; ва он ин аст, ки банда гоҳо чунон фурудоии амиқе мекунад, ки он аз масофаи байни машриқу мағриб ва байни осмону замин ҳам дуртар аст. Пас, боло рафтани вай ҳатто ба андозаи ҳазор зина ҳам наметавонад ҷойи ин як фурудоии амиқро

пур кунад (ҷуброн намояд); маҳз ҳамон гуна ки дар ҳадиси саҳеҳ аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармудаанд: **«Ҳамоно банда як калимаеро ба забон меорад, ки ба он аҳамият намедиҳад (парвое надорад), вале ба сабаби он дар оташи ҷаҳаннам чунон фуруд меравад (меафтад), ки аз масофаи байни машриқу мағриб дуртар аст»**.

Пас, кадом болоравӣ метавонад бо ин гуна фурудоии сахт баробарӣ кунад?! Ва фуруд омадан як амри лозим ва ҷудонопазир барои инсон аст (зеро ҳеҷ кас бе хато нест), вале дар миёни мардум касе ҳаст, ки фурудоии вай ба сӯи ғафлат мебошад; пас ин гуна шахс ҳар гоҳ аз ғафлати худ бедор шавад, ба ҳамон зинаи аввалаи худ ё ба зинаи аз он ҳам баландтар, (вале) ба андозаи бедорию ҳушёрияш, бармегардад.

Ва дар миёни онҳо касе ҳаст, ки фурудоии вай ба сӯи як кори мубоҳ (ҷоиз) аст, вале бо он кори мубоҳ нияти кумак ҷустан барои тоату бандагиро надорад; пас ин гуна шахс ҳар гоҳ ба сӯи тоат баргардад, чӣ басо ба зинаи аввалаи худ бозгардад ва чӣ басо ба он нарасад ва чӣ басо аз он баландтар ҳам биравад. Зеро вай гоҳо бо ҳиммати баландтар аз он чи ки буд, бармегардад ва гоҳо бо ҳиммати заифтар ва

гоҳо ҳам ҳиммати вай ба ҳамон шакле ки буд, боқӣ мемонад.

Ва дар миёни онҳо касе ҳаст, ки фурудоии ӯ ба сӯи гуноҳ мебошад, хоҳ гуноҳи кабира (бузург) бошад ва хоҳ сағира (кучак). Пас, ин гуна шахс барои бозгашт ба зина ва дараҷаи аввалаи худ, ба як тавбаи насӯҳ (холису самимӣ) ва бозгашти содиқона ба сӯи Худованд ниёз дорад.

Ва уламо дар ин бора ихтилоф кардаанд, ки оё банда баъд аз тавба кардан, боз ба ҳамон дараҷа ва зинае, ки пеш аз гуноҳ дар он қарор дошт, бармегардад ё хайр?

1. Гурӯҳе бар ин назаранд, ки ӯ бармегардад; зеро тавба асар ва нишони гуноҳро комилан маҳв мекунад ва вуҷуди онро ба монанди адам (нестӣ) мегардонад, ки гӯё аслан гуноҳе набудааст.

2. Гурӯҳи дигар бар ин бовараанд, ки ӯ ба он дараҷа барнамегардад; зеро таъсири тавба танҳо дар соқит кардану бардоштани уқубату азоб аст, аммо он дараҷа ва зинае, ки аз дасташ рафтааст, дигар ба он нахоҳад расид.

Онҳо (тарафдорони назари дуюм) дар тавзеҳ ва исботи ин матлаб гуфтаанд: банда дар он замоне, ки ба гуноҳ машғул шуд, агар ба тоату бандагӣ мепардохт, барои як болоравӣ ва баланд баромадани дигар омода мегашт, ки амалҳои

гузаштааш вайро ба он сӯ мекашонданд. Ин ҳолат маҳз ба монанди тиҷорати мардест, ки ҳар рӯз бо тамоми сарвати дар ихтиёр доштааш фоида ба даст меорад; ва ҳар чӣ мол дучанд (зиёд) шавад, фоида низ чандин баробар афзун мегардад. Пас ба таҳқиқ, дар замони анҷоми гуноҳ, он болоравӣ ва фоидае, ки амалҳои неки вай боис мешуданд, аз дасти ӯ рафтааст. Бинобар ин, ҳар гоҳ ӯ амали некро аз нав оғоз кунад, болоравии худро пас аз як фурудоӣ шурӯъ менамояд. Ва ҳол он ки ӯ пеш аз гуноҳ аз поён ба сӯи боло дар ҳоли боло рафтан буд ва дар байни ин ду ҳолат фарқияти ниҳоят бузурге вуҷуд дорад.

Онҳо боз гуфтаанд: мисоли ин ҳолат ба монанди ду мардест, ки аз ду нардбони беинтиҳо боло мераванд ва ҳарду дар як зина баробаранд. Пас, яке аз онҳо ба сӯи поён фуруд меояд, агарчи танҳо як зина ҳам бошад ва сипас болоравиро аз нав оғоз мекунад. Дар ин ҳолат, он шахсе, ки фуруд наомада буд, албатта аз ӯ пеш мегузарад ва болотар меистад.

Ва Шайхулислом Ибни Таймия (раҳматуллоҳи алайҳ) дар байни ин ду гурӯҳ як ҳукми қобил ва пазируфташударо баён карда, фармудааст:

Таҳқиқи масъала ин аст, ки дар ҳақиқат баъзе аз тавбакунандагон ба зинае болотар ва афзунтар аз дараҷаи аввалаи худ бармегарданд. Ва баъзе аз онҳо

ба ҳамон дараҷаи монанди пешинаи худ бозмегарданд. Ва баъзеи дигар аз онҳо ҳатто ба дараҷаи аввалаи худ ҳам нахоҳанд расид» .

«Ман (Ибни Қаййим) мегӯям: ва ин ҳолат ба андозаи қуввати тавба ва камоли он вобаста аст. Ва инчунин ба он хориву фурӯтанӣ, бозгашт, ҳазару тарси аз Аллоҳ ва гиря аз хашми Илоҳӣ марбут мебошад, ки гуноҳ дар вуҷуди банда ба вуҷуд овардааст. Пас, чӣ басо ин умур чунон қувват гиранд, ки тавбакор ба зинае болотар аз дараҷаи аввалаи худ баргардад. Ва вай баъд аз тавба бисёр беҳтар аз ҳолати пеш аз хатояш шавад. Аз ин рӯ, хато ва гуноҳ гоҳо дар ҳаққи чунин шахс як раҳмат мегардад; зеро он гуноҳ бемории уҷб (худписандӣ)-ро аз вай дур месозад ва вайро аз таваккал кардан ба нафси худ ва мағрур шудан ба амалҳояш халос мекунад. Он гуноҳ рухсори ниёзу хорӣ ва шикастагии вайро бар остонаи дари Сарвару Мавлояш мегузорад. Ва қадру манзалати худашро ба вай мешиносонад ва мӯҳтоҷиву ниёзи вайро ба ҳифзу нигаҳбонии Мавлояш ва ба авфу мағфирати Ӯ собит месозад. Ва он гуноҳ ғуруру такаббури тоатро аз қалби вай берун мекунад ва бинии вайро мешиканад, то бо он тоат сарбаландӣ накунад, такаббур наварзад ва худро беҳтар аз дигарон набинад. Ва вайро дар пешгоҳи Парвардигораш дар мақоми хатокорони гуноҳкор

меистонад; дар ҳоле ки дар пеши чашми Парвардигораш сарафканда, шармсор, тарсон, ларзон, тоати худро хурду кӯчак ва маъсияти худро бузургдонанда мебошад. Вай нафси худро ба камбудию маломат мешиносад ва Парвардигори худро ба камолу ситоиш ва вафодорӣ ягона медонад, ҳамон гуна ки дар шеър омадааст:

Худованд вафодорию ситоширо барои Худ ихтисос дод,

Ва маломату сарзаниширо ба инсон вогузор сохт (ба гардани ӯ ниҳод).

Пас, ҳар неъмате, ки аз ҷониби Аллоҳ ба вай бирасад, онро барои нафси худ бисёр бузург медонад ва худро аз он пасттар дида, шоистаи он намедонад. Ва ҳар мусибату балое, ки ба вай бирасад, нафси худро сазовори бузургтар аз он мебинад; ва Мавлои худро накӯкор медонад, зеро вайро ба андозаи ҷурму гуноҳаш, ё ба андозаи нисфи он ва ё ҳатто ба андозаи хурдтарин бахше аз он уқубат ва азобаш накардааст» .

Зеро ҳамоно он уқубату азобе, ки банда сазовори он аст, кӯҳҳои устувору побарҷо таҳаммули вайро надоранд; чӣ расад ба ин бандаи заифу нотавон. Ва ба таҳқиқ, гуноҳ агарчи кӯчак ҳам бошад, пас нофармонӣ кардан дар баробари он Зоти Бузурге, ки ҳеҷ чиз аз Ӯ бузургтар нест, он Зоти Кабире, ки ҳеҷ

чиз аз Ӯ калонтар нест, он Зоти Ҷалиле, ки ҳеҷ чиз аз Ӯ боазамату зеботар нест ва он Зоти Неъматбахше, ки тамоми намудҳои неъматҳоро аз хурду бузургаш (ба банда) ато кардааст — аз зишттарин умур, ҳавлноктарин ва нангинтарини онҳо мебошад. Зеро ҳамоно бо чунин рафтор муомила кардан дар баробари бузургон, ашроф ва сарварони мардумро ҳар як инсон, хоҳ мӯъмин бошад ва хоҳ кофир, зишт медорад. Ва пасттарини мардум ва беарзиштарини онҳо аз назари ҷавонмардӣ (мурувват) касест, ки бо он бузургон разилона рафтор кунад; пас чӣ гуна хоҳад буд ҳол дар баробари Бузурги осмону замин, Подшоҳи осмону замин ва Маъбуди аҳли осмону замин?! Ва агар раҳмати Худованд бар хашми Ӯ ва мағфирати Ӯ бар уқубати Ӯ пешӣ намегирифт, албатта замин бо тамоми касоне, ки дар баробари Ӯ бо рафтори ношоиста муомила кардаанд, дарҳам кӯфта ва нобуд мешуд. Ва агар ҳилму бурдборӣ ва мағфирати Ӯ намебуд, албатта осмонҳо ва замин аз гуноҳони бандагон ба ларза меомаданд ва зилзила мешуданд. Худованди Мутаъол мефармояд: (Ҳамоно Аллоҳ осмонҳо ва заминро нигоҳ медорад, то аз ҷои худ канор нараванд (нобуд нашаванд); ва агар аз ҷои худ канор раванд, ҳеҷ каси дигаре баъд аз Ӯ наметавонад онҳоро нигоҳ до-

рад; ба таҳқиқ, Ӯ ҳамеша Бурдбор (Ҳалим) ва Омурзанда (Ғафур) аст) *(сураи Фотир, ояти 41)*.

Пас, дар хатми ин оят бо ду номе аз номҳои Мубораки Ӯ, ки **«Ал-Ҳалим»** ва **«Ал-Ғафур»** мебошанд, андеша ва тадаббур кун! Чӣ гуна дар зери он меёбӣ, ки агар ҳилму бурдбории Ӯ аз ҷиноятқорон ва омурзиши Ӯ барои гуноҳкорон намебуд, осмонҳо ва замин ҳаргиз устувору побарҷо наменомонданд?!

Ва ба таҳқиқ, Худованди Поку Муназзаҳ дар бораи куфри баъзе аз бандагонаш хабар дода, фармудааст: (Наздик аст осмонҳо аз он (сухани зишт) пора-пора шаванд ва замин бишикофад ва кӯҳҳо ба сахтӣ фурӯ резанд!) *(сураи Марям, ояти 90)*.

Ва ба таҳқиқ, Худованди Поку Муназзаҳ падару модари моро (Одам ва Ҳавворо) танҳо ба сабаби як гуноҳе, ки муртакиб шуданд ва дар он бо наҳйи Ӯ мухолифат намуданд, аз биҳишт берун сохт. Ва Иблисро лаънат кард, вайро ронд ва аз мулку малакути осмонҳову замин танҳо ба сабаби як гуноҳе, ки анҷом дод ва дар он бо фармони Ӯ мухолифат намуд, берун кард. Ва мо гурӯҳи аблаҳону нодонҳо ҳастем, ҳамон гуна ки дар шеър гуфта шудааст:

Гуноҳро ба гуноҳ пайваст мекунем ва дар айни замон

Умеди расидан ба зинаҳои биҳишти Наъими ҷовидонро дорем.

Ва ба таҳқиқ, хуб донистем, ки Худованд падару модари моро

Аз малакути аълои Худ танҳо ба сабаби як гуноҳ берун кард.

Ва мақсад (аз ин баҳс) ин аст, ки банда гоҳо баъд аз тавба кардан бисёр беҳтар аз ҳолати пеш аз хатояш ва дар дараҷаи баландтар мегардад. Ва гоҳо ҳам хатову гуноҳ ҳиммати вайро заиф месозад, азмашро суст мекунад ва қалбашро бемор менамояд; дар натиҷа давои тавба қудрат намеёбад, ки вайро ба ҳамон саломатии аввалааш баргардонад, пас ӯ ба дараҷаи пешинаи худ барнамегардад. Ва гоҳо ҳам он беморӣ чунон нест мешавад, ки саломатӣ маҳз ба ҳамон шакли аввалааш бозмегардад ва банда ба монанди амали пешинаи худ бардошт мекунад, ки дар натиҷа ба ҳамон дараҷаи аввалаи худ бармегардад».

«Ин ҳама (умедҳо ва дараҷаҳои бозгашти тавбакор) дар ҳолест, ки агар фурудоии банда ба сӯи як гуноҳ (маъсият) бошад. Аммо агар фурудоии ӯ ба сӯи амре бошад, ки ба аслу решаи имони вай зиён (рахна) мерасонад — ба монанди шакку шубҳаҳо ва нифоқ (дурӯягӣ) — пас ин як фурудоиест, ки барои соҳибаш ҳеҷ болоравӣ ва

уруҷе умед дошта намешавад, магар ин ки исломи худро аз нав таҷдид (навсозӣ) намояд».

ФАСЛ: ГУНОҲОН ДУШМАНОНИ ИНСОН-РО БАР ВАЙ ҶУРЪАТНОК (БЕБОК) МЕГАР-ДОНАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Онҳо бар зидди банда он намудҳои махлуқотеро ҷуръатбахш ва бебок месозанд, ки пеш аз ин ҳаргиз ҷуръати наздик шудан ба вайро надоштанд.** Пас, шаётин бар зидди ӯ барои азият додан, гумроҳ кардан, васваса намудан, тарсонидан, андӯҳгин сохтан ва аз ёд бурдани он чӣ ки маслиҳату фоидааш дар ёд кардани он ва зиёнаш дар фаромӯш кардани он аст, ҷуръат пайдо мекунанд. Шайтонҳо бар банда чунон ҷуръат меёбанд, ки вайро барои анҷоми маъсияту гуноҳи Аллоҳ ба сахтӣ таҳрик медиҳанд (меангезанд).

Ва инчунин шаётини инсӣ (инсонҳои шайтонсифат) низ ба андозаи тавоноии худ барои азият додани вай дар ғайбат ва ҳузураш ҷуръат пайдо мекунанд. Ва аҳли оила, ходимон, фарзандон ва ҳамсоягонаш ва ҳатто чорпои зотиаш (ҳайвони безабон) низ бар вай ҷуръатдор мешаванд (ва аз вай фармон намебаранд).

Баъзе аз салафи солеҳ гуфтаанд: «Ман ҳар гоҳ Аллоҳро нофармонӣ кунам, асари онро дар бадхӯии ҳамсарам ва сарпечии маркабам (асп ё харам) ба хубӣ мешиносам».

Ва ба ҳамин шакл, соҳибони амр (ҳокимон) низ барои ҷарима ва уқубат кардани вай ҷуръат пайдо мекунанд; ки агар дар он адолат кунанд, ҳудуди Аллоҳро бар вай ҷорӣ менамоянд. Инчунин, нафси худи банда низ бар вай ҷуръатдор мешавад, пас ба монанди шер бар зидди ӯ бармехезад ва бар вай саркашу вазнин мегардад; ба гунае ки агар банда нафси худро барои як кори хайр бихоҳад, нафсаш вайро итоат намекунад ва барояш гардан намениҳад, вале вайро ба сӯи он чӣ ки ҳалокату нобудияш дар он аст, хоҳ-нохоҳ (хоҳ бихоҳад ва хоҳ нахоҳад) мекашонад.

Ва ин ба он сабаб аст, ки тоату бандагӣ ҳамон қалъаву ҳисори мустаҳками Парвардигори Таборак ва Таоло аст, ки ҳар кас ба он ворид шавад, аз ҷумлаи амонёфтагон хоҳад буд. Пас, ҳар гоҳ банда аз ин қалъа ва ҳисор берун шавад, роҳзанон ва дигарон бар вай ҷуръат пайдо мекунанд. Ва ба андозаи ҷуръати банда бар маъсияту гуноҳҳои Аллоҳ, ҷуръати ин офатҳо ва нафсҳо бар зидди ӯ хоҳад буд; ва дар ин ҳолат барои банда ҳеҷ чизе боқӣ наменамонад, ки ин офатҳоро аз вай дур созад. Зеро ҳамоно ёди Аллоҳ, тоату бандагии Ӯ, садақа додан, роҳнамоӣ кардани ҷоҳил ва амр ба маъруф ва наҳй аз мункар — як сипару нигаҳдорандае (виқоя) ҳастанд, ки балоҳоро аз банда дур месозанд; маҳз ба

монанди он қувваи ҷисмоние, ки бемориро аз инсон дур мекунад ва дар баробари он муқовимат менамояд. Пас, ҳар гоҳ он қувва заиф шавад ва биафтад, ҳуҷуми беморӣ ғолиб меояд ва ҳалокат воқеъ мегардад. Бинобар ин, барои банда ҳатман чизе лозим аст, ки балоҳоро аз вай дур кунад; зеро пасомадҳои гуноҳҳо ва некиҳо дар муқобили ҳамдигар қарор мегиранд ва ҳукм барои он ҳолате хоҳад буд, ки ғолиб меояд, ҳамон гуна ки пештар баён шуд. Ва ҳар чӣ ҷониби некиҳо қувват гирад, дур кардани балоҳо низ ба ҳамон андоза қавитар хоҳад буд, зеро ҳамоно Аллоҳ аз касоне, ки имон овардаанд, дифоъ ва ҳимоят мекунад. Ва имон иборат аз гуфтор ва кирдор аст, пас ба андозаи қуввати имон, дифоъ ва ҳимояти Илоҳӣ низ сурат мегирад; ва Аллоҳ ёрирасон аст (мустаъон)» .

ФАСЛ: ГУНОҲОН БАНДАРО ДАР БАРОБАРИ НАФСАШ ЗАИФУ НОТАВОН МЕГАРДОНАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Онҳо ба банда дар ҳассостарин лаҳзаҳое, ки ӯ беш аз ҳар вақти дигар ба нафсу қуввати худ ниёз дорад, хиёнат мекунанд.** Зеро ҳамоно ҳар як инсон ба шинохти он чӣ ки дар рӯзгор ва охирааш ба вай фоида ва ё зиён мерасонад, мӯҳтоҷ аст. Ва донишмандтарини мардум касест, ки ин чизҳоро ба таври муфассал хубтар бидонад. Ва қавитарин ва ҳушёртарини онҳо касе мебошад, ки бар нафс ва иродаи худ ғолиб ояд; пас нафсашро дар он чӣ ки ба вай фоида дорад, истифода кунад ва аз он чӣ ки ба вай зиён мерасонад, боздорад.

Ва дар ҳамин ҷост, ки донишу ҳиммathҳо ва мақомоти мардум аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Пас, шиносандатарини (донотарини) онҳо касест, ки сабабҳои хушбахтӣ ва бадбахтиро хуб бидонад. Ва роҳёфтатарини онҳо касе мебошад, ки инро (сабабҳои хушбахтиро) бар он (сабабҳои бадбахтӣ) тарҷеҳ диҳад; ҳамон гуна ки бетадбиртарини (нодонтарини) мардум касест, ки ин корро баръакс анҷом медиҳад.

Ва гуноҳон ба банда дар ҳассостарин лаҳзаҳое, ки ӯ барои ба даст овардани ин дониш ва барои

тарҷеҳ додани насиби шарифтар, болотар ва ҷовидон бар насиби паст, кӯчак ва зудгузар ба нафси худ ниёз дорад, хиёнат мекунанд. Пас, гуноҳон вайро аз камоли ин дониш ва аз машғул шудан ба он чӣ ки барояш авлотар ва дар ҳар ду ҷаҳон фоидаовартар аст, маҳрум месозанд (парда мекашанд).

Пас, ҳар гоҳ ягон ҳодисаи нохуш ва бадие воқеъ шавад ва банда ба наҷот ёфтан аз он мӯҳтоҷ гардад, қалб, нафс ва аъзои баданаш ба вай хиёнат мекунанд. Ва вай маҳз ба монанди марде мегардад, ки бо худ шамшере дорад, ки онро занги вазнин фаро гирифтааст ва дар ғилофаш чунон часпидааст, ки ҳар вақт соҳибаш онро бикашад, бо вай берун намеояд. Пас, дар ин ҳолат душмане ба вай рӯ ба рӯ мешавад, ки қасди куштани вайро дорад; ва ин мард дасташро бар дастаи шамшераш мегузорад ва кӯшиш мекунад, ки онро берун орад, вале шамшер берун намеояд, ки дар натиҷа душман бар вай ҳуҷум оварда, вайро мағлуб месозад (ба вай зафар меёбад).

Маҳз ба ҳамин шакл, қалби инсон низ ба сабаби гуноҳон занг мезанад ва аз беморӣ заифу бемадор мегардад. Пас, ҳар гоҳ банда ба ҷангидан бо душман (шайтон ва нафс) мӯҳтоҷ шавад, дар қалби худ ҳеҷ қуввате барои ин кор намеёбад. Ва банда танҳо ба воситаи қалби худ меҷангад, ҳуҷум мекунад ва пеш меравад ва аъзои бадан танҳо тобеъ ва пайрави

қалб ҳастанд. Ҳар гоҳ подшоҳи аъзои бадан, ки ҳамон қалб аст, ҳеҷ қуввате барои дур сохтани душман надошта бошад, пас дигар чӣ гумоне метавон ба аъзои бадан дошт?!

Ва ба ҳамин шакл аст ҳоли нафс низ; зеро ҳамоно нафси мутмаинна ба сабаби шаҳватҳо ва гуноҳон палид ва заиф мегардад. Ва агарчи нафси аммора (ба бадӣ бисёр амркунанда, бадкор) ба сабаби гуноҳон қавӣ мешавад ва ба монанди шер бар зидди инсон бармехезад. Ва ҳар чӣ ин нафси аммора қавӣ гардад, он нафси мутмаинна заиф мешавад, ки дар натиҷа ҳукмронӣ ва тасарруфи вуҷуди инсон танҳо барои нафси аммора боқӣ мемонад.

Ва чӣ басо нафси мутмаиннаи вай чунон бимирад, ки дигар баъд аз он ҳеҷ умеде ба зинда шудани вай, ки фоидае расонад, боқӣ намонад; балки зиндагии вай танҳо як зиндагие хоҳад буд, ки бо он танҳо дард ва азобро эҳсос мекунад.

Ва мақсад (аз ин баҳс) ин аст, ки банда ҳар гоҳ дар як сахтӣ, андӯҳи бузург ва ё балое афтад, қалб, забон ва аъзои баданаш дар он чӣ ки фоидаовартарин чиз барои ӯст, ба вай хиёнат мекунанд. Пас, қалби ӯ барои таваккал кардан бар Аллоҳи Мутаъол, бозгашт ба сӯи Ӯ, таваҷҷӯҳи комил ба даргаҳаш ва зориву хориву шикастагӣ дар пешгоҳи Ӯ омода намегардад. Ва забонаш низ ба-

рои ёд кардани Ӯ вайро итоат намекунад. Ва агар Худоро бо забонаш ёд ҳам кунад, дар байни қалб ва забони худ ҳамоҳангӣ эҷод карда наметавонад, то қалб бо забон ҳамроҳ шавад ва он зикр таъсир гузорад. Балки агар Худоро ёд кунад ё дуо намояд, бо қалби бозигар, парешон ва ғафлатзада дуо мекунад. Ва агар аз аъзои бадани худ бихоҳад, ки вайро бо як тоату бандагие, ки балоро аз ӯ дур созад, кумак кунанд, аъзои бадан ба вай гардан намефароранд ва итоаташ намекунанд.

Ва ин ҳама асари гуноҳҳо ва маъсиятҳо аст; маҳз ба монанди шахсе, ки лашкаре дорад, то душманонро аз ӯ дур созанд, вале ӯ ба лашкари худ беаҳамиятӣ карда, онҳоро зоеъ ва заиф сохта ва робитаашро бо онҳо қатъ намудааст. Сипас, дар вақти ҳуҷуми душмон аз онҳо мехоҳад, ки тамоми тавони худро барои дифоъ аз ӯ ба кор баранд, дар ҳоле ки онҳо ҳеҷ қуввaву тавоне надоранд.

Ин аз як ҷиҳат, вале дар он ҷо амре ҳаст, ки аз ин ҳам тарсонандатар, даҳшатноктар ва талхтар мебошад; ва он ин аст, ки қалб ва забони банда дар вақти ҷон додан (эҳтизор) ва кӯчидан ба сӯи Аллоҳи Мутаъол ба вай хиёнат кунанд. Пас, чӣ басо талаффузи калимаи шаҳодат барои ӯ номумкин ва душвор гардад; ҳамон гуна ки мардум бисёре аз ҷондиҳандагонро мушоҳида кардаанд, ки ба ҳамин ҳол гирифтор

шудаанд. Ҳатто ба яке аз онҳо гуфта шуд: «Бигӯ: Ло илоҳа иллаллоҳ», пас ӯ гуфт: «Оҳ, оҳ! Ман тавони гуфтани онро надорам».

Ва ба дигаре гуфта шуд: «Бигӯ: Ло илоҳа иллаллоҳ», пас ӯ (ки ба бозии шоҳмот машғул буд) гуфт: «Шоҳрух, туро мағлуб кардам!» ва сипас ҷон дод.

Ва ба дигаре гуфта шуд: «Бигӯ: Ло илоҳа иллаллоҳ», пас ӯ (ин мисраъро) хонд:

Эй чӣ басо зане, ки рӯзе аз хастагӣ мепурсид:

Кадом аст роҳ ба сӯи ҳаммоми Минҷоб? ва сипас ҷон дод.

Ва ба дигаре гуфта шуд: «Бигӯ: Ло илоҳа иллаллоҳ», пас ӯ ба хондани суруд ва ҳазён гуфтан шурӯъ кард ва мегуфт: «Татина тининта» (оҳанги мусиқӣ), то он даме ки ҷон дод.

Ва ба дигаре ин сухан гуфта шуд, пас ӯ гуфт: «Ин сухани ту ба ман чӣ фоида дорад, дар ҳоле ки ман ҳеҷ гуноҳеро тарк накардаам, магар ин ки онро анҷом додаам?!» ва сипас ҷон дод ва онро нагуфт.

Ва ба дигаре ин сухан гуфта шуд, пас ӯ гуфт: «Ин калима барои ман чӣ суде дорад, дар ҳоле ки ман дар ёд надорам, ки барои Аллоҳ ҳатто як намоз хонда бошам?!» ва сипас ҷон дод ва онро нагуфт.

Ва ба дигаре ин сухан гуфта шуд, пас ӯ гуфт: «Ӯ (яъне худаш) ба он чӣ шумо мегӯед, кофир аст» ва ҷон дод.

Ва ба дигаре ин сухан гуфта шуд, пас ӯ гуфт: «Ҳар вақте ки мехоҳам онро бигӯям, забонам аз он бозмонда мешавад».

Ва касе, ки дар назди яке аз гадоён дар вақти маргаш ҳузур дошт, ба ман хабар дод, ки он гадо (дар лаҳзаи ҷон додан) пайваста мегуфт: «Барои Худо, як пул (филс) барои Худо диҳед...» то он даме ки ҷон дод.

Ва баъзе аз тоҷирон аз яке аз хешовандони худ ба ман хабар доданд, ки ӯ дар вақти ҷон додани он хешовандаш дар наздаш ҳузур дошт. Мардум ба вай калимаи «Ло илоҳа иллаллоҳ»-ро талқин мекарданд, вале ӯ (бо хаёли бозору тиҷорат) мегуфт: «Ин матоъ арзон аст, ин харидори хуб аст, ин чунин аст...» то он даме ки ҷон дод.

(***Нуктаи шарҳӣ: Ҳаммоми Минҷоб****: Ин ишора ба як қиссаи машҳур дар таърих аст, ки марде ҳамеша дар фикри занони номаҳрам ва лаззатҳои дунё буд. Лаҳзаи марг ба ҷои калимаи шаҳодат, ҳамон шеъри даъват ба сӯи ҳаммоми Минҷоб (ки ҷои вохӯрии вай буд)-ро ба забон оварда ва беимон аз дунё рафт. Ибни Қаййим бо ин мисолҳо нишон медиҳад, ки инсон бо ҳар чӣ дар дунё машғул бошад,*

дар лаҳзаи марг ҳамон чиз бар забонаш ҷорӣ мешавад.)

Ва субҳоналлоҳ! Чӣ қадар мардум аз ин гуна ҳодисаҳо пандҳову ибратҳоро мушоҳида кардаанд?! Ва он чӣ аз аҳволи ҷондиҳандагон (муҳтазарин) бар мардум пӯшида мемонад, боз ҳам бузургтару бузургтар (ниҳоят зиёд) аст.

Пас, ҳар гоҳ банда дар ҳолати ҳузури зеҳн, қувват ва камоли дарки худ, шайтон бар вай комилан мусаллат гашта (ғолиб омада) ва ӯро дар он чӣ аз гуноҳҳои Аллоҳ хостааст, истифода бурда бошад ва дар ҳоле ки қалби вайро аз ёди Аллоҳи Мутаъол ғафлатзада сохта, забонашро аз зикри Ӯ ва аъзои баданашро аз тоати Ӯ боздошта (муаттал карда) бошад, пас гумони ту ба вай дар вақти суқути қувваҳояш ва машғул шудани қалбу ҷонаш ба он чӣ ки дар он аз дарди ҷонкандан (назъ) қарор дорад, чӣ хоҳад буд?!

Дар он лаҳза шайтон тамоми қувват ва ҳиммати худро барои вай ҷамъ меорад ва бо тамоми он чӣ ки тавоноӣ дорад, бар зидди ӯ лашкар мекашад, то фурсати охирини худро аз вай ба даст орад; зеро ҳамоно он лаҳза хотимаи амал аст. Пас, шайтони вай дар он вақт дар қавитарин ҳолати худ бар зидди ӯ мебошад ва худи банда дар он ҳол дар заифтарин ҳолати худ қарор дорад. Пас, ба назари ту кӣ дар

чунин ҳолате метавонад солим ва боимон наҷот ёбад?! Дар он ҷост, ки: (Аллоҳ касонеро, ки имон овардаанд, бо сухани устувор (калимаи шаҳодат) дар зиндагии дунё ва дар охират устувор медорад; ва Аллоҳ золимонро гумроҳ месозад ва Аллоҳ ҳар чиро, ки бихоҳад, анҷом медиҳад) *(сураи Иброҳим, ояти 27)*.

Пас, чӣ гуна барои некии хотима (ҳусни хотима) тавфиқ меёбад касе, ки Худованди Поку Муназзаҳ қалби вайро аз ёди Худ ғафлатзада сохтааст ва ӯ аз ҳавову ҳаваси худ пайравӣ карда ва кораш аз ҳад гузаштан будааст?! Пас, бисёр дур аст барои касе, ки қалбаш аз Аллоҳи Мутаъол дур, аз Ӯ ғофил, бандаву парастандаи ҳавову ҳаваси худ ва асири шаҳватҳояш мебошад ва забонаш аз ёди Ӯ хушк гашта, аъзои баданаш аз тоати Ӯ боздошта ва ба маъсияти Ӯ машғул аст — ин ки барои хотимаи некӯ тавфиқ дода шавад.

Ва ба таҳқиқ, тарсу хавф аз хотимаи бад пушти тақводоронро шикастааст; вале гӯё бадкорони золим як хатти амонӣ (гарави амон) ба даст овардаанд: (Ё ин ки шуморо бар ӯҳдаи Мо паймонҳои устуворест, ки то рӯзи қиёмат кашида мешавад, ки ҳамоно барои шумост ҳар чиро, ки ҳукм мекунед?! Аз онҳо бипурс, ки кадоме аз онҳо замонатдор ва

кафили ин даъвост?!) *(сураи Қалам, оятҳои 39-40)*; маҳз ҳамон гуна ки дар шеър гуфта шудааст:

Эй касе, ки аз кирдори зишти худ дар амон ҳастӣ, оё

Ба ту хатти эминӣ расидааст, ки ту соҳиби он бошӣ?!

Ту ду чизро ҷамъ кардӣ: хотирҷамъӣ ва пайравӣ аз ҳаво,

Дар ҳоле ки яке аз инҳо ҳам дар вуҷуди инсон варо ҳалок мекунад.

Ва некукорон дар роҳи тарсҳову бимҳо содиқона

Қадам заданд ва он роҳест, ки ту онро тай намекунӣ.

Ту дар киштани худ дар вақти тухмипошӣ аз рӯи аблаҳӣ (камақлӣ) сустӣ кардӣ,

Пас чӣ гуна дар вақти дарави мардум, ту онро ба даст меорӣ?!

Ин аз як ҷиҳат, вале аҷибтарин чиз аз ту, зӯҳду берағбатии туст дар

Сарои ҷовидон, ба хотири зиндагие, ки ба зудӣ онро тарк мекунӣ.

Пас, ба Худо қасам, кист аблаҳ (нодон) дар ин ҷо, ту ҳастӣ ё он

Фиребхӯрдае дар додугирифт, ки ба зудӣ зиёни худро дарк мекунад?!

ФАСЛ: ГУНОҲОН ҚАЛБРО КӮР МЕКУНАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Онҳо қалбро кӯр месозанд.** Пас, агар онро комилан кӯр ҳам накунанд, албатта ва ба таври ҳатмӣ басират (биниши маънавӣ)-и онро заиф месозанд, ки пештар баёни ин нукта, ки гуноҳон қалбро ҳатман заиф мекунанд, гузашт. Ва ҳар гоҳ қалб кӯр ва заиф гардад, ба андозаи заифии басират ва қувваташ, аз шинохти роҳи ҳидоят ва аз тавоноии иҷро кардани он дар вуҷуди худ ва дар дигарон маҳрум мешавад.

Зеро ҳамоно камоли инсонӣ бар ду аслу ришта устувор аст: шинохти ҳақ аз ботил ва тарҷеҳ додани ҳақ бар ботил.

Ва мақому манзалати махлуқот дар назди Худованди Мутаъол дар дунё ва охират аз ҳамдигар фарқ накардааст, магар ба андозаи фарқияти мақоми онҳо дар ҳамин ду амр. Ва ин ҳамон ду сифате ҳастанд, ки Худованди Поку Муназзаҳ паёмбарони Худро ба воситаи онҳо дар ин фармудааш ситоиш кардааст: (Ва бандагони Мо Иброҳим ва Исҳоқ ва Яъқубро ба ёд ор, ки соҳибони қуввату тавоноӣ ва бинишу басиратҳо буданд) *(сураи Сод, ояти 45)*.

Пас, мақсад аз «ал-айдӣ» (дастҳо) — ҳамон қуввату тавоноӣ дар ҷорӣ ва иҷро кардани ҳақ аст

ва «ал-абсор» (чашмҳо) — ҳамон басиратҳо дар дину шариат мебошад. Бинобар ин, Худованд онҳоро ба камоли дарки ҳақ ва камоли иҷрои он васф намуд. Ва мардум дар ин мақом ба чаҳор гурӯҳ тақсим мешаванд, ки инҳо (паёмбарон ва пайравони содиқи онҳо) шарифтарини гурӯҳҳо аз миёни махлуқот ва гиромитарини онҳо дар назди Худованди Мутаъол мебошанд.

Гурӯҳи дуюм: Баръакси инҳо мебошанд; касоне, ки на басирате дар дин доранд ва на қуввату тавоноие барои иҷро кардани ҳақ. Ва онҳо аксарияти ин махлуқотро ташкил медиҳанд. Онҳо касоне ҳастанд, ки дидани онҳо монанди хошоки даруни чашм, табларзаи рӯҳҳо ва беморию қалбҳо аст. Хонаву диёрро танг мекунанд, нарху навои бозорро гарон месозанд ва аз ҳамнишинӣ бо онҳо ҳеҷ чизе ҷуз нангу шармандагӣ ва бадномию расвоӣ ба даст намеояд.

Гурӯҳи сеюм: Касест, ки басират ва шинохти ҳақро дорад, вале ӯ заиф аст ва ҳеҷ қуввату тавоноие барои иҷро кардани он ва даъват намудан ба сӯи он надорад. Ва ин ҳолати мӯъмини заиф аст; ва ҳол он ки мӯъмини қавӣ аз ӯ бисёр беҳтар ва дар назди Худованд маҳбубтар мебошад.

Гурӯҳи чаҳорӯм: Касест, ки соҳиби қувват, ҳиммат ва азму ирода аст, вале басирати ӯ дар дин

заиф мебошад. Ӯ наздик аст, ки дар байни дӯстони Раҳмон ва дӯстони шайтон фарқе нагузорад. Балки ӯ аз рӯи нодонӣ ҳар чизи сиёҳро хурмо ва ҳар чизи сафедро чарбӣ мепиндорад. Ӯ варамро чарбӣ (фарбеҳӣ) хаёл мекунад ва давои фоидаоварро заҳри қотил медонад.

Ва дар миёни ин чаҳор гурӯҳ ҳеҷ кас шоиста ва лоиқи имомат дар дин нест ва ҳеҷ кадоме мавқеъ ва ҷойи ин мақомро надорад, ҷуз ҳамон гурӯҳи аввал (касоне, ки ҳам басирати илмӣ доранд ва ҳам қуввати амалӣ). Худованди Мутаъол мефармояд: (Ва аз миёни онҳо пешвоёне қарор додем, ки ба фармони Мо (мардумро) ҳидоят мекарданд; ба он сабаб, ки сабр намуданд ва ба оятҳои Мо яқини қатъӣ доштанд) *(сураи Саҷда, ояти 24)*.

Пас, Худованди Поку Муназзаҳ хабар додааст, ки онҳо танҳо ба воситаи сабр ва яқин ба мақоми пешвоӣ дар дин ноил гаштанд. Ва инҳо ҳамон касоне ҳастанд, ки Худованди Поку Муназзаҳ онҳоро аз зумраи зиёнкорон истисно кардааст. Ва Зоти Поки Ӯ ба «Аср» — ки ҳамон замони талошу кӯшиши зиёнкорон ва судкунандагон аст — қасам ёд намуд, ки ҳар кас берун аз ин гурӯҳ бошад, албатта аз ҷумлаи зиёнкорон аст; пас Аллоҳи Мутаъол фармуд: (Қасам ба аср! Ҳамоно инсон дар зиёни бузургест. Магар касоне, ки имон оварданд ва амалҳои солеҳ

анҷом доданд ва якдигарро ба ҳақ тавсия намуданд ва якдигарро ба сабр супориш карданд) *(сураи Аср, оятҳои 1-3)*.

Ва Худованд аз онҳо танҳо ба шинохти ҳақ ва сабр кардан бар он иктифо (басанда) накард, то он даме ки якдигарро низ ба он ҳақ тавсия кунанд, ба сӯи он роҳнамоӣ намоянд ва ҳамдигарро ба он ташвиқу тарғиб созанд.

Ва ҳар гоҳ собит шуд, ки ҳар касе берун аз ин гурӯҳ бошад, зиёнкор аст, пас ба хубӣ маълум мегардад, ки маъсиятҳо ва гуноҳон басирати қалбро кӯр месозанд, ба гунае ки инсон ҳақро он чунон ки лозим ва шоиста аст, дарк карда наметавонад. Ва гуноҳон қуввату азмашро заиф мекунанд, ки дигар наметавонад бар ҳақ сабр намояд. Балки чӣ басо гуноҳон пайдарпай бар қалб ворид шаванд, то ҷое ки дарки онро комилан баръакс созанд, ҳамон гуна ки ҳаракату роҳи вайро вожгуна (чаппа) мекунанд; дар натиҷа ӯ ботилро ҳақ ва ҳақро ботил мебинад ва маъруфро (некиро) мункар ва мункарро (бадиро) маъруф мепиндорад. Пас, ӯ дар ҳаракати худ вожгуна мегардад ва аз сафари худ ба сӯи Аллоҳ ва диёри охират рӯй гардонида, ба сӯи сафар ба қаргоҳи нафсҳои аҳли ботил бармегардад; ҳамон нафсҳое, ки ба зиндагии дунё розӣ шуданд, ба он оромиш ёфтанд, аз Аллоҳ ва оятҳои Ӯ ғафлат вар-

зиданд ва омодагиро барои мулоқоти Ӯ тарк намуданд. Ва агар дар уқубату азоби гуноҳон ҳеҷ чизе ҷуз ҳамин як зиён ба танҳоӣ намебуд, албатта барои инсони оқил як ангеза ва даъваткунандаи бузурге мешуд, то гуноҳро тарк кунад ва аз он дурӣ ҷӯяд; ва Аллоҳ ёрирасон аст.

Ва ин (баръакс ва вожгуна шудани дарки қалби гуноҳкор) маҳз ба ҳамон шаклест, ки тоату бандагӣ қалбро нуронӣ месозад, онро ҷило медиҳад, сайқал мезанад, қавӣ мегардонад ва устувор медорад; то ҷое ки қалб дар ҷилову сафои худ ба монанди як оинаи сайқалёфта мегардад ва лабрез (пур) аз нур мешавад. Пас, ҳар гоҳ шайтон ба чунин қалб наздик шавад, аз нури он ба вай ҳамон чизе мерасад, ки ба гӯшрабандагони (дуздида гӯшандозандагони) осмон (ҷинҳо) аз шиҳобҳои сӯзонандаву шикофанда мерасад. Аз ин рӯ, шайтон аз ин гуна қалб чунон ба тарсу ваҳм меафтад, ки тарси вай аз тарси гург дар баробари шер ҳам сахттар аст; то ҷое ки ҳатто соҳиби он қалб шайтонро ба замин мезанад (саръ мекунад) ва шайтон беҳуш ба замин меафтад. Пас, шайтонҳои дигар дар гирди вай ҷамъ мешаванд ва ба якдигар мегӯянд: «Инро чӣ шудааст?!», пас ба онҳо гуфта мешавад: «Инсоне ба вай наздик шуда (ва нури вай ба ин шайтон расидааст) ва ӯро назаре (асари чашм) аз ҷониби инсон гирифтааст

(инсонзада шудааст мисли гуфтаи ҷинзада)». Маҳз ҳамон гуна ки дар шеър гуфта шудааст:

Оҳ аз як нигоҳи қалби озодаву нуронӣ, ки аз он нигоҳ

Наздик аст шайтон ба воситаи нураш комилан бисӯзад!.

Оё пас, ин гуна қалб бо қалбе баробар ва яксон мешавад, ки тамоми гӯшаву канори он торик аст, ҳавову ҳавасҳояш пароканда мебошанд, шайтон онро ватани худ қарор дода ва ба унвони маскани худ омода сохтааст; ки ҳар субҳ чун бо чеҳраи соҳиби он қалб рӯ ба рӯ шавад, ба вай салом медиҳад ва мегӯяд: «Фидои касе шавам, ки на дар дунёяш растагор (наҷотёфта) мешавад ва на дар охирататаш!» Маҳз ҳамон гуна ки дар шеър омадааст:

Шайтон ҳамнишини ту дар дунё ва дар ҳашри баъд аз он аст,

Пас, ту барои ман дар ҳар як макону ҷой ҳамнишин ҳастӣ.

Агар ту дар сарои бадбахтӣ (ҷаҳаннам) бошӣ, пас ҳамоно

Ман ва ту ҳарду якҷоя дар бадбахтию хорӣ хоҳем буд.

Худованди Мутаъол мефармояд: **(Ва ҳар кас аз ёди (Худои) Раҳмон рӯй гардонад (чашм бипӯшад), барои ӯ шайтонеро бармеангезем**

(омода мекунем), пас он шайтон ҳамнишини доимии ӯ мегардад. Ва ҳамоно он шайтонҳо вайро аз роҳи ҳақ бозмедоранд, дар ҳоле ки онҳо (гуноҳкорон аз рӯи нодонӣ) мепиндоранд, ки ҳидоятёфтаанд. То он даме ки чун (дар рӯзи қиёмат) ба назди Мо биёяд, (ба он шайтон) мегӯяд: «Эй кош, дар байни ман ва дар байни ту масофаи машриқу мағриб (ду машриқ) мебуд, пас чӣ ҳамнишини баде будӣ ту!» Ва имрӯз ҳаргиз ба шумо фоидае намедиҳад, зеро ки (дар дунё бо гуноҳ) зулм кардед, ки ҳамоно шумо дар азоб бо якдигар шарик ҳастед) *(сураи Зухруф, оятҳои 36-39).*

Пас, Худованди Поку Муназзаҳ хабар додааст, ки ҳар кас аз ёди Ӯ — ки ҳамон Китоби нозилкардааш бар Паёмбари Ӯст — чашм бипӯшад, аз он рӯй гардонад, дар баробари он кӯр шавад ва басирати ӯ аз фаҳмидану тадаббур кардан ва шинохти муроду хости Аллоҳ аз он Китоб заиф гардад; Худованд ба унвони уқубату азоб барои вай ба сабаби рӯйгардонияш аз Китоби Илоҳӣ, шайтонеро бармеангезад ва мусаллат мекунад. Пас, он шайтон ҳамнишини вай мегардад, ки на дар вақти иқомату сукунат ва на дар вақти ҳаракату сафар аз ӯ ҷудо намешавад. Ва он шайтон сарпараст (мавло) ва ҳамдами вай мегардад, ки ӯ чӣ бад сарпарасте ва чӣ

бад ҳамдаме аст; маҳз ҳамон гуна ки дар шеър гуфта шудааст:

Онҳо монанди ду кӯдаки ширхоре ҳастанд, ки аз пистони як модар шир хӯрдаанд,

Ва ба торикии шаби бисёр сиёҳ қасам ёд кардаанд, ки: ҳаргиз аз ҳам ҷудо намешавем!

Сипас, Худованди Поку Муназзаҳ хабар додааст, ки ҳамоно шайтон ҳамнишин ва дӯсти худро аз роҳе, ки вайро ба сӯи Худо ва биҳишти Ӯ мерасонад, бозмедорад. Ва ин гумроҳшудаи аз роҳ боздошташуда мепиндорад, ки ӯ дар роҳи ҳидоят қарор дорад. То он даме ки ин ду ҳамнишин дар рӯзи қиёмат ба назди Худо биёянд, яке аз онҳо ба дигаре мегӯяд: (**Эй кош, дар байни ман ва дар байни ту масофаи машриқу мағриб мебуд, пас чӣ ҳамнишини баде будӣ ту!**) *(сураи Зухруф, ояти 38)*. (Яъне мегӯяд): «Ту дар дунё барои ман ҳамнишини баде будӣ. Ту маро аз роҳи ҳидоят гумроҳ сохтӣ, баъд аз он ки он (Китоби Худо) ба назди ман омада буд. Ту маро аз ҳақ боздоштӣ ва гумроҳам кардӣ, то ин ки ҳалок шудам; ва имрӯз низ ту барои ман чӣ ҳамнишини баде ҳастӣ!» .

Ва азбаски инсон ҳар гоҳ ба мусибате гирифтор шавад ва дигаре низ дар он мусибат бо ӯ шарик бошад, ба воситаи ҳамин ҳамдардию пайравӣ як навъ сабукӣ ва тасаллии хотир ба даст меорад,

Худованди Поку Муназзаҳ хабар додааст, ки ин ҳолат дар ҳаққи шарикони азоби ҷаҳаннам аслан вуҷуд надорад ва ҳосил намешавад. Ва ҳамоно бандаи ҳамнишини шайтон ба сабаби азоб шудани шайтон дар канори ӯ, ҳеҷ гуна осоиш ва ҳатто хурдтарин шодиеро эҳсос намекунад; агарчи мусибатҳо дар дунё ҳар гоҳ умумӣ ва ҳамагонӣ шаванд, боиси тасаллии дил мегарданд. Маҳз ҳамон гуна ки Хансо (шоираи араб) дар марги бародараш Сахр гуфтааст:

Агар зиёдии гирякунандагон дар гирду атрофи ман намебуд,

Ки ҳама бар марги бародарони худашон мегирянд, албатта худро аз андӯҳ мекуштам.

Онҳо ҳеҷ гоҳ барои касе мисли бародари ман намегирянд, вале

Ман нафси худро бо дидани гиряи онҳо тасаллӣ медиҳам (ҳамдардӣ мекунам)

Пас, Худованди Поку Муназзаҳ ин андоза аз осоиш ва тасаллиро низ барои аҳли оташи ҷаҳаннам манъ карда, фармудааст: (Ва имрӯз ҳаргиз ба шумо фоидае намедиҳад, зеро ки зулм кардед, ки ҳамоно шумо дар азоб бо якдигар шарик ҳастед) *(сураи Зухруф, ояти 39)*» .

ФАСЛ: ГУНОҲОН ДУШМАНИ САРСАХТИ ИНСОН МЕБОШАНД

Ва аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳон ин аст, ки: **Онҳо як кумак (мадад) аз ҷониби инсон ба ҳисоб мераванд, ки бо он душмани худро бар зидди худаш қувват медиҳад.** Ва онҳо лашкаре ҳастанд, ки инсон бо он душмани худро дар ҷанг бар зидди худаш қавӣ мегардонад. Ва ин ба он сабаб аст, ки Худованди Поку Муназзаҳ ин инсонро ба душмане гирифтор (мубтало) сохтааст, ки ҳатто ба андозаи як мижжа задан аз ӯ ҷудо намешавад, намехобад ва аз ӯ ғафлат намекунад. Он душман (шайтон) ва қабилааш инсонро аз ҷое мебинанд, ки инсон онҳоро намебинад. Ӯ тамоми талоши худро барои душманӣ бо инсон дар ҳар як ҳолат ба кор мебарад. Ва ӯ ҳеҷ як ҳилаву найрангеро, ки тавоноии расонидани онро ба инсон дошта бошад, тарк намекунад, магар ин ки онро ба вай мерасонад. Ва ӯ барои ин кор аз ҳамҷинсони худ аз шаётини ҷин ва дигарон аз шаётини инс (инсонҳои шайтонсифат) кумак меҷӯяд. Ӯ барои инсон домҳо гузошта, барояш балоҳову ҳалокатҳо хоста ва дар атрофаш тӯрҳову шабакаҳои шикорро паҳн кардааст. Ва ӯ ба ёрдамчиёни худ мегӯяд: «Ин аст душмани шумо ва душмани падари шумо (Одам)! Мабодо вай аз дасти шумо раҳо шавад. Ва набояд насиби ӯ биҳишт ва насиби шумо

оташи ҷаҳаннам гардад ва насиби ӯ раҳмат ва насиби шумо лаънат бошад. Ва ба таҳқиқ, шумо хуб донистед, ки он чӣ аз шармандагӣ, хорӣ ва дур шудан аз раҳмати Аллоҳ ба сари ман ва шумо омад, танҳо ба сабаби ӯ ва ба хотири ӯ буд. Пас тамоми талоши худро ба кор баред, то онҳо низ дар ин балову мусибат шарикони мо гарданд; зеро ки мо аз шарик шудан бо солеҳони онҳо дар биҳишт маҳрум гаштем». Ва ба таҳқиқ, Худованди Поку Муназзаҳ моро аз тамоми ин умури душманамон огоҳ сохта ва ба мо дастур додааст, ки барои муқобила бо ӯ омодагӣ ва силоҳу тӯшаи худро муҳайё созем.

Ва чун Худованди Поку Муназзаҳ донист, ки Одам ва фарзандони ӯ ба ин душман гирифтор шудаанд ва ӯ бар онҳо мусаллат гаштааст, онҳоро бо лашкарҳо ва сипоҳиёне кумак намуд, то бо онҳо бо душман рӯ ба рӯ шаванд. Ва инчунин душмани онҳоро низ бо сипоҳу лашкарҳое кумак кард, то бо онҳо бо инсонҳо рӯ ба рӯ гардад. Ва Худованд бозори ҷиҳоду муборизаро дар ин дунё дар муддати умри инсон устувор сохт; умре, ки дар муқоиса бо охират танҳо ба монанди як нафас аз нафасҳои он аст. Ва Худованд аз мӯъминон ҷону молашонро ба баҳои ин ки биҳишт аз они онҳо бошад, харидорӣ намуд; касоне, ки дар роҳи Аллоҳ меҷанганд, пас мекӯшанд ва кушта мешаванд. Ва хабар дод, ки ин

як ваъдаи устувору муаккад бар ӯҳдаи Мубораки Ӯ Таъоло дар шарифтарини китобҳояш, яъне Таврот, Инҷил ва Қуръон мебошад. Ва хабар дод, ки ҳеҷ кас вафодортар ба аҳду паймони худ нисбат ба Худованди Поку Муназзаҳ нест. Сипас ба онҳо дастур дод, ки ба ин додугирифт ва тиҷорат (сафқа) шодмон бошанд; тиҷорате, ки ҳар кас бихоҳад қадру арзиши онро бидонад, пас бояд нигоҳ кунад, ки Харидор кист?! Ва баҳои пардохтшуда барои ин матоъ чист?! Ва ин шартнома ба дасти кӣ ҷорӣ шудааст?! Пас, кадом растагорию наҷоти бузургтар аз ин аст?! Ва кадом тиҷорати судмандтар аз ин мебошад?!

Сипас, Худованди Поку Муназзаҳ ин амрро бо мардум бо ин фармудаи Худ устувор (муаккад) сохт, ки (**Эй касоне, ки имон овардаед! Оё шуморо ба тиҷорате роҳнамой кунам, ки шуморо аз азоби дарднок наҷот медиҳад?! Ба Аллоҳ ва Паёмбараш имон меоред ва дар роҳи Аллоҳ бо молҳо ва ҷонҳои худ ҷиҳод мекунед; ин барои шумо беҳтар аст, агар бидонед! (Агар чунин кунед, Худованд) гуноҳони шуморо меомурзад ва шуморо ба биҳиштҳое ворид месозад, ки аз зери (дарахтони) он ҷӯйборҳо равон аст ва низ ба хонаҳои покиза дар биҳиштҳои ҷовидон (Адн) ворид мекунад; ин аст растагории бузург! Ва (неъмати) дигаре, ки онро дӯст медоред: ёриву**

мадад аз ҷониби Аллоҳ ва пирӯзии наздик аст; ва мӯъминонро (ба ин неъматҳо) хушхабар деҳ!) *(сураи Саф, оятҳои 10-13).*

Ва Худованди Поку Муназзаҳ ин душман (шайтон)-ро бар бандаи мӯъмини худ, ки маҳбубтарини махлуқот дар назди Ӯст, мусаллат накард, магар ба он сабаб, ки ҷиҳоду мубориза маҳбубтарин чиз дар назди Ӯ Таъоло мебошад. Ва аҳли ҷиҳод аз назари дараҷаву зинаҳо баландтарини махлуқот дар назди Ӯ Таъоло ва наздиктарини онҳо аз ҷиҳати васила ба даргаҳи Ӯ ҳастанд. Пас, Худованд парчами ин ҷангро барои гузидаву хулосаи махлуқоташ баст, ки он ҳамон қалб аст; қалбе, ки ҷойи шинохти Ӯ, муҳаббати Ӯ, бандагӣ ва ихлос барои Ӯ ва таваккалу бозгашт ба сӯи Ӯ мебошад. Худованд ӯҳдадории ин ҷангро ба гардани қалб ниҳод ва вайро бо лашкаре аз фариштагон, ки ҳеҷ гоҳ аз ӯ ҷудо намешаванд, кумаку қувват бахшид: (Барои инсон фариштагоне ҳастанд, ки пайдарпай аз пеши рӯ ва аз пушти сараш меоянд ва вайро ба фармони Аллоҳ нигаҳбонӣ мекунанд) *(сураи Раъд, ояти 11)*.

Он фариштагон пайдарпай ба ҷои якдигар меоянд. Ҳар гоҳ гурӯҳе биравад, ба ҷои онҳо гурӯҳи дигаре меояд, ки қалби бандаро устувор медоранд, вайро ба кори хайр амр мекунанд ва ба он ташвиқ

месозанд. Онҳо бандаро ба каромати Илоҳӣ ваъда медиҳанд ва вайро ба сабр кардан даъват менамоянд. Онҳо ба банда мегӯянд: «Ин танҳо сабр кардани як соат (муддати кӯтоҳи дунё) аст ва баъд аз он ба як осоишу роҳати ҷовидон (абдӣ) мерасӣ».

Сипас, Худованди Поку Муназзаҳ қалбро бо лашкари дигаре аз ваҳй ва каломи Худ кумак кард; пас Паёмбари Худро (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба сӯи ӯ фиристод ва Китоби Худро барояш нозил намуд. Бинобар ин, бар қуввати қалб қуввати дигар, бар кумакаш кумаки дигар ва бар силоҳу тӯшааш тӯшаи дигар афзуда шуд. Ва Худованд дар канори ин ҳама, қалбро бо ақл кумак кард, то вазиру тадбиргари вай бошад. Ва вайро бо марифату шинохт кумак намуд, то маслиҳатгар ва насиҳатгӯи вай гардад. Ва вайро бо имон кумак кард, то устуворкунанда, мададгор ва ёрирасони вай бошад. Ва вайро бо яқин кумак намуд, то ҳақиқати амрро барояш ошкор созад; ба гунае ки банда гӯё бо чашмони худ он чиро, ки Худованди Мутаъол ба дӯстон ва лашкари Худ дар ивази ҷиҳод бо душманонаш ваъда додааст, мушоҳида мекунад. Пас, **ақл** кори лашкари қалбро тадбир менамояд ва **марифату шинохт** умури ҷанг, сабабҳо ва ҷойҳои муносиби онро барои қалб омода месозад. Ва **имон** вайро устувор медорад, қувват мебахшад ва сабр медиҳад.

Ва **яқин** вайро ба пеш меронад ва боис мешавад, ки ҳуҷумҳои содиқонаву мардонавар анҷом диҳад.

Сипас, Худованди Поку Муназзаҳ ӯҳдадор ва барпокунандаи ин ҷангро бо қуввaҳои зоҳирӣ ва ботинӣ кумак бахшид. Пас, чашмро дидбону пешрав, гӯшро хабаррасон, забонро тарҷумон ва дасту поҳоро ёрдамчиёни вай қарор дод. Ва фариштагони Худ ва бардорандагони Аршро ба кор гузошт, то барои вай талаби афву мағфират кунанд ва аз Худо бихоҳанд, ки вайро аз бадиҳо нигоҳ дорад ва ба биҳиштҳо ворид созад. Ва Худованди Поку Муназзаҳ Худ ба танҳоӣ дифоъ ва ҳимоят кардани вайро ба ӯҳда гирифт ва фармуд: «Инҳо лашкари Ман (ҳизби Ман) ҳастанд ва лашкари Аллоҳ ҳамоно растагорон мебошанд». Худованди Мутаъол мефармояд: (**Онҳо лашкари Аллоҳ ҳастанд; огоҳ бошед, ки ҳамоно лашкари Аллоҳ растагорону наҷотёфтагонанд**!) *(сураи Муҷодала, ояти 22)*.

Ва (боз дар бораи онҳо фармуд, ки): «***Инҳо сипоҳиёни Ман ҳастанд***»: (**Ва ҳамоно сипоҳиёни Мо албатта пирӯзшавандагонанд**) *(сураи Софот, ояти 173)*.

Ва Худованд ба бандагони Худ тарзу шеваи ин ҷангу ҷиҳодро таълим дода, онро барояшон дар чаҳор калима ҷамъ намуд ва фармуд: (**Эй касоне,**

ки имон овардаед! Сабр кунед ва дар баробари душман пойдорӣ намоед (мусобара кунед) ва марзҳоро нигоҳ доред (муробата кунед) ва аз Аллоҳ битарсед, то бошад, ки растагор шавед!) *(сураи Оли Имрон, ояти 200)*.

Ва кори ин ҷиҳод комил намегардад, магар бо ҳамин чаҳор умур. Пас, сабр комил намешавад, магар бо пойдорӣ (мусобара) дар баробари душман, ки он ҳамон истодагарӣ ва рӯ ба рӯ шудан бо вай аст. Ва ҳар гоҳ банда дар баробари душмани худ пойдорӣ кунад, ба амри дигаре мӯҳтоҷ мешавад, ки он «муробата» (нигаҳбонии марзҳо) мебошад. Ва он иборат аз лозим гирифтани марзи қалб ва нигаҳбонии он аст, то мабодо душман аз он ҷо ворид шавад. Ва инчунин лозим гирифтани марзи чашм, гӯш, забон, шикам, даст ва по мебошад. Пас, ҳаминҳо марзҳое (суғур) ҳастанд, ки душман аз онҳо ворид мешавад ва дар даруни хонаву диёр таҷассус ва кофтуков (ҷосусӣ) мекунад ва ҳар чиро тавонад, хароб месозад. Бинобар ин, муробата ҳамон побарҷо мондан дар ин марзҳост; ва набояд банда ҷои онҳоро холӣ гузорад, вагарна душман марзро холӣ ёфта, аз он ҷо ворид мегардад.

Пас, инҳо ҳамон ёрони Паёмбари Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) буданд, ки беҳтарини махлуқот баъд аз паёмбарону мурсалин мебошанд

ва бузургтарини онҳо дар ҳифзу нигаҳбонӣ аз шайтон буданд. Вале онҳо дар рӯзи Уҳуд он ҷоеро, ки ба побарҷо мондан дар он дастур гирифта буданд, холӣ гузоштанд; дар натиҷа душман аз ҳамон ҷо ворид шуд ва он чӣ ки (аз шикасту мусибат) шуд, воқеъ гашт.

Ва ҷамъкунандаи ин се умур ва сутуне, ки инҳо бар он устуворанд, ҳамон тақво ва тарси аз Аллоҳи Мутаъол аст. Пас, на сабр, на пойдорӣ (мусобара) ва на нигаҳбонии марзҳо (муробата) ҳеҷ фоидае намедиҳанд, магар ба воситаи тақво. Ва тақво низ ҳаргиз побарҷо намемонад, магар бар соқи сабр» .

РӮ БА РӮ ШУДАНИ ДУ ЛАШКАР

Пас, акнун дар вуҷуди худат ба рӯ ба рӯ шудани ин ду лашкар ва барҳӯрди ин ду сипоҳ нигоҳ кун! Ва бингар, ки чӣ гуна дар ин майдони набард, як бор пирӯзӣ насиби ту мегардад ва бори дигар душман бар ту пирӯз мегардад ва зафар меёбад?! Подшоҳи кофирон (Иблис) бо сипоҳиёну лашкарҳои худ ҳуҷум овард. Вай қалбро дар даруни қалъаву ҳисори худаш дид, ки бар курсии подшоҳии худ нишастааст. Фармони қалб дар миёни ёрдамчиёнаш ҷорӣ аст ва сипоҳиёнаш дар атрофаш ҳалқа задаанд, ки дар роҳи ӯ меҷанганд ва аз ҳудуду кишвараш дифоъ мекунанд. Пас, барои лашкари шайтон ҳуҷум

кардан бар қалб мумкин ва шуданӣ нагашт, магар бо роҳи хиёнат ва ба сӯи худ кашидани баъзе аз амирон ва сипоҳиёни қалб бар зидди ӯ.

Бинобар ин, шайтон аз наздиктарину махсустарин сипоҳии қалб ва он касе, ки мақому манзалаташ аз ҳама ба қалб наздиктар аст, пурсон шуд. Пас, ба вай гуфта шуд: «Он нафс аст». Шайтон ба ёрдамчиёни худ гуфт: «Ба назди нафс аз роҳи хостаҳо ва орзуҳояш ворид шавед! Ва ҷойҳои муҳаббату ҳаваси вайро бинед ва бидонед, ки маҳбубу дӯстдоштаи вай чист; пас вайро ба ҳамон чиз ваъда диҳед ва вайро ба он орзуманд созед! Ва сурати он маҳбубу ҳавасро дар вуҷуди вай, ҳам дар вақти бедорию ҳам дар вақти хобаш ба нақш дароред ва нишон диҳед. Пас, ҳар гоҳ нафс ба он (ҳавасу шаҳват) дилбаста ва ором шуд ва дар наздаш қарор гирифт, дар он лаҳза чанголҳо (калолиб) ва оҳанрабоҳои шаҳватро бар вай биандозед ва сипас вайро бо ҳамон чизҳо ба сӯи худатон бикашед! Пас, ҳар гоҳ нафс бар зидди қалб хиёнат кунад ва дар муқобили қалб бо шумо ҳамдасту якҷоя гардад, он гоҳ шумо соҳиб ва подшоҳи марзи чашм, гӯш, забон, даҳон, даст ва по хоҳед шуд.

Пас, дар ин марзҳо (суғур) бо тамоми тавони худ нигаҳбонӣ кунед ва марзбонӣ намоед (муробати

комил кунед). Зеро ҳар вақте ки шумо аз ин марзҳо ба даруни қалб ворид шавед, қалб ё кушта мешавад, ё асир мегардад ва ё захмие мешавад, ки аз ҷароҳатҳои вазнин бемадор гаштааст. Ва мабодо ин марзҳоро холӣ гузоред! Ва нагузоред, ки ҳеҷ дастаи ҷангие (аз тоату зикри Худо) аз ин марзҳо ба даруни қалб ворид шавад ва шуморо аз он ҷо берун кунад. Ва агар (аз он дастаи тоат) мағлуб ҳам шудед, пас тамоми кӯшиши худро ба кор баред, то он дастаро заифу суст созед, то ин ки ба қалб нарасад. Ва агар он даста ба қалб бирасад ҳам, пас дар ҳоле бирасад, ки заифу беқувват гаштааст ва ҳеҷ кумаку фоидае ба қалб расонида наметавонад.

ФАСЛ: РАХНАИ ЧАШМ (МАРЗУ САРҲАДИ ЧАШМ)

(Шайтон ба сипоҳиёни худ мегӯяд): «Пас, ҳар гоҳ бар ин марзҳо мусаллат шудед, марзи чашмро боздоред (манъ кунед) аз ин ки нигоҳаш барои панд гирифтан (эътибор) бошад. Балки нигоҳи вайро барои тамошо, хушнудӣ, лаззат ва бозичаву хушгузаронӣ қарор диҳед. Пас, агар чашм пинҳонӣ ва дуздӣ нигоҳеро барои панд гирифтан (ибрат) анҷом диҳад, он нигоҳро ба воситаи нигоҳи ғафлат, хушнудӣ ва шаҳват барои ӯ фасоду вайрон кунед. Зеро ҳамоно ин роҳ ба нафси ӯ наздиктар аст, ба он зиёдтар мечаспад ва барояш сабуктар мебошад. Ва марзи чашмро сахт нигоҳ доред, зеро маҳз аз ҳамин марз шумо ба хоста ва мақсади худ мерасед. Зеро ман фарзандони Одамро ба ҳеҷ чизе мисли нигоҳ кардан фасод накардаам. Ман ба воситаи нигоҳ, тухми шаҳватро дар қалб мекорам, сипас онро бо оби орзуву хаёл обёрӣ менамоям. Пасон, ҳамеша вайро ваъда медиҳам ва ба орзуҳо меандозам, то ин ки азмашро қавӣ созам ва вайро бо ҷилави (зимоми) шаҳват ба сӯи канда шудан аз исмату покдоманӣ бикашонам. Аз ин рӯ, ба умури ин марз беаҳамиятӣ накунед ва онро ба андозаи тавоноии худ фасод намоед.

Ва ин корро дар назари ӯ осону кӯчак нишон диҳед ва ба ӯ бигӯед: «Андозаи як нигоҳ туро ба тасбеҳу ситоиши Офаридгор ва андеша кардан дар офариниши аҷиби Ӯ ва зебоии ин сурат (инсони зебо) даъват мекунад! Сурате, ки танҳо ба он хотир офарида шудааст, то бинанда ба воситаи он ба Зоти Ӯ роҳ ёбад. Ва Аллоҳ ҳарду чашмро барои ту беҳуда наофаридааст. Ва Аллоҳ ин суратро барои он халқ накардааст, ки онро аз нигоҳҳо пинҳон нигоҳ дорад».

Ва агар бар инсони илмаш кам ва заифақл зафар ёфтед (ӯро мағлуб кардед), пас ба ӯ бигӯед: «Ин сурати зебо як мазҳар аз мазоҳири (нишонаҳои) Ҳақ ва ҷилвагоҳе аз ҷилваҳои Ӯст». Пас, вайро ба сӯи ин ақидаи ботил даъват кунед, ки бигӯяд Худо бо махлуқ як шудааст (қавл ба иттиҳод). Ва агар инро қабул накард, пас вайро ба ақидаи ҳулули умумӣ ва ё хусусӣ (ақидаи куфрии ин ки Худо дар махлуқ ворид (дохил) шудааст) даъват намоед. Ва ба камтар аз ин аз ӯ розӣ нашавед; зеро вай бо ин ақида аз ҷумлаи бародарони насрониҳо (насоро) мегардад. Ҳар гоҳ ба ин мақом расид, он вақт ба ӯ дастури иффат, покдоманӣ, ибодат ва зӯҳду берағбатӣ дар дунёро диҳед! Ва ба воситаи ӯ ва бо истифода аз вай, одамони ҷоҳил ва нодонро шикор кунед (фиреб диҳед). Пас, ин гуна шахс аз наздиктарин ҷойниши-

нони (хулафои) ман ва бузургтарин лашкари ман хоҳад буд; балки дар он лаҳза ман худам аз ҷумлаи лашкар ва ёрони ӯ мегардам».

(Нуктаҳои шарҳӣ ва латифи ин бахш:

1. ***Иттиҳод ва Хулул (الاتحاد والحلول)****: Инҳо ақидаҳои ниҳоят хатарноки куфрӣ ва зандақа ҳастанд. Муаллиф ошкор месозад, ки шайтон чи тавр марҳила ба марҳила инсони беилмро фиреб медиҳад. Аввал ба ӯ мегӯяд, ки нигоҳ кардан ба суратҳои зебои номаҳрам барои «тафаккур дар санъати Худо» аст. Вақте инсон ба ин роҳ одат кард, шайтон ӯро ба ақидае мекашонад, ки бигӯяд: «Худо дар ин махлуқоти зебо дохил ё ворид шудааст ё бо онҳо як гаштааст». Ин маҳз ҳамон ақидаи насронихост, ки дар бораи Исо (*алайҳиссалом*) мегуфтанд ва инсонро комилан аз имон берун месозад.*

2. ***Муруҳу би-л-иффати (Ба ӯ дастури иффату покдоманӣ диҳед)****: Ин як ҳилаи ниҳоят аҷиби шайтон аст. Вақте соҳиби ин ақидаи ботил зоҳиран одами боиффат, зоҳид ва обид нишон дода мешавад, мардуми ҷоҳил ба вай бовар мекунанд ва гумроҳ мешаванд. Дар натиҷа, ин шахс худаш як роҳбари шайтонӣ мегардад, ки иблис дар хидмати ӯ қарор мегирад.).*

ФАСЛ: РАХНАИ ГӮШ (МАРЗУ САРҲАДИ ГӮШ)

(Шайтон ба сипоҳиёни худ мегӯяд): «Сипас, рахнаи гӯшро маҳкам кунед (манъ кунед) аз ин ки чизеро ворид созад, ки кори шуморо фасод намояд. Пас, тамоми кӯшиши худро ба кор баред, то аз ин сарҳад ва рахна чизе ҷуз ботилро ворид накунед; зеро ҳамоно ботил бар нафс сабук аст, нафс онро ширин меёбад ва хуш медорад. Барои ӯ ширинтарину гуворотарини лафзҳо ва сеҳрноктарини онҳоро барои ақлҳо интихоб кунед ва онро бо он чӣ ки нафс ҳавову ҳавас дорад, комилан махлут ва омехта созед.

Ва он калимаи (ботил)-ро ба сӯи ӯ биандозед; пас агар дидед, ки ба он гӯш андохта ва таваҷҷӯҳ дорад, пас ӯро бо калимаҳои монанди он ва суханҳои ҳамсонааш пайвасти идома диҳед (тарғиб кунед). Ва ҳар вақте ки дидед ӯ чизеро хуш пазируфт, пас пайваста бо валвалаву шавқ он чизро барояш зикр кунед. Ва барҳазар бошед ва бисёр эҳтиёт кунед, ки аз ин марз чизе аз каломи Аллоҳи Мутаъол, ё каломи Паёмбари Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ва ё каломи насиҳатгӯён ворид шавад. Пас, агар (аз бандаи мӯъмин) мағлуб шудед ва чизе аз инҳо (ба гӯшаш) ворид гашт, пас дар байни ӯ ва дар байни фаҳмидани он, тадаббур кардан дар он,

тафаккур намудан дар он ва панд гирифтан ба воситаи он, пардаву монеа эҷод кунед. Ин монеа ро ё бо ворид кардани чизи зидди он бар вай ба вуҷуд оред ва ё бо ваҳмангез (ҳавлнок) ва ниҳоят бузург нишон додани он амр (анҷоми дастурҳои дин) кунед; ба ин шакл, ки ба ӯ бигӯед: «Ин як корест, ки дар байни нафсҳо ва дар байни он монеи бузург гузошта шудааст ва нафсро ба он роҳе нест; ва ин як бори вазнинест бар дӯши нафс, ки таҳаммули бардоштани онро надорад» ва амсоли ин суханҳо. Ва ё (баръакс) бо беарзиш ва кӯчак нишон додани он ҳақ дар назари нафсҳо монеа шавед; ба ин шакл, ки ба ӯ бигӯед: «Машғул шудан лозим ва шоиста аст ба он чизе, ки дар назди мардум болотар, азизтар ва аҷибтар (ғарибтар) мебошад ва харидорону қабулкунандагони он бисёртаранд. Аммо ҳақ бошад, пас он чизи таркшуда ва матрук аст ва гӯяндаи ҳақ ҳамеша нафси худашро дар баробари душманию адоват қарор медиҳад ва касе, ки дар миёни мардум фоидаву суд ба даст меорад, ӯ сазовортар ба тарҷеҳ додан аст» ва амсоли ин суханҳо. Пас, шумо ботилро дар ҳар қолабе, ки ӯ мепазирад ва барояш сабук аст, бар вай ворид месозед ва ҳақро дар ҳар қолабе, ки ӯ бад мебинад ва барояш вазнин аст, аз назараш берун мекунед.

Ва агар бихоҳӣ, ки ин матлабро хуб бишносӣ, пас ба бародарони онҳо аз шаётини инсӣ (инсонҳои шайтонсифат) нигоҳ кун; ки чӣ гуна кори амри ба маъруф ва наҳйи аз мункарро дар қолаби «фузулкории зиёд», «кофтуков кардани айбҳои мардум», «худро дар баробари балое қарор додан, ки таҳаммулашро надорад» ва «андохтани фитнаҳо дар миёни мардум» ва амсоли инҳо нишон медиҳанд. Ва инчунин, пайравӣ аз суннат ва васф кардани Парвардигори Мутаъолро ба он чи ки Зоти Поки Ӯ Худро ба он васф намуда ва Паёмбари Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) Ӯро ба он васф кардааст, дар қолаби «тақсим» (ҷисмоният додан ба Худо), «ташбеҳ» (монанд кардани Худо ба махлуқ) ва «такйиф» (чигунагӣ барои Худо сохтан) нишон медиҳанд. Онҳо боло будани Аллоҳи Мутаъолро бар махлуқоташ ва истивои Ӯро бар Аршаш ва ҷудо будани Зоти Поки Ӯро аз махлуқоташ «таҳайюз» (ҷойгир шудан дар макон) меноманд. Ва фуруд омадани Ӯро ба осмони дунё ва ин фармудаи Ӯро, ки: **«Кист, ки аз Ман бихоҳад, то ба ӯ ато кунам?»**, «таҳаррук» (ҳаракат кардан) ва «интиқол» (аз ҷое ба ҷое кӯчидан) мехонанд. Ва он чиро, ки Худованд Худро ба он васф сохтааст — аз қабили Даст ва Чеҳра (Ваҷҳ) — «аъзо ва ҷавореҳ» (узвҳои бадан) меноманд. Ва он чиро, ки аз афъоли Илоҳӣ

содир мешавад, «ҳаводис» (падидаҳои навпайдо) ва он чиро, ки аз сифоти Ӯ побарҷост, «аъроз» (хусусиятҳои гузаро) мехонанд. Сипас онҳо ба воситаи ҳамин умур ба инкору нафй кардани он чи ки Худованд Худро ба он васф намудааст, роҳ меёбанд. Ва дар зеҳни мардуми нодон ва касоне, ки басиратҳояшон заиф аст, чунин ваҳму гумон меандозанд, ки исботи сифоти омада дар Китоби Аллоҳи Мутаъол ва суннати Паёмбари Ӯ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам), лозимааш ҳамин умури (ботил ва ҷисм будан) аст. Ва онҳо ин таътил (инкор ва холӣ кардани Худо аз сифот)-ро дар қолаби «танзеҳ» (пок донистани Худо) ва «таъзим» (бузургдошти Худо) нишон медиҳанд. Ва аксарияти мардум, ки ақлҳояшон заиф аст, як чизро бо як лафз ва баён мепазиранд ва маҳз ҳамон чизро бо лафз ва баёни дигар рад мекунанд. Худованди Мутаъол мефармояд: (Ва инчунин барои ҳар паёмбаре душмане аз шаётини инсу ҷин қарор додем, ки барои фиреб додани якдигар суханҳои ороста ва зоҳирзеборо пинҳонӣ ба гӯши ҳам мерасонанд) *(сураи Анъом, ояти 112)*. Пас, Худованд онро «зухруф» (сухани ороишёфта ва зоҳирзебо) номид ва ҳол он ки он ботил аст; зеро соҳиби он сухан онро то ҷое ки метавонад меорояд ва зиннат медиҳад ва онро ба гӯши

шахси фиребхӯрда меандозад, пас ӯ гирифтори фиреб мегардад.

Ва мақсад (аз ин баҳс) ин аст, ки ҳамоно шайтон марзи гӯшро лозим гирифтааст, то дар он чизеро ворид созад, ки ба банда зиён мерасонад ва барояш фоидае надорад ва монеа шавад аз ин ки чизе ворид гардад, ки барояш фоидаовар аст; ва агар он чизи фоидаовар бе ихтиёри банда ҳам ворид шавад, шайтон онро бар вай фасод месозад.

ФАСЛ: РАХНАИ ЗАБОН (МАРЗУ САРҲАДИ ЗАБОН)

Сипас (шайтон ба ёрони худ) мегӯяд: «Бар рахна ва марзи забон устувор биистед (посбонӣ кунед)! Зеро ҳамоно он бузургтарин марзу рахна аст ва он маҳз дар рӯ ба рӯи подшоҳ (қалб) қарор дорад. Пас, аз суханҳо он чиро бар он ҷорӣ созед, ки ба банда зиён мерасонад ва барояш фоидае надорад ва монеа шавед аз ин ки чизе аз он чи барояш фоидаовар аст, бар он ҷорӣ гардад: аз қабили ёди Аллоҳи Мутаъол ва талаби афву мағфирати Ӯ, тиловати Китоби Ӯ, насиҳат кардани бандагони Ӯ ва сухан гуфтан бо илми фоидаовар. Ва барои шумо дар ин марз ду кори бисёр бузург аст, ки парвое надоред ба кадоме аз ин ду зафар меёбед (пирӯз мешавед):

Аввалӣ: **Сухан гуфтан ба ботил.** Пас ҳамоно сухангӯи ба ботил як бародар аз бародарони шумо ва аз бузургтарин лашкару ёрдамчиёни шумост.

Дувумӣ: **Хомӯшӣ аз ҳақ.** Пас ҳамоно хомӯшшаванда аз ҳақ як бародари лоли (гунг) шумост, ҳамон гуна ки аввалӣ бародари гӯёи шумо мебошад. Ва чӣ басо ин бародари дувум барои шумо фоидаовартарин бародар аз миёни он ду бошад. Оё сухани он насиҳатгӯро нашунидаед, ки: **«Сухангӯи ба ботил шайтони гӯё аст ва хомӯшшаванда аз ҳақ шайтони гунг аст»**?

Пас, марзбониро сахт лозим гиред, марзбониро дар ин марз устувор доред, то мабодо банда ба ҳақ сухан гӯяд ва ё аз ботил худро боздорад. Ва сухан гуфтан ба ботилро дар назари ӯ бо ҳар роҳе, ки мешавад, зиннат диҳед (зебо нишон диҳед) ва вайро аз сухан гуфтан ба ҳақ бо ҳар роҳе, ки мешавад, битарсонед.

Ва бидонед эй фарзандони ман, ки ҳамоно марзи забон ҳамон ҷоест, ки ман аз он фарзандони Одамро ҳалок месозам ва онҳоро ба воситаи он бо рӯйҳову биниҳояшон дар оташи ҷаҳаннам сарозер мегардонам. Пас, чӣ қадар ман кушташуда, асир ва захмие дорам, ки онҳоро маҳз аз ҳамин рахна ва марз ба даст овардаам?!

Ва ман ба шумо як васияте мекунам, пас онро хуб ҳифз намоед: Бояд яке аз шумо бар забони бародараш аз ҷинси инс (инсонҳои шайтонсифат) он калимаи (ботил)-ро ба забон орад ва он дигаре бар забони шунаванда бошад, пас ба зебо нишон додани он, бузург доштани он ва аҷаб кардан аз он сухан гӯяд ва аз бародараш хоҳиш кунад, ки онро дубора такрор намояд. Ва бо ҳар роҳе, ки метавонед, бар зидди инсонҳо ҳамдасту ёрдамчии якдигар бошед ва аз ҳар даре ба назди онҳо ворид шавед ва дар ҳар камингоҳе барои онҳо бишинед. Оё он қасамеро, ки ман барои Парвардигорашон ёд кардам, нашунида-

ед, он ҷо ки гуфтам: (**Пас, ба сабаби он ки маро гумроҳ сохтӣ, ман албатта бар сари роҳи рости Ту барои (гумроҳ кардани) онҳо хоҳам нишаст. Сипас аз пеши рӯ ва аз пушти сар ва аз ҷониби рост ва аз ҷониби чапи онҳо ба наздашон меоям ва аксарияти онҳоро сипосгузор нахоҳӣ ёфт**) *(сураи Аъроф, оятҳои 16-17)*» .

«(Шайтон ба сипоҳиёни худ мегӯяд): «Оё намебинед, ки ман бар сари тамоми роҳҳои фарзанди Одам нишастаам?! Пас, ӯ аз ҳеҷ роҳе аз дасти ман раҳо намешавад, магар ин ки бар сари роҳи дигаре барояш камин мегирам, то ин ки ба хоставу мақсади худ ё бахше аз он дар ҳаққи ӯ бирасам». Ва ба таҳқиқ, Паёмбарашон (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) онҳоро аз ин амр ҳушдор дода ва барояшон фармудааст: **«Ҳамоно шайтон бар сари тамоми роҳҳои фарзанди Одам камин гирифтааст. Ӯ бар сари роҳи Ислом нишаст ва ба ӯ гуфт: Оё Ислом меорӣ ва дини худ ва дини падаронатро тарк мекунӣ?! Пас, он инсон бо шайтон мухолифат кард ва Ислом оварад. Сипас шайтон бар сари роҳи ҳиҷрат нишаст ва гуфт: Оё ҳиҷрат мекунӣ ва замину осмони худатро (ватанатро) тарк месозӣ?! Пас, он инсон бо ӯ мухолифат кард ва ҳиҷрат намуд. Пасон шайтон бар сари роҳи ҷиҳод нишаст ва гуфт: Оё ҷиҳод**

мекунӣ, то кушта шавӣ, ки дар натиҷа молат тақсим карда шавад ва ҳамсарат ба никоҳи дигаре дарояд?!»

(Шайтон давом медиҳад): «Пас, шумо низ маҳз ба ҳамин шакл бар сари тамоми роҳҳои хайру некӣ барои онҳо камин гиред! Ҳар гоҳ яке аз онҳо бихоҳад садақае диҳад, бар сари роҳи садақа барои ӯ бинишинед ва дар нафсаш ба ӯ бигӯед: «Оё молатро берун мекунӣ, то худат ҳам мисли ин гадо (муҳтоҷ) боқӣ бимонӣ ва мақоми туву ӯ баробар ва яксон шавад?!». Оё он чиро, ки ман бар забони марде андохтам, нашунидаед; он ҷо ки марди дигаре аз ӯ хост, то барояш садақа диҳад ва ӯ гуфт: «Инҳо молҳои мо ҳастанд, агар онҳоро ба шумо диҳем, мо низ мисли шумо (гадову хор) мешавем!».

Ва бар сари роҳи ҳаҷ барои ӯ камин гиред ва бигӯед: «Роҳи ҳаҷ бимноку тоқатфарсо (бомашаққат) аст, ки равандаи он худро дар баробари нобудшавии ҷону мол қарор медиҳад». Ва ба ҳамин шакл, бар сари дигар роҳҳои хайр бо дилсард кардан аз онҳо ва бо зикри душвориҳову офатҳояшон камин гиред. Сипас бар сари роҳҳои маъсият ва гуноҳон барои онҳо бинишинед; пас он гуноҳонро дар чашмони фарзандони Одам некӯ ва зебо ҷилва диҳед ва онҳоро дар қалбҳояшон зиннат диҳед. Ва бештари ёрдамчиёни худро барои ин кор аз ҷумлаи

занон қарор диҳед; пас аз дарвозаҳои онҳо (занон) ба назди инсонҳо ворид шавед, зеро занон бароятон чӣ неку ёрдамчиёне ҳастанд!

Сипас (шайтон мегӯяд): Марзи дасту поҳоро сахт лозим гиред; пас онҳоро боздоред аз ин ки ба он чӣ ба шумо зиён мерасонад (тоату бандагӣ) ҳуҷум кунанд (даст дароз намоянд) ва ё ба сӯи он қадам зананд.

НАФСИ АММОРА (БАДКОР)

(Шайтон ба сипоҳиёни худ мегӯяд): «Ва бидонед, ки бузургтарин ёрдамчии шумо барои лозим гирифтан ва посбонии ин марзҳо (рахнаҳо), сулҳу ҳамдастӣ (мусолаҳа) бо нафси аммора (бадкор) аст. Пас, ба вай таваҷҷӯҳ кунед ва аз ӯ кумак биҷӯед; ба вай мадад расонед ва аз ӯ мадад бигиред. Ва бо вай якҷоя шуда, бар зидди нафси мутмаинна (оромёфта) биҷангед. Пас, тамоми кӯшиши худро ба кор баред, то он нафси мутмаиннаро бишиканед ва қуввaҳояшро аз байн баред. Ва ҳеҷ роҳе барои расидан ба ин мақсад нест, магар бо қатъ кардани сарчашмаҳо (моддаҳо)-и ғизоии он (яъне тоату зикри Худо). Пас, ҳар гоҳ сарчашмаҳои ғизоии он нафси мутмаинна қатъ гардад ва дар муқобил, сарчашмаҳои ғизоии нафси аммора қавӣ шавад ва ёрони он нафси аммора аз шумо итоат кунанд, дар он лаҳза қалбро

аз қалъаву ҳисораш фуруд оред (сарзер кунед), вайро аз мақоми подшоҳияш барканор созед ва нафси аммораро ба ҷои ӯ раҳбар қарор диҳед. Зеро ҳамоно нафси аммора танҳо ба он чӣ шумо ҳавову ҳавас (хоҳишот) доред ва дӯст медоред, фармон медиҳад ва ҳаргиз ба назди шумо бо чизи бад ва нохушоянд намеояд. Бар замми ин, вай дар ҳеҷ амре, ки ба ӯ ишора ва маслиҳат диҳед, бо шумо мухолифат намекунад; балки ҳар гоҳ ба ӯ ба корие ишора кунед, зуд ба анҷом додани он мешитобад.

Пас, агар эҳсос кардед, ки қалб барои бозпас гирифтани мақоми подшоҳии худ мубориза дорад ва хостед, ки аз ин ҷониб хотирҷамъ ва дар амон бошед, пас дар байни қалб ва дар байни нафси аммора паймони никоҳ бибандед! Пас, он нафси аммораро зиннат диҳед, вайро зебо созед ва ба қалб дар зеботарин сурати як арӯси мавҷуда нишон диҳед. Ва ба қалб бигӯед: «Таъму маззаи ин висол ва лаззат бурдан аз ин арӯсро бичаш, ҳамон гуна ки таъми ҷангро чашидӣ ва талхии найзаву шамшерро дидӣ. Сипас, дар байни лаззати ин висол ва талхии он ҷангу мубориза муқоиса кун; пас ҷангро тарк намо, то силоҳу бори худро бар замин ниҳад. Зеро ин як ҷанги якрӯза нест, ки ба зудӣ ба поён расад, балки ин як ҷанги пайваста ва пайдарпай то худи лаҳзаи марг

аст ва қуввахои тоқати ту барои як ҷанги доимӣ заиф мебошанд».

Ва эй фарзандони ман, аз ду лашкари бисёр бузург кумак биҷӯед, ки ҳаргиз бо доштани он ду мағлуб нахоҳед шуд:

Аввалӣ: Лашкари ғафлат аст. Пас, қалбҳои фарзандони Одамро аз ёди Аллоҳи Мутаъол ва замини охират бо ҳар роҳе, ки метавонед, ғафлатзада кунед. Пас, барои шумо дар расидан ба хоставу мақсадатон ҳеҷ чизе расотар (муассиртар) аз ин лашкари ғафлат нест. Зеро ҳамоно қалб ҳар гоҳ аз ёди Аллоҳи Мутаъол ғафлатзада шавад, шумо бар он комилан мусаллат мегардед ва барои гумроҳ карданаш тавоноӣ пайдо мекунед.

(Шайтон ба сипоҳиёни худ мегӯяд):

Дувумӣ: Лашкари шаҳватҳо мебошад. Пас он шаҳватҳоро дар қалбҳояшон зиннат диҳед ва дар чашмонашон некӯ ҷилва созед ва бо ҳамин ду сипоҳ бар онҳо ҳуҷум ored. Зеро барои шумо дар баробари фарзандони Одам ҳеҷ чизе расотар (муассиртар) аз ин ду нест. Ва ба воситаи шаҳватҳо барои устувор кардани ғафлат кумак биҷӯед ва ба воситаи ғафлат барои устувор кардани шаҳватҳо мадад гиред. Ва дар байни афроди ғафлатзада пайванд эҷод кунед (онҳоро ҳамнишини ҳам созед) ва сипас ба воситаи он ду ғафлатзада бар зидди шахси зикркў-

нанда кумак биҷӯед. Ва ҳаргиз як нафар бар панҷ нафар ғолиб намеояд; зеро ҳамоно дар канори он ду ғафлатзада ду шайтон ҳаст, ки ҷамъан чор нафар мешаванд ва шайтони он шахси зикркунанда низ бо онҳо ҳамдаст мегардад (пас панҷ нафар бар зидди як шахси зокир мешаванд). Ва ҳар гоҳ ҷамоатеро дидед, ки бар кори ба шумо зиёновар — аз қабили ёди Аллоҳи Мутаъол ва музокираи амру наҳй ва дини Ӯ — ҷамъ шудаанд ва тавоноии пароканда кардани онҳоро надоштед, пас бар зидди онҳо аз ҳамҷинсони худашон аз миёни инсонҳои бекору табоҳкор (инсонҳои бекорро) кумак биҷӯед. Пас, он инсонҳои бекорро ба онҳо наздик созед ва ба воситаи онҳо роҳату тавоҷҷӯҳи он ҷамоатро халалдор кунед.

Ва дар умум, барои ҳар як аз умур ҳамто ва ҷуфти муносибашро омода созед ва ба назди ҳар як аз фарзандони Одам аз ҳамон дарвозаи хоста ва шаҳваташ ворид шавед. Пас, вайро дар расидан ба он шаҳваташ кумак кунед ва барои ба даст овардани он барояш ёрдамчӣ бошед. Ва чун Аллоҳи Мутаъол ба онҳо дастур додааст, ки дар баробари шумо сабр кунанд, бо шумо пойдорӣ (мусобара) намоянд ва марзҳоро бар зидди шумо нигоҳ доранд (муробата кунанд), пас шумо низ дар баробари онҳо сабр кунед, пойдорӣ намоед ва марзҳоро бар зидди

онҳо сахт лозим гиред! Ва фурсатҳои худро дар мавриди онҳо дар лаҳзаи ҷӯшиши шаҳват ва ғазаб ғанимат бишуморед; зеро шумо фарзандони Одамро дар ҳеҷ мақоме бузургтар ва осонтар аз ин ду ҳолат шикор карда наметавонед.

Ва бидонед, ки ҳамоно дар миёни онҳо касе ҳаст, ки подшоҳии шаҳват бар вай ғолибтар аст ва подшоҳии ғазабаш заифу мағлуб мебошад; пас бар зидди ӯ аз роҳи шаҳват пеш равед ва роҳи ғазабро тарк кунед. Ва дар миёни онҳо касе ҳаст, ки подшоҳии ғазаб бар вай ғолибтар аст; пас бо ин вуҷуд ҳам роҳи шаҳватро аз қалби ӯ холӣ нагузоред ва марзи онро бекор (муаттал) насозед. Зеро агар ӯ нафси худро дар вақти ғазаб нигоҳ дошта натавонад, пас ӯ сазовортар аст, ки нафсашро дар вақти шаҳват низ нигоҳ дошта натавонад. Бинобар ин, дар байни ғазаб ва шаҳвати ӯ пайванди никоҳ бибандед ва якеро бо дигаре махлуту омехта созед! Ва вайро аз дарвозаи ғазаб ба сӯи шаҳват даъват кунед ва аз роҳи шаҳват ба сӯи ғазаб бикашонед.

СИЛОҲҲОИ НИҲОӢ:

Ва бидонед, ки ҳамоно барои шумо дар баробари фарзандони Одам ҳеҷ силоҳе расотар (муассиртар) аз ин ду силоҳ (шаҳват ва ғазаб) нест. Ва ман падару модари онҳоро (Одам ва Ҳавворо) аз биҳишт танҳо ба воситаи силоҳи шаҳват берун сохтам. Ва

душманиву адоватро дар миёни фарзандони онҳо танҳо ба воситаи силоҳи ғазаб андохтам; пас ба воситаи ҳамин ғазаб пайванди хешовандии онҳоро (раҳмҳояшонро) қатъ кардам ва хунҳояшонро рехтам ва ба воситаи он буд, ки яке аз ду фарзанди Одам (Қобил) бародари худро (Ҳобилро) ба қатл расонд.

(Шайтон ба сипоҳиёни худ мегӯяд): "Ва бидонед, ки ҳамоно ғазаб як ахгари сӯзон (лахча) дар қалби фарзанди Одам аст ва шаҳват низ аз қалби ӯ шӯълавар мегардад. Ва ин оташ танҳо ба воситаи об, намоз, зикр ва такбир гуфтан хомӯш карда мешавад. Пас, барҳазар бошед ва бисёр эҳтиёт кунед, ки ба фарзанди Одам дар вақти ғазаб ва шаҳваташ имкони наздик шудан ба таҳорат (вузӯ) ва намозро надиҳед; зеро ҳамоно ин корҳо оташи ғазаб ва шаҳватро аз вуҷуди онҳо хомӯш месозанд. Ва ба таҳқиқ, Паёмбарашон онҳоро ба ин кор дастур дода ва фармудааст: **«Ҳамоно ғазаб як ахгари сӯзон дар қалби фарзанди Одам аст; оё сурх шудани ҳарду чашми ӯ ва варам кардани рагҳои гардани вайро надидаед?! Пас, ҳар кас чизе аз инро эҳсос кунад, бояд таҳорат кунад»**.

Ва низ барояшон фармудааст: **«Ҳамоно оташ танҳо ба воситаи об хомӯш карда мешавад»**. Ва ба таҳқиқ, Аллоҳи Мутаъол ба онҳо васият намуда-

аст, ки бар зидди шумо аз сабр ва намоз кумак биҷӯянд; пас шумо дар байни онҳо ва дар байни ин корҳо пардаву монеа эҷод кунед ва онҳоро аз ин амр ба фаромӯшӣ андозед. Ва бар зидди онҳо аз шаҳват ва ғазаб кумак биҷӯед; зеро расотар (муассиртар) ва ҳалокатовартарин силоҳҳои шумо дар баробари онҳо: ғафлат ва пайравӣ аз ҳавову ҳавас аст. Ва бузургтарин силоҳҳои онҳо дар баробари шумо ва устувортарин қалъаву ҳисорҳояшон: ёди Аллоҳи Мутаъол ва мухолифат кардан бо ҳавову ҳавас мебошад. Пас, ҳар гоҳ мардеро дидед, ки бо ҳавову ҳаваси худ мухолифат мекунад, аз сояи ӯ низ фирор кунед ва ба вай наздик нашавед".

Ва мақсад (аз ин баҳс) ин аст, ки ҳамоно гуноҳҳо ва маъсиятҳо як силоҳ ва кумаке ҳастанд, ки банда онҳоро ба дасти душманонаш месупорад ва бо онҳо душманро бар зидди нафси худаш ёрӣ медиҳад. Дар натиҷа, онҳо бо силоҳи худи банда бо ӯ меҷанганд ва худи банда низ бо онҳо бар зидди нафси хеш ҳамдаст мегардад; ва ин авҷи нодониву ҷаҳолат аст, ҳамон гуна ки дар шеър гуфта шудааст:

Душманон ҳаргиз аз як инсони ҷоҳилу нодон он чиро ба даст намеоранд,

Ки он ҷоҳил бо рафтори худаш бар зидди нафси хеш ба даст меорад.

Ва аз ҷумлаи аҷоибот ин аст, ки банда бо тамоми талоши худ дар хориву беарзиш кардани нафси худ кӯшиш менамояд, дар ҳоле ки ӯ гумон мекунад, ки нафсашро гиромӣ медорад. Ва ӯ дар маҳрум сохтани нафси худ аз болотарин ва шарифтарин насибҳояш саъй мекунад, дар ҳоле ки ӯ гумон дорад, ки дар роҳи ба даст овардани насибу фоидаи нафсаш талош менамояд. Ва тамоми кӯшиши худро барои таҳқир кардан, кӯчак сохтан ва олуда (палид) кардани нафсаш ба кор мебарад, дар ҳоле ки ӯ гумон мекунад, ки вайро боло мебарад, мартабаашро баланд месозад ва бузургаш мегардонад.

Баъзе аз гузаштагони солеҳ дар хутбаи худ мегуфтанд: «Огоҳ бошед! Эй чӣ басо хоркунандаи нафси худ, ки гумон мекунад вайро гиромӣ медорад. Ва эй чӣ басо залилгардонанда ва хоркунандаи нафси худ, ки гумон дорад вайро иззат мебахшад. Ва кӯчаку беарзиш созандаи нафси худ, ки гумон мекунад вайро бузург месозад. Ва зоеъкунандаи нафси худ, ки гумон дорад барои ҳифзу нигаҳбонии он риоят менамояд». Ва барои нодонии инсон ҳамин басанда аст, ки бо душмани худ бар зидди нафси хеш ҳамдаст гардад; ва бо рафтори худаш бар зидди нафсаш ба чизе бирасад, ки ҳатто душманаш ба он расида наметавонад; ва Аллоҳи Мутаъол ёрирасон аст.

ФАСЛ: ГУНОҲ БОИСИ АЗ ЁД БУРДАНИ НАФСИ ХЕШ МЕШАВАД

Аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳ ин аст: **Он бандаро водор мекунад, ки худашро (нафси худро) аз ёд мебарорад**. Ва ҳар гоҳ банда нафси худро аз ёд бурд, онро ба ҳоли худ бетаваҷҷӯҳ раҳо менамояд, фосид мекунад ва ба ҳалокат мерасонад. Пас агар гуфта шавад: Чӣ гуна банда нафси худро аз ёд мебарорад? Ва ҳар гоҳ нафсашро аз ёд бурд, пас чӣ чизеро ба ёд меорад? Ва маънои аз ёд бурдани нафс чист?

Дар ҷавоб гуфта мешавад: Бале, ӯ нафси худро ба бузургтарин шакли фаромӯшӣ аз ёд мебарорад. Аллоҳи Мутаъол фармудааст: **«Ва монанди касоне набошед, ки Аллоҳро аз ёд бурданд, пас (Худованд низ) нафсҳояшонро аз ёди худашон баровард, онҳо ҳамон фосиқонанд»** (Сураи Ҳашр: 19).

Пас чун Парвардигори Поку Муназзаҳи худро аз ёд бурданд, Ӯ низ онҳоро аз ёд бурд ва нафсҳояшонро аз ёди худашон баровард, ҳамон гуна ки Аллоҳи Мутаъол фармудааст: **«Аллоҳро аз ёд бурданд, пас (Худованд низ) онҳоро аз ёд бурд»** (Сураи Тавба: 67).

Пас Худованди Поку Муназзаҳ касеро, ки Ӯро аз ёд бурд, ба ду уқубат ҷазо дод:

Аввалӣ: Ин ки Худованди Поку Муназзаҳ ӯро аз ёд бурд.

Дуюмӣ: Ин ки Ӯ нафси вайро аз ёди худаш бароварад.

Ва аз ёд бурдани Худованди Поку Муназзаҳ бандаро, яъне: Бетаваҷҷӯҳ гузоштани ӯ, тарк кардани ӯ, вогузоштани ӯ ва зоеъ намудани ӯст. Пас ҳалокат ба вай аз даст ба даҳон наздиктар аст. Ва аммо аз ёди вай баровардани нафсаш, ин аст: Аз ёди ӯ баровардани баҳраҳои волои нафс, сабабҳои саодату растагорӣ ва ислоҳи он ва он чизе, ки нафс бо он комил мегардад. Бо аз ёд бурдани ҳамаи инҳо, ҳеҷ кадоме аз ин чизҳо ба зеҳни ӯ намеояд (ҳатто ба дилаш ҳам намегузарад), онро ба ёд намеорад ва ҳиммати худро ба он равона намесозад, то ба он рағбат намояд. Зеро он ба зеҳнаш намегузарад, то қасди он кунад ва онро ихтиёру тарҷеҳ диҳад.

Ва ҳамчунин, айбҳои нафси вай, нуқсонҳо ва офатҳои онро аз ёдаш мебарорад, пас аз байн бурдани онҳо ба зеҳнаш намеояд.

Ва ҳамчунин, бемориҳои нафсу қалби вай ва дардҳои онро аз ёдаш мебарорад, пас табобат кардани онҳо ва кӯшиш дар аз байн бурдани иллатҳо ва бемориҳое, ки нафсро ба фасоду ҳалокат мекашанд, ба зеҳни ӯ намерасад ва ба ёдаш намеояд. Пас ӯ як бемори сахт афтодааст, ки бемориаш вайро ба сӯи

нобудӣ мекашад, аммо ӯ бемории худро ҳис намекунад ва табобати он ба зеҳнаш намеояд. Ва ин аз бузургтарин уқубатҳои умумӣ ва хусусӣ аст.

Пас кадом уқубат бузургтар аст аз уқубати касе, ки нафси худро бетаваҷҷӯҳ гузоштаву онро зоеъ кардааст ва маслиҳатҳо, дардҳо, давои он ва сабабҳои саодат, растагорӣ, ислоҳ ва ҳаёти ҷовидонаи онро дар неъмати пойдор аз ёд бурдааст?

Ва ҳар кас дар ин мавзеъ тааммул ва андеша кунад, барояш рӯшан мешавад, ки бештари ин махлуқот ҳақиқати нафсҳои худро аз ёд бурдаанд, онро зоеъ сохтаанд ва баҳраи худро аз Аллоҳи Мутаъол гум кардаанд. Ва нафси худро арзон ва ба баҳои ночиз фурӯхтаанд — фурӯхтани зиёнкорона. Ва ин чиз барои онҳо танҳо ҳангоми марг рӯшан мешавад ва комилан рӯзи Тағобун (рӯзи қиёмат) ошкор мегардад; рӯзе, ки барои банда рӯшан мешавад, ки ӯ дар он паймоне, ки барои нафси худ дар ин дунё баста буд ва дар он тиҷорате, ки барои охирати худ карда буд, дучори зиёни сахт гаштааст. Зеро ҳар кас дар ин дунё барои охирати худ тиҷорат мекунад.

Пас зиёнкорон касонеанд, ки гумон мекунанд, ки онҳо аҳли суду фоида ва касбу коранд. Онҳо ҳаёти дунё, баҳраи худашон дар он ва лаззатҳояшонро ба охират ва баҳраашон дар он иваз карданд. Пас

чизҳои покизаи худро дар ҳаёти дунёии худ аз байн бурданд, аз он баҳраманд шуданд, ба он розӣ гаштанд ва ба он дилпуру ором шуданд ва кӯшиши онҳо барои ба даст овардани ҳамин (дунё) буд. Пас фурӯхтанд, хариданд, тиҷорат карданд ва ояндаро ба нақд, насияро ба пули омода ва ғоибро ба ҳозиру пешорӯ фурӯхтанд ва гуфтанд: «Ҳушёриву дурандешӣ ҳамин аст!». Ва яке аз онҳо мегӯяд:

«Он чиро, ки мебинӣ, бигир ва он чиро, ки (фақат) дар бораш шунидаӣ, раҳо кун!»

(Ва мегӯянд:) «Пас чӣ гуна ман як чизи ҳозири нақди мушоҳидашавандаро дар ин саро (дунё) ба як чизи ғоиби насия дар сарои дигаре, ки ғайр аз ин аст, бифурӯшам?». Ва ба ин (пиндори ботил) заифии имон, қуввати даъваткунандаи шаҳват, дӯст доштани ин дунёи зудгузар ва ташаббуҳ (худро монанд кардан) ба ҳамнавъони худ низ зам мешавад. Пас бештари махлуқот дар ин тиҷорати зиёнборанд, ки Аллоҳи Мутаъол дар ҳаққи аҳли он фармудааст: **«Онҳо касонеанд, ки ҳаёти дунёро ба охират хариданд, пас аз онҳо азоб сабук карда намешавад ва онҳо ёрӣ дода намешаванд»** (Сураи Бақара: 86). Ва дар ҳаққи онҳо фармудааст: **«Пас тиҷорати онҳо суде накард ва онҳо ҳидоятёфта набуданд»** (Сураи Бақара: 16). Пас чун рӯзи Тағобун (қиёмат) фаро расад, зиён ва фиребхӯрдагӣ дар ин тиҷорат

барои онҳо ошкор мегардад ва нафсҳояшон аз ҳасрату андӯҳ реза-реза (пора-пора) мешавад.

Аммо судкунандагон (фоидадидагон), пас баръакс, онҳо чизи фониро ба чизи боқӣ, чизи беарзишро ба чизи гаронбаҳо ва чизи ночизро ба чизи бузург фурӯхтанд ва гуфтанд: «Миқдору арзиши ин дунё аз аввал то охираш чӣ қадар аст, ки мо баҳраи худро аз Аллоҳи Мутаъол ва сарои охират ба он бифурӯшем?!». Пас чӣ гуна банда аз он (дунё) дар ин замони кӯтоҳе баҳра мебарад, ки он дар ҳақиқат мисли як пилки хоб (хоби кӯтоҳ) аст ва ба ҳеҷ вақҳ бо сарои ҳамешагӣ ва устувор қобили қиёс нест?! Аллоҳи Мутаъол фармудааст: **«Ва рӯзе, ки (Худованд) онҳоро гирд меорад, гӯё ҷуз соате аз рӯз (дар дунё) таваққуф накардаанд, якдигарро мешиносанд»** (Сураи Юнус: 45) .

Ва Аллоҳи Мутаъол фармудааст: **«Аз ту дар бораи қиёмат мепурсанд, ки чӣ вақт воқеъ мешавад? Туро ба ёдоварии он чӣ кор аст? Интиҳои он ба сӯи Парвардигори туст. Ту танҳо бимдиҳандаи касе ҳастӣ, ки аз он метарсад. Рӯзе, ки онро мебинанд, гӯё танҳо як бегоҳӣ ё чархзании офтоби (субҳи) он (дар дунё) истодаанд»** (Сураи Нозиот: 42–46).

Ва Аллоҳи Мутаъол фармудааст: **«Рӯзе, ки он чиро ваъда дода мешаванд, мебинанд, гӯё ҷуз со-**

ате аз як рӯз таваққуф накардаанд. Ин як расониданест (барои мардум)» (Сураи Аҳқоф: 35).

Ва Аллоҳи Мутаъол фармудааст: **«(Худованд) мефармояд: Чанд сол ба шумор дар замин истодаед? Мегӯянд: Як рӯз ё баъзе аз як рӯз истодем, пас аз ҳисобдонон бипурс. Мефармояд: Ҷуз муддати кӯтоҳе наистодаед, агар шумо медонистед»** (Сураи Мӯъминун: 112–114).

Ва Аллоҳи Мутаъол фармудааст: **«Рӯзе, ки дар Сур дамида мешавад ва гунаҳгоронро дар он рӯз бо чашмони кабуд (ва чеҳраҳои тира) гирд меорем. Онҳо дар миёни худ пичир-пичир (хуфёна суҳбат) мекунанд, ки: (Дар дунё) ҷуз даҳ (рӯз) таваққуф накардаед. Мо ба он чӣ мегӯянд, доно-тарем, он гоҳ ки беҳтарини онҳо аз рӯи равиш (ва ақл) мегӯяд: Ҷуз як рӯз наистодаед»** (Сураи Тоҳо: 102–104).

Пас ин аст ҳақиқати дунё ҳангоми рӯ ба рӯ шудан бо рӯзи қиёмат. Ва чун (муъминон) кӯтоҳии таваққуфи худро дар он (дунё) донистанд ва фаҳмиданд, ки барои онҳо сарои дигаре ғайр аз ин саро ҳаст, ки ҳамон сарои ҳаёти ҳақиқӣ ва сарои боқист, фурӯхтани сарои боқиро ба сарои фони аз бузургтарин зиёнҳову фиребхӯрдагӣ диданд. Пас тиҷорати ҳушёронро пеша карданд ва ба тиҷорати камъаклони мардум фирефта нагаштанд. Пас рӯзи Тағобун

(қиёмат) суди тиҷорати онҳо ва арзиши он чӣ харида буданд, барояшон ошкор гардид. Ва ҳар кас дар ин дунё фурӯшанда, харидор ва тиҷораткунанда аст ва тамоми мардум субҳгоҳон (барои талош) мебароянд, пас касе нафси худро мефурӯшад, пас ё онро (аз оташ) озод месозад ва ё онро ба ҳалокат мерасонад.

«Ҳамоно Аллоҳ аз муъминон нафсҳо ва молҳояшонро ба ин (баҳо) харидааст, ки биҳишт барои онҳо бошад. Дар роҳи Аллоҳ меҷанганд, пас (душманони динро) мекушанд ва (худашон низ) кушта мешаванд. Ин ваъдаи ҳаққест бар уҳдаи Он (Зоти) Муназзаҳ дар Таврот ва Инҷил ва Қуръон. Ва кист, ки аз Аллоҳ ба аҳди худ вафодортар бошад? Пас шодмон бошед ба ин додугирифте (тиҷорате), ки бо Ӯ кардед ва ин ҳамон растагории бузург аст» (Сураи Тавба: 111).

Пас ин аввалин пули нақд аз баҳои ин тиҷорат аст. Пас эй муфлисон ва эй касоне, ки тавоноии пардохти ин баҳоро (ҷонфишониву шаҳодатро) надоред, тиҷорат кунед, ки дар ин ҷо баҳои дигаре низ ҳаст. Пас агар ту аз аҳли ин тиҷорат бошӣ, ин баҳоро бипардоз:

«(Он муъминони растагор) тавбакунандагон, ибодаткунандагон, сипосгузорон, рӯзадорон (ё сафаркунандагон дар роҳи ҳақ), рукуъкунанда-

гон, саҷдакунандагон, амркунандагон ба маъруф ва наҳйкунандагон аз мункар ва ҳифзкунандагони ҳудуди Аллоҳ мебошанд. Ва муъминонро хушхабар деҳ!» (Сураи Тавба: 112).

«Эй касоне, ки имон овардаед! Оё шуморо ба тиҷорате роҳнамоӣ кунам, ки шуморо аз азоби дарднок наҷот медиҳад? Ба Аллоҳ ва Паёмбараш имон меоваред ва дар роҳи Аллоҳ бо молҳо ва ҷонҳоятон ҷиҳод (талош) мекунед. Ин бароятон беҳтар аст, агар медонистед» (Сураи Саф: 10–11).

Ва мақсад ин аст, ки гуноҳҳо бандаро (нафсашро) аз баҳраи ин тиҷорати пурсӯд аз ёд мебароранд ва ӯро ба тиҷорати зиёнбор машғул месозанд ва ҳамин худ ба унвони уқубат басанда намуд. Ва Аллоҳ мададгор аст.

ФАСЛ: ГУНОҲҲО НЕЪМАТҲОРО АЗ БАЙН МЕБАРДОРАНД

Аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳу маъсият ин аст, ки: **Онҳо неъматҳои мавҷударо нест мекунанд ва неъматҳои пайваста расандаро (ки пайдарпай ба ӯ мерасанд) қатъ месозад.** Пас, он чизеро, ки ҳосил шудааст, аз байн мебарад ва аз расидани он чизе, ки дар роҳ аст, ҷилавгирӣ (пешгирӣ) менамояд. Зеро неъматҳои Худованди Поку Муназзаҳ бо ҳеҷ чизе монанди тоату бандагии Ӯ ҳифз намешаванд ва неъмати гумшудаву аз даст рафта низ бо ҳеҷ чизе монанди тоати Ӯ ба даст намеояд. Зеро он чӣ дар назди Ӯст, танҳо бо тоату фармонбардориаш ба даст меояд.

Худованди Поку Муназзаҳ барои ҳар чизе сабаб ва офате қарор додааст; сабабе, ки онро ҷалб мекунад ва офате, ки онро ботил месозад. Пас, сабабҳои ҷалбкунандаи неъматҳояшро тоати Худ қарор дод ва офатҳои манъкунандаи неъматҳоро маъсияту гуноҳи Худ сохт. Агар Аллоҳи Мутаъол бихоҳад, ки неъматашро бар бандааш ҳифз кунад, ба ӯ илҳом менамояд, ки он неъматро бо тоату бандагӣ риоя ва нигаҳдорӣ кунад. Ва агар хоҳад, ки он неъматро аз банда дур созад, ӯро ба ҳоли худ мегузорад (хор месозад ва дастгирӣ наменамояд), то ин ки ба воситаи он неъмат даст ба гуноҳ занад.

Аҷиб он аст, ки банда ин ҳақиқатро бо чашмони худ дар вуҷуди худ ва дигарон мушоҳида мекунад ва ахбори касонеро, ки неъматҳои Аллоҳи Мутаъол ба сабаби гуноҳҳояшон аз онҳо гирифта шудааст, мешунавад, вале бо ин ҳол, боз ҳам бар гуноҳу маъсияти Худо исрор меварзад. Гӯё ки ӯ аз ин қоида мустасно аст ё аз ин ҳукми умумӣ хос гардидааст! Ва гӯё ин қонуни илоҳӣ танҳо бар сари мардуми дигар ҷорӣ мешавад, на бар сари ӯ ва ба тамоми махлуқот мерасад, на ба вай! Пас, кадом ҷаҳлу нодонӣ аз ин бузургтар ва кадом зулм бар нафс аз ин болотар аст?! Ҳукм танҳо аз они Аллоҳи баландмартабаву бузургвор аст.

ФАСЛ: ГУНОҲ БАЙНИ БАНДА ВА ФАРИШТА ДУРӢ МЕАНДОЗАД

Аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳу маъсият ин аст, ки: **Онҳо сарпарасту дӯсти бандаро аз ӯ дур месозанд**; ҳамон касеро, ки фоидаовартарин ва хайрхоҳтарини махлуқот барои вай аст ва хушбахтии банда дар наздик будан ба ӯст ва он — **фариштаи бар ӯ таъйиншуда (муваккал)** мебошад. (*Ин фариштаест, ки аз ҷониби Аллоҳи Мутаъол барои нигоҳубин, илҳоми хайр ва ҳифзи инсон таъйин шудааст ва бо гуноҳу дурӯғ аз инсон дур мешавад.*). Ва дар муқобил, душмани банда ва бадхоҳтарини махлуқот ва касеро, ки зарараш барояш аз ҳама бузургтар аст, ба ӯ наздик мекунад ва он худи шайтон аст. Зеро банда ҳар гоҳ ба Аллоҳи Мутаъол маъсият кунад, фариштаи ба андозаи он маъсият аз ӯ дур мешавад, то ҷое ки ҳатто барои як дурӯғи оддӣ ба масофаи хеле дур аз ӯ ҷудо мегардад.

Дар баъзе аз асарҳо (ривоятҳо) омадааст: «**Ҳар гоҳ банда дурӯғ гӯяд, фариштаи ба сабаби бӯи бади он дурӯғ ба андозаи як мил аз ӯ дур мешавад**». (***Мил***»*: Як воҳиди андозагирии масофа дар қадим аст, ки тақрибан ба 1848 метр баробар мебошад.*) Пас, агар ин дур шудани фариштаи танҳо

барои як дурӯғ бошад, пас ҳоли банда ва миқдори дур шудани фариштa аз ӯ ба сабаби гуноҳҳое, ки аз дурӯғ бузургтару зишттаранд, чӣ гуна хоҳад буд?

Баъзе аз гузаштагони нек (салаф) (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтаанд: «*Ҳар гоҳ гуноҳи зино (корҳои шаҳвонии ҳаром) анҷом дода шавад, замин ба сӯи Худованд нолаву фарёд мекунад ва фариштагон ба сӯи Парвардигори худ мегурезанд ва аз бузургии он чӣ ки дидаанд, ба Ӯ шикоят мебаранд*».

Ва баъзе аз гузаштагони нек (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтаанд: «*Ҳар гоҳ фарзанди Одам субҳ кунад, фариштa ва шайтон ба сӯи ӯ шитоб мекунанд (Манзур ин аст, ки дар оғози рӯз ҳар дуи онҳо талош мекунанд, то дили инсонро ба сӯи худ бикашанд. Агар субҳ бо зикри Худо оғоз шавад, фариштa ғолиб меояд). Агар ӯ Аллоҳи Мутаъолро ёд кунад, такбир, ҳамд ва таҳлил (Ла илаҳа иллаллоҳ) гӯяд, шайтон ронда мешавад ва фариштa сарпарастиву дӯстии ӯро ба уҳда мегирад. Ва агар субҳро бо ғайри инҳо оғоз кунад, фариштa аз наздаш меравад ва шайтон ӯро зери фармони худ мегирад*».

Фариштa пайваста ва ҳамеша ба банда наздик мешавад, то ҷое ки ҳукмронӣ, тоат ва ғолибият насиби фариштa мегардад. Дар ин вақт, фариштагон дар ҳаёти банда, ҳангоми маргаш ва дар вақти зинда

шудани дубораш (қиёмат) дӯсту сарпарасти ӯ мешаванд, ҳамон тавре ки Худованди Поку Муназзаҳ мефармояд: «**Ба ростӣ касоне, ки гуфтанд: Парвардигори мо Аллоҳ аст ва сипас устуворӣ намуданд, фариштагон бар онҳо нозил мешаванд (ва мегӯянд), ки натарсед ва андӯҳгин мабошед ва хушнуд бошед ба биҳиште, ки ба шумо ваъда дода мешуд. Мо дӯстони шумо дар ҳаёти дунё ва дар охират ҳастем**» (Сураи Фусси-лат: 30-31).

Ва ҳар гоҳ фариштa сарпарастии бандаро ба уҳда гирад, дар ҳақиқат хайрхоҳтарин, фоидаовартарин ва некӯкортарини махлуқот сарпарастии ӯро ба уҳда гирифтааст. Пас, ӯро (дар роҳи ҳақ) устувор месозад, ба ӯ илм меомӯзад, қалбашро қавӣ мегардонад ва Аллоҳи Мутаъол низ ӯро дастгирӣ мекунад, ҳамон тавре ки Худованд мефармояд: **«(Эй Паёмбар, ба ёд ор) он гоҳро, ки Парвардигорат ба фариштагон ваҳй кард, ки Ман бо шумоям, пас касонеро, ки имон овардаанд, устувор бидоред**» (Сураи Анфол: 12) .

(НАҚШИ ФАРИШТА ВА ШАЙТОН ДАР ЗИНДАГИИ БАНДА.) Пас, фариштa ҳангоми марг мегӯяд: «*Натарс ва андӯҳгин мабош ва хушнуд бош ба он чизе, ки туро шод мегардонад*». Ва фариштa бандаро бо сухани устувор дар лаҳзаҳое, ки аз ҳама

бештар ба он ниёз дорад, дастгирӣ мекунад; яъне дар ҳаёти дунё, ҳангоми марг ва дар қабр вақти пурсишу посух.

Ҳеҷ кас барои банда фоидаовартар аз ҳамроҳии фариштa нест. Ӯ сарпарасту дӯсти банда аст дар бедориву хоб, дар ҳаёт, ҳангоми марг ва дар қабраш. Вай ҳамдами банда аст дар танҳоиву тарси ӯ, ҳамнишинаш аст дар хилват ва розгӯяш аст дар ниҳон. Фариштa аз номи банда бо душманаш меҷангад, аз ӯ дифоъ мекунад ва ӯро бар душман ёрӣ медиҳад. Ӯ бандаро ба хайру некӣ ваъда медиҳад, ба он хушхабар мерасонад ва ӯро ба тасдиқ кардани ҳақ ташвиқ менамояд. Ҳамон тавре ки дар асар (ривоят) омадааст ва он ба шакли марфуъ (аз Паёмбар) ва мавқуф (аз саҳоба) ривоят мешавад: «**Ба ростӣ фариштаро дар қалби фарзанди Одам асар ва наздикиест ва шайтонро низ асар ва наздикиест. Асару наздикии фариштa ваъда додан ба некӣ ва тасдиқ кардани ваъдаи ҳақ аст. Ва асару наздикии шайтон ваъда додан ба бадӣ ва дурӯғ баровардани ҳақ аст**».

Ҳар гоҳ наздикии фариштa ба банда сахту устувор гардад, фариштa бар забони ӯ сухан мегӯяд ва сухани дурусту саҳеҳро бар забонаш ҷорӣ месозад. Ва ҳар гоҳ фариштa аз банда дур шавад ва шайтон ба ӯ наздик гардад, шайтон бар забони ӯ сухан

мегӯяд ва сухани дурӯғу фаҳшро (зишту ҳаёсӯзро) бар ӯ ҷорӣ менамояд. То ҷое ки марде дида мешавад, ки фаришта бар забонаш сухан мегӯяд ва марди дигаре дида мешавад, ки шайтон бар забонаш сухан меронад.

Дар ҳадис омадааст: «**Ба ростӣ сакина (оромиши илоҳӣ) бар забони Умар (разияллоҳу анҳу) сухан мегӯяд**». Ва яке аз гузаштагон ҳар гоҳ сухани солеҳу некро аз марди солеҳе мешунид, мегуфт: «*Ин суханро бар забони ту танҳо фаришта ҷорӣ кардааст*». Ва ҳар гоҳ зидди онро мешунид, мегуфт: «*Ин суханро бар забони ту танҳо шайтон ҷорӣ кардааст*». Пас, фаришта ҳақро дар қалб меандозад ва онро бар забон ҷорӣ месозад. Ва шайтон ботилро дар қалб меандозад ва онро бар забон равон мекунад.

Аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳу маъсият ин аст, ки он бандаро аз дӯсту сарпарасташ, ки хушбахтии банда дар наздикиву ҳамсоягӣ ва дӯстии ӯст, дур месозад. Ва душманашро, ки бадбахтиву ҳалок ва фасоди банда дар наздикиву дӯстии ӯст, ба вай наздик мекунад. Кор ба ҷое мерасад, ки фаришта аз банда ҳимоят мекунад ва сухани нодонро аз ӯ бармегардонад, агар шахси нодоне бар ӯ беақлӣ кунад ва ӯро дашном диҳад. Ҳамон тавре ки ду мард дар ҳузури Паёмбари Худо (саллаллоҳу алайҳи ва сал-

лам) бо ҳам хусумат (ҷанҷол) карданд. Яке аз онҳо ба дашноми дигаре шурӯъ намуд, дар ҳоле ки он шахси дигар хомӯш буд. Сипас (он шахси хомӯш) як калима гуфт ва сухани ҳамроҳашро рад кард (дар баробари суханаш ҷавоб дод). Дар ин лаҳза Паёмбари Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) аз ҷой бархестанд. Он мард гуфт: «Эй Паёмбари Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам), ҳар гоҳ ман баъзе аз суханони ӯро рад кардам, Шумо бархестед?» Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Фариштa аз ту ҳимоят мекард, вале ҳар гоҳ ту сухани ӯро рад кардӣ, шайтон омад ва ман ҳаргиз дар ҷое, ки шайтон ҳаст, наменашинам»** .

(ДУО ВА ИСТИҒФОРИ ФАРИШТАГОН БАРОИ БАНДАИ МӮЪМИН.)

Ва ҳар гоҳ бандаи мусалмон барои бародари худ дар ғайбаш (дар пушти сараш) дуо кунад, фариштa ба дуои ӯ «омин» мегӯяд ва мегӯяд: «**Ва барои ту низ монанди он бошад**».

Ва ҳар гоҳ (банда) аз хондани сураи Фотиҳа фориғ шавад, фариштагон бар дуои ӯ «омин» мегӯянд.

Ва ҳар гоҳ бандаи яктопараст (муваҳҳид), ки пайрави роҳи Худо ва суннати Паёмбари Ӯ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) аст, гуноҳе кунад,

ҳомилони Арш ва касоне, ки дар атрофи он ҳастанд, барояш истиғфор (талаби бахшиш) мекунанд.

Ва ҳар гоҳ банда бо таҳорат (вузӯ) бихобад, фариштае дар тамоми давоми шаб чунон ба ӯ наздик мешавад, ки гӯё ҳамроҳи либоси таги ӯст (ва ӯро дар оғӯши ҳифзи худ мегирад). (Ин сухани Ибни Қаййим ба ҳадиси саҳеҳи Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) такя мекунад, ки фармудаанд:

«Пок созед ин баданҳоро, Худованд шуморо пок созад. Зеро ҳеҷ бандае нест, ки бо таҳорат шаб бихобад, магар ин ки фариштае дар пироҳани ӯ (шиъори ӯ) шабро рӯз мекунад ва ҳар гоҳ банда дар давоми шаб аз ин паҳлу ба он паҳлу бигардад, он фаришта мегӯяд: Бор Илоҳо, бандаатро бибахш, зеро ӯ бо таҳорат хобидааст» (Ривояти Табаронӣ).)

Пас, фариштаи мӯъмин бадиро аз ӯ дур месозад, (бо душманонаш) меҷангад, аз вай дифоъ мекунад, ба ӯ илм меомӯзад, ӯро устувор медорад ва ба вай ҷасорат (шуҷоат) мебахшад. Бинобар ин, барои банда лоиқ нест, ки ҳамсоягии ин фариштаро бад кунад ва дар озору азияти ӯ, рондану дур кардани ӯ аз худ зиёдаравӣ намояд. Зеро он фаришта меҳмон ва ҳамсояи ӯст.

Ва агар иззату икроми меҳмони одамӣ ва некӣ кардан ба ҳамсоя аз умури лозима ва воҷиботи имон бошад, пас гумони ту ба иззату икроми каримтарини (бузургвортарин) меҳмонҳо ва беҳтарину некӯкортарини ҳамсоягон чӣ гуна аст?! Ва ҳар гоҳ банда бо анвои маъсиятҳо, зулм ва корҳои фаҳш (зишту ҳаёсӯз) фариштаро озор диҳад, он фаришта бар зидди ӯ ба Парвардигораш дуо мекунад ва мегӯяд: «**Худованд ба ту ҷазои хайр надиҳад**!», ҳамон тавре ки агар банда ӯро бо тоат ва эҳсон икром кунад, барояш дуои хайр менамояд.

Баъзе аз саҳобагон (разияллоҳу анҳум) гуфтаанд: «Дар ҳақиқат бо шумо касоне (фариштагоне) ҳастанд, ки ҳаргиз аз шумо ҷудо намешаванд. Пас, аз онҳо шарм доред (ҳаё кунед) ва икромашон (эҳтирому иззаташон) намоед».

Ва ҳеҷ кас пасттар ва беномустар аз он касе нест, ки аз як зоти кариму бузургмартаба шарм намекунад, ӯро бузург намедорад ва барояш эҳтиром намегузорад. Ва Худованди Поку Муназзаҳ бо ин сухани Худ бар ин маъно огоҳӣ дода, мефармояд: **«Ва ба ростӣ бар шумо нигаҳбононе ҳастанд, (фариштагони) кариме, ки нависандаанд, медонанд он чиро, ки анҷом медиҳед»** (Сураи Инфитор: 10-12). Яъне аз ин нигаҳбонони карим (бузургвор) шарм доред, икромашон кунед ва

онҳоро бузург бидонед аз ин ки аз шумо чизеро бубинанд, ки агар шахси ҳамсони худатон (як инсони дигар) шуморо дар он ҳол бинад, аз ӯ шарм медоред. Ва фариштагон аз ҳамон чизе озор меёбанд, ки фарзандони Одам аз он озор мекашанд. Ва агар фарзанди Одам аз касе, ки дар ҳузураш бадкорию маъсият мекунад, озор ёбад — агарчи худи ӯ низ монанди амали вайро анҷом диҳад — пас гумони ту ба озори фариштагони карими нависанда чӣ гуна хоҳад буд?! Ва Аллоҳи Мутаъол ёрирасон аст.

ФАСЛ: ГУНОҲҲО САБАБИ ҲАЛОКАТ МЕШАВАНД

Аз ҷумлаи уқубатҳои гуноҳу маъсият ин аст, ки: **Он тамоми омилҳои ҳалокати бандаро дар дунё ва охирataш ҷалб мекунад.** Зеро гуноҳҳо ба монанди бемориҳо ҳастанд; ҳар гоҳ куҳна ва устувор шаванд, ҳатман инсонро ба ҳалокат мерасонанд. Тандурустии бадан танҳо ба воситаи се чиз нигоҳ дошта мешавад:

- **аввал**, **ғизое**, ки қуввати онро ҳифз кунад;
- **дувум**, **поксозие**, ки моддаҳои фасодкунанда ва хилтҳои баду зарароварро аз бадан хориҷ созад, зеро онҳо агар ғолиб шаванд, баданро вайрон мекунанд;
- **ва савум**, **парҳезе**, ки ба воситаи он инсон аз чизҳои озордиҳанда ва зараровар худро дур нигоҳ медорад.

Мувофиқи ҳамин, ҳаёти қалб низ комил намегардад, магар ба воситаи се чиз:

- **аввал**, **ғизо аз имон ва аъмоли солеҳ**, ки қуввати қалбро ҳифз кунад;
- **дувум, поксозии қалб ба воситаи тавбаи ҳақиқӣ** (насӯҳ), ки моддаҳои фасодкунанда ва хилтҳои баду зарароварро аз он хориҷ намояд;
- **ва савум, парҳезе**, ки боиси ҳифзи саломатии қалб ва дурӣ ҷӯстан аз чизҳои зидди он

гардад. Ва ин парҳез иборат аст аз дурӣ кашидан аз ҳар он чизе, ки ба саломатии қалб зиён мерасонад.

Тақво номе аст, ки ҳар сеи ин умурро (ғизо, поксозӣ ва парҳезро) дар бар мегирад. Пас, ҳар миқдор аз ин се чиз ки аз даст равад, ба ҳамон андоза аз тақво кам мешавад.

Вақте ки ин нукта равшан шуд, пас бидонед, ки гуноҳҳо бар зидди ин се умур мебошанд. Зеро гуноҳҳо моддаҳои озордиҳандаро ба сӯи қалб ҷалб мекунанд, боиси вайрон шудани тартиби парҳез мегарданд ва пеши роҳи поксозии қалбро бо тавбаи ҳақиқӣ (насуҳ) мебанданд.

Пас, ба як бадани беморе назар кун, ки хилтҳо ва моддаҳои касалиовар дар он ҷамъ шудаанд ва он бадан на онҳоро хориҷ мекунад ва на парҳезро риоя менамояд; ҳоли саломатӣ ва боқӣ мондани ин бадан чӣ гуна хоҳад буд?! Чӣ қадар зебо гуфтааст шоир:

Ҷисми худро бо парҳез ҳифз кардӣ,
Аз тарси он ки мабодо ба дарде гирифтор шавӣ.
Дар ҳоле ки лоиқтар ва сазовортар буд,
Аз тарси Холиқ (Аллоҳ) аз гуноҳҳо парҳез мекардӣ.

Пас, ҳар кас бо иҷро кардани фармонҳои илоҳӣ қуввати қалбашро ҳифз кунад, бо дурӣ ҷӯстан аз манъкардаҳо парҳезро риоя намояд ва бо тавбаи ҳақиқӣ омилҳои вайронкунандаро аз қалб хориҷ

созад, дар ҳақиқат, ҳеҷ роҳеро барои хостани хайр ва ҳеҷ роҳе барои гурехтан аз шарр боқӣ нагузоштааст. Ва Аллоҳи Мутаъол ёрирасон аст.

ФАСЛ: УҚУБАТҲОИ ШАРЪӢ БАР КИРДОРИ ГУНОҲКОРОН

Агар ин уқубатҳо (ҷазоҳои қалбиву маънавӣ) туро аз гуноҳ бознадоранд ва таъсире аз онҳо дар қалби худ наёбӣ, пас ҷазоҳои шаръиро ба хотир биёвар, ки Худованд ва Паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) бар ҷиноятҳо муқаррар кардаанд. Ҳамон тавре ки барои дуздидани се дирҳам (дар мазҳаби ҳанафӣ даҳ дирҳам) даст (аз банди даст) қатъ карда мешавад ва барои роҳзанӣ бар зидди касе, ки молу ҷонаш аз назари шариат ҳифз шудааст (маъсум аст), даст ва по ба таври баръакс (яке аз рост ва дигаре аз чап) бурида мешавад. Ва барои як калимае, ки инсон ба воситаи он ба зани покдоман тӯҳмати зино мезанад ё барои як қатра шароб, ки ба даруни бадани худ ворид мекунад, пӯсти бадан бо қамчин шикофта мешавад (яъне қамчин зада мешавад). Ва барои дохил кардани узви мардона ба узви ҳаром (зино содиршуда аз ҷониби шахси оиладор), ҳукми қатл бо сангсор кардан (рачм), ки сахттарин намуди қатл аст, иҷро мегардад. Ва ин ҷазоро барои касе, ки ҳанӯз неъмати оиладор шуданро надидааст, сабуктар карда, ба сад қамчин ва як сол бадарға аз ватан кардан ба шаҳри ғурбат муқаррар намудааст. Ва байни сари банда ва бадани ӯ ҷудоӣ меандозад (ӯро қатл мекунад), агар бо яке

аз маҳрамҳои худ зино кунад, ё намози фарзро тарк намояд (мазҳаби ҳанафӣ ҳабс менамояд), ё калимаи куфрро бар забон орад. Ва амр кардааст ба куштани касе, ки бо марди ҳамсони худ ҳамхобагӣ (ливота) мекунад ва куштани касе, ки ин кор бо ӯ анҷом дода мешавад (ҳам фоил ва ҳам мафъул). (*Ва азбаски ҷинояти* ***ҳамҷинсгароӣ (амали зишти қавми Лут)*** *дорои ҳар ду унсур (ҳам хоҳиши нафсӣ ва ҳам фасоди бузург) буд, ҷазои он дар ҳар сурат қатл муқаррар гардид.*) Ва амр кардааст ба қатли касе, ки бо ҳайвоне наздикӣ мекунад ва куштани он ҳайвон ҳамроҳи ӯ. Ва (Паёмбар с) қасд намуд, ки хонаҳои касонеро, ки аз намози ҷамоат ақиб мемонанд, оташ занад. Ва ғайри инҳо аз ҷазоҳое, ки Худованд бар ҷиноятҳо муқаррар кардааст ва онҳоро бо ҳикмати Худ бар асоси ангезаҳо (хоҳишҳо) ба сӯи он ҷиноятҳо ва бар асоси омилҳои бозторанда аз онҳо, танзим намудааст.

Пас, ҳар ҷиноте, ки омили бозторанда аз он табиӣ бошад ва дар табиати инсон хоҳише ба сӯи он мавҷуд набошад, ба ҳаром эълон кардани он ҳамроҳ бо ҷазои таъзирӣ (ҷазои сабуки аз ҷониби қозӣ муайяншуда) басанда намуд ва барояш ҳадди муайяне (ҷазоӣ муайяни шаръӣ мисли қамчин ё қатл) муқаррар накард; ба монанди хӯрдани саргин,

нӯшидани хун ва хӯрдани гӯшти ҳайвони мурда (мурдор).

Ва ҳар чизе (гуноҳу маъсияте), ки дар табиати инсон хоҳишу ангеза ба сӯи он мавҷуд бошад, барояш ба андозаи фасод ва ба андозаи хоҳиши табиат ба сӯи он, ҷазо муайян кард.

Ва аз ҳамин рӯ, азбаски хоҳиши табиати инсон ба сӯи зино аз қавитарин хоҳишҳо буд, ҷазои бузурги он (барои оиладорҳо) аз сахттарин намудҳои қатл қарор гирифт ва ҷазои сабуки он (барои муҷаррадҳо, касоне ки оиладор нашудаанд) баландтарин намуди қамчинзанӣ ҳамроҳ бо зиёд кардани бадарға сохт.

Ва азбаски ҷинояти ливота (ҳамҷинсгароӣ) дорои ҳар ду унсур (ҳам хоҳиши нафсӣ ва ҳам фасоди бузург) буд, ҷазои ҳаддии он дар ҳар сурат қатл муқаррар гардид. Ва азбаски ангезаи дуздӣ низ қавӣ ва фасоди он ҳамин гуна бузург буд, дар он ҳукми буридани даст (аз банди даст) ҷорӣ шуд.

(ҲИКМАТИ ИЛОҲӢ ДАР МУҚАРРАР КАРДАНИ ҶАЗОҲО.)

Ва дар ҳикмати Худованд дар бораи аз кор андохтани (буридани) он узве, ки ҷиноят бо он анҷом дода шудааст, андеша кун. Ҳамон тавре ки даст ва пои роҳзанро, ки абзори роҳзании ӯ буданд, аз кор андохт (бурид). Вале забони тӯҳматкунандаро, ки

бо он ҷиноят содир карда буд, аз кор наандохт (набурид); зеро зарари буридани забон аз зарари ҷинояти ӯ бузургтар аст ва ин ҷазо ба андозаи он ҷиноят нест. Бинобар ин, ба озор додани тамоми бадани ӯ бо қамчинзанӣ басанда намуд.

Агар гуфта шавад: «Пас чаро узви ҷинсии зинокор, ки бо он даст ба маъсият задааст, аз кор андохта (бурида) намешавад?».

Дар пасомади он (дар ҷавоб) гуфта мешавад: «Ин кор чанд сабаб дорад:

Аввал: Зарари ин кор аз зарари худи ҷиноят бузургтар аст; зеро ин кор боиси қатъ шудани насли инсон мегардад ва ӯро дар маърази ҳалокат қарор медиҳад.

Дувум: Узви ҷинсӣ як узви пӯшида аст, ки бо буридани он мақсади асосии ҷазои шаръӣ — яъне тарсонидан ва боздоштани ҷинояткорони дигар — ҳосил намешавад; баръакси буридани даст (ки дар пеши чашми мардум аст ва ҳама онро мебинанд).

Савум: Вақте ки дасти дузд бурида мешавад, дасти дигараш боқӣ мемонад, ки ҷои онро пур кунад, вале узви ҷинсӣ ин гуна нест.

Чорум: Лаззати зино ба тамоми бадани инсон мерасад, пас беҳтар он буд, ки ҷазо низ тамоми баданро фаро гирад. Ва ин кор аз он ки ҷазо танҳо ба як пораи бадан хос карда шавад, сазовортар аст».

Пас, ҷазоҳои муқарраркардаи Соҳиби шариат (Аллоҳ) дар комилтарин шакл, мувофиқтарин ҳолат барои ақл ва устувортарин роҳ барои маслиҳату фоидаи мардум омадаанд.

Мақсад ин аст, ки бар гуноҳҳо ҳатман ҷазоҳои шаръӣ (ҳудуд) ё ҷазоҳои қадарӣ (балоҳои дунявӣ) мураттаб мешаванд ва ё ин ки Аллоҳи Мутаъол ҳар дуро барои банда ҷамъ месозад. Ва гоҳе Худованд ин ҷазоҳоро аз касе, ки тавба кунад ва аъмоли нек (эҳсон) анҷом диҳад, бардошта ва мебахшад.

ФАСЛ: ҶАЗОҲОИ ГУНОҲҲО ШАРЪӢ ВА ҚАДАРӢ МЕБОШАНД

Ҷазоҳои гуноҳҳо ду намуданд: шаръӣ ва қадарӣ. Пас, ҳар гоҳ ҷазои шаръӣ (ҳадди муайяншуда) иҷро гардад, он ҷазои қадариро (балоҳои дунявиро) аз байни мебардорад ё онро сабук месозад. Ва кам пеш меояд, ки Парвардигори Мутаъол байни ду ҷазоро барои банда ҷамъ кунад, магар дар сурате, ки яке аз онҳо барои аз байн бурдани асари гуноҳ ва рафъи бемории он басанда накунад. Ва ҳар гоҳ ҷазоҳои шаръӣ амалӣ карда нашаванд (муаттал гарданд), онҳо ба ҷазоҳои қадарӣ иваз мешаванд. Ва чӣ басо ин ҷазоҳои қадарӣ аз ҷазоҳои шаръӣ сахттар ва ё гоҳе сабуктар аз он бошанд, вале онҳо умумӣ мешаванд (ҳамаро фаро мегиранд), дар ҳоле ки ҷазои шаръӣ танҳо ба шахси гуноҳкор хос аст. Зеро Парвардигори Мутаъол аз назари шаръӣ танҳо касеро ҷазо медиҳад, ки худаш ҷиноятро анҷом додааст ё сабабгори он шудааст.

Аммо ҷазои қадарӣ ба таври умумӣ ва хусусӣ содир мешавад. Зеро маъсият ҳар гоҳ пинҳонӣ бошад, танҳо ба худи соҳибаш зарар мерасонад. Ва ҳар гоҳ ошкоро анҷом дода шавад, ба шахсони хос ва умуми мардум зарар меорад. Ва ҳар гоҳ мардум кори зиштро (мункарро) бубинанд ва аз инкор

кардани он (пешгирии он) даст кашанд, наздик аст, ки Худованд ҳамаи онҳоро бо ҷазои Худ фаро гирад.

Ва пештар баён шуд, ки Худованд ҷазои шаръиро бар асоси андозаи фасоди гуноҳ ва хоҳиши табиати инсон ба сӯи он муқаррар кардааст. Ва Худованд онро се намуд қарор дод: **қатл, буридани узв ва қамчинзанӣ.** Ва ҳукми қатлро дар баробари куфр ва он чӣ ба он наздик аст, муайян намуд, ки он зино ва ливота мебошад. Зеро куфр динҳоро вайрон мекунад ва зинову ливота наслҳо ва намуди инсониятро ба фасод мекашанд.

Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст: «***Ман баъд аз куштан (ноҳақ) ҳеҷ гуноҳеро бузургтар аз зино намедонам***». Ва ӯ ба ҳадиси Абдуллоҳ ибни Масъуд (разияллоҳу анҳу) далел овардааст, ки гуфт: «**Эй Паёмбари Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам), кадом гуноҳ бузургтар аст? Фармуданд: Ин ки барои Худо шарике қарор диҳӣ, дар ҳоле ки Ӯ туро офаридааст. Гуфтам: Сипас кадом? Фармуданд: Ин ки фарзанди худро аз тарси он ки мабодо бо ту хӯрок хӯрад, бикушӣ. Гуфтам: Сипас кадом? Фармуданд: Ин ки бо зани ҳамсояат зино кунӣ. Ва Худованд барои тасдиқи ин сухан оят нозил кард: «Ва касоне, ки бо Аллоҳ маъбуди дигареро намехонанд ва**

нафсеро, ки Худованд ҳаром кардааст, ҷуз ба ҳақ намекушанд ва зино намекунанд». (Сураи Фурқон: 68).

Ва Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) аз ҳар намуди гуноҳ дараҷаи баландтарини онро зикр карданд, то ҷавобашон бо хоҳиши саволдиҳанда мувофиқ ояд. Зеро ӯ дар бораи бузургтарини гуноҳҳо пурсида буд, пас Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) бо сухане ҷавоб доданд, ки зикри бузургтарин намудҳои гуноҳ ва он чиро, ки дар ҳар намуд аз ҳама бузургтар аст, дар бар мегирифт.

(ДАРАҶАҲО ВА ТАШДИДИ ГУНОҲҲОИ БУЗУРГ.)

Пас, бузургтарин намуди ширк ин аст, ки банда барои Худованд шарику ҳамтое қарор диҳад.

Ва бузургтарин намуди куштор ин аст, ки инсон фарзанди худро аз тарси он ки мабодо дар хӯроку нӯшокиаш бо ӯ шарик шавад, бикушад.

Ва бузургтарин намуди зино ин аст, ки бо зани ҳамсояи худ зино кунад. Зеро зиёну фасоди зино ба андозаи поймол шудани ҳаққу ҳуқуқҳо чанд баробар зиёд мегардад.

Бинобар ин, зино кардан бо зане, ки шавҳар дорад, аз назари гуноҳ ва ҷазо хеле бузургтар аз зино бо зани бешавҳар аст; зеро дар ин кор поймол кар-

дани ҳурмати шавҳар, вайрон кардани ҳарими оилавии ӯ ва нисбат додани насли бегона ба вай (ки аз вай нест) ва дигар намудҳои озору азиятҳо мавҷуданд. Пас, ин кор аз назари гуноҳу ҷиноят аз зино бо зани муҷаррад (бешавҳар) хеле вазнинтар аст.

Ҳатто зино кардан бо сад зани бешавҳар дар назди Худованд осонтар (сабуктар) аст аз зино кардан бо як зани ҳамсоя. Агар шавҳари он зан ҳамсояаш бошад, ба ин гуноҳ бадкории ҳамсоягӣ ва расонидани сахттарин озору азият ба ҳамсоя низ илова мешавад, ки ин аз бузургтарин ва ҳалокатбортарин ҷиноятҳост.

Ва аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба таври саҳеҳ ривоят шудааст, ки фармуданд: «**Касе, ки ҳамсояаш аз шарру ҷиноятҳои ӯ дар амон набошад, ба биҳишт ворид намешавад**». Ва ҳеҷ ҷинояту шарре бузургтар аз зино кардан бо зани ҳамсоя нест.

Агар он ҳамсоя бародар ё яке аз хешовандони ӯ бошад, ба ин гуноҳ қатъ кардани риштаи хешовандӣ (силаи раҳм) низ ҳамроҳ мешавад ва гуноҳаш чанд баробар мегардад. Ва агар ҳамсоя дар роҳи тоату бандагии Аллоҳи Мутаъол (ба мисли намоз, талаби илм ё ҷиҳод) дар сафар ва ғоиб бошад, гуноҳи он шахс боз ҳам зиёдтар мешавад; то ҷое ки шахси зинокор бо зани муҷоҳиди роҳи Худо дар рӯзи қиё-

мат дар назди он муҷоҳид нигоҳ дошта мешавад ва ба ӯ (муҷоҳид) гуфта мешавад: «*Аз некиҳои ин шахс ҳар чӣ мехоҳӣ, бигир*».

Сипас Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: «**Пас гумони шумо чист?**». Яъне, чӣ гумон доред, оё он муҷоҳид барояш ягон некӣ боқӣ мегузорад, дар ҳоле ки ба ӯ ихтиёр дода шудааст, то ҳар чӣ мехоҳад, бигирад?! Он ҳам дар лаҳзае, ки ниёзи шадид ба як некӣ ҳаст ва дар он ҷо ҳеҷ падаре барои фарзандаш ва ҳеҷ дӯсте барои дӯсташ аз ҳаққи худ гузашт намекунад.

Агар чунин иттифоқ афтад, ки он зан аз маҳрамҳо ва хешовандони худи зинокор бошад, ба ин кор гуноҳи қатъи раҳми он зан низ илова мешавад. Ва агар шахси зинокор оиладор (муҳсан) бошад, гуноҳаш боз ҳам бузургтар мегардад. Ва агар ӯ як марди куҳнасол (пирамард) бошад, гуноҳаш аз ҳама вазнintар мешавад ва ӯ яке аз он се нафаре хоҳад буд, ки Худованд дар рӯзи қиёмат бо онҳо сухан намегӯяд, покашон намесозад ва барояшон азоби дарднок аст. Ва агар ин кор дар моҳи ҳаром, ё дар шаҳри ҳаром (Маккаву Мадина), ё дар вақтҳои муқаддасу бузург дар назди Худованд — ба мисли вақтҳои намоз ва лаҳзаҳои қабули дуо — содир шавад, гуноҳаш боз ҳам чанд баробар мегардад. Бар асоси ҳамин қоида, зарару фасоди гуноҳҳо ва

дараҷаҳои афзоиши онҳоро дар гуноҳу ҷазо қиёс кун (бисанҷ). Ва Аллоҳи Мутаъол ёрирасон аст.

ФАСЛ: БУРИДАНИ УЗВ БАРОИ ВАЙРОНКОРИИ ИҚТИСОДӢ (МОЛИЯВӢ) ВА НАМУДҲОИ ГУНОҲҲО

Худованди Поку Муназзаҳ ҷазои буридани узвро дар баробари вайронкории молӣ қарор дод; ҳамон вайронкорие, ки худро ҳифз кардан аз он имконнопазир аст. Зеро дузд молҳоро ба таври пинҳонӣ мегирад, деворҳои хонаҳоро мешикофад ва аз ҷойҳои ғайри дари хона (ба мисли девор ва тиреза) ворид мешавад. Пас, ӯ ба монанди гурба (синнур ё синнор) ва море аст, ки аз ҷое ба назди ту медарояд, ки худат ҳам намедонӣ. Бинобар ин, зарари дуздии ӯ ба андозаи ҳукми қатл баланд нашуд ва аз тарафи дигар, танҳо бо қамчинзанӣ ҳам пеши роҳаш гирифта намешавад. Пас, беҳтарин роҳе, ки зарари ин ҷиноят бо он дафъ карда мешавад, ҷудо кардани (қатъ ва буридани) ҳамон узве аст, ки бо он бар ҷиноят даст мезанад. Ва ҷазои қамчинзаниро дар баробари аз кор андохтани ақлҳо (нӯшидани шароб) ва даридани номуси мардум бо тӯҳмат кардан, қарор дод.

Пас, ҷазоҳои шаръии Худованди Поку Муназзаҳ дар гирди ҳамин се намуд (қатл, буридани узв ва қамчинзанӣ) чарх мезананд; ҳамон тавре ки каффоратҳо (ҷаримаҳои динӣ) низ дар гирди се намуд чарх мезананд, ки онҳо: озод кардани ғулом, ки ба-

ландтарини онҳост, таом додан ва рӯза гирифтан мебошанд.

Намудҳои гуноҳҳо

Сипас Худованди Поку Муназзаҳ гуноҳҳоро ба се бахш тақсим намуд:

Бахши аввал: Он гуноҳе аст, ки дар он ҷазои ҳаддӣ (шаръӣ) мавҷуд аст. Дар ин бахш Худованд каффоратро муқаррар накард, зеро иҷрои ҳамон ҷазои ҳаддӣ басанда аст.

Бахши дувум: Он гуноҳе аст, ки барояш ҷазои ҳаддӣ муайян накардааст, вале дар он каффоратро муқаррар намудааст; ба монанди ҳамхобагӣ дар рӯзи моҳи Рамазон, ҳамхобагӣ дар вақти эҳроми ҳаҷ, зиҳор (як намуд қасами ҷоҳилият барои ҳаром кардани зани худ), куштори хато (беқасд), шикастани қасам ва ғайри инҳо.

Бахши савум: Он гуноҳе аст, ки барояш на ҷазои ҳаддӣ муайян шудааст ва на каффорат, ки он ду намуд дорад:

- **Якум:** Он чизе, ки омили боздоранда аз он табиӣ мебошад; ба монанди хӯрдани саргин ва нӯшидани пешобу хун.
- **Дувум:** Он чизе, ки зарари он аз зарари гуноҳҳои ҷазои ҳаддӣ дошта, пасттар аст; ба монанди нигоҳ кардан (ба номаҳрам), бӯса кардан, даст ра-

сонидан, суҳбатҳои ҳаром, дуздидани як пули сиёҳи хеле камқимат (филс) ва монанди инҳо.

НАМУДҲОИ КАФФОРАТ ВА ҚОИДАҲОИ ҶАЗОИ ШАРЪӢ

Худованд каффоратҳоро (ҷаримаҳои диниро) барои се намуд аз аъмол муқаррар кардааст:

Намуди аввал: Он амалест, ки дар асли худ ҳалолу мубоҳ буд, вале сипас як сабаби беруна боиси ҳаром шудани он гардид ва инсон дар ҳамон ҳолати ҳаромӣ онро анҷом дод; ба монанди ҳамхобагӣ дар вақти эҳроми ҳаҷ ё дар ҳолати рӯзадорӣ. Ва монанди инҳост: ҳамхобагӣ дар вақти ҳайз ва нифос (хунрезии пас аз таваллуд). Ин ҳукм бархилофи ҳамхобагӣ аз роҳи ақиб (дубур) аст. Бинобар ин, қиёс ва ҳамранг кардани баъзе аз фақеҳон ин амали зишт (ақиб)-ро бо ҳамхобагии вақти ҳайз саҳеҳ нест; зеро он амали зишт дар ҳеҷ вақту замон ҳалол намешавад ва он ба монанди ливота (ҳамҷинсгароӣ) ва нӯшидани маводи масткунанда аст (ки ҳамеша ҳароманд).

Намуди дувум: Он чизест, ки инсон ба воситаи назр (барои Худо) ё қасам (ба номи Худо) бар худ воҷиб кардааст ва ё Худованд онро (ба сабаби қасам ё назри худи шахс) бар ӯ ҳаром сохтааст ва сипас ӯ мехоҳад онро ҳалол кунад. Пас Худованди Поку

Муназзаҳ ҳалол кардани онро бо каффорат муқаррар намуд ва онро кушоиш (таҳилла) номид. Ва ин каффорат, ҳамон тавре ки баъзе аз фақеҳон гумон кардаанд, барои аз байн бурдани гуноҳи шикастани ҳурмати номи Худо (ҳангоми қасамшиканӣ) нест; зеро қасамшиканӣ гоҳе воҷиб, гоҳе мустаҳаб ва гоҳе мубоҳ мешавад (агар дар он хайри бештаре бошад). Балки ин каффорат танҳо як роҳи кушоиш барои он чизест, ки инсон бо қасам бар худ баставу устувор карда буд.

Намуди савум: Он чизест, ки каффорат дар он барои ҷуброн ва пур кардани нуқсони кори аздаст-рафта мебошад; ба монанди каффорати куштори хато (беқасд), агарчи дар он ҷо гуноҳу қасде набошад ва каффорати куштани ҳайвони шикорӣ ба таври хато дар вақти ҳаҷ. Пас ин намуд аз боби ҷубронкунандаҳо (ҷавобир) аст. Ва намуди аввал (рӯзаву ҳаҷ) аз боби боздорандаҳо (завоҷир) мебошад. Ва намуди миёна (қасаму назр) аз боби кушоиш додани он чизест, ки бо қасам баста шуда буд.

Ҷазои “ҳаддӣ” ва “таъзир” бо ҳам ҷамъ намешаванд

Ҷазои ҳаддӣ (шаръӣ, аз ҷониби соҳиби шариат муайян шудааст) ва ҷазои таъзирӣ (аз ҷониби қози муайян карда мешавад) дар як маъсият бо ҳам ҷамъ намешаванд. Балки агар дар он гуноҳ ҷазои ҳаддӣ

(муайяншуда) бошад, ба ҳамон басанда карда мешавад ва агар ҳадд набошад, ба ҷазои таъзирӣ кифоят карда мешавад. Инчунин ҷазои ҳаддӣ ва каффорат низ дар як маъсият бо ҳам ҷамъ намешаванд; балки ҳар маъсияте, ки дар он ҷазои ҳаддӣ ҳаст, каффорат надорад ва ҳар чизе, ки каффорат дорад, ҷазои ҳаддӣ дар он нест.

Ва аммо оё ҷазои таъзирӣ ва каффорат дар он маъсияте, ки ҷазои ҳаддӣ надорад, бо ҳам ҷамъ мешаванд? Дар ин масъала ду назар (миёни уламо) ҳаст: Ин ба монанди ҳамхобагӣ дар вақти эҳроми ҳаҷ, дар рӯзи моҳи Рамазон ва ҳамхобагӣ бо зани ҳайздор аст (вақте ки мо каффоратро дар он воҷиб бидонем). Баъзеҳо гуфтаанд: Дар ин ҷо ҷазои таъзирӣ низ воҷиб аст ба сабаби он ки шахс бо содир кардани ин ҷиноят ҳурмати ҳукмро поймол намудааст. Ва баъзеи дигар гуфтаанд: Дар ин ҷо ҳеҷ ҷазои таъзирие нест ва ҳамон каффорат басанда аст; зеро он худаш ҷубронкунанда ва азбайнбарандаи асарҳои гуноҳ мебошад.

ФАСЛ: ҶАЗОҲОИ ҚАДАРӢ
ҶАЗОҲОИ ҚАДАРӢ ВА ТАЪСИРИ ОНҲО БАР ҚАЛБҲО

Ҷазоҳои қадарӣ (тақдирӣ, ҷазоҳои тақдирие, ки аз ҷониби Худованд бар дил ва ҷисми инсон ворид мешаванд) ду намуданд:

- **намуди аввал бар қалбҳо ва нафсҳо содир мешавад,**
- **ва намуди дувум бар ҷисмҳо (баданҳо) ва молҳо меояд.**

Ва он ҷазоҳое, ки бар қалбҳо меоянд, худашон ду намуд доранд:

Якум: Дардҳои воқеӣ ва ҳисшавандае, ки бар қалб зада мешаванд (ба мисли андӯҳ, дард ва сӯзиши дарунӣ).

Дувум: Қатъ шудани он моддаҳо ва омилҳое, ки ҳаёту саломатии қалб ба онҳо вобаста аст.

Ва ҳар гоҳ он омилҳои ҳаётӣ (нури имон ва тоат) аз қалб қатъ шаванд, чизҳои зидди онҳо (зулмат, сахтӣ ва гумроҳӣ) ҷояшонро мегиранд. Ва ҷазои қалбҳо сахттарин намуди ҷазо дар миёни ин ду (ҷазои қалб ва ҷисм) аст ва он худаш асосу решаи ҷазои ҷисмҳо мебошад.

Ин ҷазои қалбӣ пайваста қавӣ ва зиёд мегардад, то ҷое ки асари он аз қалб ба ҷисм низ сирорят мекунад; ҳамон тавре ки дарди ҷисм ба қалб сирорят ме-

намояд. Пас ҳар гоҳ ҷон аз бадан ҷудо шавад (*инсон бимирад*), ҳукми ҷазо комилан ба ҷон вобаста мегардад. Дар он лаҳза ҷазои қалб ошкору намоён мешавад, ки онро «азоби қабр» меноманд. Ва нисбати ин азоб ба олами Барзах (*олами пас аз марг*) ба монанди нисбати азоби ҷисмҳо ба ин дунё аст.

ФАСЛ: ҶАЗОҲОИ ТАҚДИРӢ БАР ҶИСМҲО ВА РЕШАИ АСЛИИ ШАРР

Ҷазоҳои тақдирие, ки бар ҷисмҳо (баданҳо) ворид мешаванд, низ ду намуданд:

1. **Намуде, ки дар ин дунё рух медиҳад** (ба мисли бемориҳо ва балоҳо).
2. **Намуде, ки дар охират хоҳад буд** (азоби дӯзах).

Сахтӣ ва давомати (давомнокии) ин ҷазоҳо мустақим ба андозаи бузургӣ ва зарари ҳамон гуноҳе бастагӣ дорад, ки инсон содир кардааст. Дар асл, дар дунёву охират ҳеҷ бадӣ ва шарре вуҷуд надорад, магар ин ки решаи он худи гуноҳон ва паёмадҳои онҳо мебошад. Калимаи «шарр» (бадӣ) ҳамаи инҳоро дар бар мегирад. Асли ин бадӣ аз нафси бадхоҳи инсон ва амалҳои зишти ӯ сарчашма мегирад. Инҳо ҳамон ду решаи аслие мебошанд, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳамеша дар хутбаҳои худ аз онҳо ба Худо паноҳ бурда, мегуфтанд: **«Ва паноҳ мебарем ба Худо аз шарорати нафсҳоямон ва аз бадиҳои амалҳоямон»**.

Азбаски амалҳои зишт худашон аз нафси бадхоҳ пайдо мешаванд, пас тамоми бадиҳои олам ба ҳамон шарорати нафси инсон бармегарданд; зеро амалҳои бад танҳо шохаҳо ва меваҳои он нафси бадхоҳ мебошанд.

Уламо дар маънои ин сухани Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам): **«ва аз бадиҳои амалҳоямон»** ду назар доранд:

- **Назари аввал:** Манзур худи амалҳои зиштест, ки мо анҷом медиҳем.
- **Назари дувум:** Манзур ҷазоҳо ва паёмадҳои баде мебошанд, ки ба сабаби амалҳоямон моро ғамгин месозанд. Ин назар дурусттар ба назар мерасад; зеро бо ин маъно, дуои паноҳбарӣ тамоми намуди бадиҳоро дар бар мегирад. Сарчашмаи бадӣ нафс аст, ки боиси амали бад мешавад ва амали бад ҳам боиси ҷазои бад мегардад. Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) аввал ба асли бадӣ (нафс) ишора кард ва сипас ба нуқтаи ниҳоии он, ки дардҳо ва ҷазоҳои бади лоиқи амали банда мебошанд, гузашт. Пас ин дуои паноҳбарӣ асли бадӣ, шохаҳо, нуқтаи ниҳоӣ ва паёмадҳои онро комилан дар бар гирифтаааст.

Монанди ин, дар дуои фариштагон барои муъминон дар Қуръони карим омадааст: **«Ва онҳоро аз бадиҳо ҳифз кун ва ҳар касро, ки дар он рӯз аз бадиҳо ҳифз кунӣ, баростиву ҳақиқат бар ӯ раҳм кардаӣ»** (Сураи Ғофир, ояти 9).

Ин оят хоҳиши ҳифз шудан ҳам аз амалҳои бад ва ҳам аз ҷазоҳои дардноки онҳоро дар бар мегирад. Зеро Худованд ҳар гоҳ бандаро аз амали бад ҳифз

кунад, ӯро аз ҷазои он низ ҳифз кардааст. Агарчи ҷумлаи «ҳар касро дар он рӯз аз бадиҳо ҳифз кунӣ бароста бар ӯ раҳм кардаӣ» бештар ба ҷазоҳои рӯзи қиёмат ишорат дорад, ки муъминон хоҳиши наҷот аз онҳоро доранд.

Агар касе бигӯяд: «Фариштагон аллакай дар ояти пештар аз Худо хоста буданд, ки муъминонро аз азоби дӯзах ҳифз кунад ва ин худаш ҳамон наҷот аз ҷазои бад аст. Пас чаро дубора инро хостанд?» Дар ҷавоб мегӯем: Ин нишон медиҳад, ки манзури фариштагон аз «бадиҳо» дар ин оят, маҳз ҳифз шудан аз худи **амалҳои зишт** дар дунё аст. Пас, он чизе ки фариштагон барои муъминон хостаанд, айнан ҳамон чизест, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дар дуои худ аз он ба Худо паноҳ мебурд (яъне ҳам ҳифз шудан аз гуноҳ ва ҳам аз азоби он).

Ва бар ин гуфта (ки манзур аз бадиҳо худи амалҳои зишт аст) истифода шудани калимаи **«дар он рӯз» (яъне рӯзи қиёмат)** дар оят эътироз ва зиддияте эҷод намекунад. Зеро мақсад ин аст, ки ҳифз шудан аз шарорату паёмадҳои он амалҳои бад маҳз дар ҳамон рӯзи қиёмат талаб карда мешавад ва он амалҳо дар зоти худ бад ва зиштанд.

Инчунин гуфта шудааст: Ҳифз шудан аз бадиҳо ду намуд дорад:

1. **Намуди аввал:** Ҳифз шудан аз худи содир кардани гуноҳ дар дунё ба воситаи тавфиқу ёрии Илоҳӣ, то ин ки инсон умуман ба он гуноҳ даст назанад.

2. **Намуди дувум:** Ҳифз шудан аз ҷазо ва паёмадҳои он гуноҳ ба воситаи мағфирату бахшиши Илоҳӣ, то ин ки инсон ба хотири он азоб набинад.

Пас, ин ояти Қуръон хоҳиши ҳарду масъаларо дар бар мегирад. Ва ишора ба вақт (яъне рӯзи қиёмат) ба қисмати дувуми ҷумла (натиҷа ва бахшиши ҷазо) марбут аст, на ба худи хоҳишу дуо. (*Ба ибораи дигар: ин оят хоҳиш ва талаби ҳарду масъаларо дар бар гирифтааст; ва он зарфи замон (калимаи "он рӯз" / "يَوْمَئِذٍ") вобаста ва маҳдудкунандаи ҷумлаи шартӣ аст, на ҷумлаи хоҳишӣ (талабӣ).*)

Азамати дуои фариштагон ва тавассули онҳо

Биандеш ва диққат кун, ки ин хабари Худованд дар бораи фариштагон чӣ қадар маъноҳои бузургро дар бар гирифтааст! Худованд онҳоро ба хотири имонашон, амали солеҳашон ва некӣ карданашон ба муъминон (ба воситаи талаби бахшиш барои онҳо) таърифу ситоиш кардааст. Фариштагон пеш аз он ки барои муъминон талаби бахшиш (истиғфор) кунанд, ба воситаи ду сифати бузурги Худованд —

илми васеъ ва **раҳмати васеи Ӯ** — тавассул карданд (Худоро ба ин сифатҳояш хонданд).

- **Илми васеи Худованд** ин маъноро дорад, ки Ӯ ба гуноҳони бандагон, сабабҳои содир шудани онҳо ва заъфи инсонҳо дар баробари гуноҳ комилан огоҳ аст. Худованд медонад, ки чӣ тавр душмани онҳо (шайтон), нафси худашон, ҳавою ҳавас, табиати башарӣ ва зинатҳои фиребандаи ин дунё бар онҳо ғолиб меоянд. Ӯ ба ҳоли бандагон огоҳ буд, он гаҳ ки онҳоро аз замин офарид ва он гаҳ ки дар батни модаронашон ҷанин буданд. Ӯ аз азал медонист, ки бандагон ҳатман хатову гуноҳ мекунанд ва инро низ медонад, ки Худи Ӯ гузашту бахшишро дӯст медорад. Ин аст гӯшае аз илми васеи Ӯ, ки ҳеҷ кас ҷуз Худаш ба он иҳота надорад.
- **Раҳмати васеи Худованд** ин маъноро дар бар мегирад, ки ҳеҷ як аз муъминони воқеӣ, аҳли тавҳид ва дӯстдорони Худо набояд ҳалок ва вориди дӯзах шаванд. Зеро раҳмати Худо чунон васеъ аст, ки аз доираи он касе хориҷ намешавад, магар шахсони бадбахти азалӣ (шақӣ). Ва ҳеҷ кас бадбахттар аз он нест, ки раҳмати Худованд бо вуҷуди фаро гирифтани ҳамаи мавҷудот, ба ӯ нарасад!

Сипас, фариштагон аз Худо хостанд, ки тавбакунандагонро бибахшад; ҳамон касонеро, ки аз роҳи Ӯ пайравӣ карданд. Роҳи Худо ҳамон сироти му-

стақимест, ки инсонро ба Ӯ мерасонад ва он иборат аст аз: маърифат (шинохти Худо), муҳаббати Ӯ ва тоати Ӯ. Ин тавбакунандагон аз он чизе, ки Худо бад мебинад, тавба карданд ва ба роҳе рафтанд, ки Худо онро дӯст медорад.

Баъд аз ин, фариштагон аз Худо хостанд, ки муъминонро аз азоби ҷаҳаннам ҳифз кунад ва онҳоро ҳамроҳ бо аҷдоду гузаштагонашон (усул), ҳамсаронашон ва фарзандону авлодашон (фуруъ) — ба шарте ки солеҳ ва аҳли имон бошанд — вориди биҳиштҳои ҷовидонӣ (Ҷанноти Адн) кунад; ҳамон биҳиште, ки Худо ба онҳо ваъда дода буд.

Ва Ӯ — Худованди Поку Муназзаҳ — агарчи хилофи ваъда намекунад, вале ворид кардани онҳоро ба он биҳиштҳо ба воситаи сабабҳое ваъда додааст, ки аз ҷумлаи он сабабҳо: дуои фариштагонаш барои онҳост, то онҳоро ба воситаи раҳмати Худ вориди он биҳиштҳо созад; раҳмате, ки аз ҷумлаи он (раҳмат) ин аст, ки ба онҳо тавфиқи анҷом додани амалҳояшонро дод ва фариштагонашро барпо дошт (вазифадор кард), то барои онҳо ба воситаи он (раҳмат) дуо кунанд.

СИФАТҲОИ ИЛОҲӢ ДАР ДУО ВА ХОСИЯТИ ТАДРИҶИИ ҶАЗОИ ГУНОҲОН.

Сипас Худованди Поку Муназзаҳ дар бораи фариштагонаш хабар медиҳад, ки онҳо дар поёни ин дуои худ гуфтанд: **«Барост̄и, ки Ту (Худованд Танҳо) Азизи Қудратманду Ҳакими (Азизу Ҳакимӣ)»** (Сураи Ғофир, ояти 8).

Яъне сарчашма, сабаб ва натиҷаи ниҳоии ин бахшишу раҳмат аз камоли қудрат ва камоли илми Ту (эй Аллоҳ) сарчашма мегирад. Зеро сифати «Иззат» нишонаи камоли қудрат аст ва сифати «Ҳикмат» нишонаи камоли илм мебошад. Худованди Поку Муназзаҳ бо ҳамин ду сифати Худ ҳар чизеро, ки бихоҳад, ҳукм мекунад; амру наҳӣ мекунад, мукофот медиҳад ва ҷазо менамояд. Пас ин ду сифат сарчашмаи Офариниш (халқ) ва тамоми Фармонҳо (амр) мебошанд.

Хулосаи намудҳои ҷазо ва хатари ғафлату бехабарии инсон

Мақсади аслӣ ин аст, ки ҷазои амалҳои бад ба чанд намуд тақсим мешавад:

1. Ҷазоҳои муқарраркардаи шариат (уқуботи шаръӣ).

2. Ҷазоҳои тақдирии Худованд (уқуботи қадарӣ), ки онҳо ё дар дил рух медиҳанд, ё дар ҷисм ва ё дар ҳардуи онҳо.

3. Ҷазоҳо дар олами Барзах пас аз марг (азоби қабр).

4. Ҷазоҳо дар рӯзи қиёмат, яъне рӯзе, ки ҷисмҳо дубора зинда мешаванд.

Бинобар ин, ҳеҷ гуноҳе ҳеҷ гоҳ бе ҷазо ва бе асар намемонад. Вале банда ба сабаби нодонии худ он ҷазоро ҳис намекунад; зеро ӯ дар ин ҳолат ба монанди як шахси маст, карахт (тахдиршудаву мадҳуш) ва ё хоб аст, ки дарди ҷисми худро намедонад. Омадани ҷазо дар пайи гуноҳ айнан ба монанди оташ гирифтани чизе дар пайи сухтан, шикастани чизе дар пайи зарба, ғарқ шудан дар об, вайрон шудани бадан ба сабаби заҳр ва пайдо шудани бемориҳо ба сабаби омилҳои онҳо мебошад.

Гоҳе зарари гуноҳ дар ҳамон лаҳзаи содир шуданаш ошкор мешавад ва гоҳе ҳам дертар — ё пас аз муддати кӯтоҳ ва ё пас аз як замони тӯлонӣ — худро нишон медиҳад, айнан ба монанди беморие, ки гоҳе худи ҳамон лаҳза ва гоҳе пас аз гузашти вақт асараш намоён мешавад. Дар ин масъала бисёр вақт банда ба хатои калон роҳ медиҳад; ӯ гуноҳеро содир мекунад ва чун асари бади онро дарҳол пас аз гуноҳ намебинад, гумон мекунад, ки наҷот ёфтааст! Ӯ намедонад, ки гуноҳ кори худро ба таври тадриҷӣ (оҳиста-оҳиста ва қадам ба қадам) иҷро мекунад, айнан ба монанди заҳрҳо ва чизҳои зараровар, ки

таъсири онҳо қатъӣ ва мувофиқи қонуни табиат аст. Пас агар банда бо доруҳои шифобахш (тавба ва истиғфор), холӣ кардани бадан аз заҳрҳо (пушаймонӣ) ва парҳезкорӣ (тақво) худро наҷот надиҳад, ӯҳдаи ӯ ҳатман ба сӯи ҳалокат хоҳад рафт. Ин хатар дар ҳолест, ки агар инсон танҳо як гуноҳ карда бошаду онро бо чизи азбайнбарандае (тавба) табобат накунад; пас ҳоли он касе чӣ гуна хоҳад буд, ки ҳар рӯз ва ҳар соат гуноҳро болои гуноҳи дигар содир мекунад?! Ва танҳо аз Худованд ёрӣ меҷӯем.

ФАСЛ: БАЪЗЕ АЗ ҶАЗОҲОИ ГУНОҲОН

Баъзе аз он ҷазоҳоеро, ки Худованди Поку Муназзаҳ дар пайи гуноҳон муқаррар кардааст ва эҳтимоли ба ту ҳам расидани онҳо вуҷуд дорад, ҳамеша дар зеҳни худ ҳозир нигоҳ дор (ба ёд ор). Ва ин корро василае қарор деҳ, ки нафси туро ба тарк кардану дурӣ ҷустан аз он гуноҳон водор созад. Ман дар ин ҷо бахше аз он ҷазоҳоро бароят баён мекунам, ки барои инсони оқил — ба шарте ки ҳатто ба як қисми онҳо бовар ва тасдиқ дошта бошад — комилан кифоя аст.

Муҳр шудани дил

Аз ҷумлаи ҷазоҳои гуноҳон инҳоянд:

- **Муҳр задан** бар дилҳо ва гӯшҳо (الْخَتْم).
- Овехтани **пардаву ҳиҷоб** бар чашмҳо (الْغِشَاوَة).
- Андохтани **қуфлҳо** бар дилҳо (الْأَقْفَال).
- Қарор додани **пӯшишҳову деворҳо** бар рӯи дил (الْأَكِنَّة).
- Пайдо шудани **зангору хирагӣ** бар дил (الرَّيْن).
- **Татбеъ** — табақа-табақа пӯшида шудани дил бо гуноҳ (الطَّبْع).
- **Зеру рӯ ва дигаргун кардани** дилҳо ва чашмҳо (تَقْلِيبُ الْأَفْئِدَةِ).
- Манеа шудан ва **девор кашидан** дар байни инсон ва дили ӯ (الْحَيْلُولَة).

- **Ғофил сохтани** дил аз зикри Парвардигор (إِغْفَالُ الْقَلْب).
- Мубтало кардани инсон ба ин ки **худашро фаромӯш кунад** (إِنْسَاءُ الْإِنْسَانِ نَفْسَهُ).
- Тарк кардани Худованд хости Худро барои **пок намудани** дили банда.
- **Тангу тарснок ва сахт сохтани** синаи инсон, ба гунае ки гӯё ӯ (ба сабаби камбудии ҳаво) ба сӯи осмон боло меравад.
- **Мунҳариф намудан ва баргардонидани** дилҳо аз ҳақиқат.
- **Зиёд кардани беморӣ** бар болои бемории қаблии дил.
- **Сарафканда ва чаппа намудани** дил (الإِرْكَاس ва الإِنْكَاس), ба гунае ки он дил ҳамеша вожгуна (чаппа) бимонад.

Чуноне ки Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Ҳузайфа ибни Ямон (разияллоҳу анҳу) ривоят кардааст, ки ӯ гуфт:

«Дилҳо чор намуданд:

1. **Дили суфта ва пок (ачрад),** ки дар он чароғи дурахшон ва фурӯзон ҳаст; ва ин дили муъмин аст.
2. **Дили пӯшида ва дар ғилоф (ағлаф);** ва ин дили кофир аст.
3. **Дили вожгуна ва чаппашуда (манкус);** ва ин дили мунофиқ аст.

4. **Дили дурӯя,** ки ду манбаъ ва модда онро таъмин мекунанд: як моддаи имон ва як моддаи нифоқ; ва ин дил ба ҳар кадоме аз ин ду модда, ки бар он ғолиб ояд, мансуб мешавад».

Аз ҷумлаи дигар ҷазоҳои гуноҳон: **Танбалӣ ва сустӣ пайдо шудан** дар иҷрои тоату ибодат ва **боздоштану маҳрум шудан** аз онҳост.

Инчунин аз ҷумлаи онҳо: **Кар сохтани дил**, ба гунае ки ҳақро нашунавад; **гунг сохтани он**, ба гунае ки ба ҳақ сухан нагӯяд; ва **кӯр сохтани он**, ба гунае ки ҳақро набинад. Дар ин ҳолат, робитаи байни дил ва байни он ҳақиқате, ки ҳеҷ чизи дигаре ҷуз он ба инсон фоида намерасонад, айнан ба монанди робитаи байни гӯши кар ва садоҳо, чашми кӯр ва рангҳо ва забони гунг ва сухан мегардад.

Аз ин ҷо маълум мешавад, ки кӯрӣ, карӣ ва гунгӣ дар асл ва ба таври ҳақиқӣ **сифати худи дил мебошанд** ва бар аъзои ҷисм (чашму гӯшу забон) танҳо ба таври табиӣ ва вобастагӣ соя меафкананд; зеро Худованд мефармояд: **«Зеро дар ҳақиқат, чашмҳо кӯр намешаванд, балки дилҳое, ки дар даруни синаҳоянд, кӯр мегарданд»** (Сураи Ҳаҷ, ояти 46).

Мақсад аз ин оят ин нест, ки кӯрии ҳиссии чашмҳо инкор карда шавад; чӣ тавр чунин бошад, дар ҳоле ки Худованд Худаш фармудааст: **«Бар кӯр ҳеҷ гуноҳу маҳдудияте нест»** (*Сураи Нур, ояти 61*)

ва боз мефармояд: **«Рӯй турш кард ва баргашт, зеро ки он кӯр назди ӯ омад»** (*Сураи Абаса, оятҳои 1-2*).

Балки мақсад аз он, **кӯрии комил ва ҳақиқӣ** аст, ки ҳамон кӯрии дил мебошад; ба гунае ки кӯрии чашм дар баробари он умуман кӯрӣ ҳисоб намешавад. Ва ҳатто саҳеҳ аст, ки кӯрии чашм дар баробари кӯрии дил (аз назари шиддати зарар) инкор карда шавад, айнан ба монанди ин сухани Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам), ки фармуданд: **«Паҳлавон ва зӯрманд он касе нест, ки дар куштӣ дигаронро ба замин занад, балки зӯрманд касест, ки ҳангоми хашм нафси худро зери назорат нигоҳ дорад»**. Ва низ ин сухани эшон (саллаллоҳу алайҳи ва саллам): **«Мискину ниёзманд он гадое нест, ки кӯча ба кӯча мегардад ва бо як ё ду луқма нон (ҳоҷаташро дафъ карда) ӯро бозмедорад, балки мискини ҳақиқӣ он касест, ки аз мардум чизе намехоҳад ва ба ҳоли ӯ пай бурда намешавад, то ба ӯ садақа диҳанд»**; ва мисолҳои шабеҳи ин бисёранд.

Хулоса ва мақсади асосӣ ин аст, ки яке аз сахттарин ҷазоҳои гуноҳон, **кӯр, кар ва гунг сохтани дили инсон** мебошад.

ФУРӮ РАФТАН ВА ДИГАРГУН ШУДАНИ ЗОТИ ҚАЛБ

Фурӯ рафтани қалб (Хасф)

Аз ҷумлаи ҷазоҳои гуноҳон: **Фурӯ рафтани қалб (ба қаъри замин)** аст, айнан ҳамон тавре ки як макон ва тамоми чизҳои даруни он ба зери замин фурӯ меравад. Пас, қалби инсон ба поёни поёнҳо (асфала софилин) фурӯ кашида мешавад, дар ҳоле ки соҳиби он худаш умуман инро ҳис намекунад.

Нишона ва аломати фурӯ рафтани қалб ин аст, ки он ҳамеша дар атрофи чизҳои паст, палидиҳо, чиркиниҳо ва разилаҳо чарх мезанад; айнан ба монанди он қалбе, ки Худованд онро боло бурда ва ба Худ наздик сохтааст, ки он ҳамеша дар атрофи Арши Илоҳӣ дар тавоф ва чарх задан аст.

Инчунин аз паёмадҳои он: **Дур шудан** аз некиҳо, хайрот ва корҳо, суханҳо ва ахлоқҳои волову баландмақом аст.

Баъзе аз гузаштагони солеҳ (Салаф) гуфтаанд:

«Дар ҳақиқат, ин қалбҳо ҳамеша дар парвоз ва чарх задананд; пас, баъзе аз онҳо дар атрофи Арши Илоҳӣ мечарханд ва баъзеи дигар дар атрофи ҳоҷатхонаҳо (ва палидиҳо) парвоз мекунанд» .

Дигаргун шудан ва масх шудани қалб

Аз ҷумлаи он ҷазоҳо: **Масх шудан (дигаргун шудани зоти) қалб** аст. Пас, қалб масх мешавад,

ҳамон тавре ки чеҳраву сурати инсонҳо (дар уммаҳои гузашта) масх мешуд. Дар ин ҳолат, қалби инсон ба шаклу хислати он ҳайвоне бармегардад, ки инсон дар ахлоқ, амалҳо ва табиати худаш ба он шабеҳ шудааст.

- Баъзе аз қалбҳо ба хотири шабоҳати ниҳоят зиёди соҳибашон, ба **қалби хук** дигаргун мешаванд.
- Баъзеи дигар ба **қалби саг, харгӯш (ё хар), мар ва ё кафдум** ва ғайри инҳо масх мешаванд.

Ин ҳамон таъвилу шарҳи Суфён ибни Уяйна дар бораи ин сухани Худованд аст, ки мефармояд: **«Ва ҳеҷ ҷунбандае дар замин ва ҳеҷ парандае, ки бо ду боли худ парвоз мекунад, нест, магар ин ки онҳо ҳам уммаҳое ба монанди шумо ҳастанд»** (Сураи Анъом, ояти 38).

Суфён ибни Уяйна (дар шарҳи ин оят) гуфтааст:

«Дар байни мардум касоне ҳастанд, ки дорои ахлоқи ҳайвоноти дарандаи таҷовузкор мебошанд. Баъзеи дигар дорои ахлоқи сагҳо, хукҳо ва харҳо ҳастанд. Баъзе аз онҳо дар либосҳои худ ба монанди товус дар миёни парҳояш худнамоӣ (такаббур) мекунанд. Баъзеи дигар ба монанди хар кунду кӯтоҳфаҳманд. Баъзеи дигар ба монанди хурӯс (дар талаби чизе) дигаронро бар худ тарҷеҳ медиҳанд. Баъзе аз онҳо ба монанди кабӯтар (бо мардум) унс

мегиранд ва мардум бо онҳо унс мегирад. Баъзе дигар ба монанди шутур кина нигоҳ медоранд (кинадоранд). Баъзеи дигар ба монанди гӯсфанд тамоми вуҷудашон хайру баракат аст. Ва баъзеи дигар шабеҳи рӯбоҳон ҳастанд, ки ҳамеша (барои фиреб додани мардум) макру ҳила мекунанд».

Худованди Поку Муназзаҳ гоҳе аҳли ҷаҳаннам ва гумроҳонро ба харҳо, гоҳе ба саг ва гоҳе ба чорпоён (анъом) шабеҳ кардааст. Ин шабоҳати ботинӣ чунон зӯр ва қавӣ мешавад, ки таъсири он дар сурати зоҳирии инсон низ ба таври махфӣ ва пӯшида намоён мегардад, ба гунае ки соҳибони илми фаросат (дурбинӣ) онро мебинанд; ва дар амалҳои инсон низ чунон ошкор мешавад, ки ҳар як шахс онро мушоҳида мекунад. Ин ҳолат ҳамеша қувват мегирад, то ин ки сурати зоҳирӣ зишту манфур шавад ва сипас сурати инсон бо хости Худованд комилан тағйир ёбад; ва ин ҳамон **масхи том ва дигаргуншавии комил** аст.

Дар ин вақт, Худованди Поку Муназзаҳ сурати зоҳирии инсонро ба шакли ҳамон ҳайвон бармегардонад, айнан ҳамон тавре ки бо яҳудиён ва шабеҳони онҳо анҷом дод; ва бо гурӯҳе аз ин уммат низ чунин хоҳад кард, ки онҳоро ба шакли маймунҳо ва хукҳо масх месозад.

ФИРЕБХЎРДАГИИ ҶОҲИЛОН ВА ҲИҶОБИ ҚАЛБ АЗ ПАРВАРДИГОР

Субҳоналлоҳ (Парвардигоро) (Аҷабо)! Чӣ қадар қалбҳои важгуна ва чаппашудае (манкус) вуҷуд доранд, ки соҳибонашон умуман инро ҳис намекунанд? Ва чӣ қадар қалбҳои масхшуда ва қалбҳои фурӯ рафтае (дар палидиҳо) ҳастанд? Ва чӣ қадар инсонҳое ҳастанд, ки ба сабаби таърифу ситоиши мардум дучори фитна шудаанд (онҳоро фирефтаву худхоҳ сохтааст) ва ба сабаби он ки Худованд айбҳояшонро пӯшонидааст, мағрур гаштаанд ва ба воситаи неъматҳои Илоҳӣ ба таври тадричӣ ба сӯи ҳалокат кашида мешаванд (истидроҷ)? Ҳамаи инҳо дар асл ҷазоҳо ва хориву зиллатҳо мебошанд, вале шахси ҷоҳил гумон мекунад, ки инҳо нишонаи бузургдошт ва каромати ӯ аз ҷониби Худост!

Аз ҷумлаи ҷазоҳои гуноҳон инҳоянд: **Макр ва тадбири Илоҳӣ** бо макркунандагони **(ҷазои) Илоҳӣ**, рӯбарӯ гаштани фиребгар **ба тадбири Худованд**, паёмади ҳалокатбори **истеҳзои Худо** бар масхаракунандагон ва **мунҳариф сохтану баргардонидани** он қалбе, ки худаш аз ҳақиқат рӯй гардонидааст.

Вожгуна ва чаппа шудани қалб (Накс)

Аз ҷумлаи онҳо: **Чаппа шудани қалб** аст, то ҷое ки инсон ботилро ҳақ ва ҳақро ботил мебинад, корҳои некро зишт (мункар) ва корҳои зиштро нек мепиндорад; даст ба фасод мезанад, вале гумон мекунад, ки ӯ ислоҳкор аст (амалҳои солеҳу шоиста анҷом медиҳад); мардумро аз роҳи Худо бозмедорад, аммо дар зеҳни худаш чунин мешуморад, ки ӯ онҳоро ба сӯи ин роҳ даъват дорад; гумроҳиро ба ивази ҳидоят мехарад, вале худро дар роҳи рост медонад; аз ҳавою ҳаваси худ пайравӣ мекунад, вале бо ин вуҷуд даъво дорад, ки ӯ фармонбардори Мавло ва Парвардигори хеш аст. Ва тамоми инҳо аз ҷумлаи он ҷазоҳои гуноҳон мебошанд, ки бар рӯи қалби инсон ҷорӣ мешаванд.

Ҳиҷоб ва парда кашида шудани қалб аз Парвардигор

Аз ҷумлаи он ҷазоҳо: **Маҳрум шудан ва парда кашида шудани қалб** аз Парвардигор дар ин дунё ва гирифтор шудан ба **ҳиҷобу пардаи бузургтар дар рӯзи қиёмат** аст, ҳамон тавре ки Худованд мефармояд: «**Ҳаргиз чунин нест (ки онҳо гумон мекунанд), балки он чизе (аз гуноҳон), ки анҷом медоданд, бар қалбҳояшон занг ва тирагӣ (райн) нишондааст. Ҳаргиз чунин нест, дар ҳақиқат, онҳо дар он рӯз (қиёмат) аз (дидори) Парвардӣ-**

горашон маҳрум ва дар ҳичобанд» (*Сураи Мутаффифин, оятҳои 14-15*).

Пас, гуноҳон монеа аз он шуданд, ки инсонҳо масофаи байни худ ва байни қалбҳояшонро тай кунанд ва ба даруни қалби худ бирасанд, то бинанд, ки чӣ чизе онро ислоҳу пок месозад ва чӣ чизе онро вайрону бадбахт менамояд. Ва низ (ин гуноҳон) монеа шуданд, ки онҳо масофаи байни қалбҳояшон ва байни Парвардигорашонро тай кунанд, то қалбҳояшон ба Ӯ Таъоло бирасад ва ба воситаи наздикӣ ва каромати Ӯ Таъоло комёб гардад ва чашмонашон ба Ӯ Таъоло равшан ва рӯҳашон оромӯ хушбахт шавад; балки ин гуноҳон пардаву ҳичоби маҳкам дар байни онҳо ва байни Парвардигору Офаридгорашон гардиданд.

ЗИНДАГИИ ТАНГУ СИЁҲ ВА МАСТИИ ШАҲВАТҲО

Зиндагии танг (Маишати данк)

Аз ҷумлаи ҷазоҳои гуноҳон: Гирифтор шудан ба **зиндагии танг ва сахт (маишати данк)** дар дунё ва дар олами Барзах (қабр) ва азоби дарднок дар охират аст. Худованд мефармояд: **«Ва ҳар кас аз зикру ёди Ман рӯй гардонад, дар ҳақиқат, барои ӯ зиндагии тангу сахте хоҳад буд ва рӯзи қиёмат**

ӯро кӯр маҳшур мекунем (аз қабр мехезонем)» (Сураи Тоҳо, ояти 124).

Ин «зиндагии танг» дар баъзе тафсирҳо ба «азоби қабр» шарҳ дода шудааст; ва ҳеҷ шакке нест, ки азоби қабр яке аз намудҳои ҳамин зиндагии тангу сахт аст, вале ин оят маънои аз он ҳам умумитар ва васеътарро дар бар мегирад. Агарчи ин вожа дар сохтори дастури забони арабӣ ба сурати накира (номуайян) дар сиёқи исбот омадааст, вале умумияти он аз ҷиҳати маъно аст. Зеро Худованди Поку Муназзаҳ омадани ин зиндагии тангро мустақим ба рӯйгардонӣ аз зикру ёди Худ вобаста кардааст; пас, ҳар касе, ки аз Ӯ рӯй гардонад, ба ҳамон андозаи рӯйгардониаш ба тангии зиндагӣ гирифтор мешавад.

Ҳатто агар чунин шахс дар ин дунё аз ҳар намуд неъматҳо ва хушиҳо баҳраманд бошад ҳам, дар даруни қалби ӯ чунон тарс, зиллат, хорӣ ва ҳасратҳои дилсӯзе ҷой доранд, ки қалбро пора-пора мекунанд; ва ӯ ҳамеша дар зери фишори орзуҳои ботил ва азоби накд (дар ҳамин лаҳза) қарор дорад. Танҳо чизе, ки ин азобро аз чашми ӯ пинҳон мекунад, ҳамон мастии шаҳватҳо, ишқварзӣ ва дӯстдории дунёву мансаб аст. Ҳатто агар мастии шароб (хамр) ба инҳо зам нагардад ҳам, мастии ин чизҳо (шаҳвату мансаб) аз мастии шароб бадтар ва калонтар аст; зеро

шахси шаробхӯр оқибат аз мастиаш ба худ меояд ва ҳушёр мешавад, вале соҳиби ҳавою ҳавас ва дӯстдори дунё ҳеҷ гоҳ ҳушёр намегардад, магар он вақте ки худро дар байни лашкари мурдагон бубинад!

Пас, ин зиндагии тангу сиёҳ барои ҳар касе, ки аз зикри Худо — яъне он (Қуръону ҳидояте), ки бар Паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) нозил кардааст — рӯй гардонад, ҳам дар дунё, ҳам дар олами Барзах ва ҳам дар рӯзи қиёмат ҳатмӣ ва ҷудоинопазир аст. Ва ҳеҷ гоҳ чашме равшан намешавад, қалбе ором намегирад ва нафсе ба оромӣ намерасад, магар ба воситаи Илоҳ ва Маъбуди ҳақиқии хеш (Аллоҳ); ва ҳар маъбуде ҷуз Ӯ ботилу беарзиш аст.

Бинобар ин, ҳар кас, ки чашмаш ба воситаи Худо равшан шавад (ба Ӯ оромӣ ёбад, розигӣ дар қалбаш пайдо шавад), ҳама чиз барои ӯ равшану дӯстдоштанӣ мегардад. Ва ҳар кас, ки чашмаш ба Худо равшан нашавад (розӣ нагардад), нафсу рӯҳи ӯ ба хотири ҳасрати дунё пора-пора ва нобуд хоҳад шуд. Ва Худованд ҳаёти покро танҳо барои касоне қарор додааст, ки ба Ӯ имон оварда ва амали солеҳ анҷом додаанд, чуноне ки мефармояд: **«Ҳар кас аз мард ё зан, ки амали солеҳ анҷом диҳад, дар ҳоле ки муъмин аст, дар ҳақиқат ӯро ба ҳаёту зиндагии**

поке зинда медорем ва ҳатман мукофоти онҳоро бар асоси беҳтарин амалҳое, ки анҷом медоданд, медиҳем» (Сураи Наҳл, ояти 97).

Пас, Худованд барои аҳли имон ва амали солеҳ кафолат додааст, ки дар ин дунё ба онҳо «ҳаёти пок» (ҳаётан тайиба) ва дар рӯзи қиёмат беҳтарин мукофотро диҳад; бинобар ин, онҳо соҳиби беҳтарин ва поктарин зиндагӣ дар ҳарду олам мебошанд ва дар ҳарду саро (дунё ва охират) зиндаи ҳақиқиянд.

Ва ҳамтову шабеҳи ин (кафолати Илоҳӣ) ин сухани Худованд аст, ки мефармояд: **«Барои касоне, ки дар ин дунё некӣ кардаанд, подоши некуе (дар дунё) ҳаст ва дар ҳақиқат, сарои охират беҳтар аст; ва чӣ неку аст сарои парҳезгорон»** (*Сураи Наҳл, ояти 30*).

Ва низ шабеҳи он ин сухани Худованд аст, ки мефармояд: **«Ва ин ки аз Парвардигори худ талаби бахшиш (истиғфор) кунед, сипас ба сӯи Ӯ тавба намоед, то шуморо то муддати муайяне (поёни умр) ба баҳрамандии некуе баҳравар созад ва ба ҳар соҳиби фазлу караме фазлу подоши (лоиқи) худашро бидиҳад»** (*Сураи Ҳуд, ояти 3*).

Пас парҳезгорони накӯкор ба неъматҳои дунёву охират комёб шуданд ва ба ҳаёти пок (ҳаётан тайиба) дар ҳарду саро ноил гаштанд. Зеро покии

нафс, шодии қалб ва суруру лаззат, хушҳолӣ, оромиву итминон, кушоиши сина, нуру вусъат ва офияти он — ки ҳама аз тарк кардани шаҳватҳои ҳаром ва шубҳаҳои ботил ба вуҷуд меоянд — дар ҳақиқат худи неъмати аслӣ мебошанд ва неъмати ҷисмӣ (баданӣ) дар баробари он умуман қобили қиёс нест.

Аз ин рӯ, баъзе аз касоне, ки ин лаззати рӯҳиро чашида буданд, мегуфтанд: «Агар подшоҳон ва шоҳзодагон медонистанд, ки мо дар чӣ гуна (лаззату оромие) қарор дорем, ҳатман бар сари он бо шамшерҳо бо мо меҷангиданд».

Ва дигаре мегуфт: «Барастӣ, гоҳе бар қалби ман лаҳзаҳое мегузаранд, ки дар онҳо мегӯям: Агар аҳли биҳишт дар чунин ҳолате бошанд, пас онҳо воқеан дар зиндагии поке қарор доранд!».

Ва дигаре мегуфт: «Дар ҳақиқат, дар ин дунё биҳиште ҳаст, ки робитаи он бо дунё айнан ба монанди робитаи биҳишти охират бо охират аст; пас ҳар кас вориди ин биҳишт (дар дунё) шавад, вориди он биҳишти охират низ хоҳад шуд ва ҳар кас вориди он нашавад, вориди биҳишти охират ҳам нахоҳад гашт». Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба ҳамин биҳишт ишора карда, фармудаанд: **«Ҳар гоҳ ба боғҳои биҳишт гузар кардед, (аз меваҳои он) баҳра баред. Гуфтанд: Боғҳои биҳишт чист? Фармуд: Ҳалқаҳои зикр»**. Ва низ фармуд:

«Он чизе, ки дар байни хонаи ман ва минбари ман аст, боғе аз боғҳои биҳишт мебошад».

(Неъмати накӯкорон ва ҷаҳаннами гунаҳкорон)

Ва гумон макун, ки ин сухани Худованд: **«Дар ҳақиқат, накӯкорон (аброр) дар неъматанд ва дар ҳақиқат, гунаҳкорон (фуҷҷор) дар ҷаҳаннаманд»** (*Сураи Инфитор, оятҳои 13-14*) танҳо ба рӯзи қиёмат хос ва маҳдуд аст. Балки онҳо (накӯкорон) дар ҳар се сарои худ (дунё, Барзах ва охират) дар неъматанд ва инҳо (гунаҳкорон) низ дар ҳар се сарои худ дар ҷаҳаннаму азобанд.

Оё дар дунё кадом лаззату неъмате поктару гуворотар аз накӯии қалб, саломатии сина, шинохти Парвардигори Бобаракату Олӣ, муҳаббати Ӯ ва амал кардан мувофиқи хости Ӯ вуҷуд дорад? Ва оё зиндагии ҳақиқӣ ҷуз зиндагии он қалби солим чизи дигаре ҳаст? Худованди Поку Муназзаҳ халилу дӯсти Худ — Иброҳим (алайҳиссалом)-ро ба хотири ҳамин саломатии қалбаш ситоиш карда, мефармояд: **«Ва барастӣ, ки Иброҳим аз пайравони ӯ буд. Он гаҳ ки бо қалби солим (пок аз ширку мараз) ба сӯи Парвардигораш омад»** (*Сураи Соффот, оятҳои 83-84*).

Ва низ аз забони ӯ (Иброҳим) ҳикоят карда, мефармояд, ки гуфт: **«Рӯзе, ки ҳеҷ молу фарзанде**

фоида намерасонад, магар касе, ки бо қалби солим ба назди Худо ояд» (Сураи Шуаро, оятҳои 88-89).

Дили солим (қалби салим) он қалбест, ки аз ширк, кина (ғилл), душманӣ (ҳикд), ҳасад, бахилии шадид (шуҳҳ), такаббур (кибр), дунёпарастӣ ва мансабхоҳӣ (риёсат) солим ва пок бошад; пас, аз ҳар офате, ки онро аз Худо дур месозад, саломат мондааст. Инчунин он (қалби солим) аз ҳар шубҳае, ки бо хабару ваҳйи Илоҳӣ зиддият дорад ва аз ҳар шаҳвате, ки бо амру фармони Ӯ мухолифат мекунад, саломат аст. Ва аз ҳар хоставу иродае, ки бо хосту мақсуди Худованд ба рақобат мехезад ва аз ҳар монеа у қатъкунандае, ки роҳи расидан ба Худоро мебандад, солим мебошад. Бинобар ин, ин қалби солим дар як биҳишти накд ва пешакӣ дар ин дунё, дар биҳиште дар олами Барзах (қабр) ва дар биҳиште дар рӯзи қиёмат (маод) қарор дорад.

(Саломатии қалб)

Ва саломатии қалб барои инсон ба таври мутлақ ва комил тамом (муяссар) намегардад, магар ин ки аз панҷ чиз солим бимонад:

1. Аз **ширк**, ки он зидди тавҳид аст.
2. Аз **бидъат**, ки он мухолифи суннат аст.
3. Аз **шаҳват**, ки он мухолифи амру фармон аст.

4. Аз **ғафлат**, ки он зидди зикру ёди Худо аст.

5. Аз **ҳавою ҳавас**, ки он зидди тақрид (холис намудани тавҳид) ва ихлоси содиқона аст.

Ин панҷ чиз пардаҳову ҳиҷобҳое дар баробари Худо мебошанд ва дар зери сояи ҳар кадоме аз онҳо намудҳои зиёде ва ҷузъиёти бешуморе ҷой доранд, ки аслан ба ҳисоб намеоянд.

(Роҳи рост - Сироти мустақим)

Аз ҳамин сабаб аст, ки эҳтиёҷи банда, балки зарурати шадиди ӯ ба ин ки аз Худо ҳидоят шудан ба «роҳи рост» (сироти мустақим)-ро бихоҳад, ниҳоят бузург аст. Пас ҳеҷ чизе нест, ки инсон ба он бештар аз ин дуо (Иҳдинас-сиротал-мустақим) муҳтоҷ бошад ва ҳеҷ чизе барои ӯ аз ин дуо пурфоидатар ва манфиатноктар нест.

Зеро роҳи рост дар бар гирандаи инҳост: илмҳо, хоҳишҳо (иродаҳо), амалҳо ва тарки корҳо (иҷтинобҳо)—ҳам аз ҷиҳати зоҳирӣ ва ҳам ботинӣ—ки дар ҳар лаҳза бар инсон ҷорӣ мешаванд. Ҷузъиёту тафсилоти ин роҳи ростро банда гоҳе медонад ва гоҳе намедонад; ва он чиро, ки намедонад, бисёр вақт бештар аз он чизест, ки медонад. Ва он чиро, ки медонад, гоҳе тавоноии иҷрояшро дорад ва гоҳе тавоноиашро надорад—ва он чиз (дар зоти худ) ҳамон роҳи рост аст, агарчи банда аз анҷоми он оҷиз бошад. Ва он чиро, ки тавоноии иҷрояшро дорад,

гоҳе нафсаш онро мехоҳад ва гоҳе ҳам ба сабаби танбалӣ ва сустӣ, ё ба хотири пайдо шудани як монеа ва ғайри инҳо, нафсаш онро намехоҳад. Ва он чиро, ки нафсаш мехоҳад, гоҳе онро анҷом медиҳад ва гоҳе анҷом намедиҳад. Ва он чиро, ки анҷом медиҳад, гоҳе шартҳои ихлосро дар он ба ҷой меорад ва гоҳе ба ҷой намеорад. Ва он чиро, ки бо шартҳои ихлос ба ҷой меорад, гоҳе онро бо пайравии комил аз суннат (мутобаат) анҷом медиҳад ва гоҳе анҷом намедиҳад. Ва он чиро, ки бо пайравӣ аз суннат анҷом медиҳад, гоҳе бар он устувор (собит) мемонад ва гоҳе ҳам қалбаш аз он баргардонида мешавад. Ва тамоми ин ҳолатҳо дар байни махлуқот воқеъ ва ҷорӣ аст; пас, баъзеҳо соҳиби баҳраи кам ва баъзеи дигар соҳиби баҳраи бисёр аз ин роҳи рост мебошанд.

Ва дар табиату сиришти банда ҳидоят шудан ба ин роҳ (сироти мустақим) вуҷуд надорад, балки ҳар гоҳ ӯ ба табиату хости нафси худаш вогузор шавад, дар байни ӯ ва байни тамоми ин ҳидоятҳо девор ва монеа кашида мешавад. Ва ин ҳамон **«иркос» (сарафканда ва чаппа кардан)** аст, ки Худованд мунофиқонро ба сабаби гуноҳонашон ба он дучор сохт; пас онҳоро ба табиати аввалияашон ва ба он чизе, ки нафсҳояшон дар асл бар он офарида шуда буд — яъне ба ҷаҳлу зулм — баргардонид.

Парвардигори Бобаракату Олӣ дар қазову қадар, наҳю амр ва тамоми корҳояш Бар Роҳи Рост (сироти мустақим) аст. Пас, ҳар касро, ки бихоҳад, аз рӯи фазлу раҳмати Худ ба роҳи рост ҳидоят мекунад; зеро Ӯ ҳидоятро маҳз дар ҳамон ҷое қарор медиҳад, ки лоиқу сазовори он аст (маҳалли солеҳ). Ва ҳар касро, ки бихоҳад, аз рӯи адлу ҳикмати Худ аз роҳи рости Худ бармегардонад; зеро он ҷой (қалби банда) сазовории қабули ҳидоятро надорад. Ва ин кор (ҳидоят кардан ё накардан) муқтазо ва натиҷаи ҳамон роҳи ростест, ки Худованд Худаш бар он аст.

Худованд аз рӯи ҳуҷҷат ва адли Худ, барои бандагонаш аз шариати Худ роҳи ростеро барпо сохт ва ҳамаи онҳоро ба сӯи он даъват намуд. Ва ҳар касро аз байни онҳо, ки хост, аз рӯи неъмату фазли Худ ба рафтан дар ин роҳ ҳидоят кард. Ӯ бо ин адли Худ (нисбат ба гунаҳкорон) ва бо ин фазли Худ (нисбат ба муъминон), аз он роҳи росте, ки Худаш бар он аст, берун нагардидааст.

Пас, чун рӯзи дидори Ӯ (қиёмат) шавад, барои махлуқоташ роҳи ростеро (пули Сирот) барпо мекунад, ки онҳоро ба биҳишташ мерасонад. Сипас аз рӯи он пул касеро бармегардонад (меафканад), ки дар дунё аз роҳи рости шариат рӯй гардонида буд. Ва бар рӯи он пул касеро устувор нигоҳ медорад, ки дар дунё бар роҳи рости имон устувор истода буд;

барояшон нури ошкореро қарор медиҳад, ки дар торикии маҳшар аз пеши рӯ ва аз тарафи рости онҳо ҳаракат мекунад. Худованд нури онҳоро (бар рӯи пул) ҳифз мекунад, то он ки пулро пурра тай кунанд, айнан ҳамон тавре ки имонашонро дар дунё ҳифз кард, то ин ки бо ҳамон имон ба дидори Ӯ расиданд. Ва нури мунофиқонро дар ҳамон лаҳзае, ки ниҳоят ба он муҳтоҷ буданд, хомӯш месозад, айнан ҳамон тавре ки (нури имонро) дар дунё аз қалбҳояшон хомӯш карда буд.

Ва (дар он рӯз) Худованд амалҳои бади гунаҳкоронро дар ду тарафи пули Сирот ба шакли чангакҳо (калолиб, мисли хори саъдан) ва хорҳои оҳанин (ҳасак) барпо месозад, ки онҳоро мерабоянд (ба дӯзах меафкананд), айнан ҳамон тавре ки он гуноҳон дар дунё онҳоро аз устуворӣ бар роҳи рост рабуда ва боздошта буданд. Ва қуввати ҳаракат ва суръати гузаштани онҳоро аз рӯи пул, дақиқан ба андозаи қуввати ҳаракат ва суръати онҳо дар дунё (ба сӯи тоату ибодат) қарор медиҳад. Ва барои муъминон Ҳавзеро (Ҳавзи Кавсар) барпо мекунад, ки аз он менӯшанд; ин баробари ҳамон нӯшидани онҳо аз шариату дини Худо дар дунё аст. Ва дар он ҷо касе аз нӯшидани ҳавз маҳрум мешавад, ки дар ин ҷо (дунё) худро аз нӯшидани шариат ва дини Ӯ маҳрум сохта буд.

Пас ба охират чунон назар кун, ки гӯё онро бо чашмони худ (раъюл айн) мебинӣ. Ва дар ҳикмати Худованди Поку Муназзаҳ дар ҳарду саро (дунё ва охират) биандеш; он гаҳ ба таври яқин ва бе ҳеҷ шакке хоҳӣ донист, ки: дунё киштзори охират, нишона ва намунаи (кучаки) он аст. Ва хоҳӣ донист, ки мақому манзили мардум дар охират аз ҷиҳати хушбахтӣ (саодат) ва бадбахтӣ (шақават), дақиқан бар асоси мақому манзили онҳо дар ин дунё аз ҷиҳати имону амали солеҳ ва ё зидди онҳо (куфру гуноҳ) мебошад; ва тавфиқ танҳо аз ҷониби Худост.

Бинобар ин, аз бузургтарин ҷазоҳои гуноҳон — берун шудан (ва маҳрум гаштан) аз роҳи рост (сироти мустақим) дар дунё ва охират аст.

ФАСЛ: АСЛИ ГУНОҲОН

Азбаски гуноҳон аз назари дараҷа ва ҳаҷми фасодашон бо ҳам фарқ мекунанд, ҷазоҳои онҳо низ дар дунё ва охират бар асоси ҳамин тафовут аз ҳамдигар фарқият мекунанд.

Мо дар ин ҷо бо ёрӣ ва тавфиқи неки Худованд бахши кӯтоҳ, вале ҷомеъеро баён мекунем ва мегӯем:

Аслу решаи тамоми гуноҳон ду намуд аст: **тарк кардани фармудаҳо** ва **анҷом додани ҳаромҳо (мамнӯъот)**. Инҳо ҳамон ду гуноҳе мебошанд, ки Худованди Поку Муназзаҳ падар ва модари ҷинну инс (Иблис ва Одам)-ро ба воситаи онҳо озмуд.

Ҳарду намуди ин гуноҳон бар асоси ҷои содиршавиашон ба ду гурӯҳ тақсим мешаванд: **зоҳирӣ** (ки бар рӯи аъзои ҷисм содир мешаванд) ва **ботинӣ** (ки дар даруни қалбҳо ҷой мегиранд).

Ва бар асоси вобастагиашон низ ба ду бахш тақсим мешаванд: **ҳаққи Худо** ва **ҳаққи махлуқот**.

Ҳарчанд ҳар ҳаққе, ки марбут ба махлуқот аст, дар ҳақиқат ҳаққи Худоро низ дар бар мегирад, вале барои он ҳаққи махлуқ номида шудааст, ки бо талаби худи онҳо воҷиб мегардад ва бо гузашт намудани (бахшиши) онҳо соқит мешавад.

Сипас, ин гуноҳон (аз назари моҳият ва сифат) ба чор бахш тақсим мешаванд ва аз ин доира берун

нестанд: **малакӣ, шайтонӣ, дарандагӣ ва чорпоӣ (ҳайвонӣ)**.

- **Гуноҳони малакӣ:** Ин аст, ки инсон сифатҳоеро, ки хоси мақоми Рубубият (Парвардигорӣ) аст ва барои банда ҳеҷ ҷоиз нест, ба худ нисбат диҳад; ба мисли бузургӣ, кибриёӣ (такаббур), ҷабарут (худкомагӣ), қаҳр (саркӯбгарӣ), бартарихоҳӣ ва ба бандагӣ кашидани махлуқот ва амсоли инҳо.

Ба ин бахш ширк овардан ба Аллоҳ Таъоло низ дохил мешавад, ки он ду намуд аст: якум, ширк дар номҳову сифатҳои Ӯ ва қарор додани худоёни дигар дар канори Ӯ; ва дувум, ширк дар муомила бо Ӯ (яъне риёкорӣ дар ибодат). Намуди дувум агарчи ҳамон амалеро, ки дар он барои Худо шарик оварда шудааст, комилан нобуд (ҳабата) месозад, вале боиси ҳамешагӣ мондани инсон дар оташи ҷаҳаннам намегардад.

Ин бахш (гуноҳони малакӣ) бузургтарин намуди гуноҳон аст. Ва инчунин, бе илм сухан гуфтан дар бораи Аллоҳ Таъоло — чи дар мавриди офариниш (таквин) ва чи дар мавриди аҳкому шариати Ӯ — ба ҳамин бахш дохил мешавад. Ҳар кас, ки мубталои ин гуноҳон бошад, дар ҳақиқат дар мақоми Рубубият ва подшоҳии Худованди Поку Муназзаҳ бо Ӯ ба рақобат бархеста ва барои Ӯ ҳамтову шарик

қарор додааст; ва ин дар назди Аллоҳ Таъоло бузургтарин гуноҳ аст, ки ҳеҷ амале ҳамроҳ бо он фоида намерасонад.

(Гуноҳони шайтонӣ)

- **Гуноҳони шайтонӣ:** Ин бахш иборат аст аз шабеҳ шудани инсон ба шайтон дар сифатҳое чун ҳасад, таҷовузкорӣ (бағй), фиребгарӣ (ғишш), кина, макру ҳила ва фармон додан ба маъсияту нофармониҳои Аллоҳ Таъоло ва зебо нишон додани онҳо ва низ боздоштан аз тоату ибодати Ӯ ва зишт нишон додани онҳо ва бидъаткорӣ дар дини Худо ва даъват намудан ба сӯи бидъатҳову гумроҳиҳо.

Ин намуди гуноҳон аз назари ҳаҷми фасод ва зиён, дар мартабаи дувум (пас аз бахши якум) қарор дорад, агарчи зарари он нисбат ба бахши аввал камтар аст.

Аммо **гуноҳони дарандагӣ**: Инҳо иборат аз гуноҳони таҷовузкорӣ, хашму ғазаб, хунрезӣ ва ҳамлаву зӯроварӣ бар заифон ва оҷизон мебошанд. Аз ин намуди гуноҳон ҳар гуна озору азият расонидан ба ҷинси башар ва ҷуръат пайдо кардан бар зулму таҷовуз ба вуҷуд меояд.

Аммо **гуноҳони чорпоӣ (*ҳайвонӣ*)**: инҳо ба монанди шикампарастӣ ва ҳирси шадид барои баровардани шаҳвати шикам ва шармгоҳ мебошанд. Аз ин бахш гуноҳҳое чун зино, дуздӣ, хӯрдани моли

ятимон, бухл, хасисии шадид, тарсуӣ, бетоқатии ниҳоят зиёд ва амсоли инҳо сар мезананд (ба вуҷуд меоянд).

Ин бахш (гуноҳони чорпоӣ) бештарини гуноҳони махлуқотро ташкил медиҳад, зеро онҳо тавоноии анҷом додани гуноҳони **дарандагӣ** ва **малакиро** надоранд. Мардум маҳз аз ҳамин бахш вориди дигар намудҳои гуноҳ мешаванд; воқеан ин бахш онҳоро бо лаҷом ба сӯи гуноҳони дигар мекашад. Пас, аз ин ҷо аввал вориди **гуноҳони дарандагӣ** мешаванд, сипас ба сӯи **гуноҳони шайтонӣ** мераванд ва дар ниҳоят ба марҳалаи рақобат бо мақоми Парвардигорӣ (Рубубият) ва ширк овардан ба ягонагии Худо мерасанд. Ҳар кас, ки дар ин нукта ба таври ҳақиқӣ биандешад, барояш комилан равшан хоҳад шуд, ки гуноҳон дар ҳақиқат даҳлез ва даромадгоҳи ширк, куфр ва рақобат бо Аллоҳ Таъоло мебошанд.

ФАСЛ: ГУНОҲОНИ КАБИРА ВА САҒИРА

Қуръон, Суннат ва иҷмои саҳобагон ва тобеини пас аз онҳо ва низ эътиқоди пешвоёни дин (аимма) ба таври қатъӣ далолат мекунад, ки гуноҳон ба ду бахш тақсим мешаванд: гуноҳони кабира (бузург) ва сағира (кучак). Аллоҳ Таъоло мефармояд: **«Агар аз гуноҳони кабирае (бузурге), ки аз онҳо манъ карда мешавед, дурӣ ҷӯед, гуноҳони сағираи (кучаки) шуморо мебахшем ва шуморо ба ҷойгоҳе гиромӣ (биҳишт) ворид месозем»** (Сураи Нисо, ояти 31).

Ва низ мефармояд: **«Касоне, ки аз гуноҳони кабира ва корҳои зишт (фавоҳиш) дурӣ меҷӯянд, магар гуноҳони кучаку ногаҳонӣ (ламмам)»** (Сураи Наҷм, ояти 32).

Дар ҳадиси саҳеҳ аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят шудааст, ки фармуданд: **«Намозҳои панҷгона, намози ҷумъа то ҷумъаи дигар ва рӯзаи моҳи Рамазон то Рамазони дигар, бахшандаи (каффоракунандаи) гуноҳони дар байни онҳо содиршуда мебошанд, ба шарте ки аз гуноҳони кабира дурӣ ҷӯянд»**.

Ин амалҳои солеҳ, ки боиси бахшиши (каффораи) гуноҳон мешаванд, аз назари қудрати таъсир се дараҷа доранд:

- **Дараҷаи якум:** Ин ки он амал ба сабаби заъфи худаш, камбудии ихлос ва риоя нагардидани ҳуқуқу шартҳояш, ҳатто аз бахшидани гуноҳони сағира ҳам оҷиз мемонад; айнан ба монанди як доруи заиф, ки аз назари миқдор ва кайфият (сифат) тавоноии муқовимат дар баробари бемориро надорад.
- **Дараҷаи дуюм:** Ин ки он амал маҳз дар баробари гуноҳони сағира муқовимат мекунад ва онҳоро аз байн мебарад, вале қудрати он болотар намеравад, то чизе аз гуноҳони кабираро маҳв созад.
- **Дараҷаи сеюм:** Ин ки он амал чунон қавӣ аст, ки тамоми гуноҳони сағираро пок мекунад ва боз ҳам дар он чунон қуввату боқимондае мемонад, ки ба воситаи он баъзе аз гуноҳони кабира низ бахшида мешаванд.

Дар ин нукта хуб биандеш, зеро он бисёр ишколҳо ва саволҳои печидаро бароят ҳал месозад.

Дар Саҳеҳайни Бухорӣ ва Муслим аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармуданд: **«Аз ҳафт гуноҳи ҳалокатбор (мубиқот) дурӣ ҷӯед. Гуфтанд: Эй Расули Худо, онҳо кадомҳоянд? Фармуд: Шарик овардан ба Аллоҳ, ҷодугарӣ (сеҳр), куштани нафсе, ки Худованд онро ҳаром кардааст — магар ба ҳақ, хӯрдани**

моли ятим, хӯрдани рибо (суд), гурехтан аз майдони ҷанг дар рӯзи набард ва тӯҳмат задан ба занони муъминаи поксириште, ки аз зино бехабаранд».

Ва низ дар Саҳеҳайни Бухорӣ ва Муслим ривоят аст, ки аз эшон (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) пурсида шуд: **«Кадом гуноҳ дар назди Аллоҳ аз ҳама бузургтар аст? Фармуд: Ин ки барои Аллоҳ ҳамто ва шарике қарор диҳӣ, дар ҳоле ки Ӯ туро офаридааст. Пурсида шуд: Сипас кадом? Фармуд: Ин ки фарзанди худро аз тарси он ки мабодо дар хӯрок бо ту шарик шавад, бикушӣ. Пурсида шуд: Сипас кадом? Фармуд: Ин ки бо зани ҳамсояат зино кунӣ»**. Сипас Аллоҳ Таъоло барои тасдиқи ин сухан (ояти зеринро) нозил кард: **«Ва касоне, ки дар канори Аллоҳ худои дигареро намехонанд (ибодат намекунанд) ва нафсеро, ки Худованд ҳаром кардааст, магар ба ҳақ намекушанд ва зино намекунанд»** (Сураи Фурқон, ояти 68).

(Шумораи гуноҳони кабира)

Мардум (олимон) дар мавриди гуноҳони кабира ихтилоф кардаанд, ки: оё онҳо шумораи муайяне доранд, ки маҳдудашон кунад? Дар ин бора ду дидгоҳ вуҷуд дорад.

Сипас касоне, ки ба маҳдуд будани шумораи онҳо бовар доранд, дар худи он адад дучори ихтилоф шудаанд. Абдуллоҳ ибни Масъуд (разияллоҳу анҳу) гуфтааст: «Онҳо чорто мебошанд». Абдуллоҳ ибни Умар (разияллоҳу анҳумо) гуфтааст: «Онҳо ҳафтто ҳастанд». Абдуллоҳ ибни Амр ибни Осс (разияллоҳу анҳу) гуфтааст: «Онҳо нӯҳто мебошанд». Дигаре гуфтааст: «Ёздаҳто ҳастанд» ва шахси дигар гуфтааст: «Онҳо ҳафтодто мебошанд».

Абутолиби Маккӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст: «Ман ин гуноҳҳоро аз суханҳои саҳобагон ҷамъоварӣ намудам ва онҳоро чунин ёфтам:

Чорто дар қалб аст, ки иборатанд аз: шарик овардан ба Аллоҳ, пофишорӣ бар гуноҳ (исрор, яъне ба он одат кардааст, ки доим анҷом медиҳад), навмедӣ аз раҳмати Аллоҳ (қунут) ва худро аз тадбиру ҷазои Илоҳӣ дар амон донистан.

Чорто дар забон аст, ки иборатанд аз: шоҳидии бардурӯғ (зур), тӯҳмат задан ба занони покдоман, савганди дурӯғе, ки соҳибашро ба дӯзах мекашад (ямини ғамус) ва ҷодугарӣ (сеҳр).

Сето дар шикам аст: Шаробхӯрӣ, хӯрдани моли ятим ва хӯрдани рибо (суд).

Дуто дар шармгоҳ аст, ки иборатанд аз: Зино ва ливота (ҳамҷинсгарой).

Дуто дар ду даст аст, ки иборатанд аз: Куштор ва дуздӣ.

Якто дар ду по аст, ки иборат аст аз: Гурехтан аз майдони ҷанг (дар рӯзи набард).

Ва яктои дигар ба тамоми бадан вобаста аст, ки он: Озор додани падару модар (оқ шудан) мебошад».

Аммо касоне, ки шумораи онҳоро маҳдуд накардаанд, баъзеашон гуфтаанд: «**Ҳар чиро, ки Аллоҳ дар Қуръон аз он манъ кардааст, кабира аст ва ҳар чиро, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) аз он манъ намудааст, сағира мебошад**».

Гурӯҳи дигар гуфтаанд: «Ҳар гуноҳе, ки манъи он ҳамроҳ бо таҳдиди азоб, лаънат, хашми Илоҳӣ ва ё ҷазое омада бошад, он кабира аст; ва ҳар чизи манъшудае, ки ҳамроҳ бо инҳо набошад, сағира аст».

Ва низ гуфта шудааст: «Ҳар гуноҳе, ки барои он дар дунё ҷазои шаръӣ (ҳадд) муқаррар гашта ва ё дар охират ба таҳдиди азоб (ваъид) ҳамроҳ бошад, кабира аст. Ва ҳар он чие, ки на инро дораду на онро, сағира мебошад».

Ва боз гуфта шудааст: «Ҳар чизи ҳароме, ки тамоми шариатҳои паёмбарони гузашта бар ҳаромии

он иттифоқ доштанд, аз ҷумлаи кабираҳост; ва он чие, ки танҳо дар як шариат ҳаром буду дар шариати дигар на, сағира аст».

Ва низ гуфта шудааст: «Ҳар гуноҳе, ки Аллоҳ ё Паёмбараш анҷомдиҳандаи онро лаънат карда бошанд, он кабира аст».

Ва боз гуфта шудааст: «Кабираҳо тамоми он гуноҳҳое мебошанд, ки аз аввали сураи Нисо то ин сухани Худованд зикр шудаанд: **"Агар аз гуноҳони кабирае, ки аз онҳо манъ карда мешавед, дурӣ ҷӯед, гуноҳони сағираи шуморо мебахшем..."** (Сураи Нисо, ояти 31)» .

(Дидгоҳи касоне, ки гуноҳонро ба кабира ва сағира тақсим намекунанд)

Аммо касоне, ки гуноҳонро ба кабира ва сағира тақсим накардаанд, гуфтаанд: «Тамоми гуноҳон аз он ҷиҳат, ки ҷуръат пайдо кардан бар Аллоҳ Таъоло, нофармонӣ аз Ӯ ва мухолифат бо амри Ӯ Таъоло мебошанд, ҳамаашон кабираанд. Пас, назар кардан ба мақоми Он Зоте, ки аз фармонаш сарпечӣ шуда ва ҳарамҳояш (марзҳояш) поймол гаштаанд, воҷиб месозад, ки тамоми гуноҳон кабира дониста шаванд; ва ҳамаи онҳо дар ин ҳаҷми фасод (ҷуръат бар Худо) бо ҳам баробаранд».

Онҳо гуфтаанд: «Ин нуктаро он чиз равшантар месозад, ки Аллоҳ Таъоло аз гуноҳон ҳеҷ зиёне

намебинад ва аз онҳо таъсир намепазирад. Бинобар ин, баъзе аз гуноҳон дар баробари Ӯ аз баъзеи дигар бузургтар буда наметавонанд. Пас, дар ин ҷо чизе ҷуз худи нофармонӣ ва мухолифат бо Худо боқӣ намемонад ва дар ин масъала ҳеҷ фарқе дар байни як гуноҳ ва гуноҳи дигар нест».

Ва низ гуфтаанд: «Далели дигар ин аст, ки ҳаҷми фасоди гуноҳон дақиқан вобаста ба ҳамон ҷуръат ва ҳуҷум кардан бар ҳаққи Парвардигори Бобаракату Олӣ мебошад. Ба ҳамин хотир, агар шахсе шароб бинӯшад ва ё ба шармгоҳи ҳароме наздикӣ кунад, дар ҳоле ки ба ҳаромии он умуман бовар надорад (яъне аз рӯи ҷаҳли маҳз кунад), ӯ дар ин ҳолат байни ҷаҳли худ ва фасоди анҷоми кори ҳаром ҷамъ овардааст. Аммо агар шахсе ба ҳаром будани он кор бовар дошта бошад ва онро анҷом диҳад, ӯ танҳо яке аз ин ду фасодро овардааст (яъне ҷуръат бар ҳароми Худо) ва маҳз ҳамин шахси дувум сазовори ҷазост, на шахси аввал. Аз ин ҷо маълум мешавад, ки фасоди гуноҳ вобаста ба ҳамон ҷуръат ва ҳуҷум бар ҳаққи Худост».

Боз гуфтаанд: «Далели дигар ин аст, ки ҳар нофармонӣ дарбаргирандаи сабук шумурдан (беҳурматӣ) нисбат ба амру наҳйи Зоти Мутоъ (Худо) ва поймол кардани ҳарими Ӯ мебошад; ва дар ин ро-

бита ҳеҷ фарқе дар байни як гуноҳ ва гуноҳи дигар нест».

Онҳо гуфтаанд: «Бинобар ин, банда набояд ба бузургӣ ва ё кучакии худи гуноҳ назар кунад, балки бояд ба мақоми баланду азамати Он Зоте бингарад, ки аз фармонаш сарпечӣ кардааст ва бинад, ки чӣ тавр бо ин нофармонӣ ҳарими Ӯро поймол намудаааст. Ин ҳолат дар байни ҳеҷ нофармоние бо нофармонии дигар фарқ намекунад. Мисоли ин айнан ба монанди подшоҳи бузургест, ки тамоми фармонҳояш иҷро мешаванд. Агар ӯ ба яке аз ғуломонаш фармон диҳад, ки барои иҷрои як кори муҳим ба шаҳри бисёр дуре равад ва ба ғуломи дигараш фармон диҳад, ки барои анҷоми коре ба канори ҳамин хона биравад; сипас ҳардуи онҳо сарпечӣ кунанд ва бо амри подшоҳ мухолифат намоянд, ҳардуи онҳо дар гирифтор шудан ба хашми подшоҳ ва афтодан аз чашми ӯ комилан баробар хоҳанд буд».

Онҳо гуфтаанд: «Аз ҳамин сабаб аст, ки нофармонии касе, ки ҳаҷро аз худи шаҳри Макка (бо вуҷуди наздикӣ) тарк мекунад ва ё намози ҷумъаро бо он ки ҳамсояи масҷид аст, намегузорад, дар назди Аллоҳ бисёр зишттар ва қабеҳтар аз нофармонии касе аст, ки инҳоро аз як макони бисёр дур тарк намудааст; зеро воҷиб ва масъулияти лозим бар дӯши ин шахси наздик, бамаротиб бештар аз он

шахси дур аст. Ва низ агар бо марде дусад дирҳам (нисоби камтарин) бошад ва аз додани закоти он худдорӣ кунад ва бо марди дигаре дусад ҳазор дирҳам бошад ва ӯ ҳам закоти онро надиҳад, ҳардуи онҳо дар ин масъала, ки аз додани он чи бар дӯшашон воҷиб буда, сарпечӣ кардаанд, комилан бо ҳам баробаранд. Ва ҳеҷ дур ва шигифтовар нест, ки ин ду нафар дар ҷазову азоб низ бо ҳам баробар бошанд, ба шарте ки ҳар кадоме аз онҳо бар надодани закоти моли худ пофишорӣ (исрор) дошта бошад, хоҳ он мол кам бошад ва хоҳ бисёр» .

ФАСЛ: ҲАҚИҚАТИ МАСЪАЛА ДАР БОРАИ ГУНОҲОН

Кушодани парда аз рӯи ин масъала ва баёни ҳақиқати он чунин аст:

Аллоҳ Таъоло (азза ва ҷалла) паёмбарони Худро фиристод, китобҳои Худро нозил кард ва осмонҳову заминро офарид, то Зоти Ӯ шинохта ва ибодат шавад ва ягона дониста шавад; ва низ то ин ки дину ойин комилан аз они Аллоҳ гардад, тамоми фармонбардорӣ маҳз барои Ӯ бошад ва даъвату ниёиш танҳо ба сӯи Ӯ сурат гирад, чуноне ки мефармояд: **«Ва ҷинну инсро наофаридам, магар барои ин ки Маро ибодат кунанд»** (Сураи Зориёт, ояти 56).

Ва низ мефармояд: **«Ва осмонҳо ва замин ва он чиро, ки дар байни онҳост, наофаридем, магар бар асоси ҳақ (ва мақсади дуруст)»** (Сураи Ҳиҷр, ояти 85).

Ва боз мефармояд: **«Аллоҳ ҳамон Зотест, ки ҳафт осмонро офарид ва аз замин низ ҳам монанди онҳоро; фармони Илоҳӣ дар байни онҳо тадриҷан нозил мешавад, то бидонед, ки Аллоҳ бар ҳар чизе тавоност ва ин ки илми Аллоҳ ба ҳама чиз иҳота дорад»** (Сураи Талоқ, ояти 12).

Ва низ мефармояд: **«Аллоҳ Каъба — он Хонаи Муҳтарам — ва низ моҳи ҳаром, қурбониҳои бе-**

нишон ва қурбониҳои нишондорро василаи устуворӣ ва барпо мондани (умури дину дунёи) мардум қарор дод; ин барои он аст, то бидонед, ки Аллоҳ он чиро, ки дар осмонҳо ва замин аст, медонад ва ин ки Аллоҳ ба ҳар чизе доност» (Сураи Моида, ояти 97).

Пас Худованди Поку Муназзаҳ хабар додааст, ки мақсади асосӣ аз офариниш (халқ) ва шариат (амр) ин аст, ки Ӯ ба воситаи номҳо ва сифатҳояш шинохта шавад, танҳо Зоти Ӯ ибодат гардад ва ҳеҷ чиз барояш шарик оварда нашавад; ва ин ки мардум бар асоси қист, яъне ҳамон адлу додгарие, ки осмонҳо ва замин бар рӯи он барпо шудаанд, устувор бимонанд, чуноне ки мефармояд: **«Дар ҳақиқат, паёмбарони Худро бо муъҷизаҳои ошкор фиристодем ва ҳамроҳи онҳо китоб ва тарозуро нозил кардем, то мардум ба қисту адл устувор шаванд»** (Сураи Ҳадид, ояти 25).

Пас Худованди Поку Муназзаҳ хабар додааст, ки Паёмбаронашро фиристода ва Китобҳояшро нозил кардааст, то мардум бар асоси қист, яъне адл рафтор кунанд. Аз бузургтарин намудҳои адл — тавҳид аст, ки он аслу решаи додгарӣ ва рукни устуворӣ он мебошад. Дар ҳақиқат, ширк зулми бисёр бузургест; пас ширк бадтарин зулм ва тавҳид одилонатарин адл аст.

Бинобар ин, ҳар гуноҳе, ки бо ин мақсади аслӣ (тавҳид ва адл) мухолифат ва зиддияти шадидтар дошта бошад, он аз ҷумлаи бузургтарин гуноҳони кабира аст; ва тафовути дараҷаҳои ин гуноҳон дақиқан бар асоси миқдору дараҷа ва андозаи мухолифати онҳо бо ин мақсад муайян мешавад. Ва дар муқобил, ҳар амале, ки бо ин мақсади аслӣ ҳамоҳангӣ ва мувофиқати бештар дошта бошад, он воҷибтарини воҷибот ва фарзтарини тоатҳост.

Дар ин усули бузург ба таври ҳақиқӣ хуб бияндеш ва дар ҷузъиёти он тафаккур кун; он гаҳ ба воситаи он ҳикмати Аҳкамул-Ҳокимин (Одилонатарини ҳукмкунандагон) ва Аъламул-Олимин (Донотарини доноён)-ро дар он чи бар бандагонаш фарз карда ё ҳаром сохтааст ва низ сабаби фарқияти мартабаҳои тоъатҳо ва гуноҳонро ба хубӣ хоҳӣ шинохт.

Пас, аз он ҷо ки шарик овардан (ширк) ба Аллоҳ дар зоти худ бо ин мақсади аслӣ зиддият ва мухолифати куллӣ дорад, он ба таври мутлақ бузургтарин гуноҳи кабира ба шумор меравад. Худованд биҳиштро бар ҳар як мушрик ҳаром сохтааст ва (дар сурати ҷанг ва адами паймон) хуну молу аҳли онҳоро барои аҳли тавҳид мубоҳ гардонидааст ва ин ки онҳоро ба бардагӣ (асирӣ) бигиранд; зеро онҳо барпо доштани бандагӣ ва ибодати Худоро

тарк карданд. Ва Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таъоло (Поку Муназзаҳ аст Ӯ) қабул кардани ҳеҷ амалеро аз мушрик намепазирад ва ҳеҷ шафоатеро дар мавриди ӯ қабул намекунад; ва низ дар охират ҳеҷ дуоеро аз ӯ мустаҷоб намесозад ва аз ҳеҷ хатову лағзишаш намегузарад. Дар ҳақиқат, мушрик нодонтарини нодонон нисбат ба Аллоҳ аст, зеро барои Ӯ аз миёни махлуқоташ ҳамтову шарик қарор додааст; ва ин авҷи ҷаҳолату нодонӣ нисбат ба Худо ва низ ниҳояти зулму ситам аз ҷониби худи ӯст, агарчи мушрик (дар воқеъ) ба Парвардигори худ ҳеҷ зиёне намерасонад, балки танҳо ба нафси худаш зулм мекунад.

ФАСЛ: ШИРКИ ВАСИЛА ҚАРОР ДОДАН (ВАСОТАТ)

Дар ин ҷо як масъала ва шубҳае ба миён меояд, ки: Мақсади мушрик дар ҳақиқат бузургдошти мақоми Парвардигори таборака ва Таъоло (*бобаракату олӣ*) мебошад. Ӯ чунин мешуморад, ки Худованд ба сабаби азамату бузургиаш набояд мустақим ва бе восита хонда шавад, балки бояд мисли подшоҳони дунё ба воситаи миёнравҳо ва шафоатхоҳон ба назди Ӯ рафт. Пас, мушрик мақсади беҳурматӣ ба мақоми Рубубиятро надорад, балки ҳадафаш таъзиму бузургдошти Ӯст ва мегӯяд: «Ман ин воситаҳоро танҳо барои он ибодат мекунам, то маро ба Ӯ наздик созанд, ба сӯи Ӯ роҳнамоӣ кунанд ва маро ба ҳузури Ӯ ворид намоянд; пас мақсади аслӣ худи Худост ва инҳо танҳо василаҳову шафоатхоҳонанд». Бо ин ҳол, чаро маҳз ҳамин андоза аз амал боиси хашму ғазаби Худованди бобаракату олӣ мегардад, соҳибашро абадӣ дар оташи дӯзах месозад ва рехтани хуни онҳо ва мубоҳ шудани ҳариму молашонро воҷиб мегардонад?

Бар асоси ин, саволи дигаре ба вуҷуд меояд, ки: Оё ҷоиз аст, ки Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таъоло (Поку Муназзаҳ аст Ӯ) барои бандагонаш шариате муқаррар кунад, ки ба воситаи шафоатхоҳон ва миёнравҳо ба Ӯ наздик шаванд ва ҳаром будани ин кор

танҳо аз тариқи шариат фаҳмида шуда бошад? Ё ин ки ин амал дар фитрат ва ақлҳои солим низ зашту нописанд аст ва имкон надорад, ки ҳеҷ шариате онро иҷозат диҳад? Балки тамоми шариатҳо барои таъкид ва исботи зиштии он, ки аз ҳар чизи заште зишттар аст, омадаанд? Ва чист сабаби он ки Худованд ин гуноҳро аз миёни тамоми гуноҳони дигар намебахшад? Чуноне ки Аллоҳ Таъоло мефармояд: **«Албатта, Аллоҳ инро, ки ба Ӯ шарик оварда шавад, намебахшад ва гуноҳони поёнтар аз онро барои ҳар кас, ки бихоҳад, мебахшад»** (Сураи Нисо, ояти 48).

Дар ин савол хуб биандеш ва қалбу зеҳни худро барои шунидани ҷавоби он ҷамъ кун ва онро сабук машумор; зеро маҳз ба воситаи ҳамин ҷавоб фарқ дар байни мушрикону муваҳҳидон, шиносандагони Аллоҳ ва ҷоҳилон нисбат ба Ӯ ва низ дар байни аҳли биҳишт ва аҳли дӯзах ошкор мегардад.

(Намудҳои ширк)

Мо дар ин ҷо бо ёрӣ, тавфиқ ва дастгирии Аллоҳ Таъоло мегӯем ва танҳо аз Зоти Ӯ мададу роҳнамоӣ мехоҳем; зеро ҳар касро, ки Аллоҳ ҳидоят кунад, ҳеҷ гумроҳкунандае барои ӯ нест ва ҳар касро, ки гумроҳ созад, ҳеҷ роҳнамое барои ӯ нахоҳад буд. Он чиро, ки Ӯ бибахшад, ҳеҷ боздорандае нест ва

он чиро, ки Ӯ боздорад, ҳеҷ бахшандае барояш вуҷуд надорад.

Ширк ба ду бахши асосӣ тақсим мешавад:

Якум: Ширке, ки ба зот, номҳо, сифатҳо ва афъоли (корҳои) Зоти Маъбуд (Аллоҳ) вобаста аст.

Дувум: Ширк дар ибодат ва муомила бо Ӯ; агарчи соҳиби ин гуноҳ дар қалби худ бовар дошта бошад, ки Худованд дар зоту сифатҳо ва афъолаш ҳеҷ шарике надорад.

(Ширки таътил ва намудҳои он)

Ширки якум (ки марбут ба зоту сифатҳо аст) ду намуд дорад:

Намуди аввал — **Ширки таътил** (инкор ва холӣ донистани Худо аз сифатҳояш) мебошад. Ин бадтарин ва зишттарин намуди ширк аст; ба монанди ширки Фиръавн, он гаҳ ки (аз рӯи инкор) гуфт: **«Парвардигори ҷаҳониён чист?»** (Сураи Шуаро, ояти 23).

Ва низ Аллоҳ Таъоло аз забони ӯ хабар дода, ки ба Ҳомон гуфт: **«Ва Фиръавн гуфт: Эй Ҳомон, барои ман бурҷи баланде бисоз, то магар ба роҳҳову василаҳо бирасам; роҳҳои осмонҳо, то аз худои Мӯсо огоҳӣ ёбам ва дар ҳақиқат, ман ӯро дурӯғгӯ медонам»** (Сураи Ғофир, оятҳои 36-37).

Бинобар ин, ширк ва таътил (инкори сифатҳо) ҳамеша бо ҳам пайвастаанд; пас ҳар мушрике ба

навъе таътилкунанда аст ва ҳар таътилкунандае мушрик мебошад. Вале бояд донист, ки худи ширк ҳамеша маънои инкори аслии вуҷуди Худоро надорад, балки бисёр вақт мушрик ба Офаридгор ва сифатҳои Ӯ иқрор дорад, вале ҳаққи тавҳид (ибодати холис)-ро инкор ва таътил мекунад.

Аслу решаи ширк ва он қоидаи асосие, ки ширк ба он бармегардад, маҳз ҳамин таътил (инкор) аст, ки он ба се бахш тақсим мешавад:

1. **Таътили маснуъ (махлуқ) аз Сонеъ (Офаридгори) худ:** Яъне инкори ин ки ин коинот офаридгоре дорад.

2. **Таътили Сонеъ аз камолоти муқаддаси Худ:** Ин кор бо инкор ва холӣ донистани номҳо, сифатҳо ва афъоли Илоҳӣ сурат мегирад.

3. **Таътили муомилаи банда бо Худо:** Яъне холӣ кардани амалҳо аз ҳақиқати тавҳид, ки бар дӯши банда воҷиб аст.

Аз ҳамин бахш аст ширки гурӯҳи «ваҳдати вуҷуд», ки мегӯянд: «Дар ин ҷо Офаридгор ва махлуқе ва ё ду чизи алоҳида вуҷуд надорад, балки Худои Поку Муназзаҳ айнан ҳамон махлуқи зоҳирӣ аст».

Ва низ аз ҳамин бахш аст ширки мулҳидоне, ки ба қадимӣ ва абадӣ будани ҷаҳон бовар доранд ва мегӯянд: «Ин олам аслан нест ва маъдум (нобуд)

набудааст, балки ҳамеша будаву хоҳад монд». Онҳо тамоми падидаҳои ҷаҳонро ба сабабҳо ва воситаҳои табиӣ нисбат медиҳанд ва онҳоро «ақлҳо ва нафсҳо» меноманд.

Ва боз аз ҳамин бахш аст ширки касоне, ки номҳо, сифатҳо ва афъоли Парвардигорро инкор (таътил) кардаанд, ба монанди ғулоти Ҷаҳмия (гурӯҳҳои тундрави ҷаҳмӣ) ва Қаромита. Онҳо барои Аллоҳ ҳеҷ ном ва сифатеро исбот накарданд, балки махлукро аз Ӯ комилтар нишон доданд; зеро камоли ҳар зот маҳз ба воситаи номҳо ва сифатҳои он устувор мегардад.

ФАСЛ: ШИРКИ КАСЕ, КИ ДАР КАНОРИ АЛЛОҲ ХУДОИ ДИГАРЕ ҚАРОР МЕДЕҲАД

Намуди дувум: Ширки касе мебошад, ки дар канори Аллоҳ худои дигаре қарор медиҳад, вале номҳо, сифатҳо ва мақоми Парвардигории (Рубубияти) Ӯро инкор ва таътил намекунад. Ин ба монанди ширки масеҳиён (насоро) аст, ки Худоро сегона (таслис) донистанд ва Масеҳ (Исо) *(алайҳиссалом)* ва модараш (Марям)-ро худо қарор доданд.

Аз ҳамин бахш аст ширки маҷусиён (оташпарастон), ки ба нисбат додани падидаҳои хайру некӣ ба «Нур» ва падидаҳои шарру бадӣ ба «Зулмат» (Торикӣ) бовар доранд.

Ва низ аз ҳамин бахш аст ширки Қадария (гурӯҳи муътазила ва пайравонашон), ки мегӯянд: «Худи ҳайвон (инсон ва ҷондор) офаридгори корҳои худаш мебошад ва ин амалҳо бидуни хоҳиш (машиат), қудрат ва иродаи Аллоҳ ба вуҷуд меоянд». Ба ҳамин хотир, ин гурӯҳ аз шабеҳони маҷусиён ба шумор рафтанд.

Ва боз аз ҳамин бахш аст ширки он шахсе (Намруд), ки бо Иброҳим *(алайҳиссалом)* дар бораи Парвардигораш ба баҳсу мунозира бархост, **«он гаҳ ки Иброҳим гуфт: Парвардигори ман Зотест, ки зинда мекунад ва мемиронад»** (Сураи Бақара, ояти 258). Ин шахс худро ҳамто (нидд) барои Аллоҳ

қарор дод ва ба гумони худаш чунин пиндошт, ки ӯ низ мисли Аллоҳ зинда мекунад ва мемиронад. Пас Иброҳим *(алайҳиссалом)* ба ӯ ҳуҷҷати қатъиеро лозим сохт, ки: «Агар ин сухану даъвои ту дуруст ва ҳақ бошад, пас лозимаи табиии он ин аст, ки тавоноии аз дигар самт овардани офтобро низ дошта бошӣ, на аз он самте, ки Аллоҳ онро меорад». Ин усули баҳс, интиқол (гурехтан аз мавзуъ) нест — чуноне ки баъзе аз аҳли ҷадал (илми калом) гумон кардаанд — балки як ҳуҷҷати лозимкунанда бар асоси идома ва санҷиши саҳеҳияти далел аст, агар он воқеан ҳақ мебуд.

Ва низ аз ҳамин бахш аст ширки бисёре аз касоне, ки ба ситорагони афлок (улувиёт) ширк меоваранд ва онҳоро парвардигорони тадбиркунандаи умури ин ҷаҳон медонанд; чуноне ки ин мазҳаби мушрикони Собеин ва ғайри онҳо мебошад.

Ва боз аз ҳамин бахш аст ширки офтобпарастон, оташпарастон ва дигар гурӯҳҳо.

Дар миёни ин гурӯҳҳо касоне ҳастанд, ки гумон мекунанд маъбуди худашон дақиқан худои барҳақ аст. Ва баъзеи дигарашон гумон доранд, ки он (маъбуд) бузургтарини худоён аст. Ва гурӯҳи дигаре чунин мепиндоранд, ки он танҳо худое аз ҷумлаи худоёни дигар аст ва агар банда ибодату таваҷҷуҳи

хоси худро ба ӯ бахшад ва худро комилан барои ӯ холӣ кунад, он худо ба ӯ рӯ меорад ва аз ӯ ҳимоят менамояд. Ва низ дар миёни онҳо касоне ҳастанд, ки гумон мекунанд маъбуди поёнии онҳо, вайро ба маъбуди болотар аз худаш наздик месозад ва он маъбуди болоӣ низ ӯро ба касе, ки аз худаш болотар аст, наздиктар мекунад, то дар ниҳоят ин худоён вайро ба Аллоҳ **Субҳонаҳу ва Таъоло (Поку Муназзаҳ аст Ӯ)** наздик гардонанд. Бинобар ин, воситаҳо ва миёнравҳо гоҳе бисёр мешаванд ва гоҳе ҳам кам.

ФАСЛ: ШИРК ДАР ИБОДАТ

Аммо ширк дар ибодат (нисбат ба ширки аввал) осонтар ва вазниниаш камтар аст. Зеро ин намуди ширк аз касе сар мезанад, ки дар қалби худ бовар дорад, ки ҳеҷ худое ҷуз Аллоҳ нест ва ҳеҷ кас ҷуз Аллоҳ зиёну фоида намерасонад ва намебахшаду бознамедорад; ва ин ки ҳеҷ худо ва парвардигоре ҷуз Ӯ вуҷуд надорад. Вале бо ин ҳама, ӯ Аллоҳро дар муомила ва ибодати худ холис намегардонад, балки гоҳе барои баҳраи нафси худ амал мекунад, гоҳе барои талаби дунё ва гоҳе ҳам барои ба даст овардани мақому манзалат ва ҷоҳу шараф дар назди махлуқот. Пас, аз амалу кӯшиши инсон як бахш барои Аллоҳ аст, як бахш барои нафсу хоҳишҳои худаш, як бахш барои шайтон ва як бахш ҳам барои махлуқот; ва ин ҳоли бештари мардум аст. Ин ҳамон ширке аст, ки Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* дар ҳадисе, ки Ибни Ҳиббон *(раҳматуллоҳи алайҳ)* дар «Саҳеҳ»-и худ ривоят кардааст, дар бораи он мефармояд: **«Ширк дар миёни ин уммат аз садои қадами мӯрча ҳам пинҳонтар аст. Гуфтанд: Эй Расули Худо, чӣ тавр аз он наҷот ёбем? Фармуд: Бигӯед: Бор Илоҳо, ба Ту паноҳ мебарам аз ин ки аз рӯи илму дониста ба Ту шарик орам ва аз Ту бахшиш мехоҳам барои он чи ки намедонам»**.

Пас, риёкорӣ (худнамоӣ) дар тамоми намудҳояш ширк аст. Аллоҳ Таъоло мефармояд: **«Бигӯ: Ман танҳо башаре (инсоне) мисли шумо ҳастам, ки ба ман ваҳй мешавад, ки худои шумо танҳо Худои Ягона аст. Пас, ҳар кас, ки ба дидори Парвардигори худ умед дорад, бояд амали солеҳ анҷом диҳад ва дар ибодати Парвардигораш ҳеҷ касро шарик насозад»** (Сураи Каҳф, ояти 110).

Яъне: Ҳамон гуна ки Ӯ Худои Ягона аст ва ҳеҷ худое ҷуз Ӯ нест, пас сазовор аст, ки ибодат низ танҳо барои Зоти Ӯ бошад. Чи тавре ки Ӯ дар Илоҳият ягонаву танҳост, воҷиб аст, ки дар ибодат (убудият) низ танҳо ва ягона дониста шавад. Амали солеҳ ҳамон амалест, ки аз риёкорӣ холӣ буда ва устувор бар Суннати Паёмбар бошад.

Аз ҷумлаи дуоҳои Умар ибни Хаттоб *(разияллоҳу анҳу)* ин буд: **«Бор Илоҳо, тамоми амали маро солеҳ бигардон ва онро барои Зоти Худ холис соз; ва барои ҳеҷ каси дигар дар он амал баҳрае қарор мадеҳ»** .

Ин ширк дар ибодат боиси нобуд шудани савоби амал мегардад. Ва агар он амал аз умури воҷиб (фарз) бошад, гоҳе инсон барои он ҷазо низ мебинад; зеро риёкорӣ ин амалро ба манзалаи амали анҷомнаёфта қарор медиҳад ва дар натиҷа банда барои тарк кардани фармони Илоҳӣ ҷазо дода ме-

шавад. Зеро Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таъоло (Поку Муназзаҳ аст Ӯ) танҳо ба ибодати холис фармон додааст, чуноне ки мефармояд: **«Ва фармон дода нашуданд, магар барои ин ки Аллоҳро ибодат кунанд, дар ҳоле ки дини худро барои Ӯ холис созанд ва аз ботил ба сӯи ҳақ рӯ оваранд (ҳунафо)»** (Сураи Баййина, ояти 5).

Пас, ҳар кас ки дар ибодати худ барои Аллоҳ ихлос накунад, дар ҳақиқат он чиро, ки ба он фармон шуда буд, анҷом надодааст, балки он чизе, ки овардааст ва анҷом додааст, чизи дигарест ғайр аз он чи фармон шуда буд. Бинобар ин, он амал саҳеҳ намегардад ва аз ӯ қабул нахоҳад шуд. Ва Аллоҳ Таъоло (дар ҳадиси қудсӣ) мефармояд: **«Ман бениёзтарини шарикон аз ширк ҳастам. Пас, ҳар кас амалеро анҷом диҳад, ки дар он ғайри Маро бо Ман шарик созад, он амалро ба ҳамон шарике, ки овардааст, мебахшам ва Ман аз он шахс безорам»**.

ТАҚСИМОТИ ШИРК

Ин ширк (ба таври умумӣ) ба бахшҳои бахшидашаванда ва бахшиданашаванда ва низ ба калон (акбар) ва кучак (асғар) тақсим мешавад. Аммо намуди аввали он (ширки акбар, ки марбут ба зоту сифатҳо ё ибодат аст) ба гуноҳи калон ва

бузургтар тақсим мегардад ва ҳеҷ бахше аз он умуман бахшидашаванда нест.

Аз ҷумлаи ин намуд, ширк овардан ба Аллоҳ дар масъалаи муҳаббат ва бузургдошт (таъзим) аст; ба ин шакл, ки инсон махлуқеро айнан ҳамон гуна дӯст бидорад, ки Аллоҳро дӯст медорад. Ин аз он ҷумлаи ширкҳое аст, ки Аллоҳ онро ҳаргиз намебахшад. Ин ҳамон ширкест, ки Худованди Поку Муназзаҳ дар бораи он мефармояд: **«Ва аз миёни мардум касоне ҳастанд, ки дар канори Аллоҳ ҳамтоёну шариконе қарор медиҳанд ва онҳоро айнан мисли дӯст доштани Аллоҳ, дӯст медоранд; вале касоне, ки имон овардаанд, муҳаббаташон нисбат ба Аллоҳ бисёр шадидтар ва устувортар аст»** (Сураи Бақара, ояти 165).

Соҳибони ин ширк дар ҳоле ки оташи дӯзах ҳамаашонро дар як ҷо ҷамъ кардааст, ба худоёни (маъбудони ботили) худ мегӯянд: **«Ба Аллоҳ савганд, ки мо дар ҳақиқат дар гумроҳии ошкоре будем, он гаҳ ки шуморо бо Парвардигори ҷаҳониён баробар медонистем»** (Сураи Шуаро, оятҳои 97-98) .

Комилан равшан ва маълум аст, ки онҳо маъбудони худро дар умури офариниш, рӯзирасонӣ, миронданд, зинда кардан, подшоҳӣ ва қудрат бо Худованди Поку Муназзаҳ баробар накарда буданд,

балки онҳоро танҳо дар масъалаи муҳаббат, ибодату бандагӣ (тааллуҳ), фурӯтанӣ ва хорӣ дар баробари онҳо, баробар сохтанд. Ин ҳолат авҷи ҷаҳолату нодонӣ ва ниҳояти зулму ситам аст. Магар чӣ гуна мешавад, ки хоку кулух бо Парвардигори подшоҳон баробар карда шавад?! Ва чӣ гуна бандагону ғуломон бо Соҳиби аслии ҷонҳо (Маликур-Риқоб) баробар дониста шаванд?! Ва чӣ гуна мавҷуде, ки дар зоти худ фақир, заиф, оҷиз ва ниёзманд аст — ва аз зоти худ чизе ҷуз нестиву адам надорад — бо Зоте баробар сохта шавад, ки дар Зоти Худ бениёз ва тавоност?! Зоте, ки бениёзӣ, қудрат, подшоҳӣ, бахшиш, эҳсон, илм, раҳмат ва камоли мутлақу комили Ӯ аз лозимаҳои ҷудоинопазири Зоти Поки Ӯ мебошанд.

Пас кадом зулм аз ин зишттар ва кадом ҳукм аз ин ситамкоронатар аст, ки инсон барои Зоте, ки ҳеҷ мислу ҳамтое надорад, аз миёни махлуқоташ баробаре қарор диҳад?! Чуноне ки Аллоҳ Таъоло мефармояд: **«Ситоиш аз они Аллоҳ аст; Зоте, ки осмонҳо ва заминро офарид ва торикиҳову нурро падид овард, сипас касоне, ки кофир шудаанд, барои Парвардигори худ ҳамтову баробар қарор медиҳанд»** (Сураи Анъом, ояти 1).

Пас мушрик Он Зотеро, ки осмонҳо ва заминро офарида ва торикиҳову нурро падид овардааст, бо

мавҷуде баробар сохтааст, ки ҳатто ба андозаи заррае дар осмонҳо ва замин соҳибихтиёри ҷону моли худ ва ё ғайри худ нест. Воқеан, ин чӣ гуна баробарсозии аҷибест, ки бузургтарин ва зишттарин зулмро дар бар гирифтааст! .

ФАСЛ: ШИРК ДАР АМАЛҲО, СУХАНҲО, ИРОДАҲО ВА НИЯТҲО

Ба ин намуди ширк, инчунин шарик овардан ба Худованди Поку Муназзаҳ дар амалҳо, суханҳо, иродаҳо ва ниятҳо пайравӣ ва вобастагӣ дорад.

Ширк дар амалҳо ба монанди: саҷда кардан барои ғайри Аллоҳ, тавоф кардан дар гирди ғайри Хонаи Ӯ (Каъба), тарошидани муи сар аз рӯи бандагӣ ва фурӯтанӣ барои ғайри Ӯ, бӯсидани сангҳое ғайр аз Ҳаҷарул-Асвад — ки он ба манзалаи дасти рости (бемислоу монанди) Аллоҳ Таъоло дар замин аст — ва низ бӯсидани қабрҳо, даст кашидан (истилом) бар онҳо ва саҷда сохтан барои онҳо мебошад. Дар ҳақиқат, Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* касонеро, ки қабри паёмбарон ва солеҳонро масҷид қарор дода ва дар он ҷо барои Аллоҳ намоз мегузоранд, лаънат кардааст; пас ҳоли касе, ки худи ин қабрҳоро бут сохта ва онҳоро ба ҷои Аллоҳ ибодат мекунад, чӣ гуна хоҳад буд?!

Дар Саҳеҳайни Бухорӣ ва Муслим аз Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* ривоят аст, ки фармуданд: **«Аллоҳ яҳуду насороро лаънат кунад, зеро қабрҳои паёмбарони худро масҷидҳо қарор доданд».**

Ва низ дар ҳадиси саҳеҳ аз эшон *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* ривоят аст: **«Ба ростӣ, бадтарини мардум касоне ҳастанд, ки қиёмат дар ҳоли зинда будани онҳо барпо мешавад ва низ касоне, ки қабрҳоро масҷидҳо қарор медиҳанд»**.

Ва боз дар ҳадиси саҳеҳи дигар аз эшон *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* ривоят аст: **«Ҳаммоно касоне, ки пеш аз шумо буданд, қабрҳоро масҷидҳо қарор медоданд; огоҳ бошед, ки шумо қабрҳоро масҷидҳо қарор мадиҳед, зеро ман шуморо аз ин кор манъ мекунам»**.

Дар «Муснад»-и Имóм Аҳмад ибни Ҳанбал *(раҳматуллоҳи алайҳ)* ва «Саҳеҳ»-и Ибни Ҳиббон *(раҳматуллоҳи алайҳ)* аз Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* ривоят аст: **«Аллоҳ занони бисёр зиёраткунандаи қабрҳо (завворот) ва низ касонеро, ки бар рӯи қабрҳо масҷидҳо месозанд ва чароғҳо (суруҷ) меафрӯзанд, лаънат кардааст»**.

Ва низ фармуданд: **«Хашму ғазаби Аллоҳ бар қавме, ки қабрҳои паёмбарони худро масҷидҳо қарор доданд, ниҳоят шадид ва сахт гашт»**.

Ва боз фармуданд: **«Ба ростӣ, дар миёни касоне, ки пеш аз шумо буданд, чун марди солеҳе вафот мекард, бар рӯи қабри ӯ масҷид месохтанд**

ва он суратҳоро дар он ҷо нақшу тасвир менамуданд; онҳо бадтарини маҳлуқот дар назди Аллоҳ дар рӯзи қиёмат мебошанд» .

Пас, ин ҳоли касест, ки дар масҷиди бар рӯи қабр сохташуда барои Аллоҳ саҷда мекунад; пас ҳоли касе, ки барои худи он қабр саҷда месозад, чӣ гуна хоҳад буд?!

Дар ҳақиқат, Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* дуо карда, фармуданд: **«Бор Илоҳо, қабри маро буте НАГАРДОН, ки ибодат шавад».** Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* ҳарими тавҳидро ба гунае бисёр бузург ҳимоят ва ҳифз намуданд, ки ҳатто аз хондани намози нафл (таттаввуъ) барои Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таъоло (Поку Муназзаҳ аст Ӯ) ҳангоми баромадани офтоб ва ҳангоми ғуруби он манъ карданд, то ин кор васила ва баҳонае (зариъа) барои шабеҳ шудан ба офтобпарастоне нагардад, ки дар ин ду ҳолат барои он саҷда мекунанд.

Ва низ ин василаро бо манъ кардани намоз (нафл) пас аз намози аср ва намози бомдод ба куллӣ баст; зеро ин ду вақт ба ҳамон ду вақте пайваста мебошанд, ки мушрикон дар онҳо барои офтоб саҷда меоваранд.

Аммо дар мавриди саҷда кардан барои ғайри Аллоҳ Таъоло, Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва*

саллам) фармуданд: **«Барои ҳеҷ кас сазовор ва ҷоиз нест, ки барои каси дигаре саҷда кунад, магар танҳо барои Аллоҳ»**.

Ибораи **«сазовор ва ҷоиз нест»** (*ло янбағӣ*) дар каломи Аллоҳ Таъоло ва Паёмбараш *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* барои чизи ниҳоят мамнӯъ ва ғайриимкони шаръӣ ба кор меравад; чуноне ки Аллоҳ Таъоло мефармояд: **«Ва барои Зоти Раҳмон ҳаргиз сазовор (ва мумкин) нест, ки фарзанде ихтиёр кунад»** (Сураи Марям, ояти 92).

Ва низ мефармояд (дар мавриди шеър нагуфтани Паёмбар): **«Ва барои ӯ сазовор нест»** (Сураи Ёсин, ояти 69).

Ва боз мефармояд (дар бораи Қуръон): **«Ва шайтонҳо онро нозил накардаанд ва ин кор барояшон ҳаргиз сазовор (ва мумкин) нест»** (Сураи Шуаро, оятҳои 210-211).

Ва низ мефармояд: **«Барои мо ҳаргиз сазовор ва ҷоиз набуд, ки ба ҷои Ту авлиё ва сарпарастони дигаре ихтиёр кунем»** (Сураи Фурқон, ояти 18) .

ФАСЛ: ШИРК ДАР ЛАФЗ ВА СУХАН ГУФТАН

Аз ҷумлаи шарик овардан ба Худованди Поку Муназзаҳ, ширк дар лафз ва сухан гуфтан мебошад. Ба монанди савганд ёд кардан ба ғайри Аллоҳ; чуноне ки Имом Аҳмад ибни Ҳанбал *(раҳматуллоҳи алайҳ)* ва Абудовуд *(раҳматуллоҳи алайҳ)* аз Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* ривоят кардаанд, ки фармуданд: **«Ҳар кас ба ғайри Аллоҳ савганд ёд кунад, дар ҳақиқат, ширк овардааст»**. Ин ҳадисро Имом Ҳоким *(раҳматуллоҳи алайҳ)* ва Ибни Ҳиббон *(раҳматуллоҳи алайҳ)* саҳеҳ донистаанд.

Ва низ аз ин ҷумла аст сухани касе, ки ба махлуқе мегӯяд: «Он чи Аллоҳ хост ва ту хостӣ». Чуноне ки аз Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* ба таври қатъӣ устувор ва собит шудааст, ки марде ба эшон *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* гуфт: «Он чи Аллоҳ хост ва ту хостӣ». Пас Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* фармуданд: **«Оё маро ҳамтову шарик барои Аллоҳ қарор додӣ?! Балки бигӯ: Танҳо он чи Аллоҳ хост»**.

Ин (сахтгирии Паёмбар) дар ҳолест, ки Аллоҳ Таъоло худаш барои банда хоҳиш ва машиат исбот кардааст, чуноне ки мефармояд: **«Барои ҳар касе**

аз шумо, ки бихоҳад, бар роҳи рост устувор бимонад» (Сураи Таквир, ояти 28).

(Вақте ҳукми он ҷумла чунин вазнин бошад), пас ҳоли касе, ки мегӯяд: «Ман бар Аллоҳ ва бар ту таваккул дорам», «Ман дар паноҳу ҳимояти Аллоҳ ва ҳимояти ту ҳастам», «Ман касеро ҷуз Аллоҳ ва ту надорам», «Ин аз баракати Аллоҳ ва баракати ту аст», ё мегӯяд «Аллоҳ дар осмон барои ман ҳасту ту дар замин» чӣ гуна хоҳад буд?!

Ё ин ки мегӯяд: «Ба Аллоҳ савганд ва ба ҷони фалонӣ», ё мегӯяд «Ин назр барои Аллоҳ ва барои фалонӣ аст», «Ман ба сӯи Аллоҳ ва фалонӣ тавба мекунам», ё «Умедам ба Аллоҳ ва фалонӣ аст» ва амсоли ин суханҳо.

Пас, дар байни ин лафзҳо ва дар байни он сухани гӯянда, ки гуфта буд «Он чи Аллоҳ хост ва ту хостӣ», муқоиса ва баркашӣ кун. Сипас бингар, ки кадоме аз онҳо зишттар ва қабеҳтар аст? Бароят комилан равшан хоҳад шуд, ки гӯяндаи ин лафзҳои нав (ба мисли таваккул бар махлуқ) бисёр сазовортар аст, то бо ҳамон ҷавоби сахти Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* рӯ ба рӯ шавад. Зеро агар он мард бо он як ҷумлаи худ Паёмбарро ҳамто барои Аллоҳ қарор дода бошад, пас ин шахси нав касеро ҳамтои Парвардигори ҷаҳониён сохтааст, ки дар ҳеҷ чизе ҳатто ба Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи*

ва саллам) наздик ҳам шуда наметавонад, балки шояд аз ҷумлаи душманони Ӯ бошад.

Зеро сачда, ибодат, таваккул, рӯй овардан ба ҳақ (инобат), тақво, тарсу ҳароси рӯҳӣ (хашят), ҳимоят хостан (ҳасб), тавба, назр, савганд, тасбеҳ (субҳоналлоҳ гуфтан), такбир (Аллоҳу акбар гуфтан), таҳлил (ло илоҳа иллаллоҳ гуфтан), таҳмид (алҳамдулиллоҳ гуфтан), истиғфор (бахшиш хостан), тарошидани сар аз рӯи фурӯтаниву бандагӣ, тавофи Хонаи Худо ва дуо кардан — тамоми инҳо танҳо ва танҳо ҳаққи хоси Аллоҳ Таъоло мебошанд. Ин амалҳо барои ҳеҷ каси дигаре ғайр аз Ӯ сазовор ва ҷоиз нест; хоҳ он махлуқ фариштаи муқарраб бошад ва хоҳ паёмбари мурсал.

Дар «Муснад»-и Имом Аҳмад ибни Ҳанбал *(раҳматуллоҳи алайҳ)* ривоят аст, ки мардеро, ки гуноҳе анҷом дода буд, ба ҳузури Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* оварданд. Чун он мард дар баробари Он ҳазрат *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* истод, гуфт: **«Бор Илоҳо, ман танҳо ба сӯи Ту тавба мекунам ва ба сӯи Муҳаммад тавба намекунам»**. Пас Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* фармуданд: **«Ҳақро барои соҳиби аслиаш шинохт (яъне ҳаққи Худоро ба ҷо овард)»** .

ФАСЛ: ШИРК ДАР ИРОДАҲО ВА НИЯТҲО

Аммо ширк дар иродаҳо ва ниятҳо, он баҳри бекаронест, ки ҳеҷ соҳиле надорад ва кам касе пайдо мешавад, ки аз он наҷот ёбад. Ҳар кас, ки бо амали худ чизе ғайр аз Зоти Аллоҳро бихоҳад ва нияте ҷуз наздик шудан ба Ӯ ва хостани подошу ҷазо аз Ӯ дошта бошад, дар ҳақиқат, дар нияту иродаи худ шарик овардааст.

Ихлос иборат аз он аст, ки инсон дар амалҳо, суханҳо, иродаҳо ва нияти худ танҳо барои Аллоҳ Таъоло поку холис бошад; ва ин ҳамон ойини ҳанифият, миллату роҳи Иброҳим *(алайҳиссалом)* мебошад, ки Аллоҳ Таъоло тамоми бандагонашро ба он фармон додааст ва аз ҳеҷ кас дине ғайр аз онро намепазирад ва маҳз ҳамин ҳақиқати Ислом аст. Аллоҳ Таъоло мефармояд: **«Ва ҳар кас дине ғайр аз Исломро бичӯяд, ҳаргиз аз ӯ қабул нахоҳад шуд ва ӯ дар охират аз зиёнкорон аст»** (Сураи Оли Имрон, ояти 85).

Ин ҳамон миллату роҳи Иброҳим *(алайҳиссалом)* аст, ки ҳар кас аз он рӯй гардонад, пас ӯ аз нодонтарини нодонон (беақлтаринҳо) мебошад.

ФАСЛ: ҲАҚИҚАТИ ШИРК

Чун ин муқаддимаро донистӣ, дарвозаи ҷавоб ба он саволи зикршуда бароят кушода гашт. Пас мегӯем ва танҳо аз Аллоҳ хоҳони он ҳастем, ки моро ба роҳи саҳеҳу дуруст роҳнамоӣ кунад:

Ҳақиқати ширк иборат аст аз: Худро шабеҳи Офаридгор сохтан ва махлуқро ба Ӯ монанд кардан. Ташбеҳ (монанди куфрӣ) дар ҳақиқат маҳз ҳамин аст, на исбот кардани сифатҳои камоле, ки Аллоҳ Зоти Худро бо онҳо васф намуда ва Паёмбараш *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* Ӯро ба онҳо сифат додааст. Вале касе, ки Аллоҳ қалби ӯро вожгунаву чаппа сохта бошад, басираташро кӯр карда ва вайро ба сабаби дастоварди бадаш сарнагун намудааст, масъаларо баръакс нишон дода, тавҳидро «ташбеҳ (куфр)» ва ташбеҳу ширкро «таъзиму фармонбардорӣ» номидааст. Пас мушрик касест, ки махлуқро дар сифатҳои махсуси Илоҳият (хусусиёти илоҳӣ) ба Офаридгор шабеҳ месозад.

Зеро аз ҷумлаи хусусиёти Илоҳият — танҳо ва ягона будан дар соҳибихтиёрии зиён, фоида, бахшиш ва манъ кардан (маҳрум сохтан) аст. Ин ҳолат воҷиб месозад, ки дуо, тарс, умед ва таваккули қалб танҳо ва танҳо ба Зоти Ӯ Таъоло вобаста ва пайваст бошад. Пас ҳар кас, ки ин умурро ба махлуқе вобаста созад, шакке нест, ки он

махлуқро ба Офаридгор шабеҳ кардааст; ва мавҷудеро, ки барои худаш молики ҳеҷ зиён, фоида, марг, ҳаёт ва зинда шудани пас аз марг (нушур) нест — чӣ расад ба ин ки молики онҳо барои дигарон бошад —, шабеҳу баробари Зоте қарор додааст, ки тамоми фармонҳо аз они Ӯст. Зоте, ки лаҷоми тамоми умур дар дастони (бе мислу монанд, қудрати) Ӯст, бозгашти ҳама чиз ба сӯи Ӯ мебошад, он чи хост, шуд ва он чи нахост, нашуд. Он чиро Ӯ бибахшад, ҳеҷ боздорандае нест ва он чиро Ӯ боздорад (манъ намояд, маҳрум созад), ҳеҷ бахшандае барояш вуҷуд надорад. Балки чун дарвозаи раҳмати Худро бар бандааш бикушояд, ҳеҷ кас наметавонад онро бибандад ва агар онро аз банда боздорад, ҳеҷ кас пас аз Ӯ Таъоло наметавонад онро бифиристад.

Пас аз зишттарин намудҳои ташбеҳ (баробарсозӣ): Шабеҳ кардани ин мавҷуди оҷизу дар зоти худ фақир, бо Он Зоти Тавоно ва дар Зоти Худ Бениёз аст.

Ва низ аз хусусиёти Илоҳият: Камоли мутлақ аз тамоми ҷиҳатҳо мебошад, ки ҳеҷ гуна заъфу нуқсоне ба ҳеҷ ваҷҳ дар он роҳ надорад. Ин масъала воҷиб месозад, ки тамоми ибодатҳо танҳо барои Зоти Ӯ бошад; ва таъзим, бузургдошт, тарсу ҳароси рӯҳӣ (хашят), дуо, умед, рӯй овардан ба ҳақ

(инобат), тавба, таваккул ва ёрӣ хостан низ махсуси Ӯ гардад. Ва ниҳояти хориву фурӯтанӣ ҳамроҳ бо авҷи муҳаббат — тамоми инҳо аз назари ақл, шариат ва фитрат воҷиб аст, ки танҳо барои Зоти Ӯ бошад; ва аз назари ақл, шариат ва фитрат ғайриимкон ва муҳол аст, ки барои ғайри Ӯ Таъоло сурат гирад. Пас ҳар кас, ки бахше аз ин умурро барои ғайри Аллоҳ қарор диҳад, ҳақиқатан, он ғайрро ба Зоте шабеҳ кардааст, ки ҳеҷ шабеҳ, мисл ва ҳамтое надорад. Ва ин зишттарин ва ботилтарини ташбеҳҳост. Худованди Поку Муназзаҳ ба сабаби сахтии зиштии ин амал ва ин ки он бузургтарин зулмро дар бар дорад, ба бандагонаш хабар додааст, ки ин гуноҳро ҳаргиз намебахшад, бо вуҷуди он ки Ӯ раҳматро бар Худ лозим (ваъда) кардааст.

ДУ РУКНИ БАНДАГӢ (ИБОДАТ) ВА ХУСУСИЁТИ ИЛОҲИЯТ

Ва аз хусусиёти Илоҳият — бандагӣ ва ибодате аст, ки бар ду по (рукн) барпо шудааст ва ҳеҷ устуворие бидуни ин ду барои он нест: **авҷи муҳаббат ҳамроҳ бо ниҳояти хориву фурӯтанӣ**. Ин аст камоли бандагӣ ва убудият; ва тафовути дараҷаҳои махлуқот дар ин мақоми ибодат дақиқан бар асоси мизони фарқияти онҳо дар ҳамин ду аслу рукн муайян мешавад.

Пас, ҳар кас ки муҳаббат, хорӣ ва фурӯтании худро ба ғайри Аллоҳ бубахшад, дар ҳақиқат, он махлуқро дар ҳаққи хоси Илоҳӣ бо Ӯ баробар сохтааст. Ва ин аз умури ғайриимкон ва муҳол аст, ки ҳеҷ шариате аз шариатҳо онро иҷозат диҳад; ва зиштии ин кор дар тамоми фитратҳо ва ақлҳои солим устувору собит аст. Вале шайтонҳо фитрати махлуқот ва ақлҳои онҳоро тағйир дода, бар зиёни худашон фасод намуданд ва онҳоро аз асли худашон канда ва дур сохтанд. Аммо касоне, ки ваъдаи нек ва саодати Илоҳӣ аз пеш барояшон муқаррар гашта буд, бар ҳамон фитрати аввалияи худ устувор монданд. Пас, Аллоҳ Таъоло паёмбарони Худро ба сӯи онҳо фиристод ва китобҳои Худро бар онҳо нозил кард, ки комилан бо фитрату ақлҳояшон мувофиқат дошт; ва ба ин восита бар рӯи нури (фитрати) онҳо нури (шариат) дигаре афзуд, **«Аллоҳ ҳар касро, ки бихоҳад, ба сӯи нури Худ ҳидоят мекунад»** (Сураи Нур, ояти 35).

Чун ин масъала дониста шуд, пас (бояд бидонед, ки) аз хусусиёти Илоҳият — саҷда кардан аст; пас ҳар кас барои ғайри Ӯ саҷда кунад, дар ҳақиқат, махлуқро ба Ӯ шабеҳ кардааст.

Ва аз ҷумлаи онҳо — таваккул аст; пас ҳар кас бар ғайри Ӯ таваккул кунад, ҳақиқатан ҳам, онро ба Ӯ Таъоло шабеҳ сохтааст.

Ва аз ҷумлаи онҳо — тавба аст; пас ҳар кас ба сӯи ғайри Ӯ тавба кунад, дар ҳақиқат, онро ба Ӯ Таъоло шабеҳ намудааст.

Ва аз ҷумлаи онҳо — савганд ёд кардан ба номи Ӯ аз рӯи таъзиму бузургдошт аст; пас ҳар кас ба ғайри Ӯ савганд хӯрад, дар ҳақиқат, онро ба Ӯ шабеҳ ва монанд кардааст. Ин масъалаҳо марбут ба ҷониби ташбеҳ (махлуқро ба Худо шабеҳу монанд кардан) буд.

Аммо дар ҷониби худро шабеҳи Худо сохтан (ташаббуҳ): Ҳар кас, ки худро бузург гирад, такаббур кунад ва мардумро даъват намояд, то дар мадҳу ситоиш, бузургдошт, фурӯтанӣ ва умед ба ӯ зиёдаравӣ кунанд ва қалби худро аз рӯи тарс, умед, паноҳандагӣ ва ёрӣ хостан ба ӯ вобаста созанд, дар ҳақиқат, худро шабеҳи Аллоҳ сохта ва дар мақоми Рубубият ва Илоҳияти Ӯ бо Ӯ ба рақобат бархестааст. Ва чунин шахс сазовор аст, ки Аллоҳ вайро ба ниҳояти хориву пастӣ гирифтор созад, ба авҷи зиллат бикашад ва ӯро зери пойҳои махлуқоташ қарор диҳад.

Дар ҳадиси саҳеҳ аз Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* ривоят аст, ки фармуданд: **«Аллоҳ**

Таъоло (азза ва ҷалла) мефармояд: “Азамату бузургӣ изори Ман аст ва кибриёӣ ридои (ҷомаи) Ман аст. Пас, ҳар кас дар яке аз ин ду бо Ман ба рақобат бархезад, вайро азоб хоҳам кард”».

ХАТАРИ ХУДРО ШАБЕҲИ ХУДО СОХТАН ДАР СУРАТ ВА НОМ

Ва чун суратгар (мусаввир, рассоми суратҳо), ки бо дасти худ сурату тимсол месозад, дар рӯзи қиёмат аз сахттарин мардум аз назари азоб бошад — танҳо ба хотири он ки дар сохтани як сурати беҷон худро шабеҳи Аллоҳ сохтааст —, пас гумони ту ба касе, ки дар мақоми Парвардигорӣ (Рубубият) ва Илоҳият худро шабеҳи Аллоҳ месозад, чӣ гуна хоҳад буд?!

Чуноне ки Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* фармудаанд: **«Сахттарин мардум аз назари азоб дар рӯзи қиёмат суратгарон (мусаввирон) ҳастанд; ба онҳо гуфта мешавад: Он чиро, ки офаридаед, зинда кунед (ҷон бидамед)»**.

Ва дар Саҳеҳайни Бухорӣ ва Муслим аз Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* ривоят аст, ки фармуданд: **«Аллоҳ Таъоло (азза ва ҷалла) мефармояд: „Ва кӣ зулмпешатар ва ситамкортар аз касе аст, ки меравад, то махлуқе ба монанди офариниши Ман биофаринад?! Пас**

(агар метавонанд) як мӯрчаи хурд (зарра) биофаринанд ва ё як донаи ҷав биофаринанд“». Пас Худованд бо зикр кардани мӯрчаи хурд ва донаи ҷав, инсонро ба умури бузургтар ва калонтар аз онҳо огоҳ сохтааст.

Мақсад ва ҳадафи асосӣ ин аст, ки: Ин ҳоли касест, ки дар сохтани як сурат худро шабеҳи Ӯ сохтааст; пас ҳоли касе, ки дар хусусиёти Парвардигорӣ ва Илоҳияти Ӯ худро шабеҳи Ӯ месозад, чӣ гуна хоҳад буд?! Ва инчунин аст ҳоли касе, ки худро ба номҳое меномад, ки онҳо ҳаргиз сазовор ва ҷоиз нестанд, магар танҳо барои Аллоҳ Таъоло; ба монанди номи «Маликул-Мулук» (Подшоҳи подшоҳон, Шоҳаншоҳ), «Ҳокимул-Ҳукком» (Ҳокими ҳокимон) ва амсоли инҳо.

Дар ҳадиси саҳеҳ аз Паёмбар *(саллаллоҳу алайҳи ва саллам)* ба таври қатъӣ собит шудааст, ки фармуданд: **«Дар ҳақиқат, пасттарин ва зишттарин номҳо дар назди Аллоҳ номи мардест, ки ӯро "Шоҳаншоҳ" меноманд, ки маънояш ҳамон Подшоҳи подшоҳон аст; зеро ҳеҷ подшоҳе (дар ҳақиқат) ҷуз Аллоҳ нест»**. Ва дар лафзи дигари ҳадис омадааст: **«Гирифтори шадидтарин хашми Аллоҳ мардест, ки ӯро „Маликул-Амлок“ (Подшоҳи подшоҳон) меноманд.»**.

Пас ин аст безорӣ, хашм ва ғазаби Аллоҳ бар касе, ки дар номҳое, ки сазовор нест магар барои Зоти Ӯ, худро шабеҳи Ӯ сохтааст. Зеро Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таъоло (Поку Муназзаҳ аст Ӯ) танҳо Худ Подшоҳи подшоҳон ва танҳо Худ Ҳокими ҳокимон аст. Пас Ӯст, ки бар тамоми ҳокимон ҳукм меронад ва бар ҳамаи онҳо қазову фармон медиҳад, на ҳеҷ каси дигар.

ФАСЛ: ГУМОНИ БАД (НИСБАТ) БА АЛЛОҲ

Чун ин масъала рӯшан ва ошкор гардид, дар ин ҷо як асли бузурге мавҷуд аст, ки сирри ин мавзӯъро ошкор месозад. Он асл ин аст, ки бузургтарин гуноҳ дар назди Аллоҳи Мутаъол гумони бад бурдан нисбат ба Ӯ Таъолост. Зеро шахси бадгумон ба Аллоҳ, дар воқеъ нисбат ба Камоли Муқаддаси Ӯ гумони баръакс бурдааст ва чизеро ба Ӯ нисбат додааст, ки бо номҳо ва сифатҳояш дар тазод ва муқобил мебошанд. Аз ҳамин сабаб, Худованди Поку Муназзаҳ бадгумонони ба Ӯро бо чунон азобу уқубате таҳдид кардааст, ки ҳеҷ каси дигарро ба он таҳдид нанамудааст, чуноне ки Худованди Поку Муназзаҳ мефармояд:

«Болои онҳо гардиши бад (ва азоби ҳалоккунанда) бод! Ва Аллоҳ бар онҳо хашм гирифт ва лаънаташон кард ва ҷаҳаннамро барояшон омода сохт ва он ҷо чӣ бад саранҷомест!» *(Сураи Фатҳ, ояти 6)*

Ва Худованди Поку Муназзаҳ дар ҳаққи касе, ки яке аз сифатҳои Ӯро инкор кардааст, мефармояд:

«Ва ин ҳамон гумони шумо буд, ки дар бораи Парвардигоратон доштед ва шуморо ба ҳалокат андохт, пас, аз зиёнкорон гардидед». *(Сураи Фуссилат, ояти 23)*

Худованди Поку Муназзаҳ аз забони халилаш Иброҳим (алайҳиссалом) нақл мекунад, ки ӯ ба қавми худ гуфт:

«Чӣ чизро мепарастед? Оё ба дурӯғ маъбудоне ғайр аз Аллоҳро мехоҳед? Пас, гумони шумо ба Парвардигори ҷаҳониён чӣ аст?» *(Сураи Соффот, оёти 85-87)*

Яъне, гумони шумо чӣ аст, ки чун бо Ӯ мулоқот кунед, дар ҳоле ки ғайри Ӯро парастиш кардаед, бо шумо чӣ гуна рафтор ва ҷазо хоҳад дод? Ва ҳангоме ки ҳамроҳи Ӯ маъбуди дигареро ибодат мекардед, дар бораи Ӯ Таъоло чӣ гумон доштед?

Ва ба номҳо, сифатҳо ва рубубияти Ӯ Таъоло чӣ гуна гумони нуқсону камбудӣ бурдед, ки ин гумони бад шуморо ба бандагӣ ва парастиши ғайри Ӯ мӯҳтоҷ сохт? Агар шумо ба Аллоҳи Мутаъол он гумонеро мебурдед, ки Ӯ лоиқу сазовори он аст — яъне Ӯ ба ҳар чизе доност ва Ӯ бар ҳар чизе тавоност ва Ӯ аз ҳар чӣ ғайри Худаш аст, бениёз мебошад ва ҳар чӣ ғайри Ӯст, мӯҳтоҷу фақири Он аст ва Ӯ дар байни махлуқоти Худ ба адолат қоим аст ва Ӯ дар тадбири умури махлуқоти Худ ягона аст ва ҳеҷ кас дар ин кор бо Ӯ шарик нест ва Ӯ ба тафсилоти тамоми корҳо олим аст, пас, ҳеҷ чизи пӯшидае аз махлуқоти Ӯ бар Вай махфӣ наmemонад ва Ӯ ба танҳоӣ барои кифоя кардани (умури) онҳо басанда

аст, пас, ба ҳеҷ кӯмакрасоне мӯҳтоҷ нест ва Ӯ ба зоти Худ Раҳмон (бахшоянда) аст, пас, дар раҳмати Худ ба касе мӯҳтоҷ нест, ки барояш дилсӯзӣ кунад ва тараҳҳуми Ӯро ба ҷӯш орад.

Ва ин бар хилофи подшоҳон ва дигар раҳбарони дунёст. Зеро онҳо ба касоне мӯҳтоҷанд, ки аҳволи раият ва ниёзҳои онҳоро барояшон муаррифӣ кунанд ва онҳоро барои бароварда сохтани ин ниёзҳо ёрӣ диҳанд. Ва инчунин мӯҳтоҷи касоне мебошанд, ки бо шафоат ва миёнаравӣ аз онҳо хоҳиши раҳму шафқат ва дилсӯзӣ намоянд. Аз ин рӯ, подшоҳон аз рӯи зарурат, ба сабаби ниёзмандӣ, заъф, оҷизӣ ва кӯтоҳии илмашон, ба васоит ва миёнаравон мӯҳтоҷ гардиданд.

Аммо Зоте, ки бар ҳар чизе тавоност, аз ҳар чӣ ғайри Худаш аст, бениёз мебошад ва Раҳмону Раҳим аст — Зоте, ки раҳмати Ӯ ҳамаи махлуқот ва мавҷудотро фаро гирифтааст — пас, ворид кардани миёнаравҳо ва васоит дар байни Ӯ ва махлуқоташ як навъ нуқсону камбудӣ дар ҳаққи рубубият, илоҳият ва тавҳиди Ӯст ва нисбат ба Вай як гумони бад бурдан аст. Ва ин амрест, ки муҳол ва ғайриимкон аст, ки Ӯ онро барои бандагонаш (*ҳамчун*) шариат гардонад. Ва ҷоизу раво будани ин кор дар ақлҳо ва фитратҳои инсонӣ номумкин аст ва зиштиву қабоҳати он дар ақлҳои солим ва дуруст устувор

буда, болотар ва бадтар аз ҳар чизи зишти дигар аст.

Ин матлабро чунин метавон рӯшан ва ошкор сохт: Шахси ибодаткунанда ҳамеша таъзимкунандаи маҳбуди хеш аст ва дар баробари ӯ хозеъу фурӯтан, таслим ва залилу хор мебошад. Ва танҳо Парвардигори Мутаъол Худаш ягона Зотест, ки сазовор ва лоиқи камоли таъзим, ҷалол (*бузургӣ*), ибодат, хузӯъ ва зулл (хоксорӣ) аст. Ва ин ҳаққи холиси худи Ӯст. Пас, аз зишттарин ва қабеҳтарин зулмҳо ин аст, ки ҳаққи махсуси Ӯ ба ғайри Вай дода шавад, ё ин ки дар ин ҳақ каси дигаре дар байни Ӯ ва он шарик гардонида шавад. Хусусан агар он касе, ки дар ҳаққи Аллоҳи Мутаъол шарик сохта шудааст, худаш банда ва мамлуки (зердасти) Ӯ бошад, чуноне ки Худованди Поку Муназзаҳ мефармояд:

«Бароятон аз худи шумо мисоле овард: оё аз миёни касоне, ки мамлуки (зердасти) шумо ҳастанд, дар он чӣ ба шумо рӯзӣ додаем, шариконе доред, ки дар он бо ҳам баробар бошед ва ҳамон гуна ки аз худатон метарсед, аз онҳо ҳам битарсед? Мо оётро инчунин барои қавме, ки ақл мекунанд, ба тафсил баён менамоем». *(Сураи Рум, ояти 28)*

Яъне: агар ҳар яке аз шумо нанг дошта бошад ва ор кунад, ки ғулому зердасташ дар рӯзии ӯ шарики вай бошад, пас чӣ гуна барои Ман аз миёни бандагонам шариконе қарор медиҳед дар он чизе, ки Ман дар он ягона ва танҳо ҳастам? Ва он чиз ҳамон илоҳият (сазовори парастиш будан) аст, ки барои ғайри Ман лоиқ нест ва барои ҳеҷ каси дигар собит ва дуруст намебошад.

Пас, ҳар касе, ки чунин гумону иддао кунад, дар воқеъ, Маро он гунае ки лоиқи қадру манзалатам аст, нашинохтааст ва Маро он гунае ки сазовори таъзими Ман аст, бузург надоштааст. Ва Маро дар он чизе, ки Танҳо Худам дар он ягона ва беназирам, аз махлуқотам ҷудо ва танҳо надонистааст. Бинобар ин, касе, ки ҳамроҳи Ӯ Таъоло ғайрашро парастиш кунад, Аллоҳи Мутаъолро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург надоштааст, чуноне ки Худованди Поку Муназзаҳ мефармояд:

«Эй мардум, мисоле оварда шуд, пас ба он гӯш диҳед: Ба дурустӣ касоне, ки шумо ғайр аз Аллоҳ онҳоро мехонед (ва мепарастед), ҳаргиз пашшаеро халқ карда наметавонанд, агарчи барои офаридани он ҳама созиш кунанд ва якҷо шаванд! Ва агар он пашша чизеро аз онҳо бирабояд, наметавонанд онро аз вай бозпас гиранд! Талабкунанда ва талабшуда (ҳар ду) заифу нотаво-

нанд. Онҳо Аллоҳро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург надоштанд, ба дурустӣ ки Аллоҳ ниҳоят тавоно ва шикастнопазир аст». *(Сураи Ҳаҷ, оёти 73-74)*.

Пас, Аллоҳи Мутаъолро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург надоштааст касе, ки ҳамроҳи Ӯ ғайраш-ро парастиш кунад — аз миёни касоне, ки қудрати офаридани заифтарин ва кӯчактарин ҷонварро надоранд ва агар пашша чизеро аз он чӣ бар рӯи онҳост, бирабояд, қудрати бозпас гирифтани онро аз вай надоранд. Ва Худованди Поку Муназзаҳ ме-фармояд:

«Ва Аллоҳро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бу-зург надоштанд, дар ҳоле ки рӯзи қиёмат тамоми замин дар қабзаи (қудрати) Ӯст ва осмонҳо бо дасти рости Ӯ печида шудаанд. Ӯ Поку Муназзаҳ ва бартар аст аз он чӣ бо Вай шарик месозанд!» *(Сураи Зумар, ояти 67)*

Пас, Зотеро, ки шаън ва азаматаш ин гуна аст, он касе ҳаққи қадри Ӯро нашинохта ва бузург надо-штааст, ки дар ибодати Ӯ касеро шарик овардааст, ки ҳеҷ чиз аз ин азамату қудратро умуман ва қатъи-ян надорад, балки вай оҷизтарин ва заифтарин мавҷуд аст. Бинобар ин, он касе ки бо Аллоҳи ниҳоят тавоно ва шикастнопазир мавҷуди заифу

хорро шарик сохтааст, Он Зоти Қавию Азизро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург надоштааст.

Ва инчунин, Аллоҳи Мутаъолро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург надоштааст касе, ки гуфтааст: «Ӯ ба сӯи махлуқоташ ҳеҷ паёмбаре нафиристода ва ҳеҷ китобе нозил накардааст». Балки чунин касе Аллоҳи Мутаъолро ба чизе нисбат додааст, ки лоиқи Зоти Ӯ нест ва аз Ӯ чунин рафтор зебандаву шоиста намебошад; яъне Ӯро ба беҳудаву бесарпаноҳ гузоштани махлуқоташ, зоеъ кардани онҳо, раҳо намудани онҳо ба ҳоли худ (бе амру наҳй) ва ба ботилу беҳуда офаридани онҳо нисбат додааст.

Ва инчунин, Аллоҳи Мутаъолро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург надоштааст касе, ки ҳақиқатҳои номҳои неки Ӯ (Асмоул-ҳусно) ва сифатҳои вайро инкор намудааст; пас, шунавоӣ, биноӣ, ирода, ихтиёр ва баланд будани Ӯро болои махлуқоташ инкор кардааст ва калом (сухан гуфтан)-и Ӯ ва сухан гуфтани Ӯро бо ҳар касе аз махлуқоташ, ки бихоҳад ва бо ҳар чӣ ки ирода кунад, рад намудааст.

Ё ин ки умумияти қудрати Ӯ ва тааллуқ доштани онро ба афъоли бандагонаш — аз тоат ва маъсиятҳояшон — инкор кардааст, пас он афъолро аз доираи қудрат, хоҳиш ва офариниши Аллоҳи Мутаъол берун сохтааст ва худи бандагонро офаринандаи он

чизе қарор додааст, ки барои худашон мехоҳанд, бе он ки хоҳишу машияти Парвардигор дар он дахолат дошта бошад. Дар натиҷа, ба гумони онҳо, дар мулки Ӯ чизе рӯй медиҳад, ки Ӯ нахостааст ва Ӯ чизеро мехоҳад, ки он чиз Муҳаққақ намегардад. Аллоҳи Мутаъол аз гуфтаи ин ҳамсонони маҷусиён ниҳоят баланд ва пок аст.

Ва инчунин, Аллоҳи Мутаъолро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург надоштааст касе, ки гуфтааст: «Ӯ бандаи Худро бар кори накардааш уқубат ва азоб медиҳад, дар ҳоле ки банда бар он кор ҳеҷ қудрату тавоноие ва ҳеҷ таъсире умуман ва қатъиян надоштааст, балки он кор худи феъли Парвардигори Ҷалла Ҷалолуҳу мебошад». Пас, тибқи ин гуфта, Худованди Поку Муназзаҳ бандаашро бар феъли Худаш азоб медиҳад — ҳамон феъле ки бандаро бар он маҷбур (ҷабр) сохтааст. Ва маҷбур сохтани Ӯ Таъоло бандаро бар он кор, бузургтар ва сахттар аз маҷбуркунии махлуқе махлуқи дигарро мебошад. Ва чун дар фитратҳо ва ақлҳо ин амр устувор ва собит аст, ки агар хоҷае ғуломи Худро бар коре маҷбур кунад, ё ӯро ба он ночор созад ва сипас вайро бар он кор уқубат намояд, ин амал ниҳоят зишту қабеҳ хоҳад буд, пас чӣ гуна Одилтарини одилон, Ҳокимтарини ҳокимон ва Раҳмкунандатарини раҳмкунандагон бандаро бар коре маҷбур месозад,

ки банда дар он ҳеҷ нақшу таъсире надорад ва он кор бо хоҳишу иродаи вай воқеъ нагардидааст, балки он умуман феъли банда нест ва сипас ӯро бар он кор бо азоби абадӣ уқубат менамояд? Аллоҳи Мутаъол аз ин гуфтаҳо ниҳоят баланд ва пок аст ва сухани ин тоифа аз сухани мағусиён ҳам бадтар аст. Ва ҳар дуи ин тоифа Аллоҳи Мутаъолро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯ Таъолост, бузург надоштанд.

Ва инчунин, Аллоҳи Мутаъолро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург надоштааст касе, ки Ӯро аз палидӣ, саргин ва ҷойҳои баде, ки зикри номашон писандида нест, пок надонистааст, балки Ӯро дар ҳар макон собит намудааст, аммо Ӯро аз Арши Худаш пок донистааст, ки бар он истиво дошта бошад! Дар ҳоле ки Худованди Поку Муназзаҳ мефармояд:

«Суханони пок ба сӯи Ӯ боло мераванд ва амали солеҳ онро боло мекашад». *(Сураи Фотир, ояти 10)*

Ва фариштагон ва Руҳ (Ҷабраил) ба сӯи Ӯ боло мебароянд ва аз назди Ӯ нозил мешаванд, чуноне ки мефармояд:

«Корро аз осмон ба сӯи замин тадбир мекунад, сипас он кор ба сӯи Ӯ боло мебарояд». *(Сураи Саҷда, ояти 5)*

Пас, ин тоифа Ӯро аз истиво бар тахти салтанаташ (Арш) дур донистанд, аммо сипас Ӯро дар ҳар

ҷойе қарор доданд, ки инсон — балки ғайри инсон аз ҷонварон низ — нанг дорад ва ор мекунад, ки дар он ҷо бошад.

Ва Аллоҳро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург надоштааст касе, ки ҳақиқати муҳаббат, раҳмат, раъфат (дилсӯзӣ), ризо, хашм ва хусумати Ӯро инкор намудааст. Ва на он касе ки ҳақиқати ҳикмати Ӯро инкор кардааст — ҳамон ҳикмате ки иборат аз ҳадафҳои писандида ва мақсуд дар афъоли Ӯ мебошад. Ва на он касе ки ҳақиқати феъли Ӯро инкор намуда ва барои Ӯ ҳеҷ феъли ихтиёрие, ки ба Зоти Ӯ қоим бошад, собит накардааст, балки афъоли Ӯро танҳо офаридаҳои ҷудо аз Зоти Ӯ донистааст. Пас, чунин касе ҳақиқати омадан, ташриф овардан ва истивои Ӯ бар Аршаш ва сухан гуфтани Ӯ бо Мӯсо (алайҳиссалом) аз ҷониби кӯҳи Тур ва омадани Ӯро дар рӯзи қиёмат барои фасли қазо (доварӣ) ва ҳукм кардан дар байни бандагонаш ба Зоти Худ ва амсоли инҳоро аз афъол ва сифатҳои камоли Ӯ инкор кардааст; ҳамон сифатҳое ки онҳоро рад намуданд ва гумон карданд, ки бо ин инкори худ Аллоҳро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург доштаанд.

Ва инчунин, Аллоҳи Мутаъолро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург надоштааст касе, ки барои Ӯ ҳамсар ва фарзанде қарор додааст, ё ин ки гуфтааст Худованди Поку Муназзаҳ дар тамоми

махлуқоти Худ дохилу ворид мешавад (ҳулул мекунад), ё ин ки Ӯро худи ҳамин вуҷуди коинот ва айнан ҳамин ҷаҳон донистааст (ваҳдати вуҷуд).

Ва инчунин, Аллоҳи Мутаъолро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург надоштааст касе, ки гуфтааст: «Ӯ душманони Паёмбари Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ва аҳли байти ӯро боло бурд, номашонро баланд сохт, подшоҳӣ, хилофат ва иззатро дар миёни онҳо қарор дод, аммо дӯстони Паёмбари Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ва аҳли байти ӯро фурӯ кашид, онҳоро хор сохту беқадр кард ва зиллату хориро бар онҳо дар ҳар ҷое ки ёфт шаванд, муқаррар намуд». Ва ин гуфта дар воқеъ, бузургтарин тӯҳмат ва айбҷӯиро нисбат ба мақоми Парвардигор дар бар дорад. Аллоҳи Мутаъол аз гуфтаи рофизиён ниҳоят баланд ва пок аст.

Ва ин сухану ақида воқеан ҳам аз сухани яҳудиён ва насрониён дар бораи Парвардигори ҷаҳониён гирифта шудааст; зеро онҳо дар бораи Аллоҳи Мутаъол мегӯянд, ки «Ӯ подшоҳи золимеро (манзурашон Паёмбари ислом аст) фиристод, ки вай иддаои пайғамбарӣ намуд ва ба Аллоҳ дурӯғ баст ва муддати тӯлоние бимонд, ки ҳар вақт ба Аллоҳ дурӯғ мебофт ва мегуфт: Аллоҳ чунин гуфтааст, ба чунин кор амр намуда ва аз чунин кор наҳй кардааст. Вай шариатҳои паёмбарон ва расӯлони Худоро насх ме-

кард (аз байн мебурд), хуни пайравони онҳо, молҳо ва номуси онҳоро ҳалол мешумурд ва мегуфт: Аллоҳ инро барои ман ҳалол кардааст». Ва тибқи ин гуфтаи ботили онҳо, Парвардигори Мутаъол бошад, ин шахсро ошкор месозад, ӯро ёриву пуштибонӣ менамояд, мақомашро баланд ва вайро азиз мегардонад, дуоҳояшро иҷобат мекунад ва ӯро бар мухолифонаш дастболову тавоно месозад ва бар сидқи вай далелҳо барпо менамояд ва ҳеҷ кас бо ӯ душманӣ намекунад, магар ин ки вай бар он душман зафар меёбад ва пирӯз мешавад, пас, Аллоҳ бо гуфтор, рафтор ва таъйиди Худ ӯро тасдиқ мекунад ва далелҳои тасдиқи ӯро пайиҳам ва яке пас аз дигаре падид меорад!

Ва маълум аст, ки ин гуфта бузургтарин айбҷӯӣ, туҳмат ва таънаро дар ҳаққи Парвардигори Поку Муназзаҳ ва илм, ҳикмат, раҳмат ва рубубияти Ӯ дар бар мегирад. Аллоҳи Мутаъол аз сухани ин мункирону ҳақношиносон ниҳоят баланд ва пок аст.

Пас, ту дар байни сухани инҳо (яҳуду насро) ва сухани бародаронашон аз рофизиён муқоиса кун, хоҳӣ ёфт, ки ҳар дуи ин суханҳо ҳамон гунаанд, ки шоир гуфтааст:

Онҳо ду кӯдаки ширхора аз як пистони модаранд, ки бо ҳам тақсим кардаанд...

Дар торикии шаби сахт савганд ёд намудаанд, ки ҳаргиз аз ҳам ҷудо намешаванд.

Ва инчунин, Аллоҳи Мутаъолро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург надоштааст касе, ки гуфтааст: «Ҷоиз ва равост, ки Ӯ дӯстони Худро, ки ҳатто ба андозаи як мижа задан ҳам ба Вай озор ва маъсият накардаанд, азоб диҳад ва онҳоро ба дӯзах дохил созад, аммо душманони Худ ва касонеро, ки ҳатто ба андозаи як мижа задан ҳам ба Ӯ имон наовардаанд, неъмату роҳат диҳад ва онҳоро ба биҳишт ворид кунад ва ҳар дуи ин кор нисбат ба Зоти Ӯ Таъоло комилан баробар аст ва танҳо хабари маҳзе (дар Китобу Суннат) аз ҷониби Ӯ омадааст, ки баръакси инро баён мекунад». Пас, ба эътиқоди ин тоифа, ин кор танҳо ба хотири омадани хабар аст, на ба хотири он ки ин амал бо ҳикмат ва адолати Ӯ дар тазод ва муқобил мебошад.

Ва Худованди Поку Муназзаҳ дар Китоби Худ бар касе, ки чунин кореро бар Вай ҷоизу раво донистааст, ба шиддат инкор намуда ва ҳукм кардан ба инро аз бадтарин ва зишттарин ҳукмҳо қарор додааст.

Худованди Мутаъол мефармояд:

«Ва Мо осмон ва замин ва он чиро, ки дар байни онҳост, ба ботилу беҳуда наофаридем. Ин гумони касонест, ки кофир шуданд. Пас, вай-

ронӣ ва вайроншавӣ (ва оташи вайронкунанда) аз оташи дӯзах бар касоне бод, ки кофир шуданд! Оё касонеро, ки имон овардаанд ва амалҳои солеҳ анҷом додаанд, монанди фасодкорон дар замин қарор медиҳем? Ё ин ки парҳезгоронро монанди бадкорон мегардонем?» *(Сураи Сод, оёти 27-28)*

Ва мефармояд:

«Оё касоне, ки содир кунандаи гуноҳҳо ва бадиҳо шудаанд, гумон кардаанд, ки Мо онҳоро монанди касоне қарор медиҳем, ки имон овардаанд ва амалҳои солеҳ анҷом додаанд, ба гунае ки зиндагӣ ва маргашон бо ҳам баробар бошад? Чӣ бад ҳукм мекунанд! Ва Аллоҳ осмонҳо ва заминро ба ҳақ офарид, то ҳар кас дар баробари он чӣ ба даст овардааст, ҷазо дода шавад ва бар онҳо зулм карда намешавад». *(Сураи Ҷосия, оёти 21-22)*.

Ва мефармояд:

«Оё Мо мусалмононро монанди гунаҳгорону муҷримон қарор медиҳем? Шуморо чӣ шудааст, чӣ гуна ҳукм мекунед?!» *(Сураи Қалам, оёти 35-36)*

Ва инчунин, Аллоҳи Мутаъолро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург надоштааст касе, ки гумон кардааст: «Ӯ мурдагонро зинда намекунад ва касо-

неро, ки дар қабрҳо ҳастанд, дубора барнамеангезад ва махлуқоташро барои рӯзе, ки дар он накукорро ба хотири накӯкориаш ва бадкорро ба хотири бадкориаш ҷазо диҳад, ҷамъ намеоварад ва ҳаққи мазлумро аз золимаш бозпас намегирад ва касонеро, ки ба хотири Ӯ ва барои ба даст овардани ризоияти Вай дар ин дунё машаққату сахтиҳоро таҳаммул кардаанд, бо беҳтарин ва болотарин каромати Худ гиромӣ намедорад ва барои махлуқоташ он чиро, ки дар он ихтилоф мекарданд, рӯшан намесозад ва касонеро, ки кофир шуданд, огоҳ намекунад, ки онҳо дурӯғгӯ буданд».

Ва инчунин, Аллоҳи Мутаъолро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург надоштааст касе, ки амри Ӯ дар назараш сабуку хор омад ва дар натиҷа ба Вай озор ва маъсият кард ва наҳйи Ӯ дар назараш кӯчак намуд ва онро содир кард ва ҳаққи Ӯро зоеъ намуд ва зикри Ӯро тарк кардаву ба гӯшаи фаромӯшӣ супурд ва қалбаш аз Вай ғофил гардид ва хоҳиши нафсаш (ҳавои нафс) дар назди ӯ аз талаби ризоияти Вай маҳбубтар ва гиромитар шуд ва итоати махлуқ барояш муҳимтар аз итоати Холиқ гардид. Пас, барои Аллоҳ танҳо боқимондаи пасмондаи қалб, гуфтор ва рафтораш насиб шуд ва ҳавои нафсаш дар ин миён пешбар ва муқаддам гардид, зеро он чизе, ки барояш аҳамият дорад, ҳамон аст. Вай ба

назари Аллоҳ нисбат ба худ ва огоҳии Ӯ аз тамоми қалб ва аъзои баданаш таваҷҷӯҳе намекунад ва онро сабук мешуморад. Ӯ аз мардум шарм медорад, аммо аз Аллоҳ шарм намедорад, аз мардум метарсад, аммо аз Аллоҳ наметарсад. Ӯ бо махлуқот бо беҳтарин равише, ки дар тавонаш ҳаст, муомила мекунад, аммо агар бо Аллоҳ муомила кунад, бо ночизтарин ва ҳақиртарин чизи назди худ бо Ӯ рафтор менамояд. Агар дар хидмати касе аз башар, ки дӯсташ медорад, биистад, бо ҷидду ҷаҳд ва кӯшишу хайрхоҳии тамом меистад, дар ҳоле ки қалб ва аъзои баданашро барои он шахс холӣ ва омода кардааст ва ӯро бар бисёре аз манофеи худаш муқаддам донистааст. Аммо чун дар ҳаққи Парвардигораш биистад — агар тақдиру фурсат ҳам ёрӣ диҳад — чунон истодане меистад, ки ҳеҷ махлуқе онро аз махлуқи дигаре мисли худаш намеписандад ва аз моли худ барои Ӯ чизеро мебахшад, ки шарм медорад бо чунин чизе бо махлуқи дигаре мисли худаш рӯ ба рӯ шавад. Пас, оё Аллоҳро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург доштааст касе, ки ин авсоф ва нишонаҳои ӯст?

Ва оё Аллоҳи Мутаъолро он гунае ки ҳаққи қадри Ӯст, бузург доштааст касе, ки дар ҳаққи холиси Ӯ — аз бузургдошт, таъзим, итоат, зулл (хоксорӣ), хузӯъ, тарс ва умед — дар байни Ӯ ва душ-

манаш ширкат ва баробарӣ қарор додааст? Агар вай ҳатто аз наздиктарин махлуқоти Худо барояш шарике дар ин корҳо қарор медод, ин амал воқеан як навъ ҷасорат, дастдарозӣ бар ҳаққи холиси Ӯ, сабук шумурдани мақоми Вай ва шарик сохтан дар байни Ӯву ғайраш ба шумор мерафт; дар ҳоле ки ин умур лоиқ нест ва дуруст намеояд, магар танҳо барои Худованди Поку Муназзаҳ. Пас чӣ гуна хоҳад буд, агар вай дар байни Ӯ ва ғайраш ширкат қарор диҳад, ки он ғайр бадбинтарин махлуқ дар назди Ӯ, хортарини онҳо бар Вай ва мавриди хашмтарин дар назди Зоти Покаш мебошад, ки вай дар ҳақиқат душмани Ӯст? Зеро ба ғайр аз Аллоҳи Мутаъол, дар асл касе парастиш карда нашудааст, магар шайтон, чуноне ки Худованди Мутаъол мефармояд:

«Эй фарзандони Одам, оё бо шумо паймон набаста ва аҳд накарда будам, ки шайтонро напарастед, ба дурустӣ ки вай барои шумо душмани ошкор аст?! Ва ин ки Маро бипарастед, ин аст роҳи рост». *(Сураи Ёсин, оёти 60-61)*

Ва ҳангоме ки мушрикон ба гумони худашон фариштагонро парастиш мекарданд, ибодати онҳо дар воқеъ ва асли кор барои шайтонҳо воқеъ мегардид, дар ҳоле ки онҳо худашон гумон менамуданд, ки фариштагонро мепарастанд.

Чуноне ки Худованди Мутаъол мефармояд:

«Ва рӯзе, ки ҳамаи онҳоро ҷамъ меоварад, сипас ба фариштагон мегӯяд: Оё инҳо буданд, ки танҳо шуморо мепарастиданд? (Фариштагон) мегӯянд: Поку Муназзаҳӣ Тӯ! Дуст ва сарпарасти мо Тӯӣ, на онҳо! Балки онҳо ҷинҳо (шайтонҳо)-ро мепарастиданд ва аксарашон ба онҳо имон доштанд». *(Сураи Сабаъ, оёти 40-41)*

Пас, шайтон мушрикро ба сӯи ибодати худаш даъват мекунад ва ба онҳо чунин вонамуд месозад (ва дар хаёлашон меорад), ки вай гӯё фариштаст. Ва инчунин аст ҳоли парастандагони офтоб, маҳтоб ва ситорагон; зеро ҳамон шайтонҳо ҳастанд, ки бо онҳо сухан мегӯянд ва ниёзҳояшонро бароварда месозанд. Аз ҳамин сабаб, ҳангоме ки офтоб тулӯъ мекунад, шайтон бо он ҳамроҳ мешавад (худро бо он наздик мекунад), пас кофирон барояш саҷда мекунанд ва саҷдаи онҳо дар воқеъ барои шайтон воқеъ мегардид. Ва инчунин аст дар вақти ғуруби он. Ва инчунин, касе, ки Масеҳ (алайҳиссалом) ва модарашро парастиш кардааст, дар ҳақиқат он дуро напарастидааст, балки танҳо шайтонро парастиш намудааст.

Зеро вай гумон мекунад касеро мепарастад, ки ӯро ба ибодати худ ва ибодати модараш амр кардааст ва ин корро барояшон писандидаву ба онҳо фармон додааст, дар ҳоле ки ин ҳамон шайтони

рақим (рондашуда) аст, на бандаи Аллоҳ ва паёмбари Ӯ (Исо). Пас, тамоми ин ҳолатҳо бар ҳамин сухани Худованди Мутаъол устувор ва собит мегардад, ки мефармояд: **«Оё бо шумо паймон набаста ва аҳд накарда будам, ки шайтонро напарастед, ба дурустӣ ки вай барои шумо душмани ошкор аст?! Ва ин ки Маро бипарастед, ин аст роҳи рост»**.

Пас, ҳеҷ касе аз фарзандони Одам ғайр аз Аллоҳро — ҳар касе ки бошад — парастиш накардааст, магар ин ки ибодати вай дар асл барои шайтон воқеъ гардидааст. Дар ин ҳолат, ибодаткунанда аз маъбуди худ ба хотири ба даст овардани ҳадафу мақсадаш баҳра мебарад ва маъбуд (шайтон) низ аз ибодаткунанда ба хотири таъзиму бузургдошти вай нисбат ба ӯ ва шарик сохтани вай бо Аллоҳ баҳравар мешавад, ки ин кор охирин дараҷаи хушнудӣ ва ризоияти шайтон аст. Аз ҳамин сабаб, Худованди Мутаъол мефармояд:

«Ва рӯзе, ки ҳамаи онҳоро ҷамъ меоварад (ва мегӯяд): Эй гурӯҳи ҷинҳо, шумо бисёре аз инсонҳоро бо роҳи худ бурдед (ва гумроҳ сохтед)! Ва дӯстони онҳо аз миёни инсонҳо мегӯянд: Парвардигоро, баъзе аз мо аз баъзеи дигар баҳравар шудем ва ба он муҳлате, ки барои мо муайян карда будӣ, расидем. (Аллоҳ) мегӯяд: Оташ ҷой-

гоҳи шумост, дар он ҷо ба таври абадӣ хоҳед буд, магар он чӣ Аллоҳ бихоҳад. Ба дурустӣ ки Парвардигори Ту ниҳоят боҳикмат ва доност» . *(Сураи Анъом, ояти 128)*

Пас, ин як ишораи латиф ва нозукест ба он сирре, ки ба хотири он ширк бузургтарин гуноҳи кабира дар назди Аллоҳи Мутаъол гардидааст ва ин ки Ӯ онро бе тавба кардан намебахшад ва он боиси ҳамешагӣ мондан дар азоб мегардад. Ва инчунин, ҳаром будан ва зиштии ширк танҳо ба хотири наҳӣ шудани маҳз аз он нест, балки барои Худованди Поку Муназзаҳ муҳол ва ғайриимкон аст, ки барои бандагонаш парастиши маъбуде ғайр аз Худашро машруъ (шариат) гардонад; чуноне ки барои Зоти Ӯ ҳар он чизе, ки бо сифатҳои камол ва авсофи ҷалолаш дар тазод ва муқобил бошад, муҳол аст. Ва чӣ гуна метавон дар ҳаққи Зоте, ки дар рубубият, илоҳият, азамат ва ҷалол ягонаву танҳост, чунин гумон бурд, ки Ӯ барои шарик шудан дар ин умур иҷозат диҳад ё ба он розӣ шавад? Аллоҳи Мутаъол аз ин гуфтаҳо ниҳоят бартару ва поку муназзаҳ аст.

ФАСЛ: ШИРК ВА КИБР

Азбаски ширк бузургтарин чизест, ки бо ҳадафи офариниши махлуқот ва ҳадафи амру фармонҳои илоҳӣ зиддият ва мухолифат дорад, бинобар ин, он дар назди Аллоҳи Мутаъол аз бузургтарин гуноҳони кабира ба шумор меравад.

Ва ҳамчунин кибр ва паёмадҳои он (ки пештар зикр шуд) низ ҳамин гуна аст. Зеро Аллоҳи Поку Муназзаҳ махлуқотро офарид ва китобро нозил кард, то тоат ва бандагӣ танҳо ва танҳо барои Ӯ бошад. Дар ҳоле ки ширк ва кибр баръакси ин ҳадаф ҳастанд ва бо он зиддият доранд.

Ва ба ҳамин хотир, Аллоҳи Мутаъол биҳиштро бар аҳли ширк ва кибр ҳаром гардонидааст. Пас, ҳар касе, ки дар қалбаш ба андозаи як зарра кибр (худбузургбинӣ) вуҷуд дошта бошад, ҳаргиз вориди биҳишт нахоҳад шуд.

ФАСЛ: ДАР БОРАИ ХУДО БЕ ИЛМ СУХАН ГУФТАН

Аз назари бузургии фасод ва зиён, баъд аз ширку кибр мақоми навбатӣ ба ин амал тааллуқ дорад: дар бораи номҳо, сифатҳо ва афъоли Аллоҳи Мутаъол бе илм сухан гуфтан ва Аллоҳро бо сифатҳое тавсиф намудан, ки баръакси тавсифи Худи Ӯ ва Паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) мебошанд. Ин кор сахттарин зиддият ва мухолифатро бо камолоти Офаридгор ва Фармонраво дорад ва таҳқиру айбдоркунии худи Рубубият ва вижагиҳои Парвардигор аст. Агар ин амал аз рӯи илму дониш содир шуда бошад, пас ин як якравӣ ва душманиест, ки аз ширк ҳам зишттар ва дар назди Аллоҳ гуноҳаш бузургтар аст.

Зеро он мушрике, ки ба сифатҳои Парвардигор иқрор дорад, аз муаттил (инкоркунандаи сифатҳо) ва мункири сифатҳои камолоти Ӯ беҳтар аст. Танҳо ба гунае ки агар шахсе ба подшоҳ будани як подшоҳ иқрор шавад ва подшоҳиву сифатҳои лоиқи мақоми ӯро инкор накунад, вале дар баъзе умур барои ӯ шарике қарор диҳад, то ӯро ба подшоҳ наздик созад, ҳоли ин шахс беҳтар аз он касе аст, ки сифатҳои подшоҳ ва он чизеро, ки боиси подшоҳ шудани ӯст, комилан инкор мекунад. Ин як амри

собитшуда дар тамоми фитратҳо ва ақлҳои солим аст.

Пас куҷо таҳқиру инкори сифатҳои камолоти илоҳӣ баробар шуда метавонад бо ибодати як восита миёни Маъбуди Ҳақ ва банда, ки банда барои бузургдошту эҳтироми Худованд ба он восита ибодат ва наздикӣ меҷӯяд? (Яъне гуноҳи инкори сифатҳо аз гуноҳи ширки тавассуту восита ҳам бузургтар аст).

Дарди «таътил» (инкор кардани сифатҳо аз Аллоҳ Таъоло) як бемории бедавоест, ки ҳеҷ табобате надорад. Ба ҳамин хотир, Аллоҳи Мутаъол аз пешвои муъаттилон — Фиръавн ҳикоят мекунад, ки ӯ сухани Мусоро дар бораи он ки Парвардигораш дар болои осмонҳост, инкор кард ва гуфт: «**Эй Ҳомон, барои ман бурҷу қасри баланде бисоз, шояд ман ба роҳҳо бирасам, роҳҳои осмонҳо, то аз Худои Мусо огоҳӣ ёбам ва дар ҳақиқат ман ӯро дурӯғгӯ мепиндорам**» (Сураи Ғофир: 36-37).

Ва Шайх Абулҳасани Ашъарӣ дар китобҳои худ дар радди муъаттилон ба ҳамин оят истидлол ва ҳуҷҷат овардааст.

Ва мо сухани ӯро дар китобҳои дигарамон зикр кардаем. Бояд донист, ки бе илм сухан гуфтан дар бораи Аллоҳ ва ширк овардан, бо ҳам пайваста ва ҷудонашавандаанд. Азбаски ин бидъатҳои гум-

роҳкунанда аз рӯи нодонӣ нисбат ба сифатҳои Аллоҳ ва аз рӯи якравиву ҷаҳолат, дурӯғ шумурдани он чизҳое мебошанд, ки Аллоҳ ва Паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) хабар додаанд, бинобар ин, онҳо аз бузургтарин гуноҳони кабира ба шумор мераванд; агарчи ба ҳадди куфр ҳам нарасанд. Ва ин бидъатҳо дар назди Иблис аз гуноҳони кабираи дигар маҳбубтаранд.

Чуноне ки баъзе аз гузаштагони солеҳ (салаф) гуфтаанд: «Бидъат дар назди Иблис аз гуноҳу маъсият дӯстдоштатар аст, зеро аз гуноҳ тавба карда мешавад, вале аз бидъат тавба карда намешавад (чун бидъаткор амали худро дуруст мепиндорад)».

Ва Иблис гуфтааст: «Ман фарзандони Одамро бо гуноҳон ҳалок кардам, вале онҳо маро бо истиғфор ва гуфтани "Ло илоҳа иллаллоҳ" ҳалок намуданд. Вақте ин ҳолро дидам, хоҳишҳои нафсонӣ ва бидъатҳоро дар миёни онҳо паҳн кардам. Акнун онҳо гуноҳ мекунанд ва тавба намекунанд, зеро гумон доранд, ки кори неку дуруст анҷом медиҳанд» .

Ва рӯшан аст, ки зиёну зарари гуноҳкор танҳо ба худи ӯ мерасад, аммо зиёни бидъаткор ба тамоми мардум (ҷомеа) сироят мекунад. Фитнаи бидъаткор дар асли дин аст, вале фитнаи гуноҳкор дар хоҳиши нафс (шаҳват) мебошад. Инчунин, бидъаткор дар сари роҳи рости Аллоҳ нишаста, мардумро аз он

бозмедорад, аммо гуноҳкор ин гуна нест. Бидъаткор сифатҳо ва камолоти Парвардигорро зери суол мебарад ва таҳқир мекунад, вале гуноҳкор ин гуна намекунад.

Бидъаткор роҳи охиратро бар рӯи мардум мебандад, дар ҳоле ки аҳли маъсият (гуноҳкор) танҳо ба сабаби гуноҳҳояш дар ин роҳ суст ҳаракат мекунад.

ФАСЛ: ЗУЛМ ВА ДУШМАНИЮ ТАҶОВУЗКОРӢ

Сипас, азбаски зулм ва таҷовузкорӣ бо адолате, ки осмонҳову замин бар он устувор гардидаанд ва Аллоҳи Поку Муназзаҳ паёмбаронашро (дуруд ва салом бар онҳо бод) барои он фиристода ва китобҳояшро нозил кардааст, то мардум онро барпо доранд, зиддият дорад, бинобар ин, он дар назди Аллоҳ аз бузургтарин гуноҳони кабира ба шумор меравад. Ва дараҷаи бузургии ин гуноҳ бар асоси мизони фасоду зиёнест, ки дар худи он мавҷуд аст.

Аз ин рӯ, инсоне, ки фарзанди хурдсоли худро (ки ҳеҷ гуноҳе надорад) ба қатл мерасонад, муртакиби яке аз зишттарин ва сахттарин зулмҳо шудааст. Зеро Аллоҳи Муназзаҳ дар қалбҳо муҳаббат, раҳмдилӣ ва меҳрубониро нисбат ба кӯдакон ҷой дода ва падару модарро дар ин масъала бо як вижагии ошкор хос гардонидааст. Пас куштани фарзанд аз тарси ин ки мабодо дар хӯроку нӯшокӣ ва моли ӯ шарик шавад, зулми ниҳоят зишт аст. Ва ҳамчунин аст куштани падару модаре, ки сабаби вуҷуди ӯ гаштаанд ва куштани хешовандони наздик (силаи раҳм).

Дараҷаҳои қатл бар асоси зиштии он ва бар асоси ҳаққи он шахси кушташуда, ки бояд барои зинда

мондану хайрхоҳӣ ба ӯ кӯшиш мешуд, аз ҳам фарқ мекунанд.

Ба ҳамин хотир, сахттарин азобро дар рӯзи қиёмат он касе дорад, ки паёмбареро кушта бошад ва ё паёмбаре ӯро (дар ҷанг) кушта бошад.

Дар мақоми навбатӣ баъд аз он, куштани пешво ва раҳбари одил қарор дорад, ки мардумро ба додгарӣ фармон медиҳад, онҳоро ба сӯи Аллоҳи Поку Муназзаҳ мехонад ва дар умури динашон хайрхоҳии онҳоро мекунад. Аллоҳи Муназзаҳ ҷазои қасдан куштани як инсони мӯъминро ҷовидон мондан дар оташи дӯзах, хашму лаънати Худованди Ҷаббор ва омода кардани азоби бузург қарор додааст. Ин аст ҳукми қатли қасдани (амдии) мӯъмин, магар ин ки монеае (барои иҷрои ин ҷазо) пеш ояд.

Ва ҳеҷ ихтилофе нест, ки қабули Ислом аз рӯи майлу ихтиёри худ баъд аз содир шудани қатл, монеа аз иҷро шудани ин ҷазо (азоби ҷовидон) мегардад. Вале оё тавбаи мусалмон баъд аз содир кардани ин гуноҳ монеа аз он (азоб) мешавад ё на? Дар ин масъала ду дидгоҳ дар миёни салаф (гузаштагон) ва халаф (ояндагон) вуҷуд дорад, ки ин ду дидгоҳ ду ривояти нақлшуда аз Имом Аҳмад низ мебошанд.

ТАВБАИ ҚОТИЛ

Онҳое, ки гуфтанд: **«Тавба монеа аз иҷрои ин ҷазо (азоб) намешавад»**, дидгоҳашон ин аст, ки қатл як ҳаққи одамизод аст. Шахси кушташуда ин ҳақро дар дори дунё пурра ситонда натавонист ва бо зулме, ки ба ӯ расид, аз ин дунё рафт. Пас, ин ҳақ ҳатман бояд дар Дорул-адл (даргоҳи адли илоҳӣ дар охират) ситонда шавад.

Онҳо гуфтанд: «Он чизеро, ки ворис (хунбаҳо ё қасос) ситондааст, танҳо ҳаққи хоси худашро ситондааст; ҳамон ҳаққе, ки Аллоҳ ӯро миёни гирифтани он ва ё бахшиш ихтиёрдор карда буд. Ситондани ҳақ аз ҷониби ворис чӣ суде ба ҳоли мақтул (шахси кушташуда) дорад? Ва бо ин кори ворис чӣ гуна зулми воридшуда бар мақтул ҷуброн мешавад?»

Ва ин саҳеҳтарин дидгоҳ аз миёни ин ду қавл дар ин масъала аст: ҳаққи мақтул бо ситондани ҳақ аз ҷониби ворис соқит намешавад. Ва ин ду дидгоҳ (ду рӯйкард) дар миёни ёрони Шофеъию Аҳмад ва дигарон мебошад.

Ва гурӯҳи дигар бар ин ақидаанд, ки ин **ҳақ бо тавба ва бо ситондани ҳақ аз ҷониби ворис соқит мешавад**. Зеро тавба гуноҳони пеш аз худро аз байн мебарад (маҳву нобуд мекунад) ва барои гу-

ноҳе, ки қотил содир карда буд, ҳадду ҷазои шаръӣ бар ӯ ҷорӣ карда шудааст.

Онҳо гуфтанд: «Вақте тавба асар ва гуноҳи куфру сеҳрро пок мекунад — дар ҳоле ки ин ду аз қатл ҳам бузургтаранд — пас чӣ гуна метавонад аз пок кардани асари қатл оҷиз бошад? Аллоҳи Мутаъол тавбаи он кофиронеро, ки дӯстони (авлиёи) Ӯро кушта буданд, қабул кард ва онҳоро аз беҳтарин бандагонаш гардонид. Ва инчунин касонеро, ки дӯстони Ӯро дар оташ сӯзонданд ва онҳоро дар динашон ба фитна андохтанд, ба сӯи тавба хонд ва Фармуд: "Бигӯ (эй Паёмбар): Эй бандагони Ман, ки бар худ зулму зиёдаравӣ кардаед! Аз раҳмати Аллоҳ ноумед машавед. Барои тавбаи ҳақиқат, Аллоҳ ҳамаи гуноҳонро мебахшад" (Сураи Зумар: 53). Ин оят дар ҳаққи тавбакорон аст ва он куфр ва гуноҳони поёнтар аз куфрро дар бар мегирад».

Онҳо гуфтанд: «Чӣ гуна банда аз гуноҳе тавба мекунад ва боз баъд аз тавба барои он азоб дода мешавад? Набудани ин гуна чиз (азоб баъд аз тавбаи саҳеҳ) дар шариати Аллоҳ ва дар низоми ҷазодиҳии Ӯ маълуму собит аст».

Онҳо гуфтанд: «Тавбаи ин гуноҳкор ба он аст, ки худро таслим кунад. Ва азбаски таслим кардани худ ба шахси кушташуда (дар ин дунё) ғайриимкон аст, Шариатгузор (Аллоҳ) валии мақтулро ҷонишини ӯ

қарор дод. Ва таслим кардани худро ба валии мақтул, ба монанди таслим кардан ба худи мақтул донист. Ин дуруст ба монанди таслим кардани моли қарздор ба вориси шахси фавтида аст, ки он ҷойи таслим кардани молро ба худи соҳиби мол мегирад».

Таҳқиқ ва хулосаи дақиқ дар ин масъала ин аст, ки ба амали қатл се ҳақ вобастагӣ дорад: ҳаққи Аллоҳ, ҳаққи мақтул (шахси кушташуда) ва ҳаққи валии мақтул.

Пас, агар қотил аз рӯи пушаймонӣ бар коре, ки кард ва аз тарси Аллоҳ ва бо тавбаи насӯҳ (холису самимӣ) худро бо майлу ихтиёри худ ба валии мақтул таслим кунад,

1. **ҳаққи Аллоҳ** бо ин тавба соқит мешавад.

2. **Ва ҳаққи валии мақтул** низ бо ситондани қасос, ё бо сулҳ (гирифтани хунбаҳо) ва ё бо бахшиш соқит мегардад.

3. **Аммо ҳаққи мақтул (шахси кушташуда)** боқӣ мемонад, ки Аллоҳи Мутаъол дар рӯзи қиёмат аз ҷониби ин бандаи тавбакору накӯкори Худ онро ҷуброн мекунад ва миёни ӯ ва мақтул сулҳу оштӣ меорад. Пас, бо ин тарз на ҳаққи мақтул аз байн меравад ва на тавбаи қотил ботил мегардад.

ТАВБА АЗ ҲУҚУҚИ МОЛӢ

Аммо дар масъалаи мол (вақте касе моли дигареро ғосибона ё бо зулм гирифтааст) ихтилофи назар вуҷуд дорад. Гурӯҳе аз уламо гуфтаанд: «Агар золим он молеро, ки бар гарданаш буд, ба ворис пардохт кунад, дар охират аз масъулияти он озод мешавад, ҳамон гуна ки дар дунё аз он озод гашта буд».

Ва гурӯҳи дигар гуфтаанд: «Балки ҳаққи даъво ва бозхости он касе, ки бо гирифтани молаш мавриди зулм қарор гирифта буд, дар рӯзи қиёмат бар гардани золим боқӣ мемонад. Ӯ зулми воридшударо бо гирифтани ворисаш ҷуброн накардааст. Зеро золим ӯро дар тӯли ҳаёташ аз истифодаи он мол маҳрум сохт ва ӯ дар ҳоле вафот кард, ки аз моли худ баҳрае надид. Ин зулмест, ки ҷуброн нагардидааст ва танҳо каси дигаре (ворис) бо гирифтани он баҳраманд шудааст». Онҳо ин масъаларо бар он асос сохтаанд, ки агар мол аз як ворис ба вориси дигар гузарад ва ворисон бисёр шаванд, ҳаққи бозхост барои ҳамаи онҳо боқӣ мемонад. Зеро ин ҳаққе буд, ки пардохтани он ба ҳар кадоме аз онҳо дар вақти ворис буданаш воҷиб мешуд. Ва ин дидгоҳи гурӯҳе аз ёрони Малик ва Аҳмад аст.

Шайхи мо (раҳматуллоҳи алайҳ) миёни ин ду гурӯҳ ҷудоӣ гузошта, чунин хулоса кард: «Агар

соҳиби мол (шахси фавтида) дар вақти зинда буданаш имкони гирифтан ва даъвои моли худро дошт, вале онро то дами маргаш нагирифт, дар ин сурат ҳаққи бозхости он дар охират ба ворис мегузарад, ҳамон гуна ки дар дунё низ ин ҳақ барои ворис аст. Аммо агар ӯ имкони талаб кардан ва гирифтани моли худро надошт, балки золим аз рӯи зулму таҷовуз миёни ӯ ва молаш девор шуд, пас ҳаққи даъво ва бозхост дар охират барои худи ӯ (соҳиби аслии мол) хоҳад буд».

Ин тафсил ва ҷудокунӣ аз беҳтарин суханҳоест, ки дар ин бора гуфта мешавад. Зеро агар золим он молро дар замони зиндагии соҳибаш нобуд (маҳв) карда бошад ва гирифтани он ғайриимкон гашта бошад, ин мол ба манзалаи ғуломест, ки қотил онро куштааст, ё хонаест, ки каси дигар онро оташ задааст ва ё хӯроку нӯшокиест, ки дигаре онро хӯрдаву нӯшидааст. Чунин чизҳо дар ҳақиқат бар зарари соҳиби аввал нобуд шудаанд, на бар зарари ворис. Пас, ҳаққи бозхост барои касест, ки мол дар зери мулкияти ӯ нобуд шудааст.

Дар ин ҷо саволе боқӣ мемонад, ки: «Агар он мол аз қабили амволи ғайриманқул (хонаву ҷой), замин ва ё ашёи айние бошад, ки баъд аз марги соҳибаш ҳанӯз ҳам боқӣ ва устувор аст, пас он амволи ворис ба шумор меравад ва бар ғосиб (касе ки онро зӯран

гирифтааст) воҷиб аст, ки онро дар ҳар вақт ба ворис баргардонад. Ва агар асли моли ӯро ба худаш надиҳад, ворис ҳақ дорад, ки дар назди Аллоҳи Мутаъол онро даъво кунад, ҳамон гуна ки дар дунё ҳаққи даъвои онро дошт».

Ин як саволи қавӣ ва ҷиддист, ки ҳеҷ роҳи раҳоӣ аз он нест, магар ин ки гуфта шавад: «Ҳаққи бозхост барои ҳардуи онҳо (ҳам соҳиби аввал ва ҳам ворис) собит аст». Дуруст ба монанди он ки агар касе моли муштараки миёни як гурӯҳро ғасб кунад, ки ҳар кадоме аз онҳо ҳақ дорад барои саҳми хоси худ даъво кунад. Ва ё ба монанди он ки агар касе бар як моли вақфшуда, ки барои наслҳои пайдарпай (насл ба насл) таъин шудааст, даст дароз кунад ва ҳаққи ҳамаи он наслҳоро аз байн барад. Дар ин сурат, дар рӯзи қиёмат ҳаққи даъво ва бозхост барои ҳамаи онҳо собит мешавад ва ҳеҷ кадоме аз онҳо нисбат ба дигаре авлотар (ҳақдортар) нахоҳад буд. Ва Аллоҳ донотар аст.

ФАСЛ: ҶИНОЯТИ ҚАТЛ

Азбаски зиёну фасоди қатл ин гуна бузург аст, Аллоҳи Мутаъол фармудааст: «**Ба ҳамин хотир бар бани Исроил ҳукм кардем, ки ҳар кас инсонеро бидуни қасоси қатли каси дигар ва ё бидуни фасодкорӣ дар замин бикушад, чунон аст, ки гӯё ҳамаи мардумро куштааст. Ва ҳар кас инсонеро ҳаёт бахшад (ӯро аз марг наҷот диҳад), чунон аст, ки гӯё ҳамаи мардумро зинда сохтааст (зиндагӣ бахшидааст)»** (Сураи Моида: 32).

Фаҳми ин оят бар бисёр аз мардум душвор гаштааст, то ҷое ки мегӯянд: «Маълум аст, ки гуноҳи қотили сад нафар дар назди Аллоҳ бузургтар аз гуноҳи қотили як нафар аст». Ин иштибоҳи онҳо аз он ҷо сар задааст, ки гумон кардаанд ин шабоҳат (ташбеҳ) дар андозаи гуноҳ ва ҷазост. Дар ҳоле ки лафзи оят ба ин маъно далолат намекунад ва ҳеҷ гоҳ аз шабеҳ кардани як чиз ба чизи дигар лозим намеояд, ки он ду дар тамоми ҳукмҳо баробар бошанд.

Чуноне ки Аллоҳи Мутаъол (дар бораи рӯзи қиёмат) фармудааст: «**Рӯзе, ки онро мебинанд, гӯё танҳо як бегоҳирӯзӣ ё чоштгоҳи он (дар ин дунё) таваққуф кардаанд**» (Сураи Нозиот: 46).

Ва боз фармудааст: «**Рӯзе, ки он чиро барояшон ваъда дода шудааст, мебинанд, гӯё танҳо як соат**

аз рӯзро (дар дунё) таваққуф кардаанд» (Сураи Аҳқоф: 35).

Ин оятҳо ҳаргиз ба он маъно нестанд, ки муддати зиндагии онҳо дар дунё дар ҳақиқат ҳамин андоза будааст.

Инчунин Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: «*Ҳар кас намози хуфтанро бо ҷамоат бихонад, гӯё нимшабро ба намоз истодааст ва ҳар кас намози бомдодро бо ҷамоат бихонад, гӯё тамоми шабро ба намоз истодааст*» — яъне ҳамроҳ бо намози хуфтан, чуноне ки дар лафзи дигари ҳадис омадааст. Ва аз ин ҳам рӯшантар сухани дигари он Ҳазрат аст, ки фармудаанд: «*Ҳар кас моҳи Рамазонро рӯза бидорад ва баъд аз он шаш рӯзи моҳи Шавволро ба он пайваст кунад, гӯё тамоми солро рӯза доштааст*». Ва инчунин фармудаанд: «*Ҳар кас (Сураи) "Қул ҳуваллоҳу аҳад"-ро бихонад, гӯё сеяки Қуръонро хондааст».* Маълум аст, ки савоби иҷрокунандаи ин амалҳо ба андозаи савоби он амалҳои асосие, ки ба онҳо шабеҳ карда шудаанд, намерасад, то бо ҳам комилан баробар шаванд. Агар андозаи савоб як хел мебуд, пас барои касе, ки намози хуфтану бомдодро бо ҷамоат хондааст, дигар дар барпо доштани намози шаб (таҳаҷҷуд) ба ҷуз хастагиву ранҷ ҳеҷ фоидаи иловагие наемонд. Ва ба ҳеҷ кас баъд аз имон, чизе болотар ва афзал-

тар аз фаҳми саҳеҳи сухани Аллоҳ ва Паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дода нашудааст. Ва ин фазли Аллоҳ аст, ки ба ҳар кас бихоҳад, мебахшад.

Агар пурсида шавад: «Пас ин шабоҳат (ташбеҳ) миёни қотили як нафар ва қотили ҳамаи мардум дар чӣ чиз аст?»

Дар ҷавоб гуфта мешавад: Ин шабоҳат аз чандин ҷиҳат аст:

Якум: Ҳар кадоме аз онҳо нофармонбардори Аллоҳ ва Паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) мебошанд, бо амри Ӯ мухолифат кардаанд ва худро дар маърази азоби Ӯ қарор додаанд. Ҳар яке аз онҳо бо хашму лаънати Аллоҳ ва сазовори ҷовидон мондан дар оташи дӯзах гаштан ва омода шудани азоби бузург баргаштаанд. Тафовут ва фарқ танҳо дар дараҷаҳои азоб аст. Пас, гуноҳи касе, ки паёмбаре, ё пешвои одиле ва ё олимеро, ки мардумро ба додгарӣ фармон медиҳад, ба қатл мерасонад, ҳаргиз бо гуноҳи касе, ки як инсони оддиро (ки вижагию хусусияти хосе надорад) мекушад, баробар нест.

Дуюм: Ҳардуи онҳо дар сазовор будан ба аз байн бурдани ҷон (яъне маҳкум шудан ба қасос ва қатл) бо ҳам баробаранд.

Сеюм: Ҳардуи онҳо дар бебокӣ ва ҷуръат кардан бар рехтани хуни ҳаром баробаранд. Зеро касе, ки

як инсонро бе ҳеҷ ҳаққу асос, балки танҳо аз рӯи фасодкорӣ дар замин ва ё барои гирифтани молаш ба қатл мерасонад, чунин шахс бар куштани ҳар каси дигаре, ки ба ӯ даст ёбад ва имкони куштанашро пайдо кунад, ҷуръат хоҳад кард. Пас, ӯ душмани насли башарият ба шумор меравад.

Аз ҷумлаи онҳо (ҷиҳатҳои шабоҳат): Шахс бо куштани як нафар ҳам «**қотил**», «**фосиқ**», «**золим**» ё «**гунаҳкор**» номида мешавад, ҳамон гуна ки бо куштани ҳамаи мардум низ ба ҳамин номҳо хонда мешавад.

Аз ҷумлаи онҳо: Аллоҳи Муназзаҳ мӯъминонро дар дӯстдориву раҳмдилӣ ва пайванди якдигарашон ба монанди як ҷасад қарор додааст; вақте як узви он ба дард ояд, тамоми аъзои дигари ҷасад бо бехобиву табларза бо он ҳамдардӣ мекунанд. Пас, вақте қотил як узви ин ҷасадро нобуд месозад, гӯё тамоми ҷасадро нобуд карда ва ҳамаи аъзои онро ба дард овардааст. Бинобар ин, ҳар кас як мӯъминро озор диҳад, гӯё ҳамаи мӯъминонро озор додааст. Ва дар озори ҳамаи мӯъминон, озори тамоми мардум нуҳуфта аст. Зеро Аллоҳи Мутаъол ба воситаи мӯъминоне, ки дар миёни мардум ҳастанд, балоҳоро аз умуми мардум дафъ мекунад. Пас, озор додани муҳофиз (мӯъмин) ба манзалаи озор додани шахси муҳофизатшаванда (ҷомеа) аст. Паёмбар

(саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: «Ҳеҷ ҷоне аз рӯи зулм ва ба ноҳақ кушта намешавад, магар ин ки бар гардани писари аввали Одам (Қобил) саҳме аз хуни он хоҳад буд; зеро ӯ нахустин касе буд, ки расми қатлро бунёд гузошт».

Ин навъи ваъиду таҳдиди сахт дар ҳаққи нахустин зинокор, нахустин дузд ва нахустин нӯшандаи маводи масткунанда наомадааст. Агарчи нахустин мушрик аз нахустин қотил ба ин таҳдид сазовортар аст; зеро ӯ аввалин касе буд, ки расми ширкро бунёд ниҳод. Ба ҳамин хотир, Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) Амр ибни Лаҳйи Хузоъиро диданд, ки дар оташи дӯзах ба сахттарин азоб гирифтор буд, чун ӯ аввалин касе буд, ки дини Иброҳимро (алайҳиссалом) тағйир дода, бутпарастиро оварда.

Аллоҳи Мутаъол фармудааст: «**Ва аввалин касоне машавед, ки ба он кофир шуданд**» (Сураи Бақара: 41).

Яъне, (аввалин кофир машавед) то дигарон баъд аз шумо ба шумо иқтидову пайравӣ кунанд ва гуноҳи куфри онҳо низ бар гардани шумо бор шавад. Ҳукми ҳар касе, ки расми бадеро бунёд мегузорад ва дигарон аз ӯ пайравӣ мекунанд, низ ҳамин гуна аст.

Дар китоби «Ҷомеъ»-и Тирмизӣ аз Ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) ривоят аст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: «*Дар рӯзи қиёмат мақтул (шахси кушташуда) дар ҳоле меояд, ки мӯи пешониву сари қотил дар дасташ аст ва аз рагҳои гарданаш хун фаввора мезанад ва мегӯяд: Эй Парвардигори ман, аз ин шахс бипурс, ки маро барои чӣ кушт?». Вақте ба Ибни Аббос масъалаи тавбаро (дар мавриди қотил) ёдовар шуданд, ӯ ин оятро тиловат кард: «Ва ҳар кас мӯъминеро қасдан бикушад, ҷазои ӯ дӯзах аст, ки дар он ҷовидон хоҳад буд*» (Сураи Нисо: 93).

Сипас Ибни Аббос гуфт: «*Ин оят ҳеҷ гоҳ насх (бекор) ва табдил нашудааст, пас куҷо барои ӯ тавбае бошад?!*». Имом Тирмизӣ гуфтааст: Ин ҳадиси ҳасан аст.

Ва дар ҳамон китоб (Тирмизӣ) низ аз Нофеъ ривоят аст, ки гуфт: «*Рӯзе Абдуллоҳ ибни Умар ба Каъба нигоҳ кард ва гуфт: Чӣ андоза бузург ҳастӣ ва чӣ андоза эҳтирому ҳурмати ту бузург аст! Вале эҳтирому ҳурмати инсони мӯъмин дар назди Аллоҳ аз ту ҳам бузургтар аст*». Имом Тирмизӣ гуфтааст: Ин ҳадиси ҳасан аст.

Дар китоби «Саҳеҳ»-и Бухорӣ аз Самура ибни Ҷундуб (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки гуфт: «*Нахустин чизе аз инсон, ки бӯи бад мегирад (ва*

мепусад), шиками ӯст. Пас, ҳар касе аз шумо, ки метавонад ба ҷуз луқмаи поку ҳалол чизи дигаре нахӯрад, бояд ҳамин корро кунад. Ва ҳар касе, ки метавонад коре кунад, ки ба андозаи як кафи даст хуни баноҳақ рехтааш миёни ӯ ва биҳишт монеа (девор) нашавад, бояд ҳамин корро кунад».

Ва боз дар «Саҳеҳ»-и Бухорӣ аз Ибни Умар ривоят аст, ки гуфт: Расули Аллоҳ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: «*Мӯъмин ҳамеша дар кушоишу вусъати дини худ қарор дорад, то даме ки хуни ҳаромеро нарезад*».

Имом Бухорӣ ҳамчунин аз Ибни Умар нақл кардааст, ки гуфт: «*Аз ҷумлаи вартаҳо (ҳалокатгоҳҳо) ва балоҳои сахте, ки ҳар кас худро дар он биандозад, ҳеҷ роҳи раҳоӣ аз он надорад, рехтани хуни ҳаром бидуни иҷозати шаръӣ (баноҳақ) аст*».

Дар китобҳои «Саҳеҳ»-и Бухорӣ ва Муслим аз Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) ривояти марфуъ омадааст, ки Паёмбар фармудаанд: «*Дашном додани мӯъмин фосиқӣ ва ҷангидан бо ӯ куфр аст*».

Ва боз дар ҳарду китоб аз он Ҳазрат (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармудаанд: «*Баъд аз ман (ба расми) кофирон барнагардед, ки гардани якдигарро бизанед*».

Дар «Саҳеҳ»-и Бухорӣ аз он Ҳазрат (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармудаанд: «*Ҳар*

кас шаҳрванди ғайримусалмони зери паймонро (муоҳидро) бикушад, бӯи биҳиштро нахоҳад дарёфт; дар ҳоле ки бӯи биҳишт аз фасилаи чиҳилсола роҳ эҳсос мешавад».

Ин ҷазову азоби қотили душмани Аллоҳ аст, вақте ки он душман дар аҳду паймон ва амонат бошад. Пас, ҷазову азоби қотили бандаи мӯъмини Худованд чӣ гуна хоҳад буд?! Ва вақте як зан танҳо ба хотири гурбае, ки онро ҳабс кард, то аз гуруснагиву ташнагӣ мурд, вориди оташи дӯзах шуд — то ҷое ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) он занро дар дӯзах диданд, ки он гурба рӯй ва синаашро мехарошид — пас ҷазову азоби касе, ки як инсони мӯъминро бе ҳеҷ гуноҳе ҳабс кунад, то бимирад, чӣ гуна хоҳад буд?! Дар баъзе аз китобҳои «Сунан» аз он Ҳазрат (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармудаанд: «*Дар ҳақиқат, нест нобуд шудани тамоми дунё дар назди Аллоҳ осонтар аз куштани як мӯъмин баноҳақ аст*» .

ФАСЛ: ҶИНОЯТИ ЗИНО

Азбаски зиёну фасоди зино аз бузургтарин фасодҳост ва он бо маслиҳату манофеи низоми олам дар заминаи ҳифзи насабҳо, ҳимояти шармгоҳҳо, посдории ҳурмату номус ва пешгирӣ аз чизҳое, ки боиси душманиву кинаи сахт миёни мардум мегардад (ба монанди фасод кардани зан, духтар, хоҳар ва модари каси дигар), зиддият дорад ва ин кор боиси харобии ҷаҳон мешавад, бинобар ин, он аз назари бузургии гуноҳ баъд аз ҷинояти қатл қарор дорад. Ба ҳамин хотир, Аллоҳи Поку Муназзаҳ онро дар Китоби Худ ва Расули Ӯ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дар суннати худ, чуноне ки пештар зикр шуд, бо ҳам ҳамроҳ сохтаанд ва дар паҳлӯи ҳам гузоштаанд.

Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст: «*Ман баъд аз куштани нафс (қатл), гуноҳе бузургтар аз зино намедонам*».

Ва Аллоҳи Поку Муназзаҳ ҳурмати онро бо ин сухани Худ таъкид карда, фармудааст: «**Ва касоне, ки бо Аллоҳ маъбуди дигареро намехонанд (ширк намеоваранд) ва нафсеро, ки Аллоҳ ҳаром кардааст, баноҳақ намекушанд ва зино намекунанд. Ва ҳар кас ин корро анҷом диҳад, ба ҷазои гуноҳи худ мерасад. Дар рӯзи қиёмат азоби ӯ дучанд мешавад ва дар он бо хориву зиллат**

ҷовидон мемонад. Магар касе, ки тавба кунад...» (Сураи Фурқон: 68-70).

Худованд зиноро бо ширк ва қатли нафс ҳамроҳ сохт ва ҷазои онро ҷовидон мондан дар азоби дучанд қарор дод, магар ин ки банда бо тавба, имон ва амали солеҳ боиси аз байн рафтани он ҷазо гардад. Ва Аллоҳи Мутаъол фармудааст: «**Ва ба зино наздик машавед, зеро он як кори зишт (фоҳиша) ва роҳи баде аст**» (Сураи Исро: 32).

Худованд дар ин оят аз зиштии худи ин амал хабар додааст. Он як кори қабеҳест, ки зиштии он ба ниҳоят расидааст, то ҷое ки зишт будани он дар ақлҳо ва ҳатто дар назди бисёре аз ҳайвонот низ собит гаштааст. Чуноне ки Имом Бухорӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) дар китоби «Саҳеҳ»-и худ аз Амр ибни Маймуни Авдӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) нақл кардааст, ки гуфт: «*Дар замони ҷоҳилият маймунеро дидам, ки бо маймунзане зино кард. Пас, маймунҳои дигар гирди онҳо ҷамъ шуданд ва ҳардуро сангсор карданд, то он ки мурданд*».

Сипас Худованд аз оқибати ин амал хабар дода, фармуд, ки он «роҳи баде аст». Зеро он роҳи ҳалокат, нобудӣ ва фақру тангдастӣ дар дунё ва боиси азоб, хорӣ ва шиканҷа дар охират мебошад.

Ва азбаски издивоҷ бо занони падарон (модарандарон) аз зишттарин намудҳои он аст, Худованд

онро бо мазаммату накуҳиши бештаре хос гардонида, фармудааст: «**Дар ҳақиқат, он як кори зишт, сабаби хашми Худо ва роҳи баде аст**» (Сураи Нисо: 22).

Ва Аллоҳи Поку Муназзаҳ растагории бандаро ба ҳифз кардани шармгоҳаш аз зино вобаста кардааст, пас ҳеҷ роҳе барои растагорӣ бидуни он вуҷуд надорад. Худованд фармудааст: «**Дар ҳақиқат, мӯъминон растагор шуданд. Онҳое, ки дар намозашон хошеъу тарсон ҳастанд. Ва онҳое, ки аз суханони беҳуда рӯй мегардонанд. Ва онҳое, ки закотро пардохт мекунанд. Ва онҳое, ки шармгоҳҳои худро ҳифз мекунанд. Магар бар ҳамсарони худ ё канизоне, ки молики онҳо шудаанд, ки дар ин сурат мавриди маломат қарор намегиранд...**» то ин сухани Худ, ки мефармояд: «**Пас, ҳар кас болотар аз инро (барои қонеъ кардани шаҳваташ) бичӯяд, онҳо таҷовузкоронанд**» (Сураи Мӯъминун: 1-7) .

Ва ин (оятҳо) се чизро дар бар мегиранд: касе, ки шармгоҳи худро ҳифз накунад, аз растагорон нахоҳад буд ва ӯ аз маломатшудагон ва таҷовузкорон ба шумор меравад. Пас, аз ӯ растагорӣ фавт шудааст, сазовори номи таҷовузкорӣ гашта ва дар миёни маломатшудагон афтодааст. Бинобар ин, таҳаммул кардани ранҷу фишори шаҳват ва мубо-

риза бо он, аз дучор шудан ба баъзе аз ин ҳолатҳо ниҳоят осонтар аст.

Ва шабеҳи ин он аст, ки Худованд инсонро мазаммат кардааст, ки ӯ камсабру ҳарис офарида шудааст; на бар хушӣ ва на бар сахтӣ сабр мекунад. Балки вақте хайру сарват ба ӯ расад, монеа мешавад ва бахилӣ мекунад ва вақте бадӣ ба ӯ расад, беқарорӣ менамояд; магар касоне, ки Худованд баъд аз ин онҳоро аз миёни махлуқоташ истисно карда, аз наҷотёфтагон гардонидааст, ки аз ҷумлаи онҳо инҳоро зикр кард: «**Ва касоне, ки шармгоҳҳои худро ҳифз мекунанд. Магар бар ҳамсарони худ ё канизоне, ки молики онҳо шудаанд, ки дар ин сурат мавриди маломат қарор намегиранд. Пас, ҳар кас болотар аз инро биҷӯяд, онҳо таҷовузкоранд**» (Сураи Маорич: 29-31).

Ба ҳамин хотир, Аллоҳи Мутаъол ба Паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармон дод, то мӯъминонро ба **пӯшидани чашмони худ** (аз нигоҳи ҳаром) ва **ҳифзи шармгоҳҳояшон** амр кунад ва ба онҳо бифаҳмонад, ки Ӯ бинандаи амалҳояшон аст ва аз онҳо огоҳӣ дорад: **«(Худованд) хиёнати чашмҳо ва он чиро, ки синаҳо (қалбҳо) пинҳон медоранд, медонад»** (Сураи Ғофир: 19).

Ва азбаски оғози ин гуноҳ аз ҷониби чашм аст, фармон ба пӯшидани чашм пеш аз ҳифзи шармгоҳ

оварда шуд. Зеро оғози ҳамаи ҳодисаҳо (ва бадбахтиҳо) аз нигоҳ кардан аст, ҳамон гуна ки оташсӯзиҳои бузург аз шарораҳои хеле хурд сар мезананд. Пас, аввал як нигоҳ аст, сипас як хаёлу андеша дар қалб, баъд аз он як қадам ба сӯи он ва дар ниҳоят як гуноҳу хато (зино) мебошад.

Ба ҳамин хотир гуфта шудааст: «Ҳар кас ин чаҳор чизро ҳифз кунад, дини худро нигаҳ доштааст: **нигоҳҳо** (лаҳазот), **хаёлҳо** (хатарот), **суханҳо** (лафазот) ва **қадамҳо** (хутувот)».

Пас, барои банда сазовор аст, ки дарвозабони нафси худ бар ин чаҳор дарвоза бошад ва бар марзҳои онҳо ҳамеша посбонӣ кунад. Зеро душман (шайтон) маҳз аз ҳамин дарвозаҳо ба назди ӯ ворид мешавад, пас ба дохили хонаҳояш медарояд ва ҳар чиро, ки ба он даст ёбад, ба куллӣ несту нобуд месозад.

ФАСЛ: ДАРВОЗАИ ГУНОҲОН — НИГОҲ КАРДАН

Аксари гуноҳҳо аз ҳамин чаҳор дарвоза ба назди банда ворид мешаванд. Бинобар ин, дар бораи ҳар кадоме аз ин дарвозаҳо фасли муносиберо зикр мекунем.

НИГОҲ КАРДАН (НАЗРА)

Аммо нигоҳҳо: Онҳо пешрав ва расули шаҳват мебошанд ва ҳифз кардани онҳо аслу пойдевори ҳифзи шармгоҳ аст. Пас, ҳар кас чашми худро озод ва раҳо гузорад, худро ба ҳалокатгоҳҳо хоҳад кашид.

Ва Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: *"Нигоҳро ба дунболи нигоҳи дигар магардон, зеро нигоҳи аввал (ки ногаҳонӣ аст) барои туст, вале нигоҳи дуюм барои ту нест (ва гуноҳ аст)"*.

Ва дар китоби «Муснад»-и Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз он Ҳазрат (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармудаанд: *"Нигоҳ кардан тири заҳролуде аз тирҳои Иблис аст. Пас, ҳар кас ба хотири Аллоҳ чашми худро аз зебоиҳои зане бипӯшад, Аллоҳ ба қалби ӯ ширинӣ ва ҳаловати имоне мебахшад, ки онро то рӯзи мулоқоти Ҳуд (қиёмат) эҳсос хоҳад кард"* — ин аст маънои ҳадис.

Ва боз он Ҳазрат (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: *"Чашмони худро бипӯшед ва шармгоҳҳои худро ҳифз кунед"*. Ва боз фармудаанд: *"Аз нишастан дар сари роҳҳо парҳез кунед"*. Саҳобагон (разияллоҳу анҳум) гуфтанд: «Эй Расули Аллоҳ, мо аз нишастан дар маҷлисҳои худ чорае надорем (он ҷо сӯҳбат мекунем)». Он Ҳазрат (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: *"Агар чорае надоред ва нишастанро тарк намекунед, пас ҳаққи роҳро адо кунед"*. Гуфтанд: «Ҳаққи роҳ чист?». Фармуданд: *"Пӯшидани чашм, озор нададан ба касе ва ҷавоб додани салом"*.

Нигоҳ кардан сарчашмаи умумии тамоми ҳодисаҳо ва балоҳоест, ки ба инсон мерасад. Зеро нигоҳ кардан боиси пайдо шудани як хаёли ногаҳонӣ дар қалб мешавад, сипас он хаёл андешаву фикрро ба вуҷуд меорад, сипас фикр шаҳватро бедор мекунад, сипас шаҳват хоҳишу иродаро месозад ва баъд аз он, ин хоҳиш қувват гирифта, ба як қарори қатъӣ ва азм табдил меёбад. Дар ин ҳол, агар монеае пеш наояд, он амал (зино) ҳатман содир мешавад. Ба ҳамин хотир гуфта шудааст: «Сабр кардан бар пӯшидани чашм ниҳоят осонтар аст аз сабр кардан бар он ранҷу азобе, ки баъд аз нигоҳ кардан меояд».

Шоир дар ин бора чӣ хуш гуфтааст:

Ҳама ҳодисаҳо оғозаш аз нигоҳ аст,

Ва аксари оташҳо аз шарораҳои хеле хурд аст.

Чӣ воқеъ нигоҳе, ки дар қалби соҳибаш асар кард,

Ҳамчун асари тире, ки миёни камону зеҳ аст.

Банда то даме ки чашми худро ба ҳар сӯ мегардонад,

Дар чашмони занони зебо, ҳамеша дар маърази хатар аст.

Чашми худро ба чизе шод месозад, ки ба ҷонаш зиён дорад,

Хуш наояд он шодмоние, ки оқибаташ зиёну зарар аст!

Аз ҷумлаи офатҳои нигоҳ кардан ин аст, ки он ҳасратҳо, оҳу вайронӣ ва сӯзишҳои қалбиро ба мерос мегузорад. Пас, банда чизеро мебинад, ки на қудрати ба даст овардани онро дорад ва на сабри таҳаммули дуриро аз он. Ва ин аз бузургтарин азобҳост, ки инсон чизеро бубинад, ки на бар баъзе аз қисматҳои он сабр дорад ва на бар қисматҳои дигараш қудрат.

Шоир дар ин бора чӣ хуш гуфтааст:

Гар рӯзе чашми худро ҳамчун пешрав бифристӣ,

Барои қалби худ, он дидаҳо туро хаставу зор кунанд.

Чизеро бинӣ, ки на бар ҳамааш қудрат дорӣ,

Ва на бар баъзе аз он сабри ором шудан дорӣ.

Ин байти шеърӣ ба шарҳу тавзеҳ кардан ниёз дорад. Муроди шоир ин аст: ту чизеро мебинӣ, ки на бар ҳеҷ бахше аз он сабр карда метавонӣ ва на бар он қудрат дорӣ. Зеро ин сухани ӯ, ки мегӯяд: *«на бар ҳамааш қудрат дорӣ»*, дар ҳақиқат нафйи (инкори) қудрати ӯ бар тамоми он чиз аст, ки ин қудрат аслан нест, магар бо набудани қудрат бар ҳар як-яки он қисматҳо.

Чӣ қадар касоне ҳастанд, ки нигоҳҳои худро раҳо карданд, пас он нигоҳҳо барнагаштанд, магар дар ҳоле ки соҳиби худро дар миёни он нигоҳҳо хоку хуншор ва кушташуда диданд; чуноне ки гуфта шудааст:

Эй бинандае, ки нигоҳҳояш барнагаштанд,

То он ки худро дар миёни онҳо хоку хуншор ва кушташуда дид.

Ва ман низ (Ибни Қаййим) дар ин бора абёте дорам:

Аз саломативу офият хаста шуд, пас нигоҳҳояш,

Вайронаеро нишаст, ки онро зебову хуш мепиндорад.

Ҳамеша нигоҳҳои худро ба дунболи он равон кард,

То он ки дар миёни онҳо хоку хуншор ва кушташуда гашт.

Ва аз чизҳои аҷиб ин аст: нигоҳи бинанда тире аст, ки ба шахси дидашуда (маъшуқ) намерасад, магар ин ки аввал ҷойгоҳеро дар худи қалби нигоҳкунанда барои худ мегирад (яъне аввал қалби худи бинандаро захмӣ мекунад). Ва ман дар яке аз қасидаҳоям гуфтаам:

Эй касе, ки бо тирҳои нигоҳ бо кӯшиши зиёд нишон мегирӣ,

Ту худ куштаи он чизе ҳастӣ, ки меандозӣ ва ба ҳадаф намерасӣ.

Эй касе, ки чашмро мефристӣ, то барои худ шифое биҷӯяд,

Ин расули худро боздор, то бароятон ҳалокату нобудӣ наорад.

Ва аҷибтар аз он ин аст, ки нигоҳ кардан қалбро сахт захмӣ мекунад, сипас ба дунболи он захме бар рӯи захми дигар меояд. Бо ин ҳама, ранҷу азоби ин ҷароҳат монеа аз он намешавад, ки инсон дубора талаби такрори он нигоҳро кунад. Ман низ дар ин маъно гуфтаам:

Ҳамеша нигоҳеро ба дунболи нигоҳи дигар равон кардӣ,

Дар пайи ҳар як зеборӯи зану мард.

Ва гумон мекунӣ, ки ин кор давои захми туст, дар ҳоле ки он,

Дар ҳақиқат ҷароҳат заданест бар рӯи ҷароҳати дигар.

Пас, чашми худро бо нигоҳҳои пайваста ва гиряҳо забҳ кардӣ,

Ва қалбат аз ин рӯ, ба сахтӣ забҳшудаву мачрӯҳ аст.

Ва ба ростӣ гуфта шудааст: «Боздоштани нигоҳҳо ниҳоят осонтар аст аз давову таҳаммули ҳасратҳои ҳамешагӣ».

ФАСЛ: ДАРВОЗАИ ДУЮМ — ХАЁЛҲО ВА АНДЕШАҲО

Аммо хаёлҳо ва андешаҳои ногаҳонӣ: Ҳукму шаъни онҳо ниҳоят душвортар аст. Зеро онҳо оғозу сарчашмаи ҳар як некиву бадӣ мебошанд ва маҳз аз ҳамин хаёлҳо хоҳишҳо (иродаҳо), ҳимматҳо ва қарорҳои қатъӣ (азму тасмимҳо) ба вуҷуд меоянд. Пас, ҳар кас хаёлҳои худро назорат кунад, ҷилави нафси худро ба даст мегирад ва бар хоҳишҳои нафсониаш ғолиб меояд. Ва ҳар кас, ки хаёлҳояш бар ӯ ғолиб шаванд, пас хоҳишҳо ва нафсаш бар ӯ бештар ғолиб хоҳанд шуд. Ҳар кас хаёлҳои ногаҳониро сабук ва осон бигирад, онҳо ӯро зӯран ба сӯи ҳалокатҳо мекашанд. Ин хаёлҳо он қадар дар қалб омадурафт мекунанд, то ин ки ба орзуҳои ботилу пуч табдил меёбанд.

«(Ки амалҳои соҳибонашон) Монанди саробе дар як дашти ҳамвор аст, ки ташна онро об мепиндорад. Аммо вақте ба наздаш меояд, онро ҳеҷ чизе намеёбад ва Аллоҳро дар назди худ меёбад, пас (Аллоҳ) ҳисоби ӯро ба таври пурра медиҳад. Ва Аллоҳ зудҳисобкунанда аст» (Сураи Нур: 39).

Камҳимматтарин ва пасттарин мардум аз назари нафс он касе аст, ки дар ҷойи ҳақиқатҳо ба орзуҳои дурӯғин розиву хушнуд шавад, он орзуҳоро ба сӯи нафси худ бикашад ва худро бо онҳо зиннат диҳад.

Ба Аллоҳ қасам, ки ин орзуҳо танҳо сармояи муфлисон (тиҳидастон), бозору тиҷорати бекорон ва хӯроки нафсҳои холӣ мебошанд; ҳамон нафсҳое, ки дар ҷойи расидан ба мақсуд, танҳо ба дидори як хаёли дурӯғин ва дар ҷойи ҳақиқатҳо, ба орзуҳои пуч қаноат кардаанд. Чуноне ки шоир дар ин бора гуфтааст:

Орзуҳои Суъдо (ном ва намунаи маъшуқаи хаёлӣ) *дар вақти ташнагӣ барои ман серобкунандаанд,*

Суъдо бо он орзуҳо дар айни ташнагӣ ба мо обе сарду гуворо нӯшонид.

Инҳо орзуҳое мебошанд, ки агар рост бароянд, беҳтарин орзуҳо хоҳанд буд,

Ва агар дурӯғ ҳам бошанд (дар дохили ин хаёли ширин), *ба ҳар ҳол як муддате рӯзгори хушу гуворо доштем.*

Ва ин орзуҳо зиёнбортарин чиз барои инсон мебошанд, зеро аз онҳо оҷизӣ, танбалӣ ва сустӣ ба вуҷуд меояд ва онҳо боиси кӯтоҳӣ кардан, ҳасрат ва пушаймонӣ мегарданд. Шахси орзупарвар вақте аз расидан ва ламс кардани ҳақиқати он чиз бо ҷисми худ маҳрум гашт, сурати онро дар қалбаш месозад, онро ба оғӯш мекашад ва ба синааш мефишорад. Пас, ӯ танҳо ба расидан бо як сурати ваҳмӣ ва хаёлие қаноат мекунад, ки онро фикру андешааш сохтааст.

Ин кор ҳеҷ фоидае ба ҳоли ӯ надорад. Мисоли ӯ дуруст ба монанди шахси гурусна ва ташнае аст, ки дар ваҳму хаёли худ сурати хӯроку нӯшокиро месозад, дар ҳоле ки ӯ дар ҳақиқат на чизе мехӯрад ва на чизе менӯшад.

Ором шудан бо ин умур ва ба сӯи худ кашидани онҳо, далолат бар зиёнкорӣ ва пастии нафс мекунад. Дар ҳақиқат, шарофат, покӣ, таҳорат ва баландии нафс танҳо дар он аст, ки инсон ҳар як хаёли беҳақиқатро аз худ дур созад, ҳаргиз розӣ нашавад, ки чунин хаёлҳоро ба зеҳни худ роҳ диҳад ва нафси худро аз онҳо болову бонанг бидонад.

Сипас, хаёлҳо ва андешаҳо ба чаҳор қисми асосӣ тақсим мешаванд:

1. Хаёлҳое, ки банда ба воситаи онҳо фоидаҳои дунёи худро ба даст меорад.
2. Хаёлҳое, ки банда ба воситаи онҳо зиёну зарарҳои дунёи худро дафъ мекунад.
3. Хаёлҳое, ки банда ба воситаи онҳо маслиҳату фоидаҳои охирати худро ба даст меорад.
4. Хаёлҳое, ки банда ба воситаи онҳо зиёну зарарҳои охирати худро дафъ мекунад.

Пас, барои банда лозим аст, ки хаёлҳо, андешаҳо ва ташвишҳои худро танҳо дар ҳамин чаҳор қисм маҳдуд кунад. Агар андешаҳояшро дар ҳамин умур ҷамъ созад, метавонад парокандагии қалбашро ис-

лоҳ кунад ва онро ба чизҳои беҳуда раҳо насозад. Ва ҳар гоҳ, ки хаёлҳо ба сабаби зиёд будани вобастагиҳояшон ба якдигар фишор оранд, банда бояд кори муҳимтар ва он чиро, ки аз фавт шуданаш (аз даст рафтанаш) метарсад, пеш гузорад ва он чиро, ки муҳим нест ва аз фавт шуданаш хавф надорад, ба таъхир гузорад.

Дар ин ҷо ду қисми дигар боқӣ мемонад:

Якум: Кори муҳимме, ки аз даст намеравад (яъне барои анҷоми он вақти зиёд ҳаст).

Дуюм: Кори ғайримуҳимме, ки (агар ҳозир анҷом дода нашавад) аз даст меравад.

Дар ҳар кадоме аз ин ду қисм сабабе барои пеш гузоштани он вуҷуд дорад. Маҳз дар ҳамин ҷо дудилагӣ ва ҳайрат пеш меояд. Зеро агар кори муҳимро пеш гузорад, метарсад, ки кори поёниро аз даст медиҳад. Ва агар кори поёниро пеш гузорад, ба сабаби машғул шудан ба он, аз кори муҳимтар маҳрум мешавад. Ҳамчунин, гоҳо банда бо ду коре рӯбарӯ мешавад, ки ҷамъ кардани онҳо (яъне якҷоя иҷро карданашон) ғайриимкон аст ва ҳеҷ кадоме аз онҳо ба даст намеояд, магар бо аз даст додани кори дигар.

Ин мақом маҳалли истифодаи ақл, фаҳми амиқи динӣ (фиқҳ) ва маърифат аст. Маҳз аз ҳамин ҷост, ки ҳар кас баланд шуд, ба ҳамин сабаб баланд гар-

дид ва ҳар кас наҷот ёфт, ба ҳамин хотир наҷот ёфт ва ҳар кас ноумеду ноком шуд, ба ҳамин сабаб шуд. Аксари мардуме, ки мебинӣ ва ақлу маърифати бузург ҳам доранд, кори ғайримуҳиммеро, ки аз даст намеравад, бар кори муҳимме, ки аз даст меравад, афзал медонанд (тарҷеҳ медиҳанд). Ва ҳеҷ касеро намеёбӣ, ки аз ин хато комилан эмин бошад, вале баъзеҳо камтар ба ин хато роҳ медиҳанд ва баъзеҳо бештар.

Ҳукмрон ва файсалакунанда дар ин бахш ҳамон қоидаи бузургест, ки мадори шариат ва тақдири илоҳӣ бар он устувор аст ва бозгашти офариниш ва амру фармонҳо ба сӯи он мебошад. Он қоида чунин аст: «Пеш гузоштани бузургтар ва баландтарини ду маслиҳат (фоида, манфиат), агарчи боиси аз даст рафтани маслиҳати поёнтар аз он гардад; ва ворид шудан ба пасттарини ду зиён (мафсадат) ба хотири дафъ кардани зиёне, ки аз он бузургтар аст».

Пас, инсон як маслиҳатро аз даст медиҳад, то маслиҳати бузургтар аз онро ба даст орад; ва муртакиби як зиён мешавад, то зиёни ниҳоят бузургтар аз онро дафъ кунад.

ХАЁЛҲО ВА АНДЕШАҲОИ ИНСОНИ ОҚИЛ.

Пас, хаёлҳо ва андешаи инсони оқил аз ин доира берун намеравад ва шариатҳои илоҳӣ низ маҳз барои ҳамин омадаанд. Ва маслиҳату фоидаҳои дунёву охират ҳеҷ гоҳ барпо намешаванд, магар бар асоси ҳамин амр. Баландтарин, бузургтарин ва судмандтарин андешаҳо он аст, ки барои Аллоҳ ва барои хонаи охират бошад. Он андешае, ки барои Аллоҳ аст, ба чанд намуд тақсим мешавад:

Якум: Андешаву тафаккур дар оятҳои нозилшудаи Ӯ (Қуръон) ва амиқ фикр кардан дар онҳо ва фаҳмидани маъно ва муроди Худованд аз он оятҳо. Аллоҳи Мутаъол оятҳоро маҳз ба ҳамин хотир нозил кардааст, на танҳо барои хондани холӣ, балки тиловат кардан як восита аст.

Баъзе аз гузаштагони солеҳ «салаф» гуфтаанд: «Қуръон нозил шудааст, то ба он амал карда шавад, вале мардум танҳо хондани онро амал (ва ҳадафи асосӣ) қарор доданд».

Дуюм: Андеша кардан дар оятҳои шоҳидшавандаи (дидашаванда) Ӯ (нишонаҳои офариниш дар коинот), ибрат гирифтан аз онҳо ва истидлол кардан (далил овардан) ба воситаи онҳо бар номҳо, сифатҳо, ҳикмат, эҳсон, некӣ ва бахшиши Худованд. Аллоҳи Поку Муназзаҳ бандагонашро ба тафаккур

дар нишонаҳояш ва тадаббуру амиқ фикр кардан дар онҳо тарғиб намуда ва касонеро, ки аз ин амр ғофиланд, мазаммат кардааст.

Сеюм: Андеша кардан дар бораи неъматҳо, эҳсон ва бахшишҳои Худованд бар махлуқоташ бо намудҳои гуногуни неъматҳо ва инчунин тафаккур дар вусъати раҳмат, мағфират ва бурдбории (ҳилми) Ӯ.

Ин се намуди андеша аз қалб маърифати Аллоҳ, муҳаббат, тарсу бим ва умед ба Ӯро берун меоранд. Ва ҳамеша андеша кардан дар ин умур ҳамроҳ бо зикри Худованд, қалбро ба таври комил бо ранг ва сибғаи маърифату муҳаббати илоҳӣ рангрезӣ мекунад.

Чорум: Андеша кардан дар бораи айбҳо ва офатҳои нафси худ ва дар айбҳои амалҳои худ. Ин андеша фоидаи ниҳоят бузург дорад ва дарвозаест барои ҳар як некӣ. Таъсири ин тафаккур дар шикастани нафси аммора (нафси бади фармондеҳ ба гуноҳ) аст. Ҳар гоҳ ин нафси бад шикаста шавад, нафси мутмаинна (орому устувор) зинда мегардад, ба ҳаракат медарояд ва ҳукмронӣ ба дасти он мегузарад. Дар ин ҳол қалб зинда мешавад, фармонаш дар мулкияти ҷисм ҷорӣ мегардад ва амирону сарбозони худро (аъзои ҷисмро) дар роҳи маслиҳатҳову фоидаҳояш паҳн месозад.

Панҷум: Андеша кардан дар бораи вазифа ва ҳаққи ҳамон вақту соате, ки инсон дар он қарор дорад ва ҷамъ кардани тамоми ташвишу ҳиммат бар он. Шахси ориф (шиносандаи ҳақиқат) фарзанди вақти хеш аст. Агар он вақтро зоеъ кунад, тамоми маслиҳатҳо (манфиатҳо) ва фоидаҳояш зоеъ мешаванд. Зеро ҳамаи фоидаҳо маҳз аз вақт сар мезананд ва агар инсон онро аз даст диҳад, ҳаргиз онро ҷуброн ва пайдо карда наметавонад.

Имом Шофеъӣ (разияллоҳу анҳу) гуфтааст: *"Ман бо сӯфиён (аҳли зӯҳд) нишастам, пас аз онҳо ба ҷуз ду сухан (қоида) дигар фоидае нагирифтам; яке аз онҳо ин суханашон буд: Вақт шамшер аст, агар ту онро набурӣ (истифода накунӣ), он туро мебурад (нобуд месозад)"*.

Ва сухани дуюмро низ зикр кард, ки: *"Ва нафси ту, агар онро ба ҳақ машғул накунӣ, он туро ба ботил машғул хоҳад сохт"*.

Пас, вақти инсон дар ҳақиқат ҳамон умри ӯст ва он сармояву маводи зиндагии ҷовидонаи ӯ дар неъмати пойдор ва ё сармояи зиндагии талху танг дар азоби дарднок мебошад. Ин вақт ниҳоят тезтар аз абр мегузарад, пас он қисмат аз вақти инсон, ки барои Аллоҳ ва бо иноятиАллоҳ сипарӣ шудааст, ҳамон зиндагӣ ва умри ҳақиқии ӯст. Ғайр аз он аслан аз зиндагии ӯ ба шумор намеравад ва агар дар

он вақтҳо зиндагӣ ҳам карда бошад, ба монанди зиндагии чорпоён зиндагӣ кардааст. Пас, вақте ки инсон вақти худро дар ғофилӣ, фаромӯшхотирӣ ва орзуҳои ботил сипарӣ кунад ва беҳтарин чизе, ки вақти худро бо он гузаронидааст, хоб ва бекорӣ бошад, марги чунин шахс аз зиндагии ӯ барояш ниҳоят беҳтар аст.

Агар банда дар вақти намоз буданаш ҳеҷ саҳме аз намозаш надошта бошад, магар он чиро, ки дар он ақлу ҳушаш ҷамъ будааст, пас барои ӯ аз умраш низ ҳеҷ саҳме нест, магар он муддате, ки дар он бо Аллоҳ ва барои Аллоҳ будааст.

Ва ғайр аз ин қисматҳои зикршуда, дигар тамоми хаёлҳо ва андешаҳо ё васвасаҳои шайтонӣ ҳастанд ва ё орзуҳои ботилу фиребҳои дурӯғин. Инҳо ба манзалаи андешаҳои касоне мебошанд, ки ақлашон осеб дидааст, мисли мастон, бангиён (нашъамандон) ва васвасазадагон. Забони ҳоли инҳо дар вақти ошкор шудани ҳақиқатҳо (дар қиёмат) чунин мегӯяд:

Агар ҷойгоҳи ман дар маҳшар дар назди шумо,
Ҳамин ранҷе бошад, ки дидам, пас ба ростӣ рӯзгори худро зоеъ кардаам.
Орзуе буд, ки ҷонам як муддат ба он даст ёфт,
Ва имрӯз онро танҳо хобҳои парешону пуч мепиндорам.

Ва бидон, ки омадани хаёлу андеша ба қалб ҳеҷ зиёне надорад, балки даъват кардани он ва сӯҳбат кардан бо он зиён меорад. Пас, хаёл ба монанди як роҳгузар дар сари роҳ аст; агар ӯро раҳо кунӣ, мегузарад ва аз наздат меравад. Аммо агар ӯро даъват кунӣ (ба назди худ бихонӣ), ӯ туро бо суханҳо ва фиребҳояш ҷоду мекунад. Ин хаёлҳо сабуктарин чиз бар нафси холӣ (бекор) ва ботил мебошанд ва вазнинтарин чиз бар қалбу нафси шариф, осмонӣ ва мутмаинна (орому устувор) ҳастанд.

Аллоҳи Поку Муназзаҳ дар вуҷуди инсон ду нафсро сиришта ва якҷоя кардааст:

1. **нафси аммора** (фармондеҳ ба бадӣ)
2. ва **нафси мутмаинна** (орому устувор)

ва ин ду бо ҳам душман мебошанд. Пас, ҳар чизе, ки бар ин нафс сабук ояд, бар он нафси дигар вазнин аст ва бо ҳар чизе, ки ин нафс лаззат барад, нафси дигар аз он ба дард меояд. Бинобар ин, бар нафси аммора ҳеҷ чизе машаққатбортар аз амал кардан барои Аллоҳ ва афзал донистани ризояти Ӯ бар хоҳишҳои нафс нест ва дар айни замон барои ин нафс ҳеҷ чизе судмандтар аз он нест. Ва бар нафси мутмаинна ҳеҷ чизе машаққатбортар аз амал кардан барои ғайри Аллоҳ ва таслим шудан ба даъваткунандаи хоҳишҳои нафсонӣ (ҳаво) нест.

Ва барои нафси мутмаинна ҳеҷ чизе зиёнбортар аз он (амал барои ғайри Аллоҳ) нест. Фаришта бо ин нафси мутмаинна дар тарафи рости қалб қарор дорад ва шайтон бо он нафси аммора дар тарафи чапи қалб аст. Ин ҷангҳо ҳамеша идома доранд ва силоҳу бори худро ба замин намегузоранд, магар ин ки муҳлати зиндагии инсон аз ин дунё ба поён расад. Тамоми ботил дар канори шайтон ва нафси аммора ҷой мегирад ва тамоми ҳақ дар канори фаришта ва нафси мутмаинна қарор мегирад. Ин ҷанг гоҳе ба нафъи ин ва гоҳе ба нафъи он дигар мешавад, вале пирӯзӣ ҳамеша бо сабр аст. Ҳар кас, ки сабр кунад, пойдорӣ намояд, бар марзҳои қалбаш посбонӣ кунад ва аз Аллоҳ битарсад, оқибати нек дар дунё ва охират барои ӯ хоҳад буд. Ба ростӣ, Аллоҳи Мутаъол ҳукме кардааст, ки ҳаргиз табдил намеёбад: **«Ва оқибати нек аз они тақвост»** ва оқибати нек барои парҳезгорон аст.

Пас, қалб ба манзалаи як лавҳи (тахтаи) холӣ аст ва хаёлҳову андешаҳо нақшҳое мебошанд, ки дар он кашида мешаванд. Чӣ гуна барои инсони оқил сазовор аст, ки нақшҳои лавҳи қалбаш чизҳое миёни дурӯғ, фиреб, найранг, орзуҳои ботил ва сароби беҳақиқат бошад? Бо мавҷуд будани ин нақшҳои бад, дигар чӣ гуна ҳикмат, илм ва ҳидоят дар он қалб нақш бандад? Ва агар инсон бихоҳад,

ки илму ҳидоят дар лавҳи қалбаш нақш бандад, ҳолаш ба манзалаи навиштани илми судманд дар ҷоест, ки он ҷо пеш аз ин бо навиштани чизҳои бефоида машғулу пур шудааст. Пас, агар инсон қалби худро аз хаёлҳои зишт холӣ накунад, андешаҳои судманд дар он устувору собит нахоҳанд шуд; зеро онҳо танҳо дар ҷои холӣ устувор мегарданд, чуноне ки дар шеър гуфта шудааст:

Муҳаббати ӯ ба наздам омад, пеш аз он ки муҳаббатро бишносам,

Пас қалберо холӣ ёфт ва дар он ҷой гирифту устувор гашт.

Ва ба ҳамин хотир, бисёре аз аҳли сулук (тасаввуф, равандагони роҳи тариқат ва зӯҳд) сулуки худро бар асоси ҳифз ва назорати хаёлҳо устувор карданд. Онҳо кӯшиш намуданд, ки ба ҳеҷ хаёле иҷозати ворид шудан ба қалбҳояшонро надиҳанд, то ин ки қалб комилан холӣ гардад ва омодаи кашфу ошкор шудани ҳақиқатҳои умур ва улувиёт (донишҳои олӣ) дар он шавад. Аммо ин гурӯҳ чизеро ҳифз карданд ва чизҳои бисёри дигаре аз назарашон ғоиб гашт. Зеро онҳо қалбҳоро аз он ки ҳеҷ хаёле ба он роҳ ёбад, ба куллӣ холӣ сохтанд, пас қалбҳо холӣ боқӣ монданд ва ҳеҷ чизе дар онҳо набуд. Дар ин ҳол, шайтон он қалбҳоро холӣ ёфт,

пас тухми ботилро дар қолабҳое дар онҳо кошт, ки ба онҳо вонамуд мекард, ки инҳо баландтарин ва шарифтарин чизҳо ҳастанд. Шайтон бо ин умур, онҳоро аз хаёлҳое, ки худи сармояву маводи илм ва ҳидоят мебошанд, маҳрум сохт. Вақте қалб аз ин хаёлҳои (судманди илмӣ) холӣ шавад, шайтон меояд ва ҷойро холӣ меёбад, пас онро бо чизе машғул мекунад, ки бо ҳоли соҳибаш муносиб бошад. Азбаски шайтон натавонист ӯро бо хаёлҳои пасти дунёӣ машғул кунад, ӯро бо иродаи тарқрид (барканда шудан аз ҳама чиз) ва холӣ будан аз ҳар гуна хоҳишу ирода машғул сохт. Дар ҳоле ки барои банда ҳеҷ салобату растагорие нест, магар ин ки як иродаи хос бар қалбаш ҳукмрон бошад: ва он иродаи ҳамон муроди динӣ ва фармонии Аллоҳ аст, ки Худованд онро дӯст медорад ва бар он розӣ аст. Ва ҳамчунин машғулии қалб ва ташвиши он бояд бар шинохти дақиқу муфассали ин муроди илоҳӣ, барпо доштани он, иҷро кардани он дар миёни махлуқот ва роҳ ёфтан ба сӯи он бошад; ва инчунин тавассуту восита қарор додани ворид шудан дар миёни мардум барои иҷрои ин фармонҳо. Аммо шайтон онҳоро аз ин амри бузург гумроҳ сохт, ба ин тарз ки онҳоро аз боби зӯҳд дар хаёлҳои дунё ва сабабҳои он, ба тарк кардан ва бекор (муъаттил) сохтани ин вазифаҳо даъват намуд.

Шайтон ба онҳо вонамуд сохт, ки камолоти онҳо дар ҳамин таҷрид (гӯшанишинӣ) ва холӣ будани қалб аст. Ҳайҳот, ҳайҳот (ниҳоят дур аст ин гумон)! Камолот танҳо дар он аст, ки қалб аз хаёлҳо, иродаҳо ва андешаҳо дар роҳи ба даст овардани хушнудиҳои Парвардигори Мутаъол аз худи банда ва аз умуми мардум, пур бошад; ва инчунин пур аз андеша дар роҳҳои расидан ва пайвастан ба он гардад. Пас комилтарини мардум касест, ки хаёлҳо, андешаҳо ва иродаҳояш дар ин роҳ аз ҳама бештар бошад, ҳамон гуна ки ноқису пасттарини мардум касест, ки хаёлҳо, андешаҳо ва иродаҳояш барои баҳраҳои нафсонӣ ва хоҳишҳои худаш дар ҳар куҷо ки бошад, бештар аст. Ва Аллоҳ мададгор аст.

Ва ин Умар ибни Хаттоб (разияллоҳу анҳу) буд, ки хаёлҳо ва андешаҳо дар роҳи хушнудиҳои Парвардигори Мутаъол бар қалбаш фишор меоварданд ва зиёд мешуданд, то ҷое ки гоҳо онҳоро дар аснои намозаш истифода мебурд. Ӯ дар ҳоле ки дар намоз буд, лашкари худро омода ва тарҳрезӣ мекард, пас бо ин кораш миёни ҷиҳод ва намоз ҷамъ менамуд. Ва ин аз боби даромадани ибодатҳо дар дохили як ибодати дигар аст ва он аз дарвозаҳои ниҳоят нодир ва шарифест, ки ба он ворид намешавад, магар касе, ки дар талаби хеш содиқу устод, сершуда аз илм ва дорои ҳиммати баланд бошад; ба гунае ки ба як

ибодат ворид мешавад, вале дар дохили он ба ибодатҳои гуногуни дигар даст меёбад. Ва ин фазли Аллоҳ аст, ки ба ҳар кас бихоҳад, мебахшад.

ФАСЛ: ДАРВОЗАИ СЕЮМ — СУХАНҲО
(ЛАФАЗОТ)

Аммо суҳанҳо: ҳифз кардани онҳо ба ин аст, ки инсон ҳеҷ калимаи беҳудаву зоеъро аз даҳони худ берун наорад. Балки танҳо дар бораи чизе сухан гӯяд, ки ба воситаи он ба даст овардани фоида ва зиёдшавии дараҷа дар дини худро умед дорад. Пас, ҳар гоҳ, ки бихоҳад калимаеро бигӯяд, аввал назар кунад: оё дар он фоида ва суд ҳаст ё на? Агар дар он фоидае набошад, аз гуфтани он худро боздорад. Ва агар дар он фоидае бошад, боз назар кунад: оё ба сабаби гуфтани ин калима, калимаи дигаре, ки аз ин ҳам судмандтар аст, аз ӯ фавт мешавад (аз даст меравад) ё на? Пас, он калимаи афзалтарро ба сабаби ин калимаи поёнтар зоеъ насозад. Ва ҳар гоҳ, ки бихоҳӣ ба он чизе, ки дар қалби инсон аст, далел биёрӣ ва онро бишносӣ, пас ба ҳаракати забони ӯ далел биёр. Зеро забон туро аз он чизе, ки дар қалб нуҳуфта аст, огоҳ месозад; хоҳ соҳибаш бихоҳад ва хоҳ нахоҳад.

Яҳё ибни Муоз (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст: «Қалбҳо ба монанди дегҳое ҳастанд, ки бо он чизе, ки дар дохилашон аст, меҷӯшанд ва забонҳо ба манзалаи кафлесҳои онҳо мебошанд. Пас, ба инсон дар вақти сухан гуфтанаш нигоҳ кун, зеро забони ӯ аз он чизе, ки дар қалбаш ҳаст, бароят кафлес мезанад

(берун меорад); хоҳ ширин бошад ва хоҳ турш, хоҳ гуворо бошад ва хоҳ шӯру талх ва ғайри инҳо. Ва кафлес задани забони ӯ, таъми қалбашро бароят рӯшан месозад». Яъне ҳамон гуна ки ту бо забони худ таъми он таомеро, ки дар дохили дегҳост, мечашӣ ва ба ҳақиқати он илму дониш пайдо мекунӣ, дуруст ба ҳамин мисол, он чиро, ки дар қалби инсон аст, аз забони ӯ мечашӣ. Пас, он чиро, ки дар қалби ӯст, ба воситаи забонаш мечашӣ, ҳамон гуна ки таъми дегро бо забонат мечашӣ.

Ва дар ҳадиси марфуъи Анас ибни Молик (разияллоҳу анҳу) омадааст, ки Паёмбар фармудаанд: *"Имони банда мустақим (устувору саҳеҳ) намегардад, то он ки қалбаш мустақим (устувор) шавад ва қалби ӯ мустақиму устувор намегардад, то он ки забонаш мустақиму устувор шавад"*.

"Ва аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дар бораи бештарин чизе, ки мардумро вориди оташи дӯзах мекунад, пурсида шуд, пас он Ҳазрат фармуданд: Даҳон ва шармгоҳ". Имом Тирмизӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст: Ин ҳадиси ҳасани саҳеҳ аст.

Ва ба ростӣ, *Муоз ибни Ҷабал (разияллоҳу анҳу) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дар бораи амале пурсид, ки ӯро вориди биҳишт кунад ва аз оташи дӯзах дур созад. Пас, Паёмбар (саллаллоҳу*

алайҳи ва саллам) ӯро аз аслу раъси он амал, сутуни он ва баландтарин нуқтаи кӯҳони он огоҳ сохтанд ва сипас фармуданд: "Оё туро аз аслу пойдевори тамоми ин умур огоҳ накунам?". Муоз гуфт: Бале, эй Расули Аллоҳ. Пас, он Ҳазрат забони худашонро бо даст гирифтанд ва сипас фармуданд: "Инро бар худ боздор (ва назорат кун)". Муоз гуфт: Оё мо ба сабаби он чизе, ки бо он сухан мегӯем, бозхост ва азоб мешавем? Паёмбар фармуданд: "Модарат дар азоят бишинад (вожаи таъаққуб ва ташвиқ) эй Муоз! Оё мардумро ба рӯйҳояшон — ё ба биниҳояшон — дар оташи дӯзах вожгун меафканад, ба ҷуз он чизҳое, ки забонҳояшон даравидааст?". Имом Тирмизӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст: Ин ҳадиси ҳасани саҳеҳ аст.

Ва аз чизҳои аҷиб ин аст, ки барои инсон нигаҳдорӣ ва парҳез кардан аз хӯрдани ҳаром, зулм, зино, дуздӣ, нӯшидани шароб ва нигоҳи ҳарому ғайри инҳо осон менамояд, вале нигаҳдорӣ ва назорати ҳаракати забонаш бар ӯ ниҳоят душвор аст. То ҷое ки ту мардеро мебинӣ, ки бо диндорӣ, зӯҳд ва ибодат ба сӯи ӯ ишора мешавад (яъне дар миёни мардум ба ин сифатҳо маъруфу машҳур аст), вале ӯ калимаҳоеро аз хашму ғазаби Аллоҳ мегӯяд, ки аслан ба онҳо аҳамият намедиҳад; ва ба сабаби як калима аз онҳо, аз фосилаи миёни машриқу мағриб

ҳам дуртар (ба поён) фурӯ меравад. Ва чӣ қадар мардонеро мебинӣ, ки аз корҳои зишт (фоҳишаҳо) ва зулм худро ниҳоят дур мегиранд, вале забони онҳо номусу шарафи зиндаҳо ва мурдагонро медарад ва аслан парво надоранд, ки чӣ мегӯянд.

Ва агар бихоҳӣ ин ҳақиқатро бишносӣ, пас ба он чизе нигоҳ кун, ки Имом Муслим (раҳматуллоҳи алайҳ) дар китоби «Саҳеҳ»-и худ аз ҳадиси Ҷундуб ибни Абдуллоҳ (разияллоҳу анҳу) ривоят кардааст, ки гуфт: Расули Аллоҳ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: *"Марде гуфт: Ба Аллоҳ қасам, ки Аллоҳ фалониро намебахшад. Пас, Аллоҳи Азза ва Ҷалла фармуд: Кист он касе, ки бар Ман савганд мехӯрад (ва ҳукм мекунад), ки Ман фалониро намебахшам? Дар ҳақиқат, Ман ӯро бахшидам ва амали туро ботил (ва нобуд) сохтам"*. Пас, ин обид ва бандае, ки Аллоҳро ба он андозае, ки мехост ибодат карда буд, маҳз ҳамин як калима тамоми амалҳояшро ботил сохт.

Ва дар ҳадиси Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) низ шабеҳи ин омадааст, ки сипас Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) гуфт: «Калимаеро гуфт, ки дунё ва охирати ӯро ба ҳалокат андохт».

Ва дар китобҳои «Саҳеҳ»-и Бухорӣ ва Муслим аз ҳадиси Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фар-

мудаанд: *"Дар ҳақиқат, банда калимаеро аз хушнудии Аллоҳ мегӯяд, ки ба он чандон аҳамият намедиҳад, вале Аллоҳ ба сабаби он дараҷаҳои ӯро баланд мебардорад. Ва дар ҳақиқат, банда калимаеро аз хашму ғазаби Аллоҳ мегӯяд, ки ба он чандон аҳамият намедиҳад, вале ба сабаби он дар оташи дӯзах фурӯ меравад"*. Ва дар ривояти Имом Муслим (раҳматуллоҳи алайҳ) омадааст: *"Банда калимаеро мегӯяд, ки дар бораи (оқибати) он хуб фикр ва тааммул намекунад, вале ба сабаби он дар оташи дӯзах аз фосилаи миёни машриқу мағриб ҳам дуртар лағжида фурӯ меравад"*.

Ва дар назди Имом Тирмизӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) аз ҳадиси Билол ибни Ҳориси Музанӣ (разияллоҳу анҳу) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармудаанд: *"Дар ҳақиқат, яке аз шумо калимаеро аз хушнудии Аллоҳ мегӯяд, ки гумон намекунад он калима ба он ҷое (аз бузургӣ), ки расидааст, бирасад; вале Аллоҳ ба сабаби он хушнудии Худро то рӯзи мулоқот (қиёмат) барояш менависад. Ва дар ҳақиқат, яке аз шумо калимаеро аз хашму ғазаби Аллоҳ мегӯяд, ки гумон намекунад он калима ба он ҷое (аз бадӣ), ки расидааст, бирасад; вале Аллоҳ ба сабаби он хашму ғазаби Худро то рӯзи мулоқот барояш менависад"*. Ва Алқама (раҳматуллоҳи алайҳ) ҳамеша мегуфт: «Чӣ қадар

суханҳое буданд, ки ҳадиси Билол ибни Ҳорис маро аз гуфтани онҳо боздошт».

Ва дар китоби «Ҷомеъ»-и Имом Тирмизӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) низ аз ҳадиси Анас ибни Молик (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки гуфт: *"Марде аз саҳобагон вафот кард, пас марди дигаре гуфт: Туро ба биҳишт хушхабар бод! Расули Аллоҳ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: Ту чӣ медонӣ? Шояд ӯ дар бораи чизе сухан гуфта бошад, ки ба ӯ дахле надошт ва ё ба чизе бахилӣ карда бошад, ки бо додани он аз молаш чизе кам намешуд"*. Имом Тирмизӣ гуфтааст: Ин ҳадиси ҳасан аст.

Ва дар лафзи дигар омадааст: *"Навҷавоне дар рӯзи ҷанги Уҳуд ба шаҳодат расид, пас дар ҳоле ёфт шуд, ки бар шикамаш аз сабаби гуруснагӣ сангге баста шуда буд. Модараш хокро аз рӯи ӯ пок кард ва гуфт: Биҳишт бар ту гуворову муборак бод, эй фарзандам! Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: Ту чӣ медонӣ? Шояд ӯ дар бораи чизе сухан мегуфт, ки ба ӯ дахле надошт ва аз додани чизе бозмедошт, ки бахшидани он ба ӯ зиёне намерасонд"*.

Ва дар китобҳои «Саҳеҳ»-и Бухорӣ ва Муслим аз ҳадиси Абуҳурайра (разияллоҳу анҳу) ривояти марфуъ омадааст, ки Паёмбар фармудаанд: *"Ҳар кас*

ба Аллоҳ ва рӯзи охират имон дорад, бояд сухани хайру нек бигӯяд ва ё хомӯш бишинад".

Ва дар лафзи дигаре дар Саҳеҳи Муслим омадааст: *"Ҳар кас ба Аллоҳ ва рӯзи охират имон дорад, пас вақте дар канори кору воқеае ҳозир мешавад, бояд бо некӣ сухан гӯяд ва ё хомӯш бимонад".*

Имом Тирмизӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) бо исноди саҳеҳ аз он Ҳазрат (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) зикр кардааст, ки фармудаанд: *"Аз хубии Исломи инсон ин аст, ки чизҳои беҳуда ва он чиро, ки ба ӯ дахле надорад, тарк кунад".*

Ва аз Суфён ибни Абдуллоҳи Сақафӣ (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки гуфт: *«Гуфтам: Эй Расули Аллоҳ, дар бораи Ислом ба ман сухане бигӯй, ки баъд аз шумо аз ҳеҷ каси дигаре дар бораи он напурсам. Фармуданд: Бигӯ, ба Аллоҳ имон овардам ва сипас (дар ин роҳ мустақим) устувор бош. Гуфтам: Эй Расули Аллоҳ, хавфноктарин чизе, ки бар ман аз он метарсӣ, чист? Пас он Ҳазрат забони худашонро бо даст гирифтанд ва сипас фармуданд: Ин»* — ва ҳадис саҳеҳ аст.

Ва аз Умми Ҳабиба (разияллоҳу анҳо) — ҳамсари Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) — аз он Ҳазрат (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармудаанд: *"Тамоми суханони фарзанди Одам бар зарари ӯст, на ба нафъи ӯ, магар амри ба*

маъруф (фармони ба некӣ), наҳйи аз мункар (боздаштани аз бадӣ) ва ё зикри Аллоҳи Азза ва Ҷалл". Имом Тирмизӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст: Ин ҳадиси ҳасан аст.

Ва дар ҳадиси дигар омадааст: *"Ҳар гоҳ банда субҳ мекунад, тамоми аъзои ҷисми ӯ дар баробари забон хошеъу таслим мешаванд ва мегӯянд: Дар ҳаққи мо аз Аллоҳ битарс, зеро мо танҳо ба воситаи ту (ва ба дунболи ту) ҳастем. Пас, агар ту мустақиму (устувору) рост бошӣ, мо низ мустақим (устувор) мешавем ва агар ту кач шавӣ, мо низ кач мешавем"*.

Баъзе аз гузаштагони солеҳ «салаф» ҳамеша нафси худро ҳатто барои гуфтани ин суханҳо бозхост мекарданд, ки: «Имрӯз рӯзи гарм аст ва ё имрӯз рӯзи сард аст».

Ва ба ростӣ, яке аз бузургони аҳли илмро дар хоб диданд, пас аз ҳолаш пурсида шуд. Ӯ гуфт: «Ман ба сабаби як калимае, ки гуфта будам, боздошта шудаам; гуфта будам: Мардум чӣ қадар ба борон ниёз доранд! Пас ба ман гуфта шуд: Ту чӣ медонӣ? Ман ба маслиҳату фоидаи бандагони Худ донотарам».

Ва яке аз саҳобагон (разияллоҳу анҳум) рӯзе ба канизи худ гуфт: «Сӯфраро биёр, то бо он андаке бозӣ (машғул) шавем». Сипас (пушаймон шуд ва) гуфт: «Аз Аллоҳ омурзиш мехоҳам! Ман ҳеҷ кали-

маеро намегӯям, магар ин ки пеш аз гуфтан ҷилаву лаҷоми онро маҳкам медорам, ба ҷуз ҳамин калима, ки бидуни лаҷому ҷилав аз ман содир шуд» — ё чуноне ки гуфтааст.

Сабуктарини ҳаракатҳои аъзои ҷисм ҳаракати забон аст, вале ҳамин ҳаракат зиёнбортарини онҳо бар гардани банда мебошад.

Ва гузаштагони солеҳ «салаф» ва ояндагон «халаф» ихтилоф кардаанд, ки оё тамоми он чизе, ки инсон ба забон меорад, навишта мешавад, ё танҳо суханҳои некиву бадӣ навишта мешавад? Дар ин бора ду дидгоҳ ҳаст, ки рӯшантарини онҳо дидгоҳи аввал (навишта шудани тамоми суханҳо) мебошад.

Ва баъзе аз салаф гуфтаанд: «Тамоми суханони фарзанди Одам бар зарари ӯст, на ба нафъи ӯ, магар он чизе, ки барои Аллоҳ ва дар роҳи тоати Ӯ бошад». Ва Абубакри Сиддиқ (разияллоҳу анҳу) ҳамеша забони худашро (бо даст) мегирифт ва мегуфт: «Ин ҳамон чизест, ки маро ба ҳалокатгоҳҳо кашидааст». Бояд донист, ки сухан то даме ки дар даҳони туст, асири ту мебошад, вале вақте аз даҳонат берун шуд, ту асири он мегардӣ. Ва Аллоҳ ҳамеша дар канори забони ҳар сухангӯест: **«Ҳеҷ суханеро (инсон) ба забон намеорад, магар ин ки дар наздаш посбоне омодаву ҳозир аст»** (Сураи Қоф: 18).

Дар забон ду офати бузург вуҷуд дорад, ки агар банда аз яке раҳо шавад, аз дигаре раҳо намегардад: офати сухан гуфтан ва офати хомӯш истодан. Гоҳо ҳар кадоме аз ин ду офат дар вақти хоси худ метавонад гуноҳаш аз он дигаре бузургтар бошад. Пас, касе, ки аз гуфтани ҳақ хомӯш меистад, шайтони гунг, нофармонбардори (осии) Аллоҳ ва риёкору чоплус аст, агар аз хатаре бар ҷони худ натарсад. Ва касе, ки бо ботил сухан мегӯяд, шайтони гӯё ва нофармонбардори Аллоҳ аст. Аксари махлуқот дар сухан гуфтан ва хомӯш истодани худ дучори инҳироф (каҷравӣ ва хато) гаштаанд, пас онҳо миёни ҳамин ду намуди бадӣ қарор доранд. Аммо аҳли миёнаравӣ — ва онҳо аҳли роҳи рост мебошанд — забонҳои худро аз ботил боздаштанд ва онро дар чизҳое озод гузоштанд, ки фоидааш дар охират ба худашон бармегардад. Бинобар ин, ҳеҷ кадоме аз онҳоро намебинӣ, ки калимаеро бигӯяд, ки бефоида зоеъ равад, чӣ расад ба ин ки дар охирataш ба ӯ зиён расонад. Дар ҳақиқат, банда дар рӯзи қиёмат бо некиҳое ба андозаи кӯҳҳо меояд, вале мебинад, ки забонаш тамоми онҳоро вайрон кардаву аз байн бурдааст. Ва (баръакс) бандае бо гуноҳоне ба андозаи кӯҳҳо меояд, вале мебинад, ки забонаш ба сабаби зиёд зикр кардани Аллоҳ ва умури вобаста ба он,

тамоми он гуноҳонро вайрон кардаву маҳв сохта-аст.

ФАСЛ: ДАРВОЗАИ ЧОРУМ — ҚАДАМҲО

(*ХУТУВОТ*)

Аммо қадамҳо: ҳифз кардани онҳо ба ин аст, ки инсон қадами худро нагузорад ва ҳаракат накунад, магар дар коре, ки ба даст овардани савобу мукофоти онро (дар назди Аллоҳ) умед дорад.

Пас, агар дар қадамҳо ва рафтани ӯ ҳеҷ зиёдатии савобе набошад, нишастан ва худдорӣ кардан аз он барояш ниҳоят беҳтар аст. Вале инсон метавонад аз ҳар як кори мубоҳе (ҷоизе), ки ба сӯи он қадам мегузорад, як амали наздикшавӣ «қурбат ба Аллоҳ Таъоло» ва тоатро берун оварад, ба ин тарз ки дар он нияти холисе барои Аллоҳ кунад; пас бо ин ният, қадамҳояш ба тоату ибодат табдил меёбанд.

Ва азбаски **лағжиш ду намуд** аст: **лағжиши по** ва **лағжиши забон**, бинобар ин, ҳардуи онҳо дар ин каломи Аллоҳи Мутаъол **дар паҳлуи ҳам** ва дар як радиф омадаанд: **«Ва бандагони Раҳмон касоне ҳастанд, ки бар рӯи замин бо оромӣ ва фурӯтанӣ роҳ мераванд ва ҳар гоҳ, ки нодонҳо онҳоро хитоб кунанд (сухани бад гӯянд), сухани орому солим мегӯянд»** (Сураи Фурқон: 63).

Худованд онҳоро ба истиқомат «устувор мондан дар роҳи рост» ва саҳеҳӣ дар суҳанҳо ва қадамҳояшон тавсиф намуд, ҳамон гуна ки миёни нигоҳҳо ва хаёлҳо низ дар ин каломи Худ ҷамъ кардааст: **«(Ху-**

дованд) Хиёнати чашмҳо ва он чиро, ки синаҳо (қалбҳо) пинҳон медоранд, медонад» (Сураи Ғофир: 19).

ФАСЛ

Ва мо тамоми ин умурро ҳамчун як муқаддима ва пешгуфтор дар пешгоҳи баёни ҳаром будани корҳои зишт «**фоҳишаҳо**» ва **воҷиб будани ҳифзи шармгоҳ** зикр кардем. Ва ба ростӣ, Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: *"Бештарин чизе, ки мардумро вориди оташи дӯзах мекунад: даҳон ва шармгоҳ аст"*.

Ва дар китобҳои «Саҳеҳ»-и Бухорӣ ва Муслим аз он Ҳазрат (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармудаанд: *"Хуни ҳеҷ марди мусалмоне ҳалол нест, магар бо яке аз се чиз: шахси зандори (издивоҷкардаи) зинокор, ҷон дар баробари ҷон (қасоси қатл) ва касе, ки дини худро тарк карда, аз ҷамоат (-и исломӣ) ҷудо шудааст"*. Ва ин ҳадис дар заминаи ҳамроҳ ва наздик омадани зино бо куфр ва қатли нафс, дуруст ба монанди ҳамон оятест, ки дар Сураи Фурқон омад ва монанди ҳадиси Ибни Масъуд (разияллоҳу анҳу) мебошад.

Ва Расули Аллоҳ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳадисро аз он амале оғоз карданд, ки рӯй додани он дар миёни мардум бештар ва зиёд аст ва сипас ба дунболи он (аз ҷиҳати шумора камтар меояд). Пас, зино аз назари рӯй додан аз қатли нафс бештар аст ва қатли нафс аз муртад шудан (аз дин гаштан) бештар рӯй медиҳад. Инчунин, он Ҳазрат дар ҳадис

аз гуноҳи бузург ба сӯи гуноҳе, ки аз он ҳам бузургтар аст, гузаштанд.

Ва зиёну фасоди зино ба куллӣ бо салоҳу ободии ҷаҳон зиддият дорад: Зеро зан вақте зино мекунад, хорӣ ва нангу орро бар оила, шавҳар ва хешовандони худ ворид месозад ва сари онҳоро дар миёни мардум хам мекунад. Ва агар аз ин зино ҳомила шавад, пас агар фарзанди худро (аз тарси нанг) бикушад, миёни зино ва қатл ҷамъ кардааст. Ва агар он фарзандро ба шавҳари худ нисбат диҳад, пас як шахси бегонаеро (ки аз онҳо нест) бар оилаи шавҳар ва оилаи худ ворид сохтааст, ки ӯ аз онҳо мерос мегирад, дар ҳоле ки аз онҳо нест; ва маҳрамҳои онҳоро мебинад ва бо онҳо хилват мекунад ва худро ба онҳо нисбат медиҳад, дар ҳоле ки аслан аз онҳо нест — ва ғайри инҳо аз фасодҳои бузурги зинои зан.

Аммо зинои мард, он низ боиси омехта шудани насабҳо, фасод кардани зани покдоман ва дар маърази нобудиву ҳалокат қарор додани ӯ мегардад. Дар ин гуноҳи кабира харобии дунё ва дин нуҳуфта аст, агарчи ба сабаби он қабрҳоро дар барзах ва оташро дар охират лабрез (пур) мекунад. Пас, чӣ қадар дар амали зино ҳалол шумурдани ҳурматҳо, аз даст рафтани ҳақҳо ва рӯй додани зулмҳои бузург мавҷуд аст!

Ва аз вижагиҳои он (амали зино) ин аст, ки он боиси фақру тангдастӣ мегардад, умрро кӯтоҳ мекунад, бар рӯи соҳибаш сиёҳӣ мекашад ва либоси хашму бадбиниро дар миёни мардум бар тани ӯ мепӯшонад.

Ва аз вижагиҳои дигари он ин аст, ки он қалбро пароканда месозад ва онро бемор мекунад, агарчи комилан накушад ҳам. Инчунин ташвиш, андӯҳ ва тарсу бимро меорад, бандаро аз фаришта дур сохта, ба шайтон наздик мекунад. Пас, баъд аз зиёну фасоди қатл, ҳеҷ фасоде бузургтар аз фасоди зино нест. Ба ҳамин хотир, ҷазои қатл дар он бар зиштарин, қабеҳтарин ва сахттарин намудҳо (яъне сангсор барои шахси зинокори оиладор) шариат гаштаааст. Ва агар ба банда хабар расад, ки зан ё яке аз маҳрамҳои ӯ кушта шудааст, ин барояш ниҳоят осонтар аст аз он ки хабар ёбад, ки ӯ зино кардааст.

«Ва Саъд ибни Убода (разияллоҳу анҳу) гуфт: "Агар мардеро бо зани худ бинам, ҳатман бо теғи шамшер, бидуни он ки бо паҳнояш бизанам (балки бо дами тезаш), ӯро мезанам". Ин сухан ба Расули Аллоҳ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) расид, пас он Ҳазрат фармуданд: "Оё аз рашки Саъд тааҷҷуб мекунед? Ба Аллоҳ қасам, ки ман аз ӯ рашкноктарам ва Аллоҳ аз ман ҳам рашкноктар аст. Ва ба хотири рашки Аллоҳ аст, ки корҳои зиштро

«фоҳишаҳоро» — хоҳ ошкоро бошанд ва хоҳ пинҳон — ҳаром кардааст"« — Муттафақун алайҳ (Бухорӣ ва Муслим онро ривоят кардаанд).

Ва дар китобҳои «Саҳеҳ»-и Бухорӣ ва Муслим низ аз он Ҳазрат (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармудаанд: *"Дар ҳақиқат, Аллоҳ рашк мекунад ва мӯъмин низ рашк мекунад. Ва рашки Аллоҳ дар он аст, ки банда он чиро, ки бар ӯ ҳаром кардааст, анҷом диҳад"*.

Ва дар ҳарду китоби саҳеҳ аз он Ҳазрат (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармудаанд: *"Ҳеҷ кас* ***(рашкноктар аз Аллоҳ)*** *нест, ба ҳамин хотир корҳои зиштро — хоҳ ошкоро бошанд ва хоҳ пинҳон — ҳаром кардааст. Ва ҳеҷ кас нест, ки* ***(узр овардани банда (тавба)*** *дар назди ӯ маҳбубтар аз Аллоҳ бошад, ба ҳамин хотир паёмбаронро хушхабардиҳанда ва бимкунанда фиристод. Ва ҳеҷ кас нест, ки* ***(ситоиш (мадҳ)*** *дар назди ӯ маҳбубтар аз Аллоҳ бошад, ба ҳамин хотир Худаш Худро ситоиш кард"*.

Ва дар Саҳеҳайн дар хутбаи он Ҳазрат (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дар намози хусуф (офтобгирифтан) омадааст, ки фармудаанд: *"Эй уммати Муҳаммад! Ба Аллоҳ қасам, ки ҳеҷ касе рашкноктар аз Аллоҳ нест, вақте ки бандаи мард ё бандаи зани Ӯ зино кунад. Эй уммати Муҳаммад!*

Ба Аллоҳ қасам, агар он чиро, ки ман медонам, медонистед, ҳатман кам механдидед ва бисёр мегиристед". Сипас дастҳои худро баланд карданд ва фармуданд: "Бор Илоҳо, оё расонидам?".

Ва дар зикр кардани ин гуноҳи кабира ба таври хос дар пайи намози хусуф, як сирру ҳикмати ниҳоят зебое барои касе, ки дар он тааммул кунад, нуҳуфта аст. Ва ошкор шудани зино аз нишонаҳои харобии ҷаҳон ва аз аломатҳои қиёмат мебошад; чуноне ки дар китобҳои «Саҳеҳ»-и Бухорӣ ва Муслим аз Анас ибни Молик (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки гуфт: *«Ман бароятон ҳадисеро мегӯям, ки ҳеҷ каси дигаре баъд аз ман онро бароятон нахоҳад гуфт. Онро аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) шунидам, ки мефармуданд: "Аз нишонаҳои қиёмат ин аст, ки илм бардошта мешавад, ҷаҳолат ошкор мегардад, шароб нӯшида мешавад, зино ошкору паҳн мегардад ва мардон кам шудаву занон зиёд мешаванд, то ҷое ки барои панҷоҳ зан танҳо як сарпараст боқӣ монад"»*.

Ва ба ростӣ, суннати Аллоҳи Поку Муназзаҳ дар миёни махлуқоташ чунин ҷорӣ шудааст, ки дар вақти ошкору паҳн шудани зино, Аллоҳ Субҳонаҳу ва Таъоло хашм мегирад ва хашми Ӯ сахт мешавад. Пас, ҳатман хашми Ӯ дар замин ба сурати як ҷазову азоб асар хоҳад кард.

Абдуллоҳ ибни Масъуд (разияллоҳу анҳу) гуфтааст: «Ҳеҷ гоҳ рибо ва зино дар як ободӣ (ҷомеае) ошкору паҳн нашуд, магар ин ки Аллоҳ ба ҳалокату нобудии он иҷозат дод».

Ва яке аз донишмандони «аҳбор»-и бани Исроил фарзанди худро дид, ки ба зане бо чашму абрӯ ишора мекунад. Пас гуфт: «Эй фарзандам, ором бош (ин корро накун)». (Азбаски дар наҳйи аз мункар сустӣ кард), он падар аз тахти худ вожгун (сарозеру чаппашуда) ба замин афтод, то ҷое ки ҳароммағзи ӯ қатъ шуд (фалаҷ гашт) ва занаш низ тифли худро сиқт кард (афканд). Ва ба ӯ гуфта шуд: «Оё рашку хашми ту барои Ман ҳамин андоза (суст) буд? Ҳаргиз дар насли ту дигар ҳеҷ хайру баракате нахоҳад буд».

Ва Аллоҳи Поку Муназзаҳ ҷазои «ҳадди» зиноро аз миёни дигар ҷазоҳо бо се вижагӣ хос гардонидааст:

Якум: Қатл дар он (барои зинокори издивоҷкарда) бар зишттарин ва сахттарин намудҳои қатл (яъне сангсор) аст. Ва дар он ҷое ҳам, ки ҷазоро сабуктар кардааст, миёни азоби бадан бо дурра задан ва азоби қалб бо бадарға «тағриб» ва дур кардани ӯ аз ватанаш ба муддати як сол (барои занокори издивоҷнокарда), ҷамъ намудааст.

Дуюм: Худованд бандагонашро наҳй кардааст, ки мабодо дар иҷрои дини Ӯ нисбат ба зинокорон дучори раҳмдилӣ ва дилсӯзии сусткунанда шаванд, ба гунае ки ин дилсӯзӣ онҳоро аз барпо доштани ҷазо бар зинокорон боздарад. Зеро Худованд Худ аз рӯи меҳрубонӣ ва раҳмате, ки нисбат ба бандагон дорад, ин ҷазоро муқаррар кардаву шариат гардонидааст; пас Ӯ ба шумо раҳмдилтар аст ва раҳмати Ӯ монеа аз фармон доданаш ба ин ҷазо нагардид. Бинобар ин, он дилсӯзие, ки дар қалбҳои шумо пайдо мешавад, набояд шуморо аз барпо доштани фармони Ӯ, (ки ҷазои ҳаддӣ аст) боздарад.

Ин амр — агарчи дар тамоми ҷазоҳои шаръӣ «ҳудуд» умумӣ аст — вале дар ҷазои зино ба таври хос зикр шуд, чун ниёзи сахт ба ёдоварии он буд. Зеро мардум дар қалбҳои худ нисбат ба зинокор он дағаливу сахтиеро, ки нисбат ба дузд, тӯҳматкунанда «қозиф» ва нӯшандаи шароб эҳсос мекунанд, намеёбанд. Пас, қалбҳои онҳо ба зинокор бештар аз дигар соҳибони ҷиноятҳо раҳм меорад ва воқеияти ҷомеа низ шоҳиди ин аст. Бинобар ин, онҳо наҳй шуданд, ки мабодо ин дилсӯзӣ доманашонро бигирад ва онҳоро ба бекор «муъаттил» сохтани ҷазои Аллоҳ бикашад.

Ва сабаби ин раҳму дилсӯзӣ (нисбат ба зинокор) ин аст: ин гуноҳест, ки ҳам аз ашрофу бузургон,

ҳам аз табақаи миёна ва ҳам аз мардуми паст содир мешавад. Ва дар нафсҳо қавитарин сабабҳо ва ангезаҳо ба сӯи он мавҷуд аст ва шарику ҳамроҳ дар он ниҳоят зиёд аст. Аксари сабабҳои он ишқбозӣ мебошад ва қалбҳо табиатан ба раҳм кардан бар аҳли ишқ сиришта шудаанд. Ҳатто бисёре аз мардум ёрӣ додан ба ошиқро як тоат ва амали наздикшавӣ «қурбат» медонанд, агарчи он сурати маъшуқ бар ӯ ҳаром ҳам бошад. Онҳо ин корро зишт намешуморанд ва ин ҳолат дар назди он касоне, ки Аллоҳ хостааст, ки ба монанди чорпоён бошанд, собит гаштааст. Ва ба ростӣ, ноқисони ақл, ба монанди хизматгорон ва занон, аз ин гуна воқеаҳо бароямон ниҳоят зиёд ҳикоят кардаанд.

Ва ҳамчунин, ин гуноҳест, ки ғолибан бо ризояти ҳарду ҷониб рӯй медиҳад ва дар он, он намуди таҷовуз, зулм ва зӯроварие «иғтисоб», ки нафсҳо табиатан аз он нафрат доранд, дида намешавад (ба ҳамин хотир мардум ба онҳо раҳм мекунанд).

Ва дар нафсҳо шаҳвати ғолибе барои ин гуноҳ мавҷуд аст, пас нафс ин ҳолатро барояш зиннат медиҳад ва дар натиҷа раҳму дилсӯзие дар он пайдо мешавад, ки монеа аз барпо доштани ҷазо «ҳадд» мегардад. Ва тамоми ин умур аз заъфи имон сар мезананд. Камолоти имон дар он аст, ки дар банда қуввате бошад, ки бо он фармони Аллоҳро барпо до-

рад ва дар айни замон раҳмате дошта бошад, ки бо он бар шахси ҷазогиранда раҳм кунад. Бо ин тарз ӯ бо Парвардигори Мутаъоли худ дар амру фармон ва раҳматаш мувофиқ ва ҳамраъй мегардад.

Сеюм: Аллоҳи Поку Муназзаҳ фармон додааст, ки ҷазои ҳардуи онҳо (марду зани зинокор) бояд дар ҳузури гурӯҳе аз мӯъминон «ба машҳад» иҷро шавад, на дар хилват ва ҷое, ки ҳеҷ кас онҳоро набинад. Ин кор барои расидан ба маслиҳату ҳадафи аслии ҷазо комилтар аст ва ҳикмати он бозташтану тарсонидани дигарон «заҷр» мебошад. Ва ҷазои зинокори издивоҷкарда «муҳсан» (ки сангсор аст) аз ҳамон азоби Аллоҳи Мутаъол бар қавми Лут, ки онҳоро бо сангҳо нишон гирифт, гирифта шудааст. Ин ба хотири шарокати зино ва ливота (ҳамҷинсгароӣ) дар зиштӣ «фаҳш» аст. Ва дар ҳар кадоме аз ин ду амал фасоде нуҳуфта аст, ки бо ҳикмати Аллоҳ дар офариниш ва амру фармонаш зиддият дорад. Ба ростӣ, дар амали ливота он қадар фасодҳое мавҷуд аст, ки аз ҳадду шумор берун мебошанд. Ва агар шахси мафъул (он ки бо ӯ ин амал содир шудааст) кушта шавад, барояш ниҳоят беҳтар аз он аст, ки мавриди ин амал қарор гирад. Зеро ӯ чунон дучори фасод мегардад, ки баъд аз он дигар ҳеҷ умеде ба салоҳу ободии ӯ намемонад ва тамоми хайру баракаташ аз байн меравад. Ва замин оби

шарму ҳаёро аз рӯи ӯ мемакад, пас баъд аз он дигар на аз Аллоҳ шарм медорад ва на аз махлуқоташ. Ва нутфаи шахси фоъил (анҷомдиҳандаи зино) дар қалб ва рӯҳи ӯ ҳамон кореро мекунад, ки заҳр дар дохили бадан анҷом медиҳад.

Ва мардум ихтилоф кардаанд, ки: «Оё шахси мафъул (баъд аз тавба) вориди биҳишт мешавад ё на?». Ман аз Шайхулислом шунидам, ки ин ду дидгоҳро нақл мекард.

Ва касоне, ки гуфтанд: «Ӯ вориди биҳишт намешавад», ба чандин умур далел оварданд:

Аз ҷумлаи онҳо ин ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: *"Фарзанди зино вориди биҳишт намешавад"*. Вақте ҳоли фарзанди зино бо вуҷуди он ки худаш ҳеҷ гуноҳе дар ин кор надорад, ин гуна бошад — вале ӯ маҳалли гумони ҳар як бадиву зиштӣ аст ва сазовор аст, ки ҳаргиз аз ӯ хайре сар назанад, чун аз нутфаи зиште офарида шудааст; ва вақте ҷасаде, ки бо ҳаром парвариш ёфтааст, оташи дӯзах ба он авлотар (сазовортар) бошад, пас чӣ гуна хоҳад буд ҳоли ҷасаде, ки аслан аз нутфаи ҳаром офарида шудааст?

Онҳо гуфтанд: «Ва шахси мафъул (бо майлу ихтиёри худ) аз фарзанди зино ҳам бадтар, хортар, зишттар ва беҳаётар аст. Ӯ сазовор аст, ки ҳеҷ гоҳ ба сӯи хайру некӣ тавфиқ наёбад ва миёни ӯ ва

некиҳо монеа шавад. Ва ҳар гоҳ, ки амали хайреро анҷом диҳад, Аллоҳ ҳамчун ҷазо барояш чизеро муқаррар мекунад, ки он амалашро фасод кунад. Ва ниҳоят кам мебинӣ касеро, ки дар кӯдакиаш чунин буда бошад, магар ин ки дар бузургиаш аз он чизе, ки буд, бадтар мегардад ва ба ҳеҷ илми судманд, амали солеҳ ва тавбаи насӯҳ (холис) тавфиқ намеёбад».

Таҳқиқ ва хулосаи дақиқ дар ин масъала ин аст, ки гуфта шавад: агар шахси ба ин бало гирифторшуда тавба кунад, ба сӯи Аллоҳ баргардад ва барояш тавбаи насӯҳ (холис) ва амали солеҳ рӯзӣ шавад, ба гунае ки дар бузургиаш ниҳоят беҳтар аз замони кӯдакиаш гардад, гуноҳҳояшро ба некиҳо табдил диҳад, нангу ори он амалро бо намудҳои тоату ибодатҳо ва аъмоли наздикшавӣ «қурбат» аз худ бишӯяд, чашми худро бипӯшад ва шармгоҳашро аз ҳаромҳо ҳифз кунад ва дар муомилааш бо Аллоҳ содиқ бошад, пас ин шахс бахшидашуда ва аз аҳли биҳишт аст. Зеро Аллоҳи Мутаъол ҳамаи гуноҳонро мебахшад ва вақте тавба ҳар гуноҳеро, ҳатто ширк овардан ба Аллоҳ, куштани паёмбарону авлиёи Ӯ, сеҳр, куфр ва ғайри инҳоро пок месозад, пас ҳеҷ гоҳ аз пок кардани ин гуноҳ оҷиз нахоҳад буд. Ва ҳикмати Аллоҳи Мутаъол аз рӯи адлу фазлаш бар ин собит гаштааст,

ки: *"Тавбакунанда аз гуноҳ, ба монанди касест, ки ҳеҷ гуноҳе надорад"*. Аллоҳи Поку Муназзаҳ барои касе, ки аз ширк, қатли нафс ва зино тавба кунад, кафолат додааст, ки бадиҳояшро ба некиҳо табдил медиҳад ва ин як ҳукми умумӣ барои ҳар як тавбакунанда аз гуноҳ аст.

Ва Аллоҳи Мутаъол фармудааст: **«Бигӯ (эй Паёмбар): Эй бандагони Ман, ки бар худ зулму зиёдаравӣ кардаед! Аз раҳмати Аллоҳ ноумед машавед. Ба ростӣ, Аллоҳ ҳамаи гуноҳонро мебахшад. Дар ҳақиқат, Ӯ Омурзишгору Раҳим аст»** (Сураи Зумар: 53).

Пас, аз ин ҳукми умумӣ ҳеҷ як гуноҳе берун наемонад, вале ин танҳо ва ба таври хос дар ҳаққи тавбакунандагон аст.

Аммо шахси мафъул агар дар бузургиаш аз он чизе, ки дар кӯдакиаш буд, бадтар гардад; ба тавбаи насуҳ, амали солеҳ ва ҷуброни он чизе, ки аз даст додааст, тавфиқ наёбад ва бадиҳояшро ба некиҳо табдил надиҳад, пас ниҳоят дур аст, ки чунин шахс дар вақти маргаш ба оқибати неке «хотимаи нек» тавфиқ ёбад, ки бо он вориди биҳишт гардад. Ин (маҳрумият) ҷазоест бар амали бадаш; зеро Аллоҳи Поку Муназзаҳ бандаро барои як гуноҳ бо дучор кардани ӯ ба гуноҳи дигар ҷазо медиҳад ва ҷазои гуноҳҳо ба сабаби якдигар дучанд мешавад, ҳамон

гуна ки Худованд барои як некӣ бо тавфиқ додан ба некии дигар посихотир ва мукофот медиҳад.

Ва ҳар гоҳ ба ҳоли бисёре аз касоне, ки дар ҳоли ҷонкандан «эҳтизор» ҳастанд, нигоҳ кунӣ, мебинӣ, ки ҳамчун ҷазо бар амалҳои бадашон, миёни онҳо ва оқибати нек «ҳусни хотима» девор кашида шудааст.

Ҳофиз Абумуҳаммад Абдулҳақ ибни Абдурраҳмони Ишбилӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст:

«Бидон, ки барои оқибати бад — Аллоҳ моро аз он паноҳ диҳад — сабабҳое вуҷуд дорад ва он роҳҳову дарвозаҳое дорад, ки бузургтарини онҳо: худро ба дунё бахшидан (рӯй овардани комил ба он), рӯй гардонидан аз охират ва бебокиву ҷуръат кардан бар гуноҳҳо ва нофармонбардории Аллоҳи Азза ва Ҷалла мебошад. Ва гоҳо бар инсон як намуд аз хато, як ҷинс аз маъсият, як ҷониб аз рӯйгардонӣ ва саҳме аз ҷуръату бебокӣ ғолиб меояд, пас он қалбашро тасхир мекунад, ақлашро ба асирӣ мегирад, нурашро хомӯш месозад ва пардаҳои худро бар он меафканад. Дар ин ҳол, дигар ҳеҷ панде ба ӯ суде намебахшад ва ҳеҷ мавъизае дар ӯ асар намекунад. Ва шояд марг дар ҳамин ҳолат ба наздаш биёяд, пас ӯ нидоро аз макони дуре мешунавад, ки на муроди он барояш рӯшан

мешавад ва на медонад, ки он (нидокунанда) чӣ хостааст; агарчи даъваткунанда онро бар ӯ такрор ба такрор бигӯяд ва дубора баён кунад».

Ва гуфт: «Ва ривоят мешавад, ки марг ба назди яке аз сарбозону наздикони Носир (ном ва унвони яке аз подшоҳон) омад, пас писараш ба ӯ мегуфт: Бигӯ "Ла илаҳа иллаллоҳ". Вале он мард мегуфт: "Носир мавло ва соҳиби ман аст". Писар ин суханро бар ӯ дубора такрор кард, вале ӯ боз ҳамон ҷавобро дод. Сипас аз ҳуш рафт ва чун ба ҳуш омад, гуфт: "Носир мавлои ман аст". Ва ҳар гоҳ ба ӯ гуфта мешуд, ки бигӯ "Ла илаҳа иллаллоҳ", одати ӯ ҳамин буд, ки мегуфт: "Носир мавлои ман аст". Сипас ба писараш гуфт: "Эй фалонӣ, Носир туро танҳо бо шамшерат мешиносад (яъне подшоҳ танҳо қудрати ҷангии туро қадр мекунад) ва танҳо куштану ҷанг, куштану ҷанг!" Ва сипас мурд».

Абдулҳақ (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфт: «Ва ба каси дигаре аз онҳое, ки худам мешинохтам, гуфта шуд: Бигӯ "Ла илаҳа иллаллоҳ". Вале ӯ ба гуфтани ин суханҳо машғул шуд, ки: "Дар фалон хона ин чизро таъмир кунед ва дар фалон боғ ин кореро кунед"«.

Ва боз гуфт: «Ва дар он чизе, ки Абутоҳири Салафӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) ба ман иҷозат «изнашро» додааст, то аз ҷониби ӯ ривоят кунам, ин аст, ки

марге ба назди як мард омад, пас ба ӯ гуфта шуд: Бигӯ "Ла илаҳа иллаллоҳ". Вале ӯ ба забони форсӣ ин суханро мегуфт: "Даҳ ёздаҳ, даҳ дувоздаҳ" (ки мақсади ӯ ҳисобу китоби судхӯрӣ ё тиҷорати дунёӣ буд), ки тафсири он ҳамон даҳ ба ёздаҳ аст».

Ва ба каси дигаре гуфта шуд: «Бигӯ: Ло илоҳа иллаллоҳ». Вале ӯ ба ҷои он ин мисраъро ба забон меовард:

«Куҷост роҳ ба сӯи ҳаммоми Минҷоб?»

Муаллиф мегӯяд: Ин суханро қиссае ҳаст. Воқеа чунин буд, ки марде дар баробари хонаи худ истода буд ва дари он хона ба дари ин ҳаммом (ҳаммоми Минҷоб, ки дар он замон машҳур буд) шабоҳат дошт. Дар ин асно канизе, ки симои зебое дошт, аз наздаш гузашт ва пурсид: «Куҷост роҳ ба сӯи ҳаммоми Минҷоб?». Он мард (барои фиреб додани ӯ) гуфт: «Ҳаммоми Минҷоб ҳамин ҷост». Пас он каниз вориди хона шуд ва мард низ аз пайи ӯ даромад. Вақте каниз худро дар дохили хонаи ӯ дид ва донист, ки он мард ӯро фиреб додааст, (барои раҳоӣ ёфтан) аз ҷамъ шудан бо ӯ изҳори хушҳоливу шодмонӣ кард ва ба ӯ гуфт: «Лозим аст, ки бо мо чизҳое (аз хӯроку шароб) бошад, то рӯзгорамон хуш гардад ва чашмонамон рӯшан шавад». Мард ба ӯ гуфт: «Ҳозир тамоми он чиро, ки мехоҳӣ ва иштиҳо дорӣ, бароят меорам». Ӯ берун рафт ва канизро дар дохи-

ли хона раҳо кард ва дарро ҳам набаст. Пас чизҳои лозимаро гирифт ва баргашт, вале дид, ки каниз берун баромада рафтааст ва ба ҳеҷ чизи хона ҳам хиёнат (дастдарозӣ) накардааст. Аз ин рӯ, он мард ошиқи зор ва саргардон «ҳайрон» гашт ва ҳамеша ӯро ёд мекард. Ӯ дар роҳҳову кӯчаҳо роҳ мерафт ва ин байтро мехонд (ки як мисраашро худаш ва мисраи дигарашро баъдан каниз гуфта буд):

«Эй басо гӯяндае (канизе), ки рӯзе аз рӯзҳо дар ҳоли хастагӣ мепурсад:

Куҷост роҳ ба сӯи ҳаммоми Минҷоб?»

Рӯзе дар ҳоле ки ӯ ин суханро мегуфт, ногаҳон он каниз аз даричаи «тирезаи» хонае ба ӯ чунин ҷавоб дод:

«Чаро он гаҳ, ки бар ӯ зафар ёфтӣ, зуд,

Ҳифозате бар хона ё қуфле бар дар нагузоштӣ?»

Бо шунидани ин сухан, саргардонӣ ва ишқи он мард зиёдтару сахттар шуд ва ҳамеша дар ҳамин ҳол буд, то ин ки ҳамин байти шеърӣ охирин сухани ӯ аз ин дунё гардид (ва дар ҳамин ҳол мурд).

Ва ба ростӣ, Суфёни Саврӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) шаберо то субҳ гирист. Вақте субҳ шуд, ба ӯ гуфтанд: «Оё тамоми ин гиряҳо аз тарси гуноҳон аст?». Пас ӯ хасу хошокеро аз замин бардошт ва гуфт: «Гуноҳон дар назди Аллоҳ аз ин ҳам осонтару

ночизтаранд, вале ман танҳо аз тарси оқибати бад «суи хотима» мегирям».

Ва ин аз бузургтарин фаҳми амиқи динӣ «фиқҳ» аст: ин ки инсон битарсад, ки мабодо гуноҳонаш дар вақти марг ӯро хору танҳо гузоранд «хизлон кунанд» ва миёни ӯ ва оқибати нек монеа ва девор шаванд.

Ва ба ростӣ, Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Абудардо (разияллоҳу анҳу) зикр кардааст, ки ӯ дар вақти ҷонканданаш «эҳтизор» гоҳе беҳуш мешуд ва чун ба ҳуш меомад, ин оятро мехонд: **«Ва қалбҳо ва чашмони онҳоро вожгунаву дигаргун (чаппаву роста) месозем, ҳамон гуна ки дар оғоз ба он имон наоварда буданд ва онҳоро дар саркашиашон саргардон раҳо мекунем»** (Сураи Анъом: 110).

Маҳз аз ҳамин чиз буд, ки гузаштагони солеҳ «салаф» аз гуноҳон метарсиданд; аз ин ки мабодо онҳо пардаву ҳиҷобе миёни онҳо ва оқибати нек «хотимаи ҳусно» гарданд.

Ҳофиз Абдулҳақ ибни Абдурраҳмони Ишбилӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфтааст:

«Ва бидон, ки оқибати бад «суи хотима» — Аллоҳи Мутаъол моро аз он паноҳ диҳад — барои касе, ки зоҳираш устувор ва ботинаш солеҳу пок бошад, рӯй намедиҳад. Ҳаргиз чунин чизе шунида

ва дониста нашудааст ва ситоиш танҳо аз они Аллоҳ аст. Балки оқибати бад танҳо барои касе мебошад, ки дар ақидаву нияташ фасод дорад ва ё бар гуноҳони кабира пофишорӣ «исрор» мекунад ва ба корҳои зишт ҷуръат менамояд. Пас, шояд ин ҳолат бар ӯ ғолиб ояд, то ҷое ки пеш аз тавба кардан, марг ба наздаш биёяд. Дар натиҷа, марг ӯро пеш аз ислоҳ кардани ботинаш мерӯбояд ва пеш аз бозгашту тавба «инобат» решакан месозад. Дар ҳамин ҳол, шайтон дар айни он сахтии ҷонкандан бар ӯ зафар меёбад ва ӯро дар он ҳоли ҳайрату даҳшат мерабояд, ки паноҳ ба Аллоҳ мебарем».

Ва боз гуфт: «Ва ривоят мешавад, ки дар Миср марде буд, ки ҳамеша дар масҷид барои азон гуфтан ва намоз меистод ва бар ӯ зебоии тоат ва нурҳои ибодат ошкор буд. Рӯзе мувофиқи одати худ барои азон гуфтан бар болои манора баромад ва дар зери манора хонаи як насронӣ (масеҳӣ) қарор дошт. Ӯ ба дохили хона назар кард, пас духтари соҳиби хонаро дид ва мафтуну ошиқи ӯ гашт. Аз ин рӯ, азонро тарк кард, ба назди он духтар поён шуд ва ба хонаи ӯ даромад. Духтар ба ӯ гуфт: "Туро чӣ шудааст ва чӣ мехоҳӣ?". Мард гуфт: "Ман худи туро мехоҳам". Духтар гуфт: "Барои чӣ?". Мард гуфт: "Ақли маро асир кардӣ ва тамоми қалби маро рабудӣ". Духтар гуфт: "Ман ҳаргиз ба кори бад ва шакковар розигӣ

намедиҳам". Мард гуфт: "Пас бо ту издивоҷ мекунам?". Духтар гуфт: "Ту мусалмон ҳастӣ ва ман насронӣ ва падарам маро ба ту ба шавҳар намедиҳад". Мард гуфт: "Ман насронӣ мешавам". Духтар гуфт: "Агар ин корро кунӣ, ман ҳам розӣ мешавам". Пас, он мард барои издивоҷ бо он духтар насронӣ шуд (аз Ислом гашт) ва бо онҳо дар он хона бимонд. Вақте дар аснои ҳамон рӯз буд, бар рӯи боми он хона баромад, пас аз он ҷо вожгун (сарозер) ба замин афтод ва мурд. Дар натиҷа, на ба он духтар даст ёфт ва на дини худ (Ислом)-ро нигоҳ дошт (яъне бе имон аз дунё рафт)» .

Ва боз гуфт: «Ва ривоят мешавад, ки марде ошиқи шахсе шуд ва шиддати дилбастагияш ба ӯ афзун гашт. Муҳаббати он шахс дар қалбаш чунон ҷой гирифт, ки дучори ранҷу беморӣ шуд ва ба ҳамин сабаб дар бистари беморӣ афтод. Аммо он шахси маҳбуб худро аз ӯ дур мегирифт ва нафрату гурези сахте аз ӯ дошт. Пас, ҳамеша воситаҳо «миёнаравҳо» миёни он ду омадурафт мекарданд, то он ки маҳбуб ваъда дод, ки ба аёдати ӯ меояд. Мардум ин хушхабарро ба он бемор расониданд, пас ӯ бисёр шод гашт, сурури сахте бар вуҷудаш омад ва андӯҳаш аз байн рафт. Ӯ ба интизори он ваъдае нишаст, ки барояш таъин шуда буд. Дар ҳоле ки ӯ чунин буд, ногаҳон ҳамон миёнарав ба наздаш омад

ва гуфт: "Ӯ ҳамроҳи ман то нимаи роҳ омад ва сипас баргашт. Ман ниҳоят хоҳишу зорӣ кардам ва бо ӯ сухан гуфтам, вале ӯ гуфт: Ӯ аз ман ном бурд ва маро ошкор сохт, пас ман ҳаргиз ба ҷойҳои шакку шубҳаовар қадам намегузорам ва худро дар маърази тӯҳматҳо қарор намедиҳам. Ман дубора ба ӯ исрор кардам, вале ӯ қабул накард ва рафт". Вақте он шӯрбахт (он ошиқи дилшикаста) ин суханро шунид, ниҳоят ноумед ва ҳайрон «пушаймон» шуд ва ҳолаш аз он чи ки буд, сахттар гашт ва аломатҳои марг бар ӯ ошкор шуд. Ӯ дар ҳамон ҳоли ҷонкандан ин байтро ба забон меовард:

Эй Салм (номи маҳбуб), *эй роҳати ҷони бемор,*
Ва эй шифои ошиқи хаста ва лоғару зор!
Хушнудии ту дар назди қалби ман маҳбубтар аст,
Аз раҳмати Офаридгори Бузургу Ҷалил!

Пас ба ӯ гуфтам: Эй фалонӣ, аз Аллоҳ битарс! Ӯ гуфт: "Он чи набояд мешуд, шуд". Ман аз наздаш бархостам ва ҳанӯз аз дари хонааш берун нашуда будам, ки садои шевану фарёд ва марги ӯро шунидам. Пас, паноҳ мебарем ба Аллоҳ аз оқибати бад «суи оқибат» ва шумии хотима».

ФАСЛ: ҶАЗОИ ЛИВОТА (ҲАМҶИНСГАРОЙ)

Азбаски фасоду зиёни ливота аз бузургтарин фасодҳост, бинобар ин, ҷазои он низ дар дунё ва охират аз бузургтарин ҷазоҳо мебошад.

Ва ба ростӣ, мардум (уламо) ихтилоф кардаанд, ки оё ҷазои ин амал аз ҷазои зино сахттар аст, ё ҷазои зино аз он сахттар мебошад ва ё ҷазои ҳардуи онҳо баробар аст? Дар ин масъала **(се дидгоҳ)** мавҷуд аст:

Дидгоҳи якум: Абубакри Сиддиқ, Алӣ ибни Абутолиб, Холид ибни Валид, Абдуллоҳ ибни Зубайр, Абдуллоҳ ибни Аббос, Холид ибни Зайд, Абдуллоҳ ибни Маъмар, Зуҳрӣ, Рабеъа ибни Абиабдурраҳмон, Молик, Исҳоқ ибни Роҳавайҳ, Имом Аҳмад — дар саҳеҳтарини ду ривоят аз ӯ — ва Шофеъӣ — дар яке аз ду қавлаш — бар ин бовараанд, ки **«ҷазои ливота аз ҷазои зино сахттар аст»** ва ҷазои он дар ҳар сурат, хоҳ амалкунанда издивоҷкарда «муҳсан» бошад ва хоҳ муҷаррад «ғайри муҳсан», танҳо **(қатл)** аст.

Дидгоҳи дуюм: Ато ибни Абирабоҳ, Ҳасани Басрӣ, Саъид ибни Мусайяб, Иброҳими Нахаъӣ, Қатода, Авзоъӣ, Шофеъӣ — дар зоҳири мазҳабаш —, Имом Аҳмад — дар ривояти дуюм аз ӯ —, Абуюсуф ва Муҳаммад бар ин бовараанд, ки **«ҷазои**

ливота ва ҷазои зинокор баробар аст» (яъне барои издивоҷкарда сангсор ва барои муҷаррад дарраву бадарға аст).

Дидгоҳи сеюм: Ҳоким ва Абуҳанифа бар ин бовараанд, ки **«ҷазои он камтар аз ҷазои зинокор аст»** ва он ҷазои таъзирӣ «ғайри ҳаддӣ ва аз ҷониби шариат муайяннашуда» мебошад.

Тарафдорони дидгоҳи сеюм (асҳоби раъй) далел овардаанд, ки: «Зеро ин ҳам як маъсияте аз маъсиятҳост, ки на Аллоҳ ва на Расули Ӯ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дар он ҷазои муайяне «ҳадди муқаддар»-ро таъин накардаанд. Пас, дар он ҷазои таъзирӣ лозим меояд, дуруст ба монанди хӯрдани мурдор «майта», хун ва гӯшти хук».

Онҳо боз гуфтаанд: «Ва азбаски ин як навъ наздикӣ ва алоқаи ҷинсӣ дар маҳалле (мақъад) аст, ки табиати инсонӣ онро орзу ва иштиҳо намекунад, балки Аллоҳи Мутаъол нафсҳоро бар нафрату гурез аз он сиришттааст, то ҷое ки ҳатто ҳайвони безабон низ аз он нафрат дорад; бинобар ин, дар он ҷазои ҳудудӣ нест, ба монанди наздикӣ кардан бо хари мода «атон» ва ғайри он».

Онҳо ҳамчунин гуфтаанд: «Ва зеро ин амал на аз назари луғат, на аз назари шариат ва на дар урфу одати мардум "зино" номида намешавад, пас

он вориди матнҳои шаръӣ «нусус»-е, ки далел бар ҷазои зинокорон мебошанд, намегардад».

Ва гуфтаанд: «Ва мо дар қоидаҳои шариат дидем, ки ҳар гоҳ боздоранда аз як маъсият як амри табиӣ «возеъу манъкунандаи табиӣ» бошад (яъне худи табиати инсон аз он нафрат дошта бошад), шариат ба ҳамон боздорандаи табиӣ иктифо карда, ҷазои ҳудудиро вазъ (муқаррар) накардааст. Ва ҳар гоҳ дар табиат ва нафсҳои инсонӣ хоҳишу талаб ба сӯи он гуноҳ мавҷуд бошад, дар он ба андозаи майлу кашиши табиати инсон ҷазои шаръӣ «ҳадд» муқаррар гаштааст. Ба ҳамин хотир, ҷазои ҳудудӣ дар амали зино, дуздӣ ва нӯшидани маводи масткунанда вазъ шудааст, на дар хӯрдани мурдор, хун ва гӯшти хук» .

Онҳо (тарафдорони дидгоҳи сеюм) гуфтаанд: «Ва қоидаи умумии ин матлаб он аст, ки ҳеҷ ҷазои шаръӣ «ҳадд» дар наздикии ҷинсӣ бо чорпоён ва ё бо мурдор нест. Ва ба ростӣ, Аллоҳи Поку Муназзаҳ нафсҳо ва табиатҳоро бар нафрату гурез аз наздик шудани як мард бо марди дигари ҳамҷинси худ чунон сиришттаст, ки ин нафрат ниҳоят сахттар аст; ҳамон гуна ки табиати инсонро бар нафрат аз он офаридааст, ки марде аз дигаре хоҳиш кунад, то бо ӯ ин амалро содир намояд. Ин бархилофи амали зино аст, зеро дар зино хоҳишу

ангеза аз ҳарду ҷониб (ҳам аз мард ва ҳам аз зан) мавҷуд мебошад».

Онҳо боз гуфтаанд: «Ва зеро вақте яке аз ду ҷинс (мард ё зан) бо ҳамшакли худ лаззат бичӯяд, ҷазои шаръӣ «ҳадд» бар ӯ воҷиб намешавад; дуруст ба монанди он ки ду зан бо ҳам сиҳоқ «ҳамҷинсгароии занон» кунанд ва ҳар кадоме аз онҳо бо дигаре лаззат бигирад (ки дар он танҳо таъзир аст)».

Аммо **соҳибони дидгоҳи якум** гуфтанд — ва ин бовари ҷумҳури уммат аст ва зиёда аз як нафар аз уламо онро ҳамчун иҷмоъ ва иттифоқи саҳобагон нақл кардааст : «Дар миёни гуноҳон ҳеҷ маъсияте нест, ки фасоду зиёнаш аз ин фасод (ливота) бузургтар бошад ва ин амал дар мартаба пас аз фасоди куфр қарор дорад. Ва шояд зиёни он ҳатто аз фасоди қатли нафс ҳам бузургтар бошад, чуноне ки инро ба зудӣ баён хоҳем кард, иншоаллоҳу Таъоло».

Онҳо гуфтаанд: «Ва Аллоҳи Мутаъол пеш аз қавми Лут ҳеҷ як аз ҷаҳониёнро ба ин гуноҳи кабира гирифтор накарда буд. Ва Худованд онҳоро ба ҷазову азобе гирифтор сохт, ки ҳеҷ каси дигареро ғайр аз онҳо ба он азоб накарда буд. Ва Худованд дар ҳаққи онҳо намудҳои мухталифи азобҳоро ҷамъ намуд; аз ҷумлаи **(ҳалоку нобуд кардан)**, **(вожгуна (сарнагун) сохтани**

шаҳрҳояшон бар сарашон), **(ба замин фурӯ бурдан (хасф)** ва **(нишон гирифтани онҳо бо сангҳо аз осмон)**. Пас, Худованд онҳоро чунон ҷазои ибратомӯзе дод, ки ҳеҷ уммати дигареро пас аз онҳо ин гуна ҷазо надода буд. Ва ин ҳама ба хотири бузургии фасоди ин ҷиноят аст, ки ҳар гоҳ бар рӯи замин анҷом шавад, наздик аст, ки замин аз атрофу гӯшаву канораш ба ларза дарояд ва фариштагон аз тарси фурӯ омадани азоб бар аҳли замин ва ин ки мабодо азоб ба онҳо низ бирасад, ба гӯшаву канори атрофи осмонҳо ва замин фирор мекунанд. Ва замин ба сӯи Парвардигори худ (таборака ва Таъоло) нолаву фарёд мекашад ва наздик аст, ки кӯҳҳо аз маконҳои худ ҷунбида ва аз байн раванд. Ва ба ростӣ, кушта шудани шахси мафъул барояш ниҳоят беҳтар аст аз он ки мавриди ин амал қарор гирад; зеро вақте касе бо ӯ ин амалро содир кунад, гӯё ӯро чунон куштааст, ки дигар ҳеҷ умеде ба ҳаёту зиндагии (солими маънавӣ) бо он нест. Ин бархилофи кушта шудани воқеии ӯ мебошад, зеро дар сурати кушта шудан ӯ як мазлуми шаҳид аст ва шояд ин ҳолат дар охирааш барояш судманд бошад».

Онҳо боз гуфтаанд: «Далел бар ин (бузургтар будани фасоди ливота аз қатл) ин аст, ки Аллоҳи Поку Муназзаҳ ҷазои қотилро ба ихтиёру хоҳиши

валии мақтул (хунхоҳ) гузоштааст, ки агар хоҳад ӯро ба қасос мекашад ва агар хоҳад мебахшад. Вале Худованд куштани амалкунандаи ливота «лутӣ»-ро ҳамчун як ҷазои шаръӣ «ҳадди қатъӣ» воҷиб ва ҳатмӣ гардонидааст; чуноне ки саҳобагони Расули Аллоҳ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) бар он иҷмоъ ва иттифоқ кардаанд ва суннати сареҳу ошкори Расули Аллоҳ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) низ бар он далолат намудааст, ки ҳеҷ далели муоризе (зидде) барои он нест. Балки амали саҳобагон ва хулафои рошидини Ӯ (разияллоҳу анҳум аҷмаъин) низ маҳз бар ҳамин собит будааст» .

Ва ба ростӣ, аз Холид ибни Валид (разияллоҳу анҳу) собит гаштааст, ки ӯ дар баъзе аз навоҳии бодияи араб мардеро ёфт, ки бо ӯ наздикӣ мешуд ҳамон гуна ки бо зан наздикӣ карда мешавад. Пас ӯ ба Абубакри Сиддиқ (разияллоҳу анҳу) мактуб навишт ва Абубакри Сиддиқ бо саҳобагон (разияллоҳу анҳум) машварат кард. Дар ин миён, сухани Алӣ ибни Абутолиб аз ҳамаи онҳо сахттар буд, ки гуфт: «Ин амалро ҳеҷ уммате аз умматҳо анҷом надодааст, магар як уммат (қавми Лут) ва шумо хуб медонед, ки Аллоҳ бо онҳо чӣ кор кард. Бинобар ин, раъйи ман ин аст, ки ӯ бо оташ сӯзонида шавад». Пас, Абубакр ба Холид мактуб фиристод ва ӯ он мардро бо оташ бисӯзонид.

Ва Абдуллоҳ Ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) гуфтааст: «Баландтарин бино дар он ободӣ (шаҳр) дида мешавад ва шахси лутӣ аз болои он бо сар ба поён партофта мешавад ва сипас аз пайи ӯ сангҳо зада мешавад».

Ва Абдуллоҳ ибни Аббос ин ҷазои шаръӣ «ҳадд»-ро аз ҳамон азоби Аллоҳ бар қавми Лут гирифтааст. Ва худи Ибни Аббос ҳамон касест, ки аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят кардааст, ки фармудаанд: *"Ҳар касеро ёфтед, ки амали қавми Лутро анҷом медиҳад, пас фоъил (анҷомдиҳанда) ва мафъул (он ки бо ӯ ин амал содир шудааст)-ро ба қатл расонед"*.

Ин ҳадисро соҳибони китобҳои «Сунан» ривоят кардаанд ва Ибни Ҳиббон ва ғайри ӯ онро саҳеҳ шумурдаанд ва Имом Аҳмад низ ба ин ҳадис истидлол «эҳтиҷоҷ, ҳуҷҷат овардан» кардааст ва асноди он бар шарти Имом Бухорӣ мебошад.

Онҳо (соҳибони дидгоҳи якум) гуфтаанд: Ва аз он Ҳазрат (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) собит гаштааст, ки фармудаанд: *"Лаънати Аллоҳ бар касе бод, ки амали қавми Лутро анҷом медиҳад; лаънати Аллоҳ бар касе бод, ки амали қавми Лутро анҷом медиҳад; лаънати Аллоҳ бар касе бод, ки амали қавми Лутро анҷом медиҳад"*. Ва дар ҳеҷ ҳадиси воҳиде наомадааст, ки Паёмбар зинокорро се

маротиба лаънат карда бошад. Ва ба ростӣ, он Ҳазрат гурӯҳе аз соҳибони гуноҳони кабираро лаънат кардаанд, вале дар лаънат кардани онҳо аз як маротиба зиёдтар нагузаштаанд; аммо лаънати амалкунандагони ливота «лутиҳо»-ро такрор карда, онро се маротиба таъкид намудаанд. Ва саҳобагони Расули Аллоҳ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) бар куштани ӯ якдилона иттифоқ кардаанд ва ҳеҷ ду нафаре аз онҳо дар ин масъала ихтилоф накардаанд. Танҳо ихтилофи ақидаи онҳо дар намуд ва шеваи куштани ӯ буд; вале мардум гумон карданд, ки ин ихтилофи саҳобагон дар худи куштани ӯст ва бинобар ин, онро ҳамчун як масъалаи мавриди низоъ дар миёни саҳобагон нақл карданд, дар ҳоле ки ин масъала дар миёни онҳо як масъалаи иҷмоъ (иттифоқи қатъӣ) аст, на масъалаи низоъ.

Онҳо боз гуфтаанд: Ва ҳар касе, ки дар ин сухани Аллоҳи Поку Муназзаҳ тааммул кунад, ки (дар бораи зино) фармудааст: **«Ва ба зино наздик машавед, дар ҳақиқат, он як кори зишт «фоҳиша» ва роҳи бадест»** (Сураи Исро: 32). Ва сухани Худовандро дар бораи ливота бинед, ки (чунин) фармудааст: **«Оё он кори зиштеро «фоҳишаро» анҷом медиҳед, ки ҳеҷ кас аз ҷаҳониён пеш аз шумо онро анҷом надодааст?!»**

(Сураи Аъроф: 80). (Фарқи бузурги ин ду гуноҳро дарк мекунад).

(Аз тааммули ин ду оят) барояш тафовуту фарқи бузурги миёни ин ду гуноҳ рӯшан мегардад. Зеро Аллоҳи Поку Муназзаҳ вожаи «фоҳиша»-ро дар мавриди зино ба сурати накира (бе алифи аҳд — фоҳишатан) овардааст, яъне зино як кори зишт аз миёни дигар корҳои зишт мебошад. Вале онро дар мавриди ливота ба сурати маърифа (бо алифи аҳд — ал-фоҳишата) зикр намудааст ва ин ба он маъност, ки амали ливота **(тамоми маъноҳои зиштӣ ва қабоҳатро дар худ ҷамъ кардааст)**. Ин дуруст ба монанди он аст, ки бигӯӣ: «Зайд ҳамон марди комил аст» ва ё «чӣ хуб мардест Зайд!». Яъне, оё шумо он амалеро анҷом медиҳед, ки зиштии он дар назди ҳар як инсоне собит ва мусаллам аст? Ин амал ба хотири ошкор будани қабоҳат ва камолоти зиштияш аз ном гирифтан бениёз мебошад, ба гунае ки ин ном (ал-фоҳиша) ба ҳеҷ чизи дигаре ғайр аз он мунсариф намешавад. Ин воқеа назми ин сухани Фиръавн ба Мӯсо аст, ки гуфт: **«Ва он кореро, ки бояд мекардӣ (куштани он қибтӣ), кардӣ»** (Сураи Шуаро: 19).

Мақсад аз он, ҳамон амали ниҳоят зишт, ошкор ва маълум дар назди ҳамагон аст.

Сипас, Худованд бузургии зиштии ин амалро бо ин матлаб таъкид намуд, ки ҳеҷ кас аз ҷаҳониён пеш аз онҳо ин корро накарда буд, пас фармуданд: **«Ҳеҷ кас аз ҷаҳониён пеш аз шумо онро анҷом надодааст»**. Сипас бар таъкиди он афзуд ва он чиро ошкор сохт, ки қалбҳо аз он ба шиддат нафрат мекунанд, гӯшҳо аз шуниданаш дурӣ меҷӯянд ва табиати инсонӣ бо сахттарин нафрат аз он мегурезад; ва он иборат аст аз наздик шудани як мард бо марди дигари ҳамҷинси худ, ки бо ӯ алоқа мекунад, ҳамон гуна ки бо зан алоқа карда мешавад. Пас фармуданд: **«Дар ҳақиқат, шумо ба ҷои занон бо мардон аз рӯи шаҳват наздик мешавед»** (Сураи Аъроф: 81).

Сипас, Худованд онҳоро бар ин нукта огоҳ сохт, ки онҳо аз ин амал комилан бениёзанд ва он чизе, ки онҳоро ба ин кор водор сохтааст, танҳо ва танҳо худи шаҳвати нафсонӣ аст, на он ниёзи (табиие), ки ба хотири он ҷинси мардона ба сӯи ҷинси модина майл мекунад. Зеро дар издивоҷ бо зан умури зерин нуҳуфтааст: қонеъ шудани хоҳиши табиӣ, лаззати ҳалол, пайдо шудани он дӯстӣ ва раҳмате, ки зан ба хотири он падару модари худро фаромӯш карда, шавҳарашро ёд мекунад, ба вуҷуд омадани насл, ки боиси ҳифзи ин навъи инсонӣ (ки шарифтарин махлуқот аст) мегардад, покдоман мондани зан ва

бароварда шудани хоҳиши ӯ, пайдо шудани пайванди хешовандии қудоӣ «мусоҳара» (ки хоҳари насаб аст), сарпарастии мардон бар занон ва берун омадани маҳбубтарин махлуқот дар назди Аллоҳ аз наздикии онҳо, ба монанди паёмбарон, авлиё ва мӯъминон ва инчунин фахр ва зиёдаҷӯии Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) бо уммати худ дар баробари дигар паёмбарон — ва ғайри инҳо аз маслиҳатҳои ниҳоят бузурги издивоҷ мебошад. Аммо он фасоду зиёне, ки дар амали ливота аст, бо тамоми ин маслиҳату манфиатҳо зиддият дорад ва бар онҳо чунон ғолиб меояд, ки шумурдани фасоди он имконнопазир аст ва тафсилоти онро касе ғайр аз Аллоҳ намедонад.

Сипас, Худованд зиштии ин амалро бо ин нукта таъкид намуд, ки амалкунандагони ливота «лутиҳо» **(фитрати Аллоҳро, ки мардонро бар он офаридааст, вожгуна (сарнагуну сарозер) сохтанд)** ва он табиатеро, ки Худованд дар вуҷуди мардон ҷой кардааст, дигаргун намуданд; ва он табиат иборат аст аз хоҳиш ва шаҳват доштан ба занон, на ба мардон. Вале онҳо ин амрро баръакс карданд ва фитрату табиатро вожгуна сохтанд, пас аз рӯи шаҳват ба сӯи мардон рафтанд ва занонро раҳо намуданд. Ба ҳамин хотир, Аллоҳи Поку Муназзаҳ шаҳрҳои онҳоро бар сарашон вожгуна (чаппа) сохт ва балан-

дии онро пастии он гардонид. Ва инчунин, худи онҳо низ дар азоби дӯзах вожгуна ва бар сарҳои худ сарозер карда шуданд.

СИФАТҲОИ ҚАБЕҲИ ҚАВМИ ЛУТ ВА ШИДДАТИ САРКАШИИ ОНҲО

Сипас, Аллоҳи Поку Муназзаҳ зиштии ин амалро боз ҳам таъкид намуд, бо ин ки бар онҳо ҳукми **(исрофкорӣ)** — яъне аз ҳадди шаръӣ ва табиӣ гузаштан — кард ва фармуд: **«Балки шумо гурӯҳе исрофкор (ва аз ҳад гузашта) ҳастед»** (Сураи Аъроф: 81).

Пас, тааммул кун, оё чунин таъкиди сахт ва ё чизе наздик ба он дар мавриди амали зино омадааст?

Ва Худованд ин айбро бар онҳо бо ин сухани Худ боз ҳам устувортар сохт, ки фармуд: **«Ва Ӯро (Лут ва пайравонашро) аз он шаҳре, ки корҳои палиду зиштро анҷом медоданд, начот додем»** (Сураи Анбиё: 74).

Сипас, Худованд мазаммат ва бадгӯии онҳоро бо ду сифате, ки дар ниҳояти зиштӣ ҳастанд, таъкид намуда фармуд: **«Дар ҳақиқат, онҳо гурӯҳи бад ва фосиқ буданд»** (Сураи Анбиё: 74).

Ва онҳоро дар дуои паёмбарашон (Лут) **(муфсидон (фасодкорон)** номид, он ҷо ки гуфт:

«Парвардигоро, маро бар ин гурӯҳи фасодкор пирӯз гардон» (Сураи Анкабут: 30).

Ва инчунин, Худованд онҳоро дар сухани фариштагон ба Иброҳим (алайҳиссалом) **(золимон)** номид, ки гуфтанд: **«Дар ҳақиқат, мо ҳалоккунандаи аҳли ин шаҳр ҳастем; зеро аҳли он золим буданд»** (Сураи Анкабут: 31).

Пас, тааммул кун, чӣ касе ба монанди ин ҷазову азобҳо уқубат шудааст ва чӣ касеро Худованд бо ин гуна мазамматҳо ёд кардааст? Ва ҳангоме ки Халили Худо, Иброҳим (алайҳиссалом) дар бораи (азоби) онҳо бо фариштагон муҷодала ва баҳс кард — дар ҳоле ки онҳо ӯро аз ҳалокати он қавм хабар дода буданд — ба ӯ гуфта шуд: **«Эй Иброҳим, аз ин баҳс рӯй гардон! Дар ҳақиқат, фармони Парвардигорат (барои ҳалокати онҳо) омадааст ва ҳатман бар онҳо азобе хоҳад омад, ки ҳеҷ баргаште надорад»** (Сураи Ҳуд: 76).

Ва дар хабосату палидии амалкунандагони ливота «лутиҳо» ва шиддати саркашии онҳо дар баробари Аллоҳ тааммул кун; он ҷо ки ба назди паёмбарашон Лут (алайҳиссалом) ҳуҷум карданд, вақте шуниданд, ки ба назди ӯ меҳмононе омадаанд, ки аз назари сурат ва симо зеботарин башар буданд (зеро фариштагон ба сурати ҷавонони зебо омада буданд). Пас лутиҳо давон-давон ва бо

шитоб ба сӯи хонаи ӯ рӯй оварданд. Вақте Лут онҳоро (бо ин нияти бад) дид, ба онҳо гуфт: **«Эй қавми ман! Инҳо духтарони ман ҳастанд (яъне занони қавм, ки бароятон ҳукми духтарро доранд), онҳо барои шумо поктар ва ҳалолтаранд»** (Сураи Ҳуд: 78) .

Пас, Лут (алайҳиссалом) барои ҳифзи меҳмонони худ, духтаронашро фидо намуд ва пешниҳод кард, ки бо онҳо издивоҷ кунанд; ин корро аз тарси худаш ва аз тарси нангу шармандагии сахте, ки мумкин буд бар меҳмононаш бирасад, анҷом дод ва гуфт: **«Эй қавми ман! Инҳо духтарони ман ҳастанд, онҳо барои шумо поктаранд; пас аз Аллоҳ битарсед ва маро дар баробари меҳмононам шармандаву хор масозед! Оё дар миёни шумо як марди солеҳ ва боақл «рашид» нест?!»**. Вале онҳо ба ӯ ҷавоб доданд, аммо ҷавоби як золими саркаш ва якраверо: **«Ба ростӣ, ту хуб медонӣ, ки моро ба духтарони ту ҳеҷ ҳоҷат ва ҳаққе нест ва ту хуб медонӣ, ки мо чӣ мехоҳем!»** (Сураи Ҳуд: 79).

Пас, паёмбари Аллоҳ (Лут) аз шиддати ин ҳолат оҳе чун оҳи шахси синадард кашид, ки аз қалби ниҳоят андӯҳгин берун омад ва гуфт: **«Эй кош, дар баробари шумо қуввате медоштам ва ё ба такягоҳи сахту устуворе (қабилаи қавие) паноҳ**

мебурдам!». Дар ин асно, паёмбарони Аллоҳ (фариштагон) ӯро аз ҳақиқати ҳол бохабар сохта, андӯҳашро дур карданд ва ба ӯ донистанд, ки меҳмонон касоне ҳастанд, ки лутиҳо ҳаргиз ба онҳо даст ёфта наметавонанд ва ба сабаби онҳо ба Лут низ ҳеҷ зараре нахоҳад расид; пас аз онҳо матарс, ба онҳо аҳамият мадеҳ ва хотирҷамъ бош. Онҳо гуфтанд: **«Эй Лут! Дар ҳақиқат, мо паёмбарони Парвардигори ту ҳастем; онҳо ҳаргиз ба ту даст нахоҳанд ёфт»** (Сураи Ҳуд: 81). Ва ӯро ба он ваъдаи наҷоте, ки барояш оварда буданд ва ба он азоби сахте «ваъид», ки барои қавмаш муқаррар гашта буд, хушхабар доданд ва гуфтанд: **«Пас, оилаи худро дар посе (порае) аз шаб (ними шаб) берун бибар ва ҳеҷ кас аз шумо набояд ба ақиб нигоҳ кунад, магар зани ту; зеро дар ҳақиқат, ба ӯ низ ҳамон азобе хоҳад расид, ки ба онҳо мерасад. Ҳамоно ваъдагоҳи (ҳалокати) онҳо субҳ аст; оё субҳ наздик нест?!»** (Сураи Ҳуд: 81).

Вале паёмбари Аллоҳ вақти ҳалокати онҳоро дер шумурд ва гуфт: «Ман аз ин ҳам зудтар мехоҳам». Фариштагон гуфтанд: **«Оё субҳ наздик нест?!»**. Ва ба Аллоҳ қасам, миёни ҳалокати душманони Аллоҳ ва наҷоти паёмбару авлиёи Ӯ ҳеҷ фосилае набуд, магар танҳо ба андозаи миёни вақти саҳар ва дамидани субҳи содиқ. Ва ногаҳон шаҳрҳои онҳо аз

таҳу решааш канда шуд ва ба сӯи осмон чунон баланд бардошта шуд, ки фариштагон садои аккоси сагон ва бонги харони онҳоро шуниданд. Пас, он фармони қатъӣ ва баргаштнашаванда аз ҷониби Парвардигори Ҷалил ба сӯи банда ва расулаш Ҷабраил (алайҳиссалом) содир гашт, ки он шаҳрҳоро бар сарашон **(сарозеру сарнагун кунад)**, ҳамон гуна ки Худованд дар китоби устувори Худ хабар дода ва фармудааст: **«Пас, чун фармони Мо омад, баландии он шаҳрро пастии он гардонидем (онро сарозеру сарнагун сохтем) ва бар онҳо сангҳое аз гили сахт «сиҷҷил» боронидем»** (Сураи Ҳуд: 82).

Худованд онҳоро як нишонаи ибрат барои ҷаҳониён, панде барои парҳезгорон ва онҳоро як ҷазои ибратомӯз ва **(намунаи ошкори азоб барои ояндагон)** гардонид, барои он муҷримоне, ки дар амалҳояшон бо онҳо шарик мешаванд. Инчунин, шаҳрҳои онҳоро дар масири роҳгузарон қарор дод, (чуноне ки мефармояд): **«Дар ҳақиқат, дар ин воқеа нишонаҳоест барои ҳушёрон ва аломатшиносон «мутавассимин». Ва бе гумон, он (шаҳрҳои вайроншуда) бар сари роҳи устувор ва доимӣ қарор дорад. Ҳамоно дар ин воқеа нишонаи амиқе барои мӯъминон аст»** (Сураи Ҳиҷр: 75-77).

Азоби илоҳӣ онҳоро дар ҳоли ғофилгирӣ ва дар хоб буданашон фурӯ гирифт ва хашми Ӯ дар ҳоле ба наздашон омад, ки онҳо дар мастии шаҳвати худ саргардон буданд. Пас, он чи ки ба даст меоварданд (аз лаззатҳо), ҳеҷ фоидае барояшон набахшид. Ва он лаззати зудгузар ба дарду азобҳо табдил гашт, пас онҳо бо ҳамон лаззатҳо мавриди азоб қарор гирифтанд.

(Ва ин ҳоли онҳо мисоли ин байт аст):

«Орзуҳое, ки дар ҳаёт барои соҳибонашон лаззатҳо «маориб» буданд,

Дар вақти марг гаштанд ҳама заҳру як азоб» .

Лаззатҳо аз байн рафтанд ва ҳасратҳоро ба ҷой гузоштанд, шаҳватҳо поён ёфтанд ва бадбахтиҳоро ба мерос доданд. Каме лаззат бурданд ва ба муддати тӯлонӣ мавриди азоб қарор гирифтанд. Дар чарогоҳи ниҳоят бад ва ҳалокатбор чариданд, ки дар пушташон ба он азоби дардноке барояшон омад. Мастии он шаҳватҳо ақли онҳоро чунон рабуда ва беҳуш карда буд, ки танҳо вақте ба ҳуш омаданд (ҳақиқатро фаҳмиданд), ки аллакай дар миёни (диёри) азоби ҳалокатбор қарор доштанд. Ва он ғофилгирӣ онҳоро чунон ба хоб бурд, ки бедор нашуданд, магар дар манзилҳои ҳалокшудагон. Пас, ба Аллоҳ қасам, ниҳоят сахт пушаймон шуданд, дар вақте ки дигар пушаймонӣ ҳеҷ суде надорад; ва бар

он чи ки дар гузашта анҷом дода буданд, ба ҷои ашк хун гиристанд.

Агар ту фоъил (баландмартаба) ва мафъул (пастмартаба)-и ин гурӯҳро «тоифа»-ро медидӣ, дар ҳоле ки оташ аз сӯрохиҳои рӯй ва баданҳояшон берун меояд ва онҳо дар миёни табақаҳои дӯзах «ҷаҳим» ҳастанд ва ба ҷои шароби гуворо косаҳои обҳои ниҳоят ҷӯшон «ҳамим»-ро менӯшанд ва дар ҳоле ки бар рӯйҳояшон кашида мешаванд, ба онҳо гуфта мешавад: **«Бичашед он чиро, ки ба даст меовардед! Вориди он (оташ) шавед; пас хоҳ сабр кунед ва хоҳ сабр накунед, барои шумо баробар аст. Танҳо ва танҳо дар баробари он чи ки анҷом медодед, ҷазо дода мешавед»** (Сураи Тур: 16).

Ва ба ростӣ, Аллоҳи Поку Муназзаҳ масофаи азобро дар миёни ин уммат ва дар миёни бародарони ҳамкорашон (қавми Лут) ниҳоят наздик сохтааст; ва Худованд барои он ки онҳоро аз рӯй додани ин азоби сахт битарсонад, фармудааст: **«Ва он (азоб) аз золимон ҳеҷ гоҳ дур нест»** (Сураи Ҳуд: 83).

(Ва Ибни Қаййим ин фаслро бо ин байтҳои таҳдидомез ва оҳанин ба поён мерасонад):

Эй касоне, ки бо мардон наздикӣ мекунед, хушхабар бароятон муборак бод!

Зеро дар рӯзи қиёмат ҳатман бароятон мукофоте (аз азоб) хоҳад буд!

Бихӯреду бинӯшед, зино кунеду ливота кунед ва хушнуд бошед,

Зеро ҳамоно бароятон оҳу нолае «зафар» ба сӯи дӯзахи сурх хоҳад буд!

Дар ҳақиқат, бародарони (лутии) шумо пеш аз шумо ин хонаро омода сохтанд,

Ва гуфтанд: «Ба сӯи мо бишитобед, ки бароятон хушхабар аст!

Ва иннак, мо пешиниёни «аслоф» шумо ҳастем ва ба интизори шумо нишастаем,

Ва Аллоҳи Ҷаббор ҳамаи моро дар оташи бузурги Худаш ҷамъ хоҳад кард!»

Ва ҳаргиз гумон мабаред касоне, ки бо онҳо ин амалро содир мекардед,

Аз шумо ғоиб мешаванд, балки онҳоро ошкоро ва бо чашми худ хоҳед дид!

Ва ҳар кадоме аз шумо дӯсти хоси «халил»-и худро лаънат хоҳад кард,

Ва он ошиқи андӯҳгин дар он бозгашти дубора (дар охират) ба сабаби ӯ бадбахт хоҳад шуд!

Худованд ҳар кадоме аз онҳоро ба сабаби шарикаш азоб хоҳад кард,

Ҳамон гуна ки ҳарду дар он лаззати гуноҳкунанда бо ҳам шарик буданд.

ФАСЛ: ҶАЗОИ ЛИВОТА ВА ҶАЗОИ ЗИНО

ПОСУХ БА ДАЛЕЛҲОИ КАСОНЕ, КИ ҶАЗОИ ЛИВОТАРО КАМТАР АЗ ЗИНО МЕ-ДОНАНД

Дар баёни посухҳо ба он чи ки истидлол «эҳтиҷоҷ» кардаанд касоне, ки ҷазои ин кори зиштро «фоҳишаро» камтар аз ҷазои зино муқаррар намудаанд.

Аммо ин сухани онҳо, ки гуфтанд: «Ин як маъсият аст, ки Аллоҳ дар он ҷазои муайяне «ҳадди муайян»-ро таъин накардааст», пас ҷавоби он аз чанд ҷиҳат аст:

Якум: Он касе, ки расонандаи аҳком аз ҷониби Аллоҳ аст (яъне Паёмбар саллаллоҳу алайҳи ва саллам), ҷазои соҳиби ин амалро ба таври қатъӣ ва ҳатмӣ **(куштан)** муқаррар кардааст. Ва он чиро, ки Расули Аллоҳ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) шариат гардонидаанд, ҳамоно онро аз ҷониби Аллоҳ шариат сохтаанд. Пас, агар мақсади шумо ин бошад, ки ҷазои он дар шариат маълум нест, ин ботил ва беасос аст. Ва агар мақсадатон ин бошад, ки он бо матни сареҳи Китоб (Қуръон) собит нагаштааст, аз ин матлаб аз байн рафтани ҳукми он лозим намеояд, зеро он бо Суннат собит шудааст.

Дуюм: Ин далели шумо бо масъалаи **(сангсор «рақм»)** ботил мешавад «нақз мегардад», зеро ҳукми сангсор низ танҳо бо Суннат собит гаштааст. Ва агар бигӯед: «Балки он бо Қуръон собит шуда буд, ки лафзаш насх (пок) гаштаву ҳукмаш боқӣ мондааст».

Мо мегӯем: Пасон ин истидлоли шумо бо ҷазои **(нӯшандаи шароб)** ботил ва нақз мешавад (чун он ҳам дар Қуръон нест ва лафзи насхшуда ҳам надорад).

Сеюм: Рад кардани як далели хос ва муайян, ҳеҷ гоҳ ба маънои рад кардани худи далел дар умум ва ё рад кардани чизи далеловардашуда «мадлул» нест. Пас чӣ гуна чунин мегӯед, дар ҳоле ки мо пештар баён кардем, ки он далеле, ки шумо инкор намудед, аслан мунтафӣ ва инкоршуда нест (балки бо ҳадиси саҳеҳ собит аст)?

Аммо ин сухани шумо, ки гуфтед: «Ин як алоқаи ҷинсӣ аст, ки табиати инсонӣ онро хоҳишу майл ва иштиҳо намекунад, балки Аллоҳ табиатҳоро бар нафрату гурез аз он сиришташт, пас он ба монанди наздикӣ кардан бо мурдор ва бо ҳайвон аст», пас ҷавоби он аз чанд ҷиҳат аст:

Якум: Ин як қиёси ниҳоят фосид ва беэътибор аст, ки бо Суннати Расули Аллоҳ (саллаллоҳу

алайҳи ва саллам) ва иҷмоъ ва иттифоқи саҳобагон рад мешавад, чуноне ки баёни он гузашт.

Дуюм: Ба ростӣ, қиёс кардани наздикӣ бо ҷавони бериши зебо «амради ҷамил» — ки фитнаву кашиши он аз ҳар фитнае зиёдтар аст — бо наздикӣ кардан бо хари мода «атон» ё зани мурдор (майита), аз фасодтарин ва бадтарин қиёсҳост! Оё ҳеҷ гоҳ касе ин ду чизро бо хари мода, ё гов ва ё бо як мурдор баробар мекунад? Ё оё онҳо (ҳайвону мурдор) ҳаргиз ақли ошиқеро мерабоянд, ё қалбашро ба асирӣ мегиранд ва ё бар фикру нафси ӯ истило меёбанд? Пас, дар илми қиёс ҳеҷ қиёсе харобтар ва ботилтар аз ин нест.

Сеюм: Ин сухани шумо бо масъалаи наздикӣ кардан бо **(модар, духтар ва хоҳар)** ботил ва нақз мешавад. Зеро нафрати табиии инсон аз ин кор комилан ҳосил аст, бо вуҷуди он ки ҷазои шаръӣ дар он аз сахттарин ҷазоҳо мебошад; бинобар яке аз ду дидгоҳи уламо, ҷазои он дар ҳар сурат, хоҳ амалкунанда издивоҷкарда бошад ва хоҳ муҷаррад, танҳо **(куштан)** аст. Ва ин яке аз ду ривоят аз Имом Аҳмад ва сухани Исҳоқ ибни Роҳавайҳ ва гурӯҳе аз аҳли ҳадис мебошад.

Ва ба ростӣ, Абудавуд ва Тирмизӣ аз ҳадиси Барро ибни Озиб (разияллоҳу анҳу) ривоят кардаанд, ки гуфт: «Амакамро дидам, ки парчаме

(байрақи ҷангӣ) бо худ дошт. Ба ӯ гуфтам: Бар куҷо равона ҳастӣ? Гуфт: Расули Аллоҳ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) маро ба сӯи марде фиристоданд, ки баъд аз марги падараш бо зани ӯ издивоҷ кардааст, то **(гарданашро бизанам ва молашро (ба унвони ғанимат) бигирам)**». Имом Тирмизӣ гуфтааст: Ин ҳадиси саҳеҳ аст. Ва Ҷавзаҷонӣ гуфтааст: Номи амаки Барро, Ҳорис ибни Амр мебошад.

Дар китобҳои «Сунан»-и Абудавуд ва Ибни Моҷа аз ҳадиси Ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) омадааст, ки гуфт: Расули Аллоҳ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: *«Ҳар кас бо яке аз маҳрамҳои худ алоқаи ҷинсӣ кунад, пас **(ӯро бикушед)***».

Ва мардеро ба назди Ҳаҷҷоҷ (ибни Юсуф) оварданд, ки ба хоҳари худ таҷовуз ва зӯроварӣ карда буд. Ҳаҷҷоҷ гуфт: «Ӯро ҳабс кунед ва аз саҳобагони Расули Аллоҳ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам), ки ин ҷо ҳастанд, бипурсед». Пас аз Абдуллоҳ ибни Мутарриф пурсиданд ва ӯ гуфт: Шунидам, ки Расули Аллоҳ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) мефармуданд: *«Ҳар кас аз ҳудуди ҳурмати мӯъминон таҷовуз кунад, пас **(миёнаи (камари) ӯро бо шамшер дуним кунед)***». Ва дар ин ҳадис далел

бар куштан бо усули дуним кардани бадан «тавсит» мавҷуд аст.

Ва ин як далели мустақил дар ин масъала мебошад; зеро ҳар касе, ки наздикӣ бо ӯ дар ҳеҷ ҳолате ҳалол нест, ҷазои наздикӣ кардан бо ӯ танҳо қатл аст. Далели он: Ҳамон касест, ки бо модар ва ё духтари худ ин амалро содир кунад. Ва ҳамин гуна сухан дар бораи наздикӣ бо дигар маҳрамҳо ва наздикӣ бо касе, ки алоқа бо ӯ дар ҳеҷ ҳоле ҷоиз нест, гуфта мешавад; пас ҷазои ӯ низ ба монанди амалкунандаи ливота «лутӣ» танҳо куштан аст.

Таҳқиқ ва хулосаи дақиқ ин аст: Бар ҳарду масъала бояд бо матни сареҳи шаръӣ «насс» истидлол карда шавад ва ақлу қиёс низ бар саҳеҳии ҳар кадоме аз онҳо шоҳидӣ медиҳанд. Ва мусалмонон (уламо) иттифоқ кардаанд, ки ҳар кас бо маҳрами худ зино кунад, ҷазои шаръӣ «ҳадд» бар ӯ воҷиб мешавад. Танҳо дар намуд ва шеваи ин ҷазо ихтилоф намудаанд, ки оё ҷазои ӯ дар ҳар сурат танҳо куштан аст, ё ин ки ҷазои ӯ ҳамон ҷазои зинокори оддӣ мебошад? Дар ин бора **(ду дидгоҳ)** ҳаст:

- **Дидгоҳи якум:** Шофеъӣ, Молик ва Имом Аҳмад — дар яке аз ду ривоят аз ӯ — бар ин бовараанд, ки ҷазои ӯ ҳамон ҷазои зинокори оддӣ аст

(яъне барои издивоҷкарда сангсор ва барои муҷаррад дурра аст).

- **Дидгоҳи дуюм:** Имом Аҳмад (дар ривояти дигар), Исҳоқ ва гурӯҳе аз аҳли ҳадис бар ин бовараранд, ки ҷазои ӯ дар ҳар сурат, хоҳ издивоҷкарда бошад ва хоҳ муҷаррад, танҳо **(куштан)** аст.

Ва инчунин, ҳамаи уламо иттифоқ кардаанд, ки агар он шахс бо номи издивоҷ «никоҳ» ва дар ҳоле ки ҳаром будани онро медонист, бо маҳрами худ наздикӣ кунад, ҷазо дода мешавад, магар танҳо Абуҳанифа; зеро ӯ ин ақди никоҳро як шубҳае донистааст, ки ҷазои шаръиро соқит мекунад.

Вале уламои мухолифи ӯ мегӯянд: «Вақте ӯ бо номи издивоҷ бо маҳрами худ наздикӣ кардааст, дар ҳақиқат бар бузургиву шиддати ҷинояти худ афзудааст. Зеро ӯ ду кори ниҳоят хатарнокро бо ҳам анҷом додааст: **(хатои бастанаи ақди ҳаром)** ва **(хатои наздикии ҷинсии ҳаром)**; пас чӣ гуна мумкин аст, ки бо ҳамроҳ кардани ин ду кор, ҷазои зино бар ӯ сабуктар шавад?!».

Аммо дар мавриди наздикӣ кардан бо зани мурдор, миёни фуқаҳо **(ду дидгоҳ)** мавҷуд аст, ки ҳардуи онҳо дар мазҳаби Имом Аҳмад ва ғайри ӯ зикр шудаанд:

- **Дидгоҳи якум:** Ҷазои шаръӣ «ҳадд» дар он воҷиб мешавад ва ин сухани Авзоъӣ аст. Зеро амали

ин шахс аз назари ҷиноят бузургтар ва аз назари гуноҳ вазнинтар аст, чун ба кори зишти ӯ **(паймол кардани ҳурмати мурдор)** низ ҳамроҳ гаштааст[1].

[1] «Ва дувум: бар ӯ ҳаде (ҷазои шаръӣ) нест. Ва ин қавли Ҳасан (Басрӣ) аст. Абӯбакр гуфтааст: "Ман низ бар ҳамин ақидаам; зеро алоқаи ҷинсӣ бо (зани) мурда, монанди алоқаи ҷинсии аслан вуҷуднадошта аст (ҳукми алоқаи ҷинсиро надорад), чунки он узви азбайнрафта ва бекоргашта аст. Ва инчунин, ба монанди ӯ (занҳои мурда) майлу рағбат карда намешавад ва нафси инсон аз он нафрат дорад. Бинобар ин, ҳоҷат ба ҷорӣ кардани ҷазои боздоранда (ҳад) дар ин маврид нест, зеро ҳаду ҷазо танҳо барои боздоштан (аз гуноҳ) воҷиб шудааст". (*Матни мазкур аз китоби «Ал-Муғнӣ»-и Ибни Қудома (ҷилди 9, саҳифаҳои 54-55) масъалаи фиқҳии марбут ба олоқаи ҷинсӣ бо зани мурда (ватъи майита) ва ҳукмҳои он*)

ФАСЛ: (ҶАЗОИ) НАЗДИКӢ КАРДАН БО ҲАЙВОН

Аммо дар мавриди касе, ки бо ҳайвон наздикӣ мекунад, миёни фуқаҳо **(се дидгоҳ)** мавҷуд аст:

Дидгоҳи якум: Ӯ танҳо адаб «таъзир» карда мешавад ва ҳеҷ ҷазои шаръӣ «ҳадд» бар ӯ нест. Ин сухани Молик, Абуҳанифа, Шофеъӣ — дар яке аз ду қавлаш — ва он қавли Исҳоқ мебошад.

Дидгоҳи дуюм: Ҳукми ӯ ҳамон ҳукми зинокор аст; агар муҷаррад «бикр» бошад, дурра зада мешавад ва агар издивоҷкарда «муҳсан» бошад, сангсор «раҷм» мегардад. Ин сухани Ҳасани Басрӣ аст.

Дидгоҳи сеюм: Ҳукми ӯ ҳамон ҳукми амалкунандаи ливота «лутӣ» мебошад. Имом Аҳмад бар ин нукта тасреҳ кардааст; пас ҳукми ӯ бар асоси он ду ривояте, ки дар ҷазои ливота омада буд, бароварда мешавад: ки оё ҷазои ӯ ба таври қатъӣ ва ҳатмӣ **(куштан)** аст ва ё ин ки ҳукми ӯ ба монанди зинокор мебошад?

Ва касоне, ки гуфтанд: «Ҷазои ӯ танҳо куштан аст», ба ҳадисе истидлол кардаанд, ки Абудавуд аз Ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят кардааст, ки фармудаанд: *«Ҳар кас бо ҳайвоне наздикӣ кунад,*

пас ***(ӯро бикушед ва он ҳайвонро низ ҳамроҳаш нобуд созед)***».

Онҳо боз гуфтаанд: «Ва азбаски ин як алоқаи ҷинсӣ аст, ки дар ҳеҷ ҳолате ҳалол ва ҷоиз нест; пас дар он ҷазои қатл лозим меояд, дуруст ба монанди ҷазои ливота».

Аммо касоне, ки дар ин амал ҷазои шаръӣ «ҳадд»-ро лозим надидаанд, гуфтаанд: «Ҳадис дар ин бора саҳеҳ нест; ва агар саҳеҳ мебуд, ҳатман ба он амал мекардем ва мухолифат бо он бароямон ҳалол набуд».

Исмоил ибни Саъиди Шоланҷӣ гуфтааст: «Аз Имом Аҳмад дар бораи касе, ки бо ҳайвон наздикӣ мекунад, пурсидам; пас ӯ дар ин масъала таваққуф намуд «ва фатвои қатъӣ надод», зеро ҳадиси Амр ибни Абиамр дар ин бора (назди ӯ) собит ва саҳеҳ нагашта буд».

Ва Имом Таҳовӣ гуфтааст: «Ин ҳадис заъиф аст ва аз тарафи дигар, ровии он Ибни Аббос мебошад, дар ҳоле ки худи ӯ фатво додааст, ки ҳеҷ ҷазои шаръӣ «ҳадд» бар чунин шахс нест». Абудавуд гуфтааст: «Ва маҳз ҳамин (фатвои ровӣ бар хилофи ривояташ) ҳадисро заъиф месозад».

Ва ҳеҷ шакке нест, ки боздорандаи табиӣ «возиъи табиӣ» аз наздикӣ бо ҳайвон, ниҳоят қавитар аз боздорандаи табиӣ аз амали ливота аст. Ва ин гуна

нест, ки ин ду амал дар нафсу табиати мардум баробар бошанд; бинобар ин, шабеҳ ва пайваст кардани яке аз ин ду ба дигаре, аз бадтарин ва фасодтарин қиёсҳост, чуноне ки баёни он қаблан гузашт.

ФАСЛ: ЛИВОТА ВА СИҲОҚ (ҲАМҷИНСГАРОИИ МАРДОН ВА ЗАНОН)

Аммо ин қиёси шумо, ки наздикӣ ва алоқаи ҷинсии мардро бо марди ҳамҷинси худ бар **(сиҳоқ «тадолуки ду зан бо ҳам»)** шабеҳ кардед, аз фасодтарин ва ботилтарин қиёсҳост; зеро дар он ҷо (дар сиҳоқи занон) ҳеҷ гуна **(воридшавӣ «иилоҷ»)** рӯй намедиҳад. Ва ҳамоно ҳамтову назири сиҳоқ, танҳо ламс ва мубошарати як мард бо марди дигар бидуни воридшавии ҷинсӣ мебошад. Бо вуҷуди ин, ба ростӣ, дар баъзе аз асарҳои марфуъ «ҳадисҳо» омадааст, ки: *"Ҳар гоҳ зан ба назди зани дигар биёяд (амали ҳамҷинсгароӣ кунанд), пас ҳардуи онҳо зинокор ҳастанд"*. Вале бо ин амал, ҷазои шаръӣ «ҳадди қатъӣ» воҷиб намешавад, ба хотири **(набудани воридшавии ҷинсӣ)**; агарчи номи умумии зино бар ҳардуи онҳо итлоқ мегардад, дуруст ба монанди зинои чашм, даст, по ва даҳон.

Ва вақте ин матлаб собит гашт, пас мусалмонон (уламо) якдилона иттифоқ «иҷмоъ» кардаанд, ки ҳукми амали ливота бо **(ғулому бандаи худ «мамлук»)** дуруст ба монанди ҳукми он бо ғуломи дигарон ва озодмардон аст. Ва ҳар кас гумон кунад, ки амали ливотаи инсон бо ғуломи худаш ҷоиз ва ҳалол аст ва бар ин иддаои худ ба ин сухани Аллоҳи Мутаъол истидлол кунад, ки фармудааст:

«Магар бар ҳамсаронашон ё касоне, ки (аз занон) милки ямини (моликияти) онҳо ҳастанд, ки дар ин сурат мавриди маломат қарор намегиранд» (Сураи Маорич: 30) ва ин амалро бар канизи мамлуки худ (ки наздикӣ бо ӯ ҳалол аст) қиёс намояд, пас чунин шахс **(кофир)** аст. Аз ӯ хоста мешавад, ки тавба кунад, ҳамон гуна ки аз шахси муртад «аз дингашта» хоҳиши тавба карда мешавад; пас агар тавба кард, (бахшида мешавад) ва дар ғайри он, **(гарданаш зада мешавад)**. Ва амали ливотаи инсон бо ғуломи худаш дар гуноҳ ва дар ҷазои шаръӣ, дуруст ба монанди ливотаи ӯ бо ғуломи дигарон аст.

ФАСЛ: ДАВО ВА ДАРМОНИ ЛИВОТА ВА ДИЛБАСТАГИИ ШАҲВОНӢ

Агар гуфта шавад: «Оё бо вуҷуди тамоми ин умур, барои ин **(дарди бедаво «доул-ъузол»)** давое ҳаст? Ва барои ин сеҳри ҳалокатбор афсуну дуое пайдо мешавад? Ва чораҷӯӣ барои дафъи ин фасоду гумроҳӣ «хабол» чист? Оё роҳи росте ба сӯи тавфиқ (ва раҳоӣ) мавҷуд аст? Ва оё барои касе, ки бо шароби ҳавову ҳавас маст гаштааст, имкони ба ҳуш омадан ҳаст? Оё ошиқ метавонад молики қалби худ гардад, дар ҳоле ки ишқ ба сувайдо (нуқтаи марказиву сиёҳи) қалбаш расидааст? Ва оё табиброн баъд аз ин барои шифо додани ӯ аз ин дард чорае боқӣ мемонад?». (Зеро ошиқ чунон аст, ки) агар маломатгӯе ӯро маломат кунад, ӯ аз маломати ӯ ба хотири ёди маҳбубаш лаззат мебарад. Ва агар панддиҳандае ӯро сарзаниш «манъкунандае манъ» намояд, ин сарзаниш ӯро бештар таҳрик медиҳад ва ӯро дар роҳи расидан ба маҳбубаш пеш мебарад, дар ҳоле ки шоҳиди ҳоли ӯ бо забони гуфтораш ин тавр нидо мекунад:

Ишқу ҳавас маро дар ҳамон ҷое боздошт, ки ту ҳастӣ,

Пас, маро аз он ҷо на роҳи ақибнишинӣ ҳасту на роҳи пешравӣ.

Ту маро хор кардӣ, пас ман низ бо талоши худ нафсамро хор сохтам,
Зеро касе, ки дар назди ту хор шавад, аз ҷумлаи азизон «мукрамон» нахоҳад буд.

Ту ба душманонам шабоҳат пайдо кардӣ, пас ман онҳоро дӯст доштам,
Зеро баҳра ва насиби ман аз ту, дуруст ба монанди насиби ман аз онҳост.

Ман сарзаниши мардумро дар роҳи ишқи ту лаззатбахш меёбам,
Ба хотири дӯст доштани ёди ту; пас бигзор маломатгӯён маро маломат кунанд!

Ва шояд маҳз ҳамин матлаб мақсади аслии ҳамон суоли аввале бошад, ки фатво бар асоси он сурат гирифт ва ҳамон дарде бошад, ки барояш шифову даво хоста шуда буд.

Дар ҷавоб гуфта мешавад: Бале, ҷавоб аз худи асли сухан ин аст: *"Аллоҳи Поку Муназзаҳ ҳеҷ дардеро фурӯ нафиристод, магар ин ки барояш давое муқаррар сохт; касе, ки онро донист, донист ва касе, ки ба он ҷоҳил монд, ҷоҳил монд"*.

Ва сухан дар бораи дармони дарди дилбастагии қалб ба муҳаббати ҳавову ҳавас аз **(ду роҳ)** содир мешавад:

- **Роҳи якум: (Буридан ва хушк кардани модда ва решаи он)** пеш аз рӯй доданаш.

- **Роҳи дуюм: (Решакан кардани он)** баъд аз фурӯ омаданаш.

Ва ҳардуи ин роҳҳо барои касе, ки Аллоҳ барояш осон кардааст, ниҳоят осон мебошанд ва барои касе, ки Аллоҳ ӯро ёрӣ надодааст, ғайриимкон «мутаъаззир» аст; зеро зимоми тамоми умур танҳо дар дастҳои Ӯст.

Аммо он роҳе, ки монеа аз рӯй додани ин дард мешавад, иборат аз ду чиз аст:

МАНФИАТҲОИ ПӮШИДАНИ (*БАРГИРИФТАНИ*) ЧАШМ «ҒАЗЗИ БАСАР»

Пӯшидани чашм, чуноне ки баёни он қаблан гузашт; дар ҳақиқат нигоҳи ҳаром **«тири заҳролуде аз тирҳои Иблис»** аст. Ва ҳар кас, ки нигоҳҳои худро озод гузорад, ҳасратҳову андӯҳҳояш бардавому доимӣ хоҳанд буд. Ва дар пӯшидани чашм чандин манфиатҳо нуҳуфтааст:

Фоидаи якум: Он **(ичрои фармони Аллоҳ)** аст, ки ин фармонбардорӣ ниҳояти хушбахтии банда дар зиндагии дунё ва охирати ӯ мебошад. Пас, барои банда дар дунё ва охираташ ҳеҷ чизи судмандтар аз иҷрои фармонҳои Худованд нест. Ва ҳеҷ бадбахте дар дунё ва охират дучори шақовату бадбахтӣ нагашт, магар ба сабаби зоеъ кардани фармонҳои Ӯ Таъоло.

Фоидаи дуюм: Он монеа аз расидани **(асари он тири захролуд)** ба сӯи қалби банда мешавад, ки шояд ҳалокати ӯ дар ҳамон бошад.

Фоидаи сеюм: Он дар қалб **(умеду унс гирифтан бо Аллоҳ)** ва ҷамъ шудани таваҷҷӯҳ бар Ӯ Таъолоро ба мерос мегузорад. Зеро озод гузоштани чашм қалбро парокандаву парешон месозад ва онро аз Аллоҳ дур мекунад. Ва барои қалб ҳеҷ чизи зиёновартар аз озод гузоштани чашм нест, зеро он боиси пайдо шудани ваҳшату дурӣ дар миёни банда ва Парвардигораш мегардад.

Фоидаи чорум: Он қалбро **(қувват мебахшад ва шод месозад)**, ҳамон гуна ки озод гузоштани чашм онро заъиф ва андӯҳгин мекунад.

Фоидаи панҷум: Он бар қалб **(нуру рӯшанӣ мебахшад)**, ҳамон гуна ки озод гузоштани чашм бар тани он либоси торикӣ мепӯшонад. Ба ҳамин хотир, Аллоҳи Поку Муназзаҳ ояти Нурро дуруст дар пайи фармон ба пӯшидани чашм зикр намуда ва фармудааст: **«Ба мӯъминон бигӯ, ки чашмони худро (аз номаҳрамон) бипӯшанд ва шармгоҳҳои худро ҳифз кунанд»** (Сураи Нур: 30).

Сипас дар пайи он фармуд: **«Аллоҳ нури осмонҳо ва замин аст; масали нури Ӯ, ба монанди чароғдонест, ки дар он чароғе қарор дорад»** (Сураи Нур: 35).

Яъне, масали нури Худованд дар қалби он бандаи мӯъмине, ки фармонҳояшро иҷро карда ва аз наҳйҳояш дурӣ ҷустааст. Ва ҳар гоҳ, ки қалб рӯшан гардад, корвонҳои хайру некиҳо аз ҳар тараф ба сӯи он рӯй меоранд, ҳамон гуна ки агар торик шавад, абрҳои бало ва шарру бадӣ аз ҳар макон бар он соя меафкананд. Пас, дар ин ҳол ҳар чӣ хоҳӣ аз бидъатҳо, гумроҳӣ, пайравии ҳавову ҳавас, дурӣ аз ҳидоят, рӯй гардонидан аз сабабҳои хушбахтӣ ва машғул шудан ба сабабҳои бадбахтӣ (бар сари ӯ меояд). Ба ростӣ, ҳақиқати ин умурро танҳо ҳамон нуре, ки дар қалб аст, ошкору баррасӣ мекунад; пас вақте он нур аз байн равад, соҳиби он ба монанди як кӯре боқӣ мемонад, ки дар торикиҳои шадиди шаб саргардон роҳ меравад.

Фоидаи шашум: Он **(фаросат «дарки амиқ»-и содиқе)** ба мерос мегузорад, ки банда бо он миёни ҳаққу ботил ва содиқу козиб (ростгӯ ва дуруғгӯ) фарқ мегузорад. Ва Шуҷоъи Кирмонӣ ҳамеша мегуфт: *«Ҳар кас, ки зоҳири худро бо пайравии Суннат ва ботини худро бо давомати муроқабати илоҳӣ обод кунад, чашми худро аз ҳаромҳо бипӯшад, нафси худро аз шубҳаҳо боздарад ва бо ризқи ҳалол парвариш ёбад, ҳеҷ гоҳ фаросату дарки ӯ хато нахоҳад кард»*. Ва худи Шуҷоъ чунин шахсе буд, ки фаросаташ ҳеҷ гоҳ хато намекард.

Ва Аллоҳи Поку Муназзаҳ бандаро дар баробари амалаш бо чизе мукофот «ҷазо» медиҳад, ки аз ҷинси худи ҳамон амал бошад. Ва ҳар кас чизеро ба хотири Аллоҳ тарк кунад, Худованд беҳтар аз онро барояш ҷуброн «иваз» месозад. Пас, вақте банда чашми худро аз ҳаромҳои Аллоҳ бипӯшад, Худованд ба унвони ҷуброни ин ки чашмашро ба хотири Ӯ боздошта буд, **(нури басират (биниши қалбӣ)-и ӯро озоду рӯшан мекунад)**; ва бар рӯи ӯ дарвозаи илм, имон, маърифат ва он фаросати содиқу саҳеҳеро мекушояд, ки танҳо ва танҳо бо басирати қалбӣ ба даст меояд. (Бархилофи лутиҳо, ки маҳруми ин нуранд), чуноне ки Худованд (дар бораи қавми Лут) фармудааст: **«Ба ҷони ту қасам (эй Паёмбар), ки дар ҳақиқат, онҳо дар мастии худ саргардон буданд»** (Сураи Ҳичр: 72).

Худованд онҳоро ба **(мастӣ)**, ки ҳамон фасоди ақл аст ва ба **(саргардонӣ «ъамаҳ»)**, ки ҳамон фасоди басирати қалбӣ аст, тавсиф намуд. Пас, дилбастагӣ ба суратҳо (ва зебоиҳои ҳаром) боиси фасоди ақл, кӯр шудани басират ва мастии қалб мегардад, ҳамон гуна ки гӯяндае (дар шеър) мегӯяд:

Маст аст; ҳам масти ишқу ҳам масти шароб,

Ва кай ба ҳуш ояд касе, ки ду мастиро дар худ дорад?!

Ва дигаре гуфтааст:

Гуфтанд: «Ба сабаби он кӣ дӯст медорӣ, девона «маҷнун» шудӣ». Ба онҳо гуфтам:

«Ишқ ниҳоят бузургтар ва сахттар аз он чизест, ки дар девонагон аст!

Зеро ошиқ ҳеҷ гоҳ дар давоми рӯзгор аз мастии худ ба ҳуш намеояд,

Дар ҳоле ки шахси девона танҳо дар баъзе вақтҳо беҳуш мегардад».

Фоидаи ҳафтум: Он дар қалб **(устуворӣ, шуҷоат ва қувватро)** ба мерос мегузорад, пас Худованд барои чунин банда миёни қудрати пирӯзиву далел «султони нусрату ҳуҷҷат» ва қудрати тавоноиву зӯрӣ «султони қудрату қувват» ҷамъ месозад; чуноне ки дар асар омадааст: *«Касе, ки бо ҳавову ҳаваси худ мухолифат кунад, шайтон аз сояи ӯ низ фирор менамояд».*

Ва баръакси ин ҳолатро дар касе меёбӣ, ки пайрави ҳавову ҳаваси худ аст — аз ҷумлаи **(хории нафс, пастӣ, хоршудагӣ, заъф ва ҳақорат)** — ки Аллоҳи Поку Муназзаҳ онро дар вуҷуди ҳар касе, ки фармони Ӯро нофармонӣ кардааст, ҷой медиҳад.

Чуноне ки Ҳасани Басрӣ гуфтааст: *«Онҳо агарчи хачирҳо зери пояшон садо диҳанд (бо кибр роҳ раванд) ва аспони гаронқимат онҳоро бо ноз бикашанд, ҳамоно хории маъсият дар гарданҳояшон собит аст; зеро Аллоҳ қатъан*

намехоҳад, магар ин ки ҳар касеро, ки нофармонияш кунад, хор созад».

Ва Аллоҳи Поку Муназзаҳ азизу сарбаланд буданро қарину ҳамроҳи тоати Худ ва хориву пастиро қарину ҳамроҳи маъсияти Худ гардонидааст, пас фармуд: **«Ва азизиву сарбаландӣ танҳо аз они Аллоҳ ва аз они Расули Ӯ ва аз они мӯъминон аст»** (Сураи Мунофиқун: 8).

Ва боз фармуд: **«Ва заъифу суст машавед ва андӯҳгин нагардед, дар ҳоле ки шумо бартару баландмартабатар ҳастед, агар мӯъмин (-и ҳақиқӣ) бошед»** (Сураи Оли Имрон: 139).

Ва имон иборат аст аз сухан ва амал, зоҳир ва ботин. Ва Худованд фармудааст: **«Ҳар кас, ки хоҳони азизиву сарбаландӣ аст, пас тамоми азизиҳо танҳо аз они Аллоҳ аст; суханони пок ба сӯи Ӯ боло мераванд ва амали солеҳ онро баланд мебардорад»** (Сураи Фотир: 10). Яъне: ҳар кас, ки хоҳони азизиву сарбаландӣ аст, пас бояд онро бо тоати Аллоҳ ва бо зикри Ӯ аз ҷумлаи суханони пок ва амали солеҳ талаб намояд.

Ва дар дуои Қунут омадааст: *«Дар ҳақиқат, хор намешавад касе, ки Ту ӯро дӯст доштӣ (сарпарастияш кардӣ) ва азиз намегардад касе, ки Ту бо ӯ душманӣ намудӣ»*. Ва ҳар кас, ки Аллоҳро фармонбардорӣ кунад, дар ҳамон амали тоаташ бо

Ӯ дӯстӣ ва изҳори таслим намудааст, пас ба андозаи тоаташ аз азизиву сарбаландӣ баҳравар мешавад. Ва ҳар кас, ки нофармонияш кунад, дар ҳамон гуноҳаш бо Ӯ душманӣ эълон кардааст, пас ба андозаи маъсияташ ба хориву пастӣ дучор мегардад.

Фоидаи ҳаштум: Он **(дарвозаи ворид шудани шайтонро ба сӯи қалб комилан мебандад)**. Зеро шайтон ҳамроҳ бо нигоҳи ҳаром ворид мешавад ва бо он ба сӯи қалб чунон зуд нуфуз мекунад, ки аз нуфузи ҳаво дар як макони холӣ ниҳоят тезтар аст. Пасон, ӯ сурати он шахси дидашударо дар хаёли банда муҷассам месозад ва онро зиннат медиҳад ва онро ба як **(бут «санам»)** табдил медиҳад, ки қалб шабу рӯз гирди он тавоф мекунад ва ба он дил мебандад. Сипас шайтон ба ӯ ваъдаҳои дурӯғ медиҳад ва ӯро ба орзуҳои ботил меандозад ва дар дохили қалб оташи шаҳватро фурӯзон мекунад ва бар рӯи он ҳезуми маъсиятҳоеро мепардозад, ки расидан ба онҳо бидуни он сурати ҳаром аслан имконнопазир буд; пас дар натиҷа, қалб комилан дар миёни шӯълаҳои оташи ҳасрат месузад.

Пас, аз ҳамон шӯълаҳои дарунӣ он нафасҳое берун меоянд, ки инсон дар онҳо сӯзиши оташро эҳсос мекунад ва он оҳу нолаҳо ва сӯхтаниҳои қалб оғоз меёбанд. Зеро оташҳо аз ҳар тараф қалбро иҳота кардаанд ва ӯ дар миёни онҳо **(ба монанди**

гӯсфанд дар даруни танӯр) аст. Ба ҳамин хотир, ҷазои касоне, ки шефтаву ошиқи суратҳои ҳаром гаштаанд, чунин аст: дар барзах барояшон танӯре аз оташ муқаррар мешавад ва рӯҳҳои онҳо то рӯзи зинда шудани баданҳояшон дар он ҷой дода мешавад, ҳамон гуна ки Аллоҳ онро дар хоб ба Паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) нишон дод, дар ҳадисе ки бар саҳеҳ будани он иттифоқ «Саҳеҳайн» аст.

Фоидаи нуҳум: Он қалбро барои **(андеша кардан дар манфиатҳо ва маслиҳатҳояш ва машғул шудан ба онҳо озод месозад)**. Дар ҳоле ки озод гузоштани чашм ин умурро аз ёди банда мебарад ва миёни ӯву онҳо девор мешавад; пас дар натиҷа, кори ӯ пароканда мегардад, ба дунболи ҳавову ҳавасаш меравад ва аз ёди Парвардигораш ғофил мемонад. Худованд фармудааст: **«Ва аз касе, ки қалбашро аз ёди Худ ғофил сохтаем ва аз ҳавову ҳаваси худ пайравӣ карда ва кораш аз ҳад гузашта аст, фармонбардорӣ макун»** (Сураи Каҳф: 28). Ва озод гузоштани нигоҳ ба ҳамин андоза боиси рӯй додани ин се умури бад (ғофилӣ, пайравии ҳавас ва парокандагии кор) мегардад.

Фоидаи даҳум: Миёни чашм ва қалб **(роҳ ва даричае мавҷуд аст)**, ки боиси ба якдигар гузаштани асарҳо мешавад; ба гунае ки яке бо

ободии дигаре обод ва бо фасоди он фасод мегардад. Пас вақте қалб фасод шавад, нигоҳ низ фасод мешавад ва вақте нигоҳ фасод гардад, қалб низ фасод мешавад. Ва ҳамин тавр дар ҷониби ободӣ (салоҳ) низ чунин аст. Вақте чашм хароб ва фасод шавад, қалб низ хароб ва фасод мегардад ва ба монанди **(ахлотдоне)** мешавад, ки маҳалли наҷосатҳо, палидиҳо ва чиркҳост. Пас, чунин қалб дигар барои ҷой гирифтани маърифати Аллоҳ, муҳаббати Ӯ, тавбаву бозгашт «инобат» ба сӯяш, унс гирифтан бо Ӯ ва шодмонӣ аз наздикии Ӯ аслан муносиб нахоҳад буд, балки зиддҳои ин умур дар он ҷой мегиранд.

Пас, ин як ишорае ба баъзе аз фоидаҳои пӯшидани чашм буд ва мо туро аз он чи ки дар паси он аст, бохабар месозем:

МАНЪ ВА ХУШК КАРДАНИ РЕШАҲОИ ДИЛБАСТАГИИ ҚАЛБ

Роҳи дуюме, ки монеа аз рӯй додани дилбастагии қалб мешавад: **(машғул кардани қалб ба чизест, ки ӯро аз ин гуноҳ бозмедорад)** ва миёни ӯву воқеъ шудан дар он пардаву монеа мешавад. Ва он ё як **«тарси нигаронкунанда»** аст ва ё як **«муҳаббати беқароркунанда»**. Пас, ҳар гоҳ қалб холӣ бошад аз тарси он чизе, ки аз даст рафтанаш барои банда зиёновартар аст аз ба даст

овардани ин маҳбуби ҳаром; ё холӣ бошад аз тарси он чизе, ки ба даст омаданаш зиёновартар аст аз афтидани ин маҳбуби ҳаром; ва ё холӣ бошад аз муҳаббати он чизе, ки барояш судмандтар ва беҳтар аст аз ин маҳбуби ҳаром ва аз даст рафтани он барояш зиёновартар аст аз ёд кардани ин маҳбуб; дар ин сурат банда ҳеҷ чорае аз ошиқи суратҳо шудан нахоҳад ёфт.

Шарҳи ин матлаб чунин аст: **(Нафси инсон ҳеҷ маҳбуберо тарк намекунад, магар барои расидан ба як маҳбуби баландтар аз он)** ва ё аз тарси рӯй додани як чизи ниҳоят бад ва нохушоянде, ки омадани он барояш зиёновартар аст аз бохт ва аз даст додани ин маҳбуб. Ва ин ҷо соҳиби қалб ба ду чиз ниёзманд аст, ки агар ҳарду ва ё яке аз онҳоро аз даст диҳад, ҳеҷ суде ба нафси худ нахоҳад расонид.

ДУ АСЛ БАРОИ СУДМАНД ШУДАНИ НАФС ВА РАСИДАН БА ИМОМАТИ ДИН

Яке аз он ду чиз: (Басират «биниши қалбӣ»-и саҳеҳ) аст, ки банда бо он миёни дараҷаҳои маҳбуб ва макрӯҳ (чизҳои дӯстдоштаниву нохушоянд) фарқ мегузорад; пас, аз ду маҳбуб онро, ки баландтар аст, бар он ки пасттар аст, тарҷеҳ медиҳад «бартар мешуморад». Ва аз ду

макрӯҳу бало, онро, ки сабуктар аст, таҳаммул менамояд, то аз балои калонтару сахттар раҳоӣ ёбад. Ва ин маҳз вижагӣ ва асли ақл аст. Ва касе, ки бархилофи ин бошад, аслан оқил шумурда намешавад, балки гоҳо ҳоли чорпоён «баҳоим» аз ҳоли ӯ ниҳоят беҳтар аст.

Чизи дуюм: (Қуввати азм ва сабр) аст, ки банда ба воситаи он бар ин анҷом додан ва тарк кардан тавоноӣ пайдо мекунад. Зеро бисёр вақтҳо мард андозаи тафовуту фарқи миёни умурро хуб медонад, вале заъфи нафс, сустии ҳиммат ва беазимиятии ӯ ба хотири пастиву ҳирс ва ҳақорати нафсу ҳимматаш ӯро ба сӯи чизҳои бефоида мекашад. Ва касе, ки чунин бошад, на худаш ба нафси худ суде мерасонад ва на дигарон аз ӯ баҳрае мебаранд.

Ва ба ростӣ, Аллоҳи Поку Муназзаҳ **«имомати дин»)**-ро манъ кардааст, магар барои аҳли сабр ва яқин. Пас, Аллоҳи Мутаъол фармудааст — ва бо сухани Ӯ ҳидоятёфтагон аз миёни онҳо ҳидоят меёбанд — : **«Ва аз миёни онҳо «имомҳое» гардонидем, ки ба фармони Мо ҳидоят мекарданд, ба хотири он ки сабр намуданд ва ба оятҳои Мо яқини комил доштанд»** (Сураи Саҷда: 24).

Ва маҳз ҳамин гуна шахс (соҳиби сабру яқин) аст, ки худаш аз илмаш суд меҷӯяд ва мардум низ

аз ӯ баҳравар мешаванд. Ва баръакси ӯ касест, ки на худаш суд меёбад ва на дигаре аз ӯ баҳра мебарад. Ва аз миёни мардум касе ҳам ҳаст, ки аз илми худ дар нафсаш суд мебарад, вале дигарон аз ӯ фоидае намеёбанд.

Пас, **«шахси якум»** дар нури худ роҳ меравад ва мардум низ дар нури ӯ қадам мезананд. Ва **«шахси дуюм»** нураш комилан хомӯш гаштааст, пас ӯ дар торикиҳо роҳ меравад ва ҳар кас, ки аз ӯ пайравӣ кунад, дар торикии ӯ саргардон мешавад. Ва **«шахси сеюм»** танҳо дар нури худаш роҳ меравад (ва нураш ба дигарон намерасад) .

ФАСЛ: ТАВҲИДИ МАҲБУБ

Чун ин муқаддимаро донистӣ, пас ҳеҷ гоҳ имкон надорад, ки дар қалб муҳаббати Маҳбуби Олимартаба ва ишқи суратҳо якҷоя шаванд. Балки онҳо ду чизи зидди якдигаранд, ки бо ҳам рӯбарӯ намешаванд. Балки ҳатман бояд яке аз онҳо соҳиби худро (ҳарифи худро) берун кунад.

Пас, ҳар касе, ки тамоми қувваи муҳаббаташ барои он Маҳбуби Олимартаба бошад — ки муҳаббати ғайри Ӯ ботил ва боиси азоб барои соҳиби он аст — ин ҳол ӯро аз муҳаббати ғайри Ӯ Таъоло бозмедорад. Ва агар ғайри Ӯро дӯст ҳам дорад, онро танҳо ба хотири Ӯ, ё ба хотири он ки василае ба сӯи муҳаббати Ӯст ва ё ба хотири он дӯст медорад, ки ӯро аз чизи зидди муҳаббати Ӯ ва камкунандаи он ҷудо месозад.

Муҳаббати содиқона тақозо мекунад, ки Маҳбуб ягона дониста шавад ва ин ки инсон дар муҳаббати Ӯ ҳеҷ каси дигареро шарик насозад. Ва агар маҳбубе аз ҷинси махлуқот нанг дошта бошад ва рашк кунад, ки каси дигаре дар муҳаббати ӯ шарик карда шавад ва ба ин хотир ӯро бад бинад, ӯро аз худ дур кунад, аз наздикии худ баҳраманд насозад ва ӯро дар даъвои муҳаббаташ дурӯғгӯй ҳисобад — бо он ки он махлуқ худаш лоиқи он нест, ки тамоми қувваи муҳаббат ба сӯи ӯ равона карда шавад — пас

чӣ гуна хоҳад буд ҳоли он Маҳбуби Олимартаба, ки муҳаббат танҳо ва танҳо барои Ӯ сазовор аст ва ҳар муҳаббате барои ғайри Ӯ боиси азобу вабол барои соҳиби он мебошад? Аз ҳамин рӯст, ки Аллоҳи Мутаъол намебахшад, ки дар ин муҳаббат ба Ӯ ширк оварда шавад ва гуноҳони поинтар аз онро барои ҳар касе, ки бихоҳад, мебахшад.

Пас, муҳаббати суратҳо муҳаббати он чиро, ки барои банда судмандтар аст, аз байн мебарад. Балки муҳаббати он Зотеро аз даст медиҳад, ки барои банда ҳеҷ салоҳ, неъмат ва ҳаёти фоидаоваре нест, магар бо муҳаббати танҳо ва танҳо Ӯ Таъоло. Пас, бояд яке аз ин ду муҳаббатро интихоб кунад, зеро онҳо дар қалб якҷоя намешаванд ва ҳарду низ бо ҳам аз қалб берун намераванд. Балки ҳар касе, ки аз муҳаббати Худованд, зикри Ӯ ва шавқи дидори Ӯ рӯй гардонад, Аллоҳи Мутаъол ӯро ба муҳаббати ғайри Худо гирифтор мекунад, то ӯро бо он муҳаббат дар дунё, дар барзах ва дар охират азоб диҳад. Пас, ё ӯро бо муҳаббати бутҳо азоб медиҳад, ё бо муҳаббати салибҳо, ё бо муҳаббати ҷавонони бериш, ё бо муҳаббати занон, ё бо муҳаббати ҳамнишинону бародарон ва ё бо муҳаббати чизи поинтар аз инҳо, ки дар ниҳояти ҳақорату пастиву хорист. Инсон бандаи маҳбуби худаш аст, ҳар касе, ки бошад, чуноне ки гуфта шудааст:

Ту куштаи ҳар он касе ҳастӣ, ки дӯсташ доштӣ, Пас барои худо дар ишқ онеро интихоб кун, ки бармегузинӣ.

Пас, ҳар касе, ки Илоҳи ӯ Малику Мавлояш набошад, илоҳи ӯ ҳавову ҳавасаш хоҳад буд. Худованди Поку Муназзаҳ мефармояд: **«Оё дидӣ он касеро, ки ҳавову ҳаваси худро илоҳи худ сохт ва Аллоҳ ӯро аз рӯи илм гумроҳ кард ва бар гӯшу қалбаш мӯҳр ниҳод ва бар чашмаш пардае кашид? Пас, чӣ касе пас аз Аллоҳ ӯро ҳидоят мекунад? Оё панд намегиред?»** (Сураи Ҷосия: 23).

ФАСЛ: ХУСУСИЯТИ БАНДАГӢ (ТАЪАББУД)

Хусусияти бандагӣ ва ибодату парастиш иборат аст аз: **Муҳаббат ҳамроҳ бо фурӯтанӣ (хузӯъ) ва хориву тазаллул дар баробари Маҳбуб**. Пас, ҳар касе, ки маҳбуберо дӯст дорад ва дар баробари ӯ фурӯтану таслим шавад, қалби худро бандаи ӯ сохтааст. Балки бандагӣ (ибодат кардан, таъаббуд) зинаи охирини муҳаббат аст ва ба он «татайюм» (яъне, дилбохтагии комил) низ гуфта мешавад.

Зинаи аввалини муҳаббат «**Алоқа**» (**дилбастагӣ**) аст ва ба ин хотир «алоқа» номида шудааст, ки қалби дӯстдор ба Маҳбуб вобаста ва алоқаманд мегардад.

Шоир гуфтааст:

Ман ба Лайло дил бастам, дар ҳоле ки ӯ ҳанӯз кӯдаки тумордор буд,
Ва барои ҳамсолонаш ҳеҷ нишоне аз балоғати ӯ намудор набуд.

Ва шоири дигар гуфтааст:

Эй умми Валид, оё боз ҳам дилбастагӣ, он ҳам пас аз он ки
Мӯйҳои сарат сафед гаштаву ба гиёҳи сиғоми хушкшуда монанд шудааст?

Сипас, пас аз он зинаи «**Сабобат**» (**шефтагӣ**) аст ва ба ин сабаб чунин номида шудааст, ки қалб ба

сӯи Маҳбуб мерезад (майли шадид мекунад). Шоир мегӯяд:

Дӯстдорон аз шефтагӣ ва сӯзи ишқ шикоят карданд, эй кош

Он чиро, ки онҳо аз ҷудоӣ мекашанд, ман танҳо ба дӯш мегирифтам.

То тамоми лаззати муҳаббат барои қалби ман мешуд,

Ва ҳеҷ дӯстдоре пеш аз ман ва пас аз ман бо он рӯбарӯ намегашт.

Сипас, зинаи «**Ғаром**» (**ишқи ҳамешагӣ ва сӯзон**) аст ва он иборат аз лозим гирифтану пайвастагии муҳаббат ба қалб аст, ба гунае ки ҳеҷ гоҳ аз он ҷудо намешавад. Аз ҳамин ҷост, ки қарзхоҳро (дар забони арабӣ) «ғарим» мегӯянд, зеро ӯ ҳамеша ҳамроҳи соҳиби худ (қарздор) мебошад. Ва аз ҳамин мафҳум аст сухани Аллоҳи Мутаъол: **«Ҳамчунин азоби он (дӯзах) ҳамешагӣ ва ҷудонопазир аст»** (Сураи Фурқон: 65).

Адибони мутааххир (насли баъдӣ) ба истифодаи ин лафз («ғаром») дар мавриди муҳаббат шавқу рағбати зиёд нишон додаанд, вале онро дар ашъори арабҳои қадим кам пайдо мекунӣ.

Сипас, зинаи «**Ишқ**» аст ва он зиёдравӣ (**аз ҳад гузаштан**) дар муҳаббат аст. Аз ҳамин рӯ, Парвардигори Таборак ва Таъоло бо ин лафз сифат

карда намешавад ва ин калима дар ҳаққи Ӯ ба кор бурда намешавад.

Сипас, зинаи «шавқ» аст ва он сафари қалб ба сӯи Маҳбуб бо суръаттарин ва тезтарин сафар аст. Истифодаи ин лафз дар ҳаққи Парвардигори Мутаъол омадааст, чуноне ки дар «Муснад»-и Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Аммор ибни Ёсир (разияллоҳу анҳу) ривоят аст: «Ӯ намозе гузорид ва онро кӯтоҳ (сабук) кард. Дар ин бора ба ӯ сухан гуфтанд (яъне пурсиданд, ки чаро намозро сабук хондӣ?). Ӯ гуфт: Огоҳ бошед, ки ман дар он бо дуоҳое дуо кардам, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) бо онҳо дуо мекарданд: "Бор Илоҳо! Ман ба василаи илми Ту ба ғайб ва қудратат бар махлуқот аз Ту мехоҳам, ки маро зинда бидорӣ, агар зиндагӣ бароям хайр бошад ва маро бимиронӣ, агар марг бароям хайр бошад. Бор Илоҳо! Аз Ту тарси Туро дар ниҳону ошкор мехоҳам ва аз Ту сухани ҳақро дар ҳоли ғазабнокӣ ва ризомандӣ (хашму хушнудӣ) мехоҳам ва аз Ту миёнаравиро (иқтисод кардан ва ба исроф нарафтанро) дар ҳоли фақру тавонгарӣ мехоҳам. Ва аз Ту неъмате мехоҳам, ки тамом нашавад ва аз Ту равшании чашме (хушнӯдие) мехоҳам, ки қатъ нагардад. Ва аз Ту зиндагии гувороро пас аз марг мехоҳам ва аз Ту лаззати назар кардан ба сӯи рӯи (Ҷамоли) Туро ме-

хоҳам ва аз Ту шавқи дидори Туро мехоҳам, бе он ки ба сахтии зиёновар ва фитнаи гумроҳкунанда дучор шавам. Бор Илоҳо! Моро ба зинати имон зинат деҳ ва моро ҳидоятгарони ҳидоятёфта бигардон"».

Ва дар асари (ривояти) дигаре омадааст: «Шавқи накӯкорони аброр ба дидори Ман тӯлонӣ шуд, вале шавқи Ман ба дидори онҳо боз ҳам шадидтар аст».

Ва ин ҳамон маъноест, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) онро бо сухани худ баён карда, фармудаанд: **«Ҳар касе, ки дидори Худовандро дӯст дорад, Худованд низ дидори ӯро дӯст медорад»**.

Ва баъзе аз аҳли басират (уламои қалб) дар бораи сухани Аллоҳи Мутаъол: **«Ҳар касе, ки ба дидори Аллоҳ умед дорад, пас ба дурустӣ, ки замони муайянкардаи Аллоҳ омаданист»** (Сураи Анкабут: 5) чунин гуфтаанд:

«Чун Худованди Поку Муназзаҳ шиддати шавқи дӯстонашро (авлиёяшро) ба сӯи дидори Худ донист ва донист, ки қалбҳои онҳо бидуни дидори Ӯ ором намегиранд, барои дидори Худ замон ва ваъдагоҳе таъин намуд, то нафсҳои онҳо ба василаи он ором гиранд. Ва хуштарин ва лазизтарин зиндагӣ дар рӯи замин ба таври мутлақ, зиндагии дӯстдорони шавқманд ва унсгирифта бо Худо мебошад. Пас,

ҳаёти онҳо ҳамон ҳаёти покиза ва ҳақиқӣ аст. Ва барои қалб ҳеҷ зиндагие хуштару бонеъматтар ва гуворотар аз он нест ва ин ҳамон ҳаёти покиза (ҳаётан таййиба) дар сухани Аллоҳи Мутаъол аст, ки мефармояд...»

«Ҳар касе аз мард ё зан, ки амали солеҳ анҷом диҳад, дар ҳоле ки мӯъмин бошад, пас ҳатман ӯро ба ҳаёти покиза (ва гуворо) зинда медорем» (Сураи Наҳл: 97) .

Мурод аз ин оят, он ҳаёти муштараке нест, ки миёни мӯъминону кофирон ва накӯкорону бадкорон вуҷуд дорад — аз қабили хушбунии хӯрок, пӯшок, нӯшок ва издивоҷ — балки чӣ басо душманони Худо дар ин чизҳо бар дӯстони Ӯ ба чандин баробар зиёдтар бартарӣ дошта бошанд. Дар ҳоле ки Худованди Поку Муназзаҳ барои ҳар касе, ки амали солеҳ кунад, замонат додааст (кафолат додааст), ки ӯро ба ҳаёти покиза зинда медорад. Ва Ӯ содиқулваъда аст (дар ваъдаи худ содиқ аст) ва касест, ки ҳеҷ гоҳ хилофи ваъдаи худ намекунад.

Ва кадом зиндагӣ хуштар аст аз зиндагии он касе, ки тамоми ғаму андӯҳҳояш якҷоя гашта ва ба як ғам дар роҳи хушнудии Худо табдил шудааст? Ва қалбаш пароканда нагашта, балки ба сӯи Худо рӯй овардааст ва иродаву хостаҳову афкораш, ки пештар дар ҳар водие пораву шӯъбае аз онҳо

тақсим шуда буд, дар роҳи Худо ҷамъ гардидаанд. Пас, зикри Маҳбуби Олӣ, муҳаббати Ӯ, шавқи дидораш ва унс гирифтан ба наздикии Ӯ бар вай ҳоким (муставлӣ) гаштааст. Ва ғаму андӯҳҳо, иродаҳо, мақсадҳо ва тамоми андешаҳои (хотироти) қалбаш бар меҳвари Ӯ мечарханд.

Пас, агар хомӯш шавад, ба хотири Худо хомӯш мешавад ва агар сухан гӯяд, ба хотири Худо сухан мегӯяд ва агар бишнавад, ба василаи Ӯ мешунавад ва агар бубинад, ба василаи Ӯ мебинад. Ва ба василаи Ӯ бармедорад (ҳамла мекунад), ба василаи Ӯ роҳ меравад, ба василаи Ӯ ором мегирад, ба василаи Ӯ зиндагӣ мекунад, ба василаи Ӯ мемирад ва ба василаи Ӯ барангехта (зинда) мешавад, чуноне ки дар «Саҳеҳ»-и Бухорӣ аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дар он чи аз Парвардигори таборак ва Таъолои худ ривоят мекунанд, омадааст, ки Худованд фармуд:

«Бандаи Ман ба ҳеҷ чизе ба Ман наздик нашудааст, ки маҳбубтар бошад аз адои он чи бар вай фарз кардаам. Ва бандаи Ман ҳамеша ба василаи навофил (намозҳову амалҳои мустаҳаб) ба Ман наздик мешавад, то он ки ӯро дӯст бидорам. Пас, чун ӯро дӯст доштам, гӯши ӯ мешавам, ки бо он мешунавад ва чашми ӯ мешавам, ки бо он мебинад ва дасти ӯ мешавам, ки бо он барме-

дорад (кор мекунад) ва пойи ӯ мешавам, ки бо он роҳ меравад. Пас, ба василаи Ман мешунавад, ба василаи Ман мебинад ва ба василаи Ман роҳ меравад. Ва агар аз Ман чизе бихоҳад, ҳатман ба ӯ медиҳам ва агар аз Ман паноҳ бихоҳад, ҳатман ӯро паноҳ медиҳам. Ва Ман дар ҳеҷ коре, ки анҷомдиҳандаи он ҳастам, дудилагӣ накардаам, монанди дудилагиям дар қабзи рӯҳи бандаи мӯъминам, ки ӯ аз марг кароҳат дорад (онро намехоҳад) ва Ман ранҷур шудани ӯро хуш надорам, дар ҳоле ки марг барои ӯ ҳатмист».

Пас, ин ҳадиси шарифи илоҳӣ (ҳадиси қудсӣ) — ки фаҳмидани маъно ва муроди он бар одамони дурушттабиат ва қалбтира (кундфаҳм) ҳаром аст — шомили маҳдуд кардани (инҳисори) сабабҳои муҳаббати Худованд дар ду чиз мебошад: адои фарзҳои Ӯ ва наздик шудан ба сӯи Ӯ ба василаи навофил (амалҳои суннат ва мустаҳаб) .

Ва Худованди Поку Муназзаҳ хабар додааст, ки адои фарзҳои Ӯ маҳбубтарин чизест, ки наздикшавандагон ба василаи он ба Ӯ наздик мешаванд ва пас аз он навбати навофил (амалҳои мустаҳаб) аст. Ва ин ки дӯстдор ҳамеша бар анҷоми навофил меафзояд, то он ки маҳбуби Худо гардад. Пас, чун маҳбуби Худо гашт, муҳаббати ӯ нисбат ба Худо муҳаббати дигареро аз ҷониби Худованд бар вай

воҷиб мегардонад, ки болотар аз муҳаббати аввала аст. Пас, ин муҳаббат қалби ӯро аз фикру андеша ва таваҷҷӯҳ ба ғайри Маҳбубаш бозмедорад ва бар рӯҳи ӯ ҳоким мешавад, ба гунае ки дар он ҳеҷ ҷои холӣ барои ғайри Маҳбубаш аслан боқӣ наmemонад. Пас, зикри Маҳбубаш, муҳаббати Ӯ ва намунаи олии Ӯ (масали аъло) соҳиб ва зимомдори қалбаш мегардад ва бар рӯҳаш ҳоким мешавад; монанди ҳоким шудан ва истилои маҳбуб бар муҳаббати он дӯстдоре, ки дар дӯстдории худ содиқ аст ва тамоми қувваву тавони муҳаббаташ барои он маҳбуб ҷамъ гаштааст.

Ва ҳеҷ шакке нест, ки ин дӯстдор агар бишнавад, бо Маҳбуби худ мешунавад ва агар бубинад, бо Ӯ мебинад ва агар бардорад (бо даст ҳамл кунад), бо Ӯ бармедорад ва агар роҳ равад, бо Ӯ роҳ меравад. Пас, Ӯ дар қалби вай ва ҳамроҳи вай аст ва унсбахшу ҳамнишини ӯст. Ҳарфи «бо» (ب) дар ин ҷо барои мусоҳабат (ҳамроҳӣ) аст ва ин ҳамроҳиест, ки ҳеҷ монанде надорад ва танҳо бо хабар додан аз он ва донистани он дарк карда намешавад, зеро ин масъала як ҳолати қалбӣ ва завқӣ (ҳолӣ) аст, на як илми сирф ва назариявӣ.

Ва чун махлуқ ин ҳолатро дар муҳаббати махлуқи дигар пайдо мекунад — дар ҳоле ки барои он махлуқ офарида нашудааст ва бар он сиришт

наёфтааст — чуноне ки баъзе аз дӯстдорон гуфтаанд:

Хаёли ту дар чашми ман ва зикри ту дар даҳони ман аст,

Ва ҷои ту дар қалби ман аст, пас ту дар куҷо ғоиб мешавӣ?

Ва дигаре гуфтааст:

Ва аз аҷоибот ин аст, ки ман ба сӯи онҳо ташнагӣ ва майл мекунам,

Ва аз ҳар касе, ки рӯбарӯ мешавам, ҳоли онҳоро мепурсам, дар ҳоле ки онҳо бо мананд.

Ва чашмам онҳоро меҷӯяд, дар ҳоле ки онҳо дар сиёҳии чашми ман ҳастанд,

Ва қалбам шавқи онҳоро дорад, дар ҳоле ки онҳо дар миёни устухони қабурғаҳои (синаи) ман ҳастанд.

Ва ин байт латифтар аз сухани он шоири дигар аст, ки мегӯяд:

Агар гӯям ғоиб шудӣ, қалбам маро тасдиқ намекунад,

Зеро ту дар он дар ҷои сирру ниҳонӣ ва ғоиб нашудаӣ.

Ва агар гӯям ғоиб нашудаӣ, чашмам мегӯяд, ки ин дурӯғ аст,

Пас, ман дар миёни тасдиқу такзиб (росту дурӯғ) ҳайрон гаштаам.

Пас, ҳеҷ чизе ба дӯстдор наздиктар аз маҳбубаш нест. Ва чӣ басо муҳаббат чунон бар ӯ ғолиб ва мутаммакин мегардад, ки маҳбуб ба вай аз худаш наздиктар мешавад, ба гунае ки худашро фаромӯш мекунад, вале ӯро фаромӯш намекунад, чуноне ки шоир гуфтааст:

Мехоҳам, то ёди ӯро фаромӯш кунам, вале гӯё ки

Лайло дар ҳар роҳу гузаргоҳе дар баробари ман намудор мешавад.

Ва шоири дигар гуфтааст:

Аз қалб хоста мешавад, ки ёди шуморо фаромӯш кунад,

Вале табиату сиришти инсон бар иваз намудани он сарпечӣ менамояд.

Ва Худованд дар ин ҳадис **гӯш, чашм, даст ва пойро** махсусан ба зикр овард, зеро ин аъзоҳо асбобҳои дарку маърифат ва асбобҳои амалу кор мебошанд. Ва гӯшу чашм хоҳиш ва кароҳатро (дӯстдориву бадбиниро) ба қалб ворид месозанд ва муҳаббату буғзро ба сӯи он мекашанд, пас аз он қалб даст ва пойро ба кор меандозад. Пас, чун гӯши банда ба василаи Худо бошад ва чашмаш ба василаи Худо бошад, ӯ дар асбобҳои дарки худ маҳфуз (ҳифзшуда) мегардад ва дар муҳаббату буғзи худ низ маҳфуз мемонад, дар натиҷа дар кор кардан ва роҳ рафтани худ низ ҳифз мешавад.

Ва андеша кун, ки чӣ гуна Худованд бо зикри гӯш, чашм, даст ва пой аз зикри забон басанда намуд. Зеро чун дарки гӯш, ки гоҳе бо ихтиёри банда ва гоҳе бе ихтиёри ӯ ҳосил мешавад ва ҳамчунин чашм, ки гоҳе ногаҳон ва бе ихтиёр ба чизе меафтад ва ҳамчунин ҳаракати дасту пой, ки бандаро аз онҳо чорае нест (ҳифз шаванд) — пас чӣ гуна хоҳад буд ҳоли ҳаракати забон, ки танҳо бо қасду ихтиёр сурат мегирад? Ва чӣ басо банда аз он (сухан гуфтан) бениёз мегардад, магар дар он ҷое, ки ба он амр шуда бошад.

Ҳамчунин, таъсирпазирии забон аз қалб комилтар аз таъсирпазирии дигар аъзои бадан аст, зеро забон тарҷумон ва фиристодаи қалб мебошад.

Ва андеша кун, ки чӣ гуна Худованди Мутаъол бо ин сухани Худ: **«Гӯши ӯ мешавам, ки бо он мешунавад ва чашми ӯ мешавам, ки бо он мебинад ва дасти ӯ мешавам, ки бо он бармедорад ва пойи ӯ мешавам, ки бо он роҳ меравад»** собит ва ҳақиқӣ намуд, ки гӯшу чашм ва кор кардану роҳ рафтани банда ба василаи Ӯст, то ҳамроҳ будани Худ бо бандаро ва ин ки банда дар даркҳояш бо гӯшу чашмаш ва дар ҳаракатҳояш бо дасту пояш (бо Худост), собит намояд.

Ва андеша кун, ки чӣ гуна Худованд фармуд: **«Пас, ба василаи Ман мешунавад ва ба василаи**

Ман мебинад» (فبي يسمع وبي يبصر) ва нафармуд: «Барои Ман мешунавад ва барои Ман мебинад» (فلي يسمع ولي يبصر). Ва чӣ басо гумонбарандае гумон кунад, ки ҳарфи лом (л - ل) дар ин мавзеъ авлотар аст, зеро он бар ҳадафу ғоят ва воқеъ шудани ин умур барои Худо бештар далолат мекунад ва ин хостатар аз воқеъ шудани онҳо ба василаи Ӯст. Вале ин аз ваҳму ғаллат (иштибоҳ) аст. Зеро ҳарфи «бо» (ب) дар ин ҷо танҳо барои кӯмак хостан (истионат) нест, чунки ҳаракатҳои накӯкорон ва бадкорон ва даркҳои онҳо ҳамагӣ бо кӯмаки Худованд ба онҳо сурат мегиранд. Балки ҳарфи «бо» дар ин ҷо барои мусоҳабат (ҳамроҳӣ) аст, яъне: «Ӯ танҳо дар ҳоле мешунавад, мебинад, кор мекунад ва роҳ меравад, ки Ман ҳамнишину ҳамроҳи ӯ ҳастам». Монанди сухани Худованд дар ҳадиси дигар, ки мефармояд: **«Ман бо бандаи Худ ҳастам, то вақте ки маро зикр кунад ва лабҳояш ба хотири Ман ҳаракат кунанд»**. Ва ин ҳамон ҳамроҳии хос (маъияти хосса) аст, ки дар сухани Аллоҳи Мутаъол зикр шудааст: **«Гам махӯр, ба дурустӣ ки Аллоҳ бо мост»** (Сураи Тавба: 40).

Ва дар сухани Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ки фармуданд: **«Чӣ гумон дорӣ ба ду касе, ки Аллоҳ сеюмии онҳост?»** ва сухани Аллоҳи

Мутаъол: **«Ва ба дурустӣ ки Аллоҳ бо накӯкорон аст»** (Сураи Анкабут: 69).

Ва сухани Аллоҳи Мутаъол, ки мефармояд: **«Ба дурустӣ ки Аллоҳ бо касоне аст, ки тақво пеша кардаанд ва касоне, ки онҳо накӯкоранд»** (Сураи Наҳл: 128).

Ва сухани Ӯ: **«Ва сабр кунед, ба дурустӣ ки Аллоҳ бо сабркунандагон аст»** (Сураи Анфол: 46).

Ва сухани Ӯ: **«Ҳаргиз чунин нест, ба дурустӣ ки Парвардигорам бо ман аст ва маро ҳидоят хоҳад кард»** (Сураи Шуаро: 62).

Ва сухани Худованди Мутаъол ба Мӯсо ва Ҳорун: **«Ба дурустӣ ки Ман бо шумоям, мешунавам ва мебинам»** (Сураи Тоҳо: 46).

Пас, ин ҳарфи «бо» (ب) ифодакунандаи маънои ин ҳамроҳӣ (маъият) аст, на ҳарфи «лом» (ل). Ва барои банда ихлос, сабр, таваккул ва фуруд омадан дар зинаҳои бандагӣ (манозили убудият) ҳосил намегардад, магар ба василаи ин ҳарфи «бо» ва ин ҳамроҳӣ.

Пас, ҳар вақте ки банда бо Худо бошад, машаққатҳо бар вай осон мегарданд ва тарсу ҳаросҳо дар ҳаққи ӯ ба амнияту осоиштагӣ иваз мешаванд. Зеро ба василаи Худо ҳар чизи сахт осон мегардад, ҳар кори душвор саҳл мешавад ва ҳар дурӣ наздик мегардад. Ва ба василаи Худо ғаму

андӯҳҳо ва парешониҳо аз байн мераванд. Пас, ҳеҷ ғаму парешонӣ ва андӯҳе ҳамроҳ бо Худо боқӣ намемонад, магар дар он сурате ки банда маънои ин ҳарфи «бо»-ро аз даст диҳад. Дар ин ҳолат, қалби ӯ монанди моҳие мегардад, ки чун аз об ҷудо шавад, метапад ва даст ба ҷон меканад, то он даме ки дубора ба об баргардад.

Ва чун ин мувофиқату ҳамоҳангӣ аз ҷониби банда барои Парвардигораш дар он чи дӯст медорад, ҳосил шуд; мувофиқати Парвардигор низ барои бандааш дар ҳоҷатҳо ва хостаҳояш ҳосил мегардад. Пас, Худованд фармуд: **«Ва агар аз Ман чизе бихоҳад, ҳатман ба ӯ медиҳам ва агар аз Ман паноҳ бихоҳад, ҳатман ӯро паноҳ медиҳам»**. Яъне: Кӯмак ва ҳамоҳангие, ки ӯ бо амри Ман ва бо наздик шудан ба маҳбуботи Ман дар иродаи Ман нишон дод, Ман низ дар хоҳишу тарси ӯ ва дар он чи аз Ман мехоҳад, ки барояш анҷом диҳам ё аз он чи паноҳ мебарад, ки ба вай нарасад, бо ӯ ҳамоҳангӣ (мувофиқат) мекунам. Ва ин амри мувофиқат аз ҳарду ҷониб чунон қувват гирифт, ки ҳатто тақозои дудилагии (тараддуди) Парвардигори Муназзаҳро дар миронидани бандааш намуд; зеро банда аз марг кароҳат дорад (онро намехоҳад) ва Парвардигори Мутаъол низ он чиро, ки бандааш

бад мебинад ва боиси ранҷиши ӯ мегардад, хуш надорад.

Пас, аз ин ҷиҳат тақозо мешавад, ки ӯро намиронад, вале маслиҳату фоидаи банда дар марги ӯст. Зеро Худованд ӯро намиронад, магар барои он ки зиндааш кунад ва ӯро бемор насозад, магар барои он ки шифояш диҳад ва ӯро фақир нагардонад, магар барои он ки тавонгараш кунад ва ӯро маҳрум насозад, магар барои он ки ба вай ато кунад. Ва ӯро (инсонро) аз биҳишт дар (ҳоли дар) пушти (сулби) падараш (Одам) берун накард, магар барои он ки ӯро дар беҳтарин ҳолатҳо ба он ҷо бозгардонад. Ва ба падараш нагуфт, ки «аз он ҷо берун шав», магар дар ҳоле ки мехост ӯро дубора ба он ҷо баргардонад. Пас, Маҳбуби ҳақиқӣ танҳо ва танҳо Ӯст ва ғайри Ӯ нест. Балки агар дар ҷои сабзиши ҳар як тори мӯи банда муҳаббати комиле барои Худо вуҷуд медошт, боз ҳам ин танҳо як қисми кам он чи мебуд, ки Худованд бар бандааш ҳақ дорад.

Қалби худро ба ҳар куҷо, ки мехоҳӣ, аз рӯи ишқ равона соз,

Вале муҳаббат нест, магар барои он Маҳбуби аввал (Аллоҳ).

Чӣ басо манзиле дар рӯи замин, ки ҷавонмарде бо он унс мегирад,

Аммо шавқу ташнагии ӯ ҳамеша ба сӯи ҳамон манзили аввалин аст.

ФАСЛ: ЗИНАИ ОХИРИНИ МУҲАББАТ

Сипас, зинаи «**Татайюм**» аст ва он охирин ва баландтарин марҳилаи муҳаббат мебошад, ки ҳамон **бандагӣ ва парастиши дӯстдор барои маҳбуби хеш аст**. (Дар забони арабӣ) гуфта мешавад: «Тайямаҳу-л-ҳуббу», яъне муҳаббат ӯро банда ва бардаи худ сохт. Ва номи «Таймуллоҳ» низ аз ҳамин ҷост, ки ба маънои Абдуллоҳ (бандаи Худо) мебошад. Ва ҳақиқати бандагӣ (убудият) иборат аст аз хорӣ, шикастагӣ ва хузӯъ (таслимият) дар баробари Маҳбуб. Ва аз ҳамин мафҳум аст сухани арабҳо, ки мегӯянд: «Тариқун муаббадун», яъне роҳи ҳамвор ва кӯфташудае, ки қадамҳо онро нарму мутеъ сохтаанд. Пас, банда ҳамон касест, ки муҳаббат ва таслимият дар баробари Маҳбубаш ӯро нарму хор (мутеъ) сохтааст. Аз ҳамин рӯ, шарифтарин ҳолатҳо ва мақомоти банда дар убудият (бандагӣ) аст ва барои ӯ ҳеҷ манзилате шарифтар аз он нест.

Ва Худованди Поку Муназзаҳ каримтарин ва маҳбубтарин махлуқи Худ дар назди Худ, яъне Паёмбараш Муҳаммад (саллаллоҳу алайҳи ва саллам)-ро дар шарифтарин мақомоташ бо сифати бандагӣ (убудият) зикр кардааст; ва онҳо иборатанд аз: мақоми даъват ба сӯи Ӯ, мақоми таҳаддӣ (муборизаталабӣ) бо нубувват ва мақоми Исро

(шабгашт). Пас, Худованди Поку Муназзаҳ фармудааст: **«Ва ин ки чун бандаи Аллоҳ (Муҳаммад) бархост, то ӯро ибодату дуо кунад, наздик буд, ки (кофирон аз шиддати издиҳом) бар сари ӯ ҳуҷум оваранд»** (Сураи Ҷин: 19).

Ва фармуд: **«Ва агар дар он чи бар бандаи Худ нозил кардаем, дар шакку тардид ҳастед, пас як сурае монанди он биёред»** (Сураи Бақара: 23).

Ва фармуд: **«Поку Муназзаҳ аст он Зоте, ки бандаи худро шабона аз Масҷидулҳаром ба Масҷидулақсо бурд»** (Сураи Исро: 1).

Ҳамчунин дар ҳадиси шафоат омадааст: **«Ба сӯи Муҳаммад биравед, ӯ бандаест, ки Худованд гуноҳони гузашта ва ояндаашро барояш бахшидааст»**. Пас, Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ин мақоми шафоати кубороро ба сабаби камоли бандагӣ ва камоли мағфирати Худованд барои ӯ ба даст овард. Ва Аллоҳи Мутаъол махлуқотро танҳо барои бандагии Худ офаридааст, ки дар он ҳеҷ шарике надорад; ва ин бандагӣ иборат аст аз комилтарин намуди муҳаббат ҳамроҳ бо комилтарин намуди таслимият (хузӯъ). Ва ин ҳамон ҳақиқати Ислом ва дину оини Иброҳим (алайҳиссалом) аст, ки ҳар кас аз он рӯй гардонад, худро беақлу нодон сохтааст. Худованди Мутаъол мефармояд:

«Ва чӣ касе аз оини Иброҳим рӯй мегардонад, магар он ки худро беақл сохта бошад? Ва ба дурустӣ ки Мо ӯро дар дунё баргузидем ва ӯ дар охират низ аз накӯкорон аст. Чун Парвардигораш ба ӯ гуфт: Таслим шав! Гуфт: Ба Парвардигори ҷаҳониён таслим шудам. Ва Иброҳим фарзандони худро ба ин оин васият кард ва Яъқуб низ (васият намуд, ки): Эй фарзандони ман, ба дурустӣ ки Аллоҳ барои шумо ин динро баргузид, пас намиред, магар дар ҳоле ки мусалмон (таслим) бошед. Оё шумо ҳозир будед, чун марги Яъқуб фаро расид ва ба фарзандони худ гуфт: Пас аз ман чӣ чизро мепарастед? Гуфтанд: Илоҳи ту ва илоҳи падаронат Иброҳиму Исмоил ва Исҳоқро, ки Илоҳи Ягона аст, мепарастем ва мо ба Фармони Ӯ таслим ҳастем» (Сураи Бақара: 130-133).

Ва аз ҳамин рӯст, ки бузургтарин гуноҳ дар назди Худованд ширк овардан аст.

ФАСЛ: ШИРК ДАР МУҲАББАТ

Асли ширк овардан ба Аллоҳ, ҳамон ширк овардан дар муҳаббат аст, чуноне ки Худованди Мутаъол мефармояд: **«Ва аз миёни мардум касоне ҳастанд, ки ба ҷои Аллоҳ шарикону ҳамтоёне барои Ӯ бармегузинанд, ки онҳоро монанди муҳаббати Аллоҳ дӯст медоранд ва касоне, ки имон овардаанд, муҳаббаташон ба Аллоҳ шадидтар (сахттар) аст»** (Сураи Бақара: 165).

Пас, Худованди Поку Муназзаҳ хабар додааст, ки аз миёни мардум касоне ҳастанд, ки барои Ӯ ҳамтову шарике қарор медиҳанд ва онро чуноне дӯст медоранд, ки Аллоҳро дӯст медоранд. Ва хабар додааст, ки касоне, ки имон овардаанд, муҳаббаташон ба Аллоҳ шадидтар аст аз муҳаббати бутпарастон ба ҳамтоёну шарикони худ.

Ва гуфта шудааст: Балки маъно ин аст, ки мӯъминон муҳаббаташон ба Аллоҳ шадидтар аст (аз муҳаббати мушрикон ба Аллоҳ); зеро мушрикон агарчи Аллоҳро дӯст медоранд, вале чун миёни Ӯ ва ҳамтоёнашон дар муҳаббат ширк оварданд (муҳаббатро тақсим карданд), муҳаббати онҳо ба Аллоҳ заиф гашт. Аммо яктопарастон (муваҳҳидон) чун муҳаббати худро барои Худованд холис намуданд, муҳаббати онҳо шадидтар аз муҳаббати онҳо (мушрикон) гардид. Ва баробар донистани чизе бо

Парвардигори ҷаҳониён ва баробарӣ намудан миёни Ӯ ва ҳамтоёнаш, маҳз дар ҳамин муҳаббат сурат мегирад, чуноне ки баён шуд.

Ва чун муроди Аллоҳ аз офаридани махлуқоташ холис намудани ин муҳаббат барои Худаш буд, бар касе, ки ба ҷои Ӯ дӯст (валий) ё шафоаткунандае баргузид, ба сахттарин намуди инкор эътироз намуд. Ва Худованд гоҳе ин дуро (дӯст ва шафеъро) бо ҳам ҷамъ оварда ва гоҳе якеро аз дигаре ҷудо зикр кардааст. Худованди Мутаъол мефармояд: **«Ба дурустӣ ки Парвардигори шумо Аллоҳ аст, ки осмонҳо ва заминро дар шаш рӯз офарид, сипас бар Арш истиво намуд (чуноне, ки ба Зоти Ӯ лоиқ аст) ва корро тадбир мекунад. Ҳеҷ шафеъе (миёнҷие) нест, магар пас аз иҷозати Ӯ. Ин аст Аллоҳ, Парвардигори шумо, пас Ӯро ибодат кунед! Оё панд намегиред?»** (Сураи Юнус: 3).

Ва Худованди Мутаъол мефармояд: **«Аллоҳ Зотест, ки осмонҳо ва замин ва он чиро, ки миёни онҳост, дар шаш рӯз офарид, сипас бар Арш истиво намуд. Барои шумо ба ҷои Ӯ ҳеҷ дӯст ва шафеъе нест. Оё панд намегиред?»** (Сураи Саҷда: 4).

Ва дар мавриди ҷудо овардани онҳо (дар бораи шафоат) фармуд: **«Ё ин ки ба ҷои Аллоҳ шафеъоне барои худ баргузидаанд? Бигӯ: Оё агарчи**

онҳо молики ҳеҷ чизе набошанд ва чизеро дарк накунанд (боз ҳам онҳоро шафеъ мегиред)? Бигӯ: Тамоми шафоат танҳо барои Аллоҳ аст» (Сураи Зумар: 43-44).

Ва Худованди Мутаъол мефармояд: **«Ва ба василаи он (Қуръон) касонеро бим деҳ, ки метарсанд, ки ба сӯи Парвардигорашон маҳшур (ҷамъ) шаванд, дар ҳоле ки ба ҷои Ӯ ҳеҷ дӯст ва шафеъе надоранд, бошад ки тақво пеша кунанд»** (Сураи Анъом: 51).

Ва Худованди Мутаъол мефармояд: **«Дар паси онҳо ҷаҳаннам аст ва он чи ки ба даст овардаанд ва он чиро, ки ба ҷои Аллоҳ дӯстони худ сохтаанд, ҳеҷ чизро аз онҳо дафъ намекунад ва барои онҳо азоби бузургест»** (Сураи Ҷосия: 10) .

Пас, чун банда танҳо бо Парвардигори худ дӯстӣ (таваллӣ) кунад, Худованд барояш шафеъонро бармеангезад ва аҳди дӯстиро миёни ӯ ва миёни бандагони мӯъминаш мебандад, то онҳо ба хотири Худо дӯстони (авлиёи) ӯ гарданд; бархилофи он касе, ки махлуқеро ба ҷои Аллоҳ дӯст ва сарпарасти худ сохтааст.

Пас, ин як навъ аст ва он навъи дигар, чуноне ки шафоати ширкии ботил як навъ аст ва шафоати ҳаққи собит — ки танҳо бо тавҳид ба даст меояд — навъи дигар мебошад. Ва ин мавзеи ҷудокунанда

(фарққунанда) миёни аҳли тавҳид ва аҳли ширк аст ва Аллоҳ ҳар касеро, ки бихоҳад, ба сӯи роҳи рост ҳидоят мекунад.

Ва мақсад ин аст: Ҳақиқати бандагӣ (убудият) ҳамроҳ бо ширк овардан ба Аллоҳ дар муҳаббат ҳосил намешавад; бархилофи муҳаббат ба хотири Худо, зеро он аз лозимаҳо ва воҷиботи бандагӣ мебошад. Пас, муҳаббати Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) — балки болотар гузоштани ӯ дар дӯстдорӣ бар ҷонҳо, падарон ва фарзандон — чизест, ки имон ҷуз бо он комил намегардад, зеро муҳаббати ӯ аз муҳаббати Аллоҳ аст. Ва ҳамчунин аст ҳар муҳаббате, ки дар роҳи Худо ва барои Худо бошад, чуноне ки дар «Саҳеҳайн» (Бухорӣ ва Муслим) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармуданд: **«Се чиз аст, ки дар ҳар кас бошад, ба василаи онҳо ширинии имонро меёбад»**.

Ва дар лафзи дигаре дар «Саҳеҳайн» омадааст: **«Ширинии имонро намеёбад, магар касе, ки дар ӯ се хислат бошад: Ин ки Аллоҳ ва Паёмбараш дар назди ӯ аз ҳар чизи дигаре маҳбубтар бошанд ва ин ки шахсеро дӯст бидорад ва ӯро танҳо ба хотири Худо дӯст дошта бошад ва ин ки бад бинад, ки пас аз наҷот додани Худованд ӯро аз куфр, дубора ба он бозгардад, чуноне ки партофта шудан дар оташро бад мебинад»**.

Ва дар ҳадисе, ки дар китобҳои «Сунан» омадааст, фармуданд: **«Ҳар касе, ки ба хотири Худо дӯст бидорад, ба хотири Худо бад бинад, ба хотири Худо ато кунад ва ба хотири Худо маҳрум созад (манъ кунад), пас ба дурустӣ ки имони худро комил сохтааст»**.

Ва дар ҳадиси дигаре омадааст: **«Ҳеҷ ду марде ба хотири Худо бо ҳам дӯстӣ накарданд, магар ин ки бофазилаттарини онҳо касе буд, ки дӯстдориаш нисбат ба ҳамнишини худ шадидтар бошад»**. Пас, ин муҳаббат (муҳаббати барои Худо) аз лозимаҳо ва воҷиботи муҳаббати Худованди Мутаъол аст. Ва ҳар қадаре ки ин муҳаббат қувват гирад, асли он (яъне муҳаббати илоҳӣ дар қалб) низ ҳамон қадар қавӣ хоҳад буд.

ФАСЛ: НАМУДҲОИ МУҲАББАТ

Дар ин ҷо чаҳор намуди муҳаббат вуҷуд дорад, ки фарқ кардан ва ҷудо намудани миёни онҳо ҳатмист. Ва танҳо касоне гумроҳ шудаанд, ки ин намудҳоро аз ҳам фарқ накардаанд.

Аввал: Муҳаббати Аллоҳ. Ин муҳаббат танҳо ба худи худ барои наҷот ёфтан аз азоби Худованд ва расидан ба савобу мукофоти Ӯ басанда нест. Зеро мушрикон, салибпарастон (масеҳиён), яҳудиён ва ғайри онҳо низ Аллоҳро дӯст медоранд.

Дуюм: Дӯст доштани он чи Аллоҳ дӯст медорад. Ин ҳамон муҳаббатест, ки инсонро ба Ислом ворид месозад ва аз куфр берун мекунад. Ва маҳбубтарин мардум дар назди Худованд касоне ҳастанд, ки ба ин муҳаббат устувортар ва дар он шадидтаранд.

Севвум: Дӯстдорӣ ба хотири Худо ва дар роҳи Худо. Ин аз натиҷаи ҷудоинопазири дӯст доштани он чизест, ки Худованд дӯст медорад. Ва дӯст доштани он чӣ Худованди Поку Муназзаҳ дӯст медорад, устувор намегардад, магар ин ки дар роҳи Ӯ ва барои Ӯ бошад.

Чорум: Муҳаббат ҳамроҳ бо Аллоҳ. Ин ҳамон муҳаббати ширкӣ аст. Ҳар касе, ки чизеро ҳамроҳ бо Аллоҳ дӯст бидорад — на ба хотири Худо, на барои Ӯ ва на дар роҳи Ӯ — пас ба дурустӣ ки он

чизро ҳамтову шарике ба ҷои Аллоҳ қарор додааст. Ва ин муҳаббати мушрикон аст.

Ва як намуди панҷум низ боқӣ мемонад, ки ба мавзӯи асосии мо умуман алоқае надорад ва он: **Муҳаббати табиӣ** аст**.** Ва он иборат аз майлу рағбати инсон ба он чизҳое мебошад, ки бо табиату сиришташ мувофиқат мекунад; монанди муҳаббати ташна ба об, муҳаббати гурусна ба хӯрок ва муҳаббати хоб, ҳамсар ва фарзанд. Пас, ин намуди муҳаббат мавриди сарзаниш қарор намегирад, магар дар он сурате ки инсонро аз зикри Худованди Мутаъол ғофил созад ва аз муҳаббати Ӯ боздорад, чуноне ки Худованди Поку Муназзаҳ мефармояд: **«Эй касоне, ки имон овардаед, амволу фарзандонатон шуморо аз зикри Аллоҳ ғофил насозанд»** (Сураи Мунофиқун: 9).

Ва Худованди Поку Муназзаҳ мефармояд: **«Мардоне, ки ҳеҷ тиҷорат ва додугирифте (хариду фурӯше) онҳоро аз зикри Аллоҳ ғофил намесозад»** (Сураи Нур: 37) .

ФАСЛ: КАМОЛИ МУҲАББАТ (МАҚОМИ ХУЛЛАТ)

Сипас, зинаи «**Хуллат**» (**дӯстии холис ва олӣ**) аст ва он шомили **камоли муҳаббат ва ниҳояти он** мебошад, ба гунае ки дар қалб ҳеҷ ҷои холӣ барои ғайри Маҳбуб боқӣ наемонад. Ва ин мақомест, ки ба ҳеҷ ваҷҳ шарику ҳамроҳро қабул намекунад. Ва ин мансаби олии рӯҳӣ хоси ду халили Худо — салавотуллоҳи ва саломуҳу алайҳимо — яъне Иброҳим ва Муҳаммад мебошад, чуноне ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: **«Ба дурустӣ ки Аллоҳ маро ҳамчун халили Худ баргузид, ҳамон гуна ки Иброҳимро халили Худ баргузида буд»**.

Ва дар китоби «Саҳеҳ» аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармудаанд: **«Агар мехостам аз миёни аҳли замин барои худ халиле баргузинам, ҳатман Абубакрро халили худ месохтам, вале ҳамнишини шумо (яъне худи Паёмбар) халили Аллоҳ аст»**.

Ва дар ҳадиси дигаре фармудаанд: **«Ман дар баробари Худо аз дӯстии холиси (хуллати) ҳар дӯстдоре безорӣ мечӯям»**. Ва чун Иброҳим (алайҳиссалом) аз Худованд фарзанд хост ва ба вай ато карда шуд, муҳаббати он фарзанд ба қалбаш вобаста гашт ва гӯшае аз қалбашро гирифт. Дар ин

лаҳза он Маҳбуби ҳақиқӣ бар халили Худ рашк бурд, ки мабодо дар қалби ӯ ҷое барои ғайри Ӯ бошад. Пас, ба вай амр намуд, ки фарзандашро қурбонӣ (забҳ) кунад. Ва ин амр дар хоб сурат гирифт, то иҷро намудани ин фармон бузургтарин озмоиш ва имтиҳон бошад. Максад аз ин кор қурбонӣ кардани ҷисми фарзанд набуд, балки мақсад қурбонӣ (забҳ) кардани муҳаббати ӯ аз даруни қалби Иброҳим буд, то қалб танҳо ва холис барои Парвардигор гардад.

Пас, чун он Халил (алайҳиссалом) ба сӯи иҷрои фармон шитобид ва муҳаббати Аллоҳро аз муҳаббати фарзандаш болотар гузошт, мақсади аслӣ ҳосил шуд. Аз ин рӯ, ҳукми забҳ бардошта шуд ва ба ҷои он қурбонии бузурге (гӯсфанде) фидя дода шуд. Зеро Парвардигори Мутаъол ба ҳеҷ чизе амр намекунад, ки баъдан онро комилан ва бидуни ҳеҷ асар ботил созад; балки ҳатман баъзе аз қисматҳо ё бадали онро боқӣ мегузорад, чуноне ки шариати фидя (қурбонии идро) боқӣ гузошт. Ва чуноне ки мустаҳаб будани додани садақаро пеш аз розу ниёз (муноҷот бо Паёмбар) боқӣ гузошт ва чуноне ки панҷ намозро пас аз бардоштани панҷоҳ намоз боқӣ нигоҳ дошт ва савоби он панҷоҳ намозро ҳифз кард ва фармуд: **«Ва сухан (ҳукм) дар назди Ман иваз карда намешавад); ин панҷ**

намоз дар амал аст, вале дар аҷру савоб панҷоҳ намоз аст» .

ФАСЛ: МУҲАББАТ ВА ХУЛЛАТ

Аммо он чиро, ки баъзе аз иштибоҳкунандагон (ғалаткунандагон) гумон мекунанд — ки гӯё муҳаббат аз хуллат комилтар аст ва ин ки Иброҳим халилуллоҳ (дӯсти холиси Аллоҳ) асту Муҳаммад ҳабибуллоҳ (дӯстдоштаи Аллоҳ) — ин аз нодонӣ ва ҷаҳли ӯст. Зеро муҳаббат як чизи умумӣ (ом) аст ва ин ки хуллат чизи хос мебошад. Ва хуллат ниҳояту авҷи муҳаббат аст. Ва Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) хабар додаанд, ки Худованд ӯро ҳамчун халили Худ баргузид, ҳамон гуна ки Иброҳимро халили Худ баргузида буд. Ва ин ки барои ӯ халиле ғайри Парвардигораш бошад, инро рад намуданд, бо он ки аз муҳаббати худ нисбат ба Оиша (разияллоҳу анҳо) падари ӯ (Абубакр), Умар ибни Хаттоб (разияллоҳу анҳу) ва ғайри онҳо хабар дода буданд.

Ҳамчунин, Худованди Поку Муназзаҳ: **«Тавбакунандагонро дӯст медорад ва покизагони покро дӯст медорад»** (Сураи Бақара: 222).

Ва: **«Сабркунандагонро дӯст медорад»** (Сураи Оли Имрон: 146).

Ва: **«Накӯкоронро дӯст медорад»** (Сураи Оли Имрон: 148).

Ва: **«Адлкунандагонро дӯст медорад»** (Сураи Моида: 42).

Ва ҷавони тавбакунанда маҳбуби (ҳабиби) Худованд аст, дар ҳоле ки хуллати Ӯ танҳо хоси он ду халил (Иброҳим ва Муҳаммад) мебошад. Ва ин гумонҳо танҳо аз камбудии илм ва сустии фаҳм аз (каломи) Худо ва (суханони) Паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) сар мезананд.

ФАСЛ: БАРТАРӢ ДОДАН БА ОЛИТАРУ БОЛОТАР (ИЙСОРИ АЪЛО)

Пештар баён шуд, ки банда он чиро, ки дӯст медорад ва ба он майл дорад, тарк намекунад, магар ин ки заифтарини он ду маҳбубро ба хотири қавитарини онҳо тарк месозад. Ҳамон гуна ки ӯ кори барояш нохушояндро анҷом медиҳад, то ба чизе бирасад, ки муҳаббаташ дар назди ӯ аз кароҳати он кори нохушоянд қавитар аст ва ё барои он ки аз як чизи бадтар наҷот ёбад.

Ва пештар гуфта шуд, ки хусусияти ақл болотар гузоштани маҳбуби олитар аз маҳбуби поинтар аст ва низ ихтиёр намудани осонтарини ду чизи нохушоянд аз сахттарини онҳо мебошад. Ва пештар баён гардид, ки ин ҳолат аз камоли қуввати муҳаббат ва буғз (бадбинӣ) сар мезанад.

Ва ин амр барои банда комил намегардад, магар бо ду чиз: қуввати идрок (дарк) ва шуҷоати қалб. Зеро ақибмондагӣ аз ин кор ва амал кардан бархилофи он, ё ба сабаби заифии идрок аст — ба гунае ки инсон дараҷаҳои маҳбуб ва макрӯҳро (чизҳои хубу бадро) ончунон ки ҳастанд, дарк накардааст — ва ё ба сабаби заифӣ дар нафс ва оҷизӣ дар қалб аст, ба гунае ки нафс бо вуҷуди донистани он ки ин кор солеҳтар (фоидаовартар) аст, дар болотар гузоштани он ба вай мутеъ намешавад. Пас, чун идроки ӯ

дуруст гардад, нафсаш қувват гирад ва қалбаш бар болотар гузоштани Маҳбуби Олӣ ва ихтиёри макрӯҳи поинтар шуҷоат пайдо кунад, пас ба дурустӣ ки ба сабабҳои хушбахтӣ (саодат) тавфиқ ёфтааст.

Пас, аз миёни мардум касоне ҳастанд, ки султони шаҳваташон аз султони ақлу имонашон қавитар аст, дар натиҷа он ғолиб ин заифро зери даст (мағлуб) мекунад. Ва аз онҳо касоне ҳастанд, ки султони имону ақлашон аз султони шаҳваташон қавитар аст. Ва агар бисёре аз беморонро табиб аз он чи бароянашон зиён дорад, парҳез диҳад, нафсу шаҳвати онҳо сарпечӣ мекунад ва ҷуз тановули он чизро намехоҳад ва онҳо шаҳвати худро аз ақли хеш болотар мегузоранд, ки табибон ин гуна шахсро «бемурувват» меноманд. Пас, аксари беморони қалб низ ҳамин гунаанд, ки ба сабаби қуввати шаҳваташон ба он чиз, он чиро ихтиёр мекунанд, ки бемориашонро зиёда мегардонад.

Пас, асли шарру бадӣ аз заифии идрок ва заифиву пастии нафс аст ва асли хайру некӣ аз камоли идрок ва қуввату шараф ва шуҷоати нафс мебошад.

Пас, муҳаббат ва ирода асли ҳар як амал ва оғози он мебошанд ва буғзу кароҳат асли ҳар як тарк кардан ва оғози он мебошанд. Ва ин ду қувват дар қалб, асли хушбахтӣ ва бадбахтии (шақовати) банда мебошанд.

Ва вуҷуди амали ихтиёрӣ танҳо бо вуҷуди сабаби он, яъне муҳаббат ва ирода сурат мегирад.

Аммо анҷом наёфтани амал (набудани феъл): гоҳе ба сабаби набудани (адами) ангеза (тақозокунанда) ва сабаби он аст ва гоҳе ба сабаби вуҷуди буғз (бадбинӣ) ва кароҳате аст, ки манъкунандаи он амал мебошад. Ва ин ҳамон мавзеи вобастагии амру наҳй аст, ки ба он «кафф» (бозистодан аз гуноҳ) гуфта мешавад ва савобу азоб ба он тааллуқ дорад. Ва ба василаи ин (тақсимот), иштибоҳ дар масъалаи «тарк» (анҷом надодани кор) ва ин ки оё он як амри вуҷудӣ (амалӣ) аст ё адамӣ (набудани амал) аз байн меравад. Ва таҳқиқи дақиқ ин аст, ки он ду қисм мебошад: пас тарке, ки ба набудани сабаби тақозокунанда вобаста аст, амри адамӣ мебошад ва тарке, ки ба сабаби манъкунанда аз амал вобаста аст, амри вуҷудӣ (амалӣ ё як амали қалбӣ) маҳсуб мешавад.

ФАСЛ: БОЛОТАР ГУЗОШТАНИ ОН ЧӢ СУДМАНДТАР АСТ (ИЙСОРИ АНФАЪ)

Ҳар яке аз амал кардан ва тарк намудани ихтиёрӣ, танҳо ба он хотир аз ҷониби мавҷуди зинда интихоб ва болотар гузошта мешавад, ки дар он расидан ба манфиате вуҷуд дорад, ки аз ба даст овардани он лаззат мебарад ва ё ба хотири аз байн рафтани дарде аст, ки бо рафъи он шифо ҳосил мегардад. Ва аз ҳамин рӯст, ки (дар забони арабӣ) гуфта мешавад: «Синаашро шифо бахшид» ва «Қалбашро шифо дод». Ва шоир гуфтааст:

Агар ба ӯ даст меёфтам, ӯ шифои бемории ман буд,

Вале шифои ин дард аз ҷониби ӯ ба осонӣ бахшида намешавад.

Ва ин як хостаест, ки шахси оқил — балки ҳайвони безабон низ — онро ихтиёр мекунад. Вале аксари мардум дар ин мавзеъ дучори иштибоҳи зиште мегарданд: Онҳо расидан ба лаззатро дар чизе меҷӯянд, ки дар пай бузургтарин дардро меорад. Пас, ба нафси худ азият мерасонанд, дар ҳоле ки гумон мекунанд, ки лаззати онро таъмин месозанд. Ва қалби худро бо чизе шифо медиҳанд, ки дар пай ниҳояти бемориро ба вуҷуд меорад. Ва ин ҳоли касест, ки нигоҳашро танҳо ба ин дунёи зудгузар (ъоҷил) маҳдуд карда ва оқибатҳоро ба назар наги-

рифтааст. Дар ҳоле ки хусусияти ақл, нигоҳ кардан ба оқибатҳо мебошад.

Пас, оқилтарини мардум касест, ки лаззат ва роҳати худро дар охирати ҳамешагӣ (оқила) бар ин дунёи зудгузару фаношаванда болотар мегузорад. Ва беақлтарини махлуқот касест, ки неъмати абадӣ, зиндагии покизаву ҳамешагӣ ва он лаззати бузургеро, ки ҳеҷ гуна тирагӣ ва камбудӣ ба ҳеҷ вақҳ дар он нест, ба як лаззати зудгузари омехта бо дардҳову тарсу ҳаросҳо мефурӯшад; лаззате ки зуд аз байн меравад ва ба наздикӣ ба охир мерасад.

Баъзе аз уламо гуфтаанд: «Дар бораи он чи ки оқилон дар паи он кӯшиш мекунанд, фикр кардам ва дидам, ки кӯшиши ҳамаи онҳо танҳо барои як хоста аст, агарчи роҳҳояшон дар ба даст овардани он мухталиф мебошад. Дидам, ки ҳамаи онҳо танҳо дар паи дафъ намудани ғаму андӯҳ ва парешонӣ аз нафсҳои худ ҳастанд. Пас, ин яке бо хӯрдану нӯшидан ва он дигаре бо тиҷорат ва касби мол ва ин яке бо издивоҷ ва он дигаре бо шунидани суруду овозҳои тараббахш ва ин яке бо лаҳву бозӣ (ин корро мекунад). Пас, гуфтам: Ин хоста, хостаи оқилон аст, вале ин роҳҳо ҳамагӣ ба он намерасонанд. Балки чӣ басо аксари ин роҳҳо инсонро ба зидди он хоста (яъне ба ғами бештар) бирасонанд. Ва дар миёни тамоми ин роҳҳо ҳеҷ роҳе надидам, ки ба он

мақсад бирасонад, магар рӯй овардан ба Аллоҳи Мутаъол ба танҳоӣ ва муомила кардан бо Ӯ ба танҳоӣ ва болотар гузоштани хушнудии (ризогии) Ӯ бар ҳар чизи дигар».

Зеро солик ва равандаи ин роҳ, агар насиби худро аз дунё ҳам аз даст диҳад, ба он насиби олӣ (баланд ва боарзиш) даст ёфтааст, ки ҳеҷ бохте ҳамроҳ бо он нест. Ва агар он барои банда ҳосил шавад, ҳама чиз барояш ҳосил гаштааст ва агар онро аз даст диҳад, ҳама чизро аз даст додааст. Ва агар ба насиби худ аз дунё низ даст ёбад, ба он дар гуворотарин ва хуштарин намудҳо ноил мегардад. Пас, барои банда ҳеҷ роҳе судмандтар аз ин роҳҳо ва расонандатар аз он ба сӯи лаззат, шодмонӣ ва хушбахтиву саодаташ вуҷуд надорад ва тавфиқ танҳо аз ҷониби Худованд аст.

ФАСЛ: ҚИСМҲО ВА НАВЪҲОИ МАҲБУБ

Маҳбуб (он чи дӯст дошта мешавад) **ду қисм** аст:

1. **Маҳбубе, ки барои худаш (барои зоташ) дӯст дошта мешавад**

2. ва **маҳбубе, ки ба хотири чизи дигаре дӯст дошта мешавад**.

Ва он маҳбубе, ки ба хотири чизи дигаре дӯст дошта мешавад, ҳатман бояд ба он маҳбубе, ки барои худаш дӯст дошта мешавад, хатм гардад (бирасад), то ин ки тасалсули муҳол (пайвастагии беохири номумкин) рух надиҳад. Ва ҳар чизе, ки ғайри он Маҳбуби Ҳақ аст, пас он ба хотири чизи дигаре дӯст дошта мешавад. Ва ҳеҷ чизе нест, ки барои зоти худаш дӯст дошта шавад, магар Аллоҳи Мутаъол ба танҳоӣ. Ва ҳар чизе ғайри Ӯ аз он чи дӯст дошта мешавад, пас муҳаббати он тобеи муҳаббати Парвардигори таборак ва Таъоло мебошад; монанди муҳаббати фариштагон, паёмбарон ва авлиёи Ӯ, зеро ин муҳаббат тобеи муҳаббати Худованди Поку Муназзаҳ аст ва он аз натиҷаҳои зарурӣ ва лозимаҳои муҳаббати Ӯ маҳсуб мешавад. Зеро муҳаббати Маҳбуб, дӯст доштани он чиро, ки Ӯ дӯст медорад, воҷиб мегардонад. Ва ин мавзеест, ки таваҷҷӯҳ ва эътино ба он ҳатмист, зеро он маҳалли ҷудокунанда (фарққунанда) миёни он муҳаббатест, ки ба хотири

чизи дигар будаву фоидаовар аст ва он муҳаббате, ки фоида набахшида, балки чӣ басо зиён ҳам бирасонад.

Пас бидон, ки ба хотири зоти худаш дӯст дошта намешавад, магар он Зоте, ки камоли Ӯ аз натиҷаҳои зарурӣ ва лозимаҳои зоти Ӯст ва илоҳият, рубубият ва бениёзии (ғинои) Ӯ аз лозимаҳои зоти Ӯ бошад. Ва ҳар чизе ғайри Ӯст (яъне тамоми махлуқот), пас он танҳо ба сабаби мухолифат ва зиддият нишон доданаш бо маҳбубони Ӯ, мавриди буғзу кароҳат (бадбинӣ) қарор мегирад. Ва буғзу кароҳати он ба андозаи қувват ва заифии ин мухолифат мебошад. Пас, ҳар чизе, ки мухолифаташ бо маҳбубони Ӯ шадидтар бошад — чи аз ашё (аъён), сифатҳо, амалҳо, иродаҳо ва ғайри инҳо — кароҳату бадбиниаш низ шадидтар хоҳад буд. Пас, ин як тарозуи адл аст, ки бо он мувофиқату мухолифат бо Парвардигор ва дӯстиву душманӣ бо Ӯ вазн карда мешавад. Пас, ҳар вақте ки шахсеро бинем, ки он чиро Худованд бад мебинад, дӯст медорад ва он чиро Худованд дӯст медорад, бад мебинад, медонем, ки дар ӯ ба ҳамон андоза душманӣ бо Худо вуҷуд дорад. Ва ҳар вақте ки шахсеро бинем, ки он чиро Парвардигор дӯст медорад, дӯст медорад ва он чиро бад мебинад, бад мебинад; ва ҳар қадар ки чизе дар назди Пар-

вардигор маҳбубтар бошад, дар назди ӯ низ маҳбубтар аст ва онро болотар мегузорад ва ҳар қадар ки чизе дар назди Ӯ мабғузтар (бадтар ва баддидашуда) бошад, дар назди ӯ низ бадтар аст ва аз он дуртар мебошад, медонем, ки дар ӯ ба ҳамон андоза дӯстӣ (таваллӣ) бо Парвардигор вуҷуд дорад.

Пас, ба ин аслу реша дар ҳаққи худат ва дар ҳаққи дигарон чанг бизан. Зеро вилоят (дӯстии Худо) иборат аст аз мувофиқати он Валии Ҳамид дар маҳбубот ва масохиташ (он чи дӯст медорад ва он чи бар он хашм мегирад) ва он бо бисёр будани рӯза, намоз, худро даронидан (пора кардани либос аз рӯи вақд) ва риёзатҳои зоҳидӣ нест.

Ва маҳбубе, ки ба хотири чизи дигаре дӯст дошта мешавад, он низ ду қисм аст:

Аввал: Он чизе, ки дӯстдор аз дарку ба даст овардани он лаззат мебарад.

Дуюм: Он чизе, ки инсон аз он озор ва дард мекашад, вале онро ба хотири он ки ӯро ба сӯи Маҳбуби ҳақиқӣ мерасонад, таҳаммул мекунад; монанди нӯшидани давои талху нохушоянд. Худованди Мутаъол мефармояд: **«Ҷанг бар шумо фарз карда шуд, дар ҳоле ки он барои шумо нохушоянд аст. Ва чӣ басо чизеро бад бинед, дар ҳоле ки он барои шумо хайру некист ва чӣ басо**

чизеро дӯст бидоред, дар ҳоле ки он барои шумо шарру бадист. Ва Аллоҳ медонад ва шумо намедонед» (Сураи Бақара: 216).

Пас, Худованди Поку Муназзаҳ хабар додааст, ки ҷанг барои онҳо нохушоянд (макрӯҳ) аст, бо он ки он барои онҳо хайру некист; зеро он инсонро ба сӯи бузургтарин ва судмандтарин маҳбуб мерасонад. Ва нафсҳо (табиатан) дар паи роҳат, осоиштагӣ ва рафоҳият (хушгузаронӣ) ҳастанд, дар ҳоле ки ин ҳол барои онҳо шарру бадӣ аст; зеро он боиси аз даст рафтани он маҳбуби аслӣ мегардад. Пас, шахси оқил ба лаззати он маҳбуби зудгузар (нақд) нигоҳ накарда, онро болотар намегузорад ва аз дарди он чизи нохушоянди зудгузар рӯй нагардонида, аз он сарпечӣ намекунад; зеро ин кор чӣ басо барои ӯ шарру бадӣ бошад, балки чӣ басо ниҳояти дардро бар вай биёрад ва бузургтарин лаззатро аз ӯ бигирад. Балки оқилони дунё низ машаққатҳои нохушояндро ба хотири он лаззате, ки пас аз он бар ҷой мемонад, таҳаммул мекунанд, агарчи он лаззати дунёӣ қатъшаванда ва зудгузар бошад.

Пас, умур ва корҳо чор қисманд:

1. **Макрӯҳе, ки ба макрӯҳ мерасонад** (кори нохушоянде, ки боиси бадбахтии дигар мешавад).

2. **Макрӯҳе, ки ба маҳбуб мерасонад** (кори сахте, ки боиси расидан ба некиву хушбахтӣ мегардад).

3. **Маҳбубе, ки ба маҳбуб мерасонад** (кори хубе, ки боиси расидан ба хушии дигар мешавад).

4. **Маҳбубе, ки ба макрӯҳ мерасонад** (хоҳише, ки боиси гирифторӣ ба дард ва бадбахтӣ мегардад).

Пас, дар он маҳбубе, ки ба маҳбуб мерасонад, сабаби анҷом додани амал аз ду ҷиҳат ҷамъ гаштааст. Ва дар он макрӯҳе, ки ба макрӯҳ мерасонад, сабаби тарк намудани амал аз ду ҷиҳат ҷамъ гардидааст.

Аммо он ду қисми дигар боқӣ мемонанд, ки ду сабаб (ду ангеза) онҳоро ба сӯи худ мекашанд ва ин ду қисм маҳалли набарди озмоиш ва имтиҳон мебошанд. Пас, нафс он чизеро ихтиёр мекунад, ки ба вай наздиктар ва ҳамсоятар аст ва он ҳамон лаззати зудгузар (нақд) мебошад. Вале ақл ва имон он чизеро болотар мегузоранд, ки судмандтар ва боқидорандатар (устувор) аст. Ва қалб дар миёни ин ду ангеза қарор дорад: як бор ба ин сӯ майл мекунад ва бори дигар ба он сӯ. Ва дар ҳамин ҷо маҳалли озмоишу имтиҳон аз нигоҳи шариат ва тақдири илоҳӣ (шаръан ва қадаран) рух медиҳад. Пас, ангезаи ақл ва имон дар ҳар вақт садо мезанад: **«Ҳайя ала-л-фалоҳ!»** (Бишитобед ба сӯи растагорӣ!). Ва (дар зарбулмасали арабӣ омадааст, ки) дар вақти

субҳгоҳон, мардум (мусофирон) аз сафари шабонаи худ хушнуд мешаванд ва ҳасрат намехӯранд ва дар вақти марг низ банда аз тақвову парҳезгории худ шодмон мегардад. Пас, агар торикии шаби муҳаббати дунёӣ шадид гардад ва подшоҳии (султони) шаҳвату ирода ҳоким шавад, ақлу имон мегӯянд: **«Эй нафс, сабр кун! Зеро ин танҳо як соат (фурсати кӯтоҳ) аст ва сипас ба охир мерасад ва тамоми ин сахтиҳо мераванду аз байн хоҳанд рафт»**.

ФАСЛ: МУҲАББАТ АСЛИ ҲАР ЯК АМАЛ АСТ

Чун муҳаббат асли ҳар як амал — чи ҳақ ва чи ботил — мебошад, пас асли амалҳои динӣ муҳаббати Аллоҳ ва Паёмбари Ӯст; ҳамон гуна ки асли суханҳои динӣ тасдиқ намудани (бовар кардан ба) Аллоҳ ва Паёмбари Ӯ мебошад. Ва ҳар хоҳишу иродае, ки монеи камоли муҳаббат барои Аллоҳ ва Паёмбараш шавад ва бо ин муҳаббат музоҳимат (зиддият) кунад ва ё ҳар шубҳае, ки монеи камоли тасдиқ гардад, пас он бо асли имон мухолифат мекунад ва ё онро заиф месозад. Пас, агар он хоҳишҳо чунон қавӣ шаванд, ки бо асли муҳаббат ва тасдиқ мухолифат кунанд, куфр ё ширки акбар хоҳанд буд. Ва агар бо асли он мухолифат накунанд, дар камоли он рахна мезананд ва дар он таъсири заифӣ ва сустӣ дар азимату (қасду ҳиммату) хоҳишро ба вуҷуд меоранд. Ва ин сустиҳо, роҳрави ба мақсад расандаро маҳҷуб (маҳрум) месозанд, талабкунандаро аз роҳ ҷудо мекунанд ва рағбатдорандаро сарнагун месозанд.

Пас, дӯстӣ (муволот бо Аллоҳ) дуруст намегардад, магар бо душманӣ (муъодоту душманӣ бо ғайри Ӯ), чуноне ки Худованди Мутаъол аз забони пешвои яктопарастони (ҳунафои) дӯстдор нақл карда, хабар медиҳад, ки ӯ ба қавми худ гуфт: **«Оё дидед**

он чиро, ки мепарастидед — шумо ва падарони пешини шумо? Пас, ба дурустӣ ки онҳо душмани мананд, магар Парвардигори ҷаҳониён» (Сураи Шуаро: 75-77).

Пас, барои халили Аллоҳ ин дӯстиву хуллат дуруст нагардид, магар бо ҳақиқӣ сохтани ин душманӣ бо бутҳо. Зеро ҳеҷ дӯстие (вилояте) нест, магар бо безорӣ (бароат) ҷӯстан аз ҳар маъбуде ғайри Худо. Худованди Мутаъол мефармояд: **«Ба дурустӣ ки барои шумо дар Иброҳим ва касоне, ки ҳамроҳи ӯ буданд, намунаи хубе (устваи ҳасана) буд, чун ба қавми худ гуфтанд: Мо аз шумо ва аз он чи ба ҷои Аллоҳ мепарастед, безорем; ба шумо кофир шудем ва миёни мову шумо душманӣ ва бадбинии ҳамешагӣ ошкор гардид, то он даме ки ба Аллоҳи Ягона имон оваред»** (Сураи Мумтаҳана: 4).

Ва Худованди Мутаъол мефармояд: **«Ва чун Иброҳим ба падараш ва қавми худ гуфт: Ба дурустӣ ки ман аз он чи мепарастед, безорам. Магар он Зоте, ки маро офарид, пас ба дурустӣ ки Ӯ маро ҳидоят хоҳад кард. Ва онро калимаи боқӣ дар насли худ қарор дод, бошад ки онҳо (ба сӯи тавҳид) бозгарданд»** (Сураи Зухруф: 26-28).

Яъне ин дӯстиро (вало ва муволотро) барои Аллоҳ ва безориро аз ҳар маъбуде ғайри Ӯ ҳамчун як

калимаи боқӣ дар насли худ қарор дод, ки паёмбарон ва пайравонашон онро яке аз дигаре ба мерос мегиранд; ва он калимаи **«Ло илоҳа иллаллоҳ»** (Ҳеҷ маъбуде барҳақ ҷуз Аллоҳ нест) мебошад. Ва ин ҳамон калимаест, ки пешвои яктопарастон онро барои пайравони худ то рӯзи қиёмат ба мерос гузошт.

КАЛИМАИ ТАВҲИД

Ва ин ҳамон калимаест, ки замину осмонҳо бар он устувор гардидаанд ва Худованд тамоми махлуқоро бар он сиришта ва офаридааст. Ва бар меҳвари он оину дин асос ёфта, қибла гузошта шудааст ва шамшерҳои ҷиҳод аз ғилоф кашида гардидаанд. Ва ин калима маҳзи ҳаққи Аллоҳ бар тамоми бандагон аст. Ва ин калимаест, ки ҳифзкунанда ва кафили хун, мол ва наслу фарзанд дар ин дунё мебошад ва наҷотбахш аз азоби қабр ва азоби оташи дӯзах аст. Ва ин ҳамон фармонест (маншурест), ки ҳеҷ кас бидуни он ба ҷаннат ворид намешавад ва он ресмонест, ки ҳар кас ба василаи он вобаста нагардад (ва чанг назанад), ба сӯи Худо нахоҳад расид.

Ва он калимаи Ислом ва калиди хонаи амният (ҷаннат) аст ва ба василаи он мардум ба ду гурӯҳ: бадбахту хушбахт ва пазируфташудаву рондашуда тақсим гаштаанд. Ва ба василаи он олами куфр аз

олами имон ҷудо гардида ва хонаи неъмат (ҷаннат) аз хонаи бадбахтиву хорӣ (дӯзах) фарқ карда шудааст. Ва ин калима сутунест, ки бардорандаи фарзҳо ва суннатҳо мебошад, ва: **«Ҳар касе, ки охирин суханаш "Ло илоҳа иллаллоҳ" бошад, ба ҷаннат ворид мешавад»**.

РУҲИ КАЛИМАИ ТАВҲИД

Ва рӯҳ ва сирри ниҳони ин калима (Ла илоҳа иллаллоҳ) иборат аст аз: танҳо ва ягона донистани Парвардигор (— ҷалла саноуҳу ва тақаддасат асмоуҳу ва таборака-смуҳу ва Таъоло ҷаддуҳу ва ло илоҳа ғайруҳу —) — ки санои Ӯ бузург, номҳояш муқаддас, номи Ӯ бобаракат, азамату бузургии Ӯ баландмартаба аст ва ҳеҷ маъбуди барҳаққе ғайр аз Ӯ нест — дар муҳаббат, эҳтирому иҷлол (бузургдошт), таъзим, тарс, умед ва умури тобеи онҳо: аз қабили таваккул, тавба (бозгашт) ба сӯи Ӯ, рағбат (шавқу майл ба ризогии Ӯ) ва раҳбат (тарсу ҳарос аз хашми Ӯ).

Пас, набояд ҳеҷ кас ғайри Ӯ дӯст дошта шавад ва ҳар чизе ғайри Ӯ дӯст дошта мешавад, бояд танҳо ба хотири тобеияти муҳаббати Ӯ ва василае барои зиёд шудани муҳаббати Ӯ Таъоло бошад. Ва набояд аз ҳеҷ кас ғайри Ӯ тарсид ва ба ҳеҷ кас ғайри Ӯ умед баст ва таваккул танҳо бар Ӯ намуд ва хоҳишу рағбат танҳо ба сӯи Ӯ дошт ва тарсу ҳарос танҳо аз

Ӯ дошт. Ва қасам танҳо ба номи Ӯ хӯрда шавад ва назр танҳо барои Ӯ гардад ва тавба танҳо ба сӯи Ӯ сурат гирад ва итоат танҳо аз фармони Ӯ бошад. Ва ҳисобу такя танҳо бар Ӯ намуд ва дар сахтиҳо танҳо аз Ӯ кӯмак (истиғоса) хост ва паноҳ танҳо ба сӯи Ӯ бурд. Ва саҷда танҳо барои Ӯ бошад ва қурбонӣ (забҳ) танҳо барои Ӯ ва ба номи Ӯ анҷом дода шавад.

Ва тамоми ин умур дар як ҳарф (яъне дар як калима) ҷамъ мешавад ва он ин аст: **«Ин ки ҳеҷ кас ҷуз Ӯ бо ҳеҷ намуде аз намудҳои ибодат парастиш карда нашавад» (***ин ки Аллоҳи Мутаъол бо тамоми намудҳои ибодат Ӯ танҳо ва ягона парастиш карда шавад***)**. Пас, ин ҳамон ҳақиқӣ сохтани шаҳодати «Ло илоҳа иллаллоҳ» мебошад. Ва аз ҳамин рӯст, ки Аллоҳи Мутаъол оташи дӯзахро бар касе, ки шаҳодати «Ло илоҳа иллаллоҳ»-ро ба таври ҳақиқӣ гуфта бошад, ҳаром гардонидааст. Ва муҳол ва номумкин аст касе ба оташи дӯзах ворид шавад, ки ҳақиқати ин шаҳодатро дар қалб дошта ва онро амалӣ сохта бошад, чуноне ки Худованди Мутаъол мефармояд: **«Ва касоне, ки онҳо бар шаҳодатҳои худ устуворанд»** (Сураи Маорич: 33) .

Пас, чун инсон калимаи тавҳидро дар зоҳир ва ботини худ ва дар қалб ва қолаби (ҷисми) худ амалӣ созад, бар шаҳодати худ устувор истодааст. Зеро аз

миёни мардум касоне ҳастанд, ки шаҳодати онҳо (калимаи тавҳидашон дар қалб) мурдааст ва аз онҳо касоне ҳастанд, ки шаҳодати онҳо хоб аст — ки чун бедор карда шавад, бедор мегардад — ва аз онҳо касоне ҳастанд, ки шаҳодати онҳо паҳлузада (хобида) аст ва аз онҳо касоне ҳастанд, ки шаҳодати онҳо ба бархостан наздиктар аст. Ва ин калима дар қалб ба монанди рӯҳ дар бадан аст: пас рӯҳе ҳаст, ки мурдааст ва рӯҳе ҳаст, ки бемор будаву ба марг наздиктар аст ва рӯҳе ҳаст, ки ба зиндагӣ наздиктар аст ва рӯҳе ҳаст, ки комилан солим ва барпокунандаи маслиҳатҳо ва манфиатҳои бадан мебошад.

Ва дар ҳадиси саҳеҳ аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят аст, ки фармуданд: **«Ба дурустӣ ки ман калимаеро медонам, ки ҳеҷ бандае онро дар вақти марг намегӯяд, магар ин ки рӯҳи ӯ ба василаи он калима ба роҳату осоиш (равҳ) ноил мегардад»**. Пас, ҳаёти ин рӯҳ ба василаи зинда будани ин калима дар даруни он аст, ҳамон гуна ки ҳаёти бадан ба василаи вуҷуди рӯҳ дар он мебошад. Ва ҳамон гуна ки ҳар кас бар ин калима бимирад, пас ӯ дар ҷаннат аст ва дар он гаштугузор мекунад; пас ҳар касе, ки бар ҳақиқӣ сохтани ин калима ва барпо доштани он зиндагӣ кунад, рӯҳи ӯ дар ҷаннатулмаъво гаштугузор хоҳад кард ва зиндагии ӯ хуштарин ва гуворотарин

зиндагӣ хоҳад буд. Худованд мефармояд: **«Аммо касе, ки аз истодан дар баробари мақоми Парвардигораш тарсид ва нафси худро аз ҳавову ҳавас бози дошт — пас ба дурустӣ ки ҷаннат ҳамон ҷойгоҳу маскани (ӯ) аст»** (Сураи Нозиот: 40-41).

Пас, ҷаннат маскани ӯ дар рӯзи дидор (қиёмат) аст.

Ва ҷаннати маърифат, муҳаббат, унс гирифтан ба Аллоҳ, шавқи дидори Ӯ, шодмонӣ ва ризоятмандиву хушнудӣ аз Ӯ Таъоло, маскани рӯҳи вай дар ин дунё (ин дору диёр) мебошад. Пас, ҳар касе, ки ин ҷаннати заминӣ дар ин ҷо маскани ӯ гардад, ҷаннати хулд (ҷаннати ҳамешагӣ) дар рӯзи ваъдагоҳ (маъоду қиёмат) маскани ӯ хоҳад буд. Ва ҳар касе, ки аз ин ҷаннати дунёӣ маҳрум шавад, ӯ аз он ҷаннати охират ба сахттарин намуд маҳрумтар хоҳад буд. Ва накӯкорон (аброр) дар неъмати ҳақиқӣ ҳастанд, агарчи зиндагии моддии онҳо сахт гардад ва дунё бар онҳо танг шавад. Ва бадкорон (фуҷҷор) дар дӯзах (ҷаҳим)-и сӯзон ҳастанд, агарчи дунё барояшон васеъ ва фарох бошад. Худованди Мутаъол мефармояд: **«Ҳар касе аз мард ё зан, ки амали солеҳ анҷом диҳад, дар ҳоле ки мӯъмин бошад, пас ҳатман ӯро ба ҳаёти покиза зинда медорем»** (Сураи Наҳл: 97). Ва хушии зиндагӣ, ҳамон ҷаннати

дунёст. Худованди Мутаъол мефармояд: **«Пас, ҳар касеро, ки Аллоҳ бихоҳад, ки ҳидояташ кунад, синаашро барои Ислом кушода (шарҳ) месозад ва ҳар касеро, ки бихоҳад гумроҳаш кунад, синаи ӯро чунон танг ва сахт мегардонад (ки гӯё ба осмон боло меравад)»** (Сураи Анъом: 125).

Пас, кадом неъмат хуштар аз кушодагии сина (шарҳи садр) аст? Ва кадом азоб талхтар аз тангии сина аст? .

Ва Худованди Мутаъол мефармояд: **«Огоҳ бошед, ба дурустӣ ки бар дӯстони Аллоҳ (авлиёуллоҳ) ҳеҷ тарсе нест ва онҳо андӯҳгин намешаванд. Касоне, ки имон овардаанд ва тақво пеша мекарданд. Барои онҳо дар зиндагии дунё ва дар охират муждаву хушхабар аст; ҳеҷ иваз шудане (табдиле) барои калимоти Аллоҳ нест; ин аст ҳамон растагории бузург»** (Сураи Юнус: 62-64). Пас, мӯъмине, ки барои Аллоҳ мухлис аст, хуштарин зиндагиро дар миёни мардум дорад ва хотираш аз ҳама оромтар, синааш аз ҳама кушодатар ва қалбаш аз ҳама шодмонтар аст. Ва ин ҳамон ҷаннати зудгузару нақд (ъоҷила) аст, ки пеш аз ҷаннати оянда ва ҳамешагӣ (оҷила) ба банда дода мешавад.

Ва Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармудаанд: **«Чун бар боғҳои ҷаннат гузар**

кардед, пас баҳраманд шавед (бичаред). Гуфтанд: Боғҳои ҷаннат чист? Фармуданд: Ҳалқаҳои зикр».

Ва аз ҳамин мафҳум аст сухани Ӯ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ки: **«Он чи миёни хонаи ман ва минбари ман аст, боғе аз боғҳои ҷаннат мебошад»**.

Ва аз ҳамин боб аст сухани Ӯ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам), чун дар мавриди рӯзаи висол (пайиҳам ва бидуни ифтор рӯза доштан) аз ӯ пурсиданд, фармуданд: **«Ман монанди ҳайату ҳоли шумо нестам; ба дурустӣ ки ман дар назди Парвардигорам шабро рӯз мекунам, дар ҳоле ки ӯ маро хӯрок ва нӯшок медиҳад»**.

Пас, Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) хабар додааст, ки он чӣ аз ғизо дар назди Парвардигораш барояш ҳосил мешавад, ҷои хӯроку нӯшоки зоҳириро ба беҳтарин намуд мегирад. Ва ин ки он чӣ барои ӯ аз ин амр ҳосил мегардад, як хусусияти хос барои худи ӯст ва ҳеҷ каси дигаре дар он бо вай шарик намебошад. Пас, чун ӯ аз хӯроку нӯшок бозистад, барояш ивазе ҳаст, ки бар ҷои он меистад ва бадали он мегардад ва ӯро бениёз месозад, чуноне ки (дар шеъри адабӣ) гуфта шудааст:

Барои ӯ (барои уштур ё нафс) суханҳое аз ёди ту ҳаст, ки ӯро

Аз нӯшидани об бозмедорад ва аз хӯрок ғофил месозад.

Барои ӯ аз нури чеҳраи ту равшаниест, ки бо он роҳ меёбад,

Ва сухани ту дар паси қадамҳояш монанди суруди уштурбон (сароянда) аст.

Чун аз хастагии роҳпаймоӣ шикоят кунад, ӯро ба

Оромишу лаззати дидор ваъда медиҳам, пас дар ваъдагоҳ дубора зинда мешавад.

Ва ҳар қадаре ки вуҷуди чизе барои банда судмандтар ва ниёзи ӯ ба он шадидтар бошад, озору дарди ӯ аз гум кардани он сахттар хоҳад буд. Ва ҳар қадаре ки набудани чизе барояш фоидаовар бошад, озори ӯ аз вуҷуди он чиз сахттар мегардад. Ва ба таври мутлақ, ҳеҷ чизе барои банда судмандтар аз рӯй овардан ба Аллоҳ, машғул шудан ба зикри Ӯ, баҳраманд шудан аз муҳаббати Ӯ ва болотар гузоштани хушнудии Ӯ нест. Балки барои банда ҳеҷ ҳаёт, неъмат, шодмонӣ ва лаззате ҷуз бо ин умур вуҷуд надорад. Пас, набудани ин умур дардовартарин ва сахттарин чиз бар вай мебошад. Ва танҳо ба ин сабаб рӯҳ аз шоҳид шудан ва ҳис кардани ин азобу дард ғоиб мегардад, ки ба чизи дигаре машғул

шуда ва дар он чизи дигар ғарқ гаштааст. Рӯҳ ба василаи он (маҳбубони дунёӣ) аз дидани он дарди ҷудоие, ки ба сабаби дурӣ аз маҳбубтарин ва судмандтарин чиз барояш пеш омадааст, бехабар мемонад. Ва ин мақоми ҳамон масти ғарқ дар мастии хеш аст, ки хона, амвол, ҳамсар ва фарзандонаш ҳамагӣ оташ гирифтаанд, вале ӯ ба сабаби ғарқ будан дар мастӣ, дарди ин аз даст рафтан ва ҳасрати онро ҳис намекунад. То он даме ки ба ҳуш ояд ва пардаи мастӣ аз рӯи ӯ бардошта шавад ва аз хоби шароб бедор гардад; пас танҳо дар он вақт аст, ки ҳоли худро хубтар хоҳад донист.

Ва ҳамин гуна аст ҳоли инсон, айнан дар вақти бардоштани парда (кашфи ғито) ва мушоҳидаи нишонаҳои аввалини охират ва дар лаҳзаи омодагӣ барои ҷудо шудан аз дунё ва кӯчидан аз он ба сӯи Худованд. Балки озору дард, ҳасрат ва азоб дар ин ҷо ба чандин баробар шадидтар аст. Зеро шахси мусибатзада дар дунё умед дорад, ки мусибаташ бо ивазе ҷуброн шавад ва ӯ медонад, ки ба як чизи зудгузари бебақо гирифтор шудааст. Пас, чӣ гуна хоҳад буд ҳоли касе, ки мусибати ӯ дар бораи Зотест, ки ҳеҷ ивазу бадале барои Ӯ нест ва миёни Ӯ ва тамоми дунё ҳеҷ нисбату баробарие вуҷуд надорад? Пас, агар Худованди Поку Муназзаҳ ба сабаби ин ҳасрату дард ҳукми маргро бар вай раво медид,

банда сазовор ва лоиқи он буд. Зеро марг дар ин лаҳза ба бузургтарин орзу ва калонтарин ҳасрати ӯ табдил меёбад. Ин дар ҳолест, ки агар дард танҳо барои аз даст додани Маҳбуб бошад; пас чӣ гуна хоҳад буд, агар дар он ҷо азобҳои дигари амаливу воқеӣ (вуҷудӣ) бар рӯҳ ва бадан бошад, ки андозаи онро ҳеҷ кас ба ҷуз Худо намедонад? Пас, бобаракат аст он Зоте, ки бар ин махлуқи заиф ин ду дарди бузургеро бор кардааст, ки кӯҳҳои устувору азим (равосӣ) тоқати бардоштани онҳоро надоранд.

Пас, ҳоло бар нафси худ бузургтарин маҳбуберо, ки дар дунё дорӣ ва зиндагӣ бароят ҷуз бо вай хуш намешавад, тасаввур кун, ки бомдодон бархезӣ ва он аз ту гирифта шуда бошад ва миёни туву вай дар ниёзмандони лаҳзаҳо деворе кашида шавад; ҳоли ту чӣ гуна хоҳад буд? Ин дар мавриди махлуқест, ки барои ҳар як аз онҳо ивазе ҳаст, пас чӣ гуна хоҳад буд ҳоли касе, ки ҳеҷ ивазе барои Ӯ нест? Чуноне ки (дар шеъри адабӣ) гуфта шудааст:

Барои ҳар чизе, чун онро зоеъ кунӣ, ивазе ҳаст,

Аммо барои Худованд, агар Ӯро аз даст диҳӣ, ҳеҷ ивазе нест.

Ва дар асари илоҳие (ҳадиси қудсӣ ривояте) омадааст: **«Эй фарзанди Одам, туро барои бандагии Худ офаридам, пас бозиву лаҳв макун; ва рӯзии**

туро кафолат додам, пас худро беҳуда хаста магардон. Эй фарзанди Одам, Маро биҷӯй, то Маро биёбӣ; пас агар Маро ёфтӣ, ҳама чизро ёфтаӣ ва агар Маро аз даст додӣ, ҳама чизро аз даст додаӣ. Ва Ман дар назди ту бояд маҳбубтар аз ҳар чизи дигар бошам» .

ФАСЛ: МУҲАББАТИ ПАСАНДИДА ВА МУҲАББАТИ НАКӮҲИДА (МАЗМУМ)

Чун муҳаббат як ҷинси умумӣ аст, ки дар зери он намудҳои мухталиф дар андоза ва сифат ҷой гирифтаанд, бинобар ин бештари он чӣ дар ҳаққи Аллоҳи Мутаъол зикр мешавад, ҳамон намудҳои махсус ва шоистаи Зоти Ӯст, ки ҷуз барои Ӯ ба танҳоӣ сазовор намебошанд; монанди ибодат, тавба (инобат) ва амсоли инҳо. Зеро ибодат танҳо барои Ӯ ба танҳоӣ сазовор аст ва ҳамчунин аст тавба. Ва Худованд муҳаббатро бо номи мутлақи он низ зикр кардааст, чуноне ки мефармояд: **«Пас, ба наздикӣ Аллоҳ қавмеро меорад, ки онҳоро дӯст медорад ва онҳо низ Ӯро дӯст медоранд»** (Сураи Моида: 54).

Ва Худованди Мутаъол мефармояд: **«Ва аз миёни мардум касоне ҳастанд, ки ба ҷои Аллоҳ шарикону ҳамтоёне барои Ӯ бармегузинанд, ки онҳоро монанди муҳаббати Аллоҳ дӯст медоранд ва касоне, ки имон овардаанд, муҳаббаташон ба Аллоҳ шадидтар аст»** (Сураи Бақара: 165).

Ва бузургтарин намуди муҳаббати накӯҳида (мазмум) иборат аст аз: муҳаббат ҳамроҳ бо Аллоҳ, ки дар он дӯстдор миёни муҳаббаташ ба Аллоҳ ва муҳаббаташ ба он ҳамтову шарике, ки ба ҷои Ӯ баргузидааст, баробарӣ менамояд.

Ва бузургтарин намуди муҳаббати пасандида иборат аст аз: муҳаббати Аллоҳ ба танҳоӣ. Ва ин муҳаббат аслу реша ва қуллаи хушбахтӣ (саодат) аст, ки ҳеҷ кас аз азоб наҷот намеёбад, магар ба василаи он. Ва муҳаббати накӯҳидаи ширкӣ асли бадбахтӣ (шақоват) ва қуллаи он аст, ки ҳеҷ кас дар азоби ҳамешагӣ боқӣ наmemонад, магар аҳли он. Пас, аҳли муҳаббати ҳақиқӣ — касоне, ки Аллоҳро дӯст дошта ва Ӯро ба танҳоӣ ибодат кардаанд ва ҳеҷ шарике барои Ӯ қарор надодаанд — ба (азоби ҳамешагии) оташ ворид намешаванд. Ва ҳар касе аз онҳо, ки ба сабаби гуноҳонаш ба дӯзах ворид шавад, ҳатман ҳеҷ кас аз онҳо дар он ҷо ҳамеша боқӣ нахоҳад монд.

Ва меҳвари Қуръон бар амр намудан ба ин муҳаббати ҳақиқӣ ва лозимаҳо ё натиҷаҳои зарурии он ва наҳй кардан аз он муҳаббати дигар (ширкӣ) ва лозимаҳои он мечархад. Ва Худованд барои ин ду намуд мисолҳо ва тарозуҳо (мақоис) овардааст ва қиссаҳои ин ду намудро зикр кардааст ва тафсири амалҳои ин ду намуд, дӯстони онҳо ва маъбуди ҳар кадоме аз онҳоро баён намудааст. Ҳамчунин аз муомилаи Худ бо ин ду гурӯҳ ва аз ҳоли ин ду намуд дар се олам (се дор): олами дунё, олами барзах ва олами ҳамешагӣ (дори қарор) хабар додааст. Пас,

Қуръон барои баёни шаъну ҳоли ин ду намуд нозил шудааст.

Ва асли даъвати тамоми паёмбарон аз аввалин то охирини онҳо, танҳо ибодати Аллоҳ ба танҳоӣ ва бидуни шарик аст; ибодате, ки шомили камоли муҳаббати Ӯ, камоли хузӯъ (таслимият) ва хорӣ дар баробари Ӯ ва иҷлолу таъзими Зоти Ӯ ҳамроҳ бо лозимаҳои онҳо, аз қабили итоат ва тақво мебошад.

Ва ба дурустӣ ки дар «Саҳеҳайн» (Бухорӣ ва Муслим) аз ҳадиси Анас (разияллоҳу анҳу) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) собит шудааст, ки фармуданд: **«Қасам ба он Зоте, ки ҷони ман дар дасти Ӯст, ҳеҷ яке аз шумо имон намеорад (имонаш комил намешавад), то он даме ки ман дар назди ӯ аз падараш, фарзандаш ва тамоми мардум маҳбубтар бошам»**.

Ва дар «Саҳеҳ»-и Бухорӣ омадааст, ки Умар ибни Хаттоб (разияллоҳу анҳу) гуфт: **«Эй Паёмбари Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам), ба Худо қасам, ки ту дар назди ман аз ҳар чизе маҳбубтар ҳастӣ, магар аз нафси худам»**. Пас, Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Не, эй Умар, (имонат комил намегардад) то он даме ки ман дар назди ту аз нафси худат низ маҳбубтар бошам»**. Умар (разияллоҳу анҳу) гуфт: **«Қасам ба он Зоте, ки туро ба ҳақ барангехт, албатта ту**

ҳоло дар назди ман аз нафси худам низ маҳбубтар ҳастӣ». Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **«Ҳоло шуд, эй Умар»**.

Пас, чун шаъну мақоми муҳаббати банда ва пайғамбари Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ва воҷиб будани болотар гузоштани он бар муҳаббати нафси инсон, фарзандаш, падараш ва тамоми мардум чунин бошад, пас чӣ гумон дорӣ дар мавриди муҳаббати Фристодаи Ӯ (Аллоҳи Мутаъол) ва воҷиб будани болотар гузоштани он бар муҳаббати ҳар чизе ғайри Ӯ?

Ва муҳаббати Парвардигори Муназзаҳ аз муҳаббати ғайри Ӯ дар андоза, сифат ва ягона (холис) сохтани Зоти Ӯ бо он муҳаббат фарқ мекунад: зеро он чӣ барои Худованд аз тамоми ин умур воҷиб аст, ин аст, ки Ӯ бояд дар назди банда аз фарзандаш, падараш, балки аз гӯш, чашм ва нафси худаш, ки дар миёни ду паҳлуяш ҷой дорад, маҳбубтар бошад. Пас, бояд Илоҳи Барҳақ ва Маъбуди ӯ дар назди вай аз тамоми инҳо маҳбубтар гардад. Ва чизҳои дигар гоҳе аз як ҷиҳат дӯст дошта мешаванд ва аз ҷиҳати дигар не ва гоҳе ба хотири чизи дигар дӯст дошта мешаванд, вале ҳеҷ чизе нест, ки барои зоти худаш аз ҳар ҷиҳат дӯст дошта шавад, магар Аллоҳи Мутаъол ба танҳоӣ. Ва улуҳият (лоиқи парастиш будан) ҷуз барои Ӯ сазовор нест, ва: **«Агар дар он ду**

(осмонҳо ва замин) маъбудоне ҷуз Аллоҳ мебуд, ҳатман ҳарду фасод мешуданд (ва назми ҷаҳон вайрон мегашт)» (Сураи Анбиё: 22).

Ва тааллуҳ (تألُّه) иборат аст аз: муҳаббат, итоат ва хузӯъ (таслимияти комил) .

ФАСЛ: МУҲАББАТ АСЛИ ҲАРАКАТ АСТ

Ҳар як ҳаракате, ки дар олами болоӣ (осмонҳо) ва олами поёнӣ (замин) сурат мегирад, аслу решаи он муҳаббат аст. Пас, фаъолият (сабаби иҷро) ва ғоият (ҳадафи ниҳоӣ)-и ҳаракатҳо бар меҳвари муҳаббат устувор мебошад. Ва ин ба он сабаб аст, ки ҳаракатҳо се намуданд: ҳаракати ихтиёрии иродавӣ, ҳаракати табиӣ ва ҳаракати маҷбурӣ (қасрӣ).

Ва ҳаракати табиӣ аслаш сукуну оромиш аст ва ҷисм танҳо вақте ба ҳаракат медарояд, ки аз қароргоҳ ва маркази табиии худ берун карда шавад; пас он ҷисм барои баргашт ба маркази худ ҳаракат мекунад. Ва берун шудани ҷисм аз марказ ва қароргоҳаш танҳо бо таҳрики як қувваи маҷбуркунанда ва ҳаракатдиҳандае сурат мегирад, ки ӯро ба ҳаракат овардааст. Бинобар ин, он ҷисм як ҳаракати маҷбурӣ дорад, ки бо таҳрики ҳаракатдиҳанда ва маҷбуркунандааш ба ҳаракат меояд ва як ҳаракати табиӣ бо зоти худаш дорад, ки тавассути он баргаштан ба маркази худро мехоҳад. Ва ҳар ду ҳаракати он тобеи он қувваи маҷбуркунандаи ҳаракатдиҳанда мебошанд, пас ҳамон қувва асли ин ду ҳаракат аст.

Ва ҳаракати ихтиёрии иродавӣ асли он ду ҳаракати дигар мебошад ва он тобеи ирода ва муҳаббат аст.

Ва далел бар маҳдуд будани ҳаракатҳо дар ин се намуд он аст, ки: ҷисми ҳаракаткунанда агар ба ҳаракати худ шууру дарк дошта бошад, пас он ҳаракати иродавист. Ва агар ба он шууру дарк надошта бошад, пас он ҳаракат ё мувофиқи табиати ӯст ё на. Намуди аввал ҳаракати табиӣ аст ва намуди дувум ҳаракати маҷбурӣ (қасрӣ) мебошад. Вақте ин асл собит шуд, пас он чӣ дар осмонҳо ва замин ва миёни онҳост, аз ҳаракати афлок (сайёраҳо), офтоб, моҳтоб, ситорагон, бодҳо, абрҳо, борон, наботот (гиёҳон) ва ҳаракатҳои ҷанинҳо дар шиками модаронашон, танҳо ва танҳо ба воситаи малоикаҳо ва тадбиркунандагони кору тақсимкунандагони умур (бо фармони Илоҳӣ) сурат мегиранд.

Чунончи бар ин асл дар матнҳои сершуморе аз Қуръон ва Суннат дар чандин ҷо далолат шудааст ва Имон овардан ба ин низом, аз ҷумлаи камоли имон ба малоикаҳо мебошад. Зеро Аллоҳи Мутаъол барои раҳм (шиками модарон) малоикаҳоро вазифадор кардааст ва барои борон малоикаҳоро, барои наботот (гиёҳон) малоикаҳоро, барои бодҳо малоикаҳоро ва барои афлок (сайёраҳо), офтоб, моҳтоб ва ситорагон низ малоикаҳоро муайян намудааст.

Ва Худованд барои ҳар як банда чаҳор тан аз малоикаҳоро вазифадор кардааст: ду нависанда

(китобдор) дар тарафи росту чапи ӯ ва ду ҳифзкунанда аз пеши рӯ ва паси сари ӯ. Ва малоикаҳоеро барои қабз кардани рӯҳи банда ва омода намудани он ба сӯи қароргоҳаш дар ҷаннат ё дӯзах вазифадор кардааст; ва малоикаҳоеро барои саволу ҷавоб ва имтиҳон кардани ӯ дар қабраш муайян намудааст; ва малоикаҳоеро барои азоб додани ӯ дар оташи дӯзах ё баҳраманд кардани ӯ аз неъматҳои ҷаннат гузоштааст. Ва барои кӯҳҳо малоикаҳоро ва барои абрҳо малоикаҳоеро вазифадор кардааст, ки онро ба ҳар ҷое, ки фармон дода шавад, меронанд; ва барои борон малоикаҳоеро муайян кардааст, ки бо фармони Аллоҳ ба андозаи муайян ва маълум, ҳар гунае, ки Ӯ бихоҳад, фуруд меоянд. Ва малоикаҳоеро барои ниҳолшинонии ҷаннат, сохтани афзору воситаҳои он, густурдани фаршҳо ва барои сарпарастии он вазифадор кардааст ва барои оташи дӯзах низ малоикаҳоеро ба ҳамин гуна муваккал ва муайян намудааст.

Пас, бузургтарин лашкари Аллоҳи Мутаъол малоикаҳо мебошанд. Ва лафзи «Малак» (малоика) худ нишон медиҳад, ки ӯ як фиристода ва иҷрокунандаи фармони Зоти дигар аст ва барои онҳо аз ҳукмронии олам ҳеҷ чизе нест, балки тамоми ҳукмронию фармонравоӣ танҳо хоси Аллоҳ

аст. Ва онҳо умурро тадбир мекунанд ва онро танҳо бо фармону изни Аллоҳ тақсим менамоянд. Худованд дар бораи онҳо хабар дода, мефармояд: **«Ва мо малоикаҳо фуруд намеоем, магар ба фармони Парвардигори ту; он чӣ дар пеши рӯи мо ва он чӣ дар паси сари мо ва он чӣ миёни онҳост, танҳо аз они Ӯст ва Парвардигори ту ҳеҷ гоҳ фаромӯшхотир набудааст»** (Сураи Марям, ояти 64).

Ва боз Худованди Поку Муназзаҳ мефармояд: **«Ва чӣ басо малоикаҳое, ки дар осмонҳо ҳастанд, ки шафоати онҳо ҳеҷ фоидае намебахшад, магар баъд аз он ки Аллоҳ барои ҳар кӣ бихоҳад, изн диҳад ва розӣ шавад»** (Сураи Наҷм, ояти 26).

Ва Худованди Поку Муназзаҳ ба гурӯҳҳое аз малоикаҳо, ки иҷрокунандаи фармони Ӯ дар миёни махлуқот ҳастанд, қасам ёд карда, мефармояд: **«Қасам ба малоикаҳое, ки барои иҷрои фармон саф кашидаанд. Ва қасам ба малоикаҳое, ки бо шиддат (абрҳоро) меронанд. Ва қасам ба малоикаҳое, ки хонандаи зикр (ваҳй) ҳастанд»** (Сураи Софот, оятҳои 1-3)

Ва боз мефармояд: **«Қасам ба малоикаҳои аъмоли нек, ки паёпай фиристода мешаванд. Ва қасам ба малоикаҳое, ки мисли тундбод бо шиддат ҳаракат мекунанд. Ва қасам ба малоикаҳое, ки (абрҳо ё ваҳйро) ба хубӣ паҳн месозанд. Ва**

қасам ба малоикаҳое, ки ҳақро аз ботил ба куллӣ ҷудо мекунанд. Ва қасам ба малоикаҳое, ки ваҳйро ба қалбҳо мерасонанд, то ҳуҷҷат тамом шавад ё бим дода шавад» (Сураи Мурсалот, оятҳои 1-6).

Ва боз Худованди Поку Муназзаҳ мефармояд: **«Қасам ба малоикаҳое, ки ҷони кофиронро бо шиддат аз умқи бадан мекашанд. Ва қасам ба малоикаҳое, ки ҷони мӯъминонро бо нармӣ ва осонӣ мегиранд. Ва қасам ба малоикаҳое, ки дар фазои олам ба суръат шино мекунанд. Ва қасам ба малоикаҳое, ки (дар иҷрои фармони Илоҳӣ) бар якдигар пешӣ мегиранд. Ва қасам ба малоикаҳое, ки корҳоро тадбир месозанд»** (Сураи Нозиот, оятҳои 1-5).

Ва мо маънои ин оятҳо ва сирри қасам ёд кардани Худованд ба онҳоро дар китоби «Ат-тибён фӣ ақсоми-л-Қуръон» ба таври васеъ зикр кардаем.

Ва чун ин матлабро донистӣ, пас бидон, ки тамоми он муҳаббатҳо, муҳаррикҳо (қувваҳои ҳаракатдиҳанда), иродаҳо ва амалҳо: ибодатест аз ҷони онҳо (малоикаҳо) барои Парвардигори замин ва осмонҳо ва ҳамаи ҳаракатҳои табиӣ ва маҷбурӣ (қасрӣ) тобеи ҳамин ибодату муҳаббат мебошанд. Агар муҳаббат намебуд, афлок (осмонҳо ва сайёраҳо) намечархиданд ва ситорагони нурафшон ба

ҳаракат намеомаданд ва бодҳои ромшуда намевазиданд ва абрҳои боронбардор намегузаштанд ва ҷанинҳо дар шиками модаронашон ҳаракат намекарданд. Ва агар муҳаббат намебуд, намудҳои гуногуни наботот (гиёҳон) аз даруни донаҳо канда шуда, ба берун намеомаданд ва мавҷҳои дарёҳои пуртало-тум ба шӯр намеомаданд ва малоикаҳои тадбиркунанда ва тақсимкунандаи умур ба ҳаракат намеомаданд. Ва осмонҳову замин ва тамоми намудҳои махлуқот, ки дар онҳост, бо ситоиши Офаридгорашон тасбеҳ намегуфтанд. Пас, Поку Муназзаҳ аст Зоте, ки: **«Осмонҳои ҳафтгона ва замин ва ҳар кӣ дар онҳост, Ӯро тасбеҳ мегӯянд ва ҳеҷ чизе нест, магар ин ки бо ситоиши Ӯ тасбеҳ мегӯяд, вале шумо тасбеҳ гуфтани онҳоро дарк намекунед. Ҳақиқатан, Ӯ ҳамеша Бурдбору Омурзишгор будааст»** (Сураи Исро, ояти 44)» .

ФАСЛ: МУҲАББАТ ТАНҲО БАРОИ АЛЛОҲИ МУТАЪОЛ АСТ

Чун ин матлаб дониста шуд, пас ҳар як мавҷуди зинда дорои ирода, муҳаббат ва амале ба андозаи худаш мебошад. Ва ҳар як ҳаракаткунанда, асли ҳаракати ӯ муҳаббат ва ирода аст. Коиноту махлуқот ҳеҷ гоҳ соҳиби назму оромиш ва осоиштагӣ намегарданд, магар ин ки тамоми ҳаракатҳо ва муҳаббати онҳо танҳо ва танҳо барои Офаридгор ва Халққунандаи ягонаи худашон (Зоте, ки онҳоро аз нестӣ ба ҳастӣ оварда ва ба онҳо назм додааст) бошад; чуноне ки худи вуҷуд ва офариниши онҳо низ танҳо бо эҷоду офаридани Зоти ягонаи Ӯ сурат гирифтааст.

Бинобар ин, Худованд мефармояд: «**Агар дар осмонҳо ва замин маъбудоне ғайр аз Аллоҳ мебуд, ба таҳқиқ, ҳар ду фасод мешуданд ва назмашон вайрон мегашт**» (Сураи Анбиё: 22).

Ва Худованди Поку Муназзаҳ нафармудааст, ки «агар чунин мебуд, он ду ба вуҷуд намеомаданд ва несту нобуд мешуданд» ва нафармудааст, ки «он ду аз байн мерафтанд»; зеро Ӯ Муқаддас ва Муназзаҳ аст ва қодир аст, ки онҳоро дар ҳамон ҳолати фасод ва вайронӣ низ боқӣ нигоҳ дорад. Вале имконнопазир аст, ки он ду (осмону замин) дар ҳолати салоҳ, назм ва устуворӣ боқӣ бимонанд,

магар ин ки танҳо Аллоҳи Мутаъол маъбуди он ду ва маъбуди ҳар он чӣ дар бар мегиранд ва дар онҳо сокин аст, бошад.

Пас, агар дар олам ду маъбуд (худо) мебуд, назми он ба авҷи фасоду вайронӣ мерасид. Зеро ҳар як маъбуд хостори ғолибият бар дигарӣ, бартарӣ ёфтан бар ӯ ва ягонагӣ дар Илоҳияти худ бидуни шарикии дигаре мешуд. Чунки шарикӣ як намуд нуқсон дар камоли Илоҳият аст ва маъбуд ҳеҷ гоҳ барои худ намеписандад, ки маъбуди ноқис бошад. Бинобар ин, агар яке аз онҳо бар дигарӣ ғолиб меомад, пас ҳамон яке танҳо маъбуди барҳақ мешуд ва мағлубшуда дигар маъбуд буда наметавонист. Ва агар ҳеҷ кадоме аз онҳо бар дигарӣ ғолиб намеомад, ин боиси ошкор шудани оҷизии ҳар дуи онҳо мегашт ва ҳеҷ як аз онҳо соҳиби Илоҳияти комил намешуд. Дар ин сурат, воҷиб ва ҳатмӣ мегардид, ки дар болои он ду як маъбуди ғолибу ҳоким бар онҳо вуҷуд дошта бошад. Ва агар чунин намешуд, ҳар як аз он ду маъбуд он чиро офарида буд, бо худ мебурд ва ҳар кадом хостори бартарӣ ва устуворӣ бар дигарӣ мешуд. Ва дар ин амр, фасоду вайронии умури осмонҳо, замин ва ҳар кӣ дар онҳост, ба вуҷуд меомад; чуноне ки ин амр аз фасоди як шаҳр, вақте дар он ду подшоҳи баробарҳуқуқ бошанд ва фасоди зан, вақте соҳиби ду шавҳар бошад ва фасо-

ди рамаи уштурон, вақте дар он ду уштури нари пуркувват (фаҳл) бошад, маъруфу маъҳуд аст.

Ва аслу решаи фасоди олам танҳо аз ихтилофи подшоҳон ва халифаҳо ба вуҷуд меояд. Аз ҳамин сабаб аст, ки душманони Ислом дар ҳеҷ замоне аз замонҳо ба кишварҳои исломӣ чашми тамаъ надӯхтаанд, магар дар замони зиёд будани подшоҳони мусалмон ва ихтилофи байни онҳо ва вақте ки ҳар кадоме аз онҳо бо як шаҳр танҳову ҷудо шуда, хостори бартарӣ бар дигаре гардид.

Пас, салоҳу (назми) осмонҳо, замин ва устувории онҳо ва инчунин муназзам будани умури махлуқот бар комилтарин низом, аз равшантарин ошкортарин далелҳо бар он аст, ки ҳеҷ маъбуди барҳаққе ғайр аз Аллоҳи Мутаъол нест; Ӯ танҳо ва ягона аст ва ҳеҷ шарике барои Ӯ нест. Ҳокимият ва ситоиш танҳо хоси Ӯст, зинда мекунад ва мемиронад ва Ӯ бар ҳар чизе тавоност. Ва тамоми маъбудҳо аз назди арши Ӯ то қаъри заминаш ҳама ботиланд, магар Вуҷуди Олии Ӯ Таъоло.

Чунончи Аллоҳи Мутаъол мефармояд: **«Аллоҳ ҳеҷ фарзанде барои Худ нагирифтааст ва ҳеҷ маъбуди дигаре ҳамроҳи Ӯ набудааст; агар чунин мебуд, ба таҳқиқ, ҳар маъбуде он чиро офарида буд, бо худ мебурд ва баъзе аз онҳо бар баъзеи дигар бартарӣ ва ғолибият меҷустанд.**

Поку Муназзаҳ аст Аллоҳ аз он чӣ (мушрикон ба Ӯ) нисбат медиҳанд (ва васф мекунанд). Ӯ донои пинҳону ошкор аст, пас бартару лоиқтар аст аз он чӣ ба Ӯ шарик меоваранд» (Сураи Мӯъминун: 91 - 93).

Ва Аллоҳи Мутаъол мефармояд: **«Оё онҳо маъбудоне аз замин баргузидаанд, ки онҳо (мурдагонро) зинда мекунанд? Агар дар осмонҳо ва замин маъбудоне ғайр аз Аллоҳ мебуд, ба таҳқиқ, ҳар ду фасод мешуданд ва назмашон вайрон мегашт. Пас Поку Муназзаҳ аст Аллоҳ, Парвардигори арш, аз он чӣ (мушрикон ба Ӯ) нисбат медиҳанд (ва васф мекунанд). Аз он чӣ Ӯ анҷом медиҳад, суол карда намешавад, вале махлуқот мавриду суол қарор мегиранд»** (Сураи Анбиё: 21 - 23).

Ва боз Аллоҳи Мутаъол мефармояд: **«Бигӯ: Агар ҳамроҳи Ӯ маъбудони дигаре мебуд, чуноне ки онҳо мегӯянд, дар ин сурат, ба таҳқиқ, ба сӯи Соҳиби арш роҳе меҷустанд»** (Сураи Исро: 42).

Пас дар бораи ин оят гуфта шудааст: “Маъноят ин аст, ки он маъбудон ба воситаи ғолибият ва зӯроварӣ ба сӯи Офаридгор роҳ меҷустанд, чуноне ки подшоҳони дунё бо якдигар чунин мекунанд; ва бар ин маъно сухани дигари Худованд дар ояти қаблӣ далолат мекунад, ки фармуд: **«Ва ба таҳқиқ**

баъзе аз онҳо бар баъзеи дигар бартарӣ ва ғолибият меҷустанд»”.

Аммо устоди мо (раҳматуллоҳи алайҳ) фармудааст: “Шакли дуруст дар маънои оят ин аст, ки: Ба таҳқиқ, ба сӯи Ӯ аз тариқи наздик шудан (тақарруб) ва итоат намудан роҳ меҷустанд; пас чӣ гуна шумо онҳоро ба ҷои Аллоҳи Мутаъол мепарастед? Дар ҳоле ки онҳо агар маъбуд ҳам мебуданд — чуноне ки шумо мегӯед — боз ҳам бандагони гӯшбафармони Ӯ мешуданд. Фармуд: Бар дурустии ин маъно чанд ваҷҳ (далел) далолат мекунад:

Ваҷҳи аввал: Сухани Аллоҳи Мутаъол аст, ки мефармояд: **«Он касоне, ки (мушрикон) онҳоро мехонанд ва мепарастанд, худ ба сӯи Парвардигорашон васила меҷӯянд, ки кадоме аз онҳо наздиктар шавад ва ба раҳмати Ӯ умед мебанданд ва аз азоби Ӯ метарсанд»** (Сураи Исро: 57). Яъне ин касоне, ки шумо онҳоро ба ҷои Ман мепарастед, онҳо низ мисли шумо бандагони Ман ҳастанд; ба раҳмати Ман умед доранд ва аз азоби Ман метарсанд, пас чаро онҳоро ба ҷои Ман мепарастед?

Ваҷҳи дувум: Ин ки Худованди Поку Муназзаҳ нафармудааст, ки “ба таҳқиқ, бар зидди Ӯ роҳ меҷустанд” (لَابْتَغَوْا عَلَيْهِ), балки фармудааст: “ба сӯи Ӯ

роҳ мечустанд” (لَابْتَغَوْا إِلَيْهِ). Ва ин лафзи «ба сӯи Ӯ» (إِلَيْهِ) танҳо дар мавриди наздик шудан (тақарруб) ба кор бурда мешавад, чуноне ки Аллоҳи Мутаъол мефармояд: **«Аз Аллоҳ битарсед ва ба сӯи Ӯ васила биҷӯед»** (Сураи Моида: 35). Ва аммо дар мавриди ғолибият ва зӯроварӣ, ин вожа бо ҳарфи ҷарри «бар» (عَلَى) истифода мешавад, чуноне ки мефармояд: **«Пас агар аз шумо итоат карданд, бар зидди онҳо ҳеҷ роҳе мачӯед»** (Сураи Нисо: 34).

Вачҳи сеюм: Ин ки мушрикон ҳеҷ гоҳ намегуфтанд, ки маъбудони онҳо бо Аллоҳи Мутаъол ғолибият мечӯянд ва хостори бартарӣ бар Ӯ ҳастанд. Дар ҳоле ки Худованди Поку Муназзаҳ фармудааст: **«Бигӯ: Агар ҳамроҳи Ӯ маъбудони дигаре мебуд, чуноне ки онҳо мегӯянд...»** Ва мушрикон танҳо ҳаминро мегуфтанд, ки: “Маъбудони мо хостори наздик шудан (тақарруб) ба сӯи Ӯ ҳастанд ва моро низ ба сӯи Ӯ наздик месозанд”.

Бинобар ин, уламо фармудаанд: “Маънои оят ин аст, ки агар амр чуноне бошад, ки шумо мегӯед, пас ба таҳқиқ, он маъбудон худ бандагони гӯшбафармони Ӯ мешуданд, пас чаро шумо бандагони Ӯро ба ҷои Худованд аслан мепарастед?”
.

ФАСЛ: ОСОРИ (АСАРҲОИ) МУҲАББАТ

Муҳаббат дорои асарҳо, натиҷаҳо, лозимаҳо ва аҳкоме мебошад; хоҳ он муҳаббат пасандида (маҳмуд) бошад ё накӯҳида (мазмум), фоидаовар бошад ё зараровар. Ин асарҳо иборат мебошанд аз: вақд (эҳсоси ботинии қалб), завқ, ширинӣ, шавқ, унс (наздикӣ ва оромӣ), пайвастан бо маҳбуб ва наздик будан ба ӯ, инчунин ҷудоӣ аз ӯ ва дур будан аз ӯ, рад кардан ва тарк намудани ҳамдигар, шодию сурур, гиряву ҳузн ва ғайри инҳо аз аҳком ва лозимаҳои ҷудоинопазири он мебошад.

Ва **муҳаббати пасандида**: Ҳамон муҳаббати фоидаоваре аст, ки барои соҳиби худ он чиро дар дунё ва охирataш барояш фоида дорад, ҷалб месозад ва маҳз ҳамин муҳаббат нишонаи хушбахтӣ (саодат) аст. Ва **муҳаббати зараровар**: Ҳамон муҳаббате аст, ки барои соҳиби худ он чиро дар дунё ва охирataш барояш зарар дорад, ҷалб мекунад ва он нишонаи бадбахтӣ (шақоват) мебошад.

РЕШАҲОИ КӮРИИ ҚАЛБ ВА ПАЙДОИШИ МУҲАББАТИ ФОСИД

Равшану маълум аст, ки мавҷуди зиндаи оқил ҳеҷ гоҳ муҳаббати чизеро, ки ба ӯ зарар мерасонад ва вайро бадбахт мекунад, ихтиёр намекунад. Ва ин ҳолат танҳо аз рӯи ҷаҳлу нодонӣ ва зулм содир

мешавад. Зеро нафси инсон гоҳо ба он чӣ барояш зарар дорад ва фоидае намебахшад, майлу рағбат пайдо мекунад ва ин аз ҷумлаи зулми инсон нисбат ба нафси худаш мебошад. Ин зулм ё ба сабаби он аст, ки нафс аз ҳоли маҳбуби худ ҷоҳил асту хабар надорад; ба ин сурат ки ба чизе майл мекунад ва онро дӯст медорад, дар ҳоле ки аз зарарҳои даруни он муҳаббат умуман бохабар нест. Ин ҳамон ҳоли касе аст, ки аз ҳавову ҳаваси худ бидуни илму дониш пайравӣ кардааст. Ва ё ба сабаби он аст, ки нафс аз зарарҳои дохили он муҳаббат комилан бохабар аст, вале ҳавову ҳаваси худро бар илму дониши худ бартарӣ медиҳад.

Ва гоҳо муҳаббати нафс бар ду чиз устувор мешавад: **Эътиқоди фосид** (ки он мавриди сарзаниш аст) ва ин ҳоли касест, ки аз гумону он чӣ нафсҳо майл доранд, пайравӣ намудааст. Пас, муҳаббати фосид ҳеҷ гоҳ ба вуҷуд намеояд, магар аз рӯи ҷаҳлу нодонӣ, ё эътиқоди фосид, ё ҳавову ҳаваси ғолиб ва ё аз он чӣ аз инҳо таркиб ёфта ва яке дигариро ёрӣ додааст. Дар ин сурат, шубҳа ва шаҳват бо ҳам ривоҷ меёбанд; шубҳае ки ҳақро бо ботил омехта месозад ва амри маҳбубро дар назараш зебо нишон медиҳад ва шаҳвате ки вайро ҷиҳати ба даст овардани он маҳбуб даъват мекунад. Бинобар ин, лашкари шубҳа ва шаҳват бар зидди

лашкари ақл ва имон якҷоя кӯмак мекунанд ва ғолибият ҳамеша аз они қувваи зӯртару тавонотарини онҳост.

(ҲУКМИ НАТИҶАҲОИ МУҲАББАТ ВА ТАЪСИРИ ОНҲО ДАР ТАРОЗУИ АМАЛ)

Ва чун ин матлаб дониста шуд, пас натиҷаҳо ва тобеъони ҳар як намуд аз намудҳои муҳаббат, дорои ҳамон ҳукми маҳбуби (мавриди пайравии) худ мебошанд. Бинобар ин, **муҳаббати фоидаовари писандида**, ки нишонаи саодату хушбахтии банда аст, тамоми натиҷаҳо ва тобеъони он низ барои ӯ фоидаоваранд; пас ҳукми онҳо ҳамон ҳукми маҳбуби худашон аст. Пас, агар банда (дар ин роҳ) гиря кунад, барояш фоида дорад ва агар андӯҳгин шавад, барояш фоида дорад ва агар шодмон гардад, барояш фоида дорад ва агар қалбаш гирифта (маҳзун) шавад, барояш фоида дорад ва агар кушодадил (хушҳол) гардад, барояш фоида дорад. Пас, ӯ дар манзилҳо ва аҳкоми муҳаббат ҳамеша дар ҳолати зиёдатӣ, фоида, суд ва қувват мегардад.

Ва **муҳаббати зараровари накӯҳида** (мазмум), тамоми натиҷаҳо, тобеъон ва асарҳои он барои соҳибаш зарароваранд ва ӯро аз Парвардигораш дур месозанд; ӯ дар асарҳои ин муҳаббат ҳар гунае ки

бигардад ва дар манзилҳои он фуруд ояд, ҳамеша дар зиёну хасорат ва дурӣ хоҳад буд.

Ва ин ҳолату шаъни ҳар як амалест, ки аз тоат ва маъсият тавлид ёфта ва ба вуҷуд омадааст. Пас, ҳар чӣ аз тоату бандагӣ тавлид шавад, он боиси зиёдатӣ ва наздикӣ (қурбат) барои соҳибаш мебошад ва ҳар чӣ аз маъсияту гуноҳ тавлид гардад, он боиси хасорату зиён ва дурӣ барои соҳиби он хоҳад буд. Чунончи Аллоҳи Мутаъол мефармояд: **«Ин ба он сабаб аст, ки ба онҳо ҳеҷ ташнагӣ, хастагӣ ва гуруснагие дар роҳи Аллоҳ намерасад ва дар ҳеҷ ҷое қадам намегузоранд, ки боиси хашми кофирон гардад ва аз ҳеҷ душмане ба гирифтани ғанимат ё нусрат намерасанд, магар ин ки ба хотири он барои онҳо амали солеҳ навишта мешавад; ҳақиқатан Аллоҳ ачри накӯкоронро зоеъ намесозад. Ва ҳеҷ молеро — хоҳ хурд бошад ва хоҳ бузург — инфоқ (хайр) намекунанд ва аз ҳеҷ водие намегузаранд, магар ин ки (савоби он) барои онҳо навишта мешавад, то Аллоҳ ба онҳо подоши беҳтарини он чиро, ки анҷом медоданд, бидиҳад»** (Сураи Тавба: 120 - 121).

Пас, Аллоҳи Мутаъол дар ояти аввал хабар додааст, ки он чӣ аз тоат ва амалҳои онҳо тавлид ва ба вуҷуд омадааст, ба унвони амали солеҳ барояшон навишта мешавад. Ва дар ояти дувум

хабар додааст, ки худи он амалҳои солеҳе, ки мустақиман анҷом додаанд, худашон барояшон навишта мешаванд. Ва фарқ дар байни ин ду он аст, ки: намуди аввал аз феълу амали мустақими худашон нест, балки аз он амал тавлид ёфтааст (ба мисли хастагӣ ва ташнагии роҳ), пас ба хотири он барои онҳо амали солеҳ навишта шуд; ва намуди дувум худи амалҳои онҳост (ба мисли хайру инфоқ намудан), ки барояшон навишта шуд.

Пас, бояд кушташуда (қурбонӣ)-и муҳаббати ҳавову ҳавас дар ин фасл ба таври ҳақиқӣ тааммулу андеша кунад, то бидонад, ки чӣ чизе ба фоидаи ӯ ва чӣ чизе бар зарару зидди ӯст.

“*Ӯ дар рӯзи арз (қиёмат) хоҳад донист, ки кадом сармояеро зоеъ кардааст;*

Ва дар вақти баркашидани амалҳо хоҳад дид, ки чӣ чизеро ба даст оварда буд”.

ФАСЛ: МУҲАББАТ АСЛИ ҲАР ЯК ДИН АСТ

(Ҳақиқати дин ва ошкор шудани он дар ахлоқ)

Чуноне ки муҳаббат ва ирода (хоҳиш) аслу решаи ҳар як амал аст, ҳамон гуна ки баён гардид, пас он аслу решаи ҳар як дин низ мебошад; хоҳ он дин барҳаққ бошад ва хоҳ ботил. Зеро дин иборат аз амалҳои ботинӣ ва зоҳирист ва муҳаббату ирода (хоҳиш) асли тамоми онҳо мебошад. Ва **Дин** ҳамон **итоат, ибодат ва ахлоқ** аст; пас он итоати лозима ва доимиест, ки ба ахлоқ ва одат табдил ёфтааст. Бинобар ин, ахлоқ дар сухани Аллоҳи Мутаъол ба дин тафсир шудааст, чуноне ки мефармояд: **«Ва ҳақиқатан, ту бар ахлоқи бузурге ҳастӣ»** (Сураи Қалам: 4).

Ва Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Ибни Уяйна (раҳматуллоҳи алайҳ) ривоят кардааст, ки Ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) дар тафсири ин оят фармуд: “**Ҳақиқатан, ту бар дини бузурге ҳастӣ**”.

Ва аз Оиша (разияллоҳу анҳо) дар бораи ахлоқи Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) суол карда шуд, пас фармуд: “**Ахлоқи ӯ худи Қуръон буд**”.

(Таҳлили луғавии калимаи дин ва маъноҳои он)

Дар калимаи **дин** маънои: Зери ҳукм даровардан ва маҷбур кардан (қаҳр) вуҷуд дорад ва дар он маънои хоксорӣ (зулл), фурӯтанӣ ва итоат низ ҳаст. Бинобар ин, он (аз назари луғат) аз боло ба поён сурат мегирад, чуноне ки гуфта мешавад: “Динтуҳу фа-дона”, яъне: “Ӯро зери ҳукм даровардам ва ӯ хоксор гашт”.

Шоир фармудааст:

“*Ӯ қабилаи Рабобро зери ҳукм даровард, он гоҳ ки онҳо динро бад диданд;*

Пас онҳо соҳиби иззату қудрат ва ҳуҷум гаштанд”.

Ва ин калима аз поён ба боло низ сурат мегирад, чуноне ки гуфта мешавад: “Динтуллоҳа” (барои Аллоҳ тоат кардам) ва “Динту лиллоҳ” (барои Аллоҳ хоксор шудам) ва “Ва фалонӣ барои Аллоҳи Мутаъол ба ҳеҷ амалу тоате диндорӣ намекунад ва фалонӣ бо ҳеҷ ойину шариате ба Аллоҳи Мутаъол гардан намениҳад”. Пас, “Доналлоҳа” (дар ҳолати аввал) ба маънои: “Аллоҳи Мутаъолро итоат кард, Ӯро дӯст дошт ва аз Ӯ тарсид” мебошад. Ва “Доналлоҳа” (дар ҳолати дувум ба маънои дигар): “Дар баробари Ӯ хушӯъ намуд, фурӯтанӣ кард, хоксор шуд ва таслим гашт”.

Ва дар **дини ботинӣ** ба таври ҳатмӣ ва зарурӣ муҳаббат ва фурӯтанӣ вуҷуд дорад, ки ин маҳз ба

монанди ибодат аст; баръакс ва бар хилофи **дини зоҳирӣ**, зеро он муҳаббатро лозим намегардонад, агарчи дар он гардан ниҳодан ва хоксорӣ дар зоҳир мавҷуд бошад.

Ва Худованди Поку Муназзаҳ рӯзи қиёматро «Рӯзи Ҷазо» (Йавму-д-дин) номидааст, зеро он рӯзест, ки мардум дар он вобаста ба амалҳояшон зери ҳукм ва ҳисоб қарор мегиранд; агар амалашон хайр бошад, подоши хайр мебинанд ва агар шарр бошад, подоши шарр мегиранд. Ва ин амр ҷазо ва ҳисоби онҳоро дар бар мегирад, бинобар ин, уламо онро ба рӯзи ҷазо ва рӯзи ҳисоб тафсир кардаанд.

Ва Аллоҳи Мутаъол мефармояд: **«Пас агар рост мегуед, ки ҳисобу китобе дар кор нест. Чаро ҷонашро (рухро) ба баданаш барнамегардонед, агар ростгӯед?»** (Сураи Воқеъа: 86 - 87).

Яъне чаро рӯҳро ба ҷои аслии он барнамегардонед, агар шумо мавриди парвариш ва зери ҳукму қонуни Зоти дигар (марбуб) ва маҷбӯршуда (маҳҳур) нестед ва ҷазо дода намешавед? Ва ин оят ба тафсиру шарҳ ниёз дорад; зеро он барои ҳуҷҷат овардан ва баҳс кардан бар зидди мушрикон дар мавриди инкор намудани онҳо рӯзи баъс (зинда шудан) ва ҳисобро супурда шудааст. Ва ба таври ҳатмӣ бояд далел лозима ва собиткунандаи мадлули (мақсади) худ бошад, ба

гунае ки зеҳни инсон аз худи далел ба сӯи он мақсад гузарад, зеро дар байни ин ду як талозум (алоқаи ҷудоинопазир) мавҷуд аст; пас он чизи малзум (алоқаманд) худ далел бар лозимаи худаш мегардад, вале баръакси он воҷиб нест.

Ва ваҷҳи истидлол (тарзи ҳуҷҷат овардан) чунин аст: Ин ки онҳо вақте рӯзи баъс ва ҷазоро инкор карданд, ба таҳқиқ, ба Парвардигори худ кофир шуданд ва қудрат, рубубият ва ҳикмати Ӯро инкор намуданд. Пас, онҳо ё бояд иқрор кунанд, ки барои онҳо як Парвардигори ғолибу тасарруфкунанда дар умурашон вуҷуд дорад — чуноне ки онҳоро ҳар вақт бихоҳад мемиронад ва ҳар вақт бихоҳад зинда мекунад, онҳоро фармон медиҳад ва наҳй мекунад, ба накӯкорашон савоб медиҳад ва бадкорашонро азоб мекунад — ва ё ин ки ба Парвардигоре, ки шаъну сифаташ ин гуна аст, аслан иқрор накунанд. Пас агар ба Ӯ иқрор кунанд, ба рӯзи баъсу нушур ва ба дини амрӣ ва ҷазоӣ имон овардаанд. Ва агар Ӯро инкор кунанд, ба Ӯ кофир шудаанд.

Ва онҳо даъво карданд, ки мавриди парвариши Зоти дигар (марбуб) ва зери ҳукми касе нестед ва барояшон Парвардигоре нест, ки дар умурашон ҳар гунае хоҳад тасарруф кунад. Пас чаро онҳо қодир нестанд, ки маргро аз худ дур кунанд, вақте ки марг ба назди онҳо меояд? Ва чаро қодир нестанд рӯҳро

ба қароргоҳаш баргардонанд, вақте ки рӯҳ ба ҳалқум мерасад? Ва ин як хитоб аст барои ҳозироне, ки дар назди шахси дар ҳоли назъи рӯҳ (муҳтазир) қарор доранд ва марги ӯро бо чашмони худ мушоҳида мекунанд. Яъне: Пас чаро рӯҳро ба ҷои худаш барнамегардонед, агар шумо соҳиби қудрат ва тасарруф ҳастед ва мавриди парвариш ва маҷбӯршуда аз ҷони як **Ғолиби Қодир (Парвардигори Қаҳҳор)** нестед; Зоте ки аҳкомаш бар шумо ҷорӣ мешавад ва фармонҳояш иҷро мегардад? Ва ин авҷи оҷиз ва нотавон кардани онҳост, зеро Худованд оҷиз будани онҳоро аз баргардонидани танҳо як рӯҳ ба ҷои худаш баён кард, агарчи дар ин роҳ тамоми ҷинну инс (сақалайн) якҷоя шаванд. Пас ё Раб, ин чӣ ояти бузургест, ки далолаткунанда бар ваҳдоният ва рубубияти Парвардигори Поку Муназзаҳ, тасарруфи Ӯ дар бандагонаш ва иҷро шудану ҷорӣ гаштани аҳкомаш дар миёни онҳост! .

(Ду намуди дин ва меҳварияти муҳаббат дар онҳо)

Дин ду намуд аст

Дин ду намуд аст: дини шаръии амрӣ (фармонҳо) ва дини ҳисобии ҷазоӣ (подош). Ва ҳар дуи онҳо танҳо ва ягона хоси Аллоҳи Мутаъол мебошанд; пас дин ба таври куллӣ — хоҳ аз назари фармон

бошад ва хоҳ аз назари ҷазо — танҳо барои Аллоҳ аст. Ва муҳаббат аслу решаи ҳар яке аз ин ду дин мебошад. Зеро он чиро Зоти Поку Муназзаҳ шариат гардонида ва ба он фармон додааст, худаш онро дӯст медорад ва ба он розӣ аст. Ва аз он чӣ наҳӣ кардааст, пас ҳақиқатан онро бад мебинад ва мавриди кароҳат қарор медиҳад; зеро он бо он чӣ Худованд дӯст медорад ва ба он розӣ аст, зиддият ва мухолифат дорад, бинобар ин Ӯ зидди онро дӯст медорад. Пас, дини амрии Ӯ ба таври куллӣ ба муҳаббат ва ризогии Ӯ бармегардад.

Дини банда барои Аллоҳи Мутаъол танҳо вақте қабул карда мешавад, ки он аз рӯи муҳаббат ва ризогии ӯ ба Ӯ Таъоло бошад, чуноне ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) мефармояд: “**Ширинии имонро чашид касе, ки Аллоҳро ба унвони Парвардигор, Исломро ба унвони дин ва Муҳаммад (саллаллоҳу алайҳи ва саллам)-ро ба унвони паёмбар пазируфт ва ба онҳо розӣ шуд**”. Пас, ин як динест, ки бар меҳвари муҳаббат устувор буда ва устувор нигоҳ дошта мешавад ва ба сабаби ҳамин муҳаббат шариат гардонида шудааст, ба хотири он машруъ гашта ва бар пойдевори он бино ёфтааст.

Ва ҳамчунин аст дини ҷазоии Ӯ; зеро он ҷазо додани накӯкорро ба поси накӯкориаш ва бадкорро

ба сабаби бадкориаш дар бар мегирад. Ва ҳар яке аз ин ду амр (адолат ва фазл) мавриди муҳаббати Парвардигор аст, зеро он ду нишони адолат ва фазли Ӯ мебошанд ва ҳар ду аз сифатҳои камоли Ӯ ба шумор мераванд. Ва Зоти Поку Муназзаҳ сифатҳо ва номҳои Худро дӯст медорад ва касонеро низ, ки онҳоро дӯст медоранд, дӯст медорад. Ва ҳар яке аз ин ду дин (дини амрӣ ва дини ҷазоӣ), пас он худи сироти мустақими Ӯст, ки Зоти Поку Муназзаҳ бар он устувор аст; пас Ӯ дар фармону наҳйи Худ ва дар савобу азоби Худ бар сироти мустақим аст.

(Далели қуръонӣ аз забони Ҳуд (алайҳиссалом)

Чуноне ки Аллоҳи Мутаъол аз забони паёмбараш Ҳуд (алайҳи-с-салоту ва-с-салом) хабар дода, он гоҳ ки ба қавмаш фармуд, мегӯяд: **«Ҳақиқатан, ман Аллоҳро шоҳид мегирам ва шумо низ шоҳид бошед, ки ман аз он чӣ шарик меоваред, безорам, — аз ғайри Ӯ. Пас ҳамагӣ бар зидди ман ҳилаву найранг кунед ва ба ман ҳеҷ мӯҳлате мадиҳед. Ҳақиқатан, ман бар Аллоҳ, ки Парвардигори ман ва Парвардигори шумост, таваккал кардам. Ҳеҷ ҷунбандае (махлуқе) нест, магар ин ки Ӯ пешониашро гирифтааст (зери қудрати Мутлақи**

Ӯст). Ҳақиқатан, Парвардигори ман бар сироти мустақим аст» (Сураи Ҳуд: 54 - 56).

(Тафсири маърифати паёмбарӣ ва шуҷоати қалбӣ)

Чун паёмбари Худо Ҳуд (алайҳиссалом) донист, ки Парвардигораш дар офариниш, фармон, наҳй, савоб, азоб, қазову қадар, боздошту бахшиш, саломативу бало ва тавфиқу хории бандагонаш бар сироти мустақим аст ва Ӯ дар ҳеҷ яке аз ин умур аз муқтазои камоли муқаддаси Худ, ки номҳо ва сифатҳояш аз рӯи адолат, ҳикмат, раҳмат, эҳсон ва фазл онро тақозо мекунанд, берун намешавад; ва Худованд савобро дар ҷои муносибаш ва азобро дар ҷои лоиқаш мегузорад ва тавфиқ, хорӣ, бахшиш, боздошт, ҳидоят ва гумроҳиро — тамоми инҳоро дар ҷойҳо ва маҳаллҳои лоиқу мувофиқаш қарор медиҳад, ба гунае ки ба сабаби ин корҳо сазовори камоли ситоиш ва афзунии сано мегардад, — маҳз ҳамин илму маърифат барои ӯ ин шинохти амиқро зарурӣ ва ҳатмӣ гардонид.

Дар он лаҳза ӯ дар баробари бузургони қавмаш бо як забони устувор ва қалби бидуни тарс, балки комилан холис барои Аллоҳ нидо карда, фармуд: **«Ҳақиқатан, ман Аллоҳро шоҳид мегирам ва шумо низ шоҳид бошед, ки ман аз он чӣ шарик меоваред, безорам, — аз ғайри Ӯ. Пас ҳамагӣ бар**

зидди ман ҳилаву найранг кунед ва ба ман ҳеҷ мӯҳлате мадиҳед. Ҳақиқатан, ман бар Аллоҳ, ки Парвардигори ман ва Парвардигори шумост, таваккал кардам. Ҳеҷ ҷунбандае (махлуқе) нест, магар ин ки Ӯ пешониашро гирифтааст. Ҳақиқатан, Парвардигори ман бар сироти мустақим аст» .

Сипас (Ҳуд (алайҳиссалом) аз умумияти қудрати Парвардигор ва ғолибияти Мутлақи Ӯ бар тамоми махлуқоти ғайр ва инчунин хоксор шудани ҳар як мавҷуд дар баробари азамати Ӯ хабар дода, фармуд: **«Ҳеҷ ҷунбандае (махлуқе) нест, магар ин ки Ӯ пешониашро гирифтааст (зери қудрати Мутлақи Ӯст). Ҳақиқатан, Парвардигори ман бар сироти мустақим аст»** (Сураи Ҳуд: 56). Пас, ман чӣ гуна аз касе битарсам, ки пешонии ӯ (ихтиёраш) дар дасти Зоти дигар аст ва ӯ дар зери маҷбӯрият, қабза, қудрат ва салтанати он Зот қарор дорад, на мустақилона? Ва оё ин гуна тарс нишони ҷоҳилтарин ҷаҳлҳо ва зишттарин зулмҳо нест?

Сипас хабар дод, ки Зоти Поку Муназзаҳ бар сироти мустақим аст; пас банда аз ҳеҷ як ҳукм ва тақдире, ки Худованд содир ва муқаррар мекунад, аз ситаму зулми Ӯ ҳеҷ гоҳ наметарсад. Бинобар ин, ман аз ҳеҷ махлуқи ғайри Ӯ наметарсам, зеро пешонии он махлуқ дар дасти Мутлақи Ӯст ва аз ситаму

зулми Худованд низ ҳарос надорам, зеро Ӯ бар сироти мустақим (адолат) аст. Пас, ҳукми Зоти Поку Муназзаҳ бар бандааш ҷорӣ ва нофиз буда, тақдираш дар ҳаққи ӯ айни адолат аст. Ҳокимият ва ситоиш танҳо хоси Ӯст ва Худованд дар тасарруфи Худ дар миёни бандагонаш ҳеҷ гоҳ аз доираи адолат ва фазл берун намешавад. Агар бахшиш кунад, каромат диҳад, ҳидоят намояд ва тавфиқ бахшад, пас ин аз рӯи фазлу раҳмати Ӯст. Ва агар боздорад, хор кунад, гумроҳ созад, беёвару танҳо гузорад ва бадбахт гардонад, пас ин аз рӯи адолату ҳикмати Ӯст; ва Ӯ бар сироти мустақим аст, ҳам дар ин ҳолат ва ҳам дар он ҳолат.

Ва дар ҳадиси саҳеҳ омадааст: “Ҳеҷ бандаеро ҳаргиз ғам ва андӯҳе (ҳузн) нарасид, ки ин дуоро бигӯяд: **«Бор Илоҳо! Ҳақиқатан, ман бандаи Тӯ, фарзанди бандаи Ту ва фарзанди канизи Ту ҳастам. Пешонии ман (ихтиёри ман) дар дасти Мутлақи Тӯст. Ҳукми Ту бар ман ҷоришаванда ва тақдири Ту дар ҳаққи ман адолат аст. Бор Илоҳо! Аз Ту мехоҳам ба ҳаққи ҳар номе, ки аз они Тӯст, ки Худатро ба он номидаӣ, ё онро дар китоби Худ фуруд овардаӣ, ё онро ба яке аз махлуқоти Худ омӯзонидаӣ ва ё онро дар илми ғайб дар назди Худ хос намудаӣ: Ин ки Қуръони Бузургро баҳори қалби ман, нури синаи ман,**

дуркунандаи андӯҳи ман ва равандаи ғамму ғуссаи ман қарор диҳӣ», магар ин ки Аллоҳи Мутаъол ғамму ғуссаи ӯро аз байн мебарад ва ба ҷои он бароят кушоишу фарағ иваз мекунад. Саҳобагон (разияллоҳу анҳум) гуфтанд: Эй Паёмбари Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам), оё ин калимаҳоро наомӯзем? Фармуд: **«Бале, сазовор ва лоиқ аст барои ҳар касе, ки онҳоро мешунавад, ки онҳоро биомӯзад»**".

Ва ин ҳадис ҳукми кавнии тақдирӣ ва ҳукми амрии шаръии Парвардигор ва инчунин он тақдиреро, ки бо ихтиёри банда ва ё бидуни ихтиёри ӯ сурат мегирад, дарбар мегирад. Ва ҳар ду ҳукм бар бандааш ҷорӣ мешаванд ва ҳар ду тақдир дар ҳаққи ӯ айни адолат мебошанд. Бинобар ин, ин ҳадиси шариф маҳз аз ҳамин ояти Қуръонӣ гирифта (муштақ) шудааст ва дар байни ин ду наздиктарин пайванду насаб мавҷуд аст.

ФАСЛ: ИШҚИ СУРАТҲО ВА МАФОСИДИ ОН

Мо ин ҷавобро бо фасле дар бораи ишқи суратҳо (дилбохтагӣ ба ҳусни зоҳирӣ) ва он чӣ дар он аз фасодҳои зудгузари дунёӣ ва ояндаи охиратӣ мавҷуд аст, ба анҷом мерасонем; агарчи ин мафосид чандин баробари он чизест, ки ҳар гӯяндае онро зикр карда метавонад. Зеро ин намуди дилбохтагӣ худи қалбро ба таври мустақим фасод мекунад; ва ҳар гоҳ қалб фасод шавад, иродаву хоҳишҳо, суханҳо ва амалҳо низ фасод мешаванд ва марзи тавҳид ва яктопарастӣ вайрон мегардад, чуноне ки баён гардид ва чуноне ки боз ҳам онро муқаррару устувор хоҳем сохт, агар Аллоҳи Мутаъол хоста бошад.

Ва Аллоҳи Мутаъол ин бемориро танҳо аз ду гурӯҳи мардум ҳикоят кардааст, ки онҳо: лутиҳо (ҳамҷинсгароён) ва занон мебошанд. Пас, Худованд аз ишқу дилбохтагии зани Азизи Миср ба Юсуф (алайҳиссалом) хабар додааст ва ин ки чӣ гуна аз ӯ комҷӯӣ кардан хост ва барояш макру найранг сохт. Ва инчунин аз он ҳолате хабар дод, ки Юсуф (алайҳиссалом) ба сабаби сабр, покдоманӣ ва тақвояш ба он расид; бо вуҷуди он ки он чӣ Юсуф (алайҳиссалом) ба он гирифтор ва имтиҳон шуд, амре буд, ки бар он ҳеҷ кас сабр карда наметавонад, магар касе ки Аллоҳи Мутаъол барояш сабр бахши-

да бошад. Зеро даст задан ба амали гуноҳ вобаста ба қувваи даъваткунанда (ангеза) ва аз байн рафтани монеа (тарс ё шароит) сурат мегирад. Ва дар ин ҷо ангеза ва даъваткунанда ба гуноҳ дар авҷи қувват қарор дошт, ки ин аз чанд ваҷҳ (ҷиҳат) иборат буд:

Аввал: Он чизест, ки Аллоҳи Мутаъол дар табиат ва мизоҷи мард аз майли ӯ ба зан ҷой додааст, ҳамон гуна ки шахси ташна ба об ва шахси гурусна ба таом майл мекунад. Ҳатто ба ин андоза, ки бисёр аз мардум бар дурии таому шароб сабр мекунанд, вале бар дурии занон сабр карда наметавонанд. Ва ин ҳолат агар бо ҳалол рӯбарӯ шавад, ҳеҷ гоҳ мавриди сарзаниш қарор намегирад, балки ситоиш низ мешавад; чуноне ки дар китоби «Аз-зуҳд»-и Имом Аҳмад (раҳматуллоҳи алайҳ) аз ҳадиси Юсуф ибни Атияи Сиффор, аз Собити Бунонӣ, аз Анас (разияллоҳу анҳу) ривоят аст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуд: **“Аз дунёи шумо занон ва хушбӯӣ (атр) дар назди ман маҳбуб гардонида шуд; ман бар дурии таому шароб сабр мекунам, вале бар дурии онҳо сабр намекунам”**.

Дуюм: Ин ки Юсуф (алайҳи-с-салом) як ҷавон буд ва шаҳвату тезиҳои давраи ҷавонӣ ниҳоят шадидтару зӯртар мебошад.

Сеюм: Ин ки ӯ муҷаррад (азаб) буд; на ҳамсаре дошт ва на канизаке, ки шиддати шаҳвати вайро бишканад.

Чаҳорум: Ин ки ӯ дар диёри ғурбат қарор дошт; ва барои мусофири ғариб дар ғурбат шароити баровардани хоҳиши нафс ба гунае муҳайё мешавад, ки ҳеҷ гоҳ дар ватани худаш ва дар миёни аҳлу пайвандон ва шиносонаш муҳайё намегардад.

Панҷум: Ин ки он зан соҳиби мақому мансаб ва ҳусн ва ҷамоли баланд буд, ба гунае ки ҳар яке аз ин ду амр (мансаб ва ҳусн) худаш батанҳоӣ инсонро ба комҷӯӣ даъват мекунад.

Шашум: Ин ки он зан худаш хостор буд, на ин ки монеа шавад ва рад кунад. Зеро рағбати бисёре аз мардум ба зан вақте аз байн меравад, ки зан вайро рад кунад ва монеа шавад, чунки мард дар нафси худ хориву фурӯтанӣ ва илтиҷо карданро ба он зан бад мебинад. Ва баръакс, бисёре аз мардуми дигарро маҳз ҳамон рад кардан ва монеа шудани зан, хоҳиш ва муҳаббаташонро шадидтар месозад, чуноне ки шоир фармудааст:

“*Ва маро дар муҳаббат устувору шефтатар кард, ки ӯ монеа шуд; зеро*

Маҳбубтарин чиз барои инсон ҳамон чизест, ки аз он манъ карда шавад”.

Пас, табиат ва мизоҷи мардум мухталиф аст. Аз ин рӯ, баъзе аз онҳо касоне ҳастанд, ки муҳаббаташон дар вақти бахшиш ва хоҳиши зан чанд баробар зиёд мешавад ва дар вақти рад кардан ва монеа шудани зан ба куллӣ аз байн меравад. Ва яке аз қозиҳо ба ман хабар дод, ки хоҳиш ва шаҳвати ӯ дар вақти монеа шудан ва рад кардани ҳамсар ё канизакаш ба куллӣ аз байн меравад, ба гунае ки дигар ба сӯи ӯ барнамегардад. Ва дар муқобил, баъзе аз онҳо касоне ҳастанд, ки муҳаббат ва хоҳишашон бо монеа шудан чанд баробар зиёд мегардад; пас ҳар қадар ки зан монеа шавад, шавқи мард шадидтар мешавад ва барояш лаззати ба даст овардани он чизи зид, баъд аз рад кардан ва дурӣ ҷустани он зан ҳосил мегардад; ва ин лаззати дарк намудани як масъала баъд аз мушкил шудани он ва шадид гаштани ҳирс барои ба даст овардани он аст.

Ҳафтум: Ин ки он зан худаш (комҷӯиро) талаб кард, хост ва тамоми кӯшиши худро ба харҷ дод; пас Юсуфро аз машаққату оворагии хостан ва хории илтиҷо намудан ба сӯи зан комилан озод ва бениёз сохт. Балки худи зан хостори хору фурӯтан гардид ва Юсуф як шахси азизи қадрбаланд ва мавриди хоҳиш қарор гирифт.

Ҳаштум: Ин ки Юсуф (алайҳиссалом) дар хонаи он зан ва зери салтанату қудрати ӯ қарор дошт, ба

гунае ки агар аз ӯ итоат намекард, аз озору зарараш сахт ҳарос дошт; пас ангезаи рағбат (хоҳиш) ва раҳбат (тарсу бим) бо ҳам якҷоя шуданд.

Наҳум: Ин ки ӯ ҳеҷ гоҳ наметарсид, ки он зан ё касе аз ҷониби ӯ сирри ин корро ошкор кунад (чаппу равон кунад); зеро худи зан хостору рағбткунанда буд ва ӯ аллакай тамоми дарҳоро маҳкам баста ва назоратчиёнро дур карда буд.

Даҳум: Ин ки Юсуф (алайҳиссалом) дар зоҳир як мамлук ва ғуломи он зан дар он хона ба шумор мерафт, ба гунае ки ворид мешуд, берун мерафт ва ҳамроҳи ӯ ҳузур дошт ва ин кор барояш айб дониста намешуд. Ва унсу наздикӣ пеш аз талаб кардан собиқ ва мавҷуд буд, ки ин аз қавитарин ангезаҳост. Чуноне ки ба як зани шариф аз ашрофони араб гуфта шуд: “Чӣ чиз туро ба зино ва хиёнат водор сохт?” Фармуд: “Наздикии болиштҳо ва дарозии суҳбатҳои шабона (хушгӯӣ)”. Мақсадаш наздик будани болишти он мард аз болишти ман ва дарозии суҳбату омезиши байни мо буд.

Ёздаҳум: Ин ки он зан бар зидди Юсуф (алайҳиссалом) аз пешвоёни макру ҳила (занони Миср) кӯмак хост; пас Юсуфро ба онҳо нишон дод ва ҳоли худро ба онҳо шикоят намуд, то тавассути онҳо бар зидди ӯ кӯмак гирад. Ва дар муқобил, Юсуф (алайҳиссалом) аз Аллоҳи Мутаъол бар зидди

онҳо кӯмак хоста, фармуд: **«Ва агар макру найранги онҳоро аз ман дур насозӣ, ба сӯи онҳо майл хоҳам кард ва аз ҷумлаи ҷоҳилон хоҳам гашт»** (Сураи Юсуф: 33).

Дувоздаҳум: Ин ки он зан Юсуфро ба зиндон ва хориву зиллат таҳдид кард, ки ин худаш як намуди маҷбуркунӣ (икроҳ) ба шумор меравад; зеро ин таҳдиди касе буд, ки гумони ғолиб бар ичро шудани он чӣ таҳдид карда буд, мавҷуд буд. Дар ин сурат, ангезаи шаҳват бо ангезаи саломатӣ ва раҳоӣ ёфтан аз тангнои зиндон ва хорӣ бо ҳам якҷоя шуданд.

Сездаҳум: Ин ки аз шавҳари он зан (Азизи Миср) ҳеҷ гуна рашк (ғайрат) ва нахват (номус)-е ошкор нагардид, ки тавассути он байни он ду ҷудоӣ андозад ва ҳар кадомеро аз ҳамсабақаш дур созад. Балки авҷи он чӣ занро бо он рӯбарӯ кард, танҳо ин буд, ки ба Юсуф гуфт: **«Эй Юсуф, аз ин умур чашм бипӯш!»** ва ба зан гуфт: **«Ва барои гуноҳи худ талаби омурзиш кун, зеро ҳақиқатан, ту аз хатокорон будаӣ»** (Сураи Юсуф: 29). Ва ин дар ҳолест, ки рашки шадиди мард аз қавитарин монеа ҳо барои гуноҳ аст, аммо дар ин ҷо аз ӯ ҳеҷ рашке ошкор нашуд.

Ва бо вуҷуди тамоми ин ангезаҳо, Юсуф (алайҳиссалом) ризогии Аллоҳи Мутаъол ва тарси Ӯро бартарӣ дод ва муҳаббате, ки ба Аллоҳ дошт,

вайро бар он водор сохт, ки зиндонро бар зино ва хиёнат ихтиёр кунад, чуноне ки фармуд: **«Парвардигоро, зиндон дар назди ман маҳбубтар аст аз он чизе, ки маро ба сӯи он даъват мекунанд»** (Сураи Юсуф: 33).

Ва ӯ донист, ки қудрати дур кардани ин фитнаро аз нафси худ надорад ва агар Парвардигораш Ӯро ҳифз накунад ва макру найранги он занонро аз ӯ дур насозад, бо табиат ва мизоҷи инсонии худ ба сӯи онҳо майл хоҳад кард ва аз ҷумлаи ҷоҳилон хоҳад гашт. Ва ин ҳолат нишони камоли маърифату шинохти ӯ нисбат ба Парвардигораш ва нисбат ба нафси худаш мебошад.

Ва дар ин достони шариф аз ибратҳо, фоидаҳо ва ҳикматҳо чизҳое мавҷуд аст, ки аз ҳазор фоида ҳам зиёдтар мебошад; ва умед аст, агар Аллоҳи Мутаъол тавфиқ диҳад, онҳоро дар як китоби мустақил ва ҷудогона ҷамъоварӣ намоем.

ФАСЛ
ИШҚИ ЛУТИҲО ВА ХАТАРИ ШИРКИ ҚАЛБӢ

Гурӯҳи дувум, ки Аллоҳи Мутаъол аз онҳо ишқу дилбохтагиро ҳикоят кардааст: онҳо **лутиҳо (ҳамҷинсгароён)** мебошанд, чуноне ки Аллоҳи Мутаъол мефармояд: **«Ва аҳли шаҳр (қавми Лут) шодикунон (ба сӯи хонаи Лут) омаданд. (Лут) Фармуд: «Ҳақиқатан, инҳо меҳмонони ман ҳастанд, пас маро шарманда масозед! Ва аз Аллоҳ битарсед ва маро хору расво накунед!» Гуфтанд: «Оё мо туро аз (паноҳ додани) мардуми олам наҳй накарда будем?» Фармуд: «Инҳо духтарони ман ҳастанд (бо онҳо издивоҷ кунед), агар хоҳед коре анҷом диҳед». Ба ҷони ту қасам, ки онҳо дар мастии худ саргардон буданд»** (Сураи Ҳиҷр: 67 - 72).

Пас, ин уммат (қавми Лут) дучори ишқу дилбохтагӣ шуданд ва Зоти Поку Муназзаҳ ин бемориро аз ду гурӯҳ (занон ва лутиҳо) ҳикоят кард, ки ҳар кадоме аз ин ду гурӯҳ ба он чӣ аз суратҳо бар онҳо ҳаром карда шуда буд, дил бохтанд ва ба он чӣ дар ин ишқашон аз зарарҳо мавҷуд буд, аслан парво накарданд.

Ва ин як бемориест, ки табибон аз давои он оҷиз мондаанд ва шифои он барояшон ниҳоят мушкил

гаштааст. Ва он, ба Аллоҳ қасам, ки бемории бедаво (узол) ва заҳри ҳалоку кушанда аст, ки ба ҳеҷ қалбе вобаста нагардид, магар ин ки барои тамоми махлуқот раҳо кардани он қалб аз асирии ин ишқ ниҳоят душвор шуд; ва оташи он дар ҳеҷ ҷоне шӯълавар нагардид, магар ин ки барои мардум халос намудани он ҷон аз оташаш **сахт вазнин ва душвор (саъб)** гашт

Ва ин ишқ дорои қисмҳост:

Гоҳо он **куфр** мебошад: Барои касе, ки маъшуқи худро ҳамчун ҳамтову шарики Аллоҳи Мутаъол қарор диҳад ва вайро монанди муҳаббати Аллоҳ дӯст бидорад; пас чӣ гуна хоҳад буд, агар муҳаббати он маъшуқ дар қалби ӯ аз муҳаббати Аллоҳ ҳам бузургтар бошад? Пас, ин як ишқест, ки барои соҳибаш ҳеҷ гоҳ бахшида намешавад, зеро он аз бузургтарин ширкҳо ба шумор меравад; ва Аллоҳ ҳеҷ гоҳ намебахшад, ки ба Ӯ шарик оварда шавад ва танҳо бо тавбаи поккунанда он чиро поёнтар аз он (ширк) аст, мебахшад.

Ва аломати ишқи ширкии куфрӣ ин аст: Ин ки ошиқ ризогии маъшуқи худро бар ризогии Парвардигораш бартарӣ диҳад. Ва ҳар гоҳ дар назди ӯ ҳаққу хоҳиши маъшуқаш бо ҳаққи Парвардигораш ва тоати Ӯ дучори бархӯрд ва мухолифат гардад, ҳаққи маъшуқи худро бар ҳаққи Парвардигораш

бартарӣ медиҳад ва ризоияти вайро бар ризоияти Ӯ ихтиёр мекунад. Ва барои маъшуқи худ гарон-баҳотарин чизеро, ки дар тавон дорад, сарф месозад ва барои Парвардигори худ — агар аслан сарф кунад — бадтарин ва беарзиштарин чизеро, ки дар назди худ дорад, медиҳад. Ва тамоми кӯшишу тавони худро дар роҳи ризогии маъшуқаш, итоати ӯ ва наздик шудан ба ӯ холӣ мекунад ва сарф месозад; ва барои Парвардигори худ — агар аслан итоате ҳам анҷом диҳад — танҳо он фазла ва боқимондаи вақтҳоеро мегузорад, ки маъшуқаш аз он соатҳо зиёдатӣ кардааст (ва ошиқ онро ба унвони як неъмату бахшиш аз соатҳои маъшуқаш ба Худо медиҳад).

Пас, дар ҳоли бештари дилбохтагони суратҳо хуб тааммулу андеша кун, ки онро комилан мутобиқи ҳамин қоида хоҳӣ ёфт. Сипас ҳоли онҳоро дар як паллаи тарозу ва тавҳиду имони онҳоро дар паллаи дигари тарозу бигузор; он гоҳ бо як баркашидани одилонае, ки Аллоҳ ва паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба он розӣ бошанд ва ба ҳақиқат мутобиқат кунад, онҳоро баркаш. Ва чӣ басо ошкоро ошиқе аз онҳо баён мекунад, ки пайвастан (васл) бо маъшуқаш дар назди ӯ аз тавҳиди Парвардигораш маҳбубтар аст, чуноне ки он ошиқи палид дар шеъри худ гуфтааст:

“*Онҳо аз даҳони ман бӯсаҳое мегиранд (мемаканд),*

ки он бӯсаҳо дар даҳони ман аз тавҳид ҳам ширинтар аст”.

Ва чуноне ки он палиди дигар ошкоро гуфтааст, ки пайвастан бо маъшуқаш барои ӯ аз раҳмати Парвардигораш боиштиҳотар ва гуворотар аст, ки ин матлаб аллакай гузашт.

Бидуни ҳеҷ шакку тардид, ҳақиқатан ин намуди ишқ аз бузургтарин шарикӣ (ширк) ба шумор меравад. Ва бисёр аз дилбохтагон ошкоро баён мекунанд, ки дар қалбашон барои ғайри маъшуқашон умуман ҳеҷ ҷой ва мақоме боқӣ намондааст, балки он маъшуқ тамоми қалби вайро зери тасарруфи худ даровардааст. Дар ин сурат, ӯ аз ҳар ҷиҳат ба як бандаи маҳзу холиси маъшуқи худ табдил ёфтааст. Пас, ин инсон ба ҷои бандагӣ (убудият)-и Офаридгори Ҷалла Ҷалолуҳу, ба бандагии як махлуқе мисли худаш розӣ шудааст. Зеро ҳақиқати бандагӣ иборат аз камоли муҳаббат, фурӯтанӣ ва хоксорист; ва ин ошиқ тамоми қуввати муҳаббат, фурӯтанӣ ва хории худро барои маъшуқаш холӣ ва сарф намудааст, пас ба ӯ худи ҳақиқати бандагиро бахшидааст.

Ва дар байни фасоди ин амри бузург (ишқи ширкӣ) ва фасоди худи амали фаҳшо (зино) ҳеҷ гуна таносуб ва баробарие вуҷуд надорад. Зеро амали

фаҳшо як гуноҳи кабира (бузург) барои афроди фоил аст, ки ҳукми он ба монанди ҳукми гуноҳҳои ҳамсони худаш мебошад; вале фасоди ин намуди ишқ, айни фасоди шарикӣ (ширк) аст.

Бинобар ин, баъзе аз шайхони соҳибмаърифат мегуфтанд:

“Агар ман бо он сурати зоҳирӣ танҳо ба гуноҳи фаҳшо гирифтор шавам, дар назди ман маҳбубтар ва осонтар аст аз он ки дар бораи он сурат ба ишқе гирифтор шавам, ки қалби маро ба бандагии худ дароварад ва онро аз зикри Аллоҳи Мутаъол комилан машғулу ғофил созад”.

ФАСЛ:ДАВОИ ИШҚ (ВА ЗАРАРҲОИ ОН)

Давои ин бемории қаттол ва кушанда чунин аст: Ин ки инсон бидонад он чӣ аз ин бемории зидди тавҳид ба он гирифтор ва мубтало шудааст, танҳо аз рӯи ҷаҳлу нодонии ӯ ва ғофил будани қалбаш аз Аллоҳи Мутаъол мебошад. Бинобар ин, бар ӯ воҷиб аст, ки аввал тавҳиди Парвардигори худ ва суннати Ӯро бидонад ва бишиносад, сипас он гуна амалҳо ва ибодатҳои зоҳирӣ ва ботиниро анҷом диҳад, ки қалбашро аз бардавом фикр кардан дар бораи он (маъшуқ) машғул ва озод созад. Ва паноҳ бурдан, илтиҷо кардан ва тазарруъ намудан ба сӯи Аллоҳи Мутаъолро дар мавриди дур кардани ин бало аз ӯ ниҳоят зиёд кунад ва бо қалбаш ба сӯи Ӯ Таъоло тавба ва бозгашт намояд. Ва барои ӯ ҳеҷ давое фоидаовартар аз ихлос барои Аллоҳ нест; ва ин ҳамон давоест, ки Аллоҳи Мутаъол онро дар китоби Худ зикр карда, мефармояд: **«Инчунин (кардем), то аз ӯ бадӣ ва фаҳшоро дур созем; ҳақиқатан ӯ аз бандагони мухлиси (барои Худо холисшудаи) Мо буд»** (Сураи Юсуф: 24).

Ва Зоти Поку Муназзаҳ хабар додааст, ки Ӯ ба сабаби ихлоси Юсуф (алайҳиссалом), бадиро, ки ҳамон ишқу дилбохтагӣ аст ва фаҳшоро, ки худи амали гуноҳ аст, аз ӯ дур сохт. Зеро қалб ҳар гоҳ холис шавад ва амали худро барои Аллоҳи Мутаъол

пок созад, ишқи суратҳо (дилбохтагӣ ба ҳусни зоҳирӣ) наметавонад ба он роҳ ёбад ва бар он мусаллат шавад; чунки ин намуди ишқ танҳо бар як қалби холӣ ва бекор ҳокиму мусаллат мегардад, чуноне ки шоир гуфтааст:

“*Муҳаббат ва хоҳиши ӯ ба назди ман омад, пеш аз он ки ман хоҳишро бидонам;*

пас бо як қалби холӣ рӯбарӯ шуд ва дар он устувор гардид ва ҷой гирифт”.

Ва бояд инсони оқил бидонад, ки ақл ва шариат ба даст овардани масолеҳ (фоидаву манфиатҳо) ва комил намудани онҳо ва аз байн бурдани мафосид (фасодҳо) ва кам кардани онҳоро воҷиб мегардонанд. Пас, ҳар гоҳ барои инсони оқил амре пеш ояд, ки дар он ҳам фоида ва ҳам фасодро бинад, бар ӯ ду чиз воҷиб мешавад: **як амри илмӣ** ва **як амри амалӣ**.

Амри илмӣ: Шинохти он чизе аст, ки аз ду тарафи фоида ва фасод кадоме аз онҳо бартарӣ ва ғолибият (роҷеҳ) дорад. Пас, ҳар гоҳ бартарии яке аз он ду барояш равшану заҳир гардад, бар ӯ воҷиб аст, ки он чиро барояш муносибтар ва солеҳтар (аслаҳ) аст, бартарӣ диҳад ва ихтиёр кунад.

ЗАРАРҲОИ ИШҚ

Аз ҷумлаи умур ва чизҳои маълум он аст, ки дар ишқи суратҳо ҳеҷ фоида (маслаҳат)-и динӣ ва дунёӣ вуҷуд надорад. Балки фасоди динӣ ва дунёии он чандин баробар ва дучандони он фоидаест, ки дар он гумон ва тақдир карда мешавад; ва ин амр аз чанд ваҷҳ (ҷиҳат) иборат аст:

Якум: Машғул шудан ба муҳаббати махлуқ ва зикру ёди ӯ, аз муҳаббати Парвардигори Мутаъол ва зикри Ӯ. Пас, дар як қалб ҳам ин муҳаббат ва ҳам он муҳаббат ҳеҷ гоҳ якҷоя намешаванд, магар ин ки яке аз онҳо бар дигарӣ ғолиб ояд ва маҷбӯр кунад ва салтанату ғолибият (ҳукмронӣ) аз они ҳамон қувваи зӯртар хоҳад буд.

Дувум: Азоб кашидани қалби ошиқ ба воситаи он (маъшуқ) аст. Яъне, ин ки қалби ошиқ ба воситаи ҳамон маъшуқ дучори азобу шиканҷа мегардад. Зеро ҳар касе чизеро ғайр аз Аллоҳи Мутаъол дӯст бидорад, ба таври ҳатмӣ ва зарурӣ ба воситаи ҳамон чиз азоб дода мешавад, чуноне ки (дар шеър) гуфта шудааст:

“Пас, дар рӯи замин ҳеҷ кас бадбахттар (шақӣ) аз ошиқ нест;

Агарчи ӯ ҳавову ҳавасро (дар аввал) ширинмазза биёбад.

Вайро дар ҳар лаҳза гирёну афгор мебинӣ;

Аз тарси ҷудоӣ ва ё аз шиддати шавқу майл.

Пас, агар (маҳбубон) дур шаванд, аз рӯи шавқ ба сӯяшон мегиряд;

Ва агар наздик шаванд, аз тарси ҷудоӣ гирён мешавад.

Пас, чашми ӯ дар вақти ҷудоӣ (аз ашк) гарм (сӯзон) мегардад;

Ва чашми ӯ дар вақти дидор ва мулоқот низ гарм мешавад".

Ва ишқ, агарчи соҳибаш аз он лаззат ҳам бибарад, боз ҳам аз бузургтарин азобҳои қалб ба шумор меравад.

Сеюм: Ин ки қалби ошиқ асири қабза ва қудрати зоти дигар (маъшуқ) аст, ки вайро ба хориву зиллат мекашад, вале ӯ ба сабаби мастии шаҳваташ ин мусибати худро аслан эҳсос намекунад. Пас, қалби ӯ ба монанди як гунҷишки кӯчакест, ки дар дасти кӯдаке қарор дорад, ки он кӯдак вайро ба ҳавзҳои ҳалоку марг мекашад, дар ҳоле ки кӯдак худаш машғули бозию дилхушист; чуноне ки яке аз ин дилбохтагон гуфтааст:

"*Ту бо дуриву ҷафокорӣ тамоми қалби маро соҳиб шудӣ;*

Дар ҳоле ки худат фориғбол ҳастиву машғули бозию дилхушӣ мебошӣ".

Пас, зиндагии ошиқ мисли зиндагии як асири дар занҷир басташуда аст,

Ва зиндагии инсони фориғбол мисли зиндагии як озоди мутлақи раҳошуда мебошад:

“Дар зоҳири чашм озоду раҳост, дар ҳоле ки ӯ як асир аст;

Бемореста, ки бар меҳвари ҳалоку нобудӣ мечархад.

Ва ӯ як мурдаест, ки дар сурати зиндаҳо пагоҳирӯзӣ роҳ меравад;

Ва барои ӯ то рӯзи баъсу нушур ҳеҷ зинда шудане нест.

Бародари ғамҳову торикиҳост, ки қалбаш дар даруни онҳо зоеъ гаштааст;

Пас барои ӯ то лаҳзаи маргаш ҳеҷ ҳузуру оромие вуҷуд надорад”.

Чорум: Ин ки ӯ ба воситаи ин ишқ аз маслаҳатҳо ва фоидаҳои дину дунёяш машғул ва ғофил мешавад. Пас, ҳеҷ чизе барои зоеъ кардану аз байн бурдани фоидаҳои дину дунё аз ишқи суратҳо (дилбохтагӣ ба ҳусни зоҳирӣ) харобкунандатар нест. Аммо дар мавриди фоидаҳои дин, пас ҳақиқатан онҳо ба ҷамъ кардани парокандагиҳои қалб ва рӯй овардани он ба сӯи Аллоҳи Мутаъол вобаста мебошанд (яъне фикру андешааш ва хотираш ҷамъ ва яктарафа ба сӯи Аллоҳ Таъоло

тамаркуз карда бошад); ва ишқи суратҳо бузургтарин чизест, ки қалбро дучори парокандагӣ ва парешонӣ месозад. Ва аммо дар мавриди фоидаҳои дунё, пас онҳо дар ҳақиқат тобеъ ва пайрави фоидаҳои дин мебошанд; пас ҳар касе, ки фоидаҳои дини ӯ вайрон ва зоеъ гардад, фоидаҳои дунёяш ба таври афзунтар ва шадидтар зоеъ хоҳад шуд.

Панҷум: Ин ки офатҳои дунё ва охират ба сӯи дилбохтагони суратҳо ниҳоят тезтар аз ҳаракати оташ дар ҳезуми хушк мешитобанд. Ва сабаби ин амр чунин аст: Ин ки қалб ҳар қадар ба ишқи ҳаром наздик шавад ва пайвастагии он бо он қавитар гардад, ба ҳамон андоза аз Аллоҳи Мутаъол дур мешавад. Пас, дуртарин қалбҳо аз Аллоҳ, ҳамон қалбҳои дилбохтагони суратҳо мебошанд. Ва ҳар гоҳ қалб аз Аллоҳи Мутаъол дур гардад, офатҳо ба сӯи он роҳ меёбанд ва шайтон аз ҳар тараф сарпарастии вайро ба дӯш мегирад ва бар он мусаллату ҳукмфамо мешавад. Вай ҳеҷ озор ва зарареро, ки тавони барояш расонидан дорад, тарк намекунад, магар ин ки онро ба он қалб мерасонад. Пас, чӣ гумон дорӣ дар бораи як қалбе, ки душманаш бар он ҳокиму мусаллат гаштааст, — душмане, ки хоҳишмандтарин ва ҳаристарин махлуқот бар гумроҳӣ ва фасоди он аст, — ва дар муқобил, Сар-

парасту Ҳимоятгари ҳақиқиаш (Аллоҳ) аз ӯ дур шудааст; Зоте ки ҳеҷ хушбахтӣ, шодӣ ва суруре барои банда нест, магар ба воситаи наздик будан ба Ӯ Таъоло ва зери сояи ҳимояти Ӯ қарор гирифтан?

Шашум: Ин ки он (ишқи ҳаром) ҳар гоҳ бар қалб мусаллат шавад, устувор гардад ва ҳукмронии он қавитар шавад, зеҳнро фасод мекунад ва боиси ба вуҷуд омадани васвасаҳо мегардад. Ва чӣ басо соҳиби худро ба гурӯҳи девонагоне (маҷонин) ҳамроҳ месозад, ки ақлҳояшон вайрон гаштааст ва дигар аз онҳо ҳеҷ фоидае намебинанд.

Ва хабарҳои дилбохтагон дар ин мавзӯъ дар ҷойҳои хоси худаш (дар китобҳои таърих) мавҷуд аст, балки баъзе аз онҳо бо чашм соат ба соат мушоҳида мешавад. Ва шарифтарин чиз дар вуҷуди инсон ақли ӯст, ки тавассути он аз дигар ҳайвонот ҷудо ва фарқ карда мешавад. Пас ҳар гоҳ инсон ақли худро аз даст диҳад, ба ҳайвони безабон (баҳим) ҳамроҳ мешавад, балки чӣ басо ҳоли ҳайвон аз ҳоли ӯ солеҳтар ва беҳтар хоҳад буд. Ва оё ақли Маҷнуни Лайлӣ ва ҳамсонони вайро ғайр аз ин ишқ чизе дигар аз байн бурда буд? Ва чӣ басо девонагии ӯ аз девонагии дигарон афзунтар мешуд, чуноне ки (дар шеър) гуфта шудааст:

“*Гуфтанд: Ту ба сабаби он кӣ дӯст медорӣ, девона шудӣ! Пас ба онҳо гуфтам:*

Ишқ ниҳоят бузургтар ва шадидтар аз он чизест, ки дар девонагон мавҷуд аст.

Ошиқ дар тамоми рӯзгор ва ҳаёти худ ба ҳуш намеояд;

дар ҳоле ки девона танҳо дар баъзе вақтҳо дучори хурӯҷи девонагӣ (маҷнунӣ) мешавад" .

Ҳафтум: Ин ки он (ишқи ҳаром) кӣ басо ҳавос ва ё баъзе аз онҳоро фасод мекунад; хоҳ ин фасод маънавӣ бошад ва хоҳ сурӣ (зоҳирӣ). Аммо фасоди маънавӣ, пас он тобеъ ва пайрави фасоди қалб мебошад. Зеро қалб ҳар гоҳ фасод шавад, чашм, гӯш ва забон низ фасод мегарданд. Дар ин сурат, инсон чизи зишту қабеҳро аз ҷониби худ ва маъшуқаш неку зебо мебинад, чуноне ки дар китоби «Муснад» ба шакли марфуъ (аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят шудааст: "Дӯст доштани ту чизеро, (чашматро) кӯр ва (гӯшатро) кар мекунад". Пас, ин ишқ чашми қалбро аз дидани бадиҳо ва айбҳои маҳбуб кӯр месозад, аз ин рӯ чашми зоҳирӣ он айбҳоро намебинад; ва гӯши ӯро аз гӯш андохтан ба сухани ҳаққу адолат дар ҳаққи он маҳбуб кар мекунад, бинобар ин гӯш онро намешунавад. Ва хоҳишҳо (рағбатҳо) айбҳоро мепӯшонанд; пас касе ки ба чизе майлу рағбат дорад, айбҳои онро намебинад, то он даме ки рағбаташ аз он чиз завол ёбад ва аз байн равад, он

гоҳ айбҳояшро мушоҳида мекунад. Пас, шиддати рағбат мисли як пардае (ғишова) бар рӯи чашм аст, ки манеа аз дидани чизҳо ба ҳамон шакли ҳақиқии худашон мегардад, чуноне ки (дар шеър) гуфта шудааст:

“*Ман ба ту дил бастам, дар ҳоле ки бар рӯи чашмам пардае буд;*

Пас чун он парда дур шуд ва ҳақиқат ошкор гашта, нафси худро мавриди сарзанишу маломат қарор додам”.

Ва касе ки дохили чизе (коре) шудааст, айбҳои онро намебинад; ва касе ки берун аз он аст ва ҳеҷ гоҳ дохили он нашудааст низ айбҳои онро намебинад. Ва айбҳои онро танҳо ва танҳо касе мебинад, ки аввал дохили он шуда, сипас аз он берун омада бошад. Бинобар ин, он саҳобагоне (разияллоҳу анҳум), ки баъд аз куфру ҷоҳилият вориди Ислом шуданд, беҳтар аз касоне буданд, ки дар худи Ислом таваллуд ёфтанд. Умар ибни Хаттоб (разияллоҳу анҳу) фармудааст: “Ҳақиқатан, ҳалқаҳо ва ресмонҳои Ислом яке паси дигар он гоҳ канда мешаванд, ки дар Ислом касоне таваллуд ёбанд, ки ҷоҳилиятро намешиносанд”.

Аммо фасоди ҳавос дар зоҳир, пас ҳақиқатан он баданро бемор месозад ва вайро лоғару хароб (инҳок) мекунад ва кӣ басо боис ба ҳалоку нобудии

он мегардад; чуноне ки ин амр дар хабарҳои касоне, ки ишқ онҳоро куштааст, маъруфу машҳур мебошад. Ва ба назди Ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) дар ҳоле ки ӯ дар Арафа буд, ҷавонеро оварданд, ки чунон лоғар шуда буд, ки танҳо пӯст бар рӯи устухон боқӣ монда буд. Пас (Ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) фармуд: “Инро чӣ шудааст?” Гуфтанд: “Ӯ ба бемории ишқ гирифтор аст”. Пас Ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) дар давоми тамоми он рӯз аз ин намуди ишқ ба Аллоҳи Мутаъоли Муқаддас паноҳ мебурд.

Ҳаштум: Ин ки ишқ, ҳамон гуна ки баён гардид, зиёдаравӣ (ифрот) дар муҳаббат аст; ба гунае ки маъшуқ бар қалби ошиқ ҳукмфармову мусаллат мешавад, то ҷое ки қалб аз хаёли ӯ, зикри ӯ ва фикр кардан дар бораи ӯ умуман холӣ наmemонад ва ӯ ҳеҷ гоҳ аз хотиру зеҳнаш дур намегардад. Дар ин сурат, нафси инсон аз ба кор бурдани қуввахои ҷисмонӣ (ҳайвонӣ) ва равонӣ (нафсонӣ) машғулу ғофил мешавад ва он қувваҳо аз кор меафтанд (бекору муаттал мешаванд). Пас ба сабаби аз кор афтодани онҳо, дар бадан ва рӯҳ офатҳое ба вуҷуд меоянд, ки давои онҳо ниҳоят мушкил ва номумкин мегардад. Дар натиҷа, амалҳо, сифатҳо ва мақсадҳои ӯ тағйир меёбанд ва тамоми ин умур дучори халал мегарданд, ба гунае ки башарият аз ислоҳу

табобати он оҷиз мемонад, чуноне ки (дар шеър) гуфта шудааст:

“*Муҳаббат дар аввалин қадами худ як сарсахтӣ ва кӯшиши нафс аст,*

Ки инсон онро ба вуҷуд меорад ва тақдирҳо вайро ба он сӯ мекашанд.

То он даме ки ҷавон вориди умқи мавҷҳои ҳавову ҳавас мегардад;

Он гоҳ корҳои бузург ва тоқатфарсое пеш меоянд, ки лоиқи таҳаммул нест”.

Ва оғози ишқ ниҳоят осону ширин аст, миёнааш ғамму ғусса, машғулияти қалб ва бемориства фарҷому охираш ҳалоку куштор аст, агар иноятураҳмате аз ҷони Аллоҳи Мутаъол бандаро дарёб накунад, чуноне ки (дар шеър) гуфта шудааст:

“*Озоду фориғбол зиндагӣ кун, зеро муҳаббат аввалаш машаққату ранҷ аст,*

Миёнааш беморӣ ва охираш куштор аст”.

Ва шоири дигар гуфтааст:

“*Ба ишқбозӣ машғул шуд, то ин ки дучори ишқ гардид;*

Пас чун ишқ бар ӯ мустақил ва устувор шуд, дигар тоқати онро наёвард.

Ӯ як гирдоби бузургеро дид ва гумон кард, ки танҳо як мавҷи оддист;

Пас чун дар даруни он қарор гирифт, ғарқ шуд”.

Ва дар ин ҳол гуноҳ бар ӯҳдаи худи ӯст, зеро ӯ худаш ҷинояткор бар нафси хеш мебошад. Ва ӯ маҳз дар зери ҳамон зарбулмасали маъруфу машҳур қарор гирифтааст, ки мегӯяд: “Ду дасти худат (даҳони машкро) баст ва даҳони худат (дар он) дамид”.

ФАСЛ: МАҚОМҲОИ ОШИҚ (ВА ХАТАРИ ЗУЛМИ ТУҲМАТУ ПАРДАДАРӢ)

Ошиқ дорои се мақом мебошад: мақоми оғоз (ибтидо), мақоми миёна (тавассут) ва мақоми анҷом (интиҳо).

Пас аммо мақоми оғози ӯ: (Уламо) Гуфтаанд, ки бар ӯ воҷиб аст, то бо тамоми қудрату тавони худ дар баробари ин ишқ муқовимат ва дафъ кунад, агар расидан ба маъшуқаш аз назари тақдир ва шариат номумкин (мутааззир) бошад. Пас агар аз дафъи он оҷиз монд ва қалбаш чизеро қабул накард, магар ин ки ба сӯи маҳбубаш сафар (майл) намояд — ва ин ҳамон мақоми миёна ва анҷом аст — пас бар ӯ воҷиб аст, ки ин сирро пинҳон нигоҳ дорад ва онро ба сӯи махлуқот ошкору паҳн насозад. Ва на бояд боиси сарзанишу маломати маҳбуби худ гардад ва пардаи ӯро дар миёни мардум бидарад, то ин ки дар вуҷуди худ шарикӣ (ширк) ва зулмро якҷоя накунад. Зеро зулм кардан дар ин боб аз бузургтарин намудҳои зулм ба шумор меравад ва чӣ басо зарари он бар маъшуқ ва аҳли хонаводааш аз зулм кардан дар молу сарвати ӯ чандин баробар шадидтар ва бузургтар бошад. Чунки ошиқ бо пардадарии маъшуқ дар ишқи худ, вайро дар маърази тӯҳмату ғайбати мардум қарор медиҳад, ки одамон дар ҳаққи ӯ ба ду гурӯҳи тасдиққунанда ва

дурӯғгӯбароранда тақсим мешаванд. Ва бештари мардум дар ин боб бо хурдтарин шубҳаву гумон (гапҳои зиштро) тасдиқ мекунанд. Ва ҳар гоҳ гуфта шавад, ки фалонӣ бо фалон мард ё бо фалон зан фалон корро анҷом додааст, як нафар онро дурӯғ мебарорад, аммо нӯҳсаду наваду нӯҳ нафари дигар онро устувор тасдиқ менамоянд.

Ва хабари он ошиқи пардадар (пардаро дарронанда) дар назди мардум дар ин боб, барояшон гӯё як яқини қатъиро ифода мекунад. Балки агар худи шахси мавриди тӯҳмат қароргирифта (мафъулун биҳӣ) аз рӯи дурӯғ ва бофта (ифтиро) бар зидди каси дигар дар бораи худ хабар диҳад, мардум ба ростии ӯ чунон ҳукми қатъӣ мебароранд, ки ҳеҷ эҳтимоли хилоферо қабул надорад. Балки агар як ҷою макон онҳоро ба таври тасодуфӣ якҷоя кунад, одамон ҳукми қатъӣ медиҳанд, ки ин вохӯрӣ аз рӯи ваъда ва созиши пешакии байни он ду сурат гирифтааст. Ва ҳукми қатъии мардум дар ин боб, ки танҳо бар асоси гумонҳо, хаёлот, шубҳаҳо, авҳом ва хабарҳои дурӯғ устувор аст, маҳз ба монанди ҳукми онҳо бар чизҳои ҳисшаванда ва мушоҳидашуда мебошад. Ва бо ҳамин шакл буд, ки аҳли ифк (тӯҳматчиён) дар шаҳри покизаву муаттар (Мадинаи Мунаввара), дар ҳаққи маҳбуба ва ҳабибаи Паёмбари Худо

(саллаллоҳу алайҳи ва саллам) — зане, ки покдоманӣ ва беайбии ӯ аз болои осмонҳои ҳафтгона собит шудааст — дучори хато ва гуноҳ шуданд. Онҳо танҳо бо як шубҳаи кӯчак, яъне омадани ҳазрати Сафвон ибни Муаттал (разияллоҳу анҳу) ҳамроҳи ӯ ба танҳоӣ дар паси лашкар, дучори ин фитна гаштанд, то ҷое ки ҳалок шуд ҳар касе, ки дар ин тӯҳмат ҳалок гардид. Ва агар намебуд, ки Аллоҳи Мутаъол Худ сарпарастии покдоманӣ ва беайбии ӯ, ҳимоят аз ӯ ва дурӯғгӯ баровардани тӯҳматчиёни вайро ба дӯш гирифт, ба таҳқиқ амри дигаре сурат мепазируфт.

Ва **мақсад** ин аст: Ҳақиқатан дар ошкор кардани шахси гирифторшуда ишқи худро ба касе, ки пайвастан (васл) бо ӯ барояш ҳалол нест, аз зулму озори ӯ чизе мавҷуд аст, ки ин як таҷовуз ва душманӣ бар зидди он маҳбуб ва бар зидди аҳли хонаводаи ӯ ба шумор меравад. Ва ин кор заминае мешавад барои тасдиқ кардани бисёр аз мардум гумонҳои худро дар ҳаққи ӯ. Пас, агар ин ошиқ барои ба даст овардани он маҳбуб аз касе кӯмак хоҳад, то вайро ба сӯи ӯ моил созад — хоҳ аз рӯи майлу рағбат (таҳрику тарғиб) бошад ва хоҳ аз рӯи тарсу бим (таҳдид) — ин зулм аз марзи худ таҷовуз мекунад ва паҳн мегардад ва он шахси миёнарав ба як даюси золим табдил меёбад. Ва вақте ки Паёмбар

(саллаллоҳу алайҳи ва саллам) шахси роишро — ва ӯ ҳамон миёнарав ва воситаи байни порадиҳанда (рошӣ) ва порагиранда (мурташӣ) дар расонидани пора (ришват) аст — лаънат карда бошад, пас чӣ гумон дорӣ дар бораи он даюсе, ки миёнарав ва воситаи байни ошиқу маъшуқ барои пайвастани ҳароми онҳо мегардад? Бинобар ин, ошиқ ва даюс барои зулм кардан ба маъшуқ ва зулм кардан ба ғайри ӯ — ба касоне ки ба даст омадани ҳадафи ошиқ ба зулм кардан дар ҳаққи онҳо вобаста аст, хоҳ дар ҷон, хоҳ дар мол ва хоҳ дар номус — якҷоя кӯмак менамоянд. Зеро чӣ басо ба даст омадани он хоҳиши ҳаром ба куштани як ҷоне вобаста мешавад, ки зинда будани он ҷон монеа аз расидан ба ҳадафи ӯст. Ва чӣ басо кушташудае, ки хуни ӯ ба ҳамин сабаб поймол гаштааст, хоҳ шавҳар бошад, хоҳ хоҷа (сайид) ва хоҳ хешованд. Ва чӣ басо зане, ки бар зидди шавҳараш фирефта (тахбиб) карда шудааст ва канизак ё ғуломе, ки бар зидди хоҷаашон гумроҳ гаштаанд. Ва ба таҳқиқ, Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) лаънат кардааст касеро, ки ин корро анҷом диҳад ва аз ӯ безорӣ ҷустааст ва ин амал аз бузургтарин гуноҳҳои кабира аст.

Ва вақте ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) наҳй карда бошад аз ин ки мард бар болои (зидди) хостгории бародари мусалмонаш хостгорӣ

кунад ва бар болои (зидди) хариду фурӯши бародараш хариду фурӯш намояд, пас чӣ гуна хоҳад буд ҳоли касе, ки барои ҷудоӣ андохтан байни як мард ва байни ҳамсараш ё канизакаш кӯшиш мекунад, то ин ки худаш бо онҳо робита (пайвасти ҳаром) пайдо кунад? .

Ва дилбохтагони суратҳо ва ёрдамчиёни онҳо аз ҷумлаи даюсон ин амалро устувор гуноҳ намебинанд. Пас, агар ошиқ хостори пайвастан бо маъшуқаш ва шарик шудан бо шавҳар ё хоҷаи ӯ (дар он зан) бошад, дар ин кор аз гуноҳи зулми дигарон чизе мавҷуд аст, ки шояд аз гуноҳи худи амали фаҳшо (зино) камтар набошад, агарчи аз он болотар ҳам нагардад. Ва ҳаққи дигарон (ҳаққи банда) бо тавба кардан аз амали фаҳшо соқит намешавад. Зеро тавба агарчи ҳаққи Аллоҳи Мутаъолро соқит созад ҳам, вале ҳаққи банда ҳамоно боқӣ мемонад ва ӯ ҳуқуқи талаб кардани онро дар рӯзи қиёмат дорад. Чунки аз ҷумлаи зулми падари хонавода ин фасод кардани фарзанди ӯ ва пораи ҷигари ӯст, — касе ки дар назди падар аз ҷони худаш ҳам азизтар аст. Пас, зулм кардан ба шавҳар бо фасод кардани маҳбубаи (ҳамсари) ӯ ва ҷиноят кардан бар бистари насаби ӯ — ниҳоят бузургтар аз зулм кардан ба ӯ бо гирифтани тамоми молу сарвати ӯ мебошад. Бинобар ин, ин кор

шавҳарро ба андозае озор медиҳад, ки гирифтани тамоми молаш ӯро он қадар озор намедиҳад; ва дар назди шавҳар ҳеҷ чизе баробари ин ҷиноят нест, магар рехтани хуни худи ӯ. Пас ё Раб, ин чӣ зулмест, ки гуноҳаш аз худи феъли фаҳшо бузургтар аст! Пас агар ин ҳаққи як ғозие (ҷангҷӯе) бошад, ки дар роҳи Аллоҳ ба ҷиҳод рафтааст, он ҷинояткор ва фоили ин амалро дар рӯзи қиёмат дар баробари ӯ нигоҳ медоранд ва ба он ғозӣ гуфта мешавад: “Аз некиҳои ӯ ҳар чӣ мехоҳӣ, барои худ бигир”, чуноне ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) аз ин амр хабар додааст.

Сипас Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) (дар анҷоми он ҳадис) фармуд: “Пас чӣ гумон доред?” Яъне: пас чӣ гумон доред, ки аз некиҳои он ҷинояткор чӣ чизе боқӣ хоҳад монд? Пас, агар ба ин ҷиноят ин амр низ илова шавад, ки шахси мазлум ҳамсоя ва ё аз хешовандони маҳрами ӯ бошад, ин зулм чандин баробар мегардад ва ба як зулми устувор ва таъкидшуда боиси қатъи раҳм (буридани робитаи хешовандӣ) ва озори ҳамсоя табдил меёбад. Ва ҳеҷ гоҳ вориди ҷаннат намешавад касе, ки қатъи раҳм мекунад ва касе ки ҳамсояаш аз бадиҳову офатҳои (бавоиқ) ӯ дар амният (эмин) нест.

Пас, агар ошиқ барои расидан ва пайвастан ба маъшуқаш аз шаётини ҷин кӯмак хоҳад — хоҳ ба воситаи ҷодугарӣ (сеҳр) бошад, хоҳ ба хидмат гирифтани ҷинҳо ва хоҳ амсоли инҳо — дар ин сурат, ба он шарикӣ (ширк) ва зулм, куфри ҷодугарӣ низ ҷамъ ва илова мегардад. Ва агар худи ӯ ин ҷодуро анҷом надиҳад, вале ба он розӣ бошад, ҳақиқатан ба куфр розӣ шудааст ва барои ба даст овардани мақсади худ онро бад надидааст; ва ин ҳолат аз куфри устувор дур нест.

Ва мақсад ин аст, ки ҳамкорӣ ва ёрӣ додани якдигар дар ин боб, айни ҳамкорӣ бар гуноҳ ва таҷовузкорӣ (душманӣ) мебошад.

Аммо он чӣ бо ба даст овардани ҳадафи ошиқ аз зулми паҳншуда ва таҷовузкоре, ки зарараш ба дигарон мерасад, ҳамроҳ мегардад, амрест, ки ниҳон нест. Зеро ӯ ҳар гоҳ ба мақсаду хоҳиши худ аз маъшуқ бирасад, барои маъшуқ низ мақсадҳо ва хоҳишҳои дигаре пеш меоянд, ки мехоҳад ошиқ вайро дар иҷрои онҳо ёрӣ диҳад; пас ошиқ аз ёрӣ додани ӯ ҳеҷ чорае намеёбад. Дар ин сурат, ҳар кадоме аз он ду ҳамоно дигариро бар зулм ва таҷовузкорӣ кӯмак менамоянд. Пас, маъшуқ ошиқро бар зулм кардан ба касоне, ки бо ӯ алоқаманд ҳастанд — аз аҳли хонавода, хешовандон, хоҷа ва шавҳари ӯ — кӯмак мекунад.

Ва ошиқ маъшуқро бар зулм кардан ба касоне кӯмак месозад, ки расидани маъшуқ ба ҳадафаш ба зулм кардан дар ҳаққи онҳо вобаста аст. Бинобар ин, ҳар яке аз он ду дигариро бар хоҳишҳое, ки дар онҳо зулм ба мардум мавҷуд аст, ёрӣ мерасонанд. Пас ба сабаби шарик будани он ду дар ин амали зишт ва барои ҳамкориашон бар зулм, таҷовуз ва ситам ба вуҷуд меояд; чуноне ки ин амр дар миёни ошиқон ва маъшуқон як одати маъруф гаштааст, ки ошиқ маъшуқи худро бар ҳар чӣ дар он зулм, таҷовуз ва ситам аст, кӯмак менамояд. То ҷое ки кӣ басо ошиқ барои маъшуқаш дар роҳи ба даст овардани як мансабе, ки лоиқи ӯ нест ва барои амсоли ӯ солеҳу муносиб намебошад, кӯшиш мекунад; ва дар ба даст овардани молу сарват аз роҳи ғайри ҳалол ва дар зӯроварии ӯ бар дигарон вайро ёрӣ медиҳад. Пас, ҳар гоҳ маъшуқи ӯ бо каси дигаре дучори баҳс шавад ва ё аз ҳамдигар шикоят кунанд, ошиқ танҳо ва танҳо дар ҷониби маъшуқи худ меистад — хоҳ маъшуқаш золим бошад ва хоҳ мазлум. Ва ин ҷиноятҳо ба он зулмҳои дигари ошиқ нисбат ба мардум илова мешаванд, ки бо макру ҳила барои гирифтани амволи онҳо кӯшиш мекунад, то он молу сарватро бо дуздӣ, ғорат (ғасб), хиёнат, қасами дурӯғ, роҳзанӣ ва амсоли инҳо ба маъшуқаш бирасонад. Ва кӣ басо ин роҳзанӣ боис

ба куштани ҷоне мегардад, ки Аллоҳи Мутаъоли Муқаддас онро ҳаром кардааст, то молашро бигирад ва онро василае барои расидан ба маъшуқи худ қарор диҳад.

Пас, тамоми ин офатҳо ва чандин баробари онҳо, балки чандин баробару чандин баробари онҳо маҳз аз ишқи суратҳо (дилбохтагӣ ба ҳусни зоҳирӣ) ба вуҷуд меоянд. Ва чӣ басо ин ишқ инсонро ба куфри ошкору сареҳ водор месозад. Ва ба таҳқиқ, гурӯҳе аз касоне, ки дар сояи Ислом ба воя расида буданд, ба сабаби ҳамин ишқ ба дини насроният даромаданд. Чуноне ки ин воқеа бо яке аз муаззинҳо сурат гирифт; он гоҳ ки ӯ бар рӯи боми хонае зани зебоеро дид ва ба вай дил бохту дучори фитна гашт. Пас, аз бом фуруд омад ва ба назди он зан ворид шуд ва аз ӯ хостори комҷӯӣ гардид. Зан гуфт: “*Ман як зани насронӣ (масеҳӣ) ҳастам; пас агар ба дини ман даромадӣ, бо ту издивоҷ хоҳам кард*”. Он муаззин ин корро анҷом дод (ва кофир шуд). Пас дар ҳамон рӯз барои коре бар рӯи зинапояе дар назди онҳо баромад ва аз он ҷо афтид ва бимурд. Ин воқеаро Абдулҳақ (раҳматуллоҳи алайҳ) дар китоби «Алоқиба»-и худаш зикр кардааст.

Ва ҳар гоҳ насроният бихоҳанд, ки асири мусалмонеро насронӣ кунанд, ба ӯ зани зебоеро нишон медиҳанд ва ба он зан фармон медиҳанд, ки он

асирро ба хоҳиши нафси худ тамаъкор созад. То он даме ки муҳаббати он зан дар қалби ӯ устувор ҷой гирад; дар ин сурат, зан худро ба ӯ пешниҳод мекунад, агар он асир ба дини ӯ ворид шавад. Пас дар он лаҳзаи сахт: **«Аллоҳ касонеро, ки имон овардаанд, бо сухани устувор дар зиндагии дунё ва дар охират собитқадам медорад ва Аллоҳ залимонро гумроҳ месозад ва Аллоҳ ҳар чӣ бихоҳад, анҷом медиҳад»** (Сураи Иброҳим: 27).

Ва дар ин ишқи ҳаром, аз зулми ҳар кадоме аз ошиқ ва маъшуқ нисбат ба ҳамсабақаш ба воситаи кӯмак кардани ӯ ба вай бар амали фаҳшо (зино) ва аз зулми ӯ нисбат ба нафси худаш чизҳое мавҷуд аст, ки дар он ниҳон нест. Пас, ҳар кадоме аз он ду нисбат ба нафси худ ва ҳамроҳи худ золим мебошанд; ва зулми он ду ба дигарон низ сарояткунанда ва таҷовузкор аст, ҳамон гуна ки баён гардид. Ва бузургтар аз ин, зулми он ду ба воситаи шарикӣ (ширк) аст; пас, ишқ дар ҳақиқат тамоми намудҳои зулмро дар бар мегирад.

Ва маъшуқ агар аз Аллоҳи Мутаъол натарсад, ҳақиқатан ошиқро дар маърази ҳалоку нобудӣ қарор медиҳад, ки ин худаш як зулм аз ҷониби ӯст. Ба ин сурат ки вайро ба хоҳиши нафси худ тамаъкор месозад, худро барояш зебо нишон медиҳад ва бо ҳар роҳе ӯро ба сӯи худ моил мекунад, то мо-

лу сарват ва манфиатҳояшро аз ӯ берун кашад, вале худро дар ихтиёри ӯ намегузорад; то ин ки бо баровардани хоҳиши ошиқ, мақсади худи ӯ (ба даст овардани пул) аз байн наравад. Пас, ӯ ошиқро дучори бадтарин азобҳо месозад. Ва чӣ басо ошиқ (аз шиддати изтироб) маъшуқи худро мекушад, то нафси худро аз азияти ӯ шифо бахшад, махсусан вақте ки бинад он маъшуқ бахшиши дидор ва пайвастани худро барои каси дигаре саховатмандона додааст. Пас, чӣ басо кушташудагоне, ки ишқ аз ҳар ду ҷониб бар ҷой гузоштааст! Ва чӣ басо неъматҳоеро, ки аз байн бурдааст ва чӣ басо бениёзиеро, ки ба фақру камбағалӣ табдил додааст ва чӣ басо мақому мартабаҳоеро, ки поин ва фуруд овардааст ва чӣ басо ҷамъияту оромиҳоеро, ки парешон сохтааст! Ва чӣ басо зану фарзандони мардро ба фасод кашидаааст; зеро зан ҳар гоҳ бинад, ки шавҳараш ошиқи зани дигаре гаштааст, ӯ низ барои худ маъшуқи дигареро бармегузинад. Дар ин ҳолат, мард дар байни ду роҳи хатарнок саргардон (мутараддид) мемонад: ё хароб кардани хонаи худ ба воситаи талоқ ва ё ба беномусӣ ва **даюсии мутлақ (ба унвони миёнарави фаҳшо дар хонаи худ — қиёдат)** розӣ шудан; пас аз миёни мардум касоне ҳастанд, ки ин роҳро бартарӣ медиҳанд ва касоне ҳастанд, ки он роҳи дигаро ихтиёр мекунанд.

Пас бар инсони оқил воҷиб аст, ки ишқи суратҳоро (дилбохтагӣ ба ҳусни зоҳириро) бар нафси худ мусаллат ва ҳоким нагардонад, то ин ки ин кор вайро ба сӯи ин мафосид ё бештари онҳо ва ё баъзе аз онҳо накашад. Пас, ҳар касе чунин кунад, ӯ худаш нисбат ба нафси худ сустиву зиёдаравӣ карда ва онро дар маърази хатар гузоштааст; ва агар нафси ӯ ҳалок шавад, пас худи ӯ касест, ки онро ба ҳалокат андохтааст. Зеро агар такрор намудани нигоҳи ӯ ба сӯи чеҳраи маъшуқаш ва тамаъи ӯ дар пайвастан (васл) бо вай намешуд, ишқи он маъшуқ ҳеҷ гоҳ дар қалбаш устувор ҷой намегирифт. Чунки аввалин сабабҳо ва зинаҳои ишқ, неку зебо дидани сурат (истиҳсон) аст, хоҳ ин неку дидан аз рӯи нигоҳ кардан ба вуҷуд ояд ва хоҳ аз рӯи шунидан. Пас, агар бо ин неку дидан, тамаъе барои расидан ва пайвастан ҳамроҳ нагардад ва дар муқобил, ноумедии мутлақ аз он расидан ҳамроҳ бошад, ишқ барои ӯ ҳамоно ба вуҷуд намеояд. Ва агар тамаъ бо он ҳамроҳ шавад, вале инсон онро аз фикри худ дур созад ва қалбашро ба он машғул накунад, боз ҳам ин ишқ барояш ба вуҷуд намеояд.

Пас, агар ҳамроҳи ин ҳолат, фикр карданро дар бораи зебоиҳои маъшуқ устувор тӯлонӣ созад, вале бо ин фикр кардан тарси чизе ҳамроҳ шавад, ки дар назди ӯ аз лаззати расидан ба маъшуқаш бузургтар

аст — хоҳ тарси динӣ бошад, ба монанди ворид шудан ба оташи дӯзах, хашми Худованди Ҷаббор ва бар дӯш гирифтани кӯҳи гуноҳон (авзор), — ва ин тарс бар он тамаъ ва фикр кардан ғолиб ояд, он ишқи ҳаром барояш ҳамоно ба вуҷуд намеояд. Пас, агар ин тарси динӣ аз ӯ фавт шавад ва дур гардад, вале бо он як тарси дунявӣ ҳамроҳ бошад, ба монанди тарси ҳалок кардани ҷони худ, ё молу сарвати худ, ё аз байн рафтани обрӯ (ҷоҳ) ва фуруд омадани мақому мартабааш дар назди мардум ва ё афтодани ӯ аз чашми касе, ки дар назди ӯ ниҳоят азиз аст, — ва ин тарси дунявӣ бар ангезаи ишқ ғолиб ояд, онро дафъ мекунад. Ва ҳамчунин аст, вақте ки инсон аз фавт шудани як маҳбуби дигаре битарсад, ки он маҳбуб дар назди ӯ дӯстдоштатар ва фоидаовартар аз он маъшуқ аст; пас агар муҳаббати онро бар муҳаббати он маъшуқ боло гузорад, ишқ аз ӯ дафъ мегардад. Пас, агар тамоми ин тарсҳо ва монеа ҳо несту нобуд шаванд ва муҳаббати маъшуқ бар ҳамаи инҳо ғолиб ояд, қалб ба таври куллӣ ба сӯи ӯ кашида мешавад ва нафс бо тамоми майл ба сӯяш моил мегардад.

Пас, агар гуфта шавад, ки: “Шумо офатҳо, зарарҳо ва мафосиди ишқро зикр кардед; пас чаро **манфиатҳо** ва **фоидаҳои** онро баён нанамудед, ки аз ҷумлаи онҳо: нарм шудани табиат (мизоҷ), оромӣ

ва сабук шудани нафс, аз байн рафтани вазнинии он ва обутоб ёфтани он (**риёзат**) ва инчунин водор сохтани нафс ба сӯи бузургиҳои ахлоқ, аз ҷумла шуҷоат, саховат (карам), ҷавонмардӣ (муруат), нозукии хислат ва лутфу меҳрубонии рафтор мебошад?” .

Ва ба таҳқиқ, ба Яҳё ибни Муози Розии Зоҳид (раҳматуллоҳи алайҳ) гуфта шуд: “Ҳақиқатан, писари ту ба фалон зан ошиқ гаштааст”. Пас ӯ фармуд: “Ситоиш танҳо хоси Аллоҳ аст, Зоте ки вайро ба сӯи табиати инсонӣ (одамӣ) табдил дод ва баргардонид”.

Ва баъзе аз онҳо гуфтаанд: “Ишқ, давои қалбҳои касони соҳибкарам ва бузургвор аст”.

Ва ғайри ӯ гуфтааст: “Ишқ солеҳ ва лоиқ нест, магар барои касе ки соҳиби ҷавонмардии ошкор ва ахлоқи пок бошад ва ё соҳиби забони бофазилат ва эҳсони комил гардад ва ё соҳиби адаби барҷаста ва насаби софу дурахшон бошад”.

Ва дигаре гуфтааст: “Ишқ дили тарсончакро шуҷоъ месозад, зеҳни кундфаҳмро равшану соф мекунад, кафи дасти бахилро саховатманд мегардонад, иззату ғурури подшоҳонро хоксору залил месозад ва ахлоқи тундро ором мекунад. Ва он ҳамдами касест, ки ҳеҷ ҳамдаме надорад ва ҳамнишини касест, ки соҳиби ҳеҷ ҳамнишине нест”.

Ва дигаре гуфтааст: “Ишқ вазниниҳоро аз байни мебарад, рӯҳро нозуку латиф месозад, хирагиву тирагии қалбро поку босафо мекунад ва боис ба шодмониву майл ба сӯи амалҳои бузургону соҳибкарамон мегардад, чуноне ки шоир фармудааст:

«*Дар ин дунё он шахси ба ту меҳрубон ҳалок хоҳад шуд,*

Ҳар гоҳ ки офати ишқи ногаҳонӣ вайро ба коми худ кашад.

Ӯ як соҳибкарамест, ки сирро чунон мемиронад ва пинҳон медорад,

Ки гӯё ҳар гоҳ аз ӯ дар бораи қиссаи ту суол кунанд, худро нодону бехабар нишон медиҳад.

Ӯ дӯст медорад, ки худро бемору афгор нишон диҳад, шояд

Он зан ҳар гоҳ шикояти бемориш вайро бишнавад, ба ӯ номае бифиристад.

Ва ӯ дар роҳи талаби баландмартабагӣ ба сӯи корҳои нек мешитобад,

То рӯзе хислатҳои неки ӯ дар назди Лайлӣ мавриди ситоиш қарор гиранд»”.

Пас, ишқ инсонро бар бузургиҳои ахлоқ вадор месозад.

Ва баъзе аз ҳакимон гуфтаанд: “Ишқ нафсро обутоб (риёзат) медиҳад ва ахлоқро таҳзибу пок

месозад; ва ошкор кардани он як амри табиӣ аст ва пинҳон нигоҳ доштани он як амри таклифиву вазнин мебошад”.

Ва дигаре гуфтааст: “Ҳар касе, ки нафси худро бо овози ҳазину дилрабо ва чеҳраи зебову дурахшон ба шӯр наорад, пас ӯ соҳиби мизоҷи фосид аст ва ба табобат ниёз дорад”. Ва дар ин бора (ин шеърро) хондаанд:

“*Агар ту ҳеҷ гоҳ ошиқ нашудаӣ ва нафаҳмидаӣ, ки ҳавову ҳавас чист,*

Пас барои ту дар ширинии зиндагӣ ҳеҷ насибе вуҷуд надорад”.

Ва дигаре гуфтааст:

“*Агар ту ҳеҷ гоҳ ошиқ нашудаӣ ва нафаҳмидаӣ, ки ҳавову ҳавас чист,*

Пас ту ва як хари ваҳшӣ дар биёбон бо ҳам баробаред”.

Ва дигаре гуфтааст:

“*Агар ту ҳеҷ гоҳ ошиқ нашудаӣ ва нафаҳмидаӣ, ки ҳавову ҳавас чист,*

Пас бархез ва коҳ бихӯр, зеро ту як хар ҳастӣ!” .

Ва баъзе аз ошиқони соҳиби покдоманӣ (иффат) ва ҳифзи номус гуфтаанд: “Покдоман бошед, то соҳиби шараф гардед ва ошиқ шавед, то ба зафар ва мақсад бирасед”.

Ва ба яке аз ин ошиқон гуфта шуд: “Агар ба он кӣ дӯст медорӣ, зафар меёфтӣ ва вайро ба даст меовардӣ, чӣ кор мекардӣ?” Пас фармуд: “Чашми худро бо дидани чеҳраи ӯ баҳраманд месохтам, қалби худро бо зикри ӯ ва суҳбатҳояш ором мекардам ва он чиро аз ӯ ки кашф шуданашро дӯст намедорад, пинҳон медоштам; ва бо ҳеҷ амали зишту қабеҳе ба сӯи вайрон кардани аҳду паймони ӯ қадам намегузоштам”. Сипас ин шеърро хонд:

“*Бо ӯ хилват мекунам, пас аз рӯи бузургворӣ ва барои хотири тарси дину имон аз ӯ покдоманӣ меҷӯям, ман аз ҷумлаи он дилбохтагони палид нестам.*

Ҳоли ман ба монанди оби покест дар дасти шахси рӯзадор, ки аз шиддати ташнагӣ аз он лаззат мебарад, вале бар дурии он маззаи ширин сабр менамояд”.

Ва Абуисҳоқ ибни Иброҳим фармудааст: “Рӯҳҳои ошиқон ниҳоят хушбӯю латиф аст ва баданҳои онҳо рақиқу сабук мебошад; дилхушии онҳо ҳамдамӣ ва наздикист ва суханҳояшон қалбҳои мурдаро зинда мегардонад ва ақлҳоро зиёд мекунад; ва агар ишқ ва ҳавову ҳавас намешуд, ба таҳқиқ неъмату лаззати дунё ба куллӣ ботил ва пуч мегардид”.

Ва дигаре гуфтааст: “Ишқ барои рӯҳҳо ба манзалаи таом барои баданҳост; агар онро тарк кунӣ, ба ту зарар мерасонад ва агар дар он зиёдаравӣ намоӣ, туро ба ҳалокат мекашад”. Ва дар ин бора (ин шеър) гуфта шудааст:

“Эй ду дӯсти ҷонии ман, ҳақиқатан дар муҳаббат лаззату ширинӣ мавҷуд аст,

Ва дар он бадбахтии доимӣ ва ғамҳо низ ҳаст.

Бо вуҷуди ин, ҳеҷ зиндагие бидуни муҳаббат ширин намегардад,

Ва ҳеҷ ҳаёте ҷуз бо маҳбуб гуворо ва хуш намешавад.

Ва дар ин дунё бидуни шефтагиву дилбохтан (сабобат) ҳеҷ хайре нест,

Ва дар ҳеҷ неъмате, ки дар он маҳбубе набошад, лаззате вуҷуд надорад”.

Ва Хароитӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) аз Абуғассон ривоят кардааст, ки фармуд: Ҳазрати Абубакри Сиддиқ (разияллоҳу анҳу) аз назди канизаке гузашт, дар ҳоле ки он канизак ин шеърро мехонд:

“Ман ба ӯ дил бастам, пеш аз он ки туморҳои давраи кӯдакиамро аз гардан бикашам;

Ӯ мисли як шохаи латифу нарме ҷунбон ва зебо буд”.

(*Ҳазрати Абубакр* р.) аз ӯ суол кард: “Оё ту озод ҳастӣ ё канизи мамлук?” Гуфт: “Балки канизи

мамлук ҳастам”. Фармуд: “Маъшуқ ва маҳбуби ту кист?” Он канизак дудилагӣ ва шарм кард; пас ҳазрати Абубакр ӯро қасам дод, он гоҳ канизак ин шеърро хонд:

“Ва ман ҳамон зане ҳастам, ки ҳавову ҳавас бо қалбаш бозӣ кардааст;

Ва ман куштаи муҳаббати Муҳаммад ибни Қосим гаштаам”.

Пас ҳазрати Абубакри Сиддиқ (разияллоҳу анҳу) он канизакро аз хоҷааш харидорӣ намуд ва вайро ба назди Муҳаммад ибни Қосим ибни Ҷаъфар ибни Абутолиб фиристод ва фармуд: “Ба Аллоҳ қасам, ки ин занон мардонро дучори фитна месозанд; ва ба Аллоҳ қасам, ки чӣ басо мардони соҳибкараме ба сабаби онҳо бимурданд ва чӣ басо афроди солимфитрате ба ҳалокат расиданд”.

Ва канизаке ба назди ҳазрати Усмон ибни Аффон (разияллоҳу анҳу) омад, то аз як марде аз Ансор шикоят ва даъво кунад. Ҳазрати Усмон ба ӯ фармуд: “Қиссаи ту чист?” Гуфт: “Эй амири мӯъминон, ман устувор шефтаву дилбохтаи ҷиян (писари бародар)-и он мард гаштаам ва ҳамеша вайро дар зери назар дорам”. Пас ҳазрати Усмон (разияллоҳу анҳу) ба он марди ансорӣ фармуд: “Ё ин канизакро ба ҷияни худ бахшиш намо ва ё ман худам баҳои онро аз молу сарвати худам ба ту

медиҳам”. Он мард гуфт: “Эй амири мӯъминон, туро шоҳид мегирам, ки ин канизак аз они ӯст (*яъне:* ӯро ба бародарзодаам бахшидам)”.

(Мухолифон мегӯянд): “Ва мо фасоди он ишқеро, ки мақсаду алоқаи он анҷом додани амали фаҳшо (зино) бо маъшуқ аст, ҳеҷ гоҳ инкор намекунем. Балки сухани мо дар бораи он ишқи покиза ва боиффате (афиф) аст, ки аз марди зарифу боадаб содир мешавад, — касе ки дину имон, покдоманӣ ва ҷавонмардиаш иҷозат намедиҳад, ки робитаи байни худ ва Аллоҳи Мутаъол ва робитаи байни худ ва маъшуқашро бо амали ҳаром фасод кунад. Ва ин ҳамон ишқи гузаштагони солеҳ (салафи киром) ва пешвоёни бузурги дин аст. Пас, ин ҳамон Убайдуллоҳ ибни Абдуллоҳ ибни Утба ибни Масъуд (раҳматуллоҳи алайҳ), — яке аз фуқаҳони ҳафтгонаи Мадина, — мебошад, ки чунон дучори ишқ гашт, ки амри ӯ машҳур шуд, вале ҳеҷ кас инро барояш айб ва инкор накард ва ҳар касе вайро сарзаниш намуд, золим шумурда шуд; ва аз ҷумлаи шеърҳои ӯ ин аст:

«*Ту муҳаббатро пинҳон доштӣ, то ин ки ин пинҳонкорӣ ба ту зарар расонид;*

Ва қавмҳо туро сарзаниш карданд, дар ҳоле ки сарзаниши онҳо айни зулм аст.

Пас, бадхоҳон сирри туро фош карданд ва пеш аз онҳо

Худи муҳаббат сирри туро фош сохта буд, агарчи пинҳон кардан фоидае мебахшид.

Пас, ту мисли он марди ҳиндӣ (ҳинду) гаштӣ, ки аз рӯи ҳасрату андӯҳ

Дар паси марги зани ҳиндӣ бимурд ва ё мисли касе шудӣ, ки беморӣ вайро харобу лоғар кардааст.

Ту аз рӯи тарси гуноҳ аз омадан ба назди маҳбуб дурӣ ҷӯстӣ;

Аё бидон, ки ҳақиқатан тарк намудани маҳбуб, худи гуноҳ аст!

Пас, талхии дурии ӯро бичаш, зеро ту гумон мекардӣ, ки ин дурӣ

Нишони ҳидояту роҳёбист; оё чӣ басо ин гумонҳо дурӯғ мебароянд».

(Мухолифон мегӯянд): “Ва ин ҳазрати Умар ибни Абдулазиз (раҳматуллоҳи алайҳ) аст, ки ишқу дилбохтагии ӯ ба канизаки Фотима — духтари Абдулмалик — ниҳоят машҳур мебошад. Ва он як канизаки соҳиби ҳусн ва ҷамоли барҷаста буд ва Умар дар ҳақиқат шефтаву шайдои ӯ гашта буд. Ӯ ҳамеша он канизакро аз ҳамсараш хоҳиш мекард ва ҳирс дошт, ки занаш вайро ба ӯ бахшиш кунад, вале ҳамсараш рад менамуд. Ва муҳаббати он канизак ҳамоно дар ҷони Умар боқӣ монд, то ин ки ӯ ба хи-

лофат расид. Дар он вақт, Фотима фармон дод, то он канизакро орову омода созанд, дар ҳоле ки он зан дар ҳусн ва ҷамоли худ як намунаи бебадал буд. Сипас канизакро ба назди ҳазрати Умар даровард ва гуфт: «Эй Амири мӯъминон, ту ҳамеша шефтаи канизаки фалонии ман будӣ ва онро хоҳиш мекардӣ, вале ман рад менамудам. Ва акнун нафси ман бо хушнудӣ ва ризоият он канизакро ба ту мебахшад».

Пас, чун ҳамсараш ин суханро ба ӯ гуфт, хушҳолии ниҳоят бузург дар чеҳраи Умар равшан ошкор гардид ва фармуд: «Зуд онро ба назди ман биёвар!» Пас чун канизакро ба назди ӯ даровард, шефтагӣ ва ҳайрати ӯ нисбат ба он зан афзунтар шуд ва ба ӯ фармуд: «Либосҳоятро (болопушҳоро) бикаш!» Зан ин корро анҷом дод. Сипас (Умар) ба ӯ фармуд: «Оҳистатар бош (сабр кун)! Ба ман хабар бидеҳ, ки ту дар аввал аз они кӣ будӣ? Ва чӣ гуна ба дасти Фотима расидӣ?» Канизак гуфт: «Ҳаҷҷоҷ (ибни Юсуф) яке аз коргузорони (омилҳои) худро дар кишвари Кӯфа ба пардохти молу ҷаримаи сангин маҷбӯр сохт ва ман дар миёни ғулому канизакони он коргузор будам». Гуфт: «Пас Ҳаҷҷоҷ маро гирифт ва ба унвони туҳфа ба назди Абдулмалик фиристод ва ӯ низ маро ба Фотима бахшиш намуд». Умар фармуд: «Ва он коргузор чӣ шуд?» Гуфт: «Ӯ ҳалок гардид». Фармуд: «Оё аз худ фарзанде бар

ҷой гузошт?» Гуфт: «Бале». Фармуд: «Ҳолу аҳволи онҳо чӣ гуна аст?» Гуфт: «Ниҳоят бад ва хароб аст». Пас ҳазрати Умар фармуд: «Либосҳоятро сахт бар танат бипӯш ва ба ҷои аслии худ бирав!»

Сипас ба коргузори худ дар кишвари Ироқ мактуб навишта, фармуд: «Фалон писари фалониро (фарзанди он омилро) бо аспи тезгард (барид) ба назди ман бифристад». Пас чун он ҷавон омад, Умар ба ӯ фармуд: «Тамоми он молу сарватеро, ки Ҳаққоҷ аз падари ту ба зӯр гирифта буд, барои ман ҳисоб кун ва бигӯ!» Пас он ҷавон ҳеҷ чизеро зикр накард, магар ин ки ҳазрати Умар онро ба ӯ пас гардонид. Сипас фармон дод, то он канизакро низ ба он ҷавон супориданд. Он гоҳ ба ҷавон фармуд: «Ҳушёр бош, мабодо бо ӯ наздикӣ кунӣ! Зеро шояд падари ту ба ӯ даст зада бошад (наздикӣ карда бошад)». Он ҷавон гуфт: «Эй амири мӯъминон, ин канизак аз они худи ту бошад!» Умар фармуд: «Ман ба ӯ ҳеҷ ниёзе надорам». Ҷавон гуфт: «Пас онро аз ман харидорӣ намо!» Умар фармуд: «Агар чунин кунам, пас ман аз ҷумлаи касоне нахоҳам буд, ки нафси худро аз ҳавову ҳавас бозмедоранд». Пас чун он ҷавон азм намуд, ки ҳамроҳи он канизак баргардад, зан гуфт: «Эй Амири мӯъминон, пас он муҳаббат ва вафди шадиде, ки нисбат ба ман доштӣ, дар куҷост?» Умар фармуд: «Дар ҳамон ҳолати аслии

худаш боқӣ мондааст, балки бештар ҳам гаштааст!» Ва муҳаббати он канизак ҳамоно дар ҷони Умар боқӣ буд, то ин ки ӯ (раҳматуллоҳи алайҳ) бимурд.

Ва ин Абубакр ибни Муҳаммад ибни Довуди Зоҳирӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) — он олими ниҳоят машҳур дар улуми мухталиф, аз ҷумла фанни фиқҳ, ҳадис, тафсир ва адабиёт аст, ки дар илми фиқҳ соҳиби мазҳаб ва сухани хоси худ мебошад ва ӯ аз бузургтарин уламо ба шумор меравад — ишқу дилбохтагии ӯ низ (*дар таърих*) ниҳоят машҳур гардидааст".

Нифтавайҳ (раҳматуллоҳи алайҳ) фармуд: "Дар он беморие, ки Абубакр ибни Довуд дар он бимурд, ба назди ӯ ворид шудам ва гуфтам: Ҳоли худро чӣ гуна меёбӣ? Фармуд: Муҳаббати он касе, ки худат медонӣ, маро ба ин ҳоле ки мебинӣ, гирифтор сохт (ба мерос гузорид). Гуфтам: Ва бо вуҷуди қудрату тавоноӣ доштани ту бар ӯ, чӣ чиз туро аз баҳра бурдан (истимтоъ) аз ӯ бозмедорад? Фармуд: Баҳра бурдан бар ду намуд аст: Яке нигоҳи мубоҳ ва дигаре лаззати ҳарому мамнӯъ (маҳзур). Аммо он нигоҳи мубоҳ, пас он маҳз ҳамон чизест, ки маро ба ин ҳоле ки мебинӣ, гирифтор сохт. Ва аммо он лаззати ҳарому мамнӯъ, пас маро аз он ҳамон ҳадисе бозмедорад, ки падарам ба ман ривоят кард; фармуд, ки Сувайд ибни Саъид ба мо ҳадис гуфт, Алии

Мусҳир аз Абияҳёи Қаттоб, аз Муҳоҳид, аз Ибни Аббос **(разияллоҳу анҳумо)** ривоят кард, ки вай ҳадисро ба Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) мерасонад (марфуъ месозад), ки фармуданд: **“Ҳар кӣ ошиқ шавад, пас онро пинҳон дорад, покдоманӣ (иффат) бичӯяд ва сабр намояд, Аллоҳ вайро мебахшад ва вориди ҷаннат месозад”**.

Сипас ин шеърро хонд:

«*Ба он ҷодуе нигоҳ кун, ки аз гӯшаҳои чашми ӯ ҷорӣ мешавад,*

Ва ба он сиёҳии зебову сурмагуни чашмони орому хумори ӯ бингар.

Ва ба он мӯйҳои болои чеҳраву рухсори ӯ нигоҳ кун,

Ки гӯё онҳо мӯрчагоне ҳастанд, ки бар рӯи устухони фил (оҷ) роҳ мераванд».

Сипас шеъри дигареро хонд:

«*Мардумро чӣ шудааст, ки он сабзаву сиёҳии нозуки рӯи ду рухсори ӯро айб медонанд,*

Дар ҳоле ки гулҳои сурхи рӯи шоҳаҳоро айбдор намекунанд?

Агар айби рухсори ӯ рӯидани мӯйҳои нозук бошад,

Пас айби чашмҳо низ мавҷудияти мӯйҳои мижгон аст!»

Нифтавайҳ фармуд: Пас ба ӯ гуфтам: Ту қиёсро дар илми фиқҳ инкор мекардӣ (чунки зоҳиримазҳаб

будӣ), аммо онро дар ин амри бад (ишқ) собит месозӣ? Фармуд: Ғолиб омадани эҳсоси ботинии қалб (вақд) ва тасарруфи нафс маро ба ин кор даъват кард. Сипас дар ҳамон шаб вафот намуд; ва ӯ ба сабаби ҳамин маъшуқи худ китоби «Аз-заҳра»-ро тасниф ва таълиф карда буд.

Ва аз ҷумлаи суханҳои ӯ дар он китоб ин аст: “Ҳар касе аз расидан ба он кӣ дӯст медорад, ноумед (ёис) шавад ва дар ҳамон лаҳза аз ғам намирад, ҳақиқатан қалбаш аз ӯ ором меёбад ва вайро фаромӯш мекунад (салоҳ мешавад). Ва ин маҳз ҳамон аввалин зарбаву воҳимаҳои ноумедист, ки ба қалб ворид мешавад, дар ҳоле ки қалб барояш омода нест. Ва аммо зарбаи дуюм, пас он дар ҳоле ба қалб меояд, ки ҳамон зарбаи аввалия қалбро барои қабули он нарму омода сохтааст”.

Ва ӯ (Абубакр ибни Довуд) ва Абул-Аббос ибни Сурайҷ (-и фақеҳ) (раҳматуллоҳи алайҳ) дар маҷлиси вазир Абулҳасан Алии ибни Исо бо ҳам мулоқот карданд ва дар як масъала аз илми «Ило» (қасами шавҳар барои наздикӣ накардан бо зан) бо якдигар баҳсу мунозира намуданд. Ибни Сурайҷ ба ӯ фармуд: Ту дар ин ки бигӯӣ: “Ҳар касе нигоҳҳояш доимӣ шавад, ҳасратҳояш афзун мегардад”, ниҳоят устодтар ва моҳиртар ҳастӣ, нисбат ба ин ки дар

илми фиқҳ сухан гӯй! Абубакр ибни Довуд фармуд: Агар чунин ҳам бошад, пас ҳақиқатан ман мегӯям:

«*Ман ду чашми худро дар бӯстони зебоиҳо сайругашт медиҳам,*

Вале нафси худро аз ин ки ба амри ҳароме даст занад, бозмедорам.

Ва ман аз вазнинии ҳавову ҳавас чизеро бар дӯш мекашам,

Ки агар он бар рӯи санги сахт (асамм) рехта мешуд, ба таҳқиқ он санг харобу вайрон мегашт.

Ва гӯшаи чашми ман аз тарҷумони хотиру андешаҳои ман сухан мегӯяд;

Пас агар дуздида нигоҳ кардани ман ба хотири ҳифзи муҳаббати ӯ намешуд, чашмам ошкоро сухан мекард.

Ман ҳавову ҳавасро як даъвои холӣ аз ҷониби тамоми мардум дидам;

Пас аз ин рӯ, ҳеҷ муҳаббати саҳеҳ, соф ва таслимшудаеро дар миёни онҳо мушоҳида намекунам»".

Пас Абулмуҳсин ибни Сурайҷи Фақеҳ (раҳматуллоҳи алайҳ) ба ӯ фармуд: "Ту ба чӣ чиз бар ман фахр мекунӣ? Агар ман ҳам мехостам, ба таҳқиқ мегуфтам:

«*Ва суханҳои ширини ӯ дар лаҳн ва нағмаҳояш мисли асал аст;*

Ман шабҳоро дар ҳоле рӯз кардам, ки нафси худро аз лаззати хоби сабук (синот) дар назди ӯ бозмедоштам.

Ба хотири шефтагӣ, зебоӣ ва суҳбатҳои хуши ӯ;

Ва ман нигоҳҳои худро аз дидани рухсор ва чеҳраи ӯ пок нигоҳ медорам.

То он даме ки сутуни субҳгоҳӣ равшан гардид ва ӯ дар ҳоле рафт,

ки мӯҳри Парвардигораш ва покдомании (бароат) ӯ ҳифзшуда боқӣ монд»".

Пас Абубакр ибни Довуд фармуд: "Вазир бояд ин иқрори Ибни Сурайҷро дар назди худ ҳифз кунад, то он даме ки ӯ шоҳиде биёрад, ки собит кунад он зан бо мӯҳри Парвардигораш ва бо покдоманӣ рафтааст (яъне гуноҳе сурат нагирифтааст)". Ибни Сурайҷ фармуд: "Дар ин бора бар зидди ман ҳамон чизе лозим меояд, ки бар зидди худи ту дар ин суханат лозим омада буд, ки гуфтӣ:

«*Ман ду чашми худро дар бӯстони зебоиҳо сайругашт медиҳам,*

Вале нафси худро аз ин ки ба амри ҳароме даст занад, бозмедорам»".

Пас вазир аз ин суҳбати онҳо хандид ва фармуд: "Ҳақиқатан, шумо ду нафар латофат ва зарофати ниҳоят бузургеро якҷоя кардед". Ин қиссаро Абубакр Хатиби Бағдодӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) дар

китоби таърихи худаш («Таърихи Бағдод») зикр кардааст.

Ва рӯзе ба назди Абубакр ибни Довуд фатвое омад, ки мазмуни он чунин буд:

“*Эй писари Довуд, эй фақиҳи бузурги Ироқ!*

Барои мо дар бораи он чашмони кушандае, ки дилҳоро сайд мекунанд, фатво бидеҳ.

Оё бар он чашмон ба хотири он ҷароҳату корҳое, ки анҷом додаанд,

Гуноҳу ҷаноят ҳаст ва ё рехтани хуни ошиқон барои онҳо ҳалолу ҷоиз аст?”

Пас Абубакр ибни Довуд бо хатти худаш дар зери он ду байт чунин навишт:

“*Дар назди ман ҷавоби масъалаҳои ошиқон мавҷуд аст;*

Пас онро аз як инсони ҷигарсӯхта ва шавқманде бишнав.

Вақте ту дар бораи ҳавову ҳавас суол кардӣ, қалби маро ба шӯр овардӣ

Ва ашкеро рехтӣ, ки пеш аз ин рехта намешуд.

Агар маъшуқе ошиқи худро азоб диҳад,

Пас он ошиқи азобкашида ниҳоят неъматдидатарин ва хушбахттарин дар миёни ошиқон аст” .

Ва соҳиби китоби «Манозилу-л-аҳбоб», Шаҳобуддин Муҳаммад ибни Сулаймон ибни Фаҳд,

ки соҳиби девони иншо (котиби давлатӣ) буд, фармудааст: “Ман дар ҷавоби он ду байт бар асоси ҳамон қофияи онҳо ба суолкунанда чунин ҷавоб додам:

«Бигӯ ба он касе, ки ба унвони суолкунанда дар бораи он нигоҳҳову чашмоне омадааст,

Ки онҳо бо хуни ошиқон бозӣ мекунанд:

Дар миёни махлуқот бар зидди шамшер ҳеҷ гуноҳу ҷанояте нест,

Ҳар гоҳ ки теғи худро аз рӯи хуни рехташуда баргардонад.

Ва шамшери нигоҳҳо ниҳоят лоиқтар ва сазовортар аст,

Ки аз он ҷиноятҳое, ки дар ҳаққи ошиқон анҷом додааст, чашмпушӣ кунад.

Ҳақиқатан, ҳар касеро он чашмон бикушанд, ӯ як шаҳид аст;

Ва аз ҳамин сабаб аст, ки ошиқ аз лоғариву беморӣ нест мешавад, дар ҳоле ки номи ӯ боқӣ мемонад»”.

Ва назиру монанди ин, фатвоест, ки ба назди Шайх Абулхаттоб Маҳфуз ибни Аҳмади Кавзонӣ — устод ва шайхи ҳанбалиҳо дар замони худаш (раҳматуллоҳи алайҳ) — ворид шуд, ки ба ин шакл буд:

“Бигӯ ба Имом Абулхаттоб: як масъалае ба назди ту омадааст,

Ки гӯё ҳеҷ кас ғайр аз ту барои ҷавоби он офарида нашудааст.

Чӣ хоҳад буд ҳоли марде, ки азм намуд то намоз бихонад,

Аммо аз ҳамон лаҳзае, ки ба намоз оғоз кард, як зани соҳибҷамоле дар хотири ӯ зоҳир шуд ва мард ба вай машғул (лоҳӣ) гашт?”

Пас Абулхаттоб (раҳматуллоҳи алайҳ) дар зери он суол чунин ҷавоб навишт:

“Бигӯ ба он адибе, ки бо як масъалае омадааст,

Ки вақте ман ба он гӯш андохтам, қалби маро шодмон сохт:

Ҳақиқатан, он зане, ки вайро аз ибодаташ фирефтаву машғул сохт,

Як зани соҳибҷамол ва боҳаёе буд, пас он мард ба сабаби шефтагӣ аз намозаш баргашт.

Агар ӯ тавба кунад ва сипас он ибодати худро қазо намояд,

Пас раҳмати Аллоҳ ҳамоно мепӯшонад касеро, ки дучори гуноҳ гашта ва сипас ба ҳуш омадааст”.

Ва Абдуллоҳ ибни Маъмари Қайсӣ фармудааст: “Соле ба ҳаҷ рафтам, сипас шабе барои зиёрати қабри Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) вориди масҷиди Мадина шудам. Дар ҳоле ки миёни

қабр ва минбар (дар Равзаи шариф) нишаста будам, ногаҳон овози нолаву оҳу фиғонеро шунидам. Пас ба он гӯш андохтам, ки он шахс ин шеърро мехонд:

«*Оё нолаи кабӯтарони дарахти сидр туро маҳзун сохт ва ғамҳои синаатро ба шӯр овард?*

Ё ин ки зикри зани соҳибҷамоле хобро аз чашмонат бурд, —

Зане, ки ба ту васвасаҳои фикриро ҳадя кардааст?

Эй чӣ шаби дарозе бар як инсони бемору афгоре,

ки аз бехобӣ ва камии сабр шикоят мекунад!

Оё он касеро, ки дӯст медорӣ, ба оташи сӯзони ғам супурдаӣ, —

Оташе, ки мисли шӯълаи ахгар фурӯзон аст?

Пас, моҳи шаби чордаҳ (бадр) шоҳид аст, ки ман шефтаву шайдои муҳаббати зане ҳастам, ки худаш ба моҳи шаби чордаҳ шабеҳ аст.

Ман ҳеҷ гоҳ гумон намекардам, ки дар муҳаббати ӯ чунин саргардон мешавам,

То ин ки дучори бало гаштам, дар ҳоле ки худам намедонистам» .

Сипас он овоз қатъ шуд ва ман нафаҳмидам, ки он аз куҷо омад. Ногаҳон дидам, ки дубора гиря ва нолаву оҳу фиғон баргашт, сипас ин шеърро хонд:

«*Оё хаёли меҳмони Райё (номи зан) туро маҳзун сохт,*

Дар ҳоле ки шаб бо гилему гесувони сиёҳи худ торику вазнин гаштааст?

Ҳавову ҳавас бо оғози пинҳони худ ҷони туро ба коми марг кашид,

Ва он хаёли меҳмон чашмони туро ба шӯр овард.

Ту Райёро садо задӣ, дар ҳоле ки торикӣ гӯё як дарёи пурталотуме буд,

Ки мавҷҳои бузургаш ба ҳам бархӯрд мекарданд.

Ва моҳи шаби чордаҳ дар осмон сайр мекунад,

Гӯё подшоҳест, ки пиёда роҳ меравад ва ситорагон лашкариёни ӯ ҳастанд.

Ва ту дар ин шаб ситораи Ҷавзоро мебинӣ, ки дар торикӣ мерақсад,

Мисли рақси маҳбубе, ки мастии ошкоре бар ӯ ғолиб гаштааст.

Эй шаб, ту бар як ошиқе дароз шудӣ, ки барояш

Ҳеҷ ёвар ва кӯмаку паноҳе ҷуз омадани субҳгоҳ нест».

Пас (гӯё ҳавову ҳавас ё шаб) ба ман ҷавоб дод: «Бимир аз рӯи аҷали табиии худ (ҳатфи анф) ва хуб бидон,

ки ҳақиқатан ин ҳавову ҳавас, худи ҳамон хориву зиллати ҳозир ва нақд аст»”.

(Абдуллоҳ ибни Маъмар) Фармуд: “Ва ман ҳангоми оғоз кардани ӯ ба хондани ин байтҳо ба наздаш рафтам, вале ӯ мутаваҷҷеҳ ва бохабар

нашуд, магар вақте ки ман дар канори ӯ қарор гирифтам. Пас, ҷавонеро дидам, ки дар оғози ҷавонии худ буд ва ашк дар рӯи рухсорааш ду хат (ҷӯяк) канда буд. Пас ба ӯ салом додам, ӯ фармуд: «Биншин, ту кистӣ?» Гуфтам: Абдуллоҳ ибни Маъмари Қайсӣ. Фармуд: «Оё ҳоҷате дорӣ?» Гуфтам: Бале, ман дар Равзаи шариф нишаста будам, пас чизе маро ба изтироб наовард, магар овози ту; ҷонам қурбони ту бод, ин чӣ чизест, ки дар вуҷуди худ меёбӣ? Пас фармуд: Ман Утба ибни Ҳубоб ибни Мунзир ибни Ҷамуҳи Ансорӣ ҳастам. Рӯзе пагоҳирӯзӣ ба сӯи масҷиди Аҳзоб рафтам ва дар он намоз хондам, сипас дар ҷое ниҳоят наздик гӯшанишинӣ намудам. Ногаҳон бо заноне рӯбарӯ шудам, ки омаданд ва мисли паррандаи қато (кабк) бо хиромидан роҳ мерафтанд ва дар миёни онҳо канизаке буд, ки соҳиби ҳусни бадеъ ва ҷамоли комил буд. Пас дар баробари ман биистод ва гуфт: «Эй Утба, чӣ мегӯӣ дар бораи пайвастан бо касе, ки хостори пайвастан бо туст?» Сипас маро тарк кард ва рафт; пас аз он дигар ҳеҷ хабаре аз ӯ нашнидам ва дар паси ӯ ба ҳеҷ нишоне (асар) нарасидам. Ва ман ҳамоно саргардонам ва аз як ҷой ба ҷои дигар меравам. Сипас фарёде кашид ва ба рӯ афтида, беҳуш (мағшӣ) гардид. Сипас ба ҳуш омад, дар ҳоле ки гӯё

ду рухсорааш бо гиёҳи сурхи варс ранг карда шуда буданд, сипас ин шеърро хонд:

«*Ман шуморо бо қалби худ аз кишварҳои дур мебинам;*

Пас оё шумо низ маро бо фурӯтании қалб бо вуҷуди дуриҳоям мебинед?

Қалби ман ва чашми ман бар зидди дурии шумо ҳасрат мекашанд;

Дар ҳоле ки рӯҳи ман дар назди шумост ва зикри шумо дар назди ман аст.

Ва ман ҳеҷ гоҳ аз ширинии зиндагӣ лаззат намебарам, то ин ки шуморо бубинам;

Агарчи худам дар Фирдавс дар ҷаннати ҷовидон (хулд) бошам» .

Пас гуфтам: Эй фарзанди бародарам, ба сӯи Парвардигорат тавба кун ва аз гуноҳат барои Ӯ омурзиш бихоҳ, зеро дар пеши рӯи ту даҳшати мақоми ҳисоб (ҳавлу-л-матлаъ) истодааст. Пас фармуд: Ман ҳеҷ гоҳ ин муҳаббатро фаромӯш намекунам, то он даме ки он ду кӯчидаи қабилаи Анад ба хонаи худ бозгарданд (яъне ин амр номумкин аст). Ва ман ҳамоно ҳамроҳи ӯ будам, то ин ки субҳ дамид, пас гуфтам: Бархез, то якҷоя ба сӯи масҷиди Аҳзоб биравем, шояд Аллоҳи Мутаъол ғамму ғуссаи туро рафъ созад. Фармуд: «Ба баракати тоат ва ҳамроҳии ту ин шоа Аллоҳ ба ин амр умед дорам». Пас раф-

тем, то ин ки ба масҷиди Аҳзоб омадем, пас шунидам, ки ӯ ин шеърро мехонд:

«*Эй мардон, ба додам бирасед ба хотири рӯзи чоршанбе;*

Оё ҳамеша ин рӯз баъд аз соҳиби ақл (нуҳо) будани ман, бароям шӯру шавқ (тараб) ба вуҷуд меорад?

Ҳамоно оҳуи (ҷавони) он рӯз маро ба куштан мекашад,

Ки ба сӯи масҷиди Аҳзоб дар ҳоле ки ниқоб бар рӯй дорад, меояд.

Мардумро хабар медиҳад, ки ҳадафу ҳиммати ӯ танҳо савоб аст;

Дар ҳоле ки ӯ ба хотири хостани савоб ва аз рӯи эҳтисоб наомадааст.

Агар ӯ хостори подошу савоб мебуд, ҳеҷ гоҳ бо нозу ишва дар ҳоле ки

Худро бо мушки кӯфташуда хушбӯй карда ва дастҳояшро ранг (хизоб) намудааст, намеомад»".

(Абдуллоҳ ибни Маъмар) Фармуд: "Сипас нишастем, то ин ки намози зӯҳрро хондем. Ногаҳон бо он занон рӯбарӯ шудем, ки омаданд, вале он канизак (Райё) дар миёни онҳо набуд. Пас дар баробари Утба истоданд ва ба ӯ гуфтанд: «Эй Утба, чӣ гумон дорӣ дар бораи он зане, ки хостори пайвастан бо ту буд ва боис ба парешонии ҳолу андешаи ту гашта-

аст?» Утба фармуд: «Ҳоли ӯ чӣ гуна аст?» Гуфтанд: «Падараш ӯро гирифт ва ҳамроҳи худ ба сӯи замини Самова кӯчид ва рафт». Пас ман аз он занон дар бораи он канизак суол кардам, онҳо гуфтанд: «Ӯ Райё, духтари Ғитрифи Сулмӣ аст». Пас Утба сари худро ба сӯи он занон бардошт ва ин шеърро хонд:

«*Эй ду дӯсти ҷонии ман, ба таҳқиқ барои кӯчидани Райё уштуронро омода сохтанд ва каҷаваҳояшро баст;*

Ва ӯ ба сӯи замини Самова рафт ва ғайри ӯ дар ин ҷо боқӣ монд.

Эй ду дӯсти ман, ҳақиқатан ман аз рӯи гиряву ашки зиёд кӯр (шабкӯр) гаштам;

Пас оё дар назди каси дигаре чашме (муқла) ҳаст, ки онро ба орият бигирам?» .

Пас ба ӯ гуфтам: Ҳақиқатан ман бо молу сарвати ниҳоят фаровоне (ба Мадина) омадаам, ки мехоҳам онро барои аҳли покдомониву пардапӯш (боиффат) сарф намоям. Ва ба Аллоҳ қасам, ки онро дар пеши рӯи ту сарф хоҳам кард, то ин ки ба ризогии худ ва болотар аз ризогият бирасӣ. Пас бархез, то якҷоя ба сӯи маҷлиси Ансор биравем. Пас бархостем ва рафтем, то ин ки ба назди гурӯҳе аз бузургони онҳо (Ансор) ҳозир шудем. Ман салом додам, онҳо саломро ба некӣ ҷавоб доданд. Пас гуфтам: «Эй гурӯҳи аҳли Ансор, шумо дар бораи Утба ва падари

ӯ чӣ мегӯед?» Гуфтанд: «Онҳо аз ҷумлаи сардорони араб мебошанд». Гуфтам: «Пас ҳақиқатан, ӯ ба як офати бузурге аз ҳавову ҳавас гирифтор шудааст ва ман аз шумо чизеро намехоҳам, магар ин ки барои рафтан ба сӯи замини Самова моро кӯмаку ҳамроҳӣ намоед». Пас гуфтанд: «Бо ҷону дил мешунавем ва итоат мекунем (самъан ва тоатан)». Пас мо савор шудем ва он қавм низ ҳамроҳи мо савор шуданд, то ин ки ба назди маконҳо ва хонаҳои қабилаи Бани Сулайм расидем.

Пас Ғитрифро аз омадани мо бохабар сохтанд. Ӯ ба суръат ва шитоб берун омад ва бо мо рӯбарӯ гашта, истиқбол намуд ва гуфт: «Хуш омадед ва зинда бошед, эй бузургон!» Пас мо гуфтем: «Ва ту низ зинда бошӣ! Ҳақиқатан мо меҳмонони ту ҳастем». Пас гуфт: «Дар азизтарин ва болотарин ҷои меҳмонӣ фуруд омадед». Сипас нидо кард: «Эй гурӯҳи ғуломон, меҳмононро фуруд ored!» Пас гилемҳои чармин (антоъ) ва болиштҳои нарм (намориқ) густурда шуданд ва гӯсфандону шутурҳоро барои меҳмонӣ забҳ намуданд. Пас мо гуфтем: «Мо ҳеҷ гоҳ аз таоми ту чизе намехӯрем ва намечешем, то он даме ки ҳоҷати моро бароварда созӣ». Пас гуфт: «Ва ҳоҷати шумо чист?» Гуфтем: «Мо духтари азизу каримаи ту (ақила)-ро барои Утба ибни Ҳубоб ибни Мунзир хостгорӣ мекунем». Пас

(Ғитриф) гуфт: «Ҳақиқатан он зане, ки шумо онро хостгорӣ менамоед, ихтиёри кору раъяш ба дасти худи ӯст ва ман худам вориди хона мешавам ва ӯро бохабар месозам». Сипас бо ҳолати хашмгин ва тунд ба назди духтараш ворид шуд. Духтар гуфт: «Эй падар, маро чӣ шудааст, ки дар чеҳраи ту аломати хашмро мебинам?» Пас гуфт: «Ҳақиқатан аҳли Ансор омадаанд ва туро аз ман хостгорӣ мекунанд». Духтар гуфт: «Онҳо сардорони бузургвор ҳастанд, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) барои онҳо талаби омурзиш кардааст; пас ин хостгорӣ аз ҷониби кадоме аз онҳост?» Пас гуфт: «Барои Утба ибни Ҳубоб аст». Духтар гуфт: «Ба Аллоҳ қасам, ки ман дар бораи ин Утба шунидаам, ки ҳақиқатан ӯ ба ҳар чӣ ваъда диҳад, вафо мекунад ва ба ҳар мақсаде ки азм намояд, ба он мерасад»”.

Пас (падараш) гуфт: «Қасам ёд кардам, ки туро ҳеҷ гоҳ ба издивоҷи ӯ надиҳам, зеро ба гӯши ман баъзе аз суҳбатҳову робитаҳои ту бо ӯ расидааст». Духтар гуфт: «Чунин чизе набуд. Вале кунун, ки қасам хӯрдаӣ, ҳақиқатан аҳли Ансорро набояд бо як радди зишту қабеҳ пас гардонд, пас радди онҳоро ба некӣ бигардон». Падар фармуд: «Бо чӣ чиз?» Гуфт: «Маҳри (қалини) маро бар онҳо ниҳоят гарон ва вазнин кун, зеро онҳо дар ин ҳолат бармегарданд ва онро қабул намекунанд». Падар гуфт: «Чӣ суха-

ни ниҳоят зебое гуфтӣ!» Пас ба суръат ба назди онҳо берун омад ва гуфт: «Ҳақиқатан духтари қабила розигӣ дод, вале ман барои ӯ маҳреро мехоҳам, ки лоиқи амсоли ӯ бошад. Пас кӣ иҷрои онро ба дӯш мегирад?» Абдуллоҳ ибни Маъмар фармуд: «Ман иҷро мекунам, пас ҳар чӣ мехоҳӣ, бигӯ!» Падар гуфт: «**Ҳазор мисқол тилло, сад ҷомаи (куртаи) рахдори қиматбаҳо ва панҷ зарфи калон аз анбар**». Абдуллоҳ фармуд: «Тамоми инҳоро ба ту медиҳам, пас оё розигӣ додӣ?» .

Падар гуфт: «Бале». Абдуллоҳ фармуд: «Пас гурӯҳе аз Ансорро ба сӯи Мадина фиристодам ва онҳо тамоми он чиро ӯ талаб карда буд, оварданд. Сипас зиёфати тӯй (валима) сохта шуд ва чандин рӯзҳо дар он ҷо бимондем. Сипас падар гуфт: «Духтари худро бигиред ва дар паноҳи Худо баргардед». Сипас вайро дар каҷова (ҳавдаҷ) савор кард ва ӯро бо сӣ уштури борбардор аз молу сарват ва туҳфаҳо ҷиҳоз дод. Аз ӯ хайрухуш намудем ва ҳаракат кардем, то ин ки миёни мо ва Мадина танҳо як марҳила (масофаи якрӯза) боқӣ монд. Ногаҳон саворони ҷангҷӯе бар зидди мо баромаданд, ки хостори ғоратгарӣ буданд; ман гумон мекунам, ки онҳо аз қабилаи Бани Сулайм буданд. Пас Утба ибни Ҳубоб бар зидди онҳо ҳуҷум кард ва мардонеро аз онҳо бикушт ва дигаронро ҷароҳатдор сохт. Сипас

дар ҳоле ба назди мо баргашт, ки ба ӯ ҷароҳати сахти найза расида буд, ки хунаш фаввора мезад. Пас бар рӯи замин афтид ва рухсори худро ба хок ниҳод. Он саворони ғоратгар аз мо дур карда шуданд, дар ҳоле ки Утба ҳақиқатан ҷони худро ба Офаридгор супурда буд (вафоти ёфт). Пас мо нидо кардем: «Эй воҳ, Утба кушта шуд!» Пас он канизак овози моро бишнид ва худро аз рӯи уштур ба замин партофт ва бо сӯзиши ниҳоят шадиди қалб фарёду нола кардан гирифт ва ин шеърро хонд:

«Ман худро ба сабр кардан маҷбур сохтам, на ин ки дар ҳақиқат сабр дошта бошам; б

алки нафси худро танҳо бо ҳамин тасаллӣ медиҳам, ки ҳақиқатан ӯ ба ту пайвастанист. Пас, агар рӯҳи ман аз рӯи адолат рафтор мекард, ба таҳқиқ ба сӯи ҳалоку марг

дар пешопеши ту ва пеш аз тамоми махлуқот собиқ ва пешқадам мешуд.

Бинобар ин, баъд аз ман ва баъд аз ту дигар ҳеҷ кас нисбат ба дӯсти ҷонии худ аз рӯи адолат рафтор намекунад,

ва ҳеҷ ҷоне бо ҷони дигар ин гуна мувофиқ ва ҳамоҳанг нахоҳад буд».

Сипас нафаси сахте (шаҳиқ) кашид ва дар ҳамон лаҳза ҷони худро супурд. Пас барои он ду як қабри ягонаву муштарак канда, онҳоро дар он ҷо ба хок

супурдем. Сипас ба Мадина баргаштам ва ҳафт сол дар он ҷо бимондам. Сипас ба сӯи кишвари Ҳиҷоз рафтам ва вориди Мадина гаштам ва гуфтам: «Ба Аллоҳ қасам, ки ба назди қабри Утба хоҳам рафт, то вайро зиёрат кунам». Пас ба назди қабр омадам, ногаҳон дар болои он дарахтеро дидам, ки бар рӯи он порчаҳои матои сурх ва зард баста шуда буданд. Пас ба соҳибони он макон гуфтам: «Дар назди мардум ба ин дарахт чӣ гуфта мешавад?» Гуфтанд: «Ин дарахти ду арӯс (шаҷарату-л-арусайн) аст»”.

(Мухолифон мегӯянд): “Ва агар дар мавриди рухсат ва ҷоиз будани ишқ — бар хилофи он сахтгириҳо — ҳеҷ далеле намебуд, маҳз ҳамин ҳадисе, ки бо санадҳои неку устувор (ҳасан) ривоят шудааст, басанда намуд. Ва он ҳадиси Сувайд ибни Саъид, аз Алии ибни Мусҳир, аз Абияҳёи Қаттоб, аз Муҷоҳид, аз Ибни Аббос **(разияллоҳу анҳумо)** аст, ки вай ҳадисро ба Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) мерасонад (марфуъ месозад), ки фармуданд: **“Ҳар кӣ ошиқ шавад, пас покдоманӣ бичӯяд ва онро пинҳон дорад ва бимирад, пас ӯ як шаҳид аст”**. Ва ин ҳадисро Сувайд инчунин аз Ибни Мусҳир, аз Ҳишом ибни Урва, аз падараш, аз Оиша **(разияллоҳу анҳо)** ба шакли марфуъ ривоят кардааст. Ва онро Хатиби Бағдодӣ аз Азҳарӣ, аз Муофо ибни Закариё, аз Қутба, аз Ибни Фазл, аз

Аҳмад ибни Масруқ, аз худи ӯ ривоят намудааст. Ва онро Зубайр ибни Баккор аз Абдулазизи Моҷишун, аз Абдулазиз ибни Абиҳозим, аз Ибни Абинаҷеҳ, аз Муҷоҳид, аз Ибни Аббос **(разияллоҳу анҳумо)** ривоят кардааст.

Ва ин сарвари аввалину охирин ва фиристодаи Парвардигори оламиён (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба сӯи Зайнаб духтари Ҷаҳш **(разияллоҳу анҳо)** нигоҳе афканд, пас (дар нафси Худ) фармуд: **“Поку Муназзаҳ аст Аллоҳ, Дигаркунандаи қалбҳо”**. Ва он зан дар никоҳи Зайд ибни Ҳориса (разияллоҳу анҳу) — ғуломи озодкардаи Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) — қарор дошт. Пас чун Зайд азм намуд, ки вайро талоқ диҳад, Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба ӯ фармуд: **“Аз Аллоҳ битарс ва ҳамсаратро дар назди худ нигоҳ дор!”** Пас чун Зайд вайро талоқ дод, Аллоҳи Мутаъол он занро аз болои осмонҳои ҳафтгона ба никоҳи Паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) даровард. Пас худи Худованд сарпараст (валӣ) ва иҷрокунандаи никоҳи он зан бо Паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) гардид ва пайванди ақди онҳоро аз болои арши Худ устувор сохт ва бар Паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ин оятро фуруд овард: **«Ва (эй Паёмбар, ба ёд ор) он гоҳро, ки ба он касе, ки Аллоҳ ба ӯ неъмат бахшида буд**

ва ту низ ба ӯ неъмат дода будӣ, мегуфтӣ: «Ҳамсаратро дар назди худ нигоҳ дор ва аз Аллоҳ битарс!» ва дар нафси худ чизеро пинҳон медоштӣ, ки Аллоҳ ошкоркунандаи он аст ва аз мардум ҳарос доштӣ, дар ҳоле ки Аллоҳ сазовортар аст, ки аз Ӯ битарсӣ» (Сураи Аҳзоб: 37).

Ва ин Давуд (алайҳи-с-салом) — паёмбари Худо — аст, ки дар ҳоле ки дар зери сарпарастии ӯ наваду нӯҳ зан қарор дошт, сипас ба он зани дигар муҳаббат пайдо кард ва бо ӯ издивоҷ намуда, теъдоди онҳоро ба сад нафар комил сохт.

Имом Зуҳрӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) фармудааст: “Аввалин муҳаббате, ки дар Ислом ба вуҷуд омад, муҳаббати Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) нисбат ба Оиша **(разияллоҳу анҳо)** буд”. Ва Масруқ (раҳматуллоҳи алайҳ) ҳамеша Оишаро “маҳбубаи Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам)” ном мебурд.

Ва Абуқайс — ғуломи Абдуллоҳ ибни Амр — фармудааст: Абдуллоҳ ибни Амр **(разияллоҳу анҳумо)** маро ба назди Умми Салама **(разияллоҳу анҳо)** фиристод, то аз ӯ суол кунам, ки: “Оё Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дар ҳоле ки рӯзадор буд, аҳли хонаводаашро бӯса мекард?” Умми Салама фармуд: “Не”. Пас (Абуқайс) гуфт: “ Дар ҳақиқат Оиша **(разияллоҳу анҳо)** фармудааст,

ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) вайро дар ҳоли рӯзадорӣ бӯса менамуд”. Пас Умми Салама **(разияллоҳу анҳо)** фармуд: “Дар ҳақиқат Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳар гоҳ Оишаро медид, (аз рӯи муҳаббати шадид) тавони сабр кардан ва дурӣ ҷустан аз ӯро надошт”.

(Мухолифон мегӯянд): “Ва Саъид ибни Иброҳим аз Омир ибни Саъид, аз падараш ривоят кардааст, ки фармуд: Ҳазрати Иброҳими Халил (алайҳи-с-салом) ба сабаби шефтагии шадид ва камии сабраш дар дурии ҳазрати Ҳоҷар, ҳар рӯз бо (уштури паррони) Буроқ аз кишвари Шом ба зиёрати ӯ (ба Макка) меомад.

Ва Хароитӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) зикр кардааст, ки Абдуллоҳ ибни Умар **(разияллоҳу анҳумо)** канизаки румиеро харидорӣ намуд ва вайро ниҳоят сахт дӯст медошт. Пас рӯзе он канизак аз рӯи хари (бағла) ӯ ба замин афтид, пас Ибни Умар ҳамоно ба пок кардани хоку гард аз чеҳраи ӯ оғоз намуд ва вайро бӯса мекард. Ва он канизак ба ӯ ниҳоят зиёд мегуфт: «Йа батрун анта қолун», яъне: «Эй хоҷаи ман, ту ниҳоят хуб ва некӯ ҳастӣ». Сипас он зан аз назди ӯ гурехт ва Ибни Умар аз дурии ӯ дучори андӯҳ ва вачди ниҳоят шадиди қалбӣ гардид ва ин шеърро хонд:

«*Ман ҳамеша гумон мекардам, ки як инсони хубу некӯ (қолун) ҳастам ва ӯ аз назди ман рафт;*

пас имрӯз хуб медонам, ки ҳақиқатан ман дигар қолун нестам».

Ва Абумуҳаммад ибни Ҳазм (раҳматуллоҳи алайҳ) фармудааст: «Ва ба таҳқиқ, бисёр аз хулафои рошидин ва пешвоёни ҳидоятёфта дучори муҳаббат гаштаанд». Ва марде ба ҳазрати Умар ибни Хаттоб **(разияллоҳу анҳу)** гуфт: «Эй амири мӯъминон, ман занеро дидам ва ба ӯ ошиқ шудам». Пас ҳазрати Умар фармуд: «Ин кор аз он чизҳоест, ки ту ихтиёри онро дар дасти худ надорӣ»”.

ҶАВОБ ВА РАДДИЯИ ИМОМ ИБНИ ҚАЙЙИМ:

Пас ҷавоб ин аст ва тавфиқ танҳо аз ҷониби Аллоҳи Мутаъол мебошад: Ҳақиқатан, дар сухан гуфтан дар ин боб, ба таври ҳатмӣ ва зарурӣ бояд фарқ ва тамийиз гузошта шавад дар байни он чӣ **воқеъ мегардад** (воқеият) ва он чӣ **ҷоиз аст** ва он чӣ **фоидаовар** асту он чӣ **зарар мерасонад**. Ва набояд ба таври куллӣ ва умумӣ ҳукм ба сарзанишу инкор ва ё ҳукм ба ситоишу қабули он бароварда шавад. Ва ҳақиқатан, ҳукми он танҳо вақте равшан мегардад ва амраш ошкор мешавад, ки вобастагӣ ва тааллуқи он зикр карда шавад. Ва агар чунин

набошад, пас худи ишқ аз он назаре ки ишқ аст, на мавриди ситоиш қарор мегирад ва на мавриди сарзаниш мегардад. Ва мо акнун фоидаовар ва зарарovари муҳаббатро ва ҷоиз ва ҳароми онро ба таври дақиқ зикр менамоем.

ФАСЛ: МУҲАББАТИ ФОИДАОВАР

Бидон, ки фоидаовартарин (боманфиаттарин) муҳаббат ба таври мутлақ ва воҷибтарин, баландтарин ва боазаматтарини он, муҳаббат ба Зотест, ки қалбҳо бар маҳаббати Ӯ сиришта шудаанд ва хилқату табиати махлуқот бар парастишу таслими Ӯ офарида шудааст. Ва ба воситаи ҳамин муҳаббат замин ва осмонҳо устувор гаштаанд ва махлуқот бар асоси он халқ шудаанд. Ва ин муҳаббат, худи сирру ҳақиқати шаҳодати «Ло илоҳа иллаллоҳ» (Нест маъбуде ҷуз Аллоҳ) мебошад. Зеро маъбуд (Илоҳ) ҳамон Зотест, ки қалбҳо бо муҳаббат, бузургдошт, таъзим, хориву шикастагӣ, фурӯтанӣ ва бандагӣ ба сӯи Ӯ майлу парастиш мекунанд. Ва ибодат ҳамоно ҷоиз ва солеҳ нест, магар танҳо барои Ӯ, ки ягонаву бешарик аст. Ва ибодат иборат аст аз: Камоли муҳаббат ҳамроҳ бо камоли фурӯтанӣ ва хориву шикастагӣ бар Офаридгор. Ва шарик овардан дар ин бандагӣ (ширки акбар), аз ҷумлаи золимтарин зулмҳост, ки Аллоҳи Мутаъол онро ҳеҷ гоҳ намебахшад. Ва Аллоҳи Мутаъол барои Зоти Худ аз тамоми ҷиҳатҳо дӯст дошта мешавад ва ҳар чӣ ғайр аз Ӯст, танҳо ба таври тобеъ ва пайравӣ аз муҳаббати Ӯ дӯст дошта хоҳад шуд.

Ва ба таҳқиқ, бар воҷиб будани муҳаббати Зоти Поку Муназзаҳ тамоми китобҳои нозилшудаи Ӯ, даъвати ҳамаи паёмбаронаш, он фитрате, ки бандагонашро бар он офаридааст, он ақле, ки дар вуҷудашон ҷой додааст ва он неъматҳои фаровоне, ки бар онҳо арзонӣ доштааст, равшан далолат мекунанд. Зеро қалбҳо ҳақиқатан бар асоси табиат ва фитрати худ сохта шудаанд, ки ҳар касе ба онҳо неъмат диҳад ва некӣ кунад, вайро дӯст бидоранд. Пас чӣ гуна хоҳад буд муҳаббат нисбат ба Зоте, ки аслу ҳақиқати тамоми некиҳо маҳз аз ҷониби Ӯст? Ва ҳеҷ неъмате дар вуҷуди тамоми махлуқот нест, магар ин ки он танҳо аз ҷониби Ӯст ва Ӯ ягонаву бешарик аст, чуноне ки Аллоҳи Мутаъол мефармояд: **«Ва ҳеҷ неъмате дар назди шумо нест, магар ин ки аз ҷониби Аллоҳ аст, сипас ҳар гоҳ ба шумо зарару осебе расад, танҳо ба сӯи Ӯ фарёду илтиҷо мекунед»** (Сураи Наҳл: 53).

Ва ҳамчунин (далолат мекунад бар ин муҳаббат) он чӣ Худованд Худ ва Зоти Поки худро тавассути номҳои неку зебо (Асмоул ҳусно) ва сифатҳои баланди Худ ба бандагонаш шиносонидааст ва он чӣ асарҳои сохташудаи Ӯ дар коинот бар камоли мутлақи Ӯ ва авҷи ҷалолу азамати Ӯ равшан далолат мекунанд.

Ва **муҳаббатро ду ангеза ва сабаби асосӣ мебошад**: **Зебоӣ (ҷамол)** ва **бузургворӣ (ҷалол)**. Ва Парвардигори Мутаъолро барои ин ду сифат камоли мутлақ хос аст; зеро Ӯ ҳақиқатан зебост ва зебоиро дӯст медорад, балки тамоми зебоиҳо аз они Ӯст ва ҳамаи бузургвориҳо аз ҷониби Ӯст. Пас ҳеҷ кас ғайр аз Ӯ сазовор нест, ки барои Зоти худ аз ҳар ҷиҳат дӯст дошта шавад. Аллоҳи Мутаъол мефармояд: **«Бигӯ (эй Паёмбар): «Агар шумо Аллоҳро дӯст медоред, пас аз ман пайравӣ кунед, то Аллоҳ низ шуморо дӯст бидорад»»** (Сураи Оли Имрон: 31).

Ва Аллоҳи Мутаъол мефармояд: «**Эй касоне, ки имон овардаед! Ҳар кӣ аз шумо аз дини худ баргардад (муртад шавад), пас Аллоҳ ба зудӣ қавмеро меорад, ки онҳоро дӯст медорад ва онҳо низ Ӯро дӯст медоранд; дар баробари мӯъминон фурӯтану меҳрубонанд ва дар баробари кофирон сарсахту боиззатанд; дар роҳи Аллоҳ ҷиҳод мекунанд ва аз сарзаниши ҳеҷ сарзанишгаре наметарсанд. Ин фазли Аллоҳ аст, ки онро ба ҳар кӣ бихоҳад, медиҳад; ва Аллоҳ дорои фазли васеъ ва доност. Сарпарасту дӯсти (валии) шумо танҳо Аллоҳ ва паёмовари Ӯ ва касоне ҳастанд, ки имон овардаанд, — ҳамон касоне, ки намозро барпо медоранд ва закотро дар ҳоли рукӯъ**

мепардозанд. Ва ҳар касе, ки Аллоҳ ва паёмовари Ӯ ва мӯъминонро сарпарасту дӯсти худ бигирад, пас (бидонад, ки) ҳақиқатан лашкари Аллоҳ ҳамон ғолибонанд» (Сураи Моида: 54 - 56).

Пас аслу ҳақиқати вилояту дӯстӣ ва сарпарастӣ, ҳамон муҳаббат аст. Бинобар ин, ҳеҷ дӯстиву сарпарастие (муволот) ҷуз бо муҳаббат сохта намешавад, ҳамон гуна ки аслу решаи душманӣ ҳамон кинаву бадбинӣ (буғз) мебошад. Ва Аллоҳ сарпарасти касонест, ки имон овардаанд ва онҳо низ дӯстони Ӯ ҳастанд. Пас, мӯъминон ба сабаби муҳаббате, ки ба Аллоҳ доранд, бо Ӯ дӯстӣ мекунанд ва Худованд низ ба сабаби муҳаббате, ки ба онҳо дорад, сарпарастии онҳоро ба дӯш мегирад. Пас Аллоҳи Мутаъол бандаи мӯъмини худро маҳз ба андозаи муҳаббате, ки он банда ба Ӯ дорад, сарпарастӣ ва ёрӣ менамояд.

Ва аз ҳамин сабаб аст, ки Зоти Поку Муназзаҳ бар касоне, ки ғайр аз Ӯ барои худ сарпарастону дӯстони дигаре баргузидаанд, сарзанишу инкор кардааст; бар хилофи касе, ки бо дӯстони Худо (авлиёуллоҳ) дӯстӣ мекунад, зеро ӯ онҳоро ҷои Худованд интихоб накардааст, балки дӯст доштани онҳо маҳз барои комил шудани дӯстии ӯ бо Аллоҳи Мутаъол мебошад.

Ва ба таҳқиқ, Худованд сарзаниш кардааст бар касе, ки дар муҳаббат дар байни Ӯ ва ғайри Ӯ баробарӣ гузорад. Ва хабар додааст, ки ҳар касе чунин кунад, ҳақиқатан ғайр аз Аллоҳ барои худ шарикону ҳамтоёне (андод) баргузидааст, ки онҳоро мисли дӯст доштани Аллоҳ дӯст медорад, чуноне ки мефармояд: «**Ва аз миёни мардум касоне ҳастанд, ки ғайр аз Аллоҳ ҳамтоёну шариконе бармегузинанд, ки онҳоро мисли муҳаббати Аллоҳ дӯст медоранд; дар ҳоле ки касоне, ки имон овардаанд, муҳаббаташон нисбат ба Аллоҳ ниҳоят шадидтару сахттар аст**» (Сураи Бақара: 165).

Ва хабар додааст аз касоне, ки дар муҳаббат дар байни Аллоҳ ва он шарикон баробарӣ гузоштаанд, ки онҳо дар даруни оташи дӯзах ба маъбудҳои дурӯғини худ чунин мегӯянд: «**Ба Аллоҳ қасам, ки мо дар гумроҳии ошкоре будем, он гоҳ ки шуморо бо Парвардигори оламиён баробар медонистем**» (Сураи Шуаро: 97 - 98).

Ва маҳз барои ҳамин тавҳид ва ягонагӣ дар муҳаббат буд, ки Аллоҳи Поку Муназзаҳ тамоми паёмбаронашро фиристод, ҳамаи китобҳояшро нозил кард ва даъвати тамоми расулон аз аввалин то охиринашон бар он иттифоқ афтодааст. Ва барои ҳамин муҳаббат осмонҳо, замин, ҷаннат ва дӯзах

офарида шудаанд. Пас ҷаннатро барои аҳли ин муҳаббати холис қарор дод ва оташи дӯзахро барои касоне сохт, ки дар ин муҳаббат ба Ӯ шарик овардаанд.

Ва ба таҳқиқ, Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) қасам ёд кардааст, ки: “Бандае имон намеорад (имонаш комил намешавад), то он даме ки ман дар назди ӯ аз фарзандаш, падараш ва тамоми мардум дӯстдоштатар нагардам”. Пас агар муҳаббати Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) чунин фарз бошад, муҳаббати Парвардигори Мутаъол (ҷалла ҷалолуҳу) чӣ гуна хоҳад буд?

Ва ба ҳазрати Умар ибни Хаттоб (разияллоҳу анҳу) фармуд: “Не, (имонат комил нест) то он даме ки ман дар назди ту аз ҷони худат ҳам дӯстдоштатар шавам”. Яъне имон намеорӣ, то ин ки муҳаббати ту ба ин авҷ ва мақсади ниҳоӣ бирасад.

Ва вақте ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дар муҳаббат ва тақозои он аз ҷони худи мо бар мо авлотар ва сазовортар бошад, пас оё Парвардигори Мутаъол (ҷалла ҷалолуҳу) ва Поку Муқаддас аст номҳои Ӯ, барои муҳаббату ибодати бандагон аз ҷони худашон авлотар ва сазовортар нест? Дар ҳоле ки ҳар чӣ аз ҷониби Худованд ба бандаи мӯъминаш мерасад — хоҳ аз он чизҳое бошад, ки банда онро дӯст медорад ва хоҳ бад мебинад —

ҳамааш инсонро ба сӯи муҳаббати Ӯ даъват мекунад. Пас, бахшиш ва манъи Ӯ, саломатӣ ва имтиҳону балои Ӯ, тангӣ ва кушоиши Ӯ, адолат ва фазли Ӯ, куштану зинда кардани Ӯ, лутфу марҳамати Ӯ, раҳмату эҳсони Ӯ, пардапӯшиву афви Ӯ, ҳилму бурдборӣ ва сабри Ӯ бар бандааш, ҷавоб додани Ӯ ба дуои банда, рафъ кардани ғам ва ба доди бечора расидани Ӯ ва кушоиш додани андӯҳи вай — он ҳам бидуни ҳеҷ ниёзе аз ҷониби Худо ба банда, балки бо вуҷуди бениёзии комилу мутлақи Ӯ аз ҳар ҷиҳат, — тамоми инҳо даъваткунандаи қалбҳо ба сӯи парастиш ва муҳаббати Ӯ мебошанд.

Балки ҳақиқатан, имконият додани Худованд ба бандааш барои анҷоми гуноҳ, ёриаш бар он (бо додани қувват), пардапӯшӣ кардани Ӯ бар банда то он даме ки хоҳиши гуноҳашро ба охир расонад ва ҳифзу ҳимоят кардани Худованд аз ӯ дар ҳоле ки банда бо неъматҳои худи Офаридгор умур ва хоҳиши гуноҳи худро ба анҷом мерасонад ва аз он неъматҳо кӯмак меҷӯяд — аз бузургтарин ва қавитарин ангезаҳо ба сӯи муҳаббати Ӯст! Пас, агар як махлуқе дар ҳаққи махлуқи дигар хурдтарин ва ночизтарин бахш аз ин корҳоро анҷом медод, қалби он махлуқ ҳамоно оҷиз мемонд аз ин ки вайро дӯст надорад. Пас, чӣ гуна банда бо тамоми қалб ва аъзои бадани худ Зотеро дӯст намедорад, ки ба таври доимӣ ва ба

шумури нафасҳояш ба ӯ эҳсон мекунад, бо вуҷуди он ки банда устувор ба Ӯ бадӣ мерасонад? Пас, хайри Худованд ба сӯи банда ҳамеша фуруд меояд ва бадии банда ба сӯи Ӯ боло меравад; Худованд бо неъматҳояш изҳори муҳаббат мекунад, дар ҳоле ки Худ комилан аз банда бениёз аст ва банда бо гуноҳҳояш боис ба бадбинӣ мегардад, дар ҳоле ки худаш ниҳоят ба Ӯ Таъоло муҳтоҷ аст! Пас, не эҳсону марҳамат ва неъмат додани Худованд бандаро аз гуноҳаш бозмедорад ва не гуноҳу пастии банда эҳсони Парвардигорашро аз ӯ қатъ месозад.

Бинобар ин, пасттарини пастиҳо (алъаму-л-луъм) ва зишттарин нокасӣ ин аст, ки қалбҳо аз муҳаббати Зоте, ки шаъну сифаташ ин аст, ақиб бимонанд ва ба муҳаббати ғайри Ӯ ва махлуқот вобаста гарданд.

Ва ҳамчунин, ҳар касе аз махлуқот, ки ту вайро дӯст медорӣ ва ё ӯ туро дӯст медорад, ҳақиқатан туро танҳо барои нафси худ ва барои расидан ба мақсади худаш аз ту мехоҳад. Дар ҳоле ки Аллоҳи Поку Муназзаҳ ва Мутаъол туро танҳо барои худи ту мехоҳад, чуноне ки дар асари илоҳӣ (ҳадиси қудсӣ) омадааст: **«Эй бандаи Ман, ҳама кас туро барои нафси худ мехоҳад, аммо Ман туро барои худи ту мехоҳам»**. Пас, чӣ гуна банда шарм намедорад, ки Парвардигораш дар назди ӯ дорои чунин мақому мартаба бошад, вале ӯ аз Зоти Поки Ӯ рӯй

мегардонад ва машғули муҳаббати ғайри Ӯ гашта, қалбашро пурра дар муҳаббати махлуқот ғарқ сохтааст?

Ва ҳамчунин, бо ҳар касе аз махлуқот, ки муомила ва тиҷорат кунӣ, агар аз ту фоида (суд) набинад, бо ту муомила намекунад ва бояд барояш кадом намуде аз намудҳои фоида ба даст ояд. Дар ҳоле ки Парвардигори Мутаъол танҳо барои он бо ту муомила менамояд, то худи ту аз ҷониби Ӯ бузургтарин ва баландтарин фоидаро ба даст орӣ. Пас, як дирҳам (амали нек)-ро ба даҳ баробар, то ҳафтсад баробар ва то чандин баробарҳои зиёд подош медиҳад, вале як гуноҳ (саййиа)-ро танҳо як гуноҳ менависад, ки он ҳам аз тезтарин чизҳо барои маҳв шудан ва пок гаштан аст.

Ва ҳамчунин, Зоти Поку Муназзаҳ туро барои Худ офарид ва тамоми чизҳои дигарро дар дунё ва охират барои хизмати ту халқ намуд. Пас, чӣ касе аз Ӯ сазовортару лоиқтар аст, ки инсон тамоми тавони худро дар муҳаббати Ӯ сарф кунад ва кӯшиши худро барои ба даст овардани ризогии Ӯ бахшиш намояд?

Ва ҳамчунин, тамоми хостаҳои ту — балки хостаҳои ҳамаи махлуқот ба таври зарурӣ — танҳо дар назди Ӯст. Ва Ӯ бахшандатарини бахшандагон ва соҳибкарамтарини соҳибкарамон

(бузургвортарин бузургворон) аст. Ба бандааш пеш аз он ки суол ва хоҳиш кунад, болотар аз он чӣ банда умед дорад, ато менамояд. Амали кӯчаку камро қабул карда, ба он шукр мегӯяд ва онро афзоиш (намо) медиҳад ва гуноҳу хатоҳои ниҳоят зиёдро мебахшад ва онҳоро маҳву пок месозад. **«Ҳар кӣ дар осмонҳо ва замин аст, аз Ӯ хоҳишу суол мекунад; Ӯ ҳар рӯз дар кору шаъне аст»** (Сураи Раҳмон: 29). Шунидани як сухан Ӯро аз шунидани сухани дигар машғул намесозад ва зиёдии хостаҳову масъалаҳо Ӯро дучори хато намекунад ва Ӯ аз илтиҷову пофишории дуокунандагон ҳеҷ гоҳ хаста ва дилтанг намегардад. Балки ҳақиқатан, Офаридгор касонеро, ки дар дуо пофишорӣ менамоянд, дӯст медорад ва дӯст медорад, ки аз Ӯ хоҳиш кунанд ва ҳар гоҳ аз Ӯ чизе хоста нашавад, хашмгин мегардад. Аз бандаи Худ шарм медорад дар ҷое ки худи банда аз Ӯ шарм намекунад ва айби бандаро мепӯшонад дар ҷое ки банда айби худашро риоя намекунад ва бар ӯ раҳм менамояд дар ҷое ки банда бар ҷони худ раҳм надорад. Бандаро бо неъматҳо, эҳсон ва бахшишҳои Худ ба сӯи каромат ва ризояти Худ даъват намуд, вале банда рад кард. Пас, паёмбаронашро дар талаби ӯ фиристод ва ҳамроҳи онҳо аҳду паймони Худро ба сӯяш равона сохт. Сипас, Он Зоти Пок Худаш (дар сеяки охири шаб) ба ос-

мони дунё фуруд омад ва фармуд: **“Кист, ки аз Ман хоҳиш кунад, то ба ӯ бидиҳам? Кист, ки аз Ман омурзиш бихоҳад, то вайро бибахшам?”** Чуноне ки гуфта шудааст: “Ман туро ба сӯи Худ даъват мекунам, вале ту аз дидор ва пайвастан рад мекунӣ; паёмбарамро дар талаби ту мефиристам; ва Худ бо Зоти Худ ба сӯи ту фуруд меоям; ва туро дар хоб меёбам”.

Ва чӣ гуна қалбҳо дӯст надоранд Зотеро, ки ҳеҷ кас ғайр аз Ӯ некиҳоро намеорад ва ҳеҷ кас ҷуз Ӯ бадиҳоро аз байни намебарад ва ҳеҷ кас ғайр аз Ӯ дуоҳоро ҷавоб намедиҳад, лағзишҳоро намебахшад, хатоҳоро намеомурзад, айбҳоро намепӯшонад, ғамҳоро ба кушоиш табдил намедиҳад, ба доди ситамдидагон намерасад ва хостаҳоро ба мақсад намерасонад? .

Пас, Ӯ сазовортарин касест, ки ёд карда шавад ва лоиқтарин касест, ки шукр гуфта шавад ва лоиқтарин касест, ки парастиш гардад ва сазовортарин касест, ки ситоиш шавад. Ӯ ёрӣ диҳандатар аз ҳар мақсуд ва меҳрубонтар аз ҳар ҳукмрон (фармонраво) аст ва саховатмандтар аз ҳар масъул ва кушодадасттар аз ҳар бахшанда (атокунанда) аст ва бораҳмтар аз ҳар раҳмхоҳ ва Ӯ соҳибкарамтар аз ҳар мақсуд (умедгоҳ) ва боиззаттар аз ҳар паноҳдиҳанда аст ва басандатарин

Зотест, ки ба Ӯ таваккул карда шавад. Ӯ ба бандааш аз модари меҳрубон нисбат ба фарзандаш бораҳмтар аст ва аз тавбаи бандаи тавбакунанда ниҳоят зиёдтар шод мешавад нисбат ба он мусофире, ки уштури худро — дар ҳоле ки таому шаробаш бар рӯи он буд — дар як биёбони ҳалоккунанда гум карда ва аз зиндагӣ ноумед гашта бошад ва сипас онро дубора биёбад.

Ва Ӯ подшоҳест, ки шарике надорад ва ягонаест, ки ҳамто барои Ӯ нест. Ҳар чизе ҳалокшаванда аст, магар Зоти Поки Ӯ. Ҳеҷ гоҳ ҷуз бо изни Ӯ тоат карда намешавад ва ҳеҷ гоҳ ҷуз бо илми Ӯ гуноҳ содир намегардад. Тоат карда мешавад — пас ҷазои хайр медиҳад ва бо тавфиқу неъмати Худ тоат карда шуд; ва гуноҳ содир мешавад — пас меомурзад ва афв мекунад ва ҳаққи Ӯ поймол гашт. Пас, Ӯ наздиктарин шоҳид ва боазаматтарин ҳифзкунанда ва вафодортарин ба аҳду паймон ва одилтарин барпокунандаи қисту адолат аст. Нафсҳоро ҳифз намуд ва пешонаҳоро (ба қабза) гирифт ва асарҳоро бинавишт ва аҷалҳоро нусхабардорӣ кард. Пас қалбҳо ба сӯи Ӯ кушодаанд ва сирри пинҳон дар назди Ӯ ошкор аст ва ғайб дар назди Ӯ кашфшуда мебошад. Ва ҳар як нафар ба сӯи Ӯ муҳтоҷу илтиҷокунанда аст. Ва чеҳраҳо барои нури Зоти Ӯ хору таслим гаштаанд ва қалбҳо аз дарк кардани ҳақиқати Зоти

Ӯ оҷиз мондаанд. Ва фитратҳо ва тамоми далоил бар номумкин будани монанду шабеҳ барои Ӯ равшан гувоҳӣ медиҳанд. Торикиҳо аз нури Зоти Ӯ дурахшон гаштанд ва замину осмонҳо барои Ӯ равшан шуданд ва ҳоли тамоми махлуқот бар асоси Ӯ ислоҳ гардид. Намехобад ва лоиқи Зоти Ӯ нест, ки бихобад. Тарозуи адолатро фуруд меорад ва боло мебарад. Амали шаб пеш аз амали рӯз ва амали рӯз пеш аз амали шаб ба сӯи Ӯ боло бурда мешавад. Пардаи Ӯ нур аст; ва агар он пардаро кашф кунад, ба таҳқиқ дурахши нури Зоти Ӯ ҳар чиро, ки чашми Ӯ аз махлуқот мебинад, ба куллӣ хоҳад сузонд.

“*Касе, ки муҳаббати худро барои ғайри Ӯ бахшиш намуд, ҳеҷ гоҳ ҷойгузини хубе ба даст наовард,*

Агарчи тамоми вуҷуду коинотро ба куллӣ соҳиб шуда бошад” .

ФАСЛ: КАМОЛИ ЛАЗЗАТ ДАР КАМОЛИ МАҲБУБ ВА КАМОЛИ МУҲАББАТ АСТ

Ин як амри ниҳоят бузург аст, ки бар инсони хирадманд (лабиб) воҷиб мебошад, ки ба он аҳамияти махсус диҳад. Ва он амр чунин аст: ҳақиқатан камоли лаззат, шодӣ, сурур, неъмати қалб ва хушҳолии рӯҳ ба ду чиз вобастагӣ дорад.

Яке аз он ду чиз: **Камоли маҳбуб дар Зоти худ ва зебоии ӯст** ва ин ки ӯ барои бартарӣ додани муҳаббат аз ҳар чӣ ғайр аз ӯст, сазовортару лоиқтар мебошад.

Ва амри дуюм: **Камоли муҳаббати инсон нисбат ба он маҳбуб**, сарф кардани тамоми тавони худ дар роҳи дӯст доштани ӯ ва бартарӣ додани наздикиву расидан ба ӯ бар ҳар чизи дигар аст.

Ва ҳар як инсони оқил хуб медонад, ки лаззат бурдан аз ба даст овардани маҳбуб маҳз ба андозаи қуввати муҳаббат ба ӯ мебошад. Пас, ҳар қадар ки муҳаббат қавитар бошад, лаззати ошиқ ҳамон қадар комилтар хоҳад буд. Масалан, лаззати он бандае, ки ташнагии ӯ ниҳоят шадид гаштааст, бо расидан ба оби софу зулол ва лаззати он касе, ки гуруснагии ӯ сахт шудааст, бо хӯрдани таоми лазизу гуворо ва амсоли инҳо, маҳз ба андозаи шавқу хоҳиши шадид ва муҳаббати онҳо вобаста мебошад.

Пас, вақте ки ин матлабро шинохтӣ, бидон, ки лаззат, сурур ва шодӣ дар зоти худ як амри матлуб ва хосташуда мебошад, балки он мақсаду ҳадафи ҳар як мавҷуди зинда ва оқил аст. Ва агар лаззат барои худи нафси худ матлуб бошад ҳам, вале он дар сурате мавриди сарзанишу маломат қарор мегирад, ки дар паси худ озору дардеро бар ҷой гузорад, ки аз худи он лаззат бузургтар бошад ва ё монеа аз расидан ба як лаззати беҳтар, хайртар ва боазаматтар гардад. Пас, чӣ гуна хоҳад буд ҳоли он лаззате, ки дар паси худ бузургтарин ҳасратҳоро ба миён меорад ва боиси аз даст рафтани бузургтарин лаззатҳо ва шодмониҳо мегардад? Ва дар муқобил, лаззат солеҳ ва мавриди ситоиш хоҳад буд, ҳар гоҳ ки кӯмаку васила шавад барои расидан ба як лаззати бузург, доимӣ ва устуворе, ки дар он ҳеҷ гуна талхӣ, хирагӣ ва ғамму ғуссае аз ҳеҷ ҷиҳат мавҷуд набошад. Ва он ҳамон лаззати охират, неъматҳои он ва гувороии зиндагӣ дар он аст, чуноне ки Аллоҳи Мутаъол мефармояд: **«Балки шумо зиндагии дунёро бартарӣ медиҳед, дар ҳоле ки охират беҳтар ва пойдортар аст»** (Сураи Аъло: 16 - 17).

Ва ҷодугарони Фиръавн вақте ки имон оварданд, ба ӯ чунин гуфтанд: **«Пас, ҳар ҳукме, ки мехоҳӣ бибарор, ҳақиқатан ту танҳо дар ин зиндагии дунё ҳукм мекунӣ. Ҳамоно, мо ба Парвардигори**

худ имон овардем, то хатоҳо ва он ҷодугариеро, ки моро бар он маҷбӯр сохтӣ, барои мо бибахшад; ва Аллоҳ беҳтарин ва пойдортар аст» (Сураи Тоҳо: 72 - 73) .

Ва Аллоҳи Поку Муназзаҳ ва Мутаъол махлуқотро офарид, то ин ки ин лаззати доимиро дар хонаи ҷовидонӣ (дори хулд) ба онҳо арзонӣ дорад. Ва аммо дунё, пас он гузарон ва қатъшаванда аст ва лаззатҳои он ҳеҷ гоҳ соф ва беғам намешаванд ва ҳамеша боқӣ ҳам намемонанд. Бар хилофи охират, зеро лаззатҳои он ҳамешагӣ ва доимист ва неъматҳои он аз ҳар гуна тирагӣ, хирагӣ ва дард комилан софу холис мебошанд. Ва дар он ҷо ҳамон чизҳоест, ки нафсҳо хоҳиш мекунанд ва чашмҳо аз он лаззат мебаранд, ҳамроҳ бо ҷовидонии ҳамешагӣ. Ва ҳеҷ нафсе ё нафаре намедонад, ки Аллоҳ барои бандагонаш дар он ҷо чӣ чизҳоеро аз равшании чашмҳо (ризогӣ ва хушнудии қалбҳо) пинҳон доштааст, балки дар он ҷо чизҳоест, ки ҳеҷ чашме надида, ҳеҷ гӯше нашунида ва ба қалби ҳеҷ инсоне хутур накардааст (нагузаштааст). Ва ин ҳамон маъноест, ки он марди хайрхоҳу насиҳатгӯй барои қавми худ мақсад дошт ва гуфт: **«Эй қавми ман, аз ман пайравӣ кунед, то шуморо ба роҳи рост (ҳидоят) раҳнамоӣ кунам. Эй қавми ман, ҳақиқатан ин зиндагии дунё**

танҳо як баҳрамандии кӯтоҳу зудгузар (матоъ) аст ва ҳақиқатан охират ҳамон хонаи оромиву қарори доимист» (Сураи Ғофир: 38 - 39).

Пас, он мард қавми худро хабар дод, ки аз дунё танҳо барои расидан ба ҷои дигар баҳра бурда мешавад ва ҳақиқатан охират ҳамон ҷои истиқомати ҳамешагист.

Ва ҳар гоҳ бидонӣ, ки лаззатҳо ва неъматҳои дунё танҳо як баҳрамандии кӯтоҳ ва василае барои расидан ба лаззатҳои охират мебошанд, — ва маҳз барои ҳамин амр дунё ва лаззатҳояш офарида шудаанд, — пас ҳар лаззате, ки барои расидан ба лаззати охират кӯмак кунад ва инсонро ба он бирасонад, истифода ва тановули он ҳеҷ гоҳ мавриди сарзаниш қарор намегирад. Балки он лаззат ба андозаи расонидани инсон ба лаззати охират, мавриди ситоиш низ мебошад.

ДИДОРИ АЛЛОҲ (РӮЯТУЛЛОҲ)

Ва чун ин матлаб равшан гардид, бидон, ки бузургтарин неъмати охират ва олитарин лаззати он: нигоҳ кардан ба Зоти Поки Парвардигори Мутаъол (ҷалла ҷалолуҳу), шунидани каломи Ӯ аз Сӯи Ӯ Таъоло ва наздик будан ба Ӯ Таъоло мебошад. Чуноне ки дар ҳадиси саҳеҳ дар бораи дидори Худо (рӯят) собит шудааст: **“Пас ба Аллоҳ қасам, ки Худованд ба онҳо ҳеҷ чизеро ато накардааст, ки**

дар назди онҳо аз нигоҳ кардан ба сӯи Зоти Ӯ дӯстдоштатар бошад”. Ва дар ҳадиси дигар омадааст: **“Дар ҳақиқат, Офаридгор ҳар гоҳ Худ ва Зоти покашро барои онҳо ошкор созад (тачаллӣ кунад) ва онҳо Ӯро бубинанд, тамоми он неъматҳоеро, ки дар он қарор доштанд, ба куллӣ фаромӯш мекунанд”**.

Ва дар сунани Имом Насоӣ ва Муснади Имом Аҳмад аз ҳазрати Аммор ибни Ёсир **(разияллоҳу анҳу)** аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ривоят шудааст, ки дар дуои худ чунин мегуфтанд: **“Ва аз Ту хоҳиш мекунам, бор Илоҳо, лаззати нигоҳ кардан ба сӯи Зоти Поку Кариматро ва шавқи шадидро барои мулоқоти Ту”**. Ва дар китоби «Ас-сунна»-и Абдуллоҳ — писари Имом Аҳмад — ба шакли марфуъ омадааст: **“Гӯё мардум дар рӯзи қиёмат Қуръонро умуман нашунидаанд, он гоҳ ки онро аз Зоти Худованди Раҳмон мешунаванд; пас гӯё онҳо пеш аз ин ҳеҷ гоҳ онро нашунида буданд”**.

Ва чун ин матлаб равшан гардид, бидон, ки бузургтарин сабабҳое, ки ин лаззати (охират)-ро ба даст меоранд, ҳамон бузургтарин лаззати дунё ба таври мутлақ мебошад; ва он ҳамон:

(1) лаззати шинохти (маърифати) Зоти Поку Муназзаҳ ва

(2) лаззати муҳаббати Ӯст.

Зеро ин ҳолат, худи биҳишти дунё ва неъмати олии он ба шумор меравад. Ва нисбати лаззатҳои фонии дунё ба ин муҳаббат, маҳз ба монанди як қатраи ночиз дар баробари як дарёи бузург аст. Чунки рӯҳ, қалб ва бадан танҳо барои ҳамин амр офарида шудаанд; пас покизатарин ва гуворотарин чиз дар дунё шинохту муҳаббати Ӯст ва лазизтарин чиз дар биҳишт дидору мушоҳидаи Зоти Ӯ Таъолост. Бинобар ин, муҳаббат ва шинохти Ӯ Таъоло равшании чашмҳо, лаззати рӯҳҳо, шодмонии қалбҳо ва неъмату сурури дунёст. Балки ҳақиқатан, он лаззатҳои дунё, ки инсонро аз ин муҳаббати Илоҳӣ қатъ ва машғул месозанд, ба куллӣ ба дардҳо ва азобҳо табдил меёбанд ва соҳиби худро дар як зиндагии танг ва пурмашаққат (данк) боқӣ мегузоранд. Пас, зиндагии гуворо ва хушбахтии ҳақиқӣ ҳеҷ гоҳ нест, магар ба воситаи Аллоҳи Мутаъол.

Ва бар баъзе аз дӯстдорони Худо вақтҳое мегузашт, ки мегуфтанд: «Агар аҳли биҳишт дар неъмате мисли ин (ҳолати мо) бошанд, пас ҳақиқатан онҳо дар як зиндагии ниҳоят хуш ва гуворо қарор доранд». Ва ин матлаб пеш аз ин низ баён гардид. Ва ғайри ӯ мегуфт: «Агар подшоҳон ва шоҳзодагон медонистанд, ки мо дар чӣ гуна лаззату оромие

қарор дорем, ҳақиқатан бо шамшерҳо бар зидди мо меҷангиданд, то онро аз мо бигиранд».

Ва вақте ки соҳиби он муҳаббати ботил ва ҳаром (ишқи суратҳо), — ки дар ҳақиқат як азобу шиканҷа бар қалби ошиқ аст, — дар васфи ҳоли худ (дар шеър) мегӯяд:

“*Мардум ҳамон ошиқони соҳиби ҳавову ҳавасанд;*

Пас дар он касе, ки дӯст намедорад ва ошиқ намешавад, ҳеҷ хайру некие нест”.

Ва дигаре мегӯяд:

“*Уф бар ин дунё, агар соҳиби дунё дар он як ошиқ ва ё як маъшуқ набошад!*”

Ва дигаре мегӯяд:

“*Дар дунё ва дар неъматҳои он ҳеҷ хайре нест, дар ҳоле ки ту танҳову муфрад бошӣ ва ошиқ нагардидӣ*”.

Ва дигаре мегӯяд:

“*Ба назди як маҳбубе ором бигир, ки аз муҳаббати ӯ лаззат бибарӣ;*

Зеро рӯзгор бигузашт ва ту ҳамоно танҳову инфиродӣ ҳастӣ”.

Ва дигаре мегӯяд:

“*Ошиқон аз шиддати шавқу майл шикоят карданд;*

Эй кош ман тамоми он чӣ онҳо дар миёни худ мекашанд, ба танҳоӣ бар дӯш мегирифтам!

То ин ки тамоми лаззати муҳаббат танҳо барои қалби ман бошад,

Ва ҳеҷ ошиқе пеш аз ман ва баъд аз ман ба он нарасида бошад” .

Пас, вақте ки дилбохтагони ботил ҳолашон чунин бошад, чӣ гуна хоҳад буд ҳоли он муҳаббати ҳақиқие, ки он худи ҳаёти қалбҳо ва таоми рӯҳҳост? Ва барои қалб ҳеҷ лаззат, неъмат, растагорӣ (фалоҳ) ва ҳаёте нест, магар ба воситаи ҳамин муҳаббати Илоҳӣ. Ва ҳар гоҳ қалб онро аз даст диҳад, дар ҳақиқ дарди он аз дарди чашм ҳар гоҳ нурашро гум кунад ва аз дарди гӯш ҳар гоҳ шунавоиашро аз даст диҳад ва аз дарди бинӣ ҳар гоҳ бӯёиашро гум кунад ва аз дарди забон ҳар гоҳ қудрати нутқаш аз байни равад, баробарҳо бузургтар ва шадидтар хоҳад буд. Балки фасоди қалб ҳар гоҳ аз муҳаббати Офаридгор (фотир), Падидоранда (бориъ) ва маъбуди ҳақиқии худ холӣ бимонад, аз фасоду марги бадан ҳар гоҳ рӯҳ аз он берун шавад, ниҳоят бузургтар ва даҳшатбортар аст. Ва ин амри ҳақиқиро ҳеҷ кас тасдиқ намекунад, магар касе, ки дар вуҷуди ӯ ҳаёти имонӣ мавҷуд бошад:

“*Ва ҷароҳат кардан бар рӯи як мурда ҳеҷ гоҳ боиси озору дард намегардад*”.

Ва мақсад ин аст: Дар ҳақиқат бузургтарин лаззати дунё ҳамон сабабест, ки инсонро ба

бузургтарин лаззати охират мерасонад. Ва **лаззатҳои дунё аз се намуд** иборат мебошанд:

Пас, бузургтарин ва комилтарини онҳо: **Он лаззатест, ки инсонро ба лаззати охират бирасонад**; ва инсон барои ин намуди лаззат ба комилтарин подошу савоб ноил мегардад. Ва аз ҳамин сабаб аст, ки мӯъмин барои ҳар чӣ ки дар он ризогии Аллоҳро мақсад дорад, — аз хӯрдан, нӯшидан, либоспӯшӣ ва никоҳи (издивоҷи) худ ва ҳатто аз ором кардани хашми худ тавассути шикаст додани душмани Аллоҳ ва душмани худаш, — савоб мегирад. Пас, чӣ гуна хоҳад буд подоши лаззати имони ӯ, шинохти ӯ нисбат ба Аллоҳ, муҳаббаташ ба Ӯ, шавқи шадидаш барои мулоқоти Ӯ ва тамаъи ӯ дар нигоҳ кардан ба сӯи Зоти Поку Карими Ӯ дар бӯстонҳои биҳишти ҷовидон (ҷанноту-н-наъим)?

Намуди дуюм: **Он лаззатест, ки монеа аз расидан ба лаззати охират мегардад** ва дар паси худ дардҳоеро бар ҷой мегузорад, ки аз худи он лаззат ниҳоят бузургтаранд. Ба монанди лаззати касоне, ки ғайр аз Аллоҳ бутҳо ва маъбудҳои дурӯғинро барои худ василаи дӯстиву муҳаббати байни ҳамдигар дар зиндагии дунё қарор додаанд, ки онҳоро мисли дӯст доштани Аллоҳ дӯст медоранд ва яке аз дигаре баҳра (истимтоъ)

мебарад. Чуноне ки онҳо дар охират ҳар гоҳ бо Парвардигори худ мулоқот кунанд, чунин мегӯянд: ««**Эй Парвардигори мо, баъзе аз мо аз баъзеи дигар баҳра бурд ва ба он аҷалу муддати худ, ки барои мо муайян карда будӣ, расидем». (Худованд) мефармояд: «Оташи дӯзах ҷойгоҳи шумост, ки дар он ҷовидонаед, магар он чӣ Аллоҳ бихоҳад; дар ҳақиқат Парвардигори ту ҳакиму доност». Ва инчунин баъзе аз золимонро ба сабаби он чӣ ба даст меоварданд, сарпарасту ҳамроҳи баъзеи дигар мегардонем»** (Сураи Анъом: 128 - 129).

Ва ҳамчунин, лаззати соҳибони амалҳои фаҳшо (зино), зулм, таҷовузкорӣ дар рӯи замин ва талаби баландмартабагӣ (истиъло) бар зидди ҳақ, аз ҳамин намуд аст. Ва ин лаззатҳо дар ҳақиқат танҳо як кашидани оҳиста ба сӯи азоб (истидроҷ) аз ҷониби Аллоҳ барои онҳост, то бо ин васила бадтарин дардҳоро ба онҳо бичашонад ва онҳоро аз комилтарин лаззатҳо маҳрум созад. Ин ҳолат маҳз ба манзалаи касест, ки барои каси дигар таоми лазиз, вале заҳролудшудаеро пешкаш мекунад, то вайро бо ин роҳ соат ба соат ба сӯи ҳалокаташ бикашад, чуноне ки Аллоҳи Мутаъол мефармояд: **«Мо онҳоро аз ҷойҳое, ки худашон намедонанд, соат ба соат ба сӯи азоб мекашем. Ва ба онҳо**

мӯҳлат медиҳем; дар ҳақиқат тадбиру найранги Ман ниҳоят устувор ва сахт аст» (Сураи Аъроф: 182 - 183) .

Баъзе аз гузаштагони солеҳ (салаф) дар тафсири ин оят фармудаанд: “Ҳар гоҳ онҳо гуноҳи наверо анҷом диҳанд, мо барои онҳо неъмати наверо ба вуҷуд меорем (то бештар ғофил шаванд)”. **«То он даме ки ба он чӣ барояшон дода шуд, шодмон гаштанд, ногаҳон онҳоро ба сахтӣ гирифтем, пас дар он лаҳза онҳо умедбохтаву саргардон шуданд. Пас, решаи он қавме, ки зулм карда буданд, канда шуд; ва ситоиш танҳо хоси Аллоҳ, Парвардигори оламиён аст»** (Сураи Анъом: 44 - 45).

Ва Аллоҳи Мутаъол ба соҳибони ин намуди лаззатҳои ҳаром чунин мефармояд: **«Оё гумон мекунанд он чӣ аз молу фарзандон, ки ба онҳо кӯмак ва фаровон мекунем, ба хотири он аст, ки дар хайрҳо барои онҳо шитоб менамоем? На, балки онҳо аслан дарк намекунанд»** (Сураи Мӯъминун: 55 - 56).

Ва дар ҳаққи онҳо мефармояд: **«Пас, (эй Паёмбар) молу сарвати онҳо ва фарзандонашон туро ба ҳайрат наорад; ҳақиқатан Аллоҳ мехоҳад, то бо ин васила онҳоро дар зиндагии**

дунё азоб диҳад ва ҷонҳояшон дар ҳоле берун шавад, ки онҳо кофиранд» (Сураи Тавба: 55).

Ва ин лаззат (лаззати ҳароми намуди дуюм) дар фарҷом ба дардҳое табдил меёбад, ки аз ҷумлаи бузургтарин дардҳо ба шумор мераванд, чуноне ки (дар шеър) гуфта шудааст:

"*Мақсадҳо ва хоҳишҳое, ки дар зиндагии дунё барои соҳибонашон як азобу изтироб буданд,*

дар рӯзи бозгашт (маод) низ ба азобу шиканҷа табдил гаштанд".

Намуди сеюм: **Он лаззатест, ки дар хонаи қарору оромии ҷовидонӣ (дори қарор) на боис ба лаззати дигаре мегардад ва на боис ба озору дарде мешавад;** ва асли лаззати охиратро манъ намекунад, агарчи камоли онро манъ ё кам созад. Ва ин ҳамон лаззати мубоҳ ва ҳалолест, ки барои расидан ба лаззати охират аз он кӯмак ҷӯста намешавад. Пас, замони ин намуди лаззат ниҳоят кӯтоҳу ночиз аст ва баҳрамандии нафс аз он ҳеҷ қадру арзише надорад ва ба таври зарурӣ инсонро аз он чӣ хайртар ва фоидаовартар аз он аст, машғулу ғофил месозад.

Ва ин ҳамон бахшест, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) онро бо ин сухани худ мақсад дошт, ки фармуданд: **"Ҳар дилхушие, ки мард бо он худро машғул месозад, ботил (бесавоб) аст,**

магар тирандозии ӯ бо камонаш, обутоб додани аспаш ва бозиву шӯхии ӯ бо ҳамсараш; пас ҳақиқатан инҳо аз ҷумлаи ҳақ ва умури савоб мебошанд”.

Пас, ҳар чӣ барои расидан ба он лаззати дар зоти худ матлуб (лаззати охират) кӯмак кунад, он **ҳақ** аст ва ҳар чӣ ба он ёрӣ нарасонад, он **ботил** ва бефоида мебошад.

(*Маънои ин ҳадис нишон медиҳад, ки ҳаргуна саргармӣ ва бозии беҳуда холӣ аз савоб аст, аммо тирандозӣ, омода кардани асп барои қувват ва шӯхиву муошират бо ҳамсар аз амалҳои баҳогузорӣ шуда ва шомили умури савоб мебошанд. Уламо таъкид кардаанд, ки ин амалҳо инсонро ҳам аз назари ҷисмонӣ қавӣ месозанд ва ҳам ба устувории оила мусоидат мекунанд.)*

ФАСЛ: МУҲАББАТЕ, КИ ИНКОР ВА САРЗАНИШ НАМЕШАВАД

Пас, ин намуди муҳаббат ҳеҷ гоҳ инкор ва сарзаниш карда намешавад, балки он яке аз намудҳои муҳаббати саҳеҳ аст. Ва ҳамчунин аст муҳаббати Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам). Ва ҳақиқатан ҳам мақсади мо ҳамон муҳаббати хосест, ки қалб, фикр ва зикри ошиқро пурра ба маҳбубаш машғул месозад. Вагарна, дар қалби ҳар як мусалмон аслу решаи муҳаббати Аллоҳ ва Паёмбараш (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) мавҷуд аст, ки вориди Ислом намешавад, магар ба воситаи ҳамин муҳаббат. Вале мардум дар дараҷаҳои ин муҳаббат чунон аз ҳамдигар фарқ мекунанд (тафовут доранд), ки теъдоди онро ҳеҷ кас ҷуз Аллоҳи Мутаъол ҳисоб карда наметавонад. Пас, дар байни муҳаббати ду дӯсти хоси Худо (Иброҳим ва Муҳаммад алайҳимас-салом — халилайн) ва муҳаббати дигарон он қадар фарқи бузургест, ки дар байни замину осмон аст.

Пас, маҳз ҳамин муҳаббати ҳақиқии Илоҳист, ки рӯҳро латиф месозад, вазнинии вазифаҳои шаръиро сабук мегардонад, бахилро саховатманд мекунад, тарсончакро шуҷоъ месозад, зеҳнро равшан менамояд, нафсро обутоб (риёзат) медиҳад ва зиндагиро дар ҳақиқат гуворову хуш мегардонад, на он муҳаб-

бати суратҳои ҳарому номаҳрам! Ва он рӯзе ки сирр-рҳо ва ботинҳо мавриди имтиҳону ошкоршавӣ (лиқо) қарор мегиранд, ботини соҳиби ин муҳаббат аз беҳтарин ботинҳои бандагон хоҳад буд, чуноне ки (дар шеър) гуфта шудааст:

“*Барои шумо дар даруни қалб ва ҷигари ман як сирри пинҳонии муҳаббат боқӣ хоҳад монд,*

дар он рӯзе ки тамоми сиррҳову ботинҳо ошкор мегарданд”.

Ва ин муҳаббат ҳамон чизест, ки чеҳраро нуронӣ месозад, синаро кушода (шарҳ) мекунад ва қалбро зинда мегардонад. Ва ҳамчунин аст муҳаббат нисбат ба каломи Аллоҳи Мутаъол; зеро он аз нишонаҳои дӯст доштани Худованд ба шумор меравад. Ва ҳар гоҳ бихоҳӣ бидонӣ, ки дар назди ту ва дар назди дигарон чӣ андоза аз муҳаббати Аллоҳ мавҷуд аст, пас ба муҳаббати Қуръон дар даруни қалби худ бингар; ва бубин, ки оё лаззат бурдани ту аз шунидани он, аз лаззат бурдани соҳибони дилхушиҳо ва суруду созҳои мутриб аз шунидани лаҳнҳояшон бузургтар аст ё не? Зеро аз ҷумлаи умури маълум он аст, ки ҳар касе маҳбуберо дӯст бидорад, сухан ва гуфтори он маҳбуб дӯстдоштатарин чиз дар назди ӯ хоҳад буд, чуноне ки (дар шеър) гуфта шудааст:

“*Агар ту даъвои муҳаббати Манро (Аллоҳро) дорӣ, пас чаро китоби Манро тарк намудӣ ва аз он дурӣ ҷӯстӣ?*

Оё дар он суханҳои ширину лазизи Ман андеша накардӣ?” .

Ва ҳазрати Усмон ибни Аффон (разияллоҳу анҳу) фармудааст: “Агар қалбҳои мо аз гуноҳон пок мешуданд, ҳақиқатан ҳам ҳеҷ гоҳ аз каломи Аллоҳ сер намегаштанд”. Ва чӣ гуна як ошиқи ҳақиқӣ аз сухани маҳбуби худ сер шавад, дар ҳоле ки он авҷи хостаҳо ва мақсуди ниҳоии ӯст?

Ва Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) рӯзе ба ҳазрати Абдуллоҳ ибни Масъуд **(разияллоҳу анҳу)** фармуданд: **“Барои ман Қуръон бихон!”** Пас (Ибни Масъуд) гуфт: “Эй Расули Худо, оё ман барои ту Қуръон бихонам, дар ҳоле ки он бар худи ту нозил шудааст?” Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **“Ҳақиқатан ҳам ман дӯст медорам, ки онро аз каси дигаре бишнавам”**. Пас ҳазрати Ибни Масъуд ба хондани Сураи Нисо оғоз намуд, то ин ки ба ин сухани Худованд расид: **«Пас чӣ гуна хоҳад буд ҳоли онҳо он гоҳ ки аз ҳар уммате шоҳиде биёрем ва туро низ бар ин гурӯҳ ба унвони шоҳид биёрем?»** (Сураи Нисо: 41). Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **“Акнун бароят басанда аст”**. Пас Ибни Масъуд

сари худро бардошт, ногаҳон дид, ки ду чашми Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) аз шиддати гиря ҳамоно ашк мерехтанд.

Ва саҳобагон (разияллоҳу анҳум) ҳар гоҳ ҷамъ мешуданд ва дар миёни онҳо ҳазрати Абумӯсои Ашъарӣ (разияллоҳу анҳу) ҳузур дошт, мегуфтанд: «Эй Абумӯсо, Парвардигорамонро ба ёди мо биёр!» Пас, ӯ ба хондани Қуръон оғоз мекард ва онҳо бо диққат гӯш меандохтанд. Пас, барои дӯстдорони Қуръон — аз рӯи эҳсоси ботинии қалб (вақд), чашидани ҳақиқат (завқ), лаззат, ширинии имон ва сурур — чандин баробар зиёдтар аз он чизе мавҷуд аст, ки барои дӯстдорони шунавоии шайтонӣ ҳаст. Пас, ҳар гоҳ мардеро бинӣ, ки завқ, эҳсоси қалбӣ, шӯру шавқ (тараб) ва майли вай бештар ба сӯи шунидани байтҳои шеърӣ бошад, на ба сӯи шунидани оятҳои Илоҳӣ ва ба сӯи шунидани лаҳнҳову созҳо бошад, на ба сӯи шунидани Қуръони Карим, — чуноне ки (дар шеър) гуфта шудааст:

“*Барои ту як хатми пӯрраи Қуръон хонда мешавад,*

дар ҳоле ки ту мисли санг хушку беҳис нишастаӣ;

аммо як байти шеърӣ хонда мешавад,

мисли марди маст ба ин сӯву он сӯ майл мекунӣ”.

Пас, ин ҳолат аз бузургтарин ва қавитарин далоил бар холӣ будани қалби ӯ аз муҳаббати Аллоҳи Мутаъол ва каломи Ӯ ва вобаста будани қалбаш ба муҳаббати шунавоии шайтонӣ мебошад; ва инсони фирефташуда (мағрур) ҳамоно гумон мекунад, ки дар рӯи кадом хайре қарор дорад.

Пас, дар муҳаббати Аллоҳи Мутаъол ва каломи Расули Ӯ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) чандин баробарҳои чандин баробар зиёдтар аз он фоидаҳо ва манфиатҳои ишқ мавҷуд аст, ки он суолкунанда (дар бахшҳои қаблӣ) зикр карда буд. Балки дар ҳақиқат ҳеҷ муҳаббати фоидаовартаре аз он нест ва ҳар муҳаббате ғайр аз он батил ва беҳуда аст, агар барои расидан ба он кӯмак накунад ва ошиқро ба сӯи он равона накунад.

ФАСЛ: МУҲАББАТИ ҲАМСАРОН

Аммо дар мавриди муҳаббат нисбат ба ҳамсарон (завҷот): пас дар ин боб ҳеҷ гуна сарзаниш ва маломате бар ошиқ нест, балки ин муҳаббат нишони камоли инсонии ӯ мебошад. Ва ба таҳқиқ, Аллоҳи Поку Муназзаҳ ба воситаи ин неъмат бар бандагонаш миннат ниҳода ва мефармояд: **«Ва аз нишонаҳои (қудрати) Ӯ ин аст, ки барои шумо аз ҷинси худатон ҳамсароне офарид, то дар канори онҳо оромӣ гиред ва дар миёни шумо дӯстиву раҳмат қарор дод; дар ҳақиқат дар ин амр барои қавме, ки андеша мекунанд, нишонаҳоест»** (Сураи Рум: 21).

Пас, Худованд занро василаи оромиш барои мард қарор дод, то қалбаш дар канори ӯ ором ёбад ва дар миёни он ду муҳаббати софу холис гузошт, ки он ҳамон дӯстии (мавaддат) ҳамроҳ бо раҳму шафқат мебошад. Ва Аллоҳи Мутаъол дар паси зикр кардани он чӣ аз занон барои мо ҳалол аст ва он чӣ ҳаром мебошад, чунин мефармояд: **«Аллоҳ мехоҳад, то (аҳкомро) барои шумо равшан созад ва шуморо ба роҳу суннатҳои касоне, ки пеш аз шумо буданд, раҳнамоӣ кунад ва тавбаи шуморо бипазирад; ва Аллоҳ донову ҳаким аст. Ва Аллоҳ мехоҳад, ки тавбаи шуморо бипазирад, дар ҳоле ки касоне, ки аз шаҳватҳо пайравӣ мекунанд,**

мехоҳанд, ки шумо (аз ҳақ) ба куллӣ мунҳариф ва дур шавед. Аллоҳ мехоҳад, ки (борро) аз болои шумо сабук гардонад ва инсон заиф офарида шудааст» (Сураи Нисо: 26 - 28).

Суфёни Саврӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) дар тафсири худ аз Ибни Товус, аз падараш (Товус ибни Кайсони Тобеӣ) ривоят кардааст, ки фармуд: «Манзур аз заъфи инсон ин аст, ки ӯ ҳар гоҳ ба занон нигоҳ мекард, сабр карда наметавонист».

Ва дар китоби «Саҳеҳ»-и Имом Муслим аз ҳадиси ҳазрати Ҷобир (разияллоҳу анҳу) аз Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) собит шудааст, ки: **“Ҳақиқатан ҳам, Ӯ занеро бидид, пас ба назди ҳамсараш Зайнаб (духтари Ҷаҳш) омад ва ниёзу хоҳиши худро аз ӯ бароварда фармуд: «Дар ҳақиқат, зан дар сурати шайтон (яъне бо васвасаи шаҳват) рӯ ба рӯ мешавад ва дар сурати шайтон бармегардад; пас ҳар гоҳ яке аз шумо занеро бинад, ки вайро ба ҳайрат орад, бояд ба назди ҳамсари худ биравад, зеро ин амал он чиро дар нафсаш пайдо шудааст, комилан дафъ мекунад»”**.

Пас, дар ин ҳадиси шариф чанд фоида ва манфиат мавҷуд аст:

Яке аз онҳо: Раҳнамоӣ ва ҳидоят кардан ба сӯи тасаллӣ додани нафс аз хостаи ҳаром тавассути

ҷинси ҳалоли он аст, ҳамон гуна ки як таом ҷои таоми дигаро мегирад ва як либос дар мақоми либоси дигар қарор мегирад.

Ва аз ҷумлаи он фоидаҳо: Фармон додан ба табобати он ҳайрату шаҳвате, ки нисбат ба зани номаҳрам дар қалб ба мерос мемонад, он ҳам бо фоидаовартарин давоҳо; ва он баровардани ниёзу хоҳиши худ аз ҳамсари ҳалоли хеш аст, зеро ин амал шаҳвати ӯро нисбат ба он зани бегона ба куллӣ мешиканад. Ва ин маҳз ба монанди ҳамон раҳнамоиест, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ду дилбохтаро ба сӯи издивоҷ ҳидоят карда, дар Сунани Ибни Моҷа ба шакли марфуъ мефармоянд: **“Барои ду нафаре, ки якдигарро дӯст медоранд, ҳеҷ чизе мисли никоҳ (издивоҷ) дида нашудааст”**.

Пас, никоҳ ва издивоҷ бо зани маҳбуб, ҳамон давои аслии ишқ аст, ки Аллоҳи Мутаъол онро аз назари шариат даво қарор додааст. Ва ба таҳқиқ, ҳазрати Давуд (алайҳи-с-салом) бо ҳамин роҳ худро табобат намуд ва он паёмбари Худо ҳеҷ гоҳ ба амри ҳароме даст назада буд, балки ӯ танҳо ба хотири муҳаббате, ки ба он зан дошт, бо вай издивоҷ кард ва ӯро ба занони дигари худ афзуд. Ва тавбаи ӯ маҳз ба андозаи мақоми баланди ӯ дар назди Аллоҳ ва оливу баландии мартабааш сурат гирифт; ва барои

мо лоиқ нест, ки аз ин бештар дар ин бора сухан гӯем.

ҲАҚИҚАТИ ҚИССАИ ҲАЗРАТИ ЗАЙНАБ (РАЗИЯЛЛОҲУ АНҲО) ВА МУҲАББАТИ ПАЁМБАР (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) НИСБАТ БА ҲАЛОЛ

Аммо дар мавриди қиссаи Зайнаб духтари Ҷаҳш **(разияллоҳу анҳо)**: ҳақиқат ин аст, ки Зайд (ибни Ҳориса) худаш азм ва қасди талоқ додани ӯро карда буд, зеро ахлоқи онҳо бо ҳам мувофиқат намекард. Ва ӯ ҳамеша бо Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дар мавриди ҷудо шудан аз вай машварат менамуд, дар ҳоле ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба ӯ фармон медоданд, ки ҳамсарашро дар назди худ нигоҳ дорад. Пас, Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) (тавассути ваҳй) донистанд, ки Зайд ба таври ҳатмӣ аз ӯ ҷудо хоҳад шуд, бинобар ин дар нафси Худ пинҳон доштанд, ки ҳар гоҳ Зайд вайро талоқ диҳад, Худ бо ӯ издивоҷ хоҳанд кард. Ва Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) аз гапу таънаи мардум ҳарос доштанд, ки бигӯянд: «Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) бо ҳамсари писари худ издивоҷ кард», зеро ӯ Зайдро пеш аз паёмбарӣ ба писархондӣ (табаннӣ) қабул карда буд. Ва Парвардигори Мутаъол мехост, то як қонуну

шариати умумиеро ҷорӣ созад, ки дар он маслаҳатҳо (манфиатҳо) ва фоидаҳои бандагонаш (барои аз байни бурдани ин расми ҷоҳилият) мавҷуд бошад. Пас, чун Зайд вайро талоқ дод ва мӯҳлати иддаи он зан ба охир расид, Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) худи Зайдро ба назди ӯ фиристоданд, то вайро барои Худ хостгорӣ намояд. Пас Зайд ба назди ӯ омад ва аз рӯи эҳтиром пушти худро ба дари хонаи ӯ кард, зеро мақоми он зан дар синааш ниҳоят бузург гашта буд, чун Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) номи ӯро зикр карда буданд. Пас аз пушти дар нидо кард: «Эй Зайнаб, ҳамоно Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) туро хостгорӣ мекунад». Зайнаб гуфт: «Ман ҳеҷ кореро анҷом намедиҳам, то он даме ки бо Парвардигори худ машварат кунам (намози истихора бихонам)». Ва ба сӯи меҳроби худ бархост ва намоз хонд. Пас Аллоҳи Мутаъол Худ сарпарастии никоҳи ӯро бо Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба дӯш гирифт ва ақди никоҳи онҳоро аз болои арши Худ баст ва ваҳй бо ҳамин амр нозил гардид: **«Пас, чун Зайд ниёзи худро аз ӯ ба охир расонид (ва вайро талоқ дод), мо он занро ба никоҳи ту даровардем»** (Сураи Аҳзоб: 37).

Пас, Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дар ҳамон лаҳза бархостанд ва ба назди ӯ ворид шуданд. Ва ҳазрати Зайнаб (разияллоҳу анҳо) ҳамеша дар баробари занони дигари Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) бо ҳамин амр фахр мекард ва мегуфт: «Шуморо аҳли хонаводаатон ба никоҳ даровардand, вале маро Аллоҳи Мутаъол аз болои осмонҳои ҳафтгона ба никоҳ даровард». Пас, ин аст ҳақиқати қиссаи Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳамроҳи ҳазрати Зайнаб.

Ва ҳеҷ шакке нест, ки занон (ҳамсарони ҳалол) дар назди Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) дӯстдоштатарин чиз қарор дода шуда буданд, чуноне ки дар ҳадиси саҳеҳ аз ҳазрати Анас (разияллоҳу анҳу) ривоят шудааст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд: **“Аз дунёи шумо занон (ҳамсарони ҳалол) ва атри хушбӯй дар назди Ман дӯстдошта буданд ва равшании чашми Ман дар намоз қарор дода шуд”**. Ва лафзи саҳеҳи ҳадис маҳз ҳамин аст, на он чӣ баъзе аз мардум ривоят мекунанд, ки гӯё фармуда бошанд: *«Аз дунёи шумо се чиз дар назди ман дӯстдошта шуд»* (зеро калимаи «се чиз» дар ҳадис аслан нест). Ва Имом Аҳмад дар китоби «Аз-зуҳд» дар ин ҳадис ин ҷумларо низ афзудааст, ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) фармуданд:

“Ман бар дурии таом ва шароб сабр мекунам, вале бар дурии онҳо (ҳамсарони ҳалолам) сабр карда наметавонам”. Ва ба таҳқиқ, душманони Худо аз ҷумлаи яҳудиён бар ин неъмат нисбат ба Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳасад бурданд ва (аз рӯи таъна) гуфтанд: «Ӯ ҳеҷ ҳиммату фикре надорад, магар издивоҷ кардан». Пас, Аллоҳи Поку Муназзаҳ ин тӯҳматро аз Расули Худ (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) рад намуд ва аз Ӯ ҳимоят карда, фармуд: **«Ё ин ки бар мардум (ба Паёмбар) ба хотири он чӣ Аллоҳ аз фазли Худ ба ӯ ато кардааст, ҳасад мебаранд? Пас ба таҳқиқ, мо ба хонадони Иброҳим китоб ва ҳикматро бахшидем ва ба онҳо подшоҳии бузургеро арзонӣ доштем»** (Сураи Нисо: 54).

Ва ин ҳазрати Иброҳими Халилуллоҳ (алайҳиссалом) аст, ки дар ҳоле ки дар назди ӯ ҳазрати Сорра — аз зеботарин занони олам — қарор дошт, ба ҳазрати Ҳоҷар низ муҳаббат пайдо кард ва бо ӯ издивоҷ намуда, вайро ҳамсари худ сохт.

МУҲАББАТИ ҲАЛОЛ ДАР СУННАТИ ПАЁМБАРОН ВА ФАТВОИ ИМОМОН

Ин ҳазрати Давуд (алайҳи-с-салом) аст, ки дар назди ӯ наваду нӯҳ зан қарор дошт, пас ба он зани дигар муҳаббат пайдо кард ва бо ӯ издивоҷ намуда, теъдоди онҳоро ба сад нафар комил сохт. Ва ин ҳазрати Сулаймон — писари ӯ (алайҳи-с-салом) — аст, ки дар як шаб дар назди навад зани худ мегашт.

Ва аз Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) суол карда шуд, ки маҳбубтарин ва дӯстдоштатарини мардум дар назди Ту кист? Пас фармуданд: **“Оиша (разияллоҳу анҳо)”**. Ва дар бораи ҳазрати Хадича (разияллоҳу анҳо) фармуданд: **“Ҳақиқатан ҳам, муҳаббати ӯ ба Ман рӯзӣ дода шудааст”**.

Пас, дӯст доштани занон аз камоли инсонии одам аст. Ҳазрати Ибни Аббос **(разияллоҳу анҳумо)** фармудааст: «Беҳтарини ин уммат касест, ки занони (ҳамсарони ҳалоли) ӯ бештар бошанд». Ва ба таҳқиқ, Имом Аҳмад зикр кардааст, ки ҳазрати Абдуллоҳ ибни Умар **(разияллоҳу анҳумо)** дар рӯзи ҷанги Ҷалуло аз қисмати ғаниматҳои худ канизаке ба даст овард, ки гӯё гардани ӯ мисли кӯзаи симгун аз нуқра буд; ҳазрати Абдуллоҳ фармуд: «Пас ман сабр карда натавонистам ва вайро дар ҳоле ки мардум нигоҳ мекарданд, бӯса намудам». Ва Имом Аҳмад бо ҳамин амал ҳуҷҷат овардааст бар ҷоиз

будани баҳра бурдан (истимтоъ) аз канизаки асир гирифташуда (масбийя) пеш аз гузаштани мӯҳлати пок шудани раҳм (истибро) бо корҳое ғайр аз наздикии ҷинсӣ, бар хилофи канизаки харидоришуда.

Ва фарқ дар байни он ду (асир ва харидашуда) ин аст: Дар ҳақиқат аз байн рафтани мулкияти хоҷа дар мавриди канизаки асиршуда гумон карда намешавад, бар хилофи канизаки харидоришуда, зеро чӣ басо мулкияти он ба сабаби айбе вайрон шавад ва ба соҳиби аввалаш пас гардад, ки дар ин сурат мард аз канизаки каси дигар баҳра бурда бошад.

Ва ба таҳқиқ, Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) барои як ошиқе шафоат (миёнаравӣ) намуд, то маъшуқаш бо ӯ пайваст шавад ва ба издивоҷи ӯ дарояд, вале он зан рад кард. Ва ин ҳолат дар қиссаи Муғис ва Барира сурат гирифт; он гоҳ ки Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) вайро бидид, ки дар пушти он зан роҳ мерафт ва ашкҳояш бар рӯи рухсорааш ҷорӣ буданд. Пас Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба он зан фармуданд: **“Эй кош ба назди ӯ боз мегаштӣ?”** Зан гуфт: «Эй Расули Худо, оё ба ман фармон медиҳӣ?» Фармуданд: **“Не, ман танҳо шафоат ва миёнаравӣ мекунам”**. Зан гуфт: «Ман ба ӯ ҳеҷ ниёзе надорам». Пас Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ба ама-

ки худ фармуданд: **“Эй Аббос, оё аз муҳаббати Муғис нисбат ба Барира ва аз бадбинии Барира нисбат ба ӯ ба ҳайрат намеоӣ?”** Ва Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) муҳаббати ӯро нисбат ба он зан айб накарданд, агарчи он зан ба куллӣ аз никоҳи ӯ ҷудо ва бегона гашта буд.

Ва Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳамеша дар миёни ҳамсарони худ дар тақсими шабҳо адолати комилро риоя мекарданд ва мегуфтанд: **“Бор Илоҳо, ин тақсими ман аст дар он чӣ ки ман ихтиёрашро дорам; пас маро сарзаниш макун дар он чӣ ки Ту ихтиёрашро дорӣ ва ман надорам”**, — яъне дар мавриди муҳаббати қалбӣ. Ва ба таҳқиқ, Аллоҳи Мутаъол мефармояд: **«Ва шумо ҳеҷ гоҳ наметавонед, ки дар миёни занон адолати (қалбӣ) кунед, агарчи ҳирс (хоҳиши сахт) ҳам дошта бошед»** (Сураи Нисо: 129), — яъне дар мавриди муҳаббати қалбӣ ва наздикии ҷинсӣ (ки ин дар ихтиёри инсон қарор надорад, балки ин майли қалбист, ки барои инсон бахшидашудааст).

МАРҲАМАТИ ХУЛАФОИ РОШИДИН ВА БУЗУРГОН НИСБАТ БА ОШИҚОНИ ПОК-ДОМАН

Ҳамеша хулафои рошидин ва мардуми бораҳму шафқат барои ошиқон ба назди маҳбубонашон, ки пайвастану издивоҷ бо онҳо ҷоизу ҳалол буд, шафоат ва миёнаравӣ мекарданд, ҳамон гуна ки пеш аз ин рафтори ҳазрати Абубакр ва ҳазрати Усмон баён гардид. Ва ҳамчунин ҳазрати Алӣ (разияллоҳу анҳу) — ҷавоне аз араб ба наздаш оварда шуд, ки вайро шабона дар даруни хонаи як қавме ёфта буданд. Пас (ҳазрати Алӣ) ба ӯ фармуд: «Қиссаи ту чист?» Ҷавон гуфт: «Ман дузд нестам, вале ба ту рост мегӯям:

«*Ман дар хонаводаи Риёҳӣ ба зани ҷавоне дил бастам,*

ки аз зебоии чеҳраи ӯ моҳи шаби чордаҳ хору таслим мешавад.

Ӯ дар миёни духтарони Рум соҳиби чунин ҳусн ва ҷамолест,

ки агар зебоӣ худаш фахр кунад, аз ӯ ҳарос хоҳад дошт.

Пас, чун аз шиддати сӯзиши ҷон ва қалбам шабона ба он хона омадам,

дар ҳоле шабро рӯз кардам, ки дар даруни он (қалбам) оташи шӯълавари ахгар буд.

Аҳли хонавода ба сӯи ман шитофтанд ва сипас фарёду нидо карданд:

«Ӯ ҳамон дузд аст, ки марг ва асирӣ барояш ҳатмист!».

Пас, чун ҳазрати Алӣ ибни Абутолиб (разияллоҳу анҳу) шеъри он ҷавонро шунид, қалбаш бар ӯ ба раҳм омад ва ба Муҳаллаб ибни Рабеъ (соҳиби он хона) фармуд: «Ин занро ба ӯ бахшиш намо (никоҳ кун)». Муҳаллаб гуфт: «Эй Амири мӯъминон, аз ӯ суол кун, ки ӯ худаш кист?» Пас ҷавон гуфт: «Ман Наҳҳос ибни Уяйна ҳастам». Муҳаллаб гуфт: «Он занро бигир, ӯ аз они туст (ба издивоҷат додам)».

Ва ҳазрати Муовия (разияллоҳу анҳу) канизакеро харидорӣ намуд ва ба ӯ ниҳоят сахт ва зиёд дил бохт. Пас рӯзе шунид, ки он канизак ин байтҳоро мехонд:

«*Ва ман аз ӯ (маҳбубам) ҷудо шудам, дар ҳоле ки ӯ мисли шохаи латифе буд, ки бар рӯи хоки намнок меҷунбид;*

ҷавони хубчеҳра ва зебое буд, ки тоза мижгон ва мӯйҳои лабаш дамида буданд».

Пас Муовия (разияллоҳу анҳу) аз ӯ суол кард, зан хабар дод, ки ҳақиқатан ӯ хоҷаи аввалаи худро дӯст медорад. Пас ҳазрати Муовия (разияллоҳу анҳу) он канизакро ба соҳиби аввалааш пас гардонид, дар

ҳоле ки дар қалби худаш низ нисбат ба он зан муҳаббат мавҷуд буд.

Ва Замахшарӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) дар китоби «Рабеъу-л-аброр» зикр кардааст, ки бону Зубайда (ҳамсари Халифа Ҳорунуррашид) дар роҳи Макка бар рӯи деворе ин шеърро бихонд:

«*Оё дар миёни бандагони Аллоҳ ва ё дар миёни канизони Ӯ як инсони соҳибкараме нест,*

ки ғамму ғуссаро аз як инсони ақлбохта дур созад?

Ӯ соҳиби чашмест, ки гӯшаҳояш аз рӯи гиря захм гаштааст,

ва дар мавриди ҷигару даруни ӯ, пас оташи ғам бар рӯи по истодааст».

Пас, бону Зубайда назр (аҳд) кард, ки агар гӯяндаи ин шеърро бишиносад, ҳамоно бо макру ҳила барои ӯ чорае хоҳад сохт, то дар байни ӯ ва он касе, ки дӯст медорад, ҷамъ ва издивоҷ кунад. Пас, дар ҳоле ки ӯ дар Муздалифа буд, ногаҳон овози касеро шунид, ки ҳамин ду байтро мехонд. Пас вайро талаб намуд, он ҷавон гумон ва иқрор кард, ки ин шеърро дар ҳаққи духтари амакаш гуфтааст, ки аҳли хонаводаи он зан қасам ёд кардаанд, ки ӯро ҳеҷ гоҳ ба издивоҷи вай надиҳанд. Пас, бону Зубайда одамеро ба сӯи он қабила фиристод ва пайваста ба онҳо молу сарвати зиёде бахшиш

мекард, то ин ки духтарро ба издивоҷи он ҷавон даровардand. Ва ногаҳон ошкор гардид, ки он зан нисбат ба ин ҷавон ниҳоят сахт ошиқтар ва дилбохтар аз муҳаббати ҷавон ба ӯ будааст. Пас, бону Зубайда ин амалро аз бузургтарин некиҳо ва ҳасаноти худ мешумурд ва мегуфт: «Ман ба ҳеҷ чизе он қадар шодмон ва хурсанд нашудаам, мисли он ки дар байни он ҷавон ва он зани ҷавон ҷамъ ва издивоҷи ҳалол сохтам».

Ва Хароитӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) зикр кардааст: Дар назди Сулаймон ибни Аблулмалики Халифа ғулом ва канизаке буданд, ки якдигарро содиқона дӯст медоштанд. Пас рӯзе он ғулом ба сӯи он канизак чунин навишт:

“*Ва ба таҳқиқ ман туро дар хоб бидидам,*

ки гӯё аз оби даҳони хунуку ширин ва латифи худ ба ман мебахшидӣ.

Ва гӯё кафи дасти ту дар дасти ман буд

ва гӯё мо ҳар ду шабро дар як бистари ягона рӯз мекардем.

Пас, тамоми рӯзи худро ба хобравӣ машғул сохтам,

то туро дар хобам биёбам, дар ҳоле ки ман аслан хобанда нестам”.

Пас он канизак ба ӯ чунин ҷавоб дод:

“*Хоби хайре дидаӣ ва тамоми он чиро мушоҳида намудӣ,*

ба зудӣ бар рағми ҳасудон аз ҷониби ман ба он хоҳӣ расид.

Ҳақиқатан ман умед дорам, ки ту оғӯшкунандаи ман бошӣ,

пас шабро дар канори синаҳои барҷастаи ман рӯз кунӣ.

Ва туро дар миёни ҳалқаҳои по (халхолҳо) ва бозубандҳои тиллоии худ бинам,

ва туро дар болои гарданбанд ва ҷомаҳои худ биёбам”.

Пас ин хабар ба Сулаймон расид, он гоҳ он занро ба никоҳи он ғулом даровард ва ҳолу аҳволи онҳоро бо вуҷуди рашки ниҳоят шадиде, ки дошт, неку беҳтар сохт.

Ва Ҷомеъ ибни Бирхия фармудааст: Аз Саъид ибни Мусайиб — муфтии бузурги Мадина (раҳматуллоҳи алайҳ) — суол кардам: «Оё дар он муҳаббате, ки ногаҳон бар мо ғолиб меояд ва моро мепӯшонад, барои мо гуноҳу вазние (визр) ҳаст?» Пас ҳазрати Саъид фармуд: «Ҳақиқатан ҳам, ту танҳо бар он чизе мавриди сарзаниш қарор мегирӣ, ки тавону ихтиёри ичрои онро дошта бошӣ». Сипас Саъид фармуд: «Ба Аллоҳ қасам, ки ҳеҷ кас пеш аз ин дар ин бора аз ман суол накарда буд ва агар каси

дигар ҳам аз ман мепурсид, ҷавобе ҷуз ҳамин ба ӯ намедодам». .

ТАҚСИМОТИ ИШҚИ ЗАНОН

Пас, ишқи занон бар се қисм хоҳад буд:

Қисми аввал: Он муҳаббатест, ки василаи наздикӣ ба Худо (қурбат) ва тоат ба шумор меравад ва он ишқи мард нисбат ба ҳамсар ва канизаки ҳалоли худаш мебошад. Ва ин намуди ишқ ниҳоят фоидаовар аст, зеро он инсонро ба сӯи ҳамон мақсадҳое даъват мекунад, ки Аллоҳи Мутаъол барои онҳо издивоҷро шариат қарор додааст. Ва чашму қалбро аз нигоҳ кардан ба сӯи ғайри аҳли худ комилан бозмедорад. Бинобар ин, ин ошиқи покдоман дар назди Аллоҳи Мутаъол ва дар назди мардум мавриди ситоиш қарор мегирад.

Қисми дуюм: Он ишқест, ки боис ба хашми Аллоҳ (мақт) ва дурӣ аз раҳмати Ӯ мегардад. Ва он барои банда дар дину дунёяш зарароварторин чиз аст ва он ҳамон ишқи амрадҳо (ҷавонони бериши зебо) мебошад. Пас ба ин бало ҳеҷ кас гирифтор намешавад, магар касе, ки аз назари Аллоҳи Мутаъол афтида, аз дари раҳмати Ӯ ронда гашта ва қалбаш аз Зоти Поки Ӯ дур шуда бошад. Ва ин ҳолат аз бузургтарин пардаҳоест, ки робитаи бандаро аз Аллоҳ ба куллӣ қатъ месозад, чуноне ки баъзе аз гузаштагони солеҳ (салаф) фармудаанд: «Ҳар гоҳ банда аз чашми Аллоҳ биафтад, вайро ба муҳаббати ҷавонони амрад гирифтор месозад». Ва ин ҳамон

муҳаббати палиде буд, ки бар зидди қавми Лут он чиро аз балоҳо овард, бар ҷой гузошт; пас онҳо танҳо аз рӯи ҳамин ишқи каҷравонаву инҳирофӣ нобуд шуданд, чуноне ки Аллоҳи Мутаъол мефармояд: **«Ба ҷони ту қасам (эй Паёмбар), ки ҳақиқатан онҳо дар мастии ҳавову ҳаваси худ саргардону кӯр буданд»** (Сураи Ҳичр: 72).

Ва давои ин бемории қаттол чунин аст: Кӯмак хостан аз Зоти Дигаркунандаи қалбҳо, содиқона паноҳ бурдан ба сӯи Ӯ, машғул шудан ба зикри Ӯ, ҷойгузин сохтани муҳаббат ва наздикии Офаридгор ва андеша намудан дар он дарду ҳасрате, ки дар паси ин ишқи ҳаром меояд. Ва фикр кардан дар он лаззати ҳақиқие, ки бо ин сабаб аз байн меравад, зеро дар пайи ин гуноҳ, аз даст рафтани бузургтарин маҳбуб (ризогии Худо) ва ба даст омадани бузургтарин амри бад ба вуҷуд меояд. Пас, агар нафси инсон боз ҳам ба ин амри зишт қадам гузорад ва онро бартарӣ диҳад, пас бояд бар рӯи нафси худ чор такбири намози ҷаноза бигӯяд ва хуб бидонад, ки ҳақиқатан бало ва ҳалокат ӯро аз ҳар тараф иҳота кардааст.

Ва қисми сеюм: Ишқи мубоҳ ва ҳалол аст. Ва он ҳамон эҳсосест, ки бе қасду ихтиёри инсон воқеъ мегардад; ба монанди ишқи касе, ки зани зебое барояш васф карда шуд, ё вайро ба таври ногаҳонӣ ва

бе қасд бидид ва дар лаҳза қалбаш ба он зан вобаста гардид, дар ҳоле ки ин ишқбозӣ боис ба содир шудани ҳеҷ гуна гуноҳу маъсияте аз ҷониби ӯ нагашт. Пас, ин ҳолат аз он чизҳоест, ки инсон ихтиёри онро дар дасти худ надорад ва барои он уқубат ва азоб дода намешавад. Ва фоидаовартарин чиз барои ӯ ин аст, ки дар баробари ин эҳсос муқовимат намояд ва онро дафъ кунад ва худро ба он чӣ хайру фоидаовартар аз он аст, машғул созад. Ва бар ӯ воҷиб аст, ки ин сирро пинҳон нигоҳ дорад, покдоманӣ (иффат) биҷӯяд ва бар ин балову имтиҳон сабр намояд. Пас, Аллоҳи Мутаъол вайро бар ин ҳолат собитқадам медорад ва ба хотири ин сабр кардан ва покдоманиаш барои Худо ва барои тарк намудани пайравии ҳавову ҳаваси худ ва бартарӣ додани ризогии Аллоҳ ва он чӣ дар назди Ӯст, ҷоигузини ниҳоят беҳтаре ба ӯ ато менамояд ва мебахшад.

ФАСЛ: ҚИСМҲО ВА ГУРӮҲҲОИ МАРДУМ ДАР МАВРИДИ ИШҚ

Мардум дар мавриди ишқ бар се қисм ва гурӯҳ мебошанд:

Гурӯҳи аввал аз онҳо: Касест, ки **ошиқи зебоии мутлақ** (умумӣ) мегардад; ва қалби ӯ дар ҳар биёбону водие саргардон мешавад ва ӯро дар ҳаққи ҳар як сурати зебо мақсаду хоҳишест.

Гурӯҳи дуюм аз онҳо: Касест, ки **ошиқи зебоии муқайяд** (махсус ба як шахс) мегардад, хоҳ дар пайвастан бо ӯ тамаъ дошта бошад ва хоҳ не.

Гурӯҳи сеюм аз онҳо: Касест, ки ошиқ намешавад, магар ба касе, ки дар пайвастан ва **расидан ба ӯ тамаъ ва умед дошта** бошад.

Ва дар миёни ин се намуд аз назари қувват ва заъф фарқият ва тафовути ниҳоят бузурге мавҷуд аст.

Пас, он **ошиқи зебоии мутлақ**, ки қалбаш дар ҳар як водие саргардон аст ва дар ҳар сурати зебое хоҳише дорад, ҳолаш (чуноне ки дар шеър омадааст) чунин мебошад:

“*Рӯзе дар замини Ҳазво аст ва рӯзе*

дар водии Ақиқ ва рӯзе дар замини Азиб ва рӯзе дар Хулёсо.

Ва гоҳе рӯ ба сӯи замини Наҷд меорад ва лаҳзае

ба сӯи дараи Ақиқ меравад ва гоҳе дар қасри Теймо қарор мегирад”.

Пас, ин намуди ишқ доирааш ниҳоят васеътар аст, вале он ҳеҷ гоҳ собит ва пойдор нест ва соҳибаш ниҳоят зиёд аз як маъшуқ ба сӯи маъшуқи дигар кӯчида ва табдил меёбад, чуноне ки (дар шеър) гуфта шудааст:

“*Ба ин ҷавон дил мебандад, сипас ошиқи каси дигар мегардад;*

ва ба маҳзи он ки субҳ дамад, ҳамаи онҳоро дар ҳамон вақт фаромӯш мекунад”.

Ва он **ошиқи зебоии муқайяд** бар маъшуқи худ ниҳоят собитқадамтар ва устувортар аст ва муҳаббати ӯ нисбат ба ӯ доимитар мебошад; ва муҳаббати ин намуд аз муҳаббати гурӯҳи аввал ниҳоят қавитар аст, зеро тамоми эҳсоси ӯ дар вуҷуди як шахс ҷамъ гаштааст. Вале дар ҳақиқат, надоштани тамаъ ва ноумедӣ аз расидан ба маъшуқ, муҳаббати ҳар ду гурӯҳро заиф ва камнур месозад.

Ва он **ошиқи зебоӣ**, ки дар расидан ба маъшуқи худ тамаъ ва умед дорад, оқилтарини ошиқон ва бомаърифаттарини онҳо ба шумор меравад; ва муҳаббати ӯ аз ҳама қавитар ва шадидтар аст, зеро тамаъ ва умеди расидан ҳамеша ба он муҳаббат кӯмак мекунад ва онро қувват мебахшад.

ФАСЛ: ТАҲЛИЛИ ИЛМИИ ҲАДИСИ «ҲАР КӢ ОШИҚ ШАВАД ВА ПОКДОМАНӢ ҶӮЯД»

Аммо дар мавриди ҳадиси: **«Ҳар кӣ ошиқ шавад, пас покдоманӣ биҷӯяд»** — пас ин ривоятро Сувайд ибни Саъид нақл мекунад, дар ҳоле ки ҳофизони бузурги Ислом (ҳуффози ҳадис) ин ҳадисро бар ӯ инкор карда ва хато шумурдаанд.

Ибни Адӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) дар китоби «Ал-комил»-и худ фармудааст: «Ин ҳадис яке аз он ривоятҳоест, ки бар зидди Сувайд инкор шудааст». Ва ҳамчунин Имом Байҳақӣ ва Ибни Тоҳир дар китобҳои «Аз-захира» ва «Ат-тазкира» ин матлабро зикр намудаанд. Ва Абулфараҷ ибни Ҷавзӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) ин ривоятро аз ҷумлаи ҳадисҳои сохтаву дурӯғ (мавзӯот) ба шумор овардааст. Ва Абуабдуллоҳ Имом Ҳоким низ бо вуҷуди он ки дар қабули ҳадисҳо соҳиби осонгирӣ (тасоҳул) мебошад, ин ривоятро инкор карда ва фармудааст: «Ман аз ин ҳадис умедбохтаву ҳайратзада мешавам».

Ман (Имом Ибни Қаййим) мегӯям: Саҳеҳ ва дурусташ дар мавриди ин ҳадис он аст, ки ин ҷумла аслан аз суханҳои худи ҳазрати Ибни Аббос **(разияллоҳу анҳумо)** ба шакли мавқуф (яъне сухани саҳобӣ) мебошад; пас Сувайд дучори хато

гашта ва онро ба шакли марфуъ (яъне сухани Паёмбар с) баён кардааст.

Абумуҳаммад ибни Халаф ибни Марзубон фармудааст: Абубакр ибни Азрақ аз Сувайд ҳамин ҳадисро ба мо ривоят намуд, пас ман Сувайдро барои ин ривоят мавриди маломату сарзаниш қарор додам. Пас аз ин сарзаниш, ӯ зикри номи Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам)-ро (аз санад) ҳазф кард ва баъд аз он ҳар гоҳ аз ӯ дар бораи ин ҳадис суол мекарданд, онро ба Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) нисбат намедод. Ва дар ҳақиқат, лаҳни ин ривоят аслан ба суханҳои нуронии паёмбарӣ шабеҳ ва муносиб нест.

Аммо он чиро, ки Хатиби Бағдодӣ аз Зуҳрӣ ривоят кардааст, ки: «Муъофо ибни Закариё ба мо ҳадис гуфт, Қутба ибни Фазл ба мо ҳадис гуфт, Аҳмад ибни Муҳаммад ибни Масруқ ба мо ҳадис гуфт, Сувайд ибни Мусҳир аз Ҳишом ибни Урва, аз падараш, аз Оиша **(разияллоҳу анҳо)** ба шакли марфуъ ривоят намудааст» — пас ин ривоят аз равшантарин хатоҳо ба шумор меравад. Ва ҳар касе, ки ҳатто хурдтарин бӯе аз илми ҳадис ба машомаш расида бошад, хуб медонад, ки Ҳишом ҳеҷ гоҳ аз падараш, аз ҳазрати Оиша (разияллоҳу анҳо) чунин суханҳоро нақл намекунад. Ва мо ба Аллоҳ қасам ёд мекунем, ки ҳазрати Оиша (разияллоҳу анҳо) ин

ривоятро ҳеҷ гоҳ аз Расули Худо (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) нақл накардааст ва на Урва онро аз Оиша (разияллоҳу анҳо) ривоят намудааст ва на Ҳишом онро ягон лаҳза ба забон овардааст.

Аммо ҳадиси Ибни Моҷишун аз Абдулазиз ибни Абиҳозим, аз Абинаҷеҳ, аз Муҷоҳид, аз Ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) ба шакли марфуъ — пас ин як дурӯғи ошкор бар зидди Ибни Моҷишун аст, зеро ӯ ҳақиқатан ин ҳадисро ҳеҷ гоҳ ривоят накардааст ва на Зубайр ибни Баккор онро аз ӯ нақл намудааст. Балки ин ривоят танҳо аз сохтакориҳои баъзе аз дурӯғсозони (ваззоони) ҳадис мебошад. Ва ё Субҳоналлоҳ! Чӣ гуна ин санади оливу пок метавонад чунин матни заифу бепояро бар дӯш гирад? Пас, Аллоҳи Мутаъол ин дурӯғсозони палидро аз раҳмати Худ дур ва зишт гардонад! .

БУТЛОНИ САНАДҲОИ ИШҚ ВА ҲАҚИҚАТИ МАҚОМИ ТАҚВО

Ба таҳқиқ, Абулфарағ Ибни Ҷавзӣ (раҳматуллоҳи алайҳ) ин ривоятро аз ҳадиси Муҳаммад ибни Ҷаъфар ибни Саҳл зикр кардааст, ки гуфт: «Яъқуб ибни Исо ба мо ҳадис гуфт, аз фарзанди Абдурраҳмон ибни Авф, аз Ибни Абунаҷеҳ, аз Муҷоҳид ба шакли марфуъ (яъне сухани Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам)». Ва ин як хатои ниҳоят зишт аст. Зеро ин Муҳаммад ибни Ҷаъфар ҳамон Хароитии машҳур аст, ки вафоти ӯ дар соли сесаду бисту ҳафт сурат гирифтааст, пас комилан номуносиб ва маҳол аст, ки ӯ ба замони устоди худ Яъқуб ибни Абунаҷеҳ расида бошад. Махсусан бо назардошти он ки худи ӯ ин ривоятро дар китоби «Ал-эътидол» аз ҳамин Яъқуб, аз Зубайр, аз Абдулмалик, аз Абдулазиз, аз Ибни Абунаҷеҳ, аз Муҷоҳид нақл кардааст. Ва ин Хароитӣ дар ривояти ҳадис ба заъфу нотавонӣ ниҳоят машҳур аст ва Абулфарағ ибни Ҷавзӣ номи вайро дар китоби «Ад-дуафо» (Ровиёни заиф) зикр намудааст.

Ва сухану баёни ҳофизони бузурги Ислом (ҳуффози ҳадис) дар мавриди инкор ва радди ин ҳадис, ҳамон тарозу (мизон)-и ҳақиқат аст ва дар ин шаън ва масъала танҳо ба сӯи онҳо бозгашт мешавад. Ва ҳеҷ касе аз уламо, ки дар илми ҳадис

ба ӯ такя ва эътимод карда шавад ва дар тасҳеҳи ривоятҳо ба сӯи ӯ мурочиат гардад, ин ҳадисро саҳеҳ ва ё ҳасан (некӯ) нашумурдааст; ва ҳатто касоне ҳам, ки одати онҳо осонгирӣ (тасоҳул) дар ҳадис аст, ин ривоятро қабул накардаанд. Ва барои исботи бутлони он маҳз ҳамин басанда аст, ки Ибни Тоҳир — ҳамон олиме, ки дар ҳадисҳои тасаввуф ниҳоят осонгир аст ва ривоятҳои лоғару фарбеҳро (саҳеҳу заифро якҷоя) нақл мекунад — ин ҳадисро инкор карда ва ба дурӯғу ботил будани он ошкоро гувоҳӣ додааст.

Бале, содир шудани ин мазмун аз ҳазрати Ибни Аббос **(разияллоҳу анҳумо)** инкор карда намешавад.

Ва ба таҳқиқ, Абумуҳаммад ибни Ҳазм (раҳматуллоҳи алайҳ) аз ҷониби ӯ зикр кардааст, ки ҳақиқатан ҳам аз ӯ дар бораи касе, ки аз ғами ишқ бимурдааст, суол карда шуд, пас Ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) фармуд: «Куштаи ҳавову ҳавас на соҳиби ақл асту на барояш хунбаҳову қасос (қавад) ҳаст».

Ва дар Арафот ба назди ӯ ҷавонеро оварданд, ки аз шиддати лоғарӣ мисли як чӯҷаи заифи парранда гашта буд, пас фармуд: «Инро чӣ шудааст?» Гуфтанд: «Ӯ ба бемории ишқ гирифтор аст». Пас Ибни Аббос (разияллоҳу анҳумо) дар давоми

тамоми он рӯз аз ин намуди ишқ ба Аллоҳи Мутаъол паноҳ мебурд ва ин матлаб пеш аз ин низ баён гардид. Пас, ин ҳамон ҳақиқати чизест, ки аз ӯ ривоят шудааст.

Ва аз ҷумлаи чизҳое, ки ин матлабро равшан месозад, ин аст, ки: **“Паёмбар (саллаллоҳу алайҳи ва саллам) шаҳидонро дар ҳадиси саҳеҳ ба шумор оварданд, пас марди кушташуда дар роҳи ҷиҳод, бемори шикамрав (мабтун), сӯхташуда дар оташ (ҳариқ), зани дар ҳоли таваллуд ва нифос бимирд, ки фарзандаш вайро ба марг кашидааст, ғарқшуда дар об ва соҳиби бемории пардаи синаро (зоту-л-ҷанб) зикр намуданд”**, вале дар миёни онҳо ҳеҷ гоҳ касеро, ки ишқ вайро ба куштан мекашад, ном набурдаанд.

Ва барои он куштаи ишқ ҳамин басанда аст, ки ин асари ҳазрати Ибни Аббос **(разияллоҳу анҳумо)** дар ҳаққи ӯ саҳеҳ бошад, бо назардошти ин ки ӯ ҳеҷ гоҳ вориди ҷаннат намешавад, то он даме ки барои хотири Аллоҳ сабр кунад, барои Аллоҳ покдоманӣ (иффат) биҷӯяд ва барои Аллоҳ сирри худро пинҳон дорад. Вале он ошиқе, ки бо вуҷуди қудрату тавоноӣ доштанаш бар маъшуқ, сабр кунад, покдоманӣ биҷӯяд ва сирри худро пинҳон нигоҳ дорад ва муҳаббати Аллоҳи Мутаъол, тарс аз Ӯ ва ризогии Ӯро бар хоҳиши нафсаш бартарӣ диҳад, —

пас ин инсон сазовортарин ва лоиқтарин касест, ки дар зери ин сухани Аллоҳи Мутаъол ворид шавад, ки мефармояд: **«Аммо касе, ки аз мақоми Парвардигораш тарсид ва нафси худро аз ҳавову ҳавас боздошт, пас ҳақиқатан ҷаннат ҳамон ҷойгоҳ ва паноҳгоҳи ӯст»** (Сураи Нозиот: 40 - 41). Ва дар зери ин сухани Худованд қарор гирад, ки мефармояд: **«Ва барои касе, ки аз мақоми Парвардигораш битарсад, ду боғи биҳишт аст»** (Сураи Раҳмон: 46).

Пас, аз Аллоҳи Мутаъоли Бузургвор ва Парвардигори Арши Карим умедворем ва хоҳиш мекунем, ки моро аз ҷумлаи касоне қарор диҳад, ки муҳаббати Ӯро бар ҳавову ҳаваси худ бартарӣ додаанд ва бо ин амал наздикӣ ва ризояти Ӯро хостаанд.

(***Ҳақиқати дуои интиҳоӣ:*** *Муаллиф (раҳматуллоҳи алайҳ) баъд аз таҳлили пурраи бемории ишқ, баёни зарарҳои он ва фош кардани ҳадисҳои дурӯғин, бо ин дуои тиллоӣ хулоса мебарорад. Одами оқил касест, ки ҳар гоҳ байни хоҳиши нафс (ҳаво) ва амри Худо (ризо) дуроҳае пеш ояд, ӯ муҳаббати Худоро интихоб мекунад, то ба оромии ҳақиқӣ бирасад.*

Натиҷаҳо ва фавоид барои устуворӣ дар оила ва рафъи нофаҳмиҳо

*1. **Дуо ба унвони сипари ҳифзи хонавода:** Ин дарс ба зану шавҳар меомӯзад, ки дар баробари васвасаҳо, шаҳватҳо ва офатҳои ахлоқии рӯзгор, ҳеҷ гоҳ на бояд танҳо ба ақлу қуввати худ такя кунанд. Онҳо бояд доим бо лаҳни содда ва равон ба сӯи Аллоҳи Мутаъол дуо кунанд, то муҳаббати ҳалоли хонаводаашонро аз макру ҳавасҳои беруна ҳифз намояд.*

*2. **Бартарӣ додани ризоияти Худо барои осоиштагӣ:** Нофаҳмиҳо вақте комилан аз байни мераванд, ки ҳамсарон ризогии Худоро бар ҳавои нафси худ бартарӣ диҳанд. Агар мард ё зан дар вақти хашм хоҳиши нафси худро (ки ҷанҷолу якравӣ аст) тарк кунанд ва ризогии Худоро (ки бахшишу созиш аст) интихоб намоянд, оилаашон ҳамеша устувор, осоишта ва зери сояи раҳмати Илоҳӣ боқӣ хоҳад монд.)*

ҚИСМАТИ ДУО

Ин як лаҳзаи ниҳоят муборак, нуронӣ ва пурифтихор аст. Ба поён расонидани тарҷумаи чунин китоби бузург, амиқ ва тиббии қалбҳо, ба мисли «Ад-доъ ва-д-давоъ»-и Имом Ибни Қаййим (раҳматуллоҳи алайҳ), як тавфиқи ниҳоят бузурги Илоҳист. Сипосу ситоиш хоси Аллоҳи Мутаъол аст, ки ба мо тавон, сабр ва фурӯтанӣ адо намуд, то ин амонати илмиро ба ин мақсади Олӣ бирасонем.

Барои ин лаҳзаи муборак, дуои шукронаи холис омода менамоем ва ин дуоро бо қалби шикаста ва содда ҳар вақт дар хилвати худ мехонем:

 ДУОИ ШУКРОНА ВА БАХШИШИ САВОБ

Бисмиллоҳи-р-раҳмони-р-раҳим.

Ситоишу санои бепоён хоси Аллоҳи Мутаъоли Бузургвор аст, Зоте, ки аввалу охири неъматҳо аз ҷониби Ӯст ва бо фазлу мадади Худ моро барои ба анҷом расонидани тарҷума ва баррасии ин китоби нуронӣ тавфиқ ва изн дод. Алҳамдулиллоҳ, ки ин кори хайрро ба ин лаҳзаи муборак ва итмом расонид.

Бор Илоҳо, Парвардигори Арши Карим! Мо аз Ту хоҳиш ва илтиҷо мекунем, ки савобу подоши ин заҳмат, ин соатҳо ва ин талошҳои илмиро бо карами беканори Худ қабул бигардонӣ. Ва ин амалро

холис барои Зоти Поки Худ қабул фармоӣ ва онро аз ҳар гуна риёву худнамоӣ пок нигоҳ дорӣ.

Ё Рабб, аз Ту хосторем, ки нуру савоби ин амалро ба тамоми уммати Муҳаммад (саллаллоҳу алайҳи ва саллам), аз аҳли байту саҳобагони солеҳи ӯ ва ба руҳи муаллифи китоб Имом Ибни Қаййим бирасон .

Сипас, бор Илоҳо! Муҳимтарин хостаи мо ин аст, ки савоби ин заҳмати бузургро ба падару модарони азизи мо бахшиш намоӣ, касоне, ки барои мо заминаи илму тақворо омода сохтанд. Гуноҳҳояшонро бибахш, мақому мартабаашонро баланд гардон ва чеҳраҳояшонро дар биҳишти ҷовидон нуронӣ соз.

Ва инчунин, ин савобро ба устодони мо, ки ба мо роҳи илм ва дурустии забону ақлро омӯхтанд ва ҳаёти моро бо дониши хеш равшан намуданд, бахшиш менамоем. Ҷазои хайри дунёву охиратро ба онҳо ато фармо.

Ва бор Илоҳо, аз Ту илтиҷо дорем, ки ба ҳар як инсоне, ки дар ин роҳ камтарин ва кӯчактарин саҳме гузоштааст — хоҳ бо ислоҳи як калима, хоҳ бо назорати имло, хоҳ бо кӯмаки техникӣ ва хоҳ бо кӯшиши расонидани ин пандҳо ба дасти мардуми оммавӣ — ба ҳамаи онҳо аҷри ҷазил, баракати зиндагӣ ва солимфитратии қалбро ато фармоӣ.

Илоҳо, ин заҳматро дар рӯзи қиёмат, дар он лаҳзаи сахти ҳисоб, дар тарозуи ҳасаноти (мизони) ҳамаи мо, волидайни мо, устодони мо ва саҳмгузорони ин кори хайр вазнину собит ва дурахшон бигардон ва онро василаи наҷоти мо аз оташи дӯзах ва ворид шудан ба биҳишти Фирдавс қарор бидеҳ.

Омин, ё Рабба-л-оламин.

دُعَاءُ الشُّكْرِ وَإِهْدَاءِ الثَّوَابِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، الَّذِي بِنِعْمَتِهِ تَتِمُّ الصَّالِحَاتُ، وَالَّذِي وَفَّقَنَا بِفَضْلِهِ وَمَنِّهِ لِإِتْمَامِ تَرْجَمَةِ وَتَحْقِيقِ هَذَا الْكِتَابِ النُّورَانِيِّ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بَلَّغَنَا هَذِهِ اللَّحْظَةَ الْمُبَارَكَةَ.

اَللَّهُمَّ يَا رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، نَسْأَلُكَ أَنْ تَقْبَلَ ثَوَابَ هَذَا الْجُهْدِ وَهَذِهِ السَّاعَاتِ الْعِلْمِيَّةِ بِكَرَمِكَ الْوَاسِعِ، وَأَنْ تَجْعَلَ هَذَا الْعَمَلَ خَالِصًا لِوَجْهِكَ الْكَرِيمِ، وَأَنْ تُطَهِّرَهُ مِنَ الرِّيَاءِ وَالسُّمْعَةِ.

يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ، نَسْأَلُكَ أَنْ تُوصِلَ نُورَ هَذَا الْعَمَلِ وَثَوَابَهُ إِلَى نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَإِلَى آلِ بَيْتِهِ وَأَصْحَابِهِ الْأَخْيَارِ، وَإِلَى رُوحِ مُؤَلِّفِ الْكِتَابِ الْإِمَامِ ابْنِ قَيِّمِ الْجَوْزِيَّةِ رَحِمَهُ اللَّهُ.

اللَّهُمَّ، إِنَّ حَاجَتَنَا الْكُبْرَى أَنْ تَهَبَ ثَوَابَ هَذَا الْجُهْدِ الْعَظِيمِ لِآبَائِنَا وَأُمَّهَاتِنَا الْأَعِزَّاءِ، الَّذِينَ مَهَّدُوا لَنَا طَرِيقَ الْعِلْمِ وَالتَّقْوَى؛ اَللَّهُمَّ اغْفِرْ ذُنُوبَهُمْ، وَارْفَعْ مَقَامَهُمْ، وَنَوِّرْ وُجُوهَهُمْ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ.

وَكَذَلِكَ نَهْدِي هَذَا الثَّوَابَ إِلَى أَرْوَاحِ مَشَايِخِنَا وَأَسَاتِذَتِنَا الَّذِينَ عَلَّمُونَا طَرِيقَ الْعِلْمِ، وَأَدَبَ اللُّغَةِ وَالْعَقْلِ، وَأَنَارُوا حَيَاتَنَا بِمَعَارِفِهِمْ، فاجْزِهِمْ عَنَّا خَيْرَ الْجَزَاءِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.

اَللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ أَنْ تُثِيبَ كُلَّ مَنْ سَاهَمَ فِي هَذَا الْعَمَلِ بِأَقَلِّ جُهْدٍ، سَوَاءٌ بِتَصْحِيحِ كَلِمَةٍ، أَوْ مُرَاجَعَةِ إِمْلَاءٍ، أَوْ مُسَاعَدَةٍ تِقْنِيَّةٍ، أَوْ سَعْيٍ لِإِيصَالِ هَذِهِ النَّصَائِحِ إِلَى عَامَّةِ النَّاسِ؛ اَللَّهُمَّ اجْزِهِمْ أَجْرًا جَزِيلًا، وَبَارِكْ فِي أَعْمَارِهِمْ، وَارْزُقْهُمْ سَلَامَةَ الْقَلْبِ وَالْفِطْرَةِ.

اَللَّهُمَّ اجْعَلْ هَذَا الْجُهْدَ الثَّقِيلَ فِي مِيزَانِ حَسَنَاتِنَا جَمِيعًا، وَفِي مِيزَانِ آبَائِنَا وَأُمَّهَاتِنَا وَأَسَاتِذَتِنَا وَكُلِّ مَنْ سَاهَمَ فِيهِ يَوْمَ الْحِسَابِ، وَاجْعَلْهُ سَبَبًا لِنَجَاتِنَا مِنَ النَّارِ وَدُخُولِنَا جَنَّةَ الْفِرْدَوْسِ.

آمِينَ، يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ .

ЗАМИМАИ ТАЪРИХИИ ТАЪЛИФ ВА ТАРҶУМА

Дар нусхаҳои хаттӣ ва чопии китоби «Ад-доъ вад-давоъ» (машҳур ба «Ал-ҷавобу-л-кофӣ»), Имом Ибни Қаййим ал-Ҷавзия санаи дақиқи итмоми таълифро ба таври мустақим дар охири матн зикр накардааст. Бо вуҷуди ин, бар асоси таҳқиқи муҳаққиқон ва контексти таърихии ҳаёти муаллиф, маълумоти зерин маълум мебошад:

- **Давраи таълиф:** Ин китоб дар давраи камолоти илмии Ибни Қаййим ва эҳтимолан дар солҳои охири умри ӯ навишта шудааст.
- **Санаи тахминӣ:** Муаррихон ва соҳибназарон бар ин бовараранд, ки китоб дар ҳудуди солҳои 720–750 ҳиҷрии қамарӣ таълиф ёфтааст.
- **Вафоти муаллиф:** Ибни Қаййим дар шаби панҷшанбе, 13-уми Рачаби соли 751 ҳиҷрӣ (баробар ба 15-уми сентябри соли 1350 мелодӣ) дар шаҳри Димашқ вафот кардааст.

Тарҷумаи ин китоб ба авну фазли Аллоҳи Мутаъол дар санаи зерин ба анҷом расид:

- **Таърихи ҳиҷрӣ:** 3-юми Шавволи соли 1447 ҳиҷрии қамарӣ.
- **Таърихи мелодӣ:** 21-уми апрели соли 2026 мелодӣ.

Муроҷаъа: чоршанбе, 22 июл 2026 с. (22.07.2026 02:50:21)

Анҷом шуд. Алҳамду лиллоҳи раббил ъоламин.

ФЕҲРЕСТ

МАВЗУЪҲО	№
ФАСЛ: БАРОИ ҲАР ДАРДЕ ДАВОЕСТ	4
ФАСЛ: ДАВОИ НОДОНӢ ПУРСИШ АСТ	7
ФАСЛ: ҚУРЪОН ШИФО АСТ	8
ФАСЛ: ДУО БАЛОВУ НОХУШИҲОРО ДАФЪ МЕКУНАД	12
ФАСЛ: ДУОИ ШАХСИ ҒОФИЛ	13
ФАСЛ: ДУО АЗ СУДМАНДТАРИН ДОРУҲОСТ	15
ФАСЛ: ПОФИШОРӢ (ИЛҲОҲ) ДАР ДУО	17
ФАСЛ: АЗ ОФАТҲОИ (МОНЕАҲОИ) ДУО	18
ФАСЛ: ЗАМОНҲО ВА ОДОБИ ИҶОБАТИ ДУО	20
ФАСЛ: ДУОҲОИ РИВОЯТШУДА (МАЪСУР)	22
ФАСЛ: ШАРОИТ ВА ЗАМИНАҲОИ ДУО	30
ФАСЛ: ШАРТҲОИ ДУОИ МУСТАҶОБ	32
ФАСЛ: ДУО ВА ТАҚДИР (ҚАДАР)	33
ФАСЛ: ПАЙВАНДУ АЛОҚАМАНДИИ ХАЙРУ ШАР БА АМАЛ	40
ФАСЛ: ФИРЕБ ХӮРДАНИ НАФС ДАР МАВРИ-ДИ САБАБҲО	48
ФАСЛ: КАСОНЕ, КИ БАР АВФИ ХУДО ТАКЯ КАРДА, АМРУ НАҲЙИ ӮРОЗОЕЪ НАМУДАНД	67
ФАСЛ: ФИРЕФТА ШУДАН БА ДУНЁ	95
ФАСЛ: ФАРҚИ МИЁНИ ХУШБИНӢ (*ГУМОНИ НЕК*) ВА ҒУРУР	104
ФАСЛ: УМЕД ВА ОРЗУҲОИ ХОЛӢ	107
ФАСЛ: ЗИЁНИ ГУНОҲОН БАР ҚАЛБ	116

МОНАНДИ ЗИЁНИ ЗАҲРҲО БАР БАДАН АСТ	
ФАСЛ: АЗ ПАЁМАДҲОИ ГУНОҲОН	147
ФАСЛ: ТАВАЛЛУДИ ГУНОҲОН АЗ ЯКДИГАР	159
ФАСЛ: МАЪСИЯТ ИРОДАИ ХАЙРРО ЗАИФ МЕСОЗАД	162
ФАСЛ: ОДАТ КАРДАН БА МАЪСИЯТ	163
ФАСЛ: ХОР ШУДАНИ ГУНАҲКОР ДАР НАЗДИ ПАРВАРДИГОРАШ	166
ФАСЛ: НАҲСИИ (ШУМИИ) ГУНОҲОН	168
ФАСЛ:МАЪСИЯТ ХОРӢ МЕОРАД	169
ФАСЛ:МАЪСИЯТ АҚЛРО ФОСИД МЕКУНАД	171
ФАСЛ: ГУНОҲОН БАР ҚАЛБҲО МӮҲР МЕЗАНАНД	173
ФАСЛ: ГУНОҲОН БАНДАРО ЗЕРИ ЛАЪНАТИ РАСУЛИ ХУДО (САЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВА САЛЛАМ) МЕКАШАНД	175
ФАСЛ: МАҲРУМИЯТ АЗ ДУОИ РАСУЛИ ХУДО (САЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВА САЛЛАМ)	179
ФАСЛ: ОН ЧӢ ПАЁМБАР (САЛЛАЛЛОҲУ АЛАЙҲИ ВА САЛЛАМ) АЗ УҚУБАТҲОИ ГУНАҲКОРОН ДИДААНД	181
ФАСЛ: ГУНОҲОН БОИСИ ФАСОД ДАР ЗА-МИН МЕШАВАНД	188
ФАСЛ: ГУНОҲОН ОТАШИ ҒАЙРАТРО ХОМӮШ МЕКУНАНД	196
ФАСЛ: ГУНОҲОН ВА МАЪСИЯТҲО ШАРМУ ҲАЁРО АЗ БАЙН МЕБАРАНД	203
ФАСЛ: ГУНОҲОН ВА МАЪСИЯТҲО	207

БУЗУРГДОШТИ ПАРВАРДИГОРРО ДАР ҚАЛБ ЗАИФ МЕКУНАНД	
ФАСЛ: ГУНОҲОН БОИСИ ФАРОМӮШ КАРДАНИ АЛЛОҲ МЕШАВАНД	210
ФАСЛ: ГУНОҲОН БАНДАРО АЗ ДОИРАИ ЭҲСОН БЕРУН МЕКУНАНД	214
ФАСЛ: ГУНОҲКОР АЗ САВОБУ МУКОФОТИ МӮЪМИНОН МАҲРУМ МЕГАРДАД	216
ФАСЛ: ГУНОҲОН ҚАЛБРО ЗАИФ МЕКУНАНД	221
ФАСЛ: ГУНОҲОН НЕЪМАТҲОРО АЗ БАЙН МЕБАРДОРАНД	224
ФАСЛ: ГУНОҲОН ДАР ҚАЛБҲО ТАРСУ ВАҲШАТ (РУЪБ) МЕАНДОЗАНД	228
ФАСЛ: ГУНОҲОН ҚАЛБҲОРО БЕМОР МЕКУНАНД	232
ФАСЛ: ГУНОҲОН БАСИРАТРО КӮР МЕКУНАНД	238
ФАСЛ: ГУНОҲОН НАФСРО КӮЧАКУ ХОР МЕ-КУНАНД	240
ФАСЛ: ГУНОҲОН ДАР ЗИНДОНИ ШАЙТОН АСТ	242
ФАСЛ: ГУНОҲОН ИЗЗАТУ КАРОМАТРО АЗ БАЙН МЕБАРДОРАНД (ФУРӮ МЕАНДОЗАНД)	245
ФАСЛ: ГУНОҲОН БОИСИ МАЛОМАТУ САР-ЗАНИШ МЕГАРДАНД	248
ФАСЛ: ГУНОҲОН БАР АҚЛ ТАЪСИР МЕГУЗОРАНД (ОНРО ЗАИФ МЕКУНАНД)	250
ФАСЛ: ГУНОҲОН БОИСИ ҚАТЪ ШУДАНИ РО-	255

БИТАИ БАЙНИ БАНДА ВА ПАРВАРДИГОР МЕГАРДАНД	
ФАСЛ: ГУНОҲОН БАРАКАТРО АЗ БАЙН МЕ-БАРДОРАНД (МАҲВ МЕКУНАНД)	259
ФАСЛ: ГУНОҲОН СОҲИБИ ХУДРО АЗ ЗУМРАИ АФРОДИ СИФЛА ВА ПАСТҚАДР МЕГАРДОНАНД	266
ФАСЛ: ГУНОҲОН ДУШМАНОНИ ИНСОНРО БАР ВАЙ ҶУРЪАТНОК (БЕБОК) ЕГАРДОНАНД	277
ФАСЛ: ГУНОҲОН БАНДАРО ДАР БАРОБАРИ НАФСАШ ЗАИФУ НОТАВОН МЕГАРДОНАНД	280
ФАСЛ: ГУНОҲОН ҚАЛБРО КӮР МЕКУНАНД	289
ФАСЛ: ГУНОҲОН ДУШМАНИ САРСАХТИ ИНСОН МЕБОШАНД	298
ФАСЛ: РАХНАИ ЧАШМ (МАРЗИ ЧАШМ)	308
ФАСЛ: РАХНАИ ГӮШ (МАРЗИ ГӮШ)	311
ФАСЛ: РАХНАИ ЗАБОН (МАРЗИ ЗАБОН)	316
ФАСЛ: ГУНОҲ БОИСИ АЗ ЁД БУРДАНИ НАФСИ ХЕШ МЕШАВАД	328
ФАСЛ: ГУНОҲҲО НЕЪМАТҲОРО АЗ БАЙН МЕБАРДОРАНД	336
ФАСЛ: ГУНОҲ БАЙНИ БАНДА ВА ФАРИШТА ДУРӢ МЕАНДОЗАД	338
ФАСЛ: ГУНОҲҲО САБАБИ ҲАЛОКАТ МЕШАВАНД	347
ФАСЛ: УҚУБАТҲОИ ШАРЪӢ БАР КИРДОРИ ГУНОҲКОРОН	350
ФАСЛ: ҶАЗОҲОИ ГУНОҲҲО ШАРЪӢ ВА	355

ҚАДАРӢ МЕБОШАНД	
ФАСЛ: БУРИДАНИ УЗВ БАРОИ ВАЙРОНКОРИИ ИҚТИСОДӢ (МОЛИЯВӢ) ВА НАМУДҲОИ ГУНОҲҲО	361
ФАСЛ: ҶАЗОҲОИ ҚАДАРӢ ҶАЗОҲОИ ҚАДАРӢ ВА ТАЪСИРИ ОНҲО БАР ҚАЛБҲО	366
ФАСЛ: ҶАЗОҲОИ ТАҚДИРӢ БАР ҶИСМҲО ВА РЕШАИ АСЛИИ ШАРР	368
ФАСЛ: БАЪЗЕ АЗ ҶАЗОҲОИ ГУНОҲОН	377
ФАСЛ: АСЛИ ГУНОҲОН	398
ФАСЛ: ГУНОҲОНИ КАБИРА ВА САҒИРА	402
ФАСЛ: ҲАҚИҚАТИ МАСЪАЛА ДАР БОРАИ ГУНОҲОН	411
ФАСЛ: ШИРКИ ВАСИЛА ҚАРОР ДОДАН (ВА-СОТАТ)	415
ФАСЛ: ШИРКИ КАСЕ, КИ ДАР КАНОРИ АЛ-ЛОҲ ХУДОИ ДИГАРЕ ҚАРОР МЕДЕҲАД	420
ФАСЛ: ШИРК ДАР ИБОДАТ	423
ФАСЛ: ШИРК ДАР АМАЛҲО, СУХАНҲО, ИРОДАҲО ВА НИЯТҲО	429
ФАСЛ: ШИРК ДАР ЛАФЗ ВА СУХАН ГУФТАН	433
ФАСЛ: ШИРК ДАР ИРОДАҲО ВА НИЯТҲО	436
ФАСЛ: ҲАҚИҚАТИ ШИРК	437
ФАСЛ: ГУМОНИ БАД (НИСБАТ) БА АЛЛОҲ	445
ФАСЛ: ШИРК ВА КИБР	465
ФАСЛ: ДАР БОРАИ ХУДО БЕ ИЛМ СУХАН ГУФТАН	476
ФАСЛ: ЗУЛМ ВА ДУШМАНИЮ АҶОВУЗКОРӢ	470

ФАСЛ: ҶИНОЯТИ ҚАТЛ	478
ФАСЛ: ҶИНОЯТИ ЗИНО	486
ФАСЛ: ДАРВОЗАИ ГУНОҲОН - НИГОҲ КАРДАН	491
ФАСЛ: ДАРВОЗАИ ДУЮМ - ХАЁЛҲО ВА АНДЕШАҲО	497
ФАСЛ: ДАРВОЗАИ СЕЮМ - СУХАНҲО (ЛАФАЗОТ)	512
ФАСЛ: ДАРВОЗАИ ЧОРУМ - ҚАДАМҲО (*ХУТУВОТ*)	523
ФАСЛ: ҶАЗОИ ЛИВОТА (ҲАМҷИНСГАРОЙ)	545
ФАСЛ: ҶАЗОИ ЛИВОТА ВА ҶАЗОИ ЗИНО	564
ФАСЛ: (ҶАЗОИ) НАЗДИКӢ КАРДАН БО ҲАЙВОН	571
ФАСЛ: ЛИВОТА ВА СИҲОҚ (ҲАМҷИНСГАРОИИ МАРДОН ВА ЗАНОН)	576
ФАСЛ: ДАВО ВА ДАРМОНИ ЛИВОТА ВА ДИЛБАСТАГИИ ШАҲВОНӢ	576
ФАСЛ: ТАВҲИДИ МАҲБУБ	590
ФАСЛ: ХУСУСИЯТИ БАНДАГӢ (ТАЪАББУД)	593
ФАСЛ: ЗИНАИ ОХИРИНИ МУҲАББАТ	609
ФАСЛ: ШИРК ДАР МУҲАББАТ	612
ФАСЛ: НАМУДҲОИ МУҲАББАТ	617
ФАСЛ: КАМОЛИ МУҲАББАТ (МАҚОМИ ХУЛЛАТ)	619
ФАСЛ: МУҲАББАТ ВА ХУЛЛАТ	622
ФАСЛ: БАРТАРӢ ДОДАН БА ОЛИТАРУ БОЛОТАР (ИЙСОРИ АЪЛО)	624

ФАСЛ: БОЛОТАР ГУЗОШТАНИ ОН ЧЙ СУД-МАНДТАР АСТ (ИЙСОРИ АНФАЪ)	627
ФАСЛ: ҚИСМҲО ВА НАВЪҲОИ МАҲБУБ	630
ФАСЛ: МУҲАББАТ АСЛИ ҲАР ЯК АМАЛ АСТ	636
ФАСЛ: МУҲАББАТИ ПАСАНДИДА ВА МУҲАББАТИ НАКӮҲИДА (МАЗМУМ)	649
ФАСЛ: МУҲАББАТ АСЛИ ҲАРАКАТ АСТ	654
ФАСЛ: МУҲАББАТ ТАНҲО БАРОИ АЛЛОҲИ МУТАЪОЛ АСТ	660
ФАСЛ: ОСОРИ (АСАРҲОИ) МУҲАББАТ	666
ФАСЛ: МУҲАББАТ АСЛИ ҲАР ЯК ДИН АСТ	671
ФАСЛ: ИШҚИ СУРАТҲО ВА МАФОСИДИ ОН	682
ФАСЛ:ДАВОИ ИШҚ (ВА ЗАРАРҲОИ ОН)	694
ФАСЛ: МАҚОМҲОИ ОШИҚ (ВА ХАТАРИ ЗУЛМИ ТУҲМАТУ ПАРДАДАРЙ)	706
ФАСЛ: МУҲАББАТИ ФОИДАОВАР	753
ФАСЛ: КАМОЛИ ЛАЗЗАТ ДАР КАМОЛИ МАҲБУБ ВА КАМОЛИ МУҲАББАТ АСТ	766
ФАСЛ: МУҲАББАТЕ, КИ ИНКОР ВА САРЗА-НИШ НАМЕШАВАД	779
ФАСЛ: МУҲАББАТИ ҲАМСАРОН	784
ФАСЛ: ҚИСМҲО ВА ГУРӮҲҲОИ МАРДУМ ДАР МАВРИДИ ИШҚ	803
ФАСЛ: ТАҲЛИЛИ ИЛМИИ ҲАДИСИ «ҲАР КЙ ОШИҚ ШАВАД ВА ПОКДОМАНЙ ҶӮЯД»	805
ФЕҲРЕСТ	820